UNIWERSYTET ŁÓDZKI
WYDZIAŁ STUDIÓW MIĘDZYNARODOWYCH I POLITOLOGICZNYCH

Rozprawa doktorska

KONCEPCJA PATRON-KLIENT W DYPLOMACJI PERYFERYJNEJ ChRL NA PRZYKŁADZIE RELACJI Z WIETNAMEM, MALEZJĄ I FILIPINAMI

mgr Mateusz Chatys

Promotor: dr hab. Dominik Mierzejewski, prof. UŁ

Łódź 2022

Spis treści

WSTĘP *5*

ROZDZIAŁ I. KONCEPCJA PATRON-KLIENT I DYPLOMACJA PERYFERYJNA CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ: ASPEKTY TEORETYCZNE *22*

1.1. Dyplomacja peryferyjna ChRL: przesłanki kulturowe i rys historyczny **39**

1.2. Kontekst międzynarodowy i partyjne definicje dyplomacji peryferyjnej po 1989 r. **51**

1.3. Centralizacja i asertywność dyplomacji peryferyjnej Xi Jinpinga **70**

ROZDZIAŁ II. STOSUNKI PARTYJNO-PAŃSTWOWE CHRL Z MALEZJĄ, WIETNAMEM I FILIPINAMI W KONTEKŚCIE KONCEPCJI PATRON-KLIENT (2013-2019) *86*

2.1. Stosunki polityczne Chińskiej Republiki Ludowej z Malezją **87**

2.1.1. Nowe otwarcie: chińsko-malezyjskie „całościowe strategiczne partnerstwo” 88

2.1.2. Kryzys polityczny po katastrofie lotniczej MH370 w kontekście relacji patron-klient 92

2.1.3. Współpraca w ramach Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku i poszukiwanie wpływów w ASEAN 100

2.1.4. Skandal z udziałem premiera Najiba Razaka i porażka w wyborach 110

2.2. Polityczny wymiar stosunków Chińskiej Republiki Ludowej z Wietnamem **136**

2.2.1 Wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie 152

2.2.2. Zangażowanie Chin w formatach wielostronnych 159

2.2.3. Wizyty wietnamskich polityków w Pekinie 168

2.3. Interakcje dyplomatyczne w stosunkach ChRL-Filipiny **187**

2.3.1. Asertywna polityka rządu Benigno Aquino III wobec Chińskiej Republiki Ludowej 187

2.3.2. Reorientacja filipińskiej polityki i początek budowy chińskiego patronatu 191

2.3.3. Wyrok trybunału arbitrażowego w chińsko-filipińskich stosunkach politycznych 222

ROZDZIAŁ III. SPORY NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM JAKO PRZYKŁAD EGZEKWOWANIA CHIŃSKICH RELACJI PATRON-KLIENT *233*

3.1. Stosunki chińsko-filipińskie w kontekście sporu na Morzu Południowochińskim **236**

3.1.1. Asertywna postawa administracji Benigno Aquinto III i reakcje Chin 241

3.1.2 Sztuczne wyspy jako jedno z narzędzi w relacji patron-klient na Morzu Południowochińskim 257

3.1.3. Zmiana patrona: problem Morza Południowochińskiego w czasie prezydentury Rodrigo Duterte 266

3.1.4. Aktywność militarna Stanów Zjednoczonych w regionie Morza Południowochińskiego 286

3.1.5. Klientelistyczna postawa prezydenta Duterte w obliczu zatopienia przez Chiny statku rybackiego Gem-Ver1 294

3.2. Chińska potrzeba patronatu w Wietnamie: Morze Południowochińskie w strefie sinicznej 301
3.2.1. Incydenty morskie i reakcje Pekinu oraz Hanoi w koncepcji patron-klient303
3.2.2. Alternatywny patron w Waszyngtonie: wyzwania dla chińskiego patronatu 318
3.2.3. Kryzysy z udziałem platformy *Haiyang Shiyou 981* (HYSY-981).....357
3.2.4. Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego w kontekście chińskim 367

3.3. Polityka ChRL wobec Malezji w obszarze Morza Południowochińskiego (2013-2019).....370
3.3.1. Chiny jako patron w odniesieniu do polityki na Morzu Południowochińskim 371
3.3.2. Współpraca i konfrontacja w zakresie bezpieczeństwa 377
3.3.3. Sprawa Morza Południowochińskiego na agendzie ASEAN 382
3.3.4. Umiędzynarodowienie sporów terytorialnych i prochińska polityka premiera Razaka 388
3.3.5. Redefinicja polityki i minimalizowanie roli chińskiego patronatu 399
3.3.6. Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Malezji wobec stosunków z Chinami 411

ZAKOŃCZENIE* *417

BIBLIOGRAFIA*.....*435

SPIS TABEL*.....*499

WSTĘP

Wraz z powstaniem Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) w 1949 r. rozpoczął się proces odbudowy dawnej potęgi państwa, które od połowy XIX wieku nie potrafiło efektywnie stawić czoła wyzwaniom współczesnych stosunków międzynarodowych. Przez pierwsze trzy dekady pod przewodnictwem Mao Zedonga, Chiny zmagały się z licznymi problemami wewnętrznymi, a jednocześnie prowadziły aktywną politykę zorientowaną na wspieraniu komunistycznych organizacji w regionie, co przyczyniło się do zantagonizowania wielu państw Azji Południowo-Wschodniej. Pod koniec lat 70-tych XX wieku Deng Xiaoping odrzucił „maoizm" i wizję świata opartą na walce klasowej na rzecz większego otwarcia kraju i wdrażania reform gospodarczych. Jednocześnie Pekin rozpoczął proces normalizacji stosunków dyplomatycznych z państwami regionu poprzez budowę własnej strefy wpływów opartej na rozwijaniu sieci powiązań handlowych i inwestycyjnych, za pośrednictwem łagodnej polityki zagranicznej, której celem było kreowanie wizerunku „dobrego i przyjaznego sąsiada". Priorytetem Deng Xiaopinga było zapewnienie stabilnego środowiska regionalnego, umożliwiającego pełne skupienie na odbudowie gospodarczego potencjału kraju. Kolejni przywódcy Chin kontynuowali misję Deng Xiaopinga, ale rosnący potencjał ChRL, zarówno w sferze gospodarczej jak i militarnej, przyczynił się do tego, że chiński rząd coraz bardziej dążył w stronę odzyskania swojej dawnej pozycji na świecie, a w szczególności w Azji Południowo-Wschodniej, która była naturalna strefą chińskich wpływów, co wynikało z zaszłości systemu trybutarnego.

Z perspektywy historycznej Chiny dominowały w regionie Azji Południowo-Wschodniej, zarówno pod względem kulturowym, militarnym jak i gospodarczym na długo przed pojawieniem się europejskich mocarstw kolonialnych w XVI wieku. Europejska ekspansja w Azji przyczyniła się do znacznego ograniczenia stosunków pomiędzy Chinami i Azją Południowo-Wschodnią. Te ograniczenia widoczne były na takich polach jak: transgraniczna migracja, wymiana handlowa i współpraca gospodarcza, budowa sieci wzajemnych powiązań w ramach systemu trybutarnego, a także aneksja terytorialna, jak w przypadku Wietnamu. Z punktu widzenia geograficznego region Azji Południowo-Wschodniej zaczyna się jako rozszerzenie na południe subkontynentu chińskiego, po czym rozciąga się na rozproszone wyspy, znajdujące się pomiędzy Oceanem Indyjskim i Pacyfikiem, natomiast w samym centrum usytuowane jest Morze Południowochińskie. Chiny stanowią dla państw Azji Południowo-Wschodniej źródło

destabilizacji z jednej strony, a z drugiej szansę na dynamiczny rozwój gospodarczy i w coraz większym stopniu technologiczny. Wszystko za sprawą ogromnej populacji, rozmiarów Chin jak i geograficznego usytuowania tego państwa, sąsiadującego z całym regionem.

W okresie reform Deng Xiaopinga państwa z Azji Południowo-Wschodniej korzystały z szybkiego rozwoju Chin, ale jednocześnie pogłębiały swoją zależność od dużego sąsiada. Wraz z przejęciem władzy przez Xi Jinpinga w 2012 r. definitywnie zakończył się okres „pasywnej" polityki zagranicznej, która została zastąpiona przez zdecydowanie bardziej konfrontacyjne podejście. Redefinicja polityki zagranicznej ChRL spotkała się z reakcją Stanów Zjednoczonych, które przeszły od polityki zaangażowania, rozpoczętej w 1972 r. przez prezydenta Richarda Nixona, do całościowej rywalizacji, na dobre wprowadzonej przez Donalda Trumpa w 2017 r. Waszyngton zdał sobie sprawę z wyzwania jakie stwarzają Chiny dla unipolarnego porządku międzynarodowego, którym Stany Zjednoczone cieszyły się od czasu zwycięstwa w zimnej wojnie pod koniec lat 80-tych XX wieku. Dynamiczny rozwój Azji Południowo-Wschodniej sprawił, że region odgrywa coraz ważniejszą rolę w rywalizacji pomiędzy mocarstwami, a w jej centrum znajduje się spór na Morzu Południowochińskim. Państwa członkowskie Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) zdają sobie sprawę z własnego potencjału, dlatego oczekują od swoich partnerów, aby uznawali centralną rolę ASEAN (*ASEAN centrality*) w regionalnej architekturze, zwłaszcza na różnego rodzaju forach mulilateralnych, takich jak Forum Regionalne ASEAN (ASEAN Regional Forum, ARF) czy Szczyt Azji Wschodniej (East Asia Summit, EAS). W oba formaty są zaangażowane Stany Zjednoczone jak i Chiny, a co za tym idzie stanowią dodatkowe platformy mocarstwowej rywalizacji [1] .Warto jednak zaznaczyć, że Stany Zjednoczone preferują holistyczne podejście do regionu o czym świadczyła koncepcja Azji-Pacyfiku, która następnie została zastąpiona przez wizję Indo-Pacyfiku, po raz pierwszy zaprezentowaną przez prezydenta Donalda Trumpa w listopadzie 2017 r. podczas Forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC) w Wietnamie[2]. Zarówno Chiny jak i Stany Zjednoczone dysponują potencjałem, który umożliwia im przyjęcie roli

[1] A. Acharya, *ASEAN and Regional Order*, Routledge, New York 2021, s. 110-115.
[2] F. Heiduk, G. Wacker, *From Asia-Pacific to Indo-Pacific. Significance, Implementation and Challenges*, 01.07.2020, „SWP Research Paper", https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020RP09/#hd-d24373e581 [dostęp 15.09.2020].

patrona oraz rozbudowę własnej strefy wpływów przy pomocy relacji patron-klient z mniejszymi państwami regionu, które mogą odegrać decydującą rolę w konfrontacji pomiędzy patronami. Z sytuacji w regionie najlepiej zdają sobie sprawę naukowcy zajmujący się stosunkami międzynarodowymi, co w trafny sposób ujął profesor Wang Gongwu, wybitny badacz problematyki chińskiej z Narodowego Uniwersytetu Singapuru: „Wszystko w Azji Południowo-Wschodniej ma teraz związek z relacjami amerykańsko-chińskimi”[3].

Stan badań nad chińską polityką w Azji Południowo-Wschodniej

Tematyka szeroko pojętej polityki zagranicznej ChRL wobec państw Azji Południowo-Wschodniej, a także wpływu Stanów Zjednoczonych – jako naturalnej przeciwwagi dla Chin – na sytuację w tym regionie jest przedmiotem wielu opracowań naukowych. Z uwagi na położenie geograficzne w bezpośrednim sąsiedztwie z Chinami, zagadnienia związane z chińskim zaangażowaniem w regionie są badane przez różnego rodzaju ośrodki badawcze w państwach z regionu. Przy przygotowaniu rozprawy szczególnie pomocne okazały się analizy przeprowadzone przez pracowników Instytutu Studiów nad Azją Południowo-Wschodnią (ISEAS-Yusof Ishak Institute), a także specjalistów ze Szkoły Studiów Międzynarodowych im. S. Rajaratnama (S. Rajaratnam School of International Studies, RSIS) w Singapurze. Na wyróżnienie zasługują także badania prowadzone przez Instytut Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (Institute of Strategic & International Studies) w Malezji oraz Filipińskie Stowarzyszenie Studiów Chińskich (Philippine Association for Chinese Studies) na Filipinach. Jeżeli weźmiemy pod uwagę działalność amerykańskich ośrodków analitycznych, warto podkreślić badania prowadzone w Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (Center for Strategic and International Studies, CSIS) w Waszyngtonie, a w szczególności projekty realizowane w ramach programów ChinaPower oraz Asia Maritime Transparency Initiative. Oprócz tego, niezwykle wartościowe opracowania są wynikiem pracy badaczy z Instytutu Brookingsa (Brookings Institution) z siedzibą w Waszyngtonie, a także Rady ds. Stosunków Międzynarodowych (The Council on Foreign Relations, CFR) w Nowym Jorku. Wydarzenia powiązane z regionem Azji Południowo-Wschodniej, jak również chińsko-amerykańską rywalizacją

[3] Cyt. za D. Shambaugh, *Where Great Powers Meet*, Oxford University Press, New York 2021, s. 1.

są też przedmiotem wartościowych analiz prowadzonych przez specjalistów z australijskich think-tank'ów, takich jak Instytut Polityki Międzynarodowej im. Lowy'ego (Lowy Institute for International Policy) w Sydney, a także Australijski Instytut Polityki Strategicznej (Australian Strategic Policy Institute) z siedzibą w Canberze.

Tematyka związana z chińską oraz amerykańską polityką zagraniczną wobec państw położonych w Azji Południowo-Wschodniej, sporami na Morzu Południowochińskim, a także problematyka z zakresu chińsko-amerykańskiej rywalizacji w tym regionie jest podejmowana przez szereg różnego rodzaju czasopism naukowych. Warto zwrócić szczególną uwagę na publikacje zawarte w takich seriach czasopism jak: „Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs", „The Chinese Journal of International Politics", „Asian Perspective", „Contemporary Southeast Asia", „Asian Politics & Policy", „Asian Journal of Comparative Politics", „Journal of Contemporary East Asia Studies", „Journal of Contemporary China", „Pacific Focus", „International Affairs", „Asian Affairs: An American Review", „Asian Survey", „Cambridge Review of International Affairs". Jeżeli chodzi o koncepcję relacji patron-klient, pomocne okazały się artykułu zawarte w takich czasopismach jak: „International Relations of the Asia-Pacific", „The American Political Science Review", „Comparative Studies in Society and History", „The Annual Review of Political Science", „International Political Science Review", „Studies in Comparative International Development".

W przypadku wydawnictw zwartych, istnieje bardzo duża liczba pozycji skupiających się na polityce zagranicznej ChRL w stosunku do poszczególnych państw regionu Azji Południowo-Wschodniej jak i wobec ASEAN. Zazwyczaj mechanizmy stosowane przez rząd w Pekinie są od razu konfrontowane z polityką amerykańską, a co za tym idzie wątek rywalizacji mocarstw o wpływy jest bardzo dobrze omówiony. O współczesności jak i kluczowym znaczeniu tego problemu powinien świadczyć fakt, że na przestrzeni ostatnich dwóch lat pojawiły się aż cztery pozycje, skupiające się na tej tematyce: D. Shambaugh, *Where Great Powers Meet* (2021)[4]; S. Strangio, *In the Dragon's Shadow: Southeast Asia in the Chinese Century* (2020)[5]; M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow. Southeast Asia's China Challenge* (2020)[6]; D. K. Emmerson (red.),

[4] Ibidem.
[5] S. Strangio, *In the Dragon's Shadow: Southeast Asia in the Chinese Century*, Yale University Press, Croydon 2020.
[6] M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow. Southeast Asia's China Challenge*, The Rowman & Littlefield Publishing Group, Washington 2020.

The Deer and The Dragon: Southeast Asia and China (2020)[7]. Warto również wyróżnić starsze pozycje poruszające podobną tematykę, do których należy zaliczyć: A. C. Lim, F. Cibulka (red.), *China and Southeast Asia in the Xi Jinping Era* (2019)[8], M. Stuart-Fox, *A short history of China and Southeast Asia: tribute, trade and influence* (2003)[9], I. Storey, *Southeast Asia and the Rise of China: The Search for Security* (2011)[10]. Podczas gdy zdecydowana większość wyżej wymienionych pozycji skupia się na współzależnościach Chin z Azją Południowo-Wschodnią, gdzie amerykańska polityka stanowi jedynie punkt odniesienia, na uwagę zasługują również badania, w których to rola Stanów Zjednoczonych w regionie jest głównym problemem badawczym. Najlepszym przykładem jest książka P. Parameswarana, *Elusive Balances. Shaping U.S.-Southeast Asia Strategy* (2022)[11].

Dzięki kwerendzie bibliotecznej zrealizowanej w Polsce jak i podczas wyjazdów badawczych w Chinach oraz Malezji było możliwe ustalenie, iż największa luka badawcza w dotychczas przeprowadzonych badaniach naukowych występuje w przypadku zastosowania koncepcji patron-klient do analizy stosunków międzynarodowych, a szczególnie, jeżeli chodzi o asymetryczne relacje ChRL z państwami Azji Południowo-Wschodniej. Do tej pory nie wydano monografii z kompleksową analizą chińskiej polityki zagranicznej w oparciu o typologię patron-klient, aczkolwiek w wymienionych wcześniej pozycjach można znaleźć ogólne sformułowania mówiące o patronacie, najczęściej przy okazji charakterystyki systemu politycznego niektórych państw z Azji Południowo-Wschodniej (np. Malezji, Kambodży) lub w przypadku stosunków dwustronnych, w takich diadach Chiny-Birma (Mjanma), Chiny-Kambodża, Chiny-Laos, Wietnam-Kambodża, Wietnam-Laos[12]. Teoria relacji patron-klient jest najczęściej wykorzystywana przy badaniach interakcji na linii Chiny-Kambodża, zarówno w skali makro, czego egzemplifikacją jest artykuł – J. D. Ciorciari,

[7] D. K. Emmerson (red.), *The Deer and The Dragon: Southeast Asia And China*, Shorenstein Asia-Pacific Research Center, Stanford 2020.
[8] A. C. Lim, F. Cibulka (red.), *China and Southeast Asia in the Xi Jinping Era*, Lexington Books, Lanham 2019.
[9] M. Stuart-Fox, *A short history of China and Southeast Asia: tribute, trade and influence*, Allen & Unwin, Crows Nest 2003.
[10] I. Storey, *Southeast Asia and the Rise of China: The Search for Security*, Routledge, New York 2011.
[11] P. Parameswarana, *Elusive Balances. Shaping U.S.-Southeast Asia Strategy*, Palgrave Macmillan, Singapore 2022.
[12] Zob. D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit.; S. Strangio, op. cit.; M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit.; I. Storey, *Southeast Asia and the Rise of China: The Search for Security*, Routledge, New York 2011.

A Chinese model for patron-client relations? The Sino-Cambodian partnership (2014)[13], jak i w skali mikro – S. Young, *China's Belt and Road Initiative: Patron-Client and Capture in Cambodia* (2020)[14].

W odniesieniu do polskiej literatury przedmiotu należy zwrócić uwagę, że istnieje szereg obszernych opracowań dotyczących stosunków międzynarodowych w szeroko pojętym regionie Azji i Pacyfiku, czego przekładem jest chociażby pozycja – E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku* wydana w 1999 r.[15] Ponadto tematyka związana z problemem wietnamskim na forum ONZ została omówiona w pracy prof. M. Pietrasiak, *Problem wietnamski na forum ONZ (1945-1977)*[16]. Niemniej jednak liczba publikacji poświęconych wyłącznie sytuacji w regionie Azji Południowo-Wschodniej jest ograniczona i zazwyczaj skupia się na historii całego regionu lub poszczególnych państw, o czym świadczą następujące prace: Z. Mrozek, *Historia najnowsza Azji Południowo-Wschodniej 1917-1970* (1973)[17], A. W. Jelonek, E. Trojnar, *Malezja* (2009)[18]. Problem braku aktualnych badań zachodzi również w przypadku analiz skupiających się na relacjach Chin z państwami Azji Południowo-Wschodniej, czego przykładem są następujące prace badawcze: I. Grabowska-Lipińska, *Strategia polityczna Chińskiej Republiki Ludowej wobec krajów Azji Południowo-Wschodniej w latach 1949-1976* (1995)[19] oraz *Stosunki polityczne między Chińską Republiką Ludową a Wietnamem i Kampuczą w latach 1949-1976* (1989)[20]. Jedną z bardziej aktualnych publikacji zawierających badania dotyczące Azji Południowo-Wschodniej jest książka: Ł. Fijałkowski, *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej* (2010)[21], aczkolwiek skupia się wyłącznie na regionalnej architekturze bezpieczeństwa i nie

[13] J. D. Ciorciari, *A Chinese model for patron–client relations? The Sino-Cambodian partnership*, „International Relations of the Asia-Pacific" 2014, vol. 15, no. 2, s. 245-278.
[14] S. Young, *China's Belt and Road Initiative: Patron-Client and Capture in Cambodia*, „The Chinese Journal of Comparative Law" 2020, vol. 8, no. 2, s. 414-434.
[15] E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1999.
[16] M. Pietrasiak, *Problem wietnamski na forum ONZ (1945-1977)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002.
[17] Z. Mrozek, *Historia najnowsza Azji Południowo-Wschodniej 1917-1970*, Książka i Wiedza, Warszawa 1973.
[18] A. W. Jelonek, E. Trojnar, *Malezja*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2009.
[19] I. Grabowska-Lipińska, *Strategia polityczna Chińskiej Republiki Ludowej wobec krajów Azji Południowo-Wschodniej w latach 1949-1976*, Wydawnictwo Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1995.
[20] I. Grabowska-Lipińska, *Stosunki polityczne między Chińską Republiką Ludową a Wietnamem i Kampuczą w latach 1949-1976*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich ― Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1989.
[21] Ł. Fijałkowski, *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.

obejmuje okresu zmian w polityce zagranicznej Chin, których implementacja wpłynęła na sytuację w regionie wraz z przejęciem władzy w ChRL przez Xi Jinpinga w 2012 r. Co prawda istnieją bardzo aktualne analizy ewolucji pozycji Chin w Azji i na świecie pod wpływem polityki zainicjowanej przez przewodniczącego Xi Jinpinga w kontekście narastającej rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi w języku polskim, czego najlepszym dowodem są dwie najnowsze publikacje prof. B. Góralczyka *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje* (2018)[22] oraz *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga* (2021) [23] , to jednak brakuje w nich kompleksowej analizy konceptu dyplomacji peryferyjnej w stosunku do poszczególnych państw Azji Południowo-Wschodniej.

Podczas gdy opracowania na temat koncepcji patron-klient w stosunkach międzynarodowych pomiędzy Chinami i państwami członkowskimi ASEAN w literaturze anglojęzycznej są bardzo ograniczone, tak w literaturze polskiej praktycznie w ogóle nie występują. Zdecydowana większość badań nad tego rodzaju asymetrycznymi stosunkami pomiędzy dwoma aktorami ma charakter historyczny. Jest to dobrze widoczne na przykładzie następujących pozycji: A. Mączak, *Nierówna przyjaźń: układy klientalne w perspektywie historycznej* (2003)[24], J. Tarkowski, *Socjologia świata polityki: Patroni i klienci* (1994)[25].

Na podstawie przeglądu aktualnego stanu badań należy jednoznacznie stwierdzić, że problemy badawcze, które zostały poruszone w niniejszej rozprawie doktorskiej sprawiają, że dysertacja przyczynia się do uzupełnienia wyraźnej luki badawczej zarówno, jeżeli chodzi o badania krajowe jak i międzynarodowe, co zwiększa jej wkład w rozwój dyscypliny naukowej.

Metodologia w przeprowadzonych badaniach

Głównym przedmiotem badań będących przedmiotem dysertacji jest analiza polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej wobec wybranych państw Azji Południowo-Wschodniej - Wietnamu, Malezji oraz Filipin, realizowanej w ramach koncepcji dyplomacji peryferyjnej. Decydującym kryterium przy wyborze państw, które

[22] B. Góralczyk, *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018.
[23] B. Góralczyk, *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2021.
[24] A. Mączak, *Nierówna przyjaźń: układy klientalne w perspektywie historycznej*, Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, Wrocław 2003.
[25] J. Tarkowski, *Socjologia świata polityki: Patroni i klienci*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1994.

zostały objęte badaniami był spór na Morzu Południowochińskim. W spór zaangażowane są łącznie cztery państwa z Azji Południowo-Wschodniej, a mianowicie Brunei, Wietnam, Malezja oraz Filipiny. W toku wstępnej selekcji przy określaniu zakresu analizy, Brunei nie spełniło wszystkich kryteriów i związku z tym zostało wykluczone. Pod uwagę wzięto między innymi liczbę kontrolowanych przez państwa obiektów (mielizn, wysepek, skał) na spornych obszarach Morza Południowochińskiego jak i potencjał militarny oraz gospodarczy. Warto w tym miejscu podkreślić, iż Brunei nie sprawuje kontroli nad żadnym obiektem na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, a także nie dysponuje marynarką wojenną. Badania przeprowadzono w oparciu o założenia teorii patron-klient w stosunkach międzynarodowych, której głównymi autorami są Christopher C. Shoemaker oraz John Spanier[26]. Z perspektywy celów analitycznych należy podkreślić, że relacja patron-klient różni się od innych form interakcji dwustronnych między państwami za sprawą dominującej roli kilku kluczowych elementów. Przede wszystkim musi występować wyraźna asymetria w zdolnościach militarnych pomiędzy zaangażowanymi państwami. Ponadto, państwa w roli klienta odgrywają zasadniczą rolę w rywalizacji silniejszych aktorów o patronat. Inną cechą dystynktywną o krytycznym znaczeniu jest percepcja relacji dwóch państw w ramach patronatu przez innych aktorów na arenie międzynarodowej. Istotne znaczenie ma również sama natura stosunków dwustronnych między patronem a klientem. Stopień intensywność relacji powinien być na takim poziomie, aby zewnętrzni obserwatorzy byli w stanie rozpoznać naturę relacji patron-klient. Co więcej, wpływ na przebieg relacji bilateralnych jest w dużej mierze uzależniony od warunków na arenie międzynarodowej i percepcji zagrożenia, a co za tym idzie w środowisku o niskim poziomie zagrożenia to klient może mieć większy wpływ na patrona.

Głównym celem badań, będących przedmiotem dysertacji, jest testowanie nastepujacych hipotez badawczych:

H1: Implementowana od 2013 r. koncepcja dyplomacji peryferyjnej wobec regionu Azji Południowo-Wschodniej stanowi historyczną ciągłość systemu trybutarnego oraz jest wykorzystywana jako platforma w polityce zagranicznej ChRL do wzmocnienia

[26] C. C. Shoemaker, J. Spanier, *Patron-Client State Relationships: Multilateral Crises in the Nuclear Age*, Praeger Publishers, New York 1984.

asymetrycznych stosunków z Wietnamem, Malezją i Filipinami w ramach koncepcji patron-klient.

H2: ChRL wykorzystuje narzędzia ekonomiczne w celu zarządzania sporami na Morzu Południowochińskim z Wietnamem, Malezją i Filipinami, zapobiegając tym samym umiędzynarodowieniu sporu, co jest sprzeczne z preferowanym przez Chiny sposobem rozwiązywania sporów opartym na dwustronnych negocjacjach.

H3: ChRL wykorzystuje relacje patron-klient z państwami Azji Południowo-Wschodniej do generowania podziałów w ASEAN, uzyskując tym samym większą kontrolę nad przebiegiem negocjacji w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim.

H4: W ramach rywalizacji z ChRL, Stany Zjednoczone wzmacniają postrzeganie „chińskiego zagrożenia" wśród krajów Azji Południowo-Wschodniej, w celu uniemożliwienia Chinom dominacji w regionie poprzez budowanie patronatu.

W celu weryfikacji powyżej wskazanych hipotez postawiono następujące pytania badawcze:

P1: Czy zachodzi i jeśli tak to jaka korelacja pomiędzy systemem trybutarnym, dyplomacją peryferyjną a koncepcją patron-klient w polityce zagranicznej ChRL wobec wybranych państw Azji Południowo-Wschodniej?

P2: Czy chiński rząd buduje patronat z Wietnamem, Malezją i Filipinami, będącymi stronami sporu na Morzu Południowochińskim, aby skonsolidować swoją kontrolę nad spornymi obszarami morskimi i ograniczyć umiędzynarodowienie sporów na Morzu Południowochińskim?

P3: Czy interpersonalne relacje liderów z Wietnamu, Malezji i Filipin z przedstawicielami chińskiego rządu mają decydujący wpływ na ich politykę zagraniczną wobec ChRL i są cechą charakterystyczną w stosunkach patron-klient?

P4: Czy i w jaki sposób relacje bilateralne oparte na koncepcji patron-klient są odzwierciedlane w przypadku sytuacji kryzysowych w diadach Chiny-Wietnam (np. kryzys wokół platformy HYSY-981), Chiny-Malezja (np. katastrofa lotu MH-370), Chiny-Filipiny (np. zatopienie statku Gem-Ver 1)?

P5: Czy i w jaki sposób budowa przez Chiny relacji patron-klient z państwami Azji Południowo-Wschodniej wpływa na funkcjonowanie ASEAN?; czy relacje dwustronne Chin z Wietnamem, Malezją i Filipinami wpływają na pozycję ASEAN w negocjacjach nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim?

P6: Jak chińsko-amerykańska rywalizacja na Morzu Południowochińskim wpływa na realizowanie polityki opartej na koncepcji patron-klient wobec wybranych państw regionu Azji Południowo-Wschodniej?

Przedłożona analiza bazuje na studium przypadków interakcji międzynarodowych trzech par państw, dla których podstawę i element wspólny stanowią spory morskie oraz terytorialne na Morzu Południowochińskim. Studium przypadku zostało uzupełnione o analizę porównawczą[27] przeprowadzoną w oparciu o szereg zmiennych, wyróżnionych na podstawie charakterystyki celów, do osiągnięcia których dąży patron z jednej strony oraz klient z drugiej[28]. W związku z tym wyodrębniono następującą zmienną zależną:

- chińska koncepcja dyplomacji peryferyjnej jest wykorzystywana wobec regionu Azji Południowo-Wschodniej jako platforma w polityce zagranicznej ChRL do wzmocnienia asymetrycznych stosunków z Wietnamem, Malezją i Filipinami w ramach koncepcji patron-klient.

[27] Jak wskazano w opracowaniu „Reserach Methods in Politics" analiza porównawcza może dotyczyć jednego państwa lub może obejmować więcej niż jedno państwo. W drugim wariancie prowadzone jest systematyczne porównywanie niektórych aspektów związanych z funkcjonowaniem państwa lub jego systemu politycznego. Trzeci wariant skupia się na komparatystyce politologicznej i odnosi się do metod wykorzystywanych do badań porównawczych. Metoda porównawcza polega na obserwowaniu i porównywaniu starannie wybranych przypadków na podstawie nieobecności lub obecności jakiegoś bodźca. Metoda porównawcza jest oparta na tej samej logice, co metoda eksperymentalna, niemniej jednak metoda porównawcza pozwala na wysuwanie twierdzeń o obserwowanych empirycznie zależnościach bez rygorystycznej kontroli innych zmiennych. Szerzej zob. P. Burnham, K. G. Lutz, W. Grant, Z. Layton-Henry (red.), *Research Methods in Politics*, Palgrave Macmillan, New York 2004, s. 69-94.

[28] Szerzej zob. D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 136-144.

Natomiast do grupy zmiennych niezależnych, które wyróżniono w celu analizy zmiennej zależnej, zaliczono:

- zmiany opcji politycznej państwa klientelistycznego i reakcja patrona,
- wzajemne wizyty państwowe na wysokim szczeblu, wspólne umowy i porozumienia, manifestacje lojalności lub solidarności na arenie międzynarodowej (w formie retorycznej jak i poprzez konkretne działania np. przekazanie uzbrojenia),
- transfer sprzętu wojskowego, wizyty portowe marynarki wojennej, wspólne manewry wojskowe i szkolenia,
- współpracę handlową i inwestycyjną, realizację projektów infrastrukturalnych,
- liczbę incydentów na Morzu Południowochińskim,
- liczbę operacji swobody żeglugi (Freedom of Navigation Operations, FONOP) realizowanych przez Stany Zjednoczone[29].

Przedstawiona analiza została przeprowadzona w oparciu o szereg bardzo zróżnicowanych źródeł, począwszy od oficjalnych oświadczeń wydawanych przez ministerstwa spraw zagranicznych państw będących przedmiotem badań, aż po doniesienia medialne, a także monografie, artykuły naukowe jak i raporty oraz analizy różnych ośrodków badawczych pochodzących z państw Azji Południowo-Wschodniej, Stanów Zjednoczonych, Australii oraz Chin. W trakcie badań wykorzystane zostały metody jakościowe, takie jak wywiady swobodne, które zostały przeprowadzone podczas pobytu na Uniwersytecie Nankai (Nankai University) w Tianjinie w Chińskiej Republice Ludowej w grudniu 2019 r., a także na malezyjskim Uniwersytecie Malaya (Malaya University) w Kuala Lumpur w marcu 2019 r.[30] Podczas obu wizyt badawczych przeprowadzono także kwerendę biblioteczną, dzięki której było możliwe określenie luki badawczej z zakresu badań naukowych nad dyplomacją peryferyjną ChRL oraz koncepcją patron-klient w stosunkach międzynarodowych. Dodatkowo kwerenda

[29] Szerzej na temat zmiennych zależnych i niezależnych zob. R. Bäcker, L. Czechowska, G. Gadomska, J. Gajda, K. Gawron-Tabor, M. Giedz, D. Kasprowicz, M. Mateja, B. Płotka, J. Rak, A. Seklecka, W. Szewczak, M. Wincławska, J. Wojciechowska, *Metodologia badań politologicznych*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Warszawa 2016, s. 48-60.

[30] W wywiadzie swobodnym (zwanym również pogłębionym wywiadem etnograficznym), przeprowadzający wywiad ma swobodę w aranżowaniu oraz formułowaniu pytań w zależności od zaistniałej sytuacji podczas wywiadu. Przed przystąpieniem do wywiadu badacz przygotowywuje listę interesujących go zagadnień, ale w trakcie wywiadu jest elastyczny i dostosowywuje się do swojego rozmoówcy oraz zaistniałych okoliczności. Szerzej zob. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 169-189.

biblioteczna zrealizowana w Chinach i Malezji pozwoliła na skorzystanie z opracowań niedostępnych w Polsce. Istotny wkład w realizację badań miało zastosowanie metody jakościowej analizy tekstu, zwłaszcza w przypadku badań dyskursu Komunistycznej Partii Chin (KPCh) związanego z dyplomacją peryferyjną w referatach partyjnych wydanych w latach 1992-2017 (tabela nr 1). Analiza tekstów pozwoliła też na dokładny przegląd oficjalnych oświadczeń wydawanych między innymi przez ministerstwo spraw zagranicznych ChRL po oficjalnych wizytach państwowych, dzięki czemu było możliwe określenie roli badanych państw z Azji Południowo-Wschodniej w chińskiej dyplomacji peryferyjnej, czy wskazanie zmian w relacjach interpersonalnych pomiędzy przedstawicielami rządów poszczególnych diad. Wyżej wymienione metody zostały uzupełnione przez analizę dyskursu, zwłaszcza w przypadku komunikatów rzeczników rządowych oraz liderów państw stanowiących odpowiedź na kryzysowe wydarzenia na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Przeprowadzone badania pozwoliły między innymi na wyodrębnienie narracyjnej dychotomii filipińskiego rządu, szczególnie dobrze widocznej od połowy 2016 r., kiedy urząd prezydenta przejął Rodrigo Duterte. Podczas gdy wyniki badań przeprowadzonych z użyciem jakościowej analizy tekstu są szczególnie widoczne w drugim rozdziale dysertacji, tak analiza dyskursu była wyjątkowo pomocna przy pracy nad trzecim rozdziałem rozprawy doktorskiej. Metody ilościowe zostały użyte w przypadku analizy interakcji politycznej pomiędzy przedstawicielami rządowymi państw w każdej z trzech diad (tabele nr 2, 5, 8), a także przy okazji określenia częstotliwości incydentów na Morzu Południowochińskim (tabela nr 11). W obu przypadkach opracowania zostały sporządzone przez autora dysertacji, przy czym do zbadania interakcji politycznych posłużyły oficjalne oświadczenia wydawane przez chińskie ministerstwo spraw zagranicznych, natomiast w przypadku incydentów na Morzu Południowochińskim wykorzystano dane zgromadzone przez zespół ChinaPower należący do amerykańskiego ośrodka badawczego Center for Strategic and International Studies, które zostały uzupełnione dodatkowymi informacjami uzyskanymi z doniesień medialnych. Badania ilościowe zostały również przeprowadzone w przy okazji analizy współpracy gospodarczej zachodzącej w przypadku każdego z trzech studiów przypadku. W związku z tym zbadana została wymiana handlowa (tabele nr 3, 6, 9) oraz chińskie inwestycje w Malezji, Wietnamie i na Filipinach (tabele nr 4, 7, 10) w oparciu o zagregowane dane zgromadzone przez firmę statystyczną „Statista". Ostatnim ważnym zestawieniem ilościowym, które posłużyło do wykazania asymetrii pod względem zdolności militarnych pomiędzy

badanymi państwami, było porównanie wydatków na zbrojenia we wszystkich trzech parach państw (tabele nr 13, 15, 17), co było możliwe dzięki danym zgromadzonym w raporcie opublikowanym przez Sztokholmski Międzynarodowy Instytut Badań nad Pokojem (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI).

Struktura pracy

Przedłożona rozprawa doktorska składa się ze wstępu, trzech rozdziałów opracowanych na podstawie kryterium przedmiotowego oraz zakończenia. Pracę otwiera rozdział *Koncepcja patron-klient i dyplomacja peryferyjna Chińskiej Republiki Ludowej: aspekty teoretyczne*, w którym w pierwszej kolejności dokonano omówienia teorii relacji patron-klient na podstawie polskiej jak i zagranicznej literatury przedmiotu, począwszy od badań historycznych, socjologicznych, antropologicznych, politycznych aż do wymiaru stosunków międzynarodowych. W toku analizy zostały wyróżnione główne definicje stosunków pomiędzy dwoma aktorami o nierównym statusie wraz z cechami dystynktywnymi, zaproponowanymi przez takich badaczy jak A. Mączak, J. Tarkowski, a także J. C. Scott[31], C. Clapham[32] czy C. H. Lande[33]. W dalszej części rozdziału znalazł się rozbudowany opis typologii patron-klient w relacjach międzynarodowych ze szczególnym uwzględnieniem badań C. Shoemakera i J. Spaniera, włącznie z wyróżnieniem głównych celów z perspektywy patrona jak i klienta. Przedstawionych zostało również sześć typów stosunków pomiędzy patronem a klientem. W podrozdziale *Dyplomacja peryferyjna ChRL: przesłanki kulturowe i rys historyczny*, omówiono zagadnienia związane z genezą dyplomacji peryferyjnej, wywodzącej się z chińskiego systemu trybutarnego, który zgodnie z badaniami J. Fairbanka składał się z trzech stref, analogicznie do trzech pierścieni chińskich peryferii według typologii Yuana Penga. Szczególną uwagę zwrócono na koncept *guanxi*, którego charakterystyka pokrywa się z cechami charakterystycznymi koncepcji patron-klient, wyróżnionymi między innymi przez A. Mączaka. Kolejny podrozdział *Kontekst międzynarodowy i partyjne definicje dyplomacji peryferyjnej po 1989 r.* poświęcony został ewolucji dyplomacji peryferyjnej

[31] J. C. Scott, *Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia*, „The American Political Science Review" 1972, vol. 66, no. 1, s. 91-113.
[32] C. Clapham, *Clientelism and the State*, [w:] *Private Patronage and Public Power: Political Clientelism in the Modern State*, C. Clapham (red.), Palgrave Macmillan, London 1982.
[33] C. H. Lande, *Political Clientelism in Political Studies: Retrospect and Prospects*, „International Political Science Review" 1983, vol. 4, no. 4, s. 435-454.

w nowożytnym wydaniu, począwszy od posiedzenia VII Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (OZPL) w 1988 r. Uwzględniono w nim charakterystykę polityki zagranicznej ChRL opartej na maksymie Deng Xiaopinga zorientowanej na przyjęciu niekonfrontacyjnej i pacyfistycznej postawy w regionie, zmierzającej do stabilizacji oraz normalizacji stosunków z peryferyjnymi państwami w celu maksymalizacji rozwoju gospodarczego. Z kolei dzięki analizie jakościowej tekstów przeprowadzono przegląd referatów wieńczących Zjazdy Komunistycznej Partii Chin w latach 1992-2017 pod kątem działań realizowanych w ramach dyplomacji peryferyjnej. W ostatniej części pierwszego rozdziału zatytułowanej *Centralizacja i asertywność dyplomacji peryferyjnej Xi Jinpinga*, przeanalizowano najnowszą odsłonę chińskiej dyplomacji peryferyjnej, zaprezentowanej na specjalnej konferencji zorganizowanej przez KPCh w październiku 2013 r. z udziałem przewodniczącego Xi Jinpinga. Oprócz tego przedstawione zostały badania chińskiego naukowca Yuana Penga, poświęcone podziałowi chińskich peryferii. Do istotnych elementów tego podrozdziału należy zaliczyć analizę kluczowych interesów ChRL, a także strategicznego znaczenia sporów na Morzu Południowochińskim z perspektywy rządu w Pekinie. Ostatnim elementem jest zarys sztandarowego projektu przewodniczącego Xi Jinpinga, czyli inicjatywy Pasa i Szlaku, stanowiącej komplementarną część dyplomacji peryferyjnej, a także odgrywającej ważną rolę w budowie chińskiej strefy wpływów w Azji Południowo-Wschodniej.

Rozdział drugi *Stosunki partyjno-państwowe ChRL z Malezją, Wietnamem i Filipinami w kontekście koncepcji patron-klient (2013-2019)*[34] przedstawia analizę porównawczą stosunków politycznych i składa się z trzech głównych podrozdziałów. Każdy z nich jest studium przypadku relacji bilateralnych Chin w roli patrona oraz trzech wyselekcjonowanych państw Azji Południowo-Wschodniej w roli klienta na podstawie jakościowej analizy oficjalnych oświadczeń wydawanych przez ministerstwo spraw

[34] Chronologia pracy doktorskiej obejmuje okres od ogłoszenia inicjatywy Pasa i Szlaku (w Astanie we wrześniu 2013 r. oraz w Dżakarcie w październiku 2013 r.) oraz nowej wizji dyplomacji peryferyjnej, będącej przedmiotem debaty podczas drugiej konferencji w historii Chin poświęconej polityce zagranicznej państwa zorganizowanej w październiku 2013 r. Jako datę graniczną wyznaczono koniec 2019 r., ponieważ od początku 2020 r. relacje Chin ze światem zewnętrznym zostały zdominowane przez kwestie pandemii COVID-19. Skomplikowana sytuacja epidemiologiczna oraz wiążące się z nią obostrzenia zostały uznane za zmienną zmieniającą optykę relacji międzynarodowych, co powinno być przedmiotem oddzielnego opracowania. Jednym z głównych elementów badań, z uwagi na charakterystykę relacji patron-klient, były wizyty zagraniczne i bezpośrednie spotkania przedstawicieli państw, natomiast pandemia koronawirusa przyczyniła się do niemal całkowitego zawieszenia podróży zagranicznych przedstawicieli wysokiego szczebla, a ostatnia wizyta zagraniczna przewodniczącego Xi Jinpinga miała miejsce w styczniu 2020 r. w Birmie.

zagranicznych ChRL. W pierwszej kolejności omówione zostały stosunki chińsko-malezyjskie ze szczególnym uwzględnieniem wzajemnych wizyt państwowych pod kątem budowy patronatu przez Chiny. Ponadto szerzej zanalizowane zostały interakcje interpersonalne pomiędzy liderami obu państw, a także wspólne oświadczenia, umowy oraz decyzje podejmowane w odniesieniu do sporów na Morzu Południowochińskim. Przeprowadzono dokładny przegląd wpływu sytuacji kryzysowych na zachowanie patrona oraz klienta, a także ich skutków na całokształt relacji dwustronnych. W studium przypadku diady Chiny-Malezja oprócz napięć na Morzu Południowochińskim wzięto pod uwagę katastrofę lotu MH370, a także zmianę rządu w Malezji w 2018 r., która przyczyniła się do utrudnień w realizacji projektów infrastrukturalnych w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. Tematem przewodnim drugiego podrozdziału jest polityczny wymiar stosunków Chiny-Wietnam w ramach wizyt państwowych oraz aktywności różnego rodzaju formatów dwustronnych, do których należy między innymi zaliczyć posiedzenia Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, a także wielostronnych jak ASEAN czy forum Lancang-Mekong. Istotnym elementem tej części dysertacji jest zbadanie wpływu kryzysu wokół chińskiej platformy wiertniczej HYSY-981 na Morzu Południowochińskim, określanym w literaturze przedmiotu jako jeden z najpoważniejszych incydentów w chińsko-wietnamskich stosunkach od czasu konfliktu zbrojnego z 1979 r. Ostatnia część drugiego rozdziału dysertacji skupia się na interakcjach dyplomatycznych w relacjach ChRL-Filipiny począwszy od asertywnej polityki rządu prezydenta Benigno Aquino III, który złożył przeciwko Chinom skargę do Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze w 2013 r. Kwestia umiędzynarodowienia sporu na Morzu Południowochińskim przez rząd w Manili była jednym z głównych punktów odniesienia dla zbadania reorientacji filipińskiej polityki zagranicznej oraz początku budowy chińskiego patronatu z udziałem nowego prezydenta Filipin Rodrigo Duterte począwszy od połowy 2016 r. Przedmiotem badań były również wzajemne wizyty państwowe, a także nieoficjalne ustalenia liderów obu krajów dotyczące sytuacji na Morzu Południowochińskim, świadczące o znaczeniu relacji interpersonalnych w typologii patron-klient. Warto w tym miejscu podkreślić, że we wszystkich trzech podrozdziałach uwzględnione zostały badania ilościowe z zakresu wzajemnych wizyt państwowych jak również współpracy handlowej oraz inwestycyjnej w nawiązaniu do wcześniej wyróżnionych zmiennych, służących do wiwisekcji głównego problemu badawczego.

Trzeci i zarazem ostatni rozdział rozprawy *Spory na Morzu Południowochińskim jako przykład egzekwowania chińskich relacji patron-klient*, analogicznie do rozdziału drugiego składa się z trzech części, a każda z nich dotyczy oddzielnego studium przypadku. Przed analizą poszczególnych relacji dwustronnych zamieszczone zostały wyniki badań ilościowych, przedstawiających intensywność napięć na Morzu Południowochińskim w latach 2013-2019. W pierwszym podrozdziale znalazła się analiza chińsko-filipińskich stosunków w kontekście sporu na Morzu Południowochińskim, zaczynając od asertywnej polityki prezydenta Benigno Aquino III, który korzystając z amerykańskiego patronatu dążył do umiędzynarodowienia sporu przy pomocy trybunału arbitrażowego. Strategia przyjęta przez rząd w Manili spotkała się z chińską odpowiedzią w postaci ekspansjonistycznej polityki na spornych obszarach morskich za sprawą rozbudowy sztucznych wysp, mającej na celu konsolidację roszczeń Pekinu. Następnie został przedstawiony proces zmiany patrona przez Filipiny, poprzedzony wygraną Rodrigo Duterte w wyborach prezydenckich z maja 2016 r., a także jego wpływ na przebieg sporu na Morzu Południowochińskim w chińsko-filipińskich relacjach. Uwzględniono przy tym jednocześnie reakcję Stanów Zjednoczonych z uwagi na fundamentalne znaczenie rywalizacji na linii Waszyngton-Pekin dla rozwoju i przebiegu relacji patron-klient w regionie Azji Południowo-Wschodniej. Redefinicja filipińskiej polityki zagranicznej pozwoliła na wyróżnienie dychotomii w podejściu rządu w Manili do rywalizacji mocarstw, sprowadzającej się do konkurencji pomiędzy starym i nowym patronem. Dwugłos filipińskiego rządu został przedstawiony na podstawie reakcji na incydenty na Morzu Południowochińskim, gdzie występowały przypadki, podczas których przedstawiciele ministerstw obrony i spraw zagranicznych przyjmowali krytyczną postawą wobec chińskiego rządu, natomiast prezydent Duterte reprezentował skrajnie prochińską narrację, czego najlepszym przykładem była jego reakcja na zatopienie filipińskiego statku rybackiego Gem-Ver 1 przez chińską jednostkę na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. W drugiej części rozdziału omówiona została chińska potrzeba kreowania patronatu w Wietnamie, co warunkowane jest strategicznym położeniem tego państwa w pierwszym pierścieniu peryferii Chin, zgodnie z typologią Yuana Penga, jak i fundamentalnego znaczenia Morza Południowochińskiego dla narodowych interesów ChRL. Dużo uwagi poświęcono w tej sekcji metodom zarządzania przez rządy obu państw napięciami, będącymi skutkiem sporów morskich i terytorialnych na Morzu Południowochińskim. Nie bez znaczenia pozostawała przy tym rola Stanów Zjednoczonych, które wykorzystywały antychińskie nastroje społeczne

w Wietnamie oraz środki jakimi dysponują w ramach transferu bezpieczeństwa do podważania chińskiego patronatu poprzez wzmacnianie percepcji „chińskiego zagrożenia" w Azji Południowo-Wschodniej. W tym kontekście należy dodać, że postrzeganie ChRL przez rząd w Hanoi z perspektywy bezpieczeństwa narodowego zostało zbadane dzięki jakościowej analizie treści Białych Ksiąg wydawanych przez wietnamskie ministerstwo obrony.

Ostatnia część trzeciego rozdziału rozprawy doktorskiej skupia się na chińskiej polityce wobec Malezji w obszarze Morza Południowochińskiej, analizowanej przez pryzmat teorii patron-klient. W podrozdziale przedstawiono między innymi malezyjską koncepcję polityki zagranicznej w stosunki do ChRL, tzw. „cichą dyplomację", wpisującą się swoimi założeniami w model państwa funkcjonującego w roli klienta. Oprócz tego uwzględniono charakterystykę stosunku rządu Malezji do zaangażowania Stanów Zjednoczonych w Azji Południowo-Wschodniej w obszarze bezpieczeństwa, będącego jednym z priorytetowych dla chińsko-amerykańskiej rywalizacji o pozycję patrona. Analogicznie do poprzedniego podrozdziału, uwzględniono analizę stanowiska malezyjskiego rządu w sprawie wyroku trybunału arbitrażowego z 2016 r. dotyczącego sporów na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Filipinami, a także interpretację pozycji ChRL w pierwszej w historii „Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego Malezji", wydanej pod koniec 2019 r.

W zakończeniu dysertacji znalazły się główne wnioski, będące rezultatem odpowiedzi na pierwotnie postawione pytania badawcze, a także weryfikacji hipotez badawczych. Ponadto dokonano klasyfikacji teoretycznej zgodnie z typologią opracowaną przez C. Shoemakera i J. Spaniera. Przeprowadzone badania z wykorzystaniem eksplanacyjnych możliwości teorii patron-klient pozwoliły na wykrycie zależności pomiędzy wizytami państwowymi a incydentami morskimi na Morzu Południowochińskim. Następnie wskazano rodzaje relacji patron-klient obowiązujące w poszczególnych diadach, które w części przypadków ulegały zmianie w zależności od opcji politycznej, aktualnie sprawującej władzę w danym państwie.

ROZDZIAŁ I. KONCEPCJA PATRON-KLIENT I DYPLOMACJA PERYFERYJNA CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ: ASPEKTY TEORETYCZNE

Pierwsze badania nad koncepcją diadycznych stosunków można zauważyć w analizach historycznych zajmujących się okresem czasów antycznych i średniowiecza. Jednak te badania w naukach społecznych w latach 50-tych ubiegłego stulecia przyczyniły się w największym stopniu do ukształtowania teoretycznych ram koncepcji patron-klient i jej popularyzacji. Stało się tak za sprawą naukowców z dziedziny antropologii społecznej, gdzie była ona zastosowana do badań obejmujących problematykę w państwach rozwijających się w tym Ameryki Południowej, Afryki północnej, a następnie Azji Południowo-Wschodniej. Z biegiem czasu podobny typ stosunków był zauważalny w innych regionach świata, ale koncepcja ta była w badaniach przypisywana głównie sytuacji państw rozwijających się. Za pomocą tej koncepcji prowadzono badania umożliwiające analizę relacji w obrębie poszczególnych plemion, grup społecznych lub wewnątrz danego regionu. W tym przypadku analizie poddawano stosunek pomiędzy liderami danej grupy, pełniącymi rolę patrona, który zaspokaja określone potrzeby, a poddanymi, którzy jako klient musieli odwdzięczyć się poprzez swoją lojalność.

W polskiej literaturze przedmiotu szczegółowej analizy historycznej relacji patron-klient dokonał historyk Antoni Mączak w swojej książce pod tytułem „Nierówna przyjaźń: układy klientalne w perspektywie historycznej". Podjął próbę zdefiniowania tego rodzaju relacji powołując się między innymi na Wolfganga Reinharda, którego zdaniem relacja patron-klient „jest względnie trwałym stosunkiem osób nierównych sobie, w którym potężniejszy partner zapewnia słabszemu osłonę i za to może domagać się odeń świadczeń"[35]. Polski historyk po krótce wspomina o osobistym charakterze stosunków klientelistycznych, powołując się na amerykańskiego antropologa Sydela Silvermana. Warto jednak zaznaczyć, że patronaż jest tu rozpatrywany w kategoriach międzykulturowego wzorca, definiowany jako nieformalny stosunek między osobami o nierównym statusie i władzy, który nakłada na obie strony różniące się od siebie

[35] A. Mączak, *Nierówna przyjaźń: układy klientalne w perspektywie historycznej*, Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, Wrocław 2003, s. 37.

obowiązki. Podstawowym obowiązkiem patrona jest zapewnienie ochrony i przychylności, natomiast klient jest zobligowany do lojalności[36].

W definicjach zostały jednak pominięte pewne elementy, do których często nawiązują antropologowie, socjolodzy i politolodzy zajmujący się tą tematyką, co zostało z kolei podkreślone przez polskiego historyka. Wyróżnił on następujący zestaw cech charakterystycznych: dysponowanie zasobami, bezpośredniość relacji, nieformalność, wzajemność i osobisty charakter więzi, czynnik czasu[37]. Podobnego zestawienia, na podstawie różnych ujęć definicyjnych, dokonał polski socjolog polityki i ekonomista – Jacek Tarkowski, w książce „Socjologia świata polityki: patroni i klienci". Zwraca on uwagę na rosnącą liczbę publikacji naukowych zajmujących się tego typu relacjami, czego skutkiem jest coraz większa ilość rozbieżności dotyczących charakteru badanego fenomenu. W związku z tym przedstawił swój zestaw pięciu cech dystynktywnych: nierówność, wymiana, trwałość, osobisty charakter stosunków, partykularyzm [38]. Posłużyły one do sformułowania definicji, zgodnie z którą relacja patron-klient jest „szczególnym przypadkiem diady, w której stosunki między partnerami mają trwały, nieograniczony do jednej transakcji i asymetryczny charakter, tzn. występują między nimi różnice usytuowania w stratyfikacji społecznej i/lub posiadanych zasobach; podstawą istnienia takiej diady jest wymiana dóbr i usług między jej uczestnikami, w celu zaspokojenia ich partykularnych interesów"[39].

Autorem jednej z najbardziej wyczerpujących definicji relacji patron-klient (nawiązywał do niej również A. Mączak), uwzględniającej większość cech charakterystycznych wymienionych powyżej, jest amerykański politolog i antropolog - James C. Scott, który zdefiniował ją jako specjalny przykład diadycznych więzi, charakteryzujących się instrumentalną przyjaźnią pomiędzy aktorem o wyższym statusie socjoekonomicznym (patron), wykorzystującym swoje wpływy i surowce do zapewnienia ochrony i/lub korzyści aktorowi o niższym statusie (klient), który odwdzięcza się poprzez zaoferowanie swojego wsparcia i pomocy patronowi. Z antropologicznego punktu widzenia klientelizm jest postrzegany jako podstawa organizacji frakcyjnych [40]. Możemy się jednak spotkać ze znacznie krótszym

[36] S. F. Silveman, *Patronage and Community-Nation Relationships in Central Italy*, „Ethnology" 1965, vol. 4, no. 2, s. 172-189.
[37] A. Mączak, op.cit., s. 38-52.
[38] J. Tarkowski, *Socjologia świata polityki: Patroni i klienci*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1994, s. 45-53.
[39] Ibidem, s. 54.
[40] J. C. Scott, op. cit., s. 92-93.

sformułowaniem Alexa Weingroda, którego zdaniem zjawisko można opisać jako osoby o nierównych wpływach (władzy), połączone więzami interesów i przyjaźni, które manipulują swoimi relacjami w celu osiągnięcia własnych interesów[41]. Niewątpliwie autorem najbardziej lapidarnego ujęcia relacji patron-klient jest Christopher Clapham którego zdaniem klientelizm jest relacją polegającą na wymianie pomiędzy stronami o nierównym statusie[42].

Dwie wyżej wymienione publikacje tj. opracowanie A. Mączaka oraz J. Tarkowskiego są najbardziej szczegółowymi opracowaniami dotyczącymi relacji patron-klient w języku polskim, przy czym należy zwrócić uwagę, że tylko w książce A. Mączaka znajdują się nawiązania do tej koncepcji w odniesieniu do stosunków międzynarodowych. Skupia się on jednak na okresie po II wojnie światowej w trakcie tzw. zimnej wojny (1947-1991), kiedy Stany Zjednoczone i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) konkurowały o rolę światowego hegemona. Do walki o wpływy, ale głównie w regionie Azji dołączyła także Chińska Republika Ludowa w momencie rozłamu w relacjach dwustronnych z ZSRR, którego pierwsze oznaki były widoczne już w 1956 r., po referacie Nikity Chruszczowa z XX. Zjazdu Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (pierwszy od śmierci Józefa Stalina w 1953 r.), podczas którego poddano krytyce byłego przywódcę ZSRR. Biorąc pod uwagę fakt, że Mao Zedong część swoich reform opierał na dokonaniach Stalina (np. głęboka kolektywizacja wsi i przyspieszona industrializacja kraju), Pekin traktował krytykę Stalina jako częściową deprecjację polityki lidera ChRL[43]. Jak się okazało było to pewnego rodzaju preludium, ponieważ w 1958 r. doszło do pogłębienia podziału w relacjach z Pekinem, po tym jak Chruszczow otwarcie skrytykował chiński plan reform gospodarczych - autorstwa Mao Zedonga - zwany wielkim skokiem naprzód[44].

W pracy Mączaka pojawiają się nawiązania do roli klientelizmu po upadku Związku Radzieckiego, ale brakuje w polskiej literaturze prac całkowicie poświęconych relacji patron-klient w odniesieniu do stosunków międzynarodowych w czasach współczesnych, co jest głównym celem niniejszej pracy. A. Mączak dokonuje zestawienia strukturalnej teorii imperializmu autorstwa Johana Galtunga ze stosunkiem

[41] A. Weingrod, *Patrons, Patronage, and Political Parties*, „Comparative Studies in Society and History" 1968, vol. 10, no. 4, s. 379.
[42] C. Clapham, op. cit., s. 4.
[43] L. M. Lüthi, *The Sino-Soviet Split. Cold War in the Communist World*, Princeton University Press, Princeton 2008, s. 49-53.
[44] D. Perkins, *Encyclopedia of China: History and Culture*, Routledge, New York 1998, s. 314.

klientalnym przedstawionym przez Marka J. Gasiorowskiego w jego analizie stosunków dwustronnych Stany Zjednoczone-Iran w latach 1945-1971[45]. Pierwszy z nich skupia się głównie na relacjach pomiędzy elitami państwa rozwiniętego i elitami państwa rozwijającego się w ramach współczesnego imperializmu. Z kolei teoretyczna koncepcja relacji patron-klient Gasiorowskiego jest dużo bliższa typologii Shoemakera i Spaniera, na której w głównym stopniu jest oparta niniejsza praca. Zgodnie z koncepcją Gasiorowskiego, patron jest odpowiedzialny za zaspokojenie potrzeb klienta poprzez udzielanie mu wsparcia. Może ono przyjąć formę pożyczek, grantów, wsparcia technicznego i/lub technologicznego, a także pośrednich transferów w postaci pomocy z zakresu bezpieczeństwa, łączności i potrzebnego sprzętu dla policji, wojska albo służb wywiadowczych. Działania te są realizowane w ramach umów dotyczących bezpieczeństwa (np. traktaty i sojusze) lub nieformalnych zobowiązań[46]. W ramach wzajemności, typową reakcją klienta jest świadczenie usług, przyczyniających się do wzmocnienia bezpieczeństwa patrona i ochrony jego interesów w regionie. Przejawem tego rodzaju działalności może być wykonywanie określonych działań z polecenia patrona jako jego regionalny przedstawiciel. Ponadto obie strony relacji mogą brać udział we wspólnych ćwiczeniach militarnych lub wywiadowczych. Jeszcze inną formą zrewanżowania się klienta jest udzielenie zgody na stacjonowanie sił zbrojnych patrona na terytorium swojego państwa, łącznie z przyznaniem dostępu do infrastruktury wojskowej, która z reguły ma strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego jak i zewnętrznego[47].

Cechy charakterystyczne relacji patron-klient spowodowały, że w literaturze przedmiotu stopniowo zaczęto je wykorzystywać w badaniach z zakresu nauk o polityce i stosunkach międzynarodowych. Zarówno w przypadku analizy systemu politycznego danego państwa, co zostało wyjaśnione między innym przez Allena Hickena, jak i w dużo szerszej perspektywie stosunków międzynarodowych oraz dziedziny studiów jaką jest polityka porównawcza[48]. Naukowcy dostrzegli, że relacje patron-klient odpowiadają wzorcom przynależności politycznej, a także obowiązującym wówczas grupom interesów i modelom systemów politycznych. W ten sposób klientelizm stał się jedną z podstawowych koncepcji badań politologicznych w krajach tzw. Trzeciego Świata.

[45] A. Mączak, op.cit., s. 405-411.
[46] M. J. Gasiorowski, *US Foreign Policy and the Shah: Building a Client State in Iran*, Cornell University Press, New York 1991, s. 3-4.
[47] Ibidem.
[48] A. Hicken, *Clientelism*, „The Annual Review of Political Science" 2011, vol. 14, s. 289-310.

Zauważono bowiem, że ten rodzaj struktury relacji odpowiada za szereg procesów politycznych i ekonomicznych, do których można m.in. zaliczyć kształtowanie się elit politycznych, integrację etniczną i regionalną, biurokratyczne konflikty frakcyjne, korupcję, imperializm, neokolonializm czy zarządzanie surowcami naturalnymi. Klientelizm polityczny może zatem kształtować zarówno wewnętrzne procesy polityczne między elitami, partiami politycznymi oraz innymi grupami wpływów jak i zewnętrzne stosunki pomiędzy poszczególnymi państwami. Należy jednak zauważyć pewną dychotomię, a mianowicie relacje o charakterze wertykalnym (pionowym) oraz horyzontalnym (poziomym). Zgodnie z opisem przedstawionym przez Carla H. Lande relacje diadyczne o charakterze wertykalnym zazwyczaj dotyczą co najmniej kilkorga klientów z jednym patronem. Natomiast struktura horyzontalna opiera się na sieci wzajemnie powiązanych i nakładających się na siebie relacji, w których nie jest możliwe jednoznaczne wskazanie podmiotu dominującego, pełniącego funkcję patrona. Między innymi dlatego w tego rodzaju relacjach wymiana dotyczy dóbr i korzyści o podobnym statusie oraz wartości. Czego nie można powiedzieć o strukturze wertykalnej, gdzie silna pozycja patrona prowadzi do asymetrycznej wymiany, uzależnionej od możliwości i potrzeb poszczególnych aktorów[49].

Przed rozpoczęciem szczegółowej charakterystyki modelu relacji patron-klient w ujęciu międzynarodowym warto przybliżyć inne kategorie relacji, które mimo pewnych cech wspólnych wyraźnie się od siebie różnią. Pierwszą z nich jest teoria zależności, przypisywana do grupy teorii neomarksistowskich, która została zainicjowana w latach 50-tych XX wieku w wyniku badań prowadzonych przez zespół ekonomistów powiązanych z Komisją Ekonomiczną ONZ dla Ameryki Łacińskiej pod przewodnictwem Raula Prebisha[50]. Główna teza przedstawiona na podstawie badań gospodarek państw Ameryki Środkowej i Południowej brzmiała, iż państwa biedniejsze eksportując surowe materiały do państwa bogatszych nie będą w stanie poprawić swojej sytuacji ekonomicznej, ponieważ gotowe produkty wytworzone przez rozwinięte państwa będą droższe, przez co bilans handlowy będzie ostatecznie ujemny. Państwa biedniejsze są bowiem zmuszone do ich importu co jednocześnie tworzy sytuację, w której klient poprzez deficyt w handlu zagranicznym jest stopniowo uzależniany od patrona. Zdaniem profesora Jacka Czaputowicza rozwój kapitalizmu prowadzi zatem do

[49] C. H. Lande, op. cit., s. 447.
[50] O. Sánchez, *The Rise and Fall of the Dependency Movement: Does It Inform Underdevelopment Today?*, „Estudios Interdisciplinarios de América Latina y el Caribe" 2003, vol. 14, no. 2, s. 37.

utrzymania społecznego i gospodarczego niedorozwoju tych państw. W toku badań wyróżniono dwa nurty: umiarkowany i radykalny. Zgodnie z pierwszym z nich, sytuacja społeczno-gospodarcza zarówno krajów bogatszych jak i biedniejszych ulega poprawie dzięki funkcjonowaniu kapitalizmu. Z kolei drugi utrzymuje, iż państwa najbardziej rozwinięte wykorzystują biedniejsze, dla osiągnięcia jak największych zysków ich kosztem [51] . Zgodnie z ujęciem radykalnym jest to rodzaj relacji opartej na wykorzystywaniu podmiotu słabszego przez silniejszego. Choć ogólne ujęcie podejścia radykalnego odpowiada charakterystyce prowadzonych badań, to przy bliższej analizie było konieczne odrzucenie teorii zależności. Skupia się ona w głównym stopniu na czynnikach społeczno-gospodarczych, nie uwzględniając jednocześnie elementów ideologicznych, kulturowych, militarnych czy dyplomatycznych. Ponadto „zależność" - w przeciwieństwie do relacji patron-klient - w zdecydowanej większości przypadków występuje w formie systemowej i nie dotyczy pojedynczych diad.

Jako pierwsi analizowania relacji między państwami w kontekście relacji patron-klient podjęli się Christopher Shoemaker i John Spanier w książce „Patron-Clietnt State Relationship. Multirateral Crises in the Nuclear Age". Wyróżnili w niej szereg kluczowych elementów, które są charakterystyczne dla klientelistycznych relacji międzynarodowych. Po pierwsze, między zaangażowanymi państwami musi zachodzić wyraźna asymetria, jeżeli chodzi o zdolności militarne, ze zdecydowaną przewagą patrona nad klientem. Co więcej, państwo pełniące rolę klienta nie może posiadać statusu potęgi militarnej na arenie międzynarodowej lub regionalnej, a także musi się charakteryzować brakiem samodzielnej zdolności do zagwarantowania sobie bezpieczeństwa. Powyższe warunki świadczą o tym, że tzw. „transfer bezpieczeństwa" w postaci uzbrojenia, szkoleń i wspólnych manewrów jest jednokierunkowy, a przepływ przebiega od patrona do klienta[52].

Warto również zauważyć, że klient może odgrywać prominentną rolę w rywalizacji między mocarstwami, odgrywającymi rolę patronów. Jeżeli relacja z danym klientem pozwala patronowi zyskać przewagę nad swoim konkurentem, sprawia to, że związek jest cenniejszy dla patrona, nawet jeżeli korzyści materialne wynikające z relacji nie są imponujące. Ten wymiar relacji zapewnia klientowi podstawowe środki do kształtowania stosunków ze swoim patronem, poprzez regulację stopnia jego

[51] J. Czaputowicz, *Teorie Stosunków Międzynarodowych: Krytyka i systematyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 150-151.
[52] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit., s. 14-15.

zaangażowania. Taką rolę bez wątpienia odgrywała Kuba w zimnowojennej rywalizacji pomiędzy ZSRR i Stanami Zjednoczonymi. Natomiast w kontekście Azji Południowo-Wschodniej duże znaczenie pod względem strategicznym miały takie państwa jak Tajlandia oraz Filipiny, dzięki którym od lat 60-tych do 70-tych XX wieku było między innymi możliwe przeprowadzanie amerykańskich ataków na Wietnam Północny, będący strefą walki o wpływy między Stanami Zjednoczonymi a ZSRR i ChRL[53].

Nie bez znaczenia pozostaje także wymiar percepcji relacji bilateralnych przez podmioty trzecie. Jej założeniem jest trwały związek między dwoma państwami, nawet jeżeli nie jest on długotrwały. Budowa relacji może się odbywać na różnych poziomach, ale co jest istotne, inni aktorzy na arenie międzynarodowej muszą być w stanie zauważyć zacieśnienie relacji między patronem i klientem. Zarówno stopień jak i intensywność związku patron-klient niekoniecznie musi mieć swoje odwzorowanie w innych formach interakcji bilateralnych pomiędzy patronem i klientem[54].

Podmioty, które wchodzą ze sobą w interakcję dążą do osiągnięcia określonych celów. Tak samo jest w przypadku koncepcji patron-klient, przy czym różnią się w zależności od zajmowanej pozycji i aktualnie panujących warunków w środowisku międzynarodowym. Shoemaker i Spanier podjęli się w swojej pracy wyróżnienia ogólnego zestawu celów przyświecających zarówno patronowi jak i klientowi. Dysproporcje ekonomiczne i szeroko pojęta asymetria będące cechami charakterystycznymi relacji nie zawsze świadczą o tym, że patron angażuje się w relację ze słabszym państwem dla zysków materialnych czy poparcia politycznego. Niemniej jednak zasoby oraz pozycja klienta pod względem posiadanych wpływów politycznych zazwyczaj nie pozwalają mu na równomierną wymianę z patronem. Biorąc pod uwagę naturę klientelizmu, patron dąży do uzyskania dóbr niematerialnych np. poparcia politycznego lub rozszerzenia własnej strefy wpływów. Stąd w centrum jego zainteresowania znajduje się możliwość uzyskania jak największej kontroli nad klientem. Natomiast o sile relacji pomiędzy stronami w dużej mierze decyduje wkład, który w ocenie patrona może wnieść klient do osiągnięcia tych celów[55]. Dlatego patron będzie skłonny ponieść dużo większe koszty utrzymania relacji z takim klientem, który będzie w stanie przekonać go o możliwości osiągnięcia wcześniej wyznaczonych celów. Można

[53] W. S. Turley, *The Second Indochina War: A Concise Political and Military History*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2009, s. 248-250.
[54] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit., s. 13.
[55] C. P. Carney, *International Patron-Client Relationships: A Conceptual Framework*, „Studies In Comparative International Development" 1989, vol. 24, no. 2, s. 49.

do nich zaliczyć cele ideologiczne, które mogą zostać osiągnięte poprzez domaganie się modyfikacji ustroju politycznego klienta. Tego rodzaju zmiany są możliwe za sprawą wprowadzenia nowych praktyk ekonomicznych, reorientacji obyczajów społecznych oraz bezpośrednie przejęcie kontroli nad wewnętrznym i/lub zewnętrznym systemem bezpieczeństwa[56]. Często spotykanym przykładem celu ideologicznego w polityce zagranicznej mocarstw w stosunku do państw mniej rozwiniętych – pełniących rolę klienta – jest wyegzekwowanie liberalnej transformacji, na przykład poprzez respektowanie praw człowieka. W przypadku Stanów Zjednoczonych jest to nierzadko warunek konieczny, żeby rozpocząć bliską współpracę gospodarczą. Z kolei ChRL nie uzależnia swojej współpracy handlowej od stopnia respektowania praw człowieka w danym państwie, co jest jednym z wielu powodów chińskiego sukcesu inwestycyjnego w wielu państwach Afryki czy Azji Południowo-Wschodniej. Mowa tutaj o części składowej tzw. chińskiego modelu (*Zhongguo moshi* 中国模式), w ramach którego Chiny promują, alternatywny do zachodniego (przede wszystkim amerykańskiego) systemu rozwoju ekonomicznego. Zgodnie z narracją Pekinu, przyjęcie chińskiego modelu umożliwi państwom rozwijającym się osiągnąć niespotykane tempo wzrostu gospodarczego, którego ChRL była przykładem przez ostatnie 40 lat. Dzięki narzędziom *soft power* Chiny promują swoją alternatywę dla liberalnej demokracji, której głównym przedstawicielem są Stany Zjednoczone. Wykorzystują również wszelkie możliwe argumenty do poparcia własnej narracji, czego najlepszym przykładem jest kryzys finansowy z 2008 r. Według Pekinu obnażone zostały wtedy słabości zachodniego świata, ponieważ najboleśniej odczuł negatywne skutki kryzysu[57].

Ewaluacja relacji opartej na celach ideologicznych jest bardzo trudna dla patrona, ponieważ rzadko kiedy jest w stanie jednoznacznie stwierdzić jak dużą przewagę zdobył nad swoimi rywalami. Między innymi dlatego jego zaangażowanie w relację opartą na celach ideologicznych będzie dużo mniejsze niż w przypadku innych związków[58]. Innym przykładem korzyści, do osiągnięcia której może dążyć patron jest solidarność międzynarodowa. Przejawem tego typu podporządkowania się klienta wobec patrona jest zgodne głosowanie na forach różnego rodzaju organizacji międzynarodowych, takich jak Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), wspólne podpisywanie umów

[56] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit., s. 18.
[57] He Li, *The Chinese Model of Development and Its Implications*, „World Journal of Social Science Research" 2015, vol. 2, no. 2, s. 128-129.
[58] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit.

międzynarodowych, wzajemne wizyty najwyższych przedstawicieli państwowych, a także otwarte poparcie działań patrona na arenie międzynarodowej[59]. Bardzo często solidarność w takim ujęciu jest pożądana przez klienta, ponieważ stanowi jasny sygnał dla innych państw do jakiego bloku przynależy lub – co może się okazać jeszcze cenniejsze – do jakiego nie należy. Z perspektywy patrona, solidarność międzynarodowa jest tym bardziej wartościowa, kiedy dochodzi do zmiany obozu, z którym klient był wcześniej utożsamiany.

W tego rodzaju przypadkach niezwykle ważną rolę odgrywają tzw. państwa pośrednie (*zhongjian guojia* 中间国家) lub średnie mocarstwa (*zhongdeng qiangguo* 中等强国). Chiński naukowiec Shi Yuanhua z Uniwersytetu Fudan wskazuje, że w teorii Mao Zedonga „trzech światów (*san ge shijie* 三个世界)" kluczową rolę w rywalizacji na linii Chiny-Stany Zjednoczone odgrywają państwa pośrednie, które znajdują się pomiędzy mocarstwami. Takie państwa jak Japonia, Wietnam, Filipiny, Malezja, Korea Południowa czy Indie wykorzystywały (w różnym stopniu) Stany Zjednoczone do przywrócenia, a później utrzymania, równowagi w regionie Azji i Pacyfiku, co często służyło osiągnięciu ich partykularnych interesów. To jednak wiązało się niejednokrotnie z naruszeniem chińskich interesów ze szkodą dla Pekinu. W przeciwieństwie do okresu zimnej wojny, średnie państwa są mniej skłonne do zdecydowanego opowiedzenia się po jednej ze stron, ponieważ proces globalizacji oraz nowy ład międzynarodowy wytworzyły skomplikowane sieci powiązań gospodarczych i politycznych. Władze ChRL musiały sobie zatem zdać sprawę z tego, że konieczne jest nawiązanie bliskich relacji z państwami pośrednimi na poziomie strategicznym, aby przeciwdziałać rozszerzaniu się amerykańskiej strefy wpływów w regionie[60]. W tym celu zainicjowano rozbudowaną strategię dyplomacji peryferyjnej, a koncepcja patron-klient, biorąc pod uwagę rachunek potencjału militarnego i gospodarczego, dostarcza odpowiednie narzędzia do osiągnięcia wyznaczonego celu. Efekty nowej polityki zagranicznej ChRL są bardzo dobrze widoczne na przykładzie Filipin, które mimo wygranego procesu na forum Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z lipca 2016 r. przeciwko Chinom w sprawie sporu terytorialnego na Morzu Południowochińskim, nie podjęły zdecydowanych kroków mających na celu wyegzekwowanie postanowień orzeczenia

[59] Ibidem, s. 19.
[60] Shi Yuanhua, *Cong zhanlue cengmian shenhua yu "zhongjian guojia" de miqie guanxi* [Pogłębianie bliskich relacji ze „średnimi państwami" na poziomie strategicznym], 25.01.2018, „World Knowledge", http://www.iis.fudan.edu.cn/16/e8/c6897a136936/page.htm [dostęp 16.09.2019].

trybunału. Warto w tym miejscu jednak zaznaczyć, że ogłoszenie wyroku zbiegło się w czasie ze zmianą władzy na Filipinach, gdzie wybory prezydenckie wygrał Rodrigo Duterte. Od tego momentu zauważalne było wyraźne wzmocnienie stosunków dwustronnych, o czym może świadczyć chociażby fakt, że prezydent Duterte w pierwszej zagranicznej wizycie poza ASEAN odwiedził właśnie Chiny. Przykład Filipin ma tym większe, znaczenie, że jest to sojusznik traktatowy Stanów Zjednoczonych, z którym utrzymywana jest bliska współpraca z zakresu bezpieczeństwa [61] . Osiągnięcie solidarności międzynarodowej jest szczególnie istotne dla patrona, ponieważ umożliwia mu uzyskanie przewagi nad swoimi potencjalnymi rywalami – innymi mocarstwami – dążącymi do ograniczenia lub przejęcia wpływów na danym obszarze.

Ostatnim rodzajem celu, na którym zależy państwu pełniącemu rolę patrona jest osiągnięcie przewagi strategicznej, rozumianej w kategoriach uzyskania kontroli nad kluczowymi pod względem strategicznym obszarów (będącymi pod zwierzchnictwem klienta), żeby osiągnąć przewagę militarną nad swoimi oponentami. Patron może dodatkowo uzyskać w ten sposób kontrolę nad obszarami bogatymi w surowce naturalne, które są kluczowe dla prawidłowego funkcjonowania swoich przeciwników. Shoemaker i Spanier zwracają uwagę, że należy rozróżnić tę sytuację od tradycyjnych, dwustronnych relacji ekonomicznych, ponieważ w tym przypadku patron nie potrzebuje tych surowców na użytek wewnętrzny, a jedynie blokuje do nich dostęp swojemu przeciwnikowi[62]. Niemniej jednak trzeba jasno podkreślić, iż sytuacja na arenie międzynarodowej uległa wyraźnej zmianie od lat 80-tych XX wieku, kiedy praca Shoemakera i Spaniera została opublikowana. Obecnie kontrola nad złożami bogatymi w surowce naturalne odgrywa jedną z najważniejszych ról w kontekście bezpieczeństwa narodowego, abstrahując od korzyści wynikających dla handlu czy gospodarki. Dążenie do uzyskania przewagi strategicznej wiąże się z żądaniami patrona w stosunku do klienta o dostęp do baz wojskowych i innego rodzaju infrastruktury oraz szeroko rozumianej współpracy militarnej w postaci wspólnych manewrów wojskowych, wymiany personelu czy wzajemnych wizyt różnego rodzaju jednostek. Oprócz tego patron może dążyć do wykorzystania klienta i jego zasobów militarnych do toczenia w swoim imieniu regionalnych konfliktów. Tego rodzaju zastosowanie przewagi strategicznej było bardzo

[61] Shi Yuanhua, *Zhengque renzhi Zhongguo zhoubian waijiao xin taishi* [Prawidłowa identyfikacja nowej sytuacji w ramach dyplomacji peryferyjnej], 24.08.2018, „World Knowledge", http://www.iis.fudan.edu.cn/5b/11/c6897a154385/page.htm [dostęp 15.09.2019].
[62] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit., s. 19-20.

widoczne podczas zimnej wojny. Między innymi w latach 1960-1980 ZSRR wykorzystywał żołnierzy z Kuby, Korei Północnej i Niemieckiej Republiki Demokratycznej w walce o wpływy ze Stanami Zjednoczonymi w Afryce[63]. Relacja opierająca się na przewadze strategicznej jest najcenniejsza dla patrona, dlatego jest on w stanie zgodzić się na daleko idące kompromisy i ustępstwa, takie jak umożliwienie klientowi dostępu do swoich politycznych i militarnych zasobów. W razie sytuacji podwyższonego ryzyka integralności klienta, przewaga strategiczna może być nawet wykorzystana do stacjonowania wojsk patrona na terytorium państwa mu podporządkowanego. Dzięki przedsięwzięciu takich środków możliwe jest nie tylko zahamowanie rozprzestrzeniania się wpływów konkurencyjnych mocarstw, ale spełnienie roli odstraszającej wobec regionalnych wrogów klienta[64]. Ponadto zwiększa możliwości projekcji siły samego patrona w danej części świata. Najlepszym przykładem powyższego scenariusza jest Korea Południowa, gdzie stacjonuje kontyngent niemal 30 tys. merykańskich żołnierzy po tym jak zakończono wojnę koreańską w 1953 r. podpisaniem zawieszenia broni.

Charakterystyka relacji patron-klient świadczy o dominującej roli patrona, który z uwagi na swoją pozycję może czerpać zyski kosztem klienta. Warto się zastanowić zatem co skłania słabsze państwa do nawiązywania takich stosunków oraz czy wiążą się z tego tytułu jakiekolwiek korzyści dla nich samych. Z antropologicznej perspektywy klientelizmu można stwierdzić, że jednym z głównych powodów, dla których słabszy aktor zgadza się na patronat jest chęć wzmocnienia swojej pozycji względem konkurencyjnych podmiotów o podobnych zasobach i możliwościach. Wsparcie patrona pozwala na uzupełnienie określonych braków materialnych i psychologicznych, a jednocześnie jest jasnym sygnałem odstraszającym dla potencjalnych adwersarzy klienta. W stosunkach międzynarodowych najważniejszą przesłanką dla klienta do nawiązania relacji patron-klient jest umocnienie swojej pozycji względem innych państw, zwłaszcza w obliczu zagrożenia dla własnego bezpieczeństwa. Mieliśmy już do czynienia z takimi przypadkami w przeszłości, o czym świadczy chociażby sytuacja na Półwyspie Koreańskim i stosunki Stany Zjednoczone-Korea Południowa czy Chiny-Korea Północna[65]. Istnieje także możliwość, że państwo słabsze dążąc do neutralizacji

[63] A. Lockyer, *Opposing Foreign Intervention's Impact on the Warfare in Civil Wars: the case of the Ethiopian Ogaden Civil War, 1976–1980*, „African Security" 2018, vol. 11, no. 2, s. 184.
[64] C. P. Carney, op. cit., s. 50.
[65] Ibidem, s. 48.

zagrożenia ze strony regionalnego hegemona postanowi wejść z nim w układ klientelistyczny, chcąc uniknąć bezpośredniej konfrontacji. Będzie to alternatywne rozwiązanie dla sprzymierzenia się z rywalem tego hegemona, który najprawdopodobniej dążyłby do wykorzystania klienta jako swojego pośrednika w powstrzymywaniu rosnących wpływów tegoż hegemona. Taki scenariusz będzie szerzej omówiony w kolejnych rozdziałach na przykładzie Filipin oraz reakcji tego państwa na rywalizację pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Chinami.

Relacje klientelistyczne odgrywają również istotną rolę w polityce wewnętrznej państwa klienta, który korzystając ze wsparcia udzielonego przez patrona jest w stanie poprawić sytuację socjoekonomiczną swojego społeczeństwa, co ma później przełożenie nie tylko na legitymizację rządu klienta, ale także umacnia więź z patronem, będącym źródłem wsparcia, dzięki poparciu obywateli. Jeżeli jednak rząd klienta nie sprosta wyzwaniu dystrybucji korzyści swoim obywatelom, wynikających ze związków z patronem, skutki tej relacji będą negatywne dla obu stron. Reżim, razem z patronem, stracą poparcie społeczne klientelistycznego państwa, co odbije się na trwałości całej relacji. W zależności od systemu politycznego obowiązującego w danym kraju, utrata legitymizacji władzy może w najlepszym przypadku zakończyć się zmianą rządu na drodze wyborów, a w najgorszym do destabilizacji wewnętrznej państwa za sprawą próby obalenia reżimu. Niekorzystne implikacje mogą także dotknąć patrona, czego efektem będzie przede wszystkim utrata przez niego prestiżu. Z tego tytułu patron napotka w przyszłości trudności w nawiązywaniu relacji podobnego rodzaju z innymi potencjalnymi kandydatami na klienta. Szczególnie wrażliwymi państwami na utratę prestiżu są liberalne demokracje, takie jak Stany Zjednoczone. Państwa tego formatu nie mogą sobie pozwolić na dyplomatyczną kompromitację jak to było w przypadku wspierania Filipin przez Stany Zjednoczone, kiedy u władzy był dyktator - Ferndinand Marcos (podobne przypadki miały miejsce w Iranie, na Kubie czy Nikaragui) – na co wskazuje Christopher P. Carney[66].

Kraje słabo rozwinięte lub dopiero rozwijające się, są skłonne do nawiązania bliższych relacji na zasadach patronatu z uwagi na nieprzewidywalne środowisko międzynarodowe, które oprócz zagrożeń ściśle związanych z bezpieczeństwem jest też ryzykowne pod względem ekonomicznym. Państwa ze słabo rozwiniętą gospodarką, często uzależnione w dużej mierze od importu starają się wejść w układ z silniejszym

[66] Ibidem.

państwem będącym gwarantem stabilności, nawet kosztem utraty części swojej autonomii, co jest nieodłącznym elementem klientelizmu. Z uwagi na brak wystarczających możliwości militarnych, głównym celem państw odgrywających rolę klienta jest pozyskanie protekcji i ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi. Transfer bezpieczeństwa udzielony przez patrona odbywa się jednak kosztem podporządkowania przez klienta jego woli, czego efektem ubocznym może być wzrost nastrojów nacjonalistycznych (zwłaszcza w państwach posiadających historię kolonialną) [67]. W niektórych przypadkach słabsze państwo będzie skłonne wejść w układ patron-klient z państwem o większym potencjale militarnym tylko i wyłącznie dla uniknięcia potencjalnego starcia zbrojnego, w którym z góry byłoby skazane na porażkę. Najlepszym przykładem tego rodzaju sytuacji jest postawa Filipin. Prezydent Rodrigo Duterte otwarcie przyznał podczas swojej corocznej odezwy do narodu w 2019[68] i 2020[69] r., że zbrojne odstraszanie Chin i próba militarnego odzyskania spornych terytoriów na Morzu Południowochińskim może doprowadzić do otwartego konfliktu, którego Filipiny nie są w stanie wygrać. Taka konstatacja wynikała z pewnością z faktu, że Chiny są jednym z głównych sponsorów jednego z głównych punktów kampanii prezydenckiej Duterte polegającej na rozbudowie infrastruktury kraju (program „Build, Build, Build")[70]. Taki kierunek polityki zagranicznej jest źle odbierany przez obywateli Filipin, których zdaniem jest przejawem kapitulacji decydentów wobec Pekinu, wykorzystującego swoją przewagę gospodarczą i militarną do całkowitego podporządkowania sobie Filipin. Prowadzi to w konsekwencji do wzrostu antychińskich nastrojów, nad czym musi zapanować rząd w Manili, przy wsparciu chińskich placówek dyplomatycznych, których jednym z wielu zadań jest ocieplanie wizerunku ChRL i promocja chińskiego modelu.

Podsumowując, stopień kontroli jaką patron sprawuje nad swoim klientem jest uzależniony od rodzaju wyznaczonych przez niego celów, a także zdolności klienta do ich zaspokojenia. Powstała w ten sposób relacja nie jest jednak permanentna, ponieważ cele patrona mogą ulegać zmianie, a co za tym idzie relacja z klientem będzie ewoluować. Należy również zaznaczyć, iż patron może dążyć do osiągnięcia wszystkich celów

[67] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit., s. 21-22.
[68] N. Jerome, K. Lema, *Philippines' Duterte defends China gambit in annual address*, 22.07.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-politics/philippines-duterte-defends-china-gambit-in-annual-address-idUSKCN1UH1I7 [dostęp 23.07.2019].
[69] C. M. Ramos, *Can't afford to go to war with China over sea row, Duterte admits*, 27.07.2020, „Inquire.net", https://globalnation.inquirer.net/189766/cant-afford-to-go-to-war-with-china-over-sea-row-duterte-admits [dostęp 10.08.2020].
[70] P. Sarmiento, *Build, Build, Build program making strides*, 28.08.2019, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/a/201908/28/WS5d65d2d8a310cf3e355683c3.html [dostęp 05.09.2019].

jednocześnie, w związku z czym wiele będzie zależało od klienta. Między innymi czy będzie w stanie i czy będzie chciał sprostać tym wszystkim wymaganiom. Wpływ na podejście klienta do relacji z patronem ma przede wszystkim jego percepcja zagrożenia. Uległość klienta względem patrona będzie wprost proporcjonalna do poziomu niebezpieczeństwa otoczenia w jakim klient funkcjonuje. Jeżeli państwo pełniące rolę klienta znajduje się w bezpiecznym środowisku, gdzie nie występuje ryzyko zagrożenia zewnętrznego, w takim przypadku jego postawa względem patrona będzie znacznie bardziej asertywna, co z kolei będzie się wiązało z potrzebą większego zaangażowania patrona (najprawdopodobniej na drodze daleko idących ustępstw)[71].

Oprócz zasadniczych celów zarówno dla patrona jak i klienta w ich stosunkach o wymiarze międzynarodowym, Shoemaker i Spanier przedstawili typologię sześciu różnych odmian relacji patron-klient, która pozwoli na dokładniejszą analizę interakcji pomiędzy państwami, będącymi przedmiotem analizy w kolejnych rozdziałach pracy. Typologia została sformułowana bazując na założeniu, że każda ze stron dąży do osiągnięcia jak największych zysków przy jak najmniejszych kosztach[72].

Pierwszą konfiguracją jest relacja „patronocentryczna" (*patron-centric*), która opiera się na dążeniu patrona do osiągnięcia pełnej zgodności ideologicznej z klientem, znajdującym w środowisku o podwyższonym zagrożeniu dla jego bezpieczeństwa. Wysokie poczucie zagrożenia sprawia, że klient pozwala na dominację relacji przez patrona w zamian za neutralizację niebezpieczeństwa. Znaczenie strategiczne tego typu związku jest dla patrona minimalne, ponieważ potencjalne zyski będą niższe od nakładów potrzebnych do zapewnienia skutecznego patronażu. Warto podkreślić, iż dominująca rola patrona może w tym wypadku doprowadzić do kompleksowej zmiany rządu, na taki, który będzie wykonywał wszystkie polecenia patrona i będzie cieszył się jego przychylnością. Kolejnymi konsekwencjami będą daleko idące reformy instytucjonalne i gospodarcze, co z kolei będzie miało przełożenie na zmiany polityki wewnętrznej oraz zagranicznej klienta[73].

Następny profil relacji, „patron-dominujący" (*patron prevalence*), opiera się na prymacie patrona, ale dopuszcza większą swobodę działań klienta. Patronowi zależy na relacji opartej na międzynarodowej solidarności, dlatego będzie wymagał od swojego klienta, żeby popierał jego stanowisko w sprawach uznawanych przez siebie za kluczowe

[71] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit., s. 24.
[72] Ibidem, s. 26-46.
[73] Ibidem, s. 26-30.

na arenie międzynarodowej. Spełnienie tych warunków będzie skutkowało przyznaniem klientowi większej autonomii i swobody działań w odniesieniu do polityki wewnętrznej kraju. Z kolei patron, dzięki projekcji swojej solidarności międzynarodowej z klientem, będzie w stanie zyskać przewagę nad swoimi rywalami. W ten sposób obie strony odnoszą dużo większe korzyści, które nie są ograniczone do względnie niewielkich sukcesów strategicznych wynikających z pierwszej koncepcji. Jednym z zasadniczych przejawów relacji patron-dominujący jest zawarcie między członkami diady formalnej umowy lub traktatu. Mimo tego, że szczegóły takiego porozumienia nie muszą być powszechnie znane, to sam fakt istnienia takiego dokumentu jest wyraźnym sygnałem dla społeczności międzynarodowej o jednomyślności patrona i klienta[74].

Inną kategorią stosunków klientelistycznych jest parytet wpływu (*influence parity*), który różni się w znacznym stopniu od poprzednich koncepcji pod względem celów patrona. Największy nacisk położony został na cele o naturze strategicznej, co jest najczęściej wynikiem zaciętej rywalizacji pomiędzy najsilniejszymi państwami – potencjalnymi patronami – o supremację w stosunkach międzynarodowych. Wobec tego państwa posiadające możliwości do odgrywania roli patrona konkurują między sobą o państwa spełniające kryteria klienta, a jednocześnie dysponujące odpowiednimi zasobami strategicznymi, do których można zaliczyć bazy wojskowe, obiekty logistyczne, atrakcyjne położenie geograficzne (z perspektywy patrona i jego planów) lub określone zasoby surowców naturalnych, np. ropy naftowej. Duże zorientowanie patrona na osiągnięcie przewagi strategicznej nad swoimi konkurentami oraz rywalizacja między nimi sprawiają, że klient jest w wyjątkowo dobrej pozycji do stawiania pewnych warunków potencjalnemu patronowi, a także zapewnia mu większy udział w kształtowaniu związku w trakcie jego trwania. Z kolei patron jest gotowy na daleko idące kompromisy oraz ustępstwa, dla utrzymania trwałej więzi z klientem. Równowagę między obiema stronami zapewnia wciąż niestabilne środowisko międzynarodowe, w którym klienci są narażeni na niebezpieczeństwo, dlatego w interesie klienta będzie również troska o kondycję relacji z patronem, będącym gwarantem ochrony. Członkowie diady będą w stanie zachować silną relację, jeżeli będą wywiązywać się ze wzajemnych zobowiązań. Wariant parytetu wpływu jest jednak podatny na nagłą zmianę jakości związku między patronem oraz klientem ze względu na egoistyczną potrzebę osiągnięcia

[74] Ibidem, s. 30-33.

jak największych korzyści. Efektem czego jest pogorszenie stosunków dwustronnych lub całkowite zerwanie relacji[75].

Pierwsze trzy rodzaje relacji charakteryzują się obecnością klienta w środowisku zagrażającym jego bezpieczeństwu, co ma decydujący wpływ na jego stosunek i pozycję względem patrona. Natomiast główną zmienną są zadania patrona, w osiągnięciu których klient ma odegrać pewną rolę. Kolejne trzy koncepcje dotyczą sytuacji, gdzie klient ma do czynienia ze środowiskiem o niskim poziomie zagrożenia, co będzie miało przełożenie na jego większą asertywność wobec patrona, zwłaszcza jeżeli ten będzie dążył do ograniczenia autonomii klienta lub ingerował w wewnętrzne sprawy państwa.

Czwarta kategoria określana jest przez obojętność patrona i klienta (*patron and client indifference*) i opiera się na celach ideologicznych oraz dążeniach państwa silniejszego do przejęcia kontroli nad polityką wewnętrzną klienta oraz jego aparatem bezpieczeństwa narodowego. Biorąc jednak pod uwagę brak istotnych zagrożeń zewnętrznych dla klienta, zadania patrona mogą być zrealizowane poprzez znaczący wkład w inne sektory, kluczowe z perspektywy państwa słabszego. Rozpoczęcie takiej relacji będzie zatem wymagało od patrona szczegółowej kalkulacji i udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy potencjalne korzyści wynikające z relacji z klientem będą warte nakładów potrzebnych do osiągnięcia współpracy. Zważywszy na pewnego rodzaju bierność i obojętność obecną w tej konfiguracji stosunków na linii patron-klient, nie będzie ona miała tak dużego wpływu na układ sił w regionie. Aczkolwiek wraz z upływem czasu i przy założeniu, że relacje dwustronne będą utrzymane na dobrym poziomie, relacja może się przekształcić w kooperację o znaczeniu strategicznym[76].

W przeciwieństwie do poprzedniej koncepcji, w relacji klient-dominujący (*client prevalence*) patron skupia się w swoich działaniach na osiągnięciu solidarności międzynarodowej, a nie zgodności ideologicznej. Patron nie jest zatem obojętny w stosunku do klienta i jest skłonny zainwestować znacznie więcej środków, żeby utrzymać związek ze słabszym państwem w dobrej kondycji. Jest to jednak duże wyzwanie, ponieważ klient znajduje się w neutralnym środowisku, dlatego jego zainteresowanie patronatem będzie dużo mniejsze. Stawia to klienta w doskonałej pozycji negocjacyjnej, w której może stawiać warunki współpracy z patronem[77]. W związku z tym klient ma w tej koncepcji największy wpływ na kształt relacji patron-klient.

[75] Ibidem, s. 33-37.
[76] Ibidem, s. 37-39.
[77] Ibidem, s. 39-42.

Ostatnim przykładem wyróżnionym przez Shoemakera i Spaniera jest związek „klientocentryczny" (*client-centric*). Według amerykańskich naukowców jest to najgroźniejszy typ relacji patron-klient, ze względu na potencjał doprowadzenia do konfrontacji mocarstw w bezpośrednim konflikcie. Jak sama nazwa wskazuje, to klient znajduje się w centrum zainteresowania, a co za tym idzie dysponuje środkami maksymalnego oddziaływania na patrona w celu uzyskania niemal nieograniczonego dostępu do jego zasobów militarnych, ekonomicznych i dyplomatycznych. Do zaistnienia tego rodzaju relacji dochodzi w związku z dążeniem patrona do osiągnięcia strategicznych celów, pozwalających na osiągnięcie przewagi nad swoimi rywalami o podobnym statusie. Z perspektywy patrona współpraca z klientem jest niezbędna, ponieważ dysponuje on odpowiednim zestawem czynników (np. położenie geograficzne) umożliwiających zdobycie strategicznej przewagi. Podobnie jak we wcześniej omawianej koncepcji, klient może efektywnie negocjować warunki współpracy z patronem, ponieważ nie ma do czynienia z nieprzyjaznym środowiskiem w swoim regionie. Dodatkowym elementem nacisku, możliwym do wykorzystanym przez klienta w rokowaniach jest zasygnalizowanie potencjalnemu patronowi ewentualności nawiązania relacji z jego rywalami[78]. W konsekwencji mocarstwa są zmuszone do licytacji między sobą, natomiast klient będzie mógł wybrać najkorzystniejszą dla siebie ofertę.

Podsumowując wszystkie formy relacji patron-klient skupiają się na kontroli określonych zasobów i przepływie wpływów. Największy wpływ na rolę patrona w relacji ma bezpośrednie środowisko, w którym znajduje się klient. Wzrost poczucia niebezpieczeństwa klienta działa na korzyść patrona, który w zamian za transfer bezpieczeństwa może osiągnąć swoje cele strategiczne bądź ideologiczne. Natomiast im wyższa strategiczna wartość klienta, znajdującego się w bezpiecznym środowisku, tym większym wyzwaniem dla patrona będzie uzyskanie kontroli oraz wpływów nad danym klientem. Koncepcja patron-klient wywodzi się z antropologii i socjologii, ale jak to zostało wykazane w pracy Shoemakera i Spaniera jej warstwa teoretyczna w naturalny sposób może zostać zastosowana w badaniach nad stosunkami międzynarodowymi. Zwłaszcza kiedy mamy do czynienia z analizą relacji państwa o dużym potencjale gospodarczym i militarnym z państwami słabszymi jak to zachodzi w przypadku Chin i państw Azji Południowo-Wschodniej. Zestaw celów, które są możliwe do osiągnięcia

[78] Ibidem, s. 42-44.

przez patrona poprzez budowę relacji klientelistycznych ze słabszymi państwami wpisuje się w koncepcję dyplomacji peryferyjnej, która jest rozwijana przez rząd ChRL od 1988 r.

1.1. Dyplomacja peryferyjna ChRL: przesłanki kulturowe i rys historyczny

Koncepcja peryferii jest w Chinach zakorzeniona od kilkuset lat i przez ten czas przechodziła transformację na skutek zmieniającego się środowiska zewnętrznego Państwa Środka. Pierwszych podziałów świata można się doszukiwać w sinocentrycznym okresie panowania dynastii Ming (1368-1644) oraz mandżurskiej dynastii Qing (1644-1912). Władający Chinami byli wtedy przekonani o swojej supremacji – w języku chińskim Chiny są określane dosłownie mianem „Państwa Środka" - dlatego odrzucali jakiekolwiek wpływy z zewnątrz. Chińczycy uważali się za jedyny cywilizowany naród na świecie, określany poprzez sformułowanie „wszystko pod niebem (*tianxia* 天下), na czele którego stał cesarz – Syn Nieba (*tianzi* 天子) posiadający mandat Niebios (*tianming* 天命), dlatego odrzucali jakiekolwiek równoprawne układy z innymi ludami uważanymi za barbarzyńców[79]. Jedyną możliwością współpracy i dostępu do chińskiego rynku dla ludów niechińskich było złożenie hołdu cesarzowi podczas specjalnej ceremonii, której głównym elementem było *koutou* (叩头) – trzykrotne uklęknięcie z dziewięciokrotnym oddaniem pokłonu. Podporządkowanie się systemowi trybutarnemu (*chaogong tixi* 朝贡体系) oprócz dostępu do chińskiego rynku wiązało się z protekcją cesarstwa, co było drugim, nie mniej ważnym powodem, dla którego państwa regionu godziły się na tego rodzaju układ[80]. Ludy wraz z akceptacją supremacji Państwa Środka składały cesarzowi trybut, ale godziły się również na przyjmowanie chińskich osiągnięć naukowych oraz technologicznych, jak na przykład system miar czy kalendarz, a także systemy filozoficzne czy religijne. W kontekście systemu trybutarnego bardzo ważną rolę odgrywał konfucjanizm i związany z nim system norm oraz wartości, czego przykładem mogą być rytuały czy porządek społeczny oparty na hierarchiczności[81]. Oprócz konfucjanizmu na szczególna uwagę, zarówno

[79] K. Seitz, *Chiny. Powrót olbrzyma*, Dialog, Warszawa 2013, s. 59-61.
[80] D. Mierzejewski, B. Kowalski, *China's Selective Identities. State, Ideology and Culture*, Palgrave Macmillan, Singapore 2019, s. 32-34.
[81] M. Michałek, *Przydatność kategorii system trybutarnego w analizie polityki zagranicznej Chin*, „Stosunki Międzynarodowe" 2014, tom 49, nr 1, s. 32-33.

w kontekście koncepcji patron-klient jak i systemu trybutarnego, a później dyplomacji peryferyjnej, zasługuje koncept *guanxi* (关系). Termin w języku chińskim składa się z dwóch znaków. Pierwszy *guan* „关" oznaczał pierwotnie „drzwi", ale jego zakres znaczeniowy zwiększył się do „zamykać coś" albo „punkt kontroli granicznej/celnej". Interpretując metaforyczne znaczenie tego znaku można je rozumieć w kontekście bycia wewnątrz jakiejś relacji lub społeczności lub na zewnątrz w zależności od tego po której stronie „drzwi" się znajdujemy. Ponadto „关" może odnosić się do „wyświadczania komuś przysługi", ponieważ stanowi człon takich zwrotów jak *guan xin* (关心) – „okazywanie troski" czy *guan zhao* (关照) – „opiekować się" lub „wspierać". Drugi znak *xi* „系" oznacza „zawiązywać coś" oraz „nawiązywać relację", często jest używany w sytuacjach związanych z pokrewieństwem (*shi xi* 世系), nawiązując jednocześnie do formalizacji i hierarchizacji[82]. Na podstawie tej lapidarnej analizy językowej jasno można stwierdzić, że koncept *guanxi* trudno jednoznacznie przetłumaczyć, a co za tym idzie w zdecydowanej większości badań poświęconych różnym zagadnieniom związanym z Chinami stosuje się bezpośrednio pojęcie *guanxi* zamiast jego tłumaczeń[83].

Termin ten jest najczęściej rozumiany jako relacja pomiędzy ludźmi o tym samym statusie, albo powiązanych z określoną jednostką, z którą obie strony posiadają związek. Może on również oznaczać powiązania na drodze systematycznych kontaktów pomiędzy ludźmi, a także kontakty interpersonalne z ograniczoną liczbą bezpośrednich interakcji. *Guanxi* charakteryzuje zatem specjalny rodzaj relacji pomiędzy dwiema stronami, najczęściej pomiędzy osobą, która czegoś potrzebuje a drugą, będącą w stanie zaspokoić te potrzeby. Jeżeli nie jest w stanie tego zrobić, może również pełnić rolę pośrednika lub zwrócić się do osoby trzeciej, aby spełnić oczekiwania. Często proces ten ma charakter przysługi, a co za tym idzie pojawia się motyw wzajemnej wymiany. W związku z tym *guanxi* jest szczególną odmianą relacji, ale niekoniecznie każdy rodzaj relacji prowadzi do zaistnienia *guanxi*[84].

Zestaw dystynktywnych cech *guanxi* pokrywa się w dużej mierze z cechami charakterystycznymi koncepcji patron-klient wyróżnionymi między innymi przez A. Mączaka. Można do nich zaliczyć dysponowanie zasobami, bezpośredni charakter relacji,

[82] Yadong Luo, *Guanxi and Business*, World Scientific Publishing, Singapore 2007, s. 2-3.
[83] L. Niewdana, *Osobowe relacje guanxi w chińskim biznesie*, w: *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, E. Zajdler (red.), Akademickie Wydawnictwo Dialog, Warszawa 2014, s. 205-209.
[84] Ying Fan, *Guanxi's Consequences: Personal Gains at Social Cost*, „Journal of Business Ethics" 2002, vol. 38, no. 4, s. 371-374.

nieformalność czy wzajemność i osobisty charakter więzi. Nie są one warunkiem koniecznym *guanxi*, a już na pewno nie wszystkie naraz, ale w wielu przypadkach mamy do czynienia przynajmniej z kilkoma z nich[85].

Podobieństwa wynikające z charakterystyki *guanxi*, które jest głęboko zakorzenione w chińskiej kulturze, do koncepcji patron-klient są odpowiedzią na pytanie, dlaczego układy klientelistyczne w tak dużym stopniu ukształtowały wewnętrzny system polityczny ChRL. W konsekwencji jest to jeden z głównych argumentów, popierających tezę o skłonności wykorzystania przez rząd w Pekinie schematu patron-klient w stosunkach międzynarodowych. Tym bardziej, że patronat pozwolił KPCh utrzymać system jednopartyjny mimo licznych kryzysów wewnętrznych jak i zewnętrznych, przy jednoczesnym zwiększeniu potencjału gospodarczego oraz militarnego kraju. Implementacja koncepcji patron-klient przez chińskich decydentów na gruncie stosunków międzynarodowych, zwłaszcza wobec państw peryferyjnych o znacznie mniejszym potencjale ekonomiczno-militarnym wydaje się zatem naturalnym procesem, mającym na celu ukształtowanie środowiska regionalnego w taki sposób, aby w jak największym stopniu odpowiadał chińskim interesom.

Warto zaznaczyć, że w przeciwieństwie do europejskiej percepcji, w której tego rodzaju relacja stosunków międzynarodowych jest utożsamiana z grą o sumie zerowej, chiński system trybutarny, jak twierdzą głównie chińscy badacze, nie opierał się na wyzysku słabszych cywilizacji, bowiem poselstwa składające trybut cesarzowi również otrzymywały dary od Syna Niebios, często przewyższające wartością te, które zostały złożone w formie trybutu. W związku z czym stosunki dwustronne miały charakter obopólnych korzyści (win-win), gdzie obie strony nie kierowały się rachunkiem zysków i strat, na co zwraca uwagę między innymi Zhou Fangyin[86]. Niemniej jednak na taką sytuację miały wpływ również inne czynniki, na które uwagę zwraca Brantly Womack, powołując się na badania przeprowadzone przez Davida Kanga. Otóż istniała znacząca różnica pomiędzy stosunkami trybutarnymi Chin z osiadłymi królestwami, takimi jak Wietnam czy Korea, a grupami nomadów zamieszkujących obszary wzdłuż północnych i zachodnich granic Chin. Pierwsza grupa państw dysponowała rozwiniętym przemysłem rolnym oraz innych gałęzi gospodarki przez co konflikt z Chinami wiązał się z relatywnie większymi kosztami niż zyskami. Natomiast przedstawiciele nomadów zwykle nie

[85] A. Mączak, op.cit., s. 38-52.
[86] Zhou Fangyin, *Equilibrium Analysis of the Tributary System*, „The Chinese Journal of International Politics" 2011, vol. 4, no. 2, s. 164-172.

dysponowali stabilną gospodarką, ale posiadali liczne mobilne jednostki bojowe – w głównej mierze oparte na kawalerii – przez co najeżdżanie lepiej prosperujących Chin było z ich perspektywy korzystne. W związku z tym nawiązanie stabilnych stosunków trybutarnych było łatwiejsze z królestwami osiadłymi[87]. Według Davida Kanga, relacje Chin z Koreą oraz Wietnam należy rozpatrywać w kategoriach sztandarowego przykładu skutecznego funkcjonowania systemu trybutarnego, któremu towarzyszyła mieszanka akceptacji z racjonalną kalkulacją państw. To z kolei wiązało się z przyjęciem chińskich rozwiązań cywilizacyjnych, począwszy od określonego zestawu norm i wartości aż po funkcjonowanie konkretnych instytucji. Nie wszystkie państwa decydowały się jednak na kompleksowe przyjęcie społeczeństwa konfucjańskiego na wzór chiński. Takim przykładem była Japonia, która mimo tego, że funkcjonowała w ramach systemu trybutarnego to odrzucała pełną kulturową asymilację w duchu konfucjanizmu[88].

Na podejście Zhou Fangyina dotyczące systemu trybutarnego warto spojrzeć przez pryzmat retoryki dyplomacji ChRL z okresu publikacji jego artykułu, czyli 2011 r. Był to okres, w którym wciąż podtrzymywano ramy wypracowane przez Deng Xiaopinga, a co za tym idzie nacisk był kładziony na zapewnienie stabilnego środowiska międzynarodowego poprzez współpracę z państwami sąsiadującymi na zasadach obopólnych korzyści. Choć Chiny zaczęły kształtować swoją aktywną rolę na arenie międzynarodowej – szczególnie na forach organizacji międzynarodowych – to wzmacniano wizerunek ChRL jako państwa pokojowego, którego głównym celem jest budowa harmonijnego społeczeństwa zarówno wewnątrz kraju jak i zagranicą. W latach 2010 oraz 2011 ówczesny minister spraw zagranicznych Yang Jiechi, podkreślał w swoich deklaracjach kluczową rolę Chin w budowie „harmonijnego świata" oraz „wiecznego pokoju"[89].

System trybutarny panujący w Azji w dobie cesarstwa chińskiego, należy zaliczyć do kategorii relacji asymetrycznych charakteryzujących się tym, że słabsza strona jest bardziej narażona na różnego rodzaju niebezpieczeństwa niż strona dominująca, co przejawia się zarówno w sferze związanej z polityką zagraniczną oraz bezpieczeństwa jak i wymiany handlowej. Zgodnie z tym założeniem, słabszy aktor znajduje się pod

[87] B. Womack, *Asymmetry and China's Tributary System*, „The Chinese Journal of International Politics" 2012, vol. 5, no. 1, s. 39.
[88] D. C. Kang, *East Asia Before the West. Five Centuries of Trade and Tribute*, Columbia University Press, New York 2012, s. 54-58.
[89] D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością. Dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 255-265.

większą presją, a co za tym idzie, jeżeli strona silniejsza będzie chciała wyegzekwować swoją wolę na słabszym podmiocie, ten będzie zdeterminowany do stawienia silnego oporu. To z kolei zmusza stronę silniejszą do ewaluacji potencjalnych zysków i kosztów związanych z narzuceniem swojej woli[90]. Można zatem zauważyć szereg podobieństw systemu trybutarnego, takich jak na przykład asymetria czy diadyczny charakter, do relacji patron-klient. Na początku kształtowania się relacji klientelistycznych między przedstawicielami określonych grup społecznych lub w przypadku analizy stosunków patron-klient w skali mikro pomiędzy grupami interesów również mamy do czynienia z wręczaniem pewnego rodzaju „prezentów" lub innego rodzaju materialnego wynagrodzenia, które można utożsamić z nowoczesną formą trybutu, składanego w czasach feudalnych. W obu modelach relacji silniejszy aktor dąży do stabilności i porządku regionalnego w celu wzmocnienia oraz konsolidacji swoich wpływów. Biorąc pod uwagę zmiany w systemie międzynarodowym nie mamy już do czynienia z systemem trybutarnym, natomiast wciąż możemy zauważyć sojusze, tworzone w ramach relacji patron klient[91].

W kontekście rozważań nad dyplomacją peryferyjną oraz systemu trybutarnego należy przytoczyć koncepcję amerykańskiego sinologa – Johna Fairbanka, którego zdaniem w czasach funkcjonowania systemu trybutarnego dokonano w Chinach podziału świata na trzy strefy, aby sprecyzować priorytety polityki zagranicznej oraz podkreślić zasięg wpływów Państwa Środka:

- pierwsza zawierała ludy zsinizowane (państwa Azji Wschodniej, takie jak Korea, Wietnam, wyspy Riukiu pomiędzy Japonią a Tajwanem oraz - przez krótki okres dynastii Ming – Japonię),
- do drugiej zaliczono obszary na północy, północnym-wschodzie i północnym-zachodzie imperium,
- trzecia strefa – zewnętrzna – obejmowała Japonię, Azję Południowo-Wschodnią, Indie i Europę[92].

Im odleglejsza była strefa, tym mniejsze były wpływy chińskiego imperium. Przyczyn takiego stanu rzeczy można upatrywać w pewnych ograniczeniach środków

[90] D. C. Kang, op. cit., s. 46-49.
[91] Chung-in Moon, Seung-Won Suh, *Identity Politics, Nationalism, and the Future of Northeast Asian Order*, [w:] *The United States and Northeast Asia: Debates, Issues, and New Order*, G. J. Ikenberry, Chung-In Moon (red.), Rowman & Littlefield Publishers, Plymouth 2007, s. 195.
[92] J. K. Fairbank, *The Chinese World Order: Traditional China's Foreign Relations*, Harvard University Press, Cambridge 1986, s. 111.

transportu tamtego okresu. Co jednak bardziej istotne, cesarstwu chińskiemu nie zależało na poszerzaniu swoich wpływów, ponieważ panowało przeświadczenie o wyższości cywilizacyjnej nad resztą świata. Znajdowało to swoje potwierdzenie w stabilności gospodarczej oraz dużych zyskach z handlu. Koncepcja tego trójpodziału świata pokazuje, że relacje z państwami i ludami w bezpośrednim sąsiedztwie – charakteryzujących się wyraźnym podobieństwem kulturowym - zawsze odgrywały dużą rolę w funkcjonowaniu Chin. Do zaburzenia tego systemu doszło wraz z wybuchem wojen opiumowych w połowie XIX wieku, kiedy Wielka Brytania zaczęła wykorzystywać swoje kolonie i przewagę technologiczną – zwłaszcza jeżeli chodzi o marynarkę wojenną – żeby zniwelować swój deficyt handlowy przy pomocy opium. Co istotne, rolę patrona odgrywała wtedy dynastia Qing, która nie była w stanie zagwarantować bezpieczeństwa klientom, doprowadzając tym samym do upadku całego systemu, a w konsekwencji zmian ustrojowych i upadku cesarstwa w 1912 r. Od tego momentu Chińczycy rozpoczęli odliczanie okresu 100 lat upokorzeń ze strony zachodnich mocarstw i Japonii, który zakończył się dopiero powstaniem Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 r.[93]

To właśnie zjednoczenie miało zwiastować przywrócenie chwały i potęgi Państwa Środka sprzed ingerencji mocarstw zachodnich. Nie powinien zatem dziwić fakt, że odwoływano się do pewnych fragmentów narracji z czasów cesarstwa, co miało miejsce między innymi w przypadku polityki zagranicznej. Andrzej Halimarski w książce pt. „Trzy kręgi polityki zagranicznej Chin" przedstawia analogiczny podział do tego, autorstwa Johna Fairbanka. Trzy płaszczyzny oddziaływania polityki zagranicznej ChRL przedstawione zostały za pomocą trzech kręgów. W pierwszym znalazły się państwa sąsiadujące oraz terytoria utracone, które według rządu ChRL wchodzą w tradycyjny obszar chińskich wpływów. Kolejny krąg obejmował niemal całą Azję, bowiem odzwierciedlał on chińskie dążenia do supremacji w tej części świata poprzez uzyskanie bezpośredniej lub pośredniej kontroli. Ostatni odnosił się do reszty świata, co było bezpośrednio związane z dążeniami do osiągnięcia statusu mocarstwa globalnego. Obie koncepcje łączyło przekonanie o nadrzędności chińskiej cywilizacji nad pozostałymi członkami społeczności międzynarodowej, a co za tym idzie świadczyło o tym, iż ChRL jest predysponowana do dyktowania warunków funkcjonowania sytemu międzynarodowego[94].

[93] A. A. Kaufan, *The "Century of Humiliation," Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order*, „Pacific Focus" 2010, vol. 25, no. 1, s. 1-4.
[94] A. Halimarski, *Trzy kręgi polityki zagranicznej Chin*, Książka i Wiedza, Warszawa 1982, s. 16-17.

Na korelację pomiędzy systemem trybutarnym oraz dyplomacją peryferyjną zwracają także uwagę chińscy naukowcy, w tym jeden z głównych specjalistów z zakresu dyplomacji peryferyjnej Shi Yuanhua, o którym była już mowa przy okazji teorii „trzech światów". Powołuje się na historię chińskiej cywilizacji, która przez bardzo długi okres - od czasu zjednoczenia cesarstwa - dominowała nad pozostałymi obszarami Azji. Z kolei wraz z implementacją polityki otwarcia się na świat oraz takich inicjatyw jak Pas i Szlak ze szlakami lądowymi i morskimi, ChRL odgrywa jednocześnie trzy funkcje. Otóż Chiny są centrum, z którego rozprzestrzenia się azjatycka cywilizacja, ale jednocześnie tworzą pomost ułatwiający wymianę określonych elementów cywilizacyjnych jak i stanowią punkt tranzytowy pomiędzy pozostałymi państwami regionu. Zdaniem Shi Yuanhua interakcje pomiędzy odległymi od siebie państwami z pominięciem Chin byłoby utrudnione przyczyniając się do spowolnienia ogólnego rozwoju całego regionu. W czasach feudalnych polityka zagraniczna Chin opierała się na systemie trybutarnym, natomiast wszelkie inne ludy były postrzegane w kategoriach barbarzyńców. Uwarunkowania geograficzne, przewaga technologiczna, duża populacja, a także sukcesy ekonomiczne umożliwiły cesarstwu projekcję swoich wpływów na państwa peryferyjne zarówno z granicą lądową jak i morską, czego najlepszym przykładem były słynne podróże morskie generała Zheng He. Shi Yuanhua, podobnie jak Brantley Womack oraz David Kang, wskazuje, że Chiny uzyskały największe wpływy na obszarze Półwyspu Koreańskiego oraz Wietnamu. Niemniej jednak zwraca również uwagę na rozwój stosunków z pozostałymi państwami Azji Południowo-Wschodniej, który był napędzany przez cztery kolejne fale migracji, wynikające z kryzysów dotykających Chiny. Pierwsza fala była skutkiem powstania Żółtych Turbanów pod koniec dynastii Han, do drugiej doszło w wyniku mongolskiej inwazji. W skład trzeciej fali weszli uchodźcy z dynastii Ming uciekający przed mandżurską ofensywą, a czwarta fala była następstwem upadku powstania tajpingów. Imigranci przywozili do państw peryferyjnych Chin swoje zwyczaje, kulturę, a także wiedzę, dotyczącą różnych aspektów życia, w tym na przykład umiejętności zaawansowanej produkcji określonych dóbr i materiałów. Shi Yuanhua w swoich rozważaniach promuje powszechnie znaną narrację, że system trybutarny sprzyjał rozwojowi zarówno państwa nadrzędnego – w tym wypadku Chin – jak i państw mu podlegających. Taki sam przekaz jest budowany wokół dyplomacji peryferyjnej, którą można nazwać nowożytną wersją sytemu trybutarnego pozbawionego negatywnych konotacji nawiązujących do imperializmu lub kolonializmu. W końcu sama nazwa -

„dyplomacja peryferyjna" - zakłada, że jakiś podmiot musi znajdować się w centrum, a pozostali aktorzy są na jego zewnętrznych obrzeżach, określanych mianem „peryferii"[95].

Polityka zagraniczna ChRL we wczesnym etapie okresu rządów Mao Zedonga została ograniczona do wyboru pomiędzy imperialistycznym obozem, na czele którego stały Stany Zjednoczone i socjalistycznym pod przywództwem ZSRR. Biorąc pod uwagę podobieństwa wynikające z komunistycznego ustroju oraz ideologii marksitowsko-leninowskiej, oczywistym wyborem był sojusz z ZSRR przeciwko Stanom Zjednoczonym, reprezentującym „burżuazyjną demokrację Zachodu[96]. Ten bipolarny porządek postrzegania świata uległ jednak zmianie w wyniku napięć w obozie socjalistycznym (głównie w Europie Środkowo-Wschodniej, czego najlepszym przykładem była sytuacja w Polsce i na Węgrzech), do których doszło w 1956 r.[97] Po XX Zjeździe Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego proces destalinizacji został szczególnie źle przyjęty przez Mao Zedonga, który często odwoływał się do nieomylności Stalina, usprawiedliwiając tym samym swój sposób rządzenia państwem, który prowadził do utrwalenia kultu jego osoby w Chinach. W ten sposób doszło do rozpoczęcia rozłamu w relacjach dwustronnych na linii Pekin-Moskwa. Chruszczowa oskarżono o rewizjonizm, sugerując tym samym odejście ZSRR od wartości komunizmu. Można zatem wysnuć wniosek, że ideologia była elementem, który połączył jak i podzielił oba państwa[98]. Z punktu widzenia teorii patron-klient należy zauważyć, że oba podmioty aspirowały do odgrywania roli patrona. Związek Radziecki oskarżony o „socjalimperliazm" wchodził w dawną strefę wpływów chińskich, a Pekin nie był gotów do uznania roli klienta. Do pogłębienia rozłamu w relacjach bilateralnych przyczynił się również drugi kryzys w Ciśnienie Tajwańskiej z 1958 r. oraz aktywna polityka ZSRR w regionie Azji Południowo-Wschodniej, włącznie ze wsparciem dla komunistycznej partyzantki Wietnamu Północnego. Zwieńczeniem antagonizmów dwóch największych państw komunistycznego bloku było starcie graniczne z kwietnia 1969 r. nad rzeką Ussuri. Od tego momentu Chiny zaczęły postrzegać ZSRR w kategoriach realnego zagrożenia dla bezpieczeństwa kraju. Polityka zagraniczna uległa

[95]Shi Yuanhua, *Zhongguo zhoubian waijiao shisi jiang* [Wykłady na temat chińskiej dyplomacji wobec państw sąsiadujących/peryferyjnych], Social Sciences Academic Press (China), Fudan 2017, s. 18-25.
[96] J. Garver, *China's Quest: The History of the Foreign Relations of the People's Republic of China*, Oxford University Press, New York 2016, s. 33
[97] Shen Zhihua, Li Dannhui, *Kryzys w Polsce 1956 roku i stosunki polsko-chińskie widziane z Pekinu*, [w:] *Polski Październik 1956 w polityce światowej*, J. Rowiński (red.), Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2006, s. 71-108.
[98] H. Kissinger, *O Chinach*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017, s. 176-177.

zmianie w kierunku pokojowej egzystencji i nawiązania przyjaznych relacji z państwami niekomunistycznymi, mimo różnic systemowych. Doskonale o tym świadczy fakt, że w 1971 r. Henry Kissinger (pełniący wtedy funkcję doradcy ds. bezpieczeństwa narodowego USA) przyleciał do Pekinu w celu przygotowania wizyty prezydenta Stanów Zjednoczonych - Richarda Nixona, do której doszło rok później[99]. To przełomowe wydarzenie doprowadziło do całkowitej zmiany sytuacji na arenie międzynarodowej. Oprócz nowego otwarcia w relacjach Pekin-Waszyngton, Chińska Republika Ludowa zajęła miejsce Republiki Chińskiej w Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) w 1971 r., co z kolei zapoczątkowało długi proces stopniowego otwierania się Chin za Zachód.

Na początku lat 70-tych XX wieku Mao Zedong przedstawił teorię „trzech światów". Była ona wynikiem ewolucji wcześniejszych założeń oraz reakcją na zmieniające się warunki na arenie międzynarodowej. Od lat 40-tych do połowy lat 50-tych XX wieku przewodniczący ChRL opierał się na teorii „jednej strefy pośredniej". Zgodnie z tym założeniem Stany Zjednoczone i Związek Radziecki były oddzielone szeroką strefą, składającą się z państw kapitalistycznych, kolonialnych i półkolonialnych w Europie, Azji i Afryce. Stany Zjednoczone dążyły do podporządkowania sobie tych państw ekonomicznie i rozszerzenia strefy wpływów poprzez budowę na ich terytorium baz wojskowych, co skutecznie zagrażało pozycji ZSRR. Od tego momentu można mówić o rozpoczęciu samodzielnej oceny sytuacji międzynarodowej przez chińskich komunistów[100].

Wraz z redefinicją roli Chin w stosunkach międzynarodowych od połowy lat 50-tych do połowy lat 60-tych XX wieku teoria „jednej strefy pośredniej" przekształcona została w teorię „dwóch stref pośrednich". Obie strefy zostały scharakteryzowane podczas roboczej konferencji Centralnego Komitetu Komunistycznej Partii Chin pod koniec października 1963 r. Mao Zedong do pierwszej z nich zaliczył państwa Azji, Ameryki Łacińskiej i Afryki, a do drugiej Europę. W nowej teorii zwrócono uwagę na początek rozpadu bipolarnego ładu światowego opartego na Stanach Zjednoczonych i Związku Radzieckim. Zarówno jedno jak i drugie mocarstwo zaczęło jednak napotykać trudności w utrzymaniu kontroli nad państwami znajdującymi się do tej pory w ich strefie oddziaływania. W przypadku Stanów Zjednoczonych coraz większy opór wobec

[99] K. Seitz, op. cit., s. 185.
[100] Jiang An, *Mao Zedong's "Three Worlds" Theory: Political Considerations and Value for the Times*, „Social Sciences in China" 2013, vol. 32, no. 1, s. 36-37.

imperialistycznej polityki zaczęły stawiać państwa niedorozwinięte ekonomicznie z Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej (oprócz Kuby) oraz niektórych państw Europy zachodniej. Z kolei Moskwa musiała się zmierzyć z coraz silniejszymi dążeniami niepodległościowymi w Europie wschodniej, a także rosnącą niezależnością Chin[101]. Teoria dotycząca stref pośrednich była zatem odpowiedzią na zmiany środowiska międzynarodowego, jak i sytuacji wewnętrznej w ChRL. Głównym zadaniem Pekinu było sprzymierzenie się z państwami należącymi do pierwszej strefy w celu przezwyciężenia wpływów przedstawicieli strefy drugiej na rzecz walki z amerykańskim imperializmem i hegemonią ZSRR w bloku komunistycznym[102].

Pierwsze dwie koncepcje doprowadziły do sformułowania teorii „trzech światów", przedstawionej przez Mao Zedonga w lutym 1974 r. w trakcie rozmowy z prezydentem Zambii. Zgodnie z jej założeniami do grupy państw pierwszego świata zaliczyć można Stany Zjednoczone i Związek Radziecki. W drugiej grupie znalazły się Japonia, Kanada, Australia i Europa. Natomiast do ostatniej zaliczono państwa Afryki, Azji (oprócz Japonii) oraz Ameryki Łacińskiej [103] . Nowa teoria została zaprezentowana na arenie międzynarodowej przez wicepremiera - Deng Xiaopinga, podczas pierwszego przemówienia przedstawiciela ChRL na forum ONZ w kwietniu 1974 r.[104] Podział na poszczególne grupy obejmował dwa aspekty. Pierwszym z nich był potencjał ekonomiczny i militarny wszystkich państw. Drugi obejmował czynniki ideologiczne i społeczne świadczące o tym, czy działania danego kraju można uznać jako dążenia zorientowane na osiągnięcie hegemonii. Mimo tego, że Stany Zjednoczone i Związek Radziecki zostały skategoryzowane do jednej grupy pierwszego świata, to wciąż podkreślane były różnice ideologiczne między nimi, jako rywalizujących ze sobą liderów dwóch przeciwstawnych obozów. Największe znaczenie – przynajmniej zdaniem Mao Zedonga – miały państwa drugiego świata, które odgrywały decydującą rolę, jeżeli chodzi o możliwości państw pierwszego świata w osiągnięciu ich głównego celu, jakim był prymat międzynarodowy. Na uwagę zasługuje pokojowy charakter koncepcji, która odrzucała jakąkolwiek dominację jednego państwa na świecie. Ponadto Chiny zostały zaklasyfikowane do grupy państw rozwijających się, a co za tym idzie Pekin wysyłał

[101] Mao Zedong, *Mao Zedong on Diplomacy,* Foreign Languages Press, Beijing 1998, s. 387-388.
[102] Jiang An, *Mao Zedong's "Three Worlds" Theory…*, op. cit., s. 39.
[103] H. S. Yee, *The Three World theory and post-Mao China's global strategy*, „International Affairs" 1983, vol. 59, no. 2, s. 239.
[104] Deng Xiaoping, *Speech by chairman of the delegation of the People's Republic of China, Teng Hsiao-ping, at the special session of the U.N. General Assembly, April 10, 1974*, Foreign Languages Press, Beijing 1974, s. 1-22.

jasny sygnał, że nie będzie uprawiał polityki prowadzącej do konfrontacji i rozszerzenia strefy wpływów[105].

Przełomowym okresem, biorąc pod uwagę sytuację na arenie międzynarodowej były lata 70-te XX wieku, głównie za sprawą nowego otwarcia na linii Waszyngton-Pekin, dzięki wizycie prezydenta Richarda Nixona z 1972 r. w Pekinie. Śmierć Mao Zedonga w 1976 r. i rozpoczęcie reform gospodarczych dwa lata później przez Deng Xiaopinga przyspieszyło rozwój Chin i umożliwiło współpracę międzynarodową. Zdając sobie sprawę ze strategicznego znaczenia Azji Południowo-Wschodniej pod względem bezpieczeństwa, bogactwa w surowce naturalne jak i potencjalnych zysków ze współpracy gospodarczej, Chiny podjęły decyzję o większym zaangażowaniu dyplomatycznym w regionie. Nie bez znaczenia pozostaje również rywalizacja o prymat w obozie socjalistycznym pomiędzy Związkiem Radzieckim i Chinami, przejawiająca się poprzez wspieranie ruchów socjalistycznych w poszczególnych państwach regionu. Warto podkreślić, że to właśnie na okres zimnej wojny przypada intensyfikacja działań mocarstw globalnych i regionalnych, ze szczególnym uwzględnieniem takich państw jak Stany Zjednoczone, ZSRR i ChRL, prowadzących do formułowania relacji klientelistycznych. Głównym celem tego rodzaju polityki było rozszerzanie swojej strefy wpływów na coraz większą liczbę państw, aby zdobyć przewagę ideologiczną i strategiczną nad swoimi konkurentami. Radzieckie wsparcie Wietnamu Północnego zarówno finansowe jak i militarne w II wojnie indochińskiej doprowadziło ostatecznie do wycofania się wojsk amerykańskich w 1975 r. i zjednoczenia państwa. Dzięki temu Moskwa odniosła zwycięstwo nad swoim głównym oponentem ideologicznym jakim były Stany Zjednoczone, a także zyskała duże wpływy w Socjalistycznej Republice Wietnamu, które zostały pogłębione poprzez ogromną pomoc rozwojową i militarną[106]. Od tego momentu Związek Radziecki, kierowany przez Leonida Breżniewa, postanowił rozwijać swoje relacje na większą skalę z państwami sąsiadującymi z Wietnamem, wśród których znalazły się między innymi Laos czy Kambodża. Duże znaczenie miało także odejście od tradycyjnie bliskiej współpracy tylko z krajami komunistycznymi, bowiem Moskwa zaczęła dążyć w kierunku rozwijania stosunków z członkami ASEAN, aby ograniczyć wpływy amerykańskie, zabezpieczyć sobie swobodny dostęp do Oceanu Indyjskiego i Pacyfiku oraz doprowadzić do izolacji ChRL. Strategia Moskwy

[105] Jiang An, *Mao Zedong's "Three Worlds" Theory…*, op. cit., s. 41-42.
[106] S. Birgenson, *The Evolution of Soviet Foreign Policy in Southeast Asia: Implications for Russian Foreign Policy*, „Asian Affairs: An American Review" 1997, vol. 23, no. 4, s. 216-217.

odpowiadała rządowi w Hanoi ze względu na korzyści wynikające z pomocy finansowej, technologicznej i militarnej. Nie bez znaczenia były również działania na rzecz ograniczenia wpływów Chin w regionie. Stosunki na linii Hanoi-Pekin były napięte od czasu wizyty Nixona w Pekinie, co razem ze zwiększoną intensywnością amerykańskich bombardowań zostało odebrane przez wietnamskich komunistów za zdradę[107]. Mimo tego, że Mao Zedong wciąż wspierał Wietnam Północny, a w Komunikacie Szanghajskim zostało podkreślone poparcie dla dążeń niepodległościowych Wietnamu, Kambodży i Laosu[108].

W 1976 r. Wietnam zaprotestował przeciwko zbrojnemu przejęciu i okupacji przez Chiny części wysepek z archipelagu Paracele będących pod kontrolą Wietnamu Południowego w 1974 r. Było to pierwsze starcie między tymi dwoma państwami w ramach sporu terytorialnego na Morzu Południowochińskim i stało się jednym, obok kryzysu związanego z chińską diasporą, z powodów pogłębienia trudności w relacjach dwustronnych[109]. Opozycja w stosunku do Chin była podsycana przez Moskwę, która dążyła do wypełnienia pustki po Stanach Zjednoczonych na Półwyspie Indochińskim. To z kolei zwiększyło zaangażowanie KPCh w poparcie reżimu Czerwonych Khmerów kierowanego przez Pol Pota, który po utworzeniu Demokratycznej Kampuczy rozpoczął ataki na Wietnam od 1975 r. Rząd w Hanoi odpowiedział w sposób zdecydowany poprzez szereg decyzji politycznych, zorientowanych na zagwarantowaniu sobie stabilnej protekcji ze strony ZSRR, a także wysłaniu jasnego przekazu do Pekinu i Phnom Penh[110]. Najpierw zdecydowano się na wstąpienie do Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) w czerwcu 1978 r., podpisanie traktatu o przyjaźni i współpracy z sowietami w listopadzie, aby miesiąc później przystąpić do inwazji na Kambodżę[111].

Konflikt pomiędzy Wietnamem i Kambodżą idealnie obrazuje znaczenie Azji Południowo-Wschodniej w polityce zagranicznej ChRL oraz roli peryferii w strategii bezpieczeństwa Chin. Należy pamiętać, że przed upadkiem cesarstwa cały ten obszar znajdowała się pod silnym wpływem Chin za sprawą systemu trybutarnego, o czym była mowa już wcześniej. Warto podkreślić, iż jest to region niezwykle istotny ze

[107] B. Womack, *China and Vietnam. The Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 178-180.
[108] H. Kissinger, *White House Years*, Little Brown and Company, Boston 1979, s. 1264-1279.
[109] K. H. Raditio, *Understanding China's Behaviour in the South China Sea. A Defensive Realist Perspective*, Palgrave Macmillan, Sydney 2018, s. 55
[110] H. Singh, *Understanding conflict resolution in Cambodia: A neorealist perspective*, „Asian Journal of Political Science" 1999, vol. 7, no. 1, s. 42-44.
[111] M. Pietrasiak, op. cit., s. 220-234.

strategicznego punktu widzenia, a w czasie zimnej wojny był to obszar starcia wpływów światowych mocarstw. Świadczy o tym między innymi wizyta wicepremiera Li Xianniana w Manili z marca 1978 r. oraz jeszcze istotniejsza podróż Deng Xiaopinga z początku listopada tego samego roku do trzech państw należących do Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) [112] . Odchodząca od ideologii maoistowskiej KPCh nie mogła sobie pozwolić na utratę możliwości oddziaływania na mniejsze i w większości słabsze państwa Indochin, które kiedyś składały trybut Synowi Niebios. W związku z tym wsparcia upatrywano w ASEAN, wykorzystując tym samym możliwości jakie stwarzało nowe otwarcie w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi. Było to jedną z przesłanek warunkujących konieczność zdefiniowania polityki wobec najbliższego otoczenia.

1.2. Kontekst międzynarodowy i partyjne definicje dyplomacji peryferyjnej po 1989 r.

Po przejęciu sterów w partii przez Jiang Zemina w czerwcu 1989 r. (objął stanowisko po Zhao Ziyangu, który został pozbawiony wszystkich funkcji i osadzony w areszcie domowym za próby negocjacji z demonstrantami na Placu Tiananmen), rozpoczęto szereg inicjatyw mających na celu poprawę relacji z sąsiadującymi państwami, co zostało później określone peryferyjną dyplomacją (*zhoubian waijiao* 周边外交). Należy zwrócić uwagę, że pojęcie „zhoubian" w kontekście chińskich peryferii i przyjaznych relacji z sąsiadującymi państwami zostało pierwszy raz użyte w raporcie premiera Li Penga w czasie posiedzenia VII Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych w 1988 r. Pojawia się w części dziesiątej raportu, poświęconej rozwojowi gospodarczemu oraz zdolnościom obronnym państwa. Na wstępie zaakcentowano potrzebę kształtowania pokojowych relacji, mających na celu utrzymanie stabilności regionu. Na samym początku znajduje się odniesienie do Korei Północnej, z którą Pekin utrzymywał wtedy najlepsze stosunki. Państwa Azji Południowo-Wschodniej, a także ASEAN jako organizacja zrzeszająca większość tych państw zostały wymienione w drugiej kolejności, co jednoznacznie dowodzi znaczenia tego regionu w polityce zagranicznej Chin. Zwrócono również uwagę na zagrożenia dla stabilności

[112] Lee Lai To, *Deng Xiaoping's ASEAN Tour: A Perspective on Sino-Southeast Asian Relations*, „Contemporary Southeast Asia" 1981, vol. 3, no. 1, s. 58-60.

regionalnej[113]. W tym kontekście wyrażono między innymi nadzieję na pokojowe rozwiązanie sporu granicznego z Indiami. Natomiast z potępieniem spotkały się działania Wietnamu w pobliżu archipelagu Spratly, które zdaniem Pekinu stanowiły nielegalną ekspansję i próbę zniszczenia przyjaznych relacji Chin z ASEAN. W dalszej części pojawiły się nawiązania do stosunków ChRL z państwami europejskimi, a także Kanadą, Australią i Nową Zelandią[114]. Z analizy raportu jasno wynika, że przedstawione w nim wartości i założenia były komplementarne z dyplomacją peryferyjną.

Warto w tym momencie odnieść się do pracy Zhong Feitenga, który porusza temat znaczenia pojęcia „*zhoubian*" (周边) w języku chińskim, które często jest tłumaczone na język angielski jako „neighborhood", co z kolei można tłumaczyć na język polski jako „sąsiedztwo". Wyjaśnia w swoim tekście, iż znak „周" (*zhou*) odnosi się do peryferii, natomiast „边" (*bian*) odnosi się do obrzeży zamkniętego systemu. Stąd takie terminy jak „bezpieczeństwo sąsiedzkie (neighborhood security)." czy „sąsiedzka dyplomacja (neighborhood diplomacy)", które często są stosowane przy analizie „*zhoubian*" nie są poprawne i powinny się opierać na pojęciach zawierających słowo *lin* - sąsiad (邻)[115]. Na podstawie tej analizy językowej termin „zhoubian" w niniejszej pracy będzie tłumaczony jako „peryferie", aby zachować jak największą precyzję językową i znaczeniową badanego konceptu.

Zmiany polityki zagranicznej rozpoczęto od usunięcia określonych ograniczeń dla dyplomacji. Podjęto przede wszystkim decyzję o zaprzestaniu szerzenia socjalizmu w państwach trzeciego świata, kosztem własnych interesów. Ponadto zredefiniowano wizję nowego światowego porządku po zakończeniu zimnej wojny (upadek ZSRR w 1991 r.) według trzech założeń: wszystkie państwa niezależnie od wielkości powinny być sobie równe i żadne z nich nie powinno dyktować warunków innym, jednobiegunowość Stanów Zjednoczonych powinna być neutralizowana poprzez współpracę pozostałych państw z naczelną rolą ONZ, potrzebny jest nowy ekonomiczny porządek światowy polegający na pomocy udzielanej przez państwa rozwinięte krajom

[113] W 1988 r. w skład ASEAN wchodziło sześć państw z dziesięciu, które obecnie przynależą do tej organizacji.
[114] *1988 nian Guowuyuan zhengfu gongzuobaogao* [Rządowy raport Rady Państwowej ChRL z 1988], 25.03.1988, Rząd Centralny Chińskiej Republiki Ludowej, http://www.gov.cn/test/2006-02/16/content_200865.htm [dostęp 23.01.2020].
[115] Zhong Feiteng, *Evolution of "Neighborhood" Concept and China's Foreign Strategies*, [w:] *China And The International Society: Adaptation And Self-consciousness*, Zhao Jinjun, Chen Zhirui (red.), World Century, Singapore 2014, s. 164.

rozwijającym się w ich drodze do rozwoju[116]. To właśnie z tych trzech wytycznych wywodzi się dyplomacja peryferyjna, której najważniejszym celem było zapobieganie zagrożeniom wynikającym z unipolarnego porządku światowego w okresie postzimnowojennym. Chińska koncepcja zyskała wielu zwolenników, zwłaszcza wśród państw nienależących do bloku krajów Zachodnich. Nie zmienia to jednak faktu, iż na tamten czas ChRL musiała zmierzyć się z co najmniej trzema wyzwaniami: malejącego znaczenia broni nuklearnej (pierwszy test broni atomowej w Chinach odbył się w 1964 r.)[117], rosnącej roli potencjału ekonomicznego (w przeciwieństwie do zasobów militarnych) oraz utraty strategicznej pozycji w rywalizacji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Związkiem Radzieckim[118]. Sytuacji Pekinu nie poprawiała również szeroko pojęta izolacja, będąca rezultatem wydarzeń z placu Tiananmen. W związku z tym w pierwszej kolejności największy nacisk został położony na państwa z regionu Azji i Pacyfiku, z którymi Chiny nie posiadały oficjalnych relacji, bądź były one ograniczone[119]. Dlatego w latach 90-tych Pekin był głównie zaangażowany w negocjacje mające na celu rozwiązanie sporów granicznych i innych nieporozumień odbijających się na relacjach dwustronnych. W ten sposób budowano przekaz, że Chiny kreują swoją pozycję w regionie nie poprzez rywalizację, lecz dzięki współpracy. Chiński rząd chciał zapewnić sąsiadujące państwa, że w obliczu wydarzeń na Placu Tiananmen nie dojdzie do regresji w kierunku izolacjonizmu znanego z czasów końca ery Mao Zedonga ani do radykalnych działań mających na celu kwestionowanie aktualnego porządku politycznego w Azji Wschodniej oraz Południowo-Wschodniej. Oprócz tego Pekin dążył do udaremnienia możliwości grupowego powstrzymywania rosnącej potęgi Chin w regionie poprzez strategię okrążenia przez państwa bezpośrednio powiązane z Zachodem lub blisko z nim współpracujące. Innymi słowy zacieśnienie relacji z peryferiami uniemożliwiłoby Stanom Zjednoczonym osiągnięcie pełnej kontroli nad państwami znajdującymi się w chińskim sąsiedztwie. Niemniej istotnymi czynnikami była rosnąca potęga ekonomiczna ChRL i płynące z niej możliwości osiągania celów politycznych, co budziło szereg obaw po stronie pozostałych państw regionu. W związku z tym chiński rząd starał się przekonać swoich mniejszych sąsiadów, że nie aspiruje do

[116] J. C. Hsiung (red.), *Asia Pacific in the New World Politics*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 1993, s. 72.
[117] Zhenqiang Pan, *A Study of China's No-First-Use Policy on Nuclear Weapons*, „Journal for Peace and Nuclear Disarmament" 2018, vol. 1, no. 1, s. 115.
[118] J. C. Hsiung, *China's Omni-Directional Diplomacy: Realignment to Cope with Monopolar US Power*, „Asian Survey" 1995, vol. 35, no. 6, s. 574-575.
[119] Ibidem.

roli hegemona w Azji, a dąży jedynie do tego, aby stać się wiarygodnym partnerem i zarazem potencjalną alternatywą dla zachodniego modelu reprezentowanego przede wszystkim przez Stany Zjednoczone[120]. Dlatego od początku lat 90-tych XX wieku – kiedy zniesiono stan wyjątkowy po wydarzeniach z placu Tiananmen 11 stycznia 1990 r. - rozpoczęto szeroko zakrojoną ofensywę dyplomatyczną, polegającą na oficjalnych wizytach wysokich przedstawicieli państwowych w różnych zakątkach świata. Premier ChRL – Li Peng, w ciągu czterech miesięcy w okresie 1990-1991 złożył aż pięć wizyt w państwach Azji Południowo-Wschodniej, wznawiając relacje po okresie izolacji[121].

W odniesieniu do dyplomacji peryferyjnej kluczowa była normalizacja relacji i uregulowanie kwestii spornych jak na przykład negocjacje w sprawie granic. Stąd we wrześniu 1990 r. rozpoczęto proces normalizacji stosunków z Wietnamem podczas tajnego szczytu w Chengdu, co z kolei doprowadziło do wizyty Sekretarza Generalnego Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW) - Le Kha Phieua, w Pekinie w 1999 r. Podczas wizyty przewodniczący ChRL – Jiang Zemin, przedstawił „szesnaście wytycznych (16 Word Guideline)" dla relacji dwustronnych, a spotkanie zostało zwieńczone podpisaniem traktatu[122]. W przypadku Malezji, przełomowym wydarzeniem była czterodniowa wizyta premiera Li Penga w grudniu 1990 r., podczas której spotkał się ze swoim odpowiednikiem – Mahathirem Mohamadem. Zaledwie cztery miesiące później doszło do pierwszego spotkania konsultacyjnego przedstawicieli obu stron, tworząc tym samym zinstytucjonalizowaną platformę do współpracy między ministerstwami spraw zagranicznych[123]. Premier Chin oprócz Malezji odwiedził również w grudniu Filipiny[124], ale to wizyta przewodniczącego Jiang Zemina z listopada 1996 r. na specjalne zaproszenie Fidela Ramosa pełniącego w tym czasie funkcję prezydenta Filipin miała zdecydowanie większe znaczenie, ponieważ była to pierwsza w historii wizyta prezydenta ChRL na Filipinach. Efektem spotkania liderów obu państw było podpisanie dwóch umów poświęconych placówkom dyplomatycznym. Na ich mocy otwarte zostały

[120] M. Lanteigne, *Chinese Foreign Policy. An Introduction*, Fourth edition, Routledge, New York 2020, s. 172-173.
[121] Zhong Feiteng, op. cit., s. 157-159.
[122] W. Brantly, *China and Vietnam: Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press, New York 2006, s. 26–28.
[123] Cheng-Chwee Kuik, *Making Sense of Malaysia's China Policy: Asymmetry, Proximity, and Elite's Domestic Authority*, „The Chinese Journal of International Politics" 2013, vol. 6, no. 4, s. 449.
[124] *Overview of China-Philippines Bilateral Relations*, 05.03.2009, Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej na Filipinach, http://ph.china-embassy.org/eng/zfgx/zzgx/t180703.htm [dostęp 11.02.2020].

konsulaty generalne Filipin w Xiamen i Kantonie, a także konsulat generalny ChRL w Davao[125].

Wydarzenia z 1989 r. nie były jedyną przyczyną implementacji dyplomacji peryferyjnej. Liderom ChRL zależało na tym, aby ich reakcja na protest nie została odebrana jako zapowiedź procesu rewizjonizmu, bowiem stłumienie postulatów demokratyzacji oraz nie dopuszczenie do transformacji politycznej kraju mogły zostać odebrane jako dążenie Chin do roli lidera świata komunistycznego. Tym bardziej, że był to okres, w którym doszło do upadku niektórych reżimów komunistycznych w Europie Wschodniej, co zwiastowało rychły upadek ZSRR i koniec zimnej wojny. O intencjach Chin w tamtym czasie najlepiej świadczy słynna dwudziestoośmioznakowa instrukcja prowadzenia polityki zagranicznej kraju, przedstawiona przez Deng Xiaopinga, której celem było podkreślenie braku zainteresowania podważaniem obowiązującego w Azji ładu politycznego: *lengjing guancha, wenzhu zhenjiao, chenzhuo yingfu, taoguang yanghui, juebu dangtou, yousuo zuowei* (冷静观察，稳住阵脚，沉着应付，韬光养晦，绝不当头， 有所作为). Składa się z sześciu czteroznakowych idiomów (*chengyu* 成语), charakterystycznych dla chińskiej kultury, które najczęściej odnoszą się do starożytnych mitów albo wydarzeń historycznych oraz niosą ze sobą określony morał lub przekaz[126]. W tym wypadku całe sformułowanie tłumaczy się następująco: *obserwuj spokojnie, ustabilizuj swoją pozycję, trzeźwo radź sobie z sytuacją, ukrywaj swoje możliwości i czekaj na stosowną chwilę, unikaj roli lidera, ale bądź proaktywny*. Tego rodzaju postawa były niezbędna, jeżeli Chiny chciały zminimalizować negatywne skutki wynikające z licznych sankcji nałożonych przez Zachodnie państwa, zarówno w sferze dyplomatycznej jak i gospodarczej. Ponadto Pekin dążył do zminimalizowania ryzyka zjednoczenia swoich sąsiadów, zwłaszcza pod wpływem lub przewodnictwem Zachodu, w celu powstrzymywania rozwoju Chin, które mimo intensywnego wysiłku, wciąż potrzebowały zagranicznych inwestycji i współpracy z zakresu nowoczesnych rozwiązań technologicznych [127]. Z drugiej jednak strony użycie siły do rozwiązania kryzysu wewnątrz Chin oraz niepokojąco wysokie tempo modernizacji, przekładające się na wzrost chińskiej potęgi gospodarczej i co za tym idzie większe możliwości oddziaływania

[125] B. Lim, *The Political Economy of Philippines China Relations*, „Philippine APEC Study Center Network" 1999, no. 99-16, s. 19-20.
[126] E. Economy, *The Third Revolution. Xi Jinping and The New Chinese State*, Oxford University Press, New York 2018, s. 187-188.
[127] Yong Deng, *China's Struggle for Status. The Realignment of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 41-42.

w dyplomacji były coraz wyraźniej zauważalne przez zewnętrznych obserwatorów. Potwierdzeniem pacyfistycznej polityki ChRL miała być współpraca z państwami Trzeciego Świata, oparta na wzajemnym poszanowaniu suwerenności i integralności terytorialnej, nieagresji oraz braku ingerencji w wewnętrzne sprawy, obopólnych korzyściach, wzajemnej pomocy opartej na rozwijaniu współpracy gospodarczej i technologicznej, poszanowaniu tradycji oraz wartości, a także wzajemnych konsultacjach i koordynacji działań w zakresie polityki zagranicznej[128]. Innym wspólnym mianownikiem było podejście do polityki zagranicznej, która powinna być niezależna oraz antyhegemonistyczna. W związku z tym premier Li Peng już w listopadzie i grudniu 1989 r. złożył wizyty w takich państwach jak Pakistan, Nepal, Bangladesz, Indonezja, Singapur, Tajlandia, Malezja, Filipiny, Sri Lanka i Laos[129]. Jednak największym symbolem wychodzenia z cienia oraz przykładem dobrych relacji między partiami socjalistycznymi było spotkanie Sekretarza Generalnego KPCh Jiang Zemina z Sekretarzem Generalnym Partii Pracy Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej Kim Ir Senem (Kim Il Sung) w Pjongjangu w marcu 1990 r. Warto podkreślić, że była to pierwsza zagraniczna podróż zagraniczna Jiang Zemina po objęciu nowego stanowiska[130]. Chiński rząd nie ukrywał, że pomoc ze strony Korei Północnej w wyjściu Chin z międzynarodowej izolacji dyplomatycznej miała być swojego rodzaju formą spłaty długu z 1950 r., kiedy żołnierze Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej wsparli Pjongjang w walce z siłami Korei Południowej i wojsk ONZ[131].

Powyższe przykłady dowodzą, iż dyplomacja peryferyjna była idealnym narzędziem, żeby przekonać swoich sąsiadów (zwłaszcza tych, odczuwających największe zagrożenie, czyli państw Azji Południowo-Wschodniej), że ChRL nie dąży do osiągnięcia roli hegemona w Azji, ale jest idealną alternatywą dla Stanów Zjednoczonych, które właśnie zwyciężyły w zimnej wojnie z ZSRR, rozpoczynając tym samym okres unipolaryzmu/jednobiegunowości jako globalne mocarstwo. Trzeba zwrócić uwagę, że wizja hegemonii Stanów Zjednoczonych w okresie postzimnowojennym była przedmiotem narracji amerykańskiej. Natomiast w Chinach bardziej skłaniano się w stronę teorii, iż upadek bipolarnego porządku światowego zapoczątkował utrwalenie się trendu multipolarnego z pięcioma biegunami w porządku

[128] D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością…*, op. cit., s. 144.
[129] J. Garver, *China's Quest: The History of the Foreign Relations…*, op. cit., s. 490-491.
[130] Jie Dong, *North Korea's Changing Policy Toward the United Nations*, [w:] *Korea and the World. New Frontiers in Korean Studies*, G. A. Brazinsky (red.), Lexington Books, Lanham 2019, s. 119-120.
[131] D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością…*, op. cit., s. 144-145.

globalnym (Stany Zjednoczone, Rosja, Europa, Chiny i Japonia). Koncepcja wielobiegunowości, została przypisana Deng Xiaopingowi oraz jego głównemu doradcy ds. polityki zagranicznej Huan Xiangowi i została wpisana do strategii partii podczas XIV Zjazdu KPCh w 1992 r. Rozumiany w ten sposób porządek światowy sugerował wycofanie się Stanów Zjednoczonych i Rosji z Azji, co wiązało się z tym, że głównymi siłami w regionie zostały Chiny i Japonia[132].

Upadek Związku Radzieckiego wpłynął również pobudzająco na zmiany chińskiego systemu ekonomicznego, poprzez stopniowe wprowadzanie reform rynkowych. Warto jednak zaznaczyć, że skutki rządów Mao Zedonga wciąż były odczuwalne wewnątrz kraju. Transformacja gospodarcza oraz odbudowa państwa wymagają spokoju i stabilizacji w regionie, a tym bardziej na obszarach przygranicznych, co było głównym celem dyplomacji peryferyjnej. Liderzy KPCh chcieli uniknąć kolejnego uwikłania w konflikt regionalny, jak to było w przypadku wojny koreańskiej (1950-1953) czy wietnamskiej (1955-1975). Kontynuacja dyplomacji peryferyjnej jako pasywnej polityki zagranicznej, była idealnym odzwierciedleniem maksymy ukutej przez ojca reform po okresie maoistowskim – Deng Xiaopinga, a mianowicie „*tao guang, yang hui* 韬光养晦" (ukrywaj swoje możliwości, czekaj na stosowną chwilę), która znalazła się w instrukcjach dotyczących polityki zagranicznej po wydarzeniach z 1989 r.[133]

Strategia oparta na przyjaznych relacjach z sąsiadującymi państwami odniosła duży sukces, ponieważ pozwoliła na załagodzenie szeregu konfliktów granicznych i sporów terytorialnych (np. z Wietnamem odnośnie Wysp Spratly, Związkiem Radzieckim odnośnie granicy we wschodniej Mongolii w 1991 r. i Indiami w sprawie obszaru wokół Aksai Chin i Arunachal Pradesh w 1993 r.)[134], umożliwiając tym samym poświęcenie większej uwagi rozwojowi gospodarczemu państwa. Biorąc pod uwagę, że Chiny nie były jeszcze członkiem Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organisation, WTO), w 1991 r. podjęto decyzję o przystąpieniu do APEC[135]. Członkostwo w tej inicjatywie nie tylko pozwoliło na kontynuację reform gospodarczych i rozwijanie handlu z partnerami w regionie, ale również okazało się wartościową

[132] Yong Deng, *China's struggle for status: The realignment of international relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 5-6.
[133] Ibidem.
[134] R. Jennings, *China's Three Worst Border Disputes -- And Its Best Border Buddy*, 27.07.2017, „Forbes", https://www.forbes.com/sites/ralphjennings/2017/07/27/chinas-3-worst-border-disputes-and-its-best-border-buddy/#1ac618fa4f36 [dostęp 12.02.2020].
[135] Szerzej na ten temat zob. M. Grabowski, *Rywalizacja czy integracja? Procesy i organizacje integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku na przełomie XX i XXI wieku*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2015.

platformą do rozmów z liderami najbardziej wpływowych państw. Był to szczególnie ważny aspekt w kontekście wydarzeń z 1989 r. w Pekinie. Potrzeba uniknięcia kolejnych kryzysowych sytuacji, a także chęć utrzymania stabilnej sytuacji w regionie skłoniła chiński rząd do przyłączenia się do inicjatywy ARF, będącej platformą do pokojowego rozwiązywania konfliktów przed ich eskalacją militarną. Minister spraw zagranicznych ChRL Qian Qichen, wziął udział w pierwszym spotkaniu, które zorganizowano w Bangkoku w 1994 r., gdzie miał okazję do rozpoczęcia procesu budowy zaufania regionu do Chin. Zwłaszcza, że do tematów przewodnich poruszanych przez szefów dyplomacji zaliczono metody intensyfikacji dialogu ASEAN w kwestiach politycznych i z zakresu bezpieczeństwa z państwami nieczłonkowskimi oraz budowanie bliższych relacji w regionie Azji i Pacyfiku. Pewnego rodzaju ukłonem w stronę Chin ze strony innych uczestników było pominięcie kwestii dotyczących Tajwanu czy sporów na Morzu Południowochińskim. Na tej podstawie można przypuszczać, że okres spokoju w stosunkach między państwami w regionie był pożądany przez wszystkie strony[136].

Na efekty chińskich reform nie trzeba było długo czekać, ponieważ kiedy rozpoczął się kryzys finansowy na azjatyckich rynkach w latach 1997-1998, to właśnie Chiny były głównym źródłem pomocy dla państw poszkodowanych przez spadek kursu walut (między innymi w Tajlandii, Indonezji, Malezji, Filipinach), dzięki czemu Pekin wzmocnił swoją pozycję w regionie i zdobył zaufanie sąsiadów[137]. W tym czasie ARF było krytykowane za brak efektywnych działań w odpowiedzi na kryzys. Ponadto w oczach państw regionu Stany Zjednoczone również nie wykazały się inicjatywą zmierzającą do zażegnania kryzysu. Odpowiedzią na intensyfikację negatywnych skutków ekonomicznych dla rynków finansowych było zorganizowanie w grudniu 1997 r. pierwszego nieformalnego spotkania ASEAN+3 (oprócz państw członkowskich ASEAN, wzięli w nim udział przedstawiciele Chin, Japonii i Korei Południowej)[138]. Liderzy państw Azji Południowo-Wschodniej zdali sobie wówczas sprawę ze słabości instytucjonalnych oraz geopolitycznych ASEAN, dlatego potrzebowali wsparcia – zwłaszcza Chin i Japonii – w skutecznym zarządzaniu globalnym wyzwaniom, między innymi w obszarze monetarnym i współpracy finansowej[139]. W ramach trzeciego

[136] R. Emmers, *Cooperative Security and the Balance of Power in ASEAN and the ARF*, Routledge Curzon, New York 2003, s. 31-32.
[137] M. Lanteigne, op. cit., s. 120.
[138] M. Grabowski, *Rywalizacja czy integracja? Procesy i organizacje integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku na przełomie XX i XXI wieku*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2015, s. 249-250.
[139] A. D. Ba, *Regionalism's multiple negotiations: ASEAN in East Asia*, „Cambridge Review of International Affairs" 2009, vol. 22, no. 3, s. 355-356.

spotkania grupy w listopadzie 1999 r. w stolicy Filipin wydano pierwszy wspólny komunikat (Joint Statement on East Asia Cooperation), zawierający osiem priorytetowych kierunków działań formatu ASEAN+3. Dzięki formalizacji inicjatywy, państwa zobowiązały się do implementacji postanowień, a dla lepszej koordynacji działań w tym kierunku wprowadzono coroczną formułę organizacji szczytów [140]. Działania Chin z tego okresu zostały idealnie scharakteryzowane w raporcie z XV Zjazdu KPCh w 1997 r., gdzie po raz pierwszy przedstawiono koncepcję „przyjaznego sąsiedztwa" (*mulin youhao* 睦邻友好), a także zasadę „poszukiwania płaszczyzny porozumienia przy jednoczesnym pomijaniu różnic" (*qiutongcunyi* 求同存异)[141].

Tabela 1. Oceny dyplomacji peryferyjnej w referatach partyjnych

Zagadnienia	XIV Zjazd (1992)	XV Zjazd (1997)	XVI Zjazd (2002)	XVII Zjazd (2007)	XVIII Zjazd (2012)	XIX Zjazd (2017)
Peryferie (周边)	• przyspieszenie rozwoju gospodarczego i technologicznego z państwami sąsiadującymi • wzmocnienie dobrych relacji z państwami peryferyjnymi, poprzez politykę opartą na pięciu zasadach pokojowego współistnienia.	• utrzymanie dobrych relacji z sąsiadującymi państwami i w celu zachowania stabilności i uniknięcia kolejnego światowego konfliktu, • rozwiązywanie wszelki różnic stanowisk pomiędzy Chinami i państwami peryferyjnymi na drodze pokojowych	• utrzymanie pokojowego i stabilnego środowiska regionalnego i międzynarodowego, sprzyjającego rozwojowi ekonomicznemu, • rozwój dobrosąsiedzkich i partnerskich relacji z państwami peryferyjnymi, a także wzmacnianie regionalnej współpracy.	-	• rozwój kompleksowej współpracy z państwami sąsiadującymi (peryferyjnymi) w duchu pięciu zasad pokojowego współistnienia.	

[140] V. V. Gavrilov, *Framework of the ASEAN Plus Three Mechanisms Operating in the Sphere of Economic Cooperation*, „CALE Discussion Paper" 2011, no. 7, s. 7-8.

[141] *Gaoju Deng Xiaoping lilun weida qizhi ba jianshe you Zhongguo tese shehuizhuyi shiye quanmian tui xiang ershiyishiji* [Trzymając wysoko wielki sztandar teorii Deng Xiaopinga promować budowę socjalizmu o chińskich cechach w XXI wieku - Raport z 15. Kongresu Narodowego Komunistycznej Partii Chin], 12.09.1997, Rząd Centralny ChRL, http://www.gov.cn/test/2007-08/29/content_730614.htm [dostęp 18.01.2020].

		negocjacji i konsultacji, • tymczasowe zawieszenie sporu do czasu wypracowania pokojowego rozwiązania.				
Dyplomacja peryferyjna (周边外交)	-	-	-	• „dyplomacja peryferyjna" oparta o pięć zasad pokojowego współistnienia; pierwszy raz w raporcie ze zjazdu KPCh od czasu konferencji z 1988 r. • pragmatyczna współpraca z sąsiadami zarówno bilateralna jak i regionalna za pośrednictwem platform multilateralnych w celu zapewnienia stabilności oraz sprzyjających warunków do rozwoju ekonomicznego wszystkich stron opartego na obopólnych korzyściach (win-win).	-	• wzmacnianie relacji z sąsiadującymi państwami opartych na szczerości i jedności w ramach dyplomacji peryferyjnej, • współpraca na wszystkich szczeblach od wymiany międzypartyjnej przez wojsko aż po organizacje lokalne.
Przyjazne sąsiedztwo (睦邻友好)	-	• określenie „przyjaznego sąsiedztwa" fundamentalnym elementem chińskiej dyplomacji, który nigdy się nie ulegnie zmianie,	• wskazanie „przyjaznego sąsiedztwa" jako głównego wyznacznika dla chińskiej polityki zagranicznej, opartej na pięciu zasadach pokojowego współistnienia oraz rozwijania	• podkreślenie roli przyjaznego sąsiedztwa w kształtowaniu stabilności regionu, opartej na równości, wspólnym zaufaniu i obopólnych	• położenie nacisku na przyjazne sąsiedztwo w stosunkach międzynarodowych Chin.	-

		• rozwiązywanie sporów z państwami sąsiadującymi na drodze pokojowych negocjacji.	przyjaznych relacji z państwami Trzeciego Świata.	korzyściach (win-win).		
Odłożenie różnic na bok (求同存异)	• rozwiązywanie sporów na drodze pokojowych negocjacji zgodnie z Kartą ONZ i prawem międzynarodowym; potępienie stosowania siły lub gróźb jej użycia, a także hegemonii ze strony silniejszych państw.	• utrzymanie pokoju i stabilności regionu jest najważniejsze; tymczasowe zawieszenie sporów do czasu wynegocjowania rozwiązania zadowalającego wszystkie strony, zgodnego z dobrosąsiedzką polityką.	• utrzymanie przez Chiny różnorodności stosunków międzynarodowych, wynikających z różnych modeli rozwoju poszczególnych państw, • akceptacja innych ścieżek rozwoju i współpraca, przy jednoczesnym odłożeniu sporów na bok, • traktowanie wszystkich aktorów na arenie międzynarodowej w taki sam sposób z poszanowaniem wewnętrznych spraw państwa.	• wyróżnienie podejścia opartego na odłożeniu różnic na bok w zestawieniu głównych cech charakterystycznych chińskiej dyplomacji obok takich wartości jak dalsza demokratyzacja stosunków międzynarodowych, przestrzeganie zapisów Karty ONZ i prawa międzynarodowego, współpraca gospodarcza oraz negocjacje na równych zasadach.	• odłożenie różnic na bok w kontekście zjednoczenia z Tajwanem, • gotowość do negocjacji z każdą siłą polityczną na Tajwanie, pod warunkiem odejścia od polityki zakładającej niepodległość Tajwanu.	-
Odgórne planowanie polityki zagranicznej (顶层设计)	-	-	-	-	-	• odgórne planowanie rozwoju i modernizacji chińskiej armii, zjednoczonej wokół przywódcy kraju i zarządzanej w sposób odgórny.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie referatów partyjnych Komunistycznej Partii Chin. *Xi Jinping: juesheng quanmian jiancheng xiaokangshehuì duoqu xinshidai Zhongguo teseshe huizhuyi weida shengli—— zai Zhongguo Gongchandang di shijiu ci quanguodaibiaodahui shang de baogao* [Xi Jinping: dokończ budowę umiarkowanie zamożnego społeczeństwa we wszechstronny sposób i odnieś wielkie zwycięstwo socjalizmu z chińską charakterystyką w nowej erze - Referat z XIX Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/zhuanti/2017-10/27/content_5234876.htm [dostęp 22.01.2019]. *Hu Jintao zai Zhongguo Gongchandang di shiba ci quanguodaibiaodahui shang de baogao* [Referat Hu Jintao z XVIII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/ldhd/2012-11/17/content_2268826.htm [dostęp 22.01.2019]. *Hu Jintao zai Zhong Gong di shiqi ci*

quanguodaibiaodahui shang de baogao quanwen [Pełny tekst referatu Hu Jintao z XVII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/ldhd/2007-10/24/content_785431.htm [dostęp 22.01.2019]. *Jiang Zemin zai Zhongguo Gongchandang di shiliu ci quanguodaibiaodahui shang de baogao* [Referat Jiang Zemina z XVI Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/test/2008-08/01/content_1061490.htm [dostęp 22.01.2019]. *Gaoju Deng Xiaoping Lilun weida qizhi, ba jinashe you Zhongguo teseshe huizhuyi shiye quanmian tui xiang ershiyishiji— Jiang Zemin zai Zhongguo Gongchandang di shiwu ci quanguodaibiaodahui sang de baogao* [Trzymaj wysoko wielki sztandar teorii Deng Xiaopinga i popchnij sprawę budowania socjalizmu z chińską charakterystyką w XXI wiek – referat Jiang Zemina z XV Zjeździe Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/test/2007-08/29/content_730614.htm [dostęp 22.01.2019]. *Jiakuai gaigekaifang he xiandaihua jianshe bufa duoqu you Zhongguo teseshe huizhuyi shiye de geng da shengli— Jiang Zemin zai Zhongguo Gongchandang di shisi ci quanguodaibiaodahui shang de baoga* [Przyspieszyć tempo reform, otwarcia i modernizacji, aby osiągnąć większy sukces w sprawie socjalizmu o chińskiej charakterystyce – referat Jiang Zemina z XIV Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/test/2007-08/29/content_730511.htm [dostęp 22.01.2019].

Skutki kryzysu finansowego były na tyle dotkliwe, że zlecono wykonanie raportu przez East Asia Vision Group, który został przedstawiony na szczycie ASEAN+3 w 2001 r. Jednym z głównych zaleceń było zwiększenie integracji Azji Wschodniej. Podobne wnioski zostały przedstawione rok później w raporcie East Asia Study Group, zaprezentowanym na kolejnym spotkaniu ASEAN+3. Raport składał się z siedemnastu krótkoterminowych i dziewięciu średnio oraz długoterminowych, przy czym dwa z nich miały na celu zacieśnienie szerokiej współpracy w regionie. W związku z tym podjęto decyzję o zainicjowaniu Szczytów Azji Wschodniej, a do pierwszego doszło 14 grudnia 2005 r. w Kuala Lumpur, gdzie spotkali się liderzy dziesięciu państw ASEAN, a także przedstawiciele Chin, Japonii, Korei Południowej, Indii, Australii i Nowej Zelandii (Rosja i Stany Zjednoczone uczestniczą w szczytach od 2011 r.)[142]. Coraz większa aktywność Chin w różnego rodzaju formatach multilateralnych nie tylko była dowodem potwierdzającym chęć Pekinu do rozwijania przyjaznych relacji z regionem, ale była sygnałem o rosnących wpływach i pozycji Chin w Azji.

Rekordowy wzrost chińskiej gospodarki w latach 90-tych XX wieku na średnim rocznym poziomie 10%, a także zmiany prawne i intensywne negocjacje trwające piętnaście lat, doprowadziły ostatecznie do przystąpienia ChRL do WTO w grudniu 2001 r. jako państwa rozwijającego się (143 członek tej organizacji)[143]. Pozytywne efekty wielopoziomowych zmian realizowanych przez KPCh, zwłaszcza w postaci pasywnej polityki zagranicznej, zorientowanej na rozwój dobrych relacji z państwami graniczącymi doprowadziły do rozpoczęcia starań na rzecz ulepszenia dotychczasowej

[142] Kazushi Shimizu, *The First East Asia Summit（EAS）and Intra-ASEAN Economic Cooperation*, „Journal of Hokkaido University of Education: humanities and social sciences" 2006, vol. 35, s. 132-134.
[143] G. Chan, *China and the WTO: The Theory and Practice of Compliance*, „International Relations of the Asia-Pacific" 2004, vol. 4, no. 1, s. 50-52.

strategii w taki sposób, żeby sprostać wyzwaniom postępującej globalizacji i zmianom w regionie. Inspiracje czerpano nawet ze świata nauki, ponieważ w 2002 r. naukowiec z Chińskiej Akademii Nauk Społecznych i wieloletni doradca przy rządzie ChRL Zheng Bijian, przedstawił ideę „pokojowego wzrostu potęgi Chin" (*heping jueqi* 和平崛起)[144], przekształconą później w jeszcze łagodniejszą formułę „pokojowego rozwoju Chin" nawiązującą do wizji Deng Xiaopinga - „pokój i rozwój" (*heping yu fazhan* 和平与发展)[145].

O znaczeniu tych koncepcji świadczą chociażby tzw. „Białe Księgi" z 2005 i 2011 r., w których znajdują się szczegółowe odniesienia do tych teorii. Głównym założeniem Deng Xiaopinga, kontynuowanym przez jego następców, była głęboka reforma gospodarcza kraju i budowa potencjału ekonomicznego oraz militarnego, przy jednoczesnym unikaniu napięć z państwami trzecimi, zapewniając o braku zagrożenia związanego z rosnącymi wpływami ChRL, zgodnie z zasadą win-win i tzw. „dyplomacją uśmiechu"[146]. W duchu wyżej wymienionych wytycznych odbył się XVI Zjazd KPCh w 2002 r., na którym pierwszy raz oficjalnie podkreślono znaczenie peryferii w strategii polityki zagranicznej Chin. W raporcie ze zjazdu podkreślono determinację w budowaniu dobrosąsiedzkich stosunków na rzecz zacieśnienia współpracy regionalnej[147]. Za jeden z przykładów wdrażania postanowień raportu można uznać podpisanie „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" przez ASEAN i Chiny podczas 8. szczytu ASEAN w stolicy Kambodży w listopadzie 2002 r. Dokument składający się z dziesięciu artykułów, mimo braku wiążącej mocy prawnej, miał na celu rozładowanie napięć w regionie, a także poprawę klimatu politycznego[148].

Abstrahując od zdecydowanego skupienia na obszarach peryferyjnych, wciąż dużą uwagę przywiązywano zarówno do mocarstw jak i państw rozwijających się. W 2003 r. premier Wen Jiabao, sformułował koncepcję „dobrego sąsiedztwa, bezpiecznego sąsiedztwa, bogatego sąsiedztwa", którą implementował w swoich

[144] D. Mierzejewski, *Public Discourse on the 'Peaceful-Rise' Concept in Mainland China*, University of Noothingham, China Policy Institute „Discussion Paper 42" 2009, s. 4-7.
[145] *China's Peaceful Rise: Speeches of Zheng Bijian 1997-2004*, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/20050616bijianlunch.pdf [access 20.01.2019].
[146] B. Glosserman, *China's smile diplomacy*, 01.04.2004, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/article/450592/chinas-smile-diplomacy [dostęp 22.01.2019].
[147] *Quanmian jianshe xiaokangshehui kaichuang Zhongguo teseshehuizhuyi shiye xin jumian* [Budowanie zamożnego społeczeństwa we wszechstronny zgodnie z zasadami socjalizmu o chińskich cechach], 21.05.2004, Ambasada ChRL w Szwajcarii, https://www.fmprc.gov.cn/ce/cech/chn/xwss/t115277.htm [dostęp 20.01.2020].
[148] L. Buszynski, *ASEAN, the Declaration on Conduct, and the South China Sea*, „Contemporary Southeast Asia" 2003, vol. 25, no. 3, s. 356-357.

działaniach wobec peryferii. Należy pamiętać o tym, że sąsiadujące z Chinami państwa odgrywają przede wszystkim strategiczną rolę dla bezpieczeństwa oraz suwerenności kraju, a także ułatwiają Pekinowi projekcję swoich interesów, przez co umacnia się rola ChRL na arenie międzynarodowej. Większość z tych państw to kraje rozwijające się, a co za tym idzie posiadające podobne poglądy do Chin na wiele istotnych kwestii globalnych jak i regionalnych. Dlatego była możliwa kooperacja między nimi na arenie międzynarodowej. Ponadto w początkowej fazie reform to właśnie z tymi państwami w pierwszej kolejności była rozwijana współpraca handlowa, która wciąż odgrywa znaczącą rolę dla chińskiej gospodarki[149].

Z perspektywy polityki zagranicznej Chin warto również zwrócić uwagę na 10. konferencję chińskich dyplomatów, która odbyła się w 2004 r. w Pekinie. Podczas swojego wystąpienia, przewodniczący Hu Jintao odniósł się do relacji z sąsiadami oraz sytuacji międzynarodowej w regionie. Podkreślił, że fundamentalnym zadaniem chińskiej dyplomacji jest utrzymanie środowiska zapewniającego rozwój oraz strategiczne możliwości, działanie na rzecz pokojowej i stabilnej sytuacji na arenie międzynarodowej, dobrosąsiedzkiego i przyjaznego otoczenia (*mulin youhao de zhoubian huanjing* 睦邻友好的周边环境), a także tworzenie warunków do równej i wzajemnie korzystnej współpracy[150]. Na konferencji była także mowa o rozwoju relacji z głównymi państwami/mocarstwami (*daguo* 大国), przestrzeganiu zasad budowy przyjacielskich i partnerskich relacji z sąsiadami (*yi lin wei ban de fangzhen he mulín* 以邻为伴的方针和睦邻) i rozwoju bezpieczeństwa oraz dobrobytu w stosunkach z sąsiadującymi państwami, łącząc jednocześnie relacje dwustronne ze współpracą regionalną[151]. Widać na tym przykładzie silne nawiązania do koncepcji Wen Jiabao, sformułowanej rok wcześniej, gdzie duży nacisk został położony na stosunki z sąsiadami.

Dwa lata po objęciu władzy przez Hu Jintao, zorganizowano pierwszą w historii ChRL konferencję, *stricte* poświęconą polityce zagranicznej ChRL w dniach 21-23 sierpnia 2006 r. Oprócz prezydenta i ośmiu członków Stałego Komitetu Biura Politycznego Komitetu Centralnego KPCh wzięli w niej udział przedstawiciele władz

[149] Zhang Yunling, Zhou Fangyin, *China's Relations with Its Neighbors after Reform and Opening up*, [w:] *Transformation of Foreign Affairs and International Relations in China 1978–2008*, Yizhou Wang (red.), Brill, Boston 2011, s. 50-51.
[150] *Di shi ci zhu wai shijie huiyi zai jing juxing Hu Jintao fabiao zhongyao jianghua Wu Bangguo deng chuxi* [*10. konferencja chińskich dyplomatów, która odbyła się w Pekinie*], 30.08.2004, Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/wbgwyz/hyhd/2004-08/30/content_332176.htm [dostęp 12.02.2020].
[151] Ibidem.

wszystkich szczebli (od lokalnego przez prowincjonalny do centralnego), generałowie oraz szefowie państwowych spółek. Głównym celem konferencji było nakreślenie „przewodniej ideologii, podstawowych reguł, ogólnych wymagań oraz najważniejszych zadań" dla polityki zagranicznej kraju[152]. Motywem przewodnim było osiągnięcie harmonijnego świata, co Hu Jintao podkreślił po raz pierwszy podczas szczytu w październiku 2005 r. z okazji 60. rocznicy powołania ONZ. Był to jeden z elementów tzw. „Teorii Trzech Harmonii (*san he* 三和), w skład której wchodziły następujące elementy: pokój (*heping* 和平), pojednanie (*hejie* 和解) oraz harmonia (*hexie* 和谐). Teoria zakładała dążenie do pokoju na świecie, zjednoczenia przez pojednanie z Tajwanem, a także budowę harmonijnego społeczeństwa w Chinach[153]. Wartości wskazane przez Hu Jintao, które miały zastąpić teorię trzech reprezentacji przedstawionych przez jego poprzednika Jiang Zemina w 2000 r., zostały dodatkowo podkreślone poprzez wydanie Białej Księgi zatytułowanej „Droga pokojowego rozwoju Chin"[154]. W ten sposób zwrócono uwagę, że Chiny nadal są państwem rozwijającym się, a co za tym idzie stabilna sytuacja na arenie międzynarodowej jest niezbędnym elementem, potrzebnym do kontynuacji transformacji gospodarczej. Między innymi dlatego w raporcie po XVII Zjeździe KPCh, który odbył się w 2007 r., nadal zwracano uwagę na rozwój przyjaznych relacji z sąsiadami i budowanie zaufania, ale oprócz tego duży nacisk położony został na intensyfikację współpracy gospodarczej w duchu zasady obopólnych korzyści (win-win)[155]. Z drugiej jednak strony, dostrzegając wzrost własnych możliwości i znaczenia, rozpoczęto próby większego zaangażowania w sprawy międzynarodowe, mając na uwadze stworzenie bardziej sprzyjającego środowiska strategicznego dla kontynuacji rozwoju ekonomicznego.

W tym kontekście należy wskazać konferencję z 2006 r., która ma duże znaczenie dla chińskiej dyplomacji peryferyjnej. W czasie spotkania podkreślana była potrzeba rozwijania przyjaznych relacji z państwami sąsiadującymi na rzecz osiągnięcia harmonii w regionie, czyli warunków sprzyjających rozwojowi gospodarczemu i współpracy

---

[152] Masuda Masayuki, *China's Search for a New Foreign Policy Frontier: Concept and Practice of "Harmonious World"*, „NIDS Joint Research Series" 2009, no. 3, s. 57-58.

[153] *Hu Jintao's "Theory of the Three Harmonies"*, 03.01.2006, „China Brief", https://jamestown.org/program/hu-jintaos-theory-of-the-three-harmonies/ [dostęp 19.06.2019].

[154] *China's Peaceful Development Road*, 22.12.2005, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-12/22/content_505678.htm [dostęp 02.01.2020].

[155] *Hu Jintao zai Zhonggong di shiqi ci quanguo daibiao dahui shang de baogao quanwen* [Pełny tekst raportu Hu Jintao na 17. Zjeździe Komunistycznej Partii Chin]， 24.10.2007, Rząd Centralny ChRL, http://www.gov.cn/ldhd/2007-10/24/content_785431.htm [dostęp 23.01.2020].

handlowej na zasadach obopólnych korzyści. Dzięki stabilności w regionie Pekin mógł się skupić na własnym rozwoju oraz zaspokojeniu potrzeb chińskiego społeczeństwa, co bezpośrednio przekładało się na konsolidację władzy KPCh w kraju. Utrzymywanie stabilnego środowiska międzynarodowego w duchu maksymy Deng Xiaopinga było jednym z głównych elementów chińskiej strategii, która była wynikiem oceny „międzynarodowego układu sił (*guoji liliang duibi* 国际力量对比)". Chińscy liderzy począwszy od autora doktryny 24 znaków, przez Jiang Zemina oraz Hu Jintao bezpośrednio wskazywali, że przyjdzie taki moment, w którym nie będzie konieczne ukrywanie potencjału państwa na arenie międzynarodowej. Pierwsze sygnały świadczące o odchodzeniu ChRL od pasywnej postawy w polityce zagranicznej można zaobserwować od momentu światowego kryzysu finansowego z 2008 r., który wyraźnie zachwiał dotychczasowym układem sił na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w przypadku dotychczasowej niepodważalnej hegemonii Stanów Zjednoczonych[156].

Kierunek zmian został wyraźnie zaprezentowany na 11. konferencji dla chińskich dyplomatów, która odbyła się w lipcu 2009 r. Wystąpili na niej najważniejsi przedstawiciele rządu ChRL, w tym nie zabrakło przemówienia przewodniczącego Hu Jintao[157]. W swoim wystąpieniu nawiązał zarówno do tematów poruszonych podczas 10. edycji konferencji z 2004 r. jak i konferencji poświęconej polityce zagranicznej kraju, zorganizowanej dwa lata później. Elementem wspólnym, łączącym wszystkie trzy wydarzenia było uwzględnienie idei pokojowego rozwoju jak i pięciu zasad pokojowego współistnienia wśród głównych celów chińskiej polityki zagranicznej. Ponadto Hu Jintao podkreślił dwa wiodące motywy z przełomowej konferencji poświęconej polityce zagranicznej kraju z 2006 r. Pierwszy z nich dotyczył rosnących powiązań pomiędzy środowiskiem zewnętrznym a sytuacją wewnątrz kraju, co jest zasługą globalizacji. Drugi był poświęcony konieczności harmonizacji zarządzania stosunkami zagranicznymi i kwestiami krajowymi na rzecz dążenia do realizacji celów narodowych[158].

W kategoriach *novum* należy traktować wyartykułowanie przez przewodniczącego ChRL czterech obszarów, na których mieli się skupić przedstawiciele

[156] R. Doshi, *Hu's to blame for China's foreign assertiveness?*, 22.01.2019, „Brookings", https://www.brookings.edu/articles/hus-to-blame-for-chinas-foreign-assertiveness/ [dostęp 23.01.2020].
[157] *Di shi yici zhu wai shijie huiyi zai jing zhaokai* [11. konferencja chińskich dyplomatów, która odbyła się w Pekinie], 20.07.2009, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/chn/pds/gjhdq/gjhdqzz/mzblwelm/xgxw/t574427.htm [dostęp 23.01.2020].
[158] B. S. Glaser, B. Dooley, *China's 11th Ambassadorial Conference Signals Continuity and Change in Foreign Policy*, 04.11.2009, „China Brief", https://jamestown.org/program/chinas-11th-ambassadorial-conference-signals-continuity-and-change-in-foreign-policy/ [dostęp 23.01.2020].

korpusu dyplomatycznego. Przez chińskie media zostały określone mianem tzw. „czterech sił (*si ge li* 四个力)", przez co należy rozumieć, że przedstawiciele dyplomacji mieli działać na rzecz zwiększenia oddziaływania chińskiej polityki, wzmocnienia konkurencyjności gospodarczej, ocieplenia wizerunku kraju, a także stworzenia przyciągającej siły moralnej[159]. Niemal wszystkie części składowe w mniejszym lub większym stopniu nawiązywały do *soft power*, które wcześniej ograniczało się tylko do sfery kulturowej. Tym razem sposób i kontekst sformułowania „czterech sił" sugerował, że mogą być wykorzystane w działaniach na rzecz osiągnięcia konkretnych celów polityki zagranicznej państwa. Na tej podstawie można stwierdzić, że doszło wtedy do zapoczątkowania zmian, jeżeli chodzi o rozumienie i wykorzystanie chińskiego *soft power* w stosunkach międzynarodowych. Wezwanie Hu Jintao do wykorzystania tego rodzaju narzędzi było przedłożeniem aktywnej polityki zagranicznej nad dotychczas pasywną postawę Chin w relacjach z aktorami zewnętrznymi. Może o tym również świadczyć dwuznaczne podejście do ośmioznakowego policznego *credo* Deng Xiaopinga *taoguang yanghui, yousuo zuowei* (韬光养晦, 有所作为), które mimo tego, że wciąż zostało uwzględnione w partyjnych dokumentach z 11. konferencji poświęconej służbie dyplomatycznej, to zabrakło dla niego miejsca w relacjach z wydarzenia dostępnych dla opinii publicznej. Ten zabieg miał posłużyć dwóm celom jednocześnie. Z jednej strony miał osłabić narrację Zachodu na temat „chińskiego zagrożenia (China threat theory)", podsycaną interpretacją maksymy Deng Xiaopinga, zgodnie z którą Chiny skrycie kumulują swoją potęgę z myślą o długoterminowych planach związanych z przejęciem dominującej roli na arenie międzynarodowej. Świadczy o tym chociażby roczny raport amerykańskiego kongresu poświęcony sile militarnej ChRL z 2007 r., gdzie jest mowa o skłanianiu się Chin w stronę bardziej asertywnej polityki zagranicznej od czasu XVI Zjazdu KPCh w 2002 r.[160] Z drugiej strony adresatem tego zabiegu była opinia publiczna wewnątrz Chin, w przypadku której można zauważyć wzrost nastrojów nacjonalistycznych podsycanych wzrostem potęgi państwa na przestrzeni ostatnich lat. W ten sposób chińscy decydenci chcieli wpłynąć na obniżenie presji społecznej

[159] Feng Yue, *Di 11 ci zhu wai shijie huiyi zai jing zhaokai Hu Jintao fabiao zhongyao jianghua* [11. konferencja chińskich dyplomatów w Pekinie, Hu Jintao wygłosił ważne przemówienie], 21.07.2009, http://news.sina.com.cn/c/2009-07-21/074515986429s.shtml [dostęp 23.01.2020].

[160] *Military Power of the People's Republic of China 2007*, „Annual Report to Congress", https://nuke.fas.org/guide/china/dod-2007.pdf [dostęp 23.01.2020].

wywieranej na władzach ChRL w oczekiwaniu na bardziej zdecydowaną ochronę narodowych interesów na świecie[161].

Pominięcie bezpośrednich odniesień do strategii ukutej przez Deng Xiaopinga w publicznych raportach nie świadczy o tym, że została całkowicie porzucona. Cały czas była przedmiotem wewnątrzpartyjnej analizy, a konferencja z 2009 r. przyniosła konkretne zmiany. Ośmioznakowa wersja została zmodyfikowana, poprzez dodanie na początku członu wskazującego na podtrzymanie (*jianchi* 坚持) ukrywania własnych zdolności. Jednak kluczowa zmiana zaszła w kontekście ostatnich czterech znaków, ponieważ doszło do podkreślenia potrzeby aktywnego (*jiji* 积极) osiągnięcia postępów w polityce zagranicznej[162].

Podsumowując konferencję z 2009 r. należy stwierdzić, że przyczyniła się do wprowadzenia kilku zmian, które uwzględniły zarówno rozwój Chin na wielu płaszczyznach, zwłaszcza tych związanych z gospodarką, jak i przemiany na arenie międzynarodowej, które w dużej mierze zostały wywołane przez kryzys finansowy z 2008 r. Był to początek nowego trendu, zakładającego aktywne zaangażowanie się w wyselekcjonowane obszary, kluczowe z perspektywy narodowych interesów. W związku z tym zerwano z instrukcjami Denga obowiązującymi od trzech dekad, które kładły nacisk na zapewnienie stabilnego środowiska zewnętrznego, umożliwiającego realizację reform wewnątrz państwa. Od tej pory priorytetem chińskiej polityki zagranicznej, której jednym z głównych narzędzi miało być *soft power*, było aktywne wspieranie rozwoju chińskich wpływów, co miało mieć również swoje przełożenie na utrzymanie stabilność wewnątrz kraju, a także kontynuację wzrostu gospodarczego państwa. Biorąc pod uwagę dyplomację peryferyjną należy podkreślić, że mimo pewnych zmian wciąż sytuacja na chińskich peryferiach miała znaczenie, a odniesienia do niej padły *explicite* na konferencji. Hu Jintao nawiązał do konieczności ochrony suwerenności i bezpieczeństwa państwa, niezachwianego poparcia dla polityki „jednych Chin", a także zachowania stabilnego środowiska na peryferiach kraju[163].

[161] B. S. Glaser, B. Dooley, *China's 11th Ambassadorial Conference Signals Continuity and Change in Foreign Policy*, 04.11.2009, „China Brief", https://jamestown.org/program/chinas-11th-ambassadorial-conference-signals-continuity-and-change-in-foreign-policy/ [dostęp 23.01.2020].
[162] J. Fewsmith, *Rethinking Chinese Politics*, Cambridge University Press, Cambridge 2021, s. 180-181.
[163] *Di shi yici zhu wai shijie huiyi zai jing zhaokai* [11. konferencja chińskich dyplomatów, która odbyła się w Pekinie], 20.07.2009, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/chn/pds/gjhdq/gjhdqzz/mzblwelm/xgxw/t574427.htm [dostęp 23.01.2020].

Zmiany w środowisku wewnętrznym jak i zewnętrznym przyczyniły się do podjęcia decyzji o przyjęciu bardziej aktywnej roli Chin na arenie międzynarodowej. Dodatkowym motorem napędowym tych zmian były rosnąca pewność siebie Chińczyków, duma i paradoksalnie niepewność. Zarówno duma jak i pewność siebie były efektem dynamicznego rozwoju ekonomicznego wiążącego się z rozszerzeniem własnej strefy wpływów, a także wyjściem z globalnej recesji 2008 r. ze wzrostem gospodarczym. Z kolei niepewność była podsycana w głównym stopniu kwestiami dotyczącymi sytuacji wewnętrznej w kraju, do których należy zaliczyć Tybet i Xinjiang[164].

Rosnąca rola Chin w stosunkach międzynarodowych oraz chęć unikania poważnego konfliktu ze Stanami Zjednoczonymi kreowały konieczność kreowania pokojowego wizerunku Chin. Chińscy decydenci otwarcie zaprzeczali scenariuszom kreowanym przez elity amerykańskie jakoby Chiny dążyły do całkowitego zdominowania sceny międzynarodowej[165]. Może o tym świadczyć konferencja prasowa premiera Wen Jiabao na marginesie trzeciej sesji 11. OZPL z marca 2010 r., podczas której zapewnił, że rozwój kraju jest pokojowy, a Chiny nigdy nie będą dążyć do hegemonii (*yongyuan bu chengba* 永远不称霸)[166]. W tym samym tonie wypowiedział się także minister spraw zagranicznych Yang Jiechi, który zaprzeczył jakimkolwiek twardym i asertywnym działaniom ze strony Chin. Zdaniem szefa dyplomacji ChRL, rząd stał jedynie na straży kluczowych interesów oraz godności państwa (*weihu benguo de hexin liyi he zunyan* 维护本国的核心利益和尊严)[167].

Z punktu widzenia dyplomacji peryferyjnej istotnym jest przedsatwienie kontekstu regionalnej sytuacji w tym okresie. Często przytaczany jest udział chińskiego szefa dyplomacji Yang Jiechi w ARF w Hanoi z 2010 r., podczas którego nie tylko ostrzegł państwa Azji Południowo-Wschodniej przed skoordynowaną współpracą z obcymi mocarstwami (Stanami Zjednoczonymi) w sprawie zarządzania sporami terytorialnymi w regionie, ale otwarcie stwierdził w rozmowie ze swoim singapurskim

[164] M. D. Swaine, *Perceptions of an Assertive China*, „China Leadership Monitor" 2010, no. 32, s. 2.
[165] Szerzej na temat koncepcji „China Threat Theory" zob. E. V. Broomfield, *Perceptions of Danger: the China threat theory*, „Journal of Contemporary China" 2003, vol. 12, no. 25, s. 265-284.
[166] *Zai shiyi jie Quanguo Ren Da sanci huiyi jizhehui shang Wen Jiabao da zhongwai jizhe wen* [Wen Jiabao odpowiada na pytania dziennikarzy podczas trzeciej sesji 11. OZPL], 14.03.2010, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/zt_674979/ywzt_675099/2010nzt_675437/zwjzzdh_675463/201003/t20100314_9285465.shtml [dostęp 20.02.2020].
[167] *Yang Jiechi jiu Zhongguo waijiaozhengce he duiwaiguanxi da zhongwai jizhe wen* [Yang Jiechi odpowiada na pytania dziennikarzy podczas trzeciej sesji 11. OZPL], 08.03.2010, Ambasada ChRL we Francji, https://www.mfa.gov.cn/ce/cefr//chn/sgxw/t692630.htm [dostęp 20.02.2020].

odpowiednikiem, iż „Chiny są dużym państwem, a pozostałe (państwa Azji Południowo-Wschodniej) są małymi państwami i to jest fakt". Do tego należy dodać napięcia na linii Pekin-Tokio w związku z zatrzymaniem kapitana chińskiego statku rybackiego biorącego udział w kolizji z japońską jednostką, a także zdecydowane ostrzeżenia pod adresem Stanów Zjednoczonych i Korei Południowej przed przeprowadzaniem morskich manewrów wojskowych na międzynarodowych wodach w pobliżu Chin[168].

W celu jednoznacznego stwierdzenia czy mieliśmy do czynienia w tym okresie z intensyfikacją chińskich działań asertywnych należy zwrócić uwagę na decyzje podejmowane przez Pekin w latach wcześniejszych. Warto w tym miejscu przytoczyć kilka wydarzeń po zakończeniu zimnej wojny, które można uznać za przejaw asertywnej dyplomacji. Na uwagę zasługuje chiński ostrzał obiektów w pobliżu Tajwanu w latach 1995-1996, ostra reakcja na amerykańskie zbombardowanie ambasady ChRL w Belgradzie w 1999 r., a także ponad tygodniowe przetrzymywanie załogi amerykańskiego samolotu szpiegowskiego EP-3 po jego kolizji z chińskim samolotem bojowym w przestrzeni powietrznej[169]. Na podstawie tych przykładów można stwierdzić, że Chiny były w stanie podejmować zdecydowane decyzje o asertywnym charakterze przed konferencjami z 2006 i 2009 r., na których zaczęto implementować zmiany w kierunku transformacji polityki zagranicznej z pasywnej w stronę aktywniejszego zaangażowania. Nie zmienia to jednak faktu, że podczas prezydentury Hu Jintao wciąż były widoczne silne wpływy maksymy Deng Xiaopinga, a z perspektywy czasu, próbę większego zaangażowania zagranicą można przypisać schyłkowi prezydentury Hu Jintao. Było to jednocześnie preludium do bardziej radykalnej polityki zagranicznej ChRL, którą rozpoczął jego następca, czyli obecny prezydent Chin – Xi Jinping.

1.3. Centralizacja i asertywność dyplomacji peryferyjnej Xi Jinpinga

Do poważnego przełomu w kontekście dyplomacji peryferyjnej doszło podczas drugiej konferencji w historii Chin poświęconej polityce zagranicznej państwa po objęciu władzy przez Xi Jinpinga. Została zorganizowana w dniach 24-25 października 2013 r. przez Komunistyczną Patię Chin[170]. Była to pierwsza konferencja poświęcona polityce

[168] T. J. Christensen, *The Advantages of an Assertive China. Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy*, „Foreign Affairs" 2011, vol. 90, no. 2. s. 54-55.
[169] A. I. Johnston, *How New and Assertive Is China's New Assertiveness?*, „International Security" 2013, vol. 37, no. 4 s. 11-12.
[170] Jian Zhang, *China's new foreign policy under Xi Jinping: towards 'Peaceful Rise 2.0'?*, „Global Change, Peace & Security" 2015, vol. 27, no. 1, s. 11-12.

zagranicznej o kluczowym znaczeniu strategicznym od 2009 r., w której wzięli udział członkowie najważniejszych gremiów partii (między innymi wszyscy członkowie Stałego Komitetu Biura Politycznego Komitetu Centralnego KPCh). Nadrzędnym celem spotkania było opracowanie długofalowego planu (5-10 lat), składającego się z mechanizmów pozwalających na skuteczniejsze wzmocnienie bezpieczeństwa wzdłuż granic państwa oraz ochronę chińskich roszczeń terytorialnych i zasobów naturalnych, poprzez większe zaangażowanie KPCh w państwową dyplomację. Xi Jinping przedstawił podczas konferencji zestaw czterech podstawowych reguł: bliskość (*qin* 亲), szczerość (*cheng* 诚), wzajemna korzyść (*hui* 惠) oraz inkluzywność (*rong* 容), którymi rząd powinien się kierować, realizując założenia polityki zagranicznej[171]. Pierwszy element – przyjaźń – można rozpatrywać w kontekście idiomu chińskiego filozofa - Mencjusza, który został użyty przez przewodniczącego ChRL w przemówieniu na konferencji – „czuwać i chronić się wzajemnie (*shouwang xiangzhu* 守望相助)". Yang Shaowu jako przykład implementacji w praktyce reguły „przyjaźni" podaje relacje Chiny-Kambodża, gdzie Pekin udziela wsparcia ekonomicznego, natomiast rząd z Phnom Penh odwzajemnia się wsparciem chińskiego stanowiska w sprawie sporu terytorialnego na Morzu Południowochińskim na forum ASEAN[172]. Nie da się jednak nie zauważyć, że chińska retoryka rozmywa się w praktycznych działaniach, a asymetria jest istotnym elementem w relacjach z Kambodżą. Kreuje to zatem relacje patrona z klientem. Dwie kolejne reguły, a mianowicie „szczerość" i „wzajemna korzyść", są jasne i wielokrotnie były podkreślane przy okazji wyznaczanie celów polityki zagranicznej ChRL. Na szczególną uwagę zasługuje ostatni termin, czyli „inkluzywność - nie wykluczające nikogo", głównie ze względu na swój szeroki zakres znaczeniowy, a także kontekst języka chińskiego, ponieważ chiński znak „容"może być tłumaczony jako „inkluzywność" lub „tolerancja". Zgodnie z oficjalną narracją KPCh, termin „rong" rozumiany jako „inkluzywność" polega na respektowaniu różnych systemów polityczno-ekonomicznych, co ma zachęcać do bycia otwartym na pragmatyczną współpracę, która nie jest uzależniona od posiadania podobnych poglądów albo systemu wartości. Z jednej strony Pekin w ten sposób legitymizował swój autorytarny system z prymatem KPCh –

[171] *Xi Jinping zai zhoubian waijiao gongzuo zuotanhui shang fabiao zhongyao jianghua* [Ważne przemówienie Xi Jinpinga na sympozjum poświęconemu dyplomacji peryferyjnej], 25.10.2013, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/politics/2013-10/25/c_117878897.htm [dostęp 12.02.2020].

[172] Yang Shaowu, *"Qin cheng hui rong" zhoubian waijiao linian de neizai lianxi jiqi shijian* [Nieodłączny związek i praktyka pojęć „przyjaźni, szczerości, pożytku i włączenia" w dyplomacji peryferyjnej], „Zhengzhi Yanjiu" 2017, no. 12, s. 71.

socjalizm o chińskiej specyfice, a z drugiej wysyłał sygnał, że jest otwarty na współpracę z każdym państwem i co ważniejsze, nie będzie wpływał na wewnętrzne sprawy tego kraju (oczekując oczywiście tego samego w zamian od swoich partnerów). Pojęcie „rong" może być jednak tłumaczone jako „tolerancja". Lu Guangsheng i Xu Liping interpretują „tolerancję" w odniesieniu do dyplomacji peryferyjnej jako zestaw określonych wymogów jakie duże państwo musi spełnić w stosunku do mniejszych państw peryferyjnych, z którymi współpracuje. W związku z tym Chiny muszą być w stanie zaakceptować krytykę, okazać empatię wobec obaw, a także zachować powściągliwość w stosunku do pewnych „wykroczeń" lub „nieustępliwości" ze strony mniejszych i słabiej rozwiniętych państw[173]. Promocja „tolerancji" jako jednej z dyplomatycznych norm jest dowodem na to, że chińskie elity zaczęły zdawać sobie sprawę z istnienia wyzwania, jakim jest zapewnienie peryferyjnym państwom poczucia bezpieczeństwa. Począwszy od deklaracji o pokojowym rozwiązywaniu sporów oraz nie ingerencji w wewnętrzne sprawy państw, skończywszy na transferze bezpieczeństwa, będącym jednym z fundamentów relacji patron-klient. Jest to kolejny dowód na wysoki poziom komplementarności dyplomacji peryferyjnej i koncepcji patron-klient. Trzeba jednak zaznaczyć, że „tolerancja" ma swoje limity, a co za tym idzie pewne wykroczenia nie będą akceptowane, zwłaszcza, jeżeli będą dotyczyły strategicznych interesów państwa. Świadczy o tym chociażby wypowiedź rzeczniczki ministerstwa spraw zagranicznych ChRL Hua Chunying z 2015 r., kiedy stwierdziła, że choć duże państwa nie powinny wykorzystywać słabszych, to jednak te drugie nie powinny stawiać nieracjonalnych żądań[174]. Reasumując powyższe interpretacje znaczeniowe, można stwierdzić, że reguła „rong" ma zastosowanie horyzontalne, zapewniając pluralizm i poszanowanie różnic systemowych i ideologicznych między państwami, ale również wertykalne, którego celem jest stabilizacja relacji o asymetrycznym charakterze.

Prezydent Chin podczas swojego wystąpienia na konferencji nawiązywał także kilkukrotnie do ustaleń z XVIII Zjazdu KPCh. W referacie przedstawionym na sesji plenarnej znalazły się dobrze już znane z poprzednich lat wytyczne, zgodnie z którymi rząd zobowiązał się do promocji przyjaznych relacji i partnerstwa z sąsiadującymi

[173] Lu Guangsheng, Xu Liping, *Zhoubian waijiao qin cheng hui rong xin linian jiqi shijian* [Nowa koncepcja i praktyka „życzliwości, szczerości, pożytku i integracji" w dyplomacji peryferyjnej], „Journal of International Relations" 2015, no. 4, s. 54.

[174] *China: Small countries should not make unreasonable demands*, 23.01.2015, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/nation/01/23/15/china-small-countries-should-not-make-unreasonable-demands [dostęp 10.01.2020].

państwami oraz pogłębiania wzajemnie korzystnej współpracy. Do pewnego *novum* należy zaliczyć deklarację, o dołożeniu wszelkich starań, żeby chiński rozwój skutkował jednocześnie wzrostem dobrobytu (*huiji* 惠及) pozostałych państw regionu[175]. Niespotykane do tamtej pory sformułowanie, które zostało powtórzone przez Xi Jinpinga podczas konferencji poświęconej głównym kierunkom polityki zagranicznej kraju, świadczyło o zmianie percepcji rządu w Pekinie[176]. Wzrosła świadomość chińskich elit sprawujących władzę w państwie, iż ciąży na nich coraz większa odpowiedzialność za otaczające ChRL środowisko międzynarodowe. Zgodnie z pracą chińskich naukowców Li Xiao i Li Junjiu z Uniwersytetu Jilin, w 2012 r. chińska strategia w odniesieniu do peryferii uległa ewolucji z zaangażowania na peryferiach do stabilizacji i harmonizacji peryferii. Czyli można mówić o zwiększającym się udziale w kształtowanie sytuacji regionalnej[177].

Kontynuacja dyskusji na temat dyplomacji peryferyjnej omówiona została na październikowej konferencji z 2013 r. Dokonano tu również podziału państw na dwie kategorie, przyjaciół i wrogów, a także uwarunkowano na tej podstawie sposób prowadzenia stosunków dwustronnych. Wystąpienie Sekretarza Generalnego KPCh – Xi Jinpinga, można podsumować i sprowadzić do czterech najważniejszych wytycznych: wzmocnienie dobrej woli politycznej, pogłębienie regionalnej integracji ekonomicznej, zwiększenie kulturowego oddziaływania Chin, poprawa regionalnej współpracy z zakresu bezpieczeństwa[178]. Położenie nacisku na dyplomację peryferyjną jest jednak dużo bardziej złożone niż wyznaczenie jej jako priorytetu w polityce zagranicznej. Przewodniczący Xi Jinping podkreślał jej wszechstronny i kompleksowy charakter. Innymi słowy, chińska dyplomacja peryferyjna stała się wielokierunkowa, w związku z czym uwaga polityków skupiona została na peryferiach w ujęciu holistycznym, a nie tylko na państwach sąsiadujących. Przed konferencją z 2013 r. można było zauważyć ścisłą koncentrację na Azji Wschodniej, natomiast po dojściu do władzy Xi Jinpinga

---

[175] *Hu Jintao zai Zhongguo Gongchandang di shiba ci quanguodaibiaodahui shang de baogao* [Referat Hu Jintao z XVIII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/ldhd/2012-11/17/content_2268826.htm [dostęp 22.01.2019].

[176] *Xi Jinping zai zhoubian waijiao gongzuo zuotanhui shang fabiao zhongyao jianghua* [Ważne przemówienie Xi Jinpinga na sympozjum poświęconemu dyplomacji peryferyjnej], 25.10.2013, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/politics/2013-10/25/c_117878897.htm [dostęp 12.02.2020].

[177] Li Xiao, Li Junjiu, *Yidai Yilu yu Zhongguo diyuanzhengzhi jingji zhanlue de chonggou* [Inicjatywa Pasa i Szlaku a odbudowa strategii geopolitycznej i gospodarczej Chin], „World Economics and Politics" 2015, no. 10, s. 50.

[178] T. Heath, *Diplomacy Work Forum: Xi Steps Up Efforts to Shape a China-Centered Regional Order*, 07.11.2013, „China Brief", https://jamestown.org/program/diplomacy-work-forum-xi-steps-up-efforts-to-shape-a-china-centered-regional-order/ [dostęp 19.01.2019].

doszło do wyraźnego wzrostu zainteresowania innymi obszarami geograficznymi, takimi jak Azja Środkowa i Południowa, a nawet odleglejszymi regionami. Biorąc pod uwagę duży poziom ogólności peryferii, Yuan Peng dokonał charakterystyki tego pojęcia na przykładzie trzech pierścieni. Zgodnie z jego definicją, pierwszy, wewnętrzny pierścień składa się z 14 państw posiadających lądową granicę z Chinami. Następnie do średniego pierścienia można zaliczyć kraje morskie znajdujące się na obrzeżach wewnętrznego pierścienia aż do zachodniego Pacyfiku i Oceanu Indyjskiego oraz Azji Centralnej. Ostatni, zewnętrzny pierścień obejmuje swoim zasięgiem Afrykę, Europę, Amerykę Północną i Południową[179]. Z kolei Chen Xiangyang zawęża chińskie peryferie do sześciu, sąsiadujących ze sobą regionów, a mianowicie do Azji Centralnej, Azji Południowej, Azji Południowo-Wschodniej, Azji Północno-Wschodniej, a także Azji Zachodniej i południowego Pacyfiku[180].

Oprócz wyznaczenia nowych kierunków i celów dyplomacji, konferencja z października 2013 r. przyczyniła się do zapoczątkowania pewnych zmian organizacyjnych. Na trzecim plenum XVII Zjazdu KPCh z listopada 2013 r., Komitet Centralny KPCh podjął decyzję o powołaniu Komisji Bezpieczeństwa Narodowego (*guojia anquan weiyuanhui* 国家安全委员会), na czele której stanął Xi Jinping[181]. Do głównych zadań komisji zaliczono działania na rzecz poprawy systemu i strategii bezpieczeństwa kraju w celu zabezpieczenia kluczowych interesów. Komitet Centralny swoimi działaniami potwierdził zwrot w kierunku odgórnego (*dingceng sheji* 顶层设计) kształtowania polityki zagranicznej Chin za pośrednictwem średnio i długoterminowych planów. Często podnoszonym zarzutem wobec chińskiej dyplomacji była do tamtej pory wyraźna fragmentaryzacja kompetencji, a także brak efektywnej koordynacji pomiędzy poszczególnymi aktorami odpowiedzialnymi za politykę zagraniczną lub posiadającymi na nią pośredni wpływ, na co wskazuje między innymi raport Lindy Jakobson i Deana Knoxa[182]. Odgórne zarządzanie polityką zagraniczną zostało wsparte przez dodatkową koncepcję - myślenia końcowego (bottom line thinking; *dixian siwei* 底线思维), co

[179] Yuan Peng, *Guanyu xin shiqí Zhongguo da zhoubian zhanlue de sikao* [Refleksje na temat wielkiej chińskiej strategii peryferyjnej w nowej erze], „Modern international Relations" 2013, no. 10, s. 30-32.
[180] M. D. Swaine, *Chinese Views and Commentary on Periphery Diplomacy*, „China Leadership Monitor" 2014, no. 44, s. 3.
[181] *Zhong Gong Zhongyang guanyu quanmian shenhua gaige ruogan zhongda wenti de jueding* [Decyzje Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin na temat głównych kwestii dotyczących pogłębienia reform], 15.11.2013, Rząd Centralny ChRL, http://www.gov.cn/jrzg/2013-11/15/content_2528179.htm [dostęp 14.02.2020].
[182] L. Jakobson, D. Knox, *New Foreign Policy Actors in China*, „SIPRI Policy Paper" 2010, no. 26, s. 10.

według radcy stanu, Yang Jiechi, sprowadza się do „liczenia na najlepsze, ale przygotowywania się na najgorsze”[183]. Koncepcja wiąże się z wyznaczeniem przez Chiny *cienkiej czerwonej linii* w kwestiach o kluczowym znaczeniu dla strategicznych interesów państwa, której nie mogą przekroczyć inne państwa. W przeszłości przedstawiciele chińskiego rządu i ministerstwa spraw zagranicznych często ograniczali się do komentarzy, w których wyrażali nadzieję na określone postępowanie innych państw w sprawach istotnych dla interesu narodowego. Wraz ze zmianą podejścia, rozpoczęto stanowcze formułowanie oficjalnych stanowisk, w których wyraźnie podkreśla się jakie zachowania i działania nie będą przez Pekin tolerowane[184]. W związku z czym Chiny przestały przedkładać swoje strategiczne interesy nad kompromisowe rozwiązania spornych sytuacji, nawet jeżeli taka postawa mogła doprowadzić do pogorszenia relacji dwustronnych z państwami trzecimi. Można w tym przypadku mówić o sformułowaniu reguły „dolnej linii” (bottom line principle; *dixian yuanze* 底线原则), wyznaczającej granice chińskiej dyplomacji, co z kolei determinuje w jaki sposób i przy użyciu jakich narzędzi będą rozwiązywane określone sytuacje [185] . Najlepszym przykładem nowych standardów oraz zmiany podejścia do sytuacji budzących kontrowersje - wynikających z reguły „dolnej linii” - są spory terytorialne na Morzu Południowochińskim oraz Wschodniochińskim.

Jak już zostało wskazane dyplomacja peryferyjna jest koncepcją bardzo złożoną, obejmującą swoim zasięgiem ogromny obszar, w skład którego wchodzą państwa o różnym potencjale społeczno-ekonomicznym i militarnym. Biorąc pod uwagę tak duże zróżnicowanie peryferii, chińska polityka zagraniczna w ramach dyplomacji peryferyjnej musi zawierać elementy dyplomacji mocarstwowej, dyplomacji wobec państw rozwijających się oraz dyplomacji multilatelarnej (np. działalność w ramach APEC, ASEAN+3 itd.). Dlatego niezbędnym jest zrozumienie zmian zainicjowanych przez Xi Jinpinga, jak również długoterminowych celów które wyznaczył dla całego narodu.

Biorąc pod uwagę tematykę badań, należy przyjrzeć się bliżej roli sporów na Morzu Południowochińskim jako elementu „kluczowych interesów Chin (*hexin liyi* 核心

[183] Yang Jiechi, *Implementing the Chinese Dream*, 10.09.2013, „The National Interest”, https://nationalinterest.org/commentary/implementing-the-chinese-dream-9026?page=0%2C1 [dostęp 04.01.2020].
[184] Jian Zhang, op. cit., s. 12.
[185] T. Heath, *Diplomacy Work Forum: Xi Steps Up Efforts to Shape a China-Centered Regional Order*, „China Brief” 2013, vol. 12, no. 22, s. 8.

利益) anonsowanych w sposób bardziej otwarty od 2009 r.[186]. Pierwsze doniesienia o tym, że chińskie władze rozpatrują spory na Morzu Południowochińskim jako „kluczowe interesy" pojawiło się w artykule *The New York Times* relacjonującym prywatne spotkanie dwóch przedstawicieli administracji Baracka Obamy (Jeffrey A. Bader oraz James B. Steinberg) z chińskimi przedstawicielami w Pekinie z marca 2010 r., gdzie podczas nieoficjalnej rozmowy Morze Południowochińskie miało być wymienione obok Tajwanu i Tybetu jako jeden z kluczowych interesów ChRL[187]. Co najmniej jedno źródło potwierdziło także uwzględnienie Morza Południowochińskiego w grupie „kluczowych interesów" przez Dai Bingguo podczas rozmowy w Waszyngtonie z ówczesną Sekretarz Stanu USA – Hillary Clinton, w maju 2010 r.[188]. Hillary Clinton potwierdziła to podczas wywiadu z dziennikarzem *The Australian* Gregiem Sheridanem, gdzie zaznaczyła, że Stany Zjednoczone nie zgadzają się z tym stanowiskiem[189]. Jednakże podczas konferencji prasowej rzecznika chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych Jiang Yu z 21 września 2010 r., na prośbę o potwierdzenie doniesień ze strony amerykańskich przedstawicieli rządowych, że ChRL uwzględnia Morze Południowochińskie w swoich kluczowych interesach, rzecznik udzielił

[186] Zdaniem Michaela D. Swaine'a po raz pierwszy zostało użyte w języku chińskim w artykule „Dziennika Ludowego" (People's Daily) w 1980 r. w odniesieniu do sowieckiej inwazji na Afganistan i wsparcia wietnamskiej inwazji na Kambodżę. Działania te miały stanowić zagrożenie dla kluczowych interesów Zachodu. Termin „kluczowe interesy" w kontekście chińskiej polityki zagranicznej pojawił się na początku 2002 r. w artykule chińskiego naukowca Wang Jisi, specjalizującego się w relacjach chińsko-amerykańskich. Na łamach „Dziennika Ludowego" opisał w jaki sposób Chiny i Stany Zjednoczone poszukują porozumienia w celu zapobiegnięcia sytuacji, w której różnice poglądów obu stron mogą zaszkodzić ich kluczowym interesom. Z kolei pierwsze oficjalne odniesienie do kluczowych interesów znalazło się w raporcie ze spotkania ministra spraw zagranicznych ChRL Tang Jiaxuana z Sekretarzem Stanu USA Colinem Powellem ze stycznia 2003 r., w którym Tang Jiaxuan wyróżnił Tajwan jako kluczowy dla chińskich interesów. Od tej pory sformułowanie „kluczowe interesy" na stałe wpisało się do języka chińskiej dyplomacji i było coraz częściej używane zarówno w odniesieniu do fundamentalnych kwestii polityki zagranicznej Pekinu jak i innych państw, a także o potrzebie ich wzajemnego poszanowania. Najważniejsze elementy składające się na „kluczowe interesy" zostały wyróżnione przez radcę stanu ChRL – Dai Bingguo, w lipcu 2009 r., podczas pierwszej rundy chińsko-amerykańskiego dialogu gospodarczego. W uwagach końcowych zwrócił uwagę, że omawiany termin składa się z trzech komponentów: ochrony podstawowego systemu państwowego i bezpieczeństwa narodowego Chin, suwerenności narodowej i integralności terytorialnej oraz zachowania ciągłości stabilnego rozwoju chińskiej gospodarki i społeczeństwa. Szerzej na ten temat zob. M. D. Swaine, *China's Assertive Behavior Part One: On "Core Interests"*, „China Leadership Monitor", https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/CLM34MS.pdf [dostęp 15.09.2019] oraz Shoulun Zhong Mei jingji duihua: chu shangyue qiu wai zhuyao wenti jun yi tanji [*Pierwsza runda chińsko-amerykańskiego dialogu gospodarczego*], 29.07.2009, „China News Online", http://www.chinanews.com/gn/news/2009/07-29/1794984.shtml [dostęp 21.09.2019].

[187] E. Wong, *Chinese Military Seeks to Extend Its Naval Power*, 23.04.2010, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2010/04/24/world/asia/24navy.html [dostęp 10.08.2019].

[188] Toshi Yoshira, J. R. Holmes, *Can China Defend a "Core Interest" in the South China Sea?*, „The Washington Quarterly" 2011, vol. 34, no. 2, s. 45-46.

[189] *Interview With Greg Sheridan of The Australian*, 08.11.2010, Department Stanu USA, https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/11/150671.htm [dostęp 22.07.2019].

niejednoznacznej odpowiedzi, zgodnie z którą wszystkie państwa posiadają jakieś kluczowe dla siebie interesy, a spór morski i terytorialny na Morzu Południowochińskim powinien zostać rozwiązany w sposób pokojowy na drodze dwustronnych konsultacji, bez udziału państw trzecich czy organizacji międzynarodowych takich jak ASEAN[190]. Niemniej jednak od tamtej pory żaden z wysokich przedstawicieli ChRL nie zakwalifikował Morza Południowochińskiego do kluczowych interesów Chin. Nie potwierdzają tego również oficjalne rządowe dokumenty.

Zachowanie pewnego rodzaju dwuznaczności w kontekście stanowiska wobec Morza Południowochińskiego w polityce zagranicznej Chin (w przeciwieństwie do jasnego zakwalifikowania Tajwanu, Tybetu i Xinjiangu do kluczowych interesów) najprawdopodobniej ma na celu utrzymanie równowagi pomiędzy nacjonalistycznymi nastrojami wewnątrz kraju, a państwami trzecimi zarówno jeżeli chodzi o inne strony bezpośrednio zaangażowane w spór terytorialny na Morzu Południowochińskim jak i Stany Zjednoczone, które mogłyby wykorzystać zaostrzenie stanowiska Pekinu wobec spornego akwenu do uzasadnienia swojej polityki powstrzymywania wobec Chin. Zgodnie z badaniami opinii publicznej w Chinach, przeprowadzonych w 2011 r. przez chiński *Dziennik Ludowy*, 97% respondentów z grupy 4300 osób, stwierdziło, że kwestia Morza Południowochińskiego powinna zostać wpisana do zestawu kluczowych interesów ChRL[191]. Późniejsze badania przeprowadzone od października 2015 r. do marca 2016 r. przez amerykańskich naukowców (Jessica Wells i Allan Dafoe) potwierdziły, że chińscy internauci popierają politykę rządu w stosunku do Morza Południowochińskiego, aczkolwiek ich zdaniem działania nie są tak zdecydowane jak to wynika z zapowiedzi[192]. Jako przykład można podać wypowiedź dowódcy chińskiej marynarki wojennej admirała Wu Shengli, który na spotkaniu w Pekinie z amerykańskim szefem operacji marynarki wojennej w 2016 r. (tuż przed wydaniem wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze w sprawie sporu na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Filipinami), admirałem Johnem W. Richardsonem, stwierdził, że Morze Południowochińskie jest „kluczowym interesem", od którego zależy

[190] *Foreign Ministry Spokesperson Jiang Yu's Regular Press Conference on September 21, 2010*, 21.09.2010, Ambasada ChRL na Fidżi, http://fj.china-embassy.org/eng/xwdt/t756092.htm [dostęp 19.07.2019].
[191] E. Wong, *China Hedges over Whether South China Sea Is a "Core Interest" Worth War*, 30.03.2011, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2011/03/31/world/asia/31beijing.html?_r=0 [dostęp 10.08.2019].
[192] J. C. Wells, *Here's What China's People Really Think About the South China Sea*, 14.07.2016, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/07/14/hereswhat-chinas-people-really-think-about-the-south-china-sea/ [dostęp 06.08.2019].

bezpieczeństwo i stabilność kraju[193]. Deklaracja admirała Wu Shengli nie znalazła poparcia w żadnym wystąpieniu przewodniczącego Xi Jinpinga czy premiera Li Keqianga. Za tezą, iż Morze Południowochińskie jest ważną kwestią, ale nie można go zaliczyć do kluczowych interesów może świadczyć argument, iż w przypadku pozostałych kluczowych obszarów jak Tajwan czy Tybet, Pekin nie przewiduje możliwości jakichkolwiek negocjacji. Kwestia Tajwanu jest nawet zawarta w art. 52 konstytucji ChRL z grudnia 1982 r., gdzie zjednoczenie z Tajwanem jest uznane za święty obowiązek nie tyle rządu co wszystkich obywateli ChRL. Natomiast w przypadku sporów na Morzu Południowochińskim, chińskie władze dopuszczają możliwość negocjacji, choć pod pewnymi warunkami, jak na przykład brak udziału w negocjacjach stron trzecich, niezaangażowanych bezpośrednio w spory, co ma głównie na celu wykluczenie udziału Stanów Zjednoczonych.

Do rozszerzenia definicji „kluczowych interesów" ChRL doszło za sprawą wydania „Białej Księgi" poświęconej pokojowemu rozwojowi z 2011 r., w której wymieniono: suwerenność państwa, bezpieczeństwo narodowe, integralność terytorialną, zjednoczenie narodowe (pokojowe zjednoczenie z Tajwanem), utrzymanie systemu politycznego Chin ustanowionego przez konstytucję i ogólnej stabilności społecznej, zachowanie stabilności dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego[194]. Wszystko wskazywało na to, że wyżej wymienione interesy Chin mają być zabezpieczone do czasu setnej rocznicy powstania ChRL. W kontekście dyplomacji peryferyjnej jednym z kluczowych elementów jest pokojowe zjednoczenie z Tajwanem, które może nastąpić w momencie wystąpienia odpowiednich warunków w sferze relacji międzynarodowych. Stosunki dyplomatyczne państw regionu powinny być utrzymywane tylko i wyłącznie z Pekinem, kosztem rządu w Tajpej. Obecnie rządy Malezji, Filipin i Wietnamu jako prawowitego przedstawiciela Chin uznają rząd w Pekinie, ale wciąż dochodzi do nieoficjalnych interakcji z Tajwanem, zwłaszcza w sferze handlu.

Od początku kadencji Xi Jinpinga, tj. od 2012 r., silnie akcentowano bardzo ambitne cele. W referacie podczas XVIII Zjazdu KPCh przedstawił „dwa cele na stulecie" (*liang ge yibai nian* 两个一百年), które mają się przyczynić do spełnienia „chińskiego snu". Pierwszy z nich miał zostać osiągnięty pierwszego lipca 2021 r. na stulecie istnienia

[193] J. Perlez, *Prospect of Philippine Thaw Slows China's Plans in South China Sea*, 23.04.2010, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2010/04/24/world/asia/24navy.html [dostęp 10.08.2019].
[194] Feng Zhaokui, *What Are China's Core Interests?*, 21.10.2014, „China US Focus", https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/what-are-chinas-core-interests-2 [dostęp 10.02.2020].

Komunistycznej Partii Chin i ma on charakter *stricte* wewnętrzny, ponieważ chodzi o transformację gospodarczą z ekstensywnego modelu rozwoju na zrównoważony, opartego na klasie średniej. Osiągnięcie drugiego celu wyznaczono na pierwszego października 2049 r. (stulecie istnienia Chińskiej Republiki Ludowej). Xi Jinping na konferencji poświęconej polityce zagranicznej z 29 listopada 2014 r. zaprezentował wewnętrzną jak i zewnętrzną strategię państwa, mającą na celu doprowadzenie do „wielkiego renesansu chińskiego narodu" (*zhonghua minzu weida fuxing* 中华民族伟大复兴)[195]. Zgodnie ze słowami przewodniczącego pod tym terminem kryje się budowa silnego i sprawnie funkcjonującego społeczeństwa socjalistycznego[196]. Żeby osiągnąć ten cel, który można ostatecznie nazwać „chińskim snem" niezbędny jest rozwój wewnątrz państwa, a także zabezpieczenie swoich wpływów zewnętrznych.

Nieodzownym elementem ewolucji planu odrodzenia chińskiego narodu i spełnienia „chińskiego snu", zarówno w sferze wewnętrznej jak i zewnętrznej jest inicjatywa Pasa i Szlaku (*yidai yilu* 一带一路), składająca się z dwóch szlaków. Podczas swojej wizyty w Kazachstanie we wrześniu 2013 r. Xi Jinping ogłosił inaugurację Ekonomicznego Pasa Jedwabnego Szlaku. Szeroko zakrojonego projektu, mającego na celu intensyfikację współpracy Chin, Azji Południowej i Środkowej na rzecz rozbudowy infrastrukturalnej, zwiększenia wymiany handlowej, a także wymiany kulturowej i międzyludzkiej. Miesiąc później w Dżakarcie prezydent ChRL zapowiedział przed indonezyjskim parlamentem utworzenie komplementarnego projektu - Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku (*21 shiji haishang sichou zhi lu* 21 世纪海上丝绸之路), zorientowanego na osiągnięcie tych samych celów co lądowa wersja szlaku, tylko przy współpracy z państwami Azji Południowo-Wschodniej, Oceanii, Afryki i Europy[197]. Xi Jinping w swoim wystąpieniu zaakcentował pięć obszarów, na których powinny się skupić Chiny oraz państwa ASEAN w ramach współpracy przy realizacji tej inicjatywy. Na pierwszym miejscu znalazł się rozwój dobrosąsiedzkich relacji opartych na zaufaniu. Następnie zwrócił uwagę na potrzebę współpracy o obopólnych korzyściach (win-win). W kontekście tego obszaru zadeklarowano większą otwartość chińskiego rynku dla ASEAN, aby państwa członkowskie mogły skorzystać na chińskim rozwoju

[195] B. Góralczyk, *Geostrategia Xi Jinpinga – Chiny ruszają w świat*, „Rocznik Strategiczny" 2016, nr 22, s. 290-291.
[196] Xi Jinping, *The Governance of China*, Foreign Languages Press, Beijing 2014, s. 37.
[197] Feng Yuan, *The One Belt One Road Initiative and China's Multilayered Multilateralism*, [w:] *Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative*, Li Xing (red.), Palgrave Macmillan, Basingstoke 2018, s. 92-93.

gospodarczym. W trzeciej kolejności prezydent ChRL położył nacisk na solidarność i wzajemną pomoc w celu utrzymania pokoju i stabilizacji regionu. Z kolei w czwartym punkcie nawiązał do wzmocnienia wzajemnego zrozumienia i przyjaźni, co świadczy o tym jak bardzo istotne są dla Pekinu dobre relacje z państwami znajdującymi się w bliskim sąsiedztwie. Na sam koniec zestawienia wymieniona została potrzeba utrzymania otwartości oraz inkluzywności. Przemówienie wygłoszone w stolicy największego z państw należących do ASEAN zawierało odniesienia do wszystkich czterech reguł, którymi chiński rząd powinien się kierować w polityce zagranicznej, zgodnie ze wskazaniami Xi Jinpinga z konferencji poświęconej dyplomacji z października 2013 r.[198] Inicjatywa Pasa i Szlaku ma przede wszystkim na celu rozwiązanie jednego z kluczowych wyzwań dla sukcesu dyplomacji peryferyjnej, jakim jest zbalansowanie nieproporcjonalności pomiędzy poszczególnymi subregionami w kontekście poziomu rozwoju ekonomicznego i infrastrukturalnego. Inicjatywa stwarza z jednej strony szereg możliwości na pogłębienie więzi ekonomicznych już istniejących z niektórymi państwami, a z drugiej stworzenie nowych z krajami, z którymi było to do tej pory utrudnione. Po kryzysie finansowym z 2008 r. zauważono, że budowa zależności ekonomicznej nie tylko przynosi wymierne skutki gospodarcze, ale może być również wykorzystana jako jedno z narzędzi służące do zabezpieczenia swoich interesów z zakresu bezpieczeństwa.

Zaraz po ogłoszeniu przez prezydenta ChRL lądowego i morskiego jedwabnego szlaku, badacz z Uniwersytetu Tsinghua - Zhao Kejin, wyróżnił cztery główne aspekty dyplomacji peryferyjnej. Po pierwsze, podkreślił znaczenie utrzymania stabilności w regionie, zwłaszcza w obliczu sporów terytorialnych. Zwraca jednak uwagę, że rząd powinien przedsięwziąć stanowcze środki w obliczu prowokacji ze strony innych państw, co można uznać za nawiązanie do reguły „dolnej linii". Inną istotną kwestią jest stworzenie z państwami sąsiadującymi strefy współpracy geo-ekonomicznej na zasadach obopólnych korzyści, za pośrednictwem korytarzy gospodarczych z południa na północ i ze wschodu na zachód. Bezpośrednim przykładem tego drugiego jest projekt realizowany w ramach Nowego Jedwabnego Szlaku – Korytarz Gospodarczy Bangladesz-Chiny-Indie-Birma (BCIM), zainaugurowany w 2015 r. Trzecim elementem jest utworzenie podobnej strefy, co w punkcie poprzednim, z tą różnicą, że nacisk został położony na kooperację z zakresu bezpieczeństwa i zwiększania wzajemnego zaufania.

[198] *Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament*, 03.10.2013, „ASEAN-China Center", http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm [dostęp 10.02.2020].

Do osiągnięcia tego celu niezbędne będą zatem wspólne ćwiczenia militarne, wymiana międzyludzka przedstawicieli wojskowych na najwyższych szczeblach, a także handel uzbrojeniem i dzielenie się informacjami z zakresu technologii wojskowych. Ostatnim elementem wymienianym przez Zhao Kejina jest promowanie i kultywowanie przyjaznych relacji wszelkimi możliwymi kanałami[199]. Z kolei Jin Canrong i Duan Haowen zaproponowali w październiku 2013 r. zestaw trzech innych zaleceń, choć skupiają się na tych samym obszarach. Ich zdaniem Chiny powinny poszerzać i pogłębiać relacje z innymi wpływowymi państwami – nie tylko ze Stanami Zjednoczonymi – takimi jak Japonia, Indie czy Rosja. W odniesieniu do sporów terytorialnych największy nacisk położyli na większym zaangażowaniu we wspólny rozwój z pozostałymi stronami sporu, na przykład poprzez umowy typu *joint development agreement*. Jeżeli zaś chodzi o zacieśnianie więzi ekonomicznych w przeciwieństwie do Zhao Kejina, Jin Canrong i Duan Haowen rekomendują budowę strategicznego partnerstwa poprzez rozwój bilateralnych stosunków ekonomicznych z poszczególnymi państwami, a nie działania holistyczne skierowane do subregionów na peryferiach[200].

Mimo różnych interpretacji i proponowanych kierunków, na których powinna się skupiać dyplomacja peryferyjna rządu ChRL, bezdyskusyjnie ASEAN odgrywa jedną z najważniejszych ról, zarówno dla polityki wewnętrznej jak i zewnętrznej Pekinu. Jest to systematycznie podkreślane przez chińskich polityków na najwyższym szczeblu, jak minister spraw zagranicznych – Wang Yi[201], premier – Li Keqiang[202] czy przewodniczący – Xi Jinping[203], przy okazji różnego rodzaju wystąpień i spotkań. Najczęściej pada sformułowanie, iż ASEAN jest priorytetowym kierunkiem (*youxian fangxiang* 优先方向) dyplomacji peryferyjnej, której celem jest pielęgnacja dobrych relacji sąsiedzkich z państwami należącymi do stowarzyszenia. Główną przeszkodą na drodze do pełnej integracji z ASEAN stoi spór terytorialny na Morzu

[199] Zhao Kejin, *Common destiny needs stability*, 31.12.2013, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2013-12/31/content_17206342_2.htm [dostęp 12.02.2020].
[200] M. D. Swaine, *Chinese Views and Commentary…*, op. cit., s. 9-10.
[201] *Waijiaobuzhang huijian Dongmeng guojia zhuhua shijie* [Spotkanie ministra spraw zagranicznych z wysłannikami krajów ASEAN do Chin], Rząd Centralny ChRL, http://www.gov.cn/xinwen/2015-07/22/content_2900593.htm [dostęp 17.02.2020].
[202] *Dazao geng gao shuiping de Zhongguo — Dongmeng zhanlue huoban guanxi, goujian gengwei jinmi de mingyun gongtongti* [Budowa wyższego poziomu strategicznego partnerstwa Chiny-ASEAN i społeczeństwa o wspólnym przeznaczeniu], 10.05.2018, Rada Państwa ChRL, http://www.gov.cn/xinwen/2018-05/10/content_5289690.htm [dostęp 04.02.2020].
[203] *Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Xi Jinping spotkał się z prezydentem Duterte], 11.04.2018, „People", http://politics.people.com.cn/n1/2018/0411/c1024-29917867.html [dostęp 03.02.2020].

Południowochińskim. Pekin zdaje sobie jednak sprawę, że stronami w sporze nie są wszystkie państwa członkowskie ASEAN. Oprócz Chin - i Tajwanu, ale w obliczu „polityki jednych Chin" zostanie on pomięty - są to cztery państwa członkowskie ASEAN (Malezja, Wietnam, Filipiny, Brunei), a Indonezja choć oficjalnie nie jest stroną w sporze to jednak odgrywa w nim pewną rolę poprzez swoje wyspy na Morzu Północnonatuńskim, a także fakt, iż jest to państwo z największą gospodarką w ASEAN. Chiński rząd, mimo wspólnych prac z ASEAN nad Kodeksem Postepowania, zdaje sobie sprawę, że największą szansę na sukces w sporze terytorialnym mają działania bilateralne z poszczególnymi stronami konfliktu w ramach parasola dyplomacji peryferyjnej, której pozytywna narracja od wydarzeń z 1989 r. pozwoliła ChRL osiągnąć niekwestionowane sukcesy w regionie. Począwszy od naprawy wizerunku państwa po brutalnym stłumieniu protestów na placu Tiananmen, przez rozwiązanie sporów granicznych, większy udział w formatach wielostronnych aż po niespotykany w dziejach świata wzrost gospodarczy w bardzo krótkim czasie.

W okresie zimnej wojny, Chiny nie były postrzegane w roli mocarstwa i stanowiły element kluczowy w rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi i ZSRR. Którakolwiek ze stron bipolarnego systemu w momencie uzyskania poparcia Pekinu, przeważała nad swoim konkurentem. Wraz z upadkiem ZSRR rola Chin nabierała coraz większego znaczenia, a co za tym idzie Pekin musiał wypracować strategię działania nie tylko wobec Rosji i USA (jako państw dominujących o podobnym statusie), ale także wobec swoich regionalnych sąsiadów, posiadających znacznie mniejszy potencjał (oprócz Japonii). Sytuacja ChRL w regionie zaczęła ponownie przypominać realia panujące za czasów dynastii Qing, kiedy chińskie oddziaływanie w Azji było największe za sprawą systemu trybutarnego. Analizując podział peryferii, autorstwa Yuana Penga na trzy pierścienie, można zauważyć podobieństwa do tego, który przedstawił zarówno John Fairbank jak i Andrzej Halimarski, opisując realia obowiązujące podczas panowania mandżurskiej dynastii. Od tamtego czasu system międzynarodowy uległ całkowitej zmianie za sprawą rozwoju przemysłowego, rewolucji technologicznej i postępującej globalizacji, a co za tym idzie powstały nowe wyzwania, jak i mechanizmy do ich przezwyciężania.

Piąta generacja przywódców ChRL, którą reprezentuje Xi Jinping zobligowała się do zrealizowania „chińskiego snu" w jasno określonych ramach czasowych. Z pozycji mocarstwa regionalnego, jakim są obecnie Chiny dyplomacja peryferyjna łączy z jednej strony dotychczas stosowane zabiegi mające na celu promocję pokojowych relacji opartych na obopólnych korzyściach w celu budowy „społeczności o wspólnym

przeznaczeniu" (*mingyun gongtongti* 命运共同体), o której jest mowa w Białej Księdze z 2017 r. Z drugiej stanowi idealną platformę dla wprowadzania bardziej zdecydowanych środków asertywnej polityki, prowadzącej do rewizji obecnego porządku międzynarodowego. Najlepszym dowodem jest najnowsza Biała Księga z 2019 r., w której zauważalna jest delikatna zmiana, bowiem jest mowa o „społeczności o wspólnym przeznaczeniu dla ludzkości" (*renlei mingyun gongtongti* 人类命运共同体), co jest często tłumaczone jako „wspólnota o wspólnej przyszłości dla ludzkości"[204]. Choć koncepcja nie jest nowa, ponieważ pojawiła się już w raporcie Hu Jintao z XVIII Zjazdu KPCh w 2012 r.[205], to w obliczu zmian zainicjowanych przez Xi Jinpinga można domniemywać, że autorem wspólnej przyszłości w formie „chińskiego snu" będą Chiny. Do jego spełniania potrzebny jest dodatkowo „silny sen militarny" (*qiang jun meng* 强军梦), za czym kryje się modernizacja chińskich sił zbrojnych na niespotykaną skalę w ciągu ostatnich kilku lat[206].

Na zakończenie warto się zastanowić w jaki sposób koncepcja patron-klient wpisuje się w dyplomację peryferyjną. Analizy przeprowadzone przez chińskich badaczy wskazują na to, że dyplomacja peryferyjna, będąca przedmiotem ewolucji od 1988 r. stanowi platformę, stwarzającą idealne warunki do kształtowania przez ChRL patronatu wobec państw Azji Południowo-Wschodniej, znajdujących się zarówno w pierwszym jak i drugim pierścieniu peryferii ChRL, zgodnie z typologią Yuana Penga. W ramach działań zorientowanych na stabilizację regionalną, Pekin buduje środowisko, w którym może kształtować swój wizerunek jako gwaranta stabilności i bezpieczeństwa w kontrze do aktorów spoza regionu (przede wszystkim Stanów Zjednoczonych, będących głównym konkurentem do roli patrona), których obecność prowadzi jedynie do destabilizacji. Potencjał do zagwarantowania bezpieczeństwa jest jednym z głównych wyznaczników dla klienta rozważającego wejście w diadę z państwem o większych wpływach. Kolejny element dyplomacji peryferyjnej, a mianowicie utworzenie strefy współpracy geo-ekonomicznej z państwami regionu, zapewnia chińskiemu rządowi instrumentarium do przekazywania klientowi zachęt w przypadku, kiedy spełni oczekiwania patrona poprzez swoją lojalność. Rozwój współpracy ekonomicznej

[204] E. Kania, P. Wood, *Major Themes in China's 2019 National Defense White Paper*, „China Brief" 2019, vol. 19, no. 14, s. 18-19.
[205] *Shu ping: Zhongguo de jixu qiangda youli shixian "Renlei mingyun gongtongti"* [Ciągła siła Chin pomoże zrealizować „Wspólnotę Ludzkiego Przeznaczenia"], 13.11.2012, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com//18cpcnc/2012-11/13/c_113680750.htm [dostęp 01.01.2020].
[206] E. Kania, P. Wood, op. cit., s. 19-20.

prowadzi do synergii gospodarek państw o wyższym i niższym statucie, a co za tym idzie w odpowiednim momencie zależność ekonomiczna może być wykorzystana do wywierania presji. Budowa strefy współpracy geo-ekonomiczna jest uzupełniana przez inne inicjatywy, takie jak Pas i Szlak, które oprócz zacieśnienia wymiany handlowej przewidują współpracę z zakresu rozwoju infrastruktury, począwszy od mostów, przez linie kolejowe, aż po zaawansowaną infrastrukturę telekomunikacyjną (np. sieć 5G) i inteligentne miasta (smart cities). Szeroki zakres inicjatywy Pasa i Szlaku, posiadającej część lądową jak i morską, stwarza niemal niewyczerpane źródło zachęt, jakie patron może zaoferować swojemu klientowi, żeby osiągnąć przewagę strategiczną nad swoimi rywalami. Można między innymi zaliczyć do nich granty, pożyczki, ale również transfer zaawansowanych technologii. Niemniej jednak kluczowym elementem wspólnym dla dyplomacji peryferyjnej oraz relacji na bazie typologii patron-klient jest budowa strefy kooperacji z zakresu bezpieczeństwa i zwiększania wzajemnego zaufania. Wiąże się to z cechami dystynktywnymi patronatu, zakładającego asymetrię w zdolnościach militarnych jak i jednokierunkowy transfer bezpieczeństwa od patrona do klienta. Transfer bezpieczeństwa nie tylko zwiększa poziom zaufania pomiędzy aktorami, ale również przyczynia się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa klienta. Tymczasem z perspektywy patrona, stwarza dodatkowe możliwości przekazywania zachęt klientowi w postaci uzbrojenia, technologii militarnych, szkoleń czy wspólnych manewrów wojskowych.

Zgodnie z analizą przeprowadzoną przez Z. Kejina, dyplomacja peryferyjna ma holistyczne zastosowanie, obejmujące poszczególne części chińskich peryferii [207]. Niemniej jednak zgodnie z badaniami J. Canronga i D. Haowena można również wskazać na silny aspekt bilateralny tego konceptu[208]. W związku z tym dyplomacja peryferyjna dysponuje odpowiednimi narzędziami, które mogą być uzupełnione przez relacje patron-klient, szczególnie w przypadku takich państw jak Wietnam, Filipiny oraz Malezja, które są stronami zaangażowanymi w spory na Morzu Południowochińskim. Dyplomacja peryferyjna ma swoje źródła w czasach trybutarnych, w których zgodnie z badaniami J. Fairbanka również doszło do wytworzenia podziału świata na trzy strefy, analogicznie do nowożytnej koncepcji dyplomacji peryferyjnej[209]. Z kolei Państwo Środka pełniło w tym

[207] Zhao Kejin, *Common destiny needs stability*, 31.12.2013, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2013-12/31/content_17206342_2.htm [dostęp 12.02.2020].
[208] M. D. Swaine, *Chinese Views and Commentary…*, op. cit., s. 9-10.
[209] J. K. Fairbank, op. cit., s. 111.

okresie niekwestionowaną rolę regionalnego hegemona, który odgrywał jednocześnie rolę patrona dla tych państw, które zgodziły się na podporządkowanie w postaci złożenia trybutu. W tym wypadku mamy do czynienia ze zbliżoną formą stosunków do relacji patron-klient, której autorami są C. C. Shoemaker oraz J. Spanier[210]. Szereg analogii pomiędzy okresem trybutarnym a czasami nowożytnymi w sposobie realizowania polityki zagranicznej ChRL może świadczyć o dążeniach Pekinu do utworzenia chińskiego feudalizmu opartego na koncepcji dominacji cywilizacyjnej, której fundamentem jest chiński model rozwojowy implementowany w mniejszych państwach w obrębie najbliższych peryferii. Takie podejście byłoby równoznaczne z osiągnięciem przez chiński rząd celów ideologicznych, będących jednym z elementów składowych relacji pomiędzy patronem i klientem.

[210] C. C. Shoemaker, J. Spanier, op. cit., s. 1-46.

ROZDZIAŁ II. STOSUNKI PARTYJNO-PAŃSTWOWE CHRL Z MALEZJĄ, WIETNAMEM I FILIPINAMI W KONTEKŚCIE KONCEPCJI PATRON-KLIENT (2013-2019)

Przed rozpoczęciem analizy stosunków partyjno-państwowych należy podkreślić, że zgodnie z typologią Shoemakera i Spaniera w relacji patron-klient na szczeblu międzynarodowym możemy wyróżnić trzy główne kategorie celów, do osiągnięcia których dąży patron. Są one zorientowane na osiągnięciu solidarności ideologicznej, międzynarodowej lub dotyczą określonych zasobów strategicznych. Część z nich jest również przedmiotem zainteresowania państw klientelistycznych, na co wpływ ma zarówno sytuacja na wewnętrznej arenie politycznej jak i zmiany w środowisku międzynarodowym. Na podkreślenie zasługuje również fakt, że zmiana opcji politycznej sprawującej władzę w danym państwie w roli klienta może wpłynąć na zmianę percepcji względem patrona, co wiąże się z redefinicją polityki zagranicznej. Dlatego w przypadku analizy stosunków partyjno-państwowych nie tylko uwzględniono badania ilościowe dotyczące wzajemnych wizyt państwowych przedstawiających częstotliwość i intensywność stosunków dyplomatycznych, ale również jakościowe badania oficjalnych oświadczeń z przebiegu tych wizyt, żeby wskazać przykłady reorientacji polityki zagranicznej, będącej skutkiem zmian rządowych. Ponadto analiza przebiegu wizyt umożliwiła wyróżnienie przypadków, w których aktorzy poszczególnych diad manifestowali wzajemną lojalność lub solidarność, co jest częścią składową relacji opartych na patronacie i pozwoliło na określenie jaki rodzaj storunków patron-klient zachodził w poszczególnych studiach przypadku.

Biorąc pod uwagę korelację między wizytami państwowymi a współpracą ekonomiczną między państwami, dodatkowym elementem jest uwzględnienie badań ilościowych z zakresu wymiany handlowej oraz współpracy inwestycyjnej. Uzyskane w ten sposób dane przyczyniły się do wykazania korelacji między stosunkami politycznymi oraz sytuacją na spornych obszarach Morza Południowochińskiego a współpracą ekonomiczną. Jest to szczególnie istotny element z perspektywy analizy polityki zagranicznej Chin w roli patrona, ponieważ dzięki temu było możliwe określenie do jakiego stopnia rząd w Pekinie jest skłonny do wykorzystywania narzędzi ekonomicznych w ramach dyplomacji peryferyjnej wobec państw Azji Południowo-Wschodniej, a także czy stanowią jeden z wielu mechanizmów, dostępnych

w instrumentarium będącym do dyspozycji patrona, wykorzystywanych do zarządzania sporami na Morzu Południowochińskim.

2.1. Stosunki polityczne Chińskiej Republiki Ludowej z Malezją

Z perspektywy historycznej Malezja zawsze obawiała się ingerencji obcych mocarstw. Był to skutek kolonialnej przeszłości jak i rozczarowujących decyzji państw Zachodu, do których można między innymi zaliczyć wycofanie się Wielkiej Brytanii (implementacja polityki „na wschód od Suezu") w trakcie zimnej wojny. W związku z tym rząd w Kuala Lumpur od początku opowiadał się po stronie utworzenia z Azji Południowo-Wschodniej „strefy pokoju, wolności i neutralności", czemu miało służyć powołanie do życia ASEAN. Ponadto malezyjski rząd był prekursorem polityki, zgodnie z którą państwa ASEAN powinny przedłożyć ekonomiczny rozwój nad kwestie bezpieczeństwa zewnętrznego. Pokłosiem tego stanowiska była coraz częstsza postawa państw regionu zorientowana na rozwój stosunków z ChRL, wykorzystując tym samym dynamiczny rozwój gospodarczy tego państwa. Ten proces został jedynie przyspieszony przez azjatycki kryzys finansowy z 1997 r.[211], ponieważ kolejny raz udowodnił, że nie można w pełni polegać na państwach Zachodu. Tymczasem Pekin zaoferował swoje wsparcie w minimalizacji szkód ekonomicznych, będących efektem kryzysu. Nie powinno to być żadnym zaskoczeniem biorąc pod uwagę politykę ówczesnego premiera Mahathira Mohamada, który niejednokrotnie podkreślał różnicę pomiędzy wartościami liberalno-demokratycznymi popieranymi przez Zachód, a „wartościami wschodnimi", które jego zdaniem Malezja podzielała razem z Chinami. Krzysztof Gawlikowski wskazuje, że lansowanie „wartości wschodnich (wartości azjatyckich)" służyło osłabieniu nadmiernych wpływów Zachodu ze szczególną rolą Stanów Zjednoczonych, oraz okcydentalnych elit azjatyckich, a także przeciwdziałaniu demokratyzacji azjatyckich reżimów autorytarnych (lub półautorytarnych) według anglosaskich wzorców. Nic więc dziwnego, że tego rodzaju idea była postrzegana jako wspólna dla

[211] Azjatycki kryzys finansowy z lat 1997-1998 zachwiał zaufaniem państw Azji Południowo-Wschodniej wobec Stanów Zjednoczonych i Japonii, a także organizacji międzynarodowych jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy (International Monetary Fund, IMF). Tymczasem doceniona została postawa Pekinu, który nie zdecydował się na dewaluację chińskiego yuana jak i dolara hongkońskiego, pokazując w ten sposób zaangażowanie na rzecz utrzymania stabilności w regionie. Pekin odniósł ważny wizerunkowy sukces, a ChRL była postrzegana w roli regionalnego lidera z silną gospodarką, będącą gwarantem stabilności i bezpieczeństwa.

obu państw[212]. Takie podejście doprowadziło Malezję do prowadzenia polityki wobec Chin, która miała tendencję do skupienia się na bezpośrednich korzyściach gospodarczych i dyplomatycznych, postrzegając potencjalne problemy związane z bezpieczeństwem jako kwestie drugorzędne. Niemniej jednak przywiązywano uwagę do tego, żeby mieć do swojej dyspozycji różne scenariusze umożliwiające elastyczność w podejmowaniu strategicznych decyzji. Mimo tego, że Malezja jest jedną ze stron w sporze na Morzu Południowochińskim, stara się unikać bezpośrednich konfrontacji z Chinami w porównaniu do Wietnamu czy Filipin. W pewnym sensie korzysta z wysiłku pozostałych państw regionu, które dążą do podważenia legalności roszczeń Pekinu na tym akwenie. Nie oznacza to jednak, że relacje bilateralne tych państw są wolne od jakichkolwiek napięć. Wciąż są one wyczuwalne nie tylko w obszarze sporów morskich i terytorialnych, ale również etnicznym, co jest pozostałością aktywności ruchów komunistycznych w Malezji w latach 50-tych XX wieku, których kulminacją były zamieszki z maja 1969 r.[213] Żeby uzyskać pełny obraz stosunków bilateralnych należy dokładnie przeanalizować interakcje dyplomatyczne oraz ich ewolucję od czasu rozpoczęcia dyplomacji peryferyjnej przez rząd ChRL.

2.1.1. Nowe otwarcie: chińsko-malezyjskie „całościowe strategiczne partnerstwo”

Jeszcze przed konferencją poświęconą dyplomacji peryferyjnej z października 2013 r. doszło do wizyty szefa chińskiej dyplomacji w Malezji, gdzie spotkał się z premierem Najibem Razakiem, a także swoim odpowiednikiem Anifahem Amanem na początku sierpnia 2013 r. Należy zauważyć, że od 2009 r. Chiny utrzymują się na pozycji największego partnera handlowego Malezji. Wang Yi wskazał na konieczność przyspieszenia konstrukcji parków przemysłowych w Qinzhou oraz Kuantan, które miały umożliwić realizację kolejnych celów wyznaczonych przez liderów obu państw[214]. W czasie kolejnych spotkań, między innymi w czasie wizyty ministra Anifaha Amana

[212] K. Gawlikowski, *Problem „wartości azjatyckich”. Uwagi o koncepcjach Mahathira bin Mohamada*, [w:] *Azja-Pacyfik*, tom II, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999, s. 201-202.
[213] Do zamieszek na tle rasowym doszło w maju 1969 r. w Kuala Lumpur. Celem ataków były przede wszystkim dzielnice zamieszkałe przez etnicznych Chińczyków, ale wśród ofiar znaleźli się też malezyjscy hindusi. Rezultatem tych wydarzeń było 168 zabitych i 331 rannych, natomiast aresztowano niemal 4 tys. osób. Oprócz tego wprowadzono stan wyjątkowy, który obowiązywał od maja 1969 r. do lutego 1971 r. Szerzej na ten temat zob. B. Mrozek, *Historia najnowsza Azji Południowo-Wschodniej 1919-1970*, Książka i Wiedza, Warszawa 1973, s. 440-446.
[214] *Malaixiya zongli Najibu huijian Wang Yi* [Premier Malezji Najib spotkał się z Wang Yi], 01.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201308/t20130801_9298046.shtml [dostęp 12.01.2022].

w Chinach podnoszono kwestie współpracy gospodarczej w tym wspomnianych wyżej parków przemysłowych oraz projektów związanych z budową dużych projektów z zakresu linii kolejowych i lotnictwa oraz rozwoju współpracy naukowej i technologicznej[215].

Pierwszą wizytę państwową w Malezji na stanowisku prezydenta ChRL, Xi Jinping złożył trzeciego października 2013 r., gdzie oprócz spotkań z najważniejszymi osobami w państwie wziął również udział w szczycie współpracy ekonomicznej Chiny-Malezja[216]. W czasie spotkań głów państw podjęto decyzję o podniesieniu statusu stosunków dwustronnych do kompleksowego partnerstwa strategicznego (comprehensive strategic partnership), co było niewzykle istotne z perspektywy solidarności międzynarodowej w ramach patronatu, albowiem otwierało nowe perspektywy pogłębienia współpracy dwustronnej. Przewodniczący ChRL wskazał pięć kierunków rozwoju współpracy bilateralnej, do których zaliczył utrzymanie częstotliwości wymiany politycznej na wysokim szczeblu, zwiększenie współpracy gospodarczej za pośrednictwem parków industrialnych, w tym zwiększenie handlu do 160 mld USD do 2017 r., rozwijanie współpracy technologicznej, wzmocnienie współpracy w obszarze bezpieczeństwa w ramach mechanizmów konsultacyjnych oraz walkę z terroryzmem i przestępczością transnarodową, a także intensyfikację wymiany międzyludzkiej oraz rządowej kooperacji na szczeblu lokalnym. Z perspektywy koncepcji patron-klient na szczególną uwagę zasługuje plan zwiększenia wymiany handlowej, którą należy rozumieć w kategoriach chińskich zachęt dla Malezji, a także zacieśnianie współpracy z obszaru bezpieczeństwa, będącej fundamentem patronatu. Premier Najib Razak deklaratywnie zaaprobował plan przedstawiony przez Xi Jinpinga, jak również udzielił pełnego poparcia dla chińskiej inicjatywy utworzenia Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB)[217].

---

[215] *Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Anifa* [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Anifahem], 28.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201308/t20130828_9298048.shtml [dostęp 12.01.2022].

[216] *Xi Jinping dida Jilongpo kaishi dui Malaixiya jinxing guoshi fangwen* [Xi Jinping przybył do Kuala Lumpur, gdzie rozpoczął wizytę państwową w Malezji], 03.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131003_7985210.shtml [dostęp 12.01.2022].

[217] *Xi Jinping tong Malaixiya zongli Najibu juxing huitan jueding jianli zhong ma quanmian zhanluehuoban guanxi* [Xi Jinping rozmawiał z premierem Malezji Najibem Razakiem, postanawiając ustanowić kompleksowe partnerstwo strategiczne między Chinami a Malezją], 04.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

Malezyjską deklarację w sprawie AIIB należy z kolei postrzegać zarówno w kontekście międzynarodowej solidarności i zaangażowania w inicjatywę Pasa i Szlaku jak również chęci uzyskania korzyści wewnętrznych za sprawą wsparcia inwestycji infrastrukturalnych w kraju. Tym samy urzędujący premier oczekiwał wsparcia ze strony Chin (patrona) celem uzuskania poparcia politycznego w kraju. Ten wątek był też motywem przewodnim ekonomicznego szczytu Malezja-Chiny, w którym wzięli udział liderzy obu państw. Forum zostało zwieńczone podpisaniem pięcioletniego planu dotyczącego współpracy ekonomicznej i handlowej. Ponadto podpisano szereg umów z zakresu rozwoju parków przemysłowych w Qinzhou i Kuantan[218]. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż zaledwie miesiąc wcześniej spółka Guangxi Beibu Gulf International Port Group Ltd poinformowała o planach zakupu 40% udziałów w Kuantan Port Consortium Sdn Bhd za kwotę 94 mln USD, natomiast pod koniec 2012 r. chiński deweloper Country Garden Holdings Co Ltd opublikował informację o zakupie działki o powierzchni 11 hektarów w przemysłowej części południowej Malezji za kwotę 328,97 mln USD[219].

Z uwagi na naturę relacji patron-klient, duże znaczenie mają stosunki interpersonalne. W przypadku zastosowania koncepcji na poziomie międzynarodowym, główną płaszczyzną, na której widać tą zależność są kontakty pomiędzy decydentami, zwłaszcza na najwyższym szczeblu. Wizyta przewodniczącego Xi Jinpinga doskonale pokazuje, że chiński rząd przywiązuje dużą uwagę do relacji interpersonalnych i budowania *guanxi*, co jest głęboko zakorzenione w chińskiej kulturze. Powiązania kulturalne pomiędzy Malezją i Chinami na przestrzeni lat sprawiły, że malezyjscy decydenci rozumieją znaczenie stosunków interpersonalnych oraz ich wpływ na całokształt relacji między państwami. Przewodniczący Xi Jinping spotkał się zarówno z królem Malezji - Abdul Halim Muadzam Shahem, jak i byłym premierem – Mahathir Mohamadem. Na szczególną uwagę zasługuje zwłaszcza to drugie spotkanie, albowiem przewodniczący ChRL powołał się w rozmowie z Mahathirem Mohamadem na sześciusetletnią historię obu państw i słynne podróże chińskiego admirała Zheng He,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131004_7985212.shtml [dostęp 12.01.2022].

[218] *Xi Jinping chuxi zhong ma jingji hezuo gaofeng luntan shi qiangdiao zhuazhu jiyu xu xie hulì hezuo xin pianzhang* [Xi Jinping podkreślił, biorąc udział w Forum Współpracy Gospodarczej Chiny-Malezja: Skorzystaj z okazji, aby kontynuować pisanie nowego rozdziału na temat wzajemnie korzystnej współpracy], 04.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131004_9298051.shtml [dostęp 12.01.2022].

[219] Yantoultra Ngui, *China elevates Malaysia ties, aims to triple trade by 2017*, 04.10.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-china-idUSBRE99304020131004 [dostęp 12.01.2022].

który odwiedził Malakkę pięciokrotnie[220]. Politycy zgodzili się, że stosunki między państwami powinny być oparte na historycznych doświadczeniach będących przykładem współpracy na zasadach obopólnych korzyści[221].

Wizyty Xi Jinpinga w Indonezji, gdzie uczestniczył w 21. szczycie APEC oraz w Malezji zostały podsumowane przez chińskiego ministra spraw zagranicznych Wang Yi, który zapowiedział nowe otwarcie w chińskiej dyplomacji peryferyjnej, mającej na celu promocję regionalnej współpracy w regionie Azji i Pacyfiku. W oficjalnym oświadczeniu znalazło się aż kilka odniesień do chińskich peryferii. Była między innymi mowa o „Chinach i państwach peryferyjnych połączonych przeznaczeniem", „stworzeniu nowych warunków w dyplomacji peryferyjnej", a także „priorytetowym znaczeniu rozwoju dobrosąsiedzkich i przyjaznych relacji z ASEAN w dyplomacji peryferyjnej[222].

Jeszcze przed zakończeniem 2013 r. premierzy Malezji i ChRL spotkali się na marginesie serii szczytów ASEAN, których gospodarzem było Brunei. Premier Najib Razak w rozmowie z Li Keqiangiem poruszył analogiczne tematy, które były przedmiotem dyskusji z przewodniczącym Xi. Niemniej jednak warto zwrócić uwagę, że szef malezyjskiego rządu podkreślił istotną rolę Chin w utrzymaniu pokoju i stabilności w regionie. Oprócz tego, że narracja w takim stylu wpisywała się w główny nurt dyplomacji peryferyjnej ChRL, to również utrwalała przekaz Pekinu o pokojowym wzrastaniu, z którego może czerpać cały region na zasadach obopólnych korzyści (win-win). Na tym przykładzie widać w jaki sposób malezyjska uległość przeplatała się

[220] Do najbardziej spektakularnych oraz znanych podróżników chińskich należy zaliczyć admirała Zheng He. Cesarz Yongle wysłał go w siedem podróży w latach 1405-1433, które przyczyniły się do rozszerzenia chińskiej strefy wpływów nie tylko na całą Azję Południowo-Wschodnią, ale również inne zakątki świata. Wyprawy miały również zmazać piętno upokorzenia, związane z panowaniem mongolskiej dynastii. W jednej takiej wyprawie potrafiło uczestniczyć niemal 30 tys. ludzi, przy czym część z nich pozostawała w zagranicznych portach, gdzie powstawały małe społeczności etnicznych chińczyków. Z kolei o rozpoznawalności sylwetki Zheng He, a także jego dokonań może świadczyć fakt, że jego pomnik znajduje się we współczesnym mieście Malakka, na Półwyspie Malajskim. Szerzej na ten temat zob. D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit., s. 114-115.

[221] *Xi Jinping huijian Malaixiya qianzongli Mahadier* [Spotkanie Xi Jinpinga z byłym premierem Malezji Mahathirem], 05.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131005_9298054.shtml [dostęp 12.01.2022].

[222] *Kaichuang zhoubian waijiao xin ju, tuijin Ya Tai quyu hezuo- Waijiao buzhang Wang Yi tan Xi Jinping zhuxi fangwen Yindunixiya, Malaixiya bing chuxi Ya Tai Jinghe Zuzhi di ershi yici lingdaoren feizhengshi huiyi* [Stwórz nową sytuację dyplomacji peryferyjnej i promuj współpracę regionalną Azji i Pacyfiku- Minister spraw zagranicznych Wang Yi o wizycie prezydenta Xi Jinpinga w Indonezji i Malezji oraz jego obecności na 21. spotkaniu liderów gospodarczych APEC], 09.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131009_7985221.shtml [dostęp 12.01.2022].

z międzynarodową solidarnością, wyrażaną wobec Chin, będących gwarantem bezpieczeństwa[223].

2.1.2. Kryzys polityczny po katastrofie lotniczej MH370 w kontekście relacji patron-klient

Wyjątkowe osiągnięcie z 2013 r., jakim było podniesienie statusu relacji dwustronnych do kompleksowego partnerstwa strategicznego zwiastowało kontynuację dynamicznego rozwoju stosunków bilateralnych w 2014 r., na który przypadała 40. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych między państwami. Niemniej jednak w ciągu kilku pierwszych miesięcy oba państwa musiały się zmierzyć z serią bezprecedensowych wydarzeń. Po pierwsze należy do nich zaliczyć ponowne pojawienie się chińskich statków w pobliżu płycizny James (James Shoal), do którego doszło już w marcu 2013 r. Drugim wydarzeniem była katastrofa samolotu pasażerskiego malezyjskich linii lotniczych (MH370) lecącego z Kuala Lumpur do Pekinu nad Morzem Południowochińskim. Na jego pokładzie znajdowało się 239 osób, przy czym 154 z nich posiadało chińskie obywatelstwo. W związku z tym w sprawę zaangażowali się zarówno prezydent Xi Jinping jak i premier Li Keqiang, którzy zmobilizowali odpowiednie służby i placówki dyplomatyczne Chin w Malezji oraz Wietnamie[224]. Po pierwszych doniesieniach o wydarzeniu, premier ChRL przeprowadził rozmowę telefoniczną ze swoim malezyjskim odpowiednikiem, podczas której wezwał rząd Malezji do pełnej mobilizacji w poszukiwaniu samolotu jak i współpracy z pozostałymi państwami regionu[225]. Z kolei przewodniczący Xi Jinping podjął decyzję o wysłaniu specjalnego

[223] *Li Keqiang fenbie huijian Miandian zongtong Wu Deng Sheng, Malaixiya zongli Najibu, Aodaliya zongli Abote he Meiguo guowuqing Keli* [Li Keqiang spotkał się odpowiednio z prezydentem Birmy U Theinem Seinem, premierem Malezji Najibem Razakiem, premierem Australii Abbottem i sekretarzem stanu USA Johnem Kerrym], 10.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131010_9298057.shtml [dostęp 12.01.2022].

[224] *Xi Jinping jiu Malaixiya keji shiqu lianxi zuochu zhongyao zhishi yaoqiu quanli zuo hao yingji chuzhi he Zhongguo gongmin shanhou gongzuo Li Keqiang jiu youguan jiuyuan shanhou gongzuo zuochu pishi* [Xi Jinping udziela ważnych instrukcji dotyczących utraty kontaktu z malezyjskim samolotem; Wymagane jest dołożenie wszelkich starań, aby wykonać dobrą robotę w reagowaniu na sytuacje kryzysowe i następstwach obywateli Chin; Li Keqiang wydał instrukcje dotyczące akcji ratunkowej i działań następczych], 08.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140308_7985223.shtml [dostęp 12.01.2022].

[225] *Li Keqiang jinji tong Malaixiya zongli Najibu tong dianhua yaoqiu ma fang xunsu youli kaizhan Mahang shilian keji jiuyuan gongzuo* [Li Keqiang odbył pilną rozmowę telefoniczną z premierem Malezji Najibem Razakiem; Domagał się od strony malezyjskiej szybkiego i skutecznego przeprowadzenia akcji ratunkowej zaginionej linii Malaysia Airlines], 08.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

wysłannika do Malezji, wiceministra spraw zagranicznych Zhang Yesuia, którego zadaniem była koordynacja malezyjskich działań poszukiwawczych zaginionego samolotu. Tego rodzaju działania były niezbędne dla uspokojenia nastrojów wewnątrz Chin, ale przez decydentów w Kuala Lumpur mogły być odebrane jako świadectwo ograniczonego zaufania Pekinu, a nawet ingerencję w wewnętrzne sprawy Malezji[226]. Niemniej jednak jeszcze pod koniec marca to malezyjski wiceminister spraw zagranicznych Malezji Hamzah Zainuddin, złożył wizytę w Pekinie, aby omówić dotychczasowe postępy w akcji poszukiwawczej. Obie strony zgodziły się, że poszukiwania powinny być prowadzone przy pełnej współpracy i wymianie informacji. Podróż malezyjskiego dyplomaty do ChRL świadczyła o naturze relacji dwustronnych między państwami, w których dominującą rolę odgrywały Chiny[227]. Miesiąc później, Hamzah Zainuddin ponownie odbył wizytę w Pekinie, w czasie której doszło do spotkania grupy roboczej poświęcone katastrofie lotniczej. Mimo trwających poszukiwań wciąż nie udało się odnaleźć wraku samolotu, a przedstawiciele obu stron odczuwali coraz większą presję. Częstotliwość oficjalnych spotkań na szczeblu wiceministerialnym świadczyła o tym, że chiński rząd dążył do łagodzenia rosnących napięć będących skutkiem nastrojów społecznych obu państw. Tymczasem postawa malezyjskiego rządu była dowodem na podporządkowanie się silniejszemu państwu, a co za tym idzie wpisywała się w ramy relacji patron-klient. Niemniej jednak brak zadowalających rezultatów poszukiwań wiązał się z poważnymi reperkusjami ekonomicznymi z uwagi na głębokie powiązania gospodarek obu państw. W okresie stabilnych relacji, Malezja korzystała w ten sposób na wzroście ekonomicznym Chin, ale w momencie kryzysu musiała się liczyć ze stratami[228].

---

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140308_7985224.shtml [dostęp 12.01.2022].

[226] *Xi Jinping zhishi ji pai woguo zhengfu teshi fu Malaixiya chuli Mahang keji shilian shijian* [Xi Jinping instruuje wysłanie specjalnego wysłannika rządu chińskiego do Malezji, aby zajął się zaginionym lotem Malaysia Airlines], 25.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140325_9298058.shtml [dostęp 12.01.2022].

[227] *Waijiaobu fubuzhang Zhang Yesui huijian Malaixiya fu waizhang Hamuzha* [Wiceminister spraw zagranicznych Zhang Yesui spotyka się z wiceministrem spraw zagranicznych Malezji Hamzah], 31.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140331_9298059.shtml [dostęp 12.01.2022].

[228] *Waijiaobu fubuzhang Xie Hangsheng yu Malaixiya fu waizhang Hamuzha huitan* [Wiceminister spraw zagranicznych Xie Hangsheng prowadzi rozmowy z wiceministrem spraw zagranicznych Malezji Hamzah], 23.04.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201404/t20140423_7985229.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wypadek samolotu MH370 przyczynił się do dużej fali oburzenia zarówno w chińskich mediach jak i w Internecie, co w konsekwencji doprowadziło do protestów przed malezyjską ambasadą w Pekinie, a nawet wezwań do bojkotu malezyjskich produktów. Co więcej, reakcja społeczna na te wydarzenia w Chinach zwiększyła presję ciążącą na malezyjskim rządzie[229]. Dlatego w Kuala Lumpur również pojawiły się antychińskie nastroje. Były dyplomata, Datuk Ahmad Mokhtar Selat, określił chińską reakcję jako przejaw „tendencji do zastraszania" i wezwał do „rewizji stosunków z ChRL"[230]. Na tym się jednak nie skończyło. Na początku kwietnia 2014 r. grupa Abu Sajjafa (islamska organizacja terrorystyczna) uprowadziła chińskiego turystę we wschodnim stanie Sabah. W tej sprawie zabrał głos premier Najib Razak, który zwrócił uwagę, że są to najprawdopodobniej kolejne działania terrorystów mające na celu pogorszenie relacji na linii Pekin-Kuala Lumpur, wykorzystując do tego celu ostatnie napięcia w związku z katastrofą samolotu[231]. Miesiąc później porwano kolejnego obywatela ChRL z farmy rybnej w tym samym stanie. Ostatecznie obie osoby zostały uwolnione odpowiednio pod koniec maja oraz na początku lipca 2014 r. Zarówno katastrofa lotnicza jak i incydenty z porwaniami odbiły się na ekonomicznej współpracy obu państw, zwłaszcza na przemyśle turystycznym. Malezja była atrakcyjnym celem podróży Chińskich turystów, albowiem wchodziła w skład popularnego szlaku turystycznego „Xin-Ma-Tai (Singapur-Malezja-Tajlandia)". Najlepiej o tym świadczy fakt, że obywatele ChRL stanowili najszybciej rozwijającą się grupę wśród turystów w Malezji, osiągając liczbę ponad 1,79 mln osób w 2013 r.[232] Po zniknięciu ósmego marca 2014 r. samolotu MH370, wielu chińskich turystów i agencji turystycznych unikało Malezji jako celu podróży, pokazując w ten sposób dezaprobatę dla sposobu prowadzenia dochodzenia w tej sprawie jak i ograniczonego dostępu oraz ilości informacji. W ciągu następnych kilku tygodni od wypadku trzy główne agencje

[229] Wywiad swobodny przeprowadzony z prof. Huang Haitao podczas wizyty badawczej w Chinach na Uniwersytecie Nankai (13.12.2019).
[230] *Review Ties With China, Former Envoy Tells Putrajaya*, 05.04.2014, „Malaysia Today", https://www.malaysia-today.net/2014/04/05/review-ties-with-china-former-envoy-tells-putrajaya/ [dostęp 12.01.2022].
[231] *PM: Sabah abduction possible attempt to strain China-Malaysia ties*, 03.04.2014, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2014/04/03/pm-sabah-abduction-possible-attempt-to-strain-china-malaysia-ties/646401 [dostęp 12.01.2022].
[232] Cheng-Chwee Kuik, *Malaysia-China Relations after MH370: Policy Change or Business as Usual?*, 15.10.2014, „The ASEAN Forum", https://theasanforum.org/malaysia-china-relations-after-mh370-policy-change-or-business-as-usual/#5 [dostęp 12.01.2022].

turystyczne poinformowały o gwałtownym spadku liczby wycieczek do Malezji[233]. Trend utrzymał się na skutek doniesień o porwaniach przez islamskich terrorystów, skutkując spadkiem liczby chińskich turystów w kwietniu 2014 r. o 20%, a w maju o 32% w porównaniu do analogicznego okresu z 2013 r.[234] Utrzymujący się do sierpnia dwucyfrowy spadek zaczął budzić coraz większy niepokój w Malezji, który doprowadził do rozpoczęcia debaty nad koniecznością dywersyfikacji ekonomicznej i zmniejszenia uzależnienia kraju od gospodarczych powiązań z Chinami[235].

Trudne okoliczności mające wpływ na stosunki bilateralne w pierwszej połowie 2014 r. nie zmieniały faktu, że akurat na ten rok przypadała 40. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych. Uroczystości upamiętniające to przełomowe wydarzenie odbyły się w Pekinie. Premier Najib Razak odbył sześciodniową wizytę w Pekinie (maj 2014 r.). Podczas spotkań premierów w pierwszej kolejności poruszono temat misji poszukiwawczej zaginionego samolotu. Tematy związane ze współpracą gospodarczą i inwestycyjną z oczywistych względów zostały omówione w dalszej kolejności. Premier Malezji potwierdził pełne zaangażowanie w budowę Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku jak i wsparcie dla AIIB. Temat sytuacji na Morzu Południowochińskim został ograniczony do deklaracji obu stron do rozwiązania sporów na drodze bezpośrednich negocjacji dwustronnych jak i unikania działań mogących przyczynić się do eskalacji napięć. Należy podkreślić, iż przyjęcie przez stronę malezyjską warunków dotyczących bilateralnych negocjacji kwestii związanych ze sporami na Morzu Południowochińskim było jednoznaczne z podporządkowaniem się woli Pekinu. Po zakończeniu rozmów szefowie rządów wzięli udział w ceremonii podpisania bilateralnych umów o współpracy w obszarach gospodarki, handlu, kultury, nauki i technologii, a także inwestycji. Ponadto ogłoszono utworzenie nowych placówek konsularnych w obu państwach[236]. Najib Razak

---

[233] Zhang Hong, L. Zhou, *Chinese tourists boycott Malaysia in wake of MH370 disappearance*, 26.03.2014, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/article/1457902/malaysia-tourism-hit-sharp-drop-chinese-visitors-wake-mh370-incident [dostęp 12.01.2022].

[234] *After MH370, Chinese tourists shunning South-East Asia despite discounted fares*, 03.09.2014, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2014/09/03/chinese-tourists-drops-as-mh37-thai-coup-deter-trips/738971 [dostęp 12.01.2022].

[235] *Malaysia Airports records fall in passenger movements in August*, 11.09.2014, „The Star", https://www.thestar.com.my/business/business-news/2014/09/11/malaysia-airports-records-fall-in-passenger-movements-in-august/?style=biz [dostęp 12.01.2022].

[236] *Li Keqiang tong Malaixiya zongli Najibu huitan shi qiangdiao yi zhong ma jianjiao 40 zhounian wei qiji chongshi liangguo quanmian zhanluehuoban guanxi neihan* [Li Keqiang podkreślił podczas rozmów z premierem Malezji Najib: 40. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych między Chinami a Malezją jest okazją do wzbogacenia wszechstronnego partnerstwa strategicznego między tymi państwami], 29.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201405/t20140529_7985232.shtml [dostęp 12.01.2022].

spotkał się także z przewodniczącym Stałego Komitetu OZPL Zhang Dejiangiem, z którym podsumował osiągnięcia współpracy dwustronnej między państwami, a także przedstawił raport w sprawie misji poszukiwawczej malezyjskiego samolotu pasażerskiego[237]. Kulminacją pobytu malezyjskiego premiera w Pekinie było jednak spotkanie z przewodniczącym Xi Jinpingiem. Rozmowy miały podobny schemat do poprzednich dwóch z tą różnicą, że przewodniczący ChRL odwołał się do dyplomacji peryferyjnej, opartej na „przyjaźni, szczerości, wzajemnych korzyściach i inkluzywności (*qin* 亲、*cheng* 诚、*hui* 惠、*rong* 容)". Nowa polityka zagraniczna Pekinu wiązała się zatem z bliską współpracą Chiny-ASEAN oraz wspólnym rozwoju gospodarczym, którego podstawą była inicjatywa Pasa i Szlaku, a w szczególności Morski Jedwabny Szlak XXI wieku. W przypadku tej rozmowy, dużo większy nacisk położono na sytuację na Morzu Południowochińskim. Przewodniczący ChRL podkreślił, że rząd w Pekinie nie będzie tolerował działań zmierzających w kierunku komplikacji sytuacji na spornych obszarach, do których zaliczył przede wszystkim umiędzynarodowianie sporu. Najib Razak po raz drugi przyjął warunki Xi Jinpinga wobec sporów na Morzu Południowochińskim, odwołując się przy tym do rozwiązywania sporów za pośrednictwem bezpośrednich negocjacji. Szef malezyjskiego rządu po raz drugi przy okazji jednej wizyty zapewnił, iż spory morskie będą rozstrzygane zgodnie z preferencjami strony chińskiej, które dawały przewagę negocjacyjną Pekinowi[238].

Wizyta premiera Malezji w Chinach oprócz dużego znaczenia politycznego, była również istotna w kontekście personalnym, albowiem to ojciec ówczesnego premiera - Tun Abdul Razak Hussein, nawiązał stosunki dyplomatyczne z ChRL na początku lat 70-tych XX wieku. W ciągu sześciu dni pobytu w Chinach Najib Razek spotkał się z trzema najważniejszymi politykami, co w obliczu napięć towarzyszącym relacjom między państwami w tamtym okresie świadczyło o ważnej pozycji Malezji w polityce zagranicznej Pekinu. Tym bardziej, że oprócz negatywnych skutków ekonomicznych, wynikających z katastrofy samolotu malezyjskich linii lotniczych, oba rządu musiały

[237] *Zhang Dejiang huijian Malaixiya zongli Najibu* [Zhang Dejiang spotkał się z premierem Malezji Najibem], 30.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201405/t20140530_7985234.shtml [dostęp 12.01.2022].

[238] *Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 30.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201405/t20140530_7985236.shtml [dostęp 12.01.2022].

sprostać zmianom we wzajemnej percepcji stosunków dwustronnych. W Chinach pojawiały się oskarżenia pod adresem malezyjskiego rządu o niekompetencję, brak transparentności, a nawet oszustwa mające na celu ukrycie błędów. To wszystko było spowodowane błędami w komunikacji, a także wydawaniem sprzecznych oświadczeń. Z kolej w Malezji część społeczeństwa postrzegała chińską reakcję, w tym usankcjonowany przez państwo protest przed ambasadą Malezji w Pekinie jako przejaw wrogości i hipokryzji. Malezyjscy decydenci zaczęli się obawiać o przyszłość stosunków bilateralnych, albowiem coraz częściej pojawiały się opinie, że rząd w Pekinie chce wykorzystać antymalezyjskie nastroje do wzmocnienia nacjonalizmu wewnątrz kraju, służącego do legitymizacji władzy KPCh. Zmiana percepcji stosunków miała przełożenie na decyzje polityczne obu państw, o czym świadczą opóźnienia w podjęciu decyzji o otwarciu konsulatu ChRL w Sabah czy malezyjskiego konsulatu w regionie autonomicznym Guangxi. Strona chińska podjęła jednak kroki w kierunku normalizacji stosunków. Chiński ambasador Huang Huikang na konferencji prasowej w Kuala Lumpur poinformował, że część wypowiedzi rodzin ofiar katastrofy lotniczej oraz użytkowników Internetu prezentowały radykalne i nieodpowiedzialne opinie, z którymi nie utożsamia się większość społeczeństwa chińskiego ani rząd ChRL[239]. Reasumując, wizyta premiera Razaka w Chinach z okazji 40. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych oprócz podpisania sześciu protokołów ustaleń, w dużym stopniu przyczyniła się do normalizacji stosunków, przynajmniej na oficjalnym szczeblu.

Misję odbudowy wzajemnego zaufania mogli kontynuować ministrowie spraw zagranicznych podczas spotkania na marginesie ministerialnego spotkania Azji Wschodniej w Birmie, do którego doszło na początku sierpnia 2014 r. Wang Yi udzielił pełnego poparcia malezyjskiemu zaangażowaniu w kolejną fazę poszukiwań samolotu MH370, budując w ten sposób narrację, która miała łagodzić radykalne opinie nacjonalistów w Chinach[240].

Wszystko wskazywało na to, że niepokojące informacje dotyczące malezyjskiego sektora turystycznego, ale nie tylko, doprowadziły do większego zaangażowania politycznego króla Malezji. Abdul Halim Muadzam Shah razem z małżonką pierwszy raz

[239] T. Ng, D. Lee, *China's ambassador to Malaysia distances country from anger of MH370 families*, 02.04.2014, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/article/1463393/chinas-ambassador-malaysia-huang-huikang-strikes-conciliatory-tone-over [dostęp 12.01.2022].

[240] *Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Anifa* [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Anifahem], 09.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201408/t20140809_9298065.shtml [dostęp 12.01.2022].

złożył wizytę w Chinach na początku września, gdzie spotkali się z chińską parą prezydencką w Pekinie. Do ostatniej rozmowy pomiędzy liderami państw doszło przy okazji wizyty chińskiej delegacji w Malezji w październiku 2013 r. Zgodnie z oficjalnym oświadczeniem ze spotkania temat katastrofy samolotu nie został poruszony. Spotkanie dla przewodniczącego Chin miało kurtuazyjny charakter i fakt, iż uczestniczyły w nim małżonki obu przywódców miał być przedstawiony w pozytywnym świetle. W związku z tym przedstawiciele obu państw nie poruszyli tematów budzących jakiekolwiek kontrowersje[241]. Należy uznać, że chiński lider nie był zainteresowany braniem osobistej odpowiedzialności za rozwiązanie problemu. Temat lotu MH370 pojawił się jednak przy okazji spotkania z premierem Li Keqiangiem, w którym strona chińska zaoferowała swoją pomoc i wsparcie w działaniach poszukiwawczych. Ponadto premier ChRL zwrócił uwagę na zbliżającą się prezydencję Malezji w ASEAN w 2015 r., która była doskonałą okazją do wzmocnienia stosunków dwustronnych, ale również w szerzej perspektywie na linii Chiny-ASEAN[242].

Choć przedstawiciele Chin i Malezji powołują się na specjalny rodzaj relacji między państwami, czego dowodem są liczne spotkania na wysokim szczeblu, nie oznacza to jednak, że w stosunkach dyplomatycznych nie dochodzi do napięć. Najlepszym tego przykładem były skutki katastrofy samolotu malezyjskich linii lotniczych MH370. Po długim okresie stabilności doszło do kolejnego incydentu, za który odpowiedzialna była strona chińska. Według doniesień medialnych, 25 września 2015 r. ambasador ChRL w Malezji Huang Huikang, stwierdził, że Pekin sprzeciwiał się jakimkolwiek formom dyskryminacji rasowej i nie tolerował gwałtownych demonstracji w Malezji. Wyżej wymienione uwagi wygłosił podczas wizyty na ulicy Petaling, znajdującej się w dzielnicy Kuala Lumpur zdominowanej przez mieszkańców chińskiego pochodzenia. Wypowiedź ambasadora miała miejsce przed planowanym wiecem prorządowym w odpowiedzi na wcześniejsze protesty wzywające premiera Najiba Razaka do ustąpienia ze stanowiska w związku ze skandalem korupcyjnym, w których wzięli udział obywatele chińskiego pochodzenia. W ramach rewanżu zwolennicy

[241] *Xi Jinping huijian Malaixiya zuigao yuanshou Hali Mu* [Spotkanie Xi Jinpinga z królem Malezji Abdul Halim Mu'adzam Shahem], 04.09.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201409/t20140904_9298068.shtml [dostęp 12.01.2022].

[242] *Li Keqiang huijian Malaixiya zuigao yuanshou Hali Mu* [Li Keqiang spotkał się z królem Malezji Abdul Halim Mu'adzam Shahem], 05.09.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201409/t20140905_7985248.shtml [dostęp 12.01.2022].

premiera zapowiedzieli przemarsz ulicą Petaling, aby zaprotestować przeciwko domniemanym nadużyciom ze strony chińskich handlarzy. Komentarz ambasadora został odebrany jako przejaw chińskiej ingerencji w wewnętrzne sprawy Malezji. Warto nadmienić, że wizja chińskiej ingerencji jest bardzo wrażliwym tematem w Malezji z powodu doświadczeń historycznych sięgających czasów zimnej wojny, kiedy Komunistyczna Partia Chin (KPCh) wspierała Komunistyczną Partię Malezji (KPM)[243]. Huang Huikang odwołał się do zarzutów podczas konferencji prasowej zorganizowanej w chińskiej ambasadzie w Kuala Lumpur, kategorycznie zaprzeczając jakiejkolwiek formie ingerencji w wewnętrzne sprawy Malezji. Powołał się przy tym na wyjątkowe relacje między państwami, a także przytoczył fakty historyczne, zgodnie z którymi Malezja jako pierwsze państwo ASEAN nawiązało stosunki dyplomatyczne z ChRL[244]. Malezyjski rząd odpowiedział poprzez wezwanie ambasadora Huanga do ministerstwa spraw zagranicznych w celu złożenia oficjalnych wyjaśnień w sprawie jego kontrowersyjnego stanowiska. Pracownicy placówki dyplomatycznej poinformowali jednak, że ambasador nie pojawi się w ministerstwie z uwagi na dużą ilość obowiązków, ale urzędnicy z ministerstwa mogą spotkać się z ambasadorem a ambasadzie. Ostatecznie ambasador Huang Huikang nie musiał składać wyjaśnień dzięki nieoficjalnym rozmowom z Ong Ka Tingiem – specjalnym wysłannikiem Malezji do Chin – oraz kilkoma innymi malezyjskimi ministrami. Z perspektywy pracowników ministerstwa spraw zagranicznych sytuacja była o tyle skomplikowana, że zarówno szef resortu jak i premier Razak przebywali w tym czasie na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ w Nowym Jorku, dlatego urzędnicy niższego szczebla mieli trudności z szybkim uzyskaniem instrukcji w jaki sposób odnieść się do postawy chińskiego dyplomaty. Pogwałcenie protokołu dyplomatycznego przez chińskiego ambasadora, a także jego daleko idące powiązania z członkami malezyjskiego rządu, które umożliwiły mu uniknięcie składania wyjaśnień, pokazały stosunek chińskiego rządu do relacji z Malezją. W oficjalnych oświadczeniach nie ma mowy o tym, żeby incydent był przedmiotem rozmów na spotkaniach najwyższego szczebla, a co za tym idzie rząd w Kuala Lumpur zaakceptował nadrzędną pozycję Chin w stosunkach dwustronnych, przyjmując tym samym uległą postawę. Mamy zatem w tym miejscu kolejną egzemplifikację natury relacji między tymi

[243] Wywiad swobodny przeprowadzony z prof. Yeoh Kok Khengiem podczas wizyty badawczej w Malezji na Uniwersytecie Malaya (01.03.2019).
[244] P. Parameswaran, *The Truth About China's 'Interference' in Malaysia's Politics*, 02.10.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/10/the-truth-about-chinas-interference-in-malaysias-politics/ [dostęp 12.01.2022].

państwami wpisującymi się w koncepcję patron-klient, gdzie strona chińska cieszy się specjalnymi przywilejami patrona, natomiast Malezja może liczyć na korzystną współpracę gospodarczą oraz inwestycje infrastrukturalne[245].

2.1.3. Współpraca w ramach Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku i poszukiwanie wpływów w ASEAN

Na początku października 2014 r. doszło również do ważnej wizyty chińskiego przedstawiciela w Malezji. Były minister spraw zagranicznych Yang Jiechi na spotkaniu z Najibem Razakiem nie wracał już do tematu katastrofy z marca 2014 r., a skupił się na najważniejszych sprawach o strategicznym znaczeniu, czyli promocji rozwoju inicjatywy Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku oraz wzmacnianiu stosunków Chiny-ASEAN. Rząd w Pekinie zdawał sobie sprawę, że Malezja, mimo sporów na Morzu Południowochińskim, jest jednym z nielicznych państw członkowskich ASEAN, które od czasu powstania stowarzyszenia dążyło do budowy przyjaznych relacji z ChRL. Poparcie malezyjskiego rządu dla chińskich inicjatyw było zatem niezwykle istotne, tym bardziej, że za kilka miesięcy po spotkaniu to właśnie Malezja przejmowała przewodnictwo w ASEAN. Ponadto, Kuala Lumpur prezentowało zdecydowanie mniej konfrontacyjną postawę na Morzu Południowochińskim w porównaniu do Manili czy Hanoi. Yang Jiechi spotkał się również z malezyjskimi ministrami transportu i obrony, a z ministrem spraw zagranicznych przeprowadził rozmowę telefoniczną, ponieważ przebywał w tym czasie w Nowym Jorku na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ[246].

Jeszcze przed końcem 2014 r. premier Najib Razak spotkał się drugi raz z przewodniczącym ChRL na marginesie 22. szczytu liderów APEC, zorganizowanego w Pekinie. Do agendy powróciły dwa główne tematy, a mianowicie rozwój współpracy gospodarczej opartej na flagowych projektach parków przemysłowych w Qinzhou oraz Kuantan, a także promocja inicjatywy Pasa i Szlaku oraz realizacja w jej ramach wspólnych projektów. Spotkanie liderów przypieczętowało, przynajmniej w sferze deklaratywnej, powrót do pogłębiania współpracy ekonomicznej[247]. Dodatkowym

[245] P. Ponnudurai, *China Flaunts Political Clout in Malaysia with Envoy's Defiance*, 29.09.2015, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/china/diplomacy-09292015182941.html [dostęp 12.01.2022].
[246] *Malaixiya zongli Najibu huijian Yang Jiechi* [Premier Malezji Najib spotkał się z Yang Jiechi], 08.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201410/t20141008_7985250.shtml [dostęp 12.01.2022].
[247] *Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 10.11.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

potwierdzeniem nowego otwarcia było spotkanie premierów obu państw. Li Keqiang w rozmowie z Najibem Razakiem zwrócił szczególną uwagę na fundamentalne znaczenie wspólnych parków industrialnych jak również duże projekty infrastrukturalne, ze szczególnym wyróżnieniem linii szybkiej kolei łączącej Malezję i Singapur. Ponadto premierzy podpisali porozumienie wprowadzające możliwość rozliczeń wymiany handlowej w chińskiej walucie, mających na celu wzmocnienie współpracy finansowej jak również ułatwienie transakcji i inwestycji. Rozliczenia w chińskiej walucie, a także budowa wspólnych parków industrialnych można rozpatrywać jako realizację przez Pekin celów ideologicznych w ramach patronatu, w skład których wchodzą praktyki ekonomiczne. Był to dowód na wzmocnienie stosunków dwustronnych jak również pogłębienie zaufania pomiędzy państwami[248].

Do pierwszych spotkań dyplomatycznych w 2015 r. doszło na marginesie otwartej debaty Rady Bezpieczeństwa ONZ w Nowym Jorku pomiędzy ministrami spraw zagranicznych Wang Yi oraz Anifahem Amanem. Motywem przewodnim rozmów była malezyjska prezydencja w ASEAN, natomiast w obszarze stosunków bilateralnych główny nacisk został położony na realizację inicjatywy parków industrialnych – „dwa parki, dwóch państw". Zainteresowanie strony chińskiej przewodnictwem Malezji w ASEAN wynikało z jednej strony z implementacji dyplomacji peryferyjnej, w której centrum znajdowało się stowarzyszenie, a z drugiej chęć wykorzystania rocznej prezydencji do zmniejszenia roli ASEAN w umiędzynarodowieniu sporu na Morzu Południowochińskim, a tym samym zablokowanie działań Filipin, które były w tym okresie najaktywniejsze pod tym względem[249].

Jednym z obowiązków państwa sprawującego prezydencję w ASEAN jest organizacja szczytów, dlatego na początku sierpnia szef chińskiej dyplomacji Wang Yi złożył wizytę w Kuala Lumpur. W pierwszej kolejności spotkał się z premierem Najibem Razakiem, który w czasie rozmów zwrócił uwagę na mniejszą liczbę chińskich turystów w Malezji. Nawiązał również bezpośrednio do katastrofy samolotu pasażerskiego z 2014

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201411/t20141110_9298070.shtml [dostęp 12.01.2022].

[248] *Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Najibu* [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Najibem Razakiem], 10.11.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201411/t20141110_7985253.shtml [dostęp 12.01.2022].

[249] *Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Anifa* [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Anifahem], 24.02.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201502/t20150224_9298072.shtml [dostęp 12.01.2022].

r., zdając sobie sprawę z tego, że była to jedna z głównych przyczyn mniejszej liczby turystów w kraju. Szef malezyjskiego rządu zadeklarował kontynuację wymiany informacji w sprawie poszukiwań samolotu, choć wciąż nie udało się odnaleźć wraku. Był to idealny moment, żeby wywrzeć presję na stronie chińskiej, ponieważ Malezja odpowiadała wtedy za koordynację spotkań ASEAN, a co za tym idzie miała większy wpływ na ich przebieg i ostateczny kształt wspólnych komunikatów. Był to zatem idealny moment dla klienta, żeby uzyskać od patrona określony zestaw zachęt w zamian za lojalność i solidarność międzynarodową. Tym bardziej, że do spotkania doszło dzień przed ministerialnym spotkaniem ASEAN-Chiny[250]. Po rozmowie z premierem Malezji, Wang Yi wziął udział w spotkaniu ze swoim odpowiednikiem Anifahem Amanem, na którym podziękował stronie malezyjskiej za wysiłek włożony w śledztwo i misję poszukiwawczą samolotu MH370. Postawa chińskiego ministra świadczyła o złagodzeniu retoryki w sprawie katastrofy samolotu. W tym przypadku jednak żadna ze stron nie podjęła tematu spadku liczby chińskich turystów przyjeżdżających do Malezji. Minister spraw zagranicznych ChRL zwrócił uwagę, że ASEAN odgrywa kluczową rolę w polityce zagranicznej Chin. Była to charakterystyczna deklaracja padająca najczęściej w rozmowach z przedstawicielami państw sprawujących prezydencję w ASEAN, mająca na celu stworzenie jak najbardziej preferencyjnych warunków na forum stowarzyszenia dla chińskich interesów[251].

Z perspektywy zaangażowania Malezji w spór na Morzu Południowochińskim warto odnieść się do inicjatywy Wang Yi, którą przedstawił na szczycie ministrów spraw zagranicznych ASEAN-Chiny. Zawierała trzypunktowy plan zachowania pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim, zgodnie z którym:

- państwa z regionu Morza Południowochińskiego powinny w pełni implementować „Deklarację o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", przyspieszyć konsultacje na Kodeksem Postepowania oraz aktywnie poszukiwać środków służących do zarządzania ryzykiem w przypadku kryzysowych sytuacji morskich,

[250] *Malaixiya zongli Najibu huijian Wang Yi* [Premier Malezji Najib Razak spotkał się z Wang Yi], 04.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201508/t20150804_9298081.shtml [dostęp 12.01.2022].

[251] *Wang Yi tong Malaixiya waizhang Anifa juxing huitan* [Wang Yi przeprowadził rozmowę z malezyjskim ministrem spraw zagranicznych Anifahem], 05.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201508/t20150805_7985273.shtml [dostęp 12.01.2022].

- państwa spoza regionu powinny wspierać wyżej wymienione działania i powstrzymać się od podejmowania jakichkolwiek akcji prowadzących do powstawania napięć i komplikacji sytuacji w regionie,
- wszystkie państwa zobowiązują się do korzystania i utrzymania swobody żeglugi i przelotów na Morzu Południowochińskim zgodnie z prawem międzynarodowym[252].

Do drugiego spotkania Najiba Razaka z przewodniczącym ChRL w 2015 r. doszło w listopadzie na marginesie szczytu APEC, którego gospodarzem tym razem były Filipiny. Xi Jinping stwierdził, że rozwój stosunków z Malezją jest traktowany jako jeden z priorytetów dyplomacji peryferyjnej. W ramach tej polityki zagranicznej rząd w Pekinie chciał się skupić na wzmocnieniu współpracy ekonomicznej, handlowej i infrastrukturalnej poprzez wspólną realizację inicjatywy Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku. Ponadto przewodniczący Xi wskazał obronność oraz egzekwowanie prawa jako dwa obszary, w których należało rozwijać wymianę i współpracę, co świadczyło o zainteresowaniu Pekinu realizacją transferu bezpieczeństwa w ramach patronatu[253].

Kulminacją dyplomatycznych interakcji obu państw w 2015 r. była wizyta z 20 listopada Li Keqianga w Kuala Lumpur gdzie wziął udział w 18. szczycie Chiny-ASEAN, 18. szczycie ASEAN+3, 10. Szczycie Azji Wschodniej, a także dwustronnych spotkaniach z przedstawicielami malezyjskiego rządu, jak również kolejnej edycji forum ekonomicznego na wysokim szczeblu Chiny-Malezja[254]. Podczas gdy pierwsze dwa szczyty, ASEAN-Chiny i ASEAN+3, skupiały się zagadnieniach szerokiej współpracy regionalnej, to na Szczycie Azji Wschodniej premier ChRL przedstawił pięciopunktową propozycje dla wszystkich państw, chcących zachować pokój i stabilność na Morzu Południowochińskim. Była to rozbudowana wersja propozycji zaprezentowanej przez

[252] *Wang Yi tichu "weihu Nan Hai heping wending san dian changyi"* [Wang Yi przedstawił „Trzypunktową inicjatywę utrzymania pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim"], 05.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201508/t20150805_7985277.shtml [dostęp 12.01.2022].

[253] *Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 17.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151117_9298088.shtml [dostęp 12.01.2022].

[254] *Li Keqiang dida Jilongpo chuxi Dongya hezuo lingdaoren xilie huiyi bing dui Malaixiya jinxing zhengshi fangwen* [Li Keqiang przybywa do Kuala Lumpur, aby wziąć udział w serii spotkań liderów dotyczących współpracy w Azji Wschodniej i złożyć oficjalną wizytę w Malezji], 20.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151120_9298091.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi w sierpniu na szczycie ministerialnym ASEAN-Chiny. Wytyczne chińskiego ministra spraw zagranicznych zostały uzupełnione o dwa nowe punkty:

- wszystkie państwa powinny zobowiązać się do przestrzegania zasad i celów Karty Narodów Zjednoczonych, chronić postanowienia wypracowane po II wojnie światowej i powojennego porządku, wspólnie utrzymywać międzynarodowy oraz regionalny pokój i stabilność, w tym na Morzu Południowochińskim,
- bezpośrednio zaangażowane w spór państwa powinny przedsięwziąć pokojowe środki na rzecz rozwiązania sporów terytorialnych poprzez negocjacje oparte na normach prawa międzynarodowego w tym UNCLOS[255].

Biorąc pod uwagę stanowisko jakie zajął Pekin po złożeniu przez Filipiny skargi przeciwko ChRL do Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze w 2013 r. w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim szczególnie interesujące jest nawiązanie przez stronę chińską do UNCLOS[256]. Oprócz przedstawienia wytycznych, Li Keqiang zwrócił uwagę, iż Chiny są w pełni zaangażowane w koncepcję „podejścia dwutorowego" (*shuanggui silu*), polegającą na jednoczesnym prowadzeniu negocjacji z bezpośrednio zaangażowanymi stronami sporu jak i wspólnymi działaniami z ASEAN na rzecz zachowania pokoju i stabilności. Podkreślił jednocześnie, że na przestrzeni lat wspólny wysiłek Chin oraz ASEAN umożliwił utrzymanie „ogólnego" pokoju i stabilności bez interwencji obcych państw z zewnątrz. Chiński premier chciał w ten sposób przekonać państwa z regionu Azji i Pacyfiku, że stabilność na spornych obszarach Morza Południowochińskiego może być zachowana bez ingerencji innych mocarstw, takich jak Stany Zjednoczone. Prowadzenie narracji w taki sposób miało skłonić pozostałe strony sporu do wstrzymania się od działań mających na celu umiędzynarodowienie sporów, a także skłonić do negocjacji kwestii spornych na drodze dwustronnych konsultacji. Przyjęcie takich wytycznych stwarzało warunki, sprzyjające partykularnym interesom Chin, ponieważ rząd w Pekinie nie tylko posiada przewagę militarną nad pozostałymi uczestnikami sporów, ale ma również do swojej dyspozycji szereg narzędzi ekonomicznych, którymi może się posłużyć do wywierania presji na rządach w Manili, Kuala Lumpur czy Hanoi. Co więcej, premier ChRL wykorzystał w swoim wystąpieniu

[255] *Li Keqiang zai di shi jie Dongya Fenghui shang tichu Nan Hai wenti wu dian changyi* [Li Keqiang przedstawił pięć propozycji dotyczących kwestii Morza Południowochińskiego na 10. Szczycie Azji Wschodniej], 22.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151122_7985292.shtml [dostęp 12.01.2022].
[256] Ibidem.

rozbudowaną sieć powiązań handlowych Chin na całym świecie do obalenia zarzutów (najczęściej wysuwanych przez Stany Zjednoczone) pod adresem Pekinu, zgodnie z którymi chiński rząd uniemożliwia swobodę przepływu i przelotu w regionie Morza Południowochińskiego, a także prowadzi działania destabilizujące ten obszar przez liczne prowokacje. Li Keqiang zaznaczył, że morskie szlaki handlowe są kluczowe dla chińskiej gospodarki, a ich przerwanie lub destabilizacja doprowadziłoby do negatywnych skutków ekonomicznych, które najboleśniej uderzyłyby właśnie w Chiny. W związku z tym chińskiemu rządowi najbardziej ze wszystkich państw regionu zależy na utrzymaniu stabilnej sytuacji na Morzu Południowochińskim. Premier ChRL wykorzystał wystąpienie na Szczycie Azji Wschodniej do usprawiedliwienia konstrukcji przez Chiny sztucznych wysp na tym akwenie, która jego zdaniem była legalna i racjonalna, albowiem ułatwiała zapewnienie swobody żeglugi oraz stanowiła wsparcie na wypadek katastrof morskich. Definitywnie odrzucił argument, że przyczyniają się do „militaryzacji" spornych obszarów lub stanowią zagrożenie dla innych państw[257]. Rozbudowane stanowisko chińskiego rządu z jednej strony były odpowiedzią na wyjątkowo dużą liczbę incydentów na Morzu Południowochińskim w 2015 r., a z drugiej strony Malezja stanowiła idealną platformę do wzmocnienia chińskiej narracji z uwagi na przychylność rządu premiera Najiba Razaka oraz jego łagodnej polityki wobec chińskiej aktywności na spornych obszarach.

Po zakończeniu serii szczytów Li Keqiang spotkał się z premierem Nijibem Razakiem, któremu przedstawił plan zacieśnienia dobrosąsiedzkiej współpracy między państwami, składający się z sześciu elementów:

- pogłębienie strategicznej komunikacji i zwiększenie wzajemnego zaufania poprzez spotkania na najwyższym szczeblu polityków obu państw,
- wspólna realizacja inicjatywy Pasa i Szlaku poprzez współpracę opartą na parkach industrialnych, wykorzystanie chińskiej technologii oraz korzystnych warunków finansowania w celu zapewnienia Malezji modernizacji infrastrukturalnej, wprowadzenie ułatwień dla inwestycji oraz przepływu towarów,

[257] *Li Keqiang zai Dongya Fenghui shang chanshu Zhongfang zai Nan Hai wenti shang de yuanze lichang* [Li Keqiang przedstawił pryncypialne stanowisko Chin w sprawie Morza Południowochińskiego na szczycie Azji Wschodniej], 22.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151122_9298095.shtml [dostęp 12.01.2022].

- zacieśnienie współpracy inwestycyjnej pomiędzy przedsiębiorstwami obu państw dzięki zapewnieniu stronie malezyjskiej możliwości bezpośrednich inwestycji na chińskim rynku kapitałowym poprzez fundusze Renminbi (jurysdykcja RQFII na kwotę 50 mld RMB),
- rozwój współpracy w dziedzinach awiacji, gospodarki morskiej, a także nauki i technologii,
- wsmocnienie współpracy z zakresu obronności poprzez organizację wspólnych ćwiczeń, a także pogłębienie kooperacji w działaniach antyterrorystycznych jak i zwalczaniu przestępstw międzynarodowych,
- rozszerzenie wymiany międzyludzkiej prowadzącej do wymiany kulturowej, promocji współpracy w obszarach edukacji i turystyki[258].

Podsumowaniem spotkania było podpisanie szeregu umów o współpracy bilateralnej w takich obszarach jak gospodarka i handel, wzmocnienie mocy produkcyjnej, wymiar sprawiedliwości, współpraca pomiędzy portami morskimi, kontakty międzyludzkie i kulturowe, ułatwienia w dostępie do rynków, bezpieczeństwo żywnościowe i współpraca think-tanków. Wszystkie z sześciu punktów przedstawionych przez premiera ChRL w mniejszym bądź większym stopniu dotyczyły fundamentalnych wartości relacji patron-klient, ze szczególną rolą pogłębienia zaufania oraz wzmocnienia współpracy w domenie obronności, obejmującej transfer bezpieczeństwa w postaci wspólnych ćwiczeń[259]. W kontekście pobytu Li Keqianga w Malezji na uwagę zasługuje również forum ekonomiczne Chiny-Malezja, w którym uczestniczyło ponad 600 osób ze środowiska biznesowego obu państw. Premier ChRL odwołał się do historii dobrosąsiedzkich relacji między państwami sięgających dynastii Ming i podróży admirała Zheng He do Malakki. Do tych samych wydarzeń nawiązał Xi Jinping w 2013 r. podczas swojej rozmowy z Mahathirem Mohamadem, co świadczy o tym jak dużą wagę chińscy liderzy przywiązują do historii stosunków bilateralnych z okresu, kiedy Chiny odgrywały dominującą rolę w regionie w ramach systemu trybutarnego, którego

[258] *Li Keqiang tong Malaixiya zongli Najibu juxing huitan shi qiangdiao. Quanmian tisheng zhong ma quanmian zhanluehuoban guanxi. Dazao huli gongying de mulin youhao dianfan* [Prowadząc rozmowy z premierem Malezji Najibem Razakiem, Li Keqiang podkreślił, że kompleksowe partnerstwo strategiczne między Chinami a Malezją powinno zostać szeroko pogłębione, a także stworzony model dobrego sąsiedztwa i przyjaźni, w której obie strony odnoszą obopólne korzyści], 23.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151123_7985298.shtml [dostęp 12.01.2022].
[259] Ibidem.

charakterystyka jest blisko związana z koncepcją patron-klient. Mimo częstego odwoływania się do harmonii i obopólnych korzyści, rząd w Pekinie dążył do odrodzenia potencjału Chin właśnie z tego okresu. Oferowano możliwość rozwoju innych państw, ale na własnych warunkach, opartych przede wszystkim na inicjatywie Pasa i Szlaku, która sama w sobie stanowi bezpośrednie nawiązanie do czasów, kiedy Państwo Środka było centrum światowego handlu. W swoim wystąpieniu Li Keqiang przedstawił charakterystykę chińskiej gospodarki, której roczny wzrost utrzymywał się na poziomie 7% jak również zaproponował zachęty do współpracy zapowiadając plan zwiększenia wartości chińskiego importu w ciągu pięciu lat do 10 tln USD[260].

Kolejny rok w relacjach dwustronnych rozpoczął się od wizyty byłego ministra spraw zagranicznych i radcy stanu ChRL Yang Jiechi, który spotkał się 10 maja 2016 r. z malezyjskim premierem. Przedstawiciele obu państw omówili metody przyspieszenia współpracy w obszarze zwiększenia zdolności produkcyjnych, modernizacji infrastrukturalnej, a także wzmocnienia wymiany międzyludzkiej i kulturowej. Chiński dyplomata spotkał się również z ministrami spraw zagranicznych i obrony, a co za tym idzie w ramach wizyty realizowano komponenty, które wyszczególnił Li Keqiang podczas swojego pobytu w Malezji rok wcześniej[261]. Do spotkania na wysokim szczeblu doszło dopiero we wrześniu 2016 r. na marginesie serii szczytów ASEAN, zorganizowanych przez Laos, który przejął prezydencję w stowarzyszeniu po Malezji. Li Keqiang oraz Najib Razak wyrazili poparcie dla dotychczasowego kierunku rozwoju relacji dwustronnych, co stanowiło bezpośrednie zaakceptowanie przez szefa malezyjskiego rządu nadrzędnej roli ChRL w stosunkach dwustronnych. Interesującym jest, że nie pojawiło się żadne bezpośrednie nawiązanie do sytuacji na Morzu Południowochińskim, oprócz ogólnych deklaracji utrzymania pokoju i stabilności w regionie. Jest to szczególnie istotne, że było to pierwsze spotkanie premierów obu państw od czasu publikacji orzeczenia w sprawie sporów pomiędzy Chinami i Filipinami na Morzu Południowochińskim, które podważyło chińskie roszczenia na tym akwenie. Wszystko wskazuje na to, iż żadna ze stron nie chciała poruszać wrażliwej kwestii

[260] *Li Keqiang zai zhong ma jingji gaoceng luntan fabiao zhuzhiyanjiang* [Li Keqiang wygłosił przemówienie programowe na forum gospodarczym Chiny-Malezja], 24.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151124_9298103.shtml [dostęp 12.01.2022].

[261] *Malaixiya zongli Najibu huijian Yang Jiechi* [Premier Malezji Najib spotyka się z Yang Jiechi], 05.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201605/t20160510_7985301.shtml [dostęp 12.01.2022].

będącej tematem debaty międzynarodowej, tym bardziej, że nowy prezydent Filipin – Rodrigo Duterte, zamiast wykorzystać wyrok do zajęcia twardszego stanowiska wobec Pekinu, rozpoczął proces normalizacji stosunków z chińskim rządem[262].

Dwa miesiące później premier Razak odbył pięciodniową oficjalną wizytę państwową w Pekinie. W wyniku rozmów podpisano łącznie 14 protokołów ustaleń o łącznej wartości 34,4 mld USD[263]. Pierwszego listopada premier Malezji spotkał się ze swoim odpowiednikiem Li Keqiangiem, z którym omówił sposoby wzmocnienia dobrosąsiedzkich relacji i współpracy. Premier ChRL zwrócił uwagę na ogromny potencjał praktycznej współpracy dwustronnej na podstawie inicjatywy Pasa i Szlaku, parków industrialnych, projektów infrastrukturalnych, takich jak linie szybkiej kolei, a także wymiany międzyludzkiej i kulturowej, możliwej dzięki takim projektom jak oddział chińskiego Uniwersytetu Xiamen w Malezji, uruchomionego pod koniec 2015 r. Rozmowy zostały zwieńczone podpisaniem umów o współpracy bilateralnej w obszarach rolnictwa, edukacji, kontroli jakości, podatków, ceł i obronności. Żaden z premierów nie odniósł się jednak do aktualnej sytuacji na Morzu Południowochińskim ani planowanych działań na rzecz rozwiązania sporów[264]. Do najważniejszego spotkania doszło trzeciego listopada, w którym wzięli udział przewodniczący ChRL oraz premier Malezji. Liderzy obu państw skupili się na sposobach promocji inwestycji w ramach Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku oraz dalszych kierunkach rozwoju współpracy bilateralnej w takich sektorach jak infrastruktura, energetyka, nauka i technologia, rolnictwo oraz finanse[265]. Była to pierwsza i zarazem ostatnia wizyta Najiba Razaka w Chinach w 2016 r., która przyniosła przełomowe osiągnięcie w dziedzinie współpracy z zakresu obronności. Podpisano umowę na zakup czterech okrętów do walki

[262] *Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Najibu* [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Najibem Razakiem], 08.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201609/t20160908_7985304.shtml [dostęp 12.01.2022].

[263] C. Lee, *Deepening of Malaysia's Economic Ties to China: What Are the Implications?*, 20.12.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_69.pdf [dostęp 12.01.2022].

[264] *Li Keqiang tong Malaixiya zongli Najibu ju hang huitan shi qiangdiao tisheng mulin youhao hezuo shuiping daidong diqu tuanjie wending he fazhan fanrong* [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z premierem Malezji Najibem Razakiem, podkreślając wzmocnienie dobrosąsiedzkiej przyjaźni i współpracy w celu napędzania regionalnej jedności, stabilności, rozwoju i dobrobytu], 01.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201611/t20161102_9298108.shtml [dostęp 12.01.2022].

[265] *Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 03.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201611/t20161103_9298110.shtml [dostęp 12.01.2022].

przybrzeżnej z czego dwa z nich miały być wyprodukowane w Chinach przez Wuchang Shipbuilding, a dwa kolejne w Malezji przy współpracy Wuchang Shipbuilding z Boustead Naval Shipyard Sdn Bhd[266]. Był to już czwarty wyraźny postęp w dwustronnej współpracy z zakresu obronności, po tym jak w 2005 r. podpisany został protokół ustaleń w sprawie współpracy w obszarze bezpieczeństwa. Następnie w 2012 r. przeprowadzone zostały pierwsze konsultacje z zakresu obrony i bezpieczeństwa na szczeblu ministrów obrony obu państw, które zaowocowały przeprowadzeniem pierwszych bilateralnych ćwiczeń wojskowych w grudniu 2014 r.[267] Nie zmieniło to jednak faktu, że po powrocie do kraju, premier Malezji musiał zmierzyć się z krytyką. Zarzucono mu „wyprzedawanie" kraju Chinom. Negatywne nastoje społeczne były jednym z głównych skutków pogłębiania relacji klientelistycznej, co było szczególnie często spotykane w przypadku państw z kolonialną przeszłością, dla których suwerenność jest niezwykle istotna. Brak zaufania do rządu w Pekinie był wyjątkowy silny pośród muzułmańskiej części malezyjskiego społeczeństwa, co nie zmienia faktu, że poparcie dla Chin i tak było największe w Malezji w porównaniu do Wietnamu czy Filipin[268].

Obawy wewnątrz kraju w związku z coraz większym uzależnieniem Malezji od Chin nie były podzielane przez premiera Najiba Razaka, o czym może świadczyć jego udział w pierwszym forum Pasa i Szlaku w Pekinie, zorganizowanym w pierwszej połowie maja 2017 r. Do sztandarowych projektów realizowanych w Malezji w ramach chińskiej inicjatywy należy zaliczyć linię kolejową na wschodnim wybrzeżu (East Coast Rail Link, ECRL). Po tym jak malezyjski rząd zatwierdził projekt 21 października 2016 r., umowa na jego finansowanie oraz konstrukcję została podpisana podczas wizyty premiera Razaka w Pekinie w listopadzie 2016 r. Wykonawcą została chińska firma China Communications Construction Company (CCCC), która była wybrana bez otwartego procesu przetargowego, natomiast finansowanie było zapewnione przez chiński bank EXIM z odsetkami w wysokości 3,5%[269].

Na marginesie forum, premier Malezji spotkał się 13 maja zarówno z przewodniczącym Xi Jinpingiem jak i premierem Li Keqiangiem. Prezydent ChRL

[266] P. Parameswaran, *China-Malaysia Warship Deal in Focus with Construction Kickoff*, 02.08.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/08/china-malaysia-warship-deal-in-focus-with-construction-kickoff/ [dostęp 12.01.2022].
[267] Y. R. Kassim, *Is Malaysia Tilting Towards China?*, 20.12.2016, „RSIS Commentary", https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2016/12/CO16318.pdf [dostęp 12.01.2022].
[268] J. Siplan, *Malaysia's Najib risks backlash at home after deals with China*, 07.11.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-china-idUSKBN1320EY [dostęp 12.01.2022].
[269] D. R. Russel, B. Berger, *Navigating the Belt and Road Initiative*, „The Asia Society Policy Institute" 2019, s. 11-12.

podkreślił, że dzięki zachowaniu efektywnej komunikacji na najwyższym szczeblu przez ostatnich kilka lat z powodzeniem udało się połączyć inicjatywę Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku z malezyjskim planem transformacji ekonomicznej. Ponadto zadeklarował chęć wzmocnienia współpracy w takich obszarach jak edukacja, kultura, turystyka, a także bezpieczeństwo, egzekwowanie prawa i działania antyterrorystyczne. Podkreślanie zagadnień związanych ze współpracą w sferze bezpieczeństwa, przy jednoczesnym pomijaniu kwestii dotyczących Morza Południowochińskiego stanowiło element strategii mającej na celu obniżenie poczucia zagrożenia Malezji wobec Chin, a jednocześnie pogłębienie zaufania[270]. Podczas rozmowy premierów obu państw w centrum uwagi znalazły się plany związane z budową kolejnych linii kolejowych w Malezji, a także dalsza współpraca z wykorzystaniem możliwości, jakie dają parki przemysłowe. Spotkanie zostało zakończone podpisaniem umów o współpracy bilateralnej w sprawie dostosowania strategii rozwoju, zasad przeprowadzania inspekcji sanitarnych oraz realizacji projektów infrastrukturalnych[271].

2.1.4. Skandal z udziałem premiera Najiba Razaka i porażka w wyborach

Pierwsza połowa 2018 r. przyniosła zmiany na wewnętrznej scenie politycznej Malezji. Wybory wygrała partia opozycyjna Pakatan Harapan (Sojusz Nadziei), na czele której stanął były premier – Mahathir Mohamad. Sojusz Nadziei zdobył większość miejsc w parlamencie, dzięki czemu mógł samodzielnie utworzyć nowy rząd. W ten sposób 92-letni Mahathir Mohamad kolejny raz przejął władzę w państwie, pozbawiając tym samym Najiba Razaka szansy na trzecią kadencję[272]. Do porażki politycznego obozu Razaka przyczyniły się liczne skandale korupcyjne, w tym najbardziej kontrowersyjny związany z państwowym funduszem inwestycyjnym 1 Malaysia Development Berhad (1MDB). Warto nadmienić, że koalicja Barisan National zmagała się ze słabnącym poparciem, co było już wyraźnie widoczne w wyborach powszechnych z 2013 r. Najib Razak skupił się

[270] *Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 13.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201705/t20170513_7985309.shtml [dostęp 12.01.2022].

[271] *Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Najibu* [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Najibem Razakiem], 13.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201705/t20170513_7985312.shtml [dostęp 12.01.2022].

[272] L. Barron, *Malaysia's Mahathir Mohamad Will Become the World's Oldest Leader After a Shock Election Win*, 09.05.2018, „Time", https://time.com/5272113/mahathir-mohamad-defeats-najib-razak-malaysia-2018-election/ [dostęp 12.01.2022].

od tego momentu na kwestiach rasowych i religijnych, aby skonsolidować poparcie wśród wyborców na obszarach wiejskich. Był to również moment, w którym ówczesny premier coraz częściej zwracał się w stronę Chin, aby przyciągnąć do kraju inwestycje, kapitał i zaawansowane rozwiązania technologiczne, umożliwiające pobudzenie wzrostu gospodarczego kraju. Zgodnie z analizą malezyjskiego eksperta do spraw stosunków międzynarodowych z Malezyjskiego Uniwersytetu Narodowego, Cheng-Chee Kuika, potrzeba uzyskania nowych możliwości rozwoju kraju przyczyniła się do zainicjowania polityki opartej na patronacie. Ekonomiczny pragmatyzm stał się głównym filarem polityki zagranicznej, szczególnie w stosunku do Chin[273]. Do pogłębienia ekonomicznej zależności Malezji od Chin doszło za sprawą artykułu opublikowanego w *The Wall Street Journal* z lipca 2015 r. według którego niemal 700 mln USD z państwowego funduszu 1MDB zostało zdeponowane na prywatnym koncie bankowym Najiba Razaka[274]. W listopadzie i grudniu 2015 r. Chiny wsparły malezyjski rząd poprzez zakup 13 elektrowni należących do 1MDB w pięciu krajach za kwotę 2,3 mld USD przez chińską China General Nuclear Power Corporation[275]. Następnie spółka Iskandar Waterfront Holdings (IWH), należąca do malezyjskiego potentata Lima Kang Hoo oraz chińskie przedsiębiorstwo China Railway Engineering Corp (CREC), wykupiły 60% udziałów należących do 1MDB w inwestycji Bandar Malaysia, której projekt zakładał budowę terminala dla szybkiej linii kolejowej Kuala Lumpur-Singapur[276]. Choć ceny zakupu były niższe od tych, które fundusz zapłacił za aktywa, uzyskane środki finansowe pomogły 1MDB dokonać pewnych spłat zobowiązań i zmniejszyć zadłużenie wynoszące na ten czas 11 mld USD. Według doniesień medialnych, chiński rząd miał dodatkowo pomóc w spłacie zadłużenia malezyjskiego funduszu w wysokości 6,5 mld USD państwowej spółce petrochemicznej ze Zjednoczonych Emiratów Arabskich - International Petroleum Investment Company[277].

---

[273] Cheng-Chwee Kuik, *A View from Malaysia*, 12.12.2016, „The ASEAN Forum", https://theasanforum.org/a-view-from-malaysia/ [dostęp 12.01.2022].
[274] T. Wright, S. Clark, *Investigators Believe Money Flowed to Malaysian Leader Najib's Accounts Amid 1MDB Probe*, 02.07.2015, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/malaysian-investigators-probe-points-to-deposits-into-prime-ministers-accounts-1435866107 [dostęp 12.01.2022].
[275] *Malaysia's 1MDB sells power assets to China firm for $2.3 billion*, 23.11.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-1mdb-idUSKBN0TC0PT20151123 [dostęp 12.01.2022].
[276] R. Ahmad, *1MDB to sell 60% stake in Bandar Malaysia for RM7.41bil*, 31.12.2015, „The Star", https://www.thestar.com.my/news/nation/2015/12/31/1mdb-to-sell-stake-in-bandar-malaysia-for-7_41bil/ [dostęp 12.01.2022].
[277] J. Vasagar, C. Binham, S. Kerr, *China to help 1MDB settle multibillion-dollar legal dispute*, 07.12.2016, „Financial Times", https://www.ft.com/content/48689508-b6ae-11e6-ba85-95d1533d9a62 [dostęp 12.01.2022].

Afera związana ze skandalem funduszu 1MDB stworzyła idealne warunki dla rządu w Pekinie do tego, żeby „wykupić" wpływy w malezyjskim rządzie, aby następnie za pomocą kolejnych umów, w tym na projekty infrastrukturalne pod parasolem inicjatywy Pasa i Szlaku, zwiększyć uzależnienie finansowe i gospodarcze od Chin. Najib Razak chętnie skorzystał z tej oferty, aczkolwiek miał ograniczone możliwości biorąc pod uwagę fakt, że niektóre państwa wszczęły własne śledztwa dotyczące funduszu 1MDB, wśród których znalazły się Stany Zjednoczone. Departament Sprawiedliwości USA złożył w lipcu 2016 r. pozew w sądzie federalnym o przejęcie 1 mld USD aktywów, ujawniając, że łącznie 3,5 mld USD zostało zdefraudowanych z 1MDB. W pozwie nie został jednak wymieniony Najib Razak, a użyto określenia „malezyjski urzędnik jeden (Malaysian Official One)"[278]. Amerykańskie podejście do sytuacji wokół funduszu 1MDB kontrastowało ze strategią chińską, co było nieuniknione biorąc pod uwagę systemy polityczne obu tych państw. Chińskie wsparcie nie tylko wiązało się z koniecznością pogłębienia zależności ekonomicznej. Podczas swojej wizyty w ChRL w listopadzie 2016 r., Najib Razak napisał tekst dla kontrolowanego przez rząd serwisu informacyjnego *China Daily*, w którym potępił „byłe kolonialne mocarstwa" za „pouczanie państw, które w przeszłości wykorzystywały, w jaki sposób mają obecnie prowadzić politykę wewnętrzną w kraju". Tekst został zinterpretowany jako zarzut pod adresem Stanów Zjednoczonych, krytykujących aferę związaną z 1MDB. Co za tym idzie, premier Malezji został wykorzystany w rywalizacji pomiędzy Chinami i Stanami Zjednoczonymi, posiadającymi potencjał do odgrywania roli patrona na arenie międzynarodowej. Ponadto artykuł był formą solidarności międzynarodowej z Chinami, albowiem rząd w Pekinie często powoływał się na wyzysk państw kolonialnych, przedstawiając Chiny jako jednego z głównych poszkodowanych tego okresu[279].

Na początku 2019 r. *The Wall Street Journal* opublikował kolejny raport ujawniający, w jaki sposób chiński rząd wykorzystał skandal wokół funduszy 1MDB na swoją korzyść. Raport, oparty na wcześniej nieujawnionych protokołach ze spotkań między rządem Najiba a chińskimi urzędnikami, do których doszło w ciągu kilku miesięcy w połowie 2016 r. – mniej więcej w tym samym czasie Departament Sprawiedliwości USA ogłosił konfiskatę aktywów powiązanych z 1MDB – stwierdzał,

[278] *U.S. Justice Department files lawsuits in connection with 1MDB probe*, 20.07.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-scandal-lawsuit-idUSKCN1001FA [dostęp 12.01.2022].
[279] N. Razak, *Fruits harvested from seeds of trust*, 02.11.2016, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2016-11/02/content_27245852.htm [dostęp 12.01.2022].

że koszty niektórych chińskich projektów infrastrukturalnych zostały celowo zawyżone, aby uzyskana w ten sposób nadwyżka mogła być przeznaczona na spłatę części zadłużenia funduszu 1MDB. Dokumenty wykazały, że wstępne szacunki kosztów budowy linii kolejowej ECRL przeprowadzone przez malezyjską firmę konsultingową mówiły o 7,25 mld USD, podczas gdy zgodnie z umową, budowa miała kosztować 16,1 mld USD. Drugim projektem, o którym była mowa to rurociągi o wartości 2,5 mld USD, które miały zostać zbudowane częściowo na malezyjskiej części wyspy Borneo. Według notatek z dyskusji przeprowadzonej 22 września 2016 r., chińscy i malezyjscy urzędnicy zgodzili się na dalsze zawieranie umów infrastrukturalnych, mimo braku zabezpieczenia odpowiednich środków finansowych na ich realizację. Pojawiły się także doniesienia, jakoby chińscy urzędnicy powiedzieli przedstawicielom malezyjskiego rządu, że Chiny wykorzystają swoje wpływy, aby spróbować skłonić Stany Zjednoczone i inne kraje do wstrzymania śledztw dotyczących 1MDB. Jest to przykład daleko idącej solidarności międzynarodowej w celu ochrony rządu sprzyjającego relacjom dwustronnym opartym na typologii patron-klient. Najib Razak rozpoczął również tajne rozmowy, aby umożliwić zacumowanie okrętów chińskiej marynarki wojennej w dwóch malezyjskich portach. Niedługo później, w listopadzie 2016 r., ówczesny premier złożył oficjalną wizytę w Chinach, podczas której wynegocjował umowy o łącznej wartości 35 mld USD, włącznie z porozumieniem w sprawie budowy linii kolejowej ECRL. Zadłużenie funduszu 1MDB stanowiło idealną okazję do pełnego uzależnienia Malezji od Chin, ponieważ premier Razak nie mógł liczyć na wsparcie finansowe jakiegokolwiek innego państwa. Wszystko wskazuje na to, że informacje przedstawione przez dziennikarzy z *The Wall Street Journal* były prawdziwe o czym świadczą efekty listopadowej wizyty w ChRL. Gdyby nie doszło do zmiany rządu, Malezja znalazłaby się w pozycji klienta, który musi w pełni podporządkować się woli patrona[280]. Ponadto, we wrześniu 2019 r. były oficer specjalny Amhari Effendi Nazaruddin, który pełnił swoją funkcję za rządów Najiba Razaka, zeznał podczas przesłuchania w sprawie afery wokół państwowego funduszu inwestycyjnego 1MDB, że w 2016 r. został wysłany do Chin z tajną misją,

[280] T. Wright, B. Hope, *WSJ Investigation: China Offered to Bail Out Troubled Malaysian Fund in Return for Deals*, 07.01.2019, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/how-china-flexes-its-political-muscle-to-expand-power-overseas-11546890449 [dostęp 12.01.2022].

mającą na celu uzgodnienie szczegółów potencjalnych inwestycji w Malezji, które następnie zostałyby wykorzystane do pokrycia braków w funduszu 1MDB[281].

Przejęcie władzy w Malezji przez Mahathira Mohamada nie zwiastowało drastycznego pogorszenia relacji dwustronnych z Chinami. Kiedy sprawował urząd premiera za pierwszym razem w latach 1981-2003 często odbywał wizyty w Chinach, co pozwoliło na zbudowanie kompleksowych i głębokich relacji między państwami. Niejednokrotnie odwoływał się do podobieństw kulturowych, które pomagały rozwijać stosunki bilateralne, a także umożliwiały efektywną współpracę na rzecz integracji całego regionu. Nawet w trakcie swojej emerytury, w latach 2003-2018, utrzymywał bliskie kontakty z Chinami o czym najlepiej świadczy fakt, że odbył przez ten okres aż dziewięć podróży do ChRL[282]. Niemniej jednak zaraz po objęciu stanowiska premiera, Mahathir rozpoczął proces wyjaśniania kontrowersyjnych wątków wokół funduszu 1MDB począwszy od wznowienia krajowego śledztwa, które zostało zdławione przez poprzedni rząd na przełomie lat 2015/2016. Niemal dokładnie po trzech latach od pierwszej publikacji w *The Wall Street Journal*, trzeciego lipca 2018 r. Najib Razak został aresztowany, a jemu i jego żonie postawiono liczne zarzuty korupcji oraz prania brudnych pieniędzy w ramach 1MDB[283]. Co ciekawe, drugi główny podejrzany w tej sprawie – Jho Low, poszukiwany zarówno przez rząd amerykański jak i malezyjski, skutecznie się ukrył, a zdaniem wielu analityków znalazł azyl w Chinach pod protekcją rządu w Pekinie[284].

Drugi etap rozliczeń poprzedniego rządu zainicjowany przez nowego premiera obejmował przegląd umów na projekty infrastrukturalne podpisane z Chinami na przestrzeni ostatnich kilku lat. Zadanie zostało powierzone nowemu ministrowi finansów Lim Guan Engowi, który był pierwszym Malezyjczykiem chińskiego pochodzenia od lat 50-tych XX wieku na tym stanowisku. W lipcu 2018 r. władze Malezji podjęły decyzję o wstrzymaniu prac nad projektem ECRL o wartości 20 mld USD. Firma Malaysia Rail Link Sdn Bhd przekazała decyzję rządu o zawieszeniu prac nad linią kolejową o długości 688 km chińskiemu wykonawcy CCCC. Ponadto minister Lim Guan Eng zapowiedział swoją podróż do Chin, w celu renegocjacji warunków umowy, ponieważ kwota 20 mld

[281] R. Latiff, J. Siplan, *Malaysia had plan to use Chinese money to bail out 1MDB, court hears*, 04.09.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-politics-najib/malaysia-had-plan-to-use-chinese-money-to-bail-out-1mdb-court-hears-idUSKCN1VP1DS [dostęp 12.01.2022].
[282] D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit., s. 118.
[283] H. Beech, A. Ramzy, *Malaysia's Ex-Leader, Najib Razak, Is Charged in Corruption Inquiry*, 03.07.2018, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2018/07/03/world/asia/najib-razak-arrested-malaysia.html [dostęp 12.01.2022].
[284] S. Strangio, op. cit., s. 220-221.

USD była zdaniem rządu o niemal 50% większa od specjalistycznych szacunków, co stanowiło główny argument za wstrzymaniem prac[285]. W tym samym miesiącu premier Malezji kazał ministerstwu finansów poinformować dwa państwowe przedsiębiorstwa z ChRL, CCCC oraz China Petroleum Pipeline Bureau, o zawieszeniu prac nad budową dwóch rurociągów - gazowego i ropy naftowej - o wartości 2,3 mld USD z uwagi na zawyżone koszty projektu. Dzień później taką samą decyzję podjęto w sprawie trzeciego rurociągu o wartości 813 mln USD łączącego port Malakka z rafinerią należącą do spółki skarbu państwa Petroliam Nasional Berhad (Petronas). W związku ze wszystkimi wyżej wymienionymi inwestycjami, istniały uzasadnione podejrzenia, że wyższe koszty projektów były podyktowane chęcią spłaty zadłużeń funduszu 1MDB dzięki środkom finansowym uzyskanym z chińskich pożyczek na realizację projektów. Co ciekawe, minister finansów Malezji już w czerwcu poinformował, że podczas gdy rurociągi zostały ukończone w zaledwie 13%, aż 90% kosztów ich budowy zostało już przelanych do China Petroleum Pipeline Bureau, będącej filią China National Petroleum Corporation[286]. Biorąc pod uwagę ilość oraz skalę nieprawidłowości, pod znakiem zapytania stanął los innych projektów. Zaliczono do nich plan budowy portów w Malakce oraz Selangor wzdłuż Cieśniny Malakka jak również wartą 7,4 mld USD inwestycję w port energetyczny na północno-zachodnim wybrzeżu Malezji, który uwzględniał budowę rurociągu przez Półwysep Malajski do Kelantan[287].

Na początku lipca 2018 r., zaraz po zawieszeniu budowy linii kolejowej ECRL, Mahathir Mohamad zapowiedział swoją ósmą podróż do ChRL na stanowisku premiera. Głównym celem podróży miała być renegocjacja warunków realizacji ECRL oraz rurociągów, a także wysokość oprocentowania pożyczek na inwestycje infrastrukturalne[288]. Wizyta premiera została poprzedzona misją Daima Zainuddina, zasiadającego w pięcioosobowej radzie doradczej wysokiego szczebla (Council of Eminent Persons, CEP) utworzonej przez Mahathira Mohamada. Przekazał on chińskiemu premierowi list od szefa malezyjskiego rządu, w którym zapewnił, że jego polityka zagraniczna ma na celu kontynuację dążeń na rzecz wzmacniania bilateralnego

[285] *Malaysia suspends construction of major Belt and Road rail project*, 04.07.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/malaysia-politics-projects-idUSL4N1U03O6 [dostęp 12.01.2022].
[286] S. Palma, *Malaysia suspends $22bn China-backed projects*, 05.07.2018, „Financial Times", https://www.ft.com/content/409942a4-7f80-11e8-bc55-50daf11b720d [dostęp 12.01.2022].
[287] M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit., s. 339-340.
[288] Zhang Hao, *Malaixiya zongli Mahadier cheng xiang jinzao fang hua ceng 7 ci zuowei zongli fangwen Zhongguo* [Premier Malezji Mahathir powiedział, że chciałby jak najszybciej odwiedzić Chiny, które jako premier odwiedził Chiny siedem razy], 07.07.2018, „Huanqiu", https://world.huanqiu.com/article/9CaKrnKaaTc [dostęp 12.01.2022].

partnerstwa strategicznego. Opierając się na tradycyjnej przyjaźni między dwoma krajami, premier Li pozytywnie odniósł się do wizyty specjalnego wysłannika, świadczącej o tym, że nowy rząd Malezji przywiązuje wielką wagę do relacji z Chinami i liczy na stabilne stosunki dwustronne. Wezwał tym samym do podjęcia wysiłków mających na celu promowanie współpracy w zakresie dużych projektów, w tym parków przemysłowych, infrastruktury transportowej, a także rozszerzania wymiany kulturalnej i wymiany międzyludzkiej[289]. Daim Zainuddin spotkał się również z ministrem spraw zagranicznych ChRL Wang Yi, który mimo niepokojących sygnałów z Kuala Lumpur w sprawie projektów infrastrukturalnych, stwierdził, że relacje między państwami są w najlepszym punkcie w historii stosunków bilateralnych[290]. Sam fakt, że dwóch wysokich przedstawicieli Chin spotkało się ze specjalnym wysłannikiem Malezji, świadczył o tym jak dużą uwagę przywiązywał rząd w Pekinie do relacji z nowym premierem. Ponadto, zagrożony był los inwestycji realizowanych w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. Całkowite wycofanie się Malezji z tych projektów miałoby poważne reperkusje wizerunkowe zarówno dla ChRL jak i samej inicjatywy w Azji Południowo-Wschodniej. Mamy więc do czynienia z sytuacją, w której to słabsze państwo znajduje się w lepszej pozycji strategicznej, którą może wykorzystać do uzyskania określonych zachęt od patrona. W tym przypadku zachęty zostały sprecyzowane przez samego Mahathira Mohamada jeszcze przed podróżą do ChRL. Premier Malezji zdawał sobie sprawę z korzystnej pozycji negocjacyjnej, co nie zmieniło faktu, że chciał ją jeszcze bardziej umocnić. Może o tym świadczyć fakt, że w tym samym czasie, kiedy specjalny wysłannik Daim Zainuddin był w Pekinie, w Malezji agencja antykorupcyjna przeprowadziła kontrole w oddziałach dwóch chińskich spółek państwowych zaangażowanych w realizację projektów infrastrukturalnych[291].

Strategia premiera Mohamada odniosła pożądane skutki. W czasie wizyty w Kuala Lumpur w lipcu 2018 r. w narracji Wang Yi można zauważyć subtelne zmiany w porównaniu do oświadczeń wydawanych po spotkaniach z przedstawicielami

[289] *Li Keqiang huijian Malaixiya zongli teshi* [Li Keqiang spotkał się ze specjalnym wysłannikiem premiera Malezji], 19.07.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201807/t20180719_7985317.shtml [dostęp 12.01.2022].

[290] *Wang Yi huijian Malaixiya zongli teshi da yin* [Wang Yi spotykał się ze specjalnym wysłannikiem premiera Malezji], 18.07.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201807/t20180718_7985315.shtml [dostęp 12.01.2022].

[291] L. Lopez, *Malaysia stumbles in rapprochement with China*, 22.07.2018, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-stumbles-in-rapprochement-with-china [dostęp 12.01.2022].

poprzedniej administracji. Zwrócił między innymi uwagę na to, iż podobieństwa wspólnych interesów obu państw znacznie przewyższają różnice, a także uformowanie nowego rządu w Malezji stanowi nowy punkt startowy dla stosunków dwustronnych. Odniósł się jednocześnie do bogatej historii owocnej współpracy między państwami, w kontekście której nawiązał do realizacji projektów w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. Z kolei szef malezyjskiej dyplomacji Saifuddin Abdullah zapewnił o aktywnym udziale w chińskiej inicjatywie[292].

Mahathir Mohamad spotkał się z Wang Yi pierwszego sierpnia 2018 r., a rozmowa przedstawicieli obu państw, zaplanowana na pół godziny, przedłużyła się do półtorej godziny[293]. Co interesujące, premier Malezji odwołał się podczas rozmowy do historii relacji między państwami, sięgając aż do podróży admirała Zheng He. Tego rodzaju nawiązania zazwyczaj stosowali chińscy decydenci. Ponadto zachęcił stronę chińską do zwiększenia inwestycji w Malezji. Był to przejaw pragmatycznego podejścia do stosunków dwustronnych szefa malezyjskiego rządu, ale zaznaczył jednocześnie, że współpraca z Chinami umożliwiła Malezji dynamiczny rozwój gospodarczy na przestrzeni ostatnich lat. Wang Yi przekazał odpowiedź Li Keqianga na list Mohamada przekazany podczas wizyty w Chinach na początku lipca przez specjalnego wysłannika Daima Zainuddina. Ponadto szef chińskiej dyplomacji zwrócił uwagę na komplementarność gospodarek obu państw, która sprzyja dalszemu rozwojowi stosunków. Wang Yi zapewnił także, że rząd w Pekinie docenia aktywny udział Malezji w projektach realizowanych w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. W oświadczeniu ze spotkania nie ma jakichkolwiek odniesień do zawieszenia części inwestycji, co było dobrym sygnałem z perspektywy obu rządów, ponieważ pozostawiano w ten sposób miejsce na ewentualne negocjacje warunków, na czym najbardziej zależało stronie malezyjskiej, ale było jednocześnie korzystne dla strony chińskiej, której zależało na zachowaniu dobrego wizerunku sztandarowego projektu przewodniczącego Xi Jinpinga. Ostatnim tematem, który został odnotowany to chińsko-amerykańska wojna handlowa. Politycy zgodzili się, że tego rodzaju konfrontacja przyniesie szkody wszystkim uczestnikom, dlatego w dobie rosnący nastrojów antyglobalistycznych

[292] *Wang Yi tong Malaixiya waizhang Saifuding huitan* [Wang Yi prowadził rozmowę z malezyjskim ministrem spraw zagranicznych Saifuddinem], 01.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180801_7985321.shtml [dostęp 12.01.2022].

[293] Lye Liang Fook, *Mahathir's China Visit and Malaysia-China Relations: The View from China*, 07.09.2018, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2018_53@50.pdf [dostęp 12.01.2022].

i protekcjonistycznych (egzemplifikacją których były Stany Zjednoczone), Chiny razem z Malezją oraz innymi państwami rozwijającymi się powinny promować utworzenie ekonomicznej wspólnoty Azji Wschodniej. Wygląda na to, że ten temat został poruszony przez Wang Yi z premedytacją, ponieważ poglądy Mahathira Mohamada na tego rodzaju zagadnienia są bardzo wyraziste o czym najlepiej świadczyła współpraca obu państw przy próbie utworzenia alternatywy dla EAEC w latach 90-tych XX wieku[294]. Malezja mogła wtedy liczyć na wsparcie Pekinu, dlatego tym razem chiński rząd oczekiwał poparcia ze strony premiera Malezji w obliczu zaostrzającej się retoryki amerykańskiej administracji Donalda Trumpa. Innym argumentem za odwołaniem się do wspólnych doświadczeń była chęć wpłynięcia na postawę szafa malezyjskiego rządu, żeby ułatwić renegocjację warunków chińskich projektów infrastrukturalnych, które zostały zawieszone[295].

Sposób w jaki zorganizowano wizytę premiera Malezji w ChRL (sierpień 2018) – w pierwszej kolejności spotkania z przedstawicielami największych chińskich przedsiębiorstw (np. Alibaba) przed oficjalnymi rozmowami w Pekinie – stanowił demonstrację niezależności malezyjskiego rządu, a także deklarację, jakiej formy chińskiego zaangażowanie w stosunki dwustronne oczekuje nowy rząd – były to przede wszystkim duże inwestycje chińskich firm w Malezji[296]. Na spotkaniu premierów obu państw, Li Keqiang zasygnalizował zainteresowanie strony chińskiej zwiększeniem importu wysokiej jakości produktów z Malezji przy jednoczesnym wprowadzaniu

[294] Jednym z głównych przykładów podobnych poglądów obu państw dotyczyła malezyjskiej inicjatywy Ugrupowania Gospodarczego Azji Wschodniej (East Asian Economic Caucus, EAEC) z 1990 r., która w oczach premiera Mohamada miała być alternatywą dla powołanej rok wcześniej Wspólnoty Gospodarczej Azji i Pacyfiku (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC). Premier Malezji był sceptyczny wobec APEC, ponieważ obawiał się dominacji tego formatu przez Stany Zjednoczone. Podobne wątpliwości podzielał Pekin, któremu nie podobał się plan przyjęcia do APEC ChRL, Hongkongu i Tajwanu w ramach tzw. polityki „trzech Chin". Zapowiedź nowego formatu przez Mahathira początkowo spotkała się z niepewnością ze strony Pekinu, ponieważ premier Malezji prowadził narrację, według której to Japonia powinna odgrywać dominującą rolę w EAEC. Tokio było jednak sceptyczne w stosunku do malezyjskiej propozycji, natomiast Kuala Lumpur oraz Pekin chciały ograniczyć amerykańskie wpływy ekonomiczne w regionie. Oprócz tego zarówno tempo integracji ekonomicznej jak i nacisk na liberalizację systemów ekonomicznych państw narodowych proponowane przez APEC nie podobało się w stolicach obu państw. W związku z tym w 1992 r. prezydent ChRL Yang Shangkun wyraził podczas swojego pobytu w Malezji pełne poparcie dla EAEC. Szerzej na ten temat zob. J. C. Liow, *Malaysia's Post-Cold War China Policy: A Reassessment*, [w:] *The Rise of China: Responses from Southeast Asia and Japan*, Jun Tsunekawa (red.), The National Institute for Defense Studies, Tokyo 2009, s. 74-75.

[295] *Malaixiya zongli Mahadier huijian Wang Yi* [Premier Malezji Mahathir spotkał się z Wang Yi], 01.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180801_9298112.shtml [dostęp 12.01.2022].

[296] *Mahadier dao fang Alibaba: qing yu women fenxiang chuangxin sixiang* [Mahathir odwiedził Alibabę: Podziel się z nami innowacyjnymi pomysłami], 18.08.2018, „Huanqiu", https://tech.huanqiu.com/article/9CaKrnKbw9y [dostęp 12.01.2022].

kolejnych ułatwień w dwustronnej wymianie handlowej. Zwrócił uwagę na potrzebę wykorzystania stabilnego środowiska biznesowego w obu krajach do zwiększenia liczby wzajemnych inwestycji. Chiński rząd zobowiązał się do rozszerzenia współpracy z Malezją w takich obszarach jak innowacje naukowe i technologiczne, motoryzacja, finanse, e-handel (e-commerce). Dobór wskazanych przez premiera ChRL sektorów nie wydaje się przypadkowy biorąc pod uwagę miejsca, które w pierwszej kolejności odwiedził Mahathir Mohamad. Li Keqiang bezpośrednio stwierdził, że z uwagi na istotną rolę jaką Malezja pełni w ASEAN, rozwój relacji między państwami ma pozytywny wpływ na działania w ramach formatu ASEAN-Chiny, co jest szczególnie istotne w dobie rosnących sentymentów protekcjonistycznych (kolejna aluzja do polityki Waszyngtonu). Premier Malezji zaznaczył, że jest to jego ósma oficjalna wizyta na stanowisku premiera. Nawiązał do deklaracji swojego chińskiego odpowiednika, przyznając, że gospodarka jego kraju w dużym stopniu opiera się na handlu, dlatego chiński rynek z populacją 1,3 mld ludzi stanowi atrakcyjny kierunek dla malezyjskich eksporterów. Mahathir Mohamad wyraził także zainteresowanie zwiększeniem współpracy z zakresu turystyki, innowacji jak i badań oraz rozwoju[297]. Po zakończeniu rozmów, premierzy Chin i Malezji wzięli udział we wspólnej konferencji prasowej, podczas której Mahathir Mohamad niespodziewanie zaprezentował ostrzejszą retorykę względem rządu w Pekinie[298]. Podczas gdy premier Li Keqiang liczył na publiczne poparcie idei wolnego handlu, jego malezyjski odpowiednik oświadczył: „powinniśmy zawsze pamiętać, że poziom rozwoju państw nie jest jednakowy", dodając następnie „nie chcemy sytuacji, w której dochodzi do nowej wersji kolonializmu, ponieważ biedne kraje nie są w stanie konkurować z bogatymi, dlatego potrzebujemy sprawiedliwego handlu"[299]. Choć premier Mohamad nie wymienił ChRL bezpośrednio, oczywistym było, że jest to nawiązanie do niekorzystnych warunków porozumień podpisanych przez rząd Najiba Razaka z Chinami w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. Nawiązania do kolonializmu lub neokolonializmu

[297] *Li Keqiang tong Malaixiya zongli Mahadier ju hang huitan shi qiangdiao zai xin de qidian shang tuidong zhong ma guanxi changqi jiankang wending fazhan* [Podczas rozmowy z premierem Malezji Mahathirem, Li Keqiang podkreślił, że należy promować długofalowy, zdrowy i stabilny rozwój stosunków chińsko-malezyjskich w nowym punkcie wyjścia], 20.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180820_7985327.shtml [dostęp 12.01.2022].

[298] *Li Keqiang yu Malaixiya zongli Mahadier gongtong huijian jizhe* [Li Keqiang i premier Malezji Mahathir spotykali się z dziennikarzami], 20.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180820_9298114.shtml [dostęp 12.01.2022].

[299] R. McGregor, *Mahathir, China and neo-colonialism*, 30.08.2018, „Nikkei Asia", https://asia.nikkei.com/Opinion/Mahathir-China-and-neo-colonialism [dostęp 12.01.2022].

musiałby być wyjątkowo bolesne dla Pekinu, ponieważ od lat utrwalał w regionie pamięć o wyzysku kolonialnych potęg z Zachodu, którego Chiny były jedną z największych ofiar.

Niespodziewany przebieg konferencji nie wpłynął na oficjalną narrację przedstawicieli obu stron, ponieważ na spotkaniu z przewodniczącym Xi Jinpingiem, premier Mahathir Mohamad zapewnił, że dotychczasowa przyjazna polityka zagraniczna nie ulegnie zmianie, a także zachęcił chińskie firmy do zwiększenia inwestycji w Malezji. Z kolei prezydent ChRL wyraził uznanie dla ogromnej wagi, jaką malezyjski rząd, na czele którego stał Mohamad, przywiązuje do stosunków dwustronnych. Xi Jinping zachęcił również swojego politycznego partnera do zwiększenia zaangażowania na rzecz promocji współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku[300].

Podsumowując, w trakcie pobytu podpisane zostały umowy dotyczące promocji malezyjskiego eksportu produktów rolniczych do Chin. Jednym z przykładów jest protokół ustaleń, na mocy którego firmy z obu państw (Sime Darby Plantation Berhard oraz China National Cereals i Oils and Foodstuffs Corporation) miały utworzyć spółkę i otworzyć w Malezji fabrykę, wytwarzającą produkty z oleju palmowego na chiński rynek. Malezyjska firma Sime Darby jest jednym z największych na świecie producentów oleju palmowego, natomiast COFCO jest wiodącym przedsiębiorstwem państwowym w ChRL, zajmującym się przetwórstwem żywności oraz rolnictwem[301]. Ponadto premier Mohamad skupił się na promocji współpracy gospodarczej, która dawała perspektywy na tworzenie nowych miejsc pracy oraz pozwalała na rozwój innowacji oraz promocję eksportu. Powrócono tym samym do priorytetów polityki zagranicznej wobec Chin z czasów pierwszej kadencji Mohamada na stanowisku premiera. W ciągu pięciu dni pobytu, dopiero ostatniego dnia malezyjski premier na indywidualnej konferencji prasowej zdradził więcej informacji na temat przyszłości projektów, które zostały zawieszone na przestrzeni ostatnich miesięcy. Potwierdził, że zarówno budowa linii kolejowej ECRL jak i rurociągów pozostanie wstrzymana do czasu zgromadzenia dodatkowych środków finansowych przy jednoczesnym obniżeniu kosztów pożyczek. Liderzy ChRL przyjęli te argumenty i zgodzili się na zawieszenie rozpoczętych prac nad tymi projektami. Niemniej jednak strona chińska unikała jakichkolwiek oficjalnych

[300] *Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Mahadier* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Mahathirem], 20.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180820_9298115.shtml [dostęp 12.01.2022].

[301] *Malaysia and China ink deal to produce palm oil-based products*, 21.08.2018, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-and-china-ink-deal-to-produce-palm-oil-based-products [dostęp 12.01.2022].

oświadczeń na temat komplikacji dotyczących realizacji inicjatywy Pasa i Szlaku w Malezji. Zamiast tego podkreślano konieczność spojrzenia na stosunki chińsko-malezyjskie z perspektywy długoterminowej, obejmującej bogatą historię relacji dwustronnych oraz ich strategicznego znaczenia. Duży nacisk położono na fakt, że Malezja znajduje się w grupie państw, które jako jedne z pierwszych przystąpiły do inicjatywy Pasa i Szlaku. Strategia Pekinu opierała się zatem na marginalizacji kwestii spornych przy jednoczesnym wyeksponowaniu informacji, świadczących o skuteczności chińskiej inicjatywy[302].

Dwa miesiące po wizycie premiera Malezji w Chinach, rząd w Kuala Lumpur podjął decyzję, która z pewnością nie spotkała się z aprobatą Pekinu. Niewątpliwie mogła się przyczynić do utrudnienia negocjacji w sprawie chińskich projektów infrastrukturalnych w Malezji. Na początku 2018 r. z więzienia w Tajlandii zbiegło 20 więźniów ujgurskiego pochodzenia z grupy ponad 200 zatrzymanych w 2014 r. Część uciekinierów (11 osób) zostało zatrzymanych na północy Malezji. Zarówno Tajlandia jak i Chiny zwróciły się do władz Malezji o wydanie zbiegłych więźniów. Warto nadmienić, iż Ujgurzy są muzułmańską mniejszością etniczną tureckiego pochodzenia zamieszkującą chiński region autonomiczny Xinjiang, oskarżaną przez władze ChRL o ekstremizm religijny i działalność terrorystyczną. Wbrew silnym naciskom chińskich władz, prokuratura Malezji podjęła decyzję o przekazaniu więźniów do Turcji, ponieważ przedstawili dowody potwierdzające, iż posiadają tureckie obywatelstwo [303]. W przeszłości pojawiały się liczne doniesienia o torturach i specjalnych obozach reedukacyjnych dla Ujgurów prowadzonych przez chińskie władze. Nie powinien zatem dziwić fakt, że Malezja z populacją zdominowaną przez wyznawców islamu zdecydowała się na umożliwienie ekstradycji więźniów do Turcji.

Rząd Mahathira Mohamada nie chciał antagonizować społeczeństwa kilka miesięcy od wyborów. Oprócz tego nowy premier musiał wykazać się swoją niezależnością od wpływów w Pekinie, w przeciwieństwo do jego poprzednika. Przekazanie więźniów do Chin wiązało się także z ryzykiem ostracyzmu na arenie międzynarodowej, co negatywnie wpłynęłoby na pozycję negocjacyjną Malezji

[302] Lye Liang Fook, *Mahathir's China Visit and Malaysia-China Relations: The View from China*, 07.09.2018, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2018_53@50.pdf [dostęp 12.01.2022].
[303] *Bugu Zhongguo fandui Malaixiya shifang 11 ming weizu ren* [Malezja wypuszcza 11 Ujgurów pomimo sprzeciwu Chin], 12.10.2018, „Voice of America", https://www.voachinese.com/a/news-defying-china-malaysia-releases-uighur-detainees-20181011/4609392.html [dostęp 12.01.2022].

w rozmowach z Chinami. Premier Mohamd stwierdził, że więźniowe zostali poddani ekstradycji, ponieważ nie popełnili żadnego przestępstwa w Malezji. Natomiast ministerstwo spraw zagranicznych ChRL sprzeciwiło się deportacji chińskich obywateli do państw trzecich[304].

Mimo pewnych trudności w relacjach dwustronnych, rok 2018 był wyjątkowo korzystny w sferze inwestycyjnej. Na początku grudnia minister finansów Lim Guan Eng poinformował, że bezpośrednie inwestycje zagraniczne (FDI) w sektorze produkcyjnym wzrosły o 250% (11,75 mld USD) w porównaniu do 2017 r. Przy czym największym źródłem tych inwestycji były Chiny, które odpowiadały za 32% FDI, na drugim miejscu znalazła się Indonezja z wynikiem 18,4% oraz Holandia z 17%. W okresie od maja do września ilość FDI wzrosła blisko czterokrotnie do 8,39 mld USD w porównaniu do tego samego okresu z 2017 r.[305] Pozytywny trend został dostrzeżony przez malezyjski rząd o czym świadczyła deklaracja ministra transportu Malezji Anthony'ego Loke Siew Fooka, który zapowiedział dążenia w kierunku transformacji Malezji w centrum przeładunkowe chińskich towarów dla ASEAN. Minister argumentował, iż Malezja posiada strategiczną pozycję w regionie dzięki licznym portom z łatwym dostępem do Morza Południowochińskiego i Cieśniny Malakka, a także bierze aktywny udział w chińskiej inicjatywie Pasa i Szlaku, w ramach której powstały dwa parki przemysłowe. Na korzyść Malezji przemawiało również podpisanie w 2015 r., „sojuszu portowego" obejmującego swoim zasięgiem 12 portów chińskich i 9 portów malezyjskich. Anthony Loke Siew Fook zwrócił uwagę, iż zaangażowanie chińskich spółek w główne projekty kolejowe Malezji pomogło w zwiększeniu jej zdolności i stopniowej modernizacji usług kolejowych na przestrzeni ostatnich lat. Był to wyraźny sygnał dla strony chińskiej, że pewne ustępstwa w sprawie kosztów realizacji projektów jak i obniżenie oprocentowania pożyczek przyczyni się nie tylko do realizacji umów już zawartych, ale również umożliwi kontynuację współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku[306].

Interakcje dyplomatyczne w 2019 r. zostały zapoczątkowane przez wizytę wiceministra spraw zagranicznych ChRL Kong Xuanyou'a w Malezji, gdzie spotkał się między innymi z ministrem spraw zagranicznych oraz ministrem transportu Malezji.

[304] N. Bowie, *Mahathir puts Uighur rights above China ties*, 16.10.2018, „Asia Times", https://asiatimes.com/2018/10/mahathir-puts-uighur-rights-above-china-ties/ [dostęp 12.01.2022].
[305] Li Xia, *Malaysia says China leads foreign investment in manufacturing sector*, 03.12.2018, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/english/asiapacific/2018-12/03/c_137648084.htm [dostęp 12.01.2022].
[306] *Malaysia seeks to become China's regional transshipment hub: official*, 06.12.2018, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/english/asiapacific/2018-12/06/c_137655114.htm [dostęp 12.01.2022].

W trakcie rozmów Kong Xuanyou odniósł się do 45. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy państwami, która świadczyła o stabilności relacji dwustronnych, a także, co istotne, nawiązał do współpracy na rzecz przyspieszenia negocjacji w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim [307]. Następnie w kwietniu 2019 r. chiński dyplomata przyjął w Pekinie sekretarza generalnego ministerstwa spraw zagranicznych Malezji, Dato' Sri Muhammada Shahrula Ikrama Yaakoba, który wziął udział w 4. rundzie strategicznych konsultacji Chiny-Malezja w Pekinie. Przedstawiciel Malezji zapowiedział uczestnictwo premiera Mohamada w drugim forum inicjatywy Pasa i Szlaku, co zwiastowało chęć kontynuacji zaangażowania w sztandarowy projekt przewodniczącego Xi Jinpinga ze strony malezyjskiego rządu. Oprócz tego podczas konsultacji poruszono kwestie związane z sytuacją na Morzu Południowochińskim, relacjami w formacie ASEAN-Chiny, reformami w Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz Radzie Bezpieczeństwa ONZ[308]. Dato' Sri Muhammad Shahrul Ikram Yaakob spotkał się także z szefem chińskiej dyplomacji, Wang Yi. Minister docenił udział premiera Malezji w kolejnym forum inicjatywy Pasa i Szlaku. Przedstawiciel strony malezyjskiej zwrócił uwagę na aktywny udział Malezji w chińskiej inicjatywie, możliwy dzięki utrzymywaniu stałego kontaktu pomiędzy decydentami obu państw na wysokim szczeblu[309].

Dzięki skutecznej komunikacji, przedstawiciele Chin i Malezji podpisali w pierwszej połowie kwietnia 2019 r. poprsawioną umowę w sprawie budowy linii kolejowej ECRL, która wprowadziła zmiany w kosztach realizacji projektu, wstrzymanego w lipcu rok wcześniej. Pierwotną trasę linii kolejowej skrócono z 688 km do 648 km, natomiast cena budowy jednego kilometra uległa zmniejszeniu z 23,82 mln USD do 16,53 mln USD. Porozumienie pomiędzy Malaysia Rail Link i China

[307] *Waijiaobu fubuzhang kong xuan you fangwen Malaixiya* [Wiceminister spraw zagranicznych Kong Xuanyou z wizytą w Malezji], 29.01.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201901/t20190129_7985330.shtml [dostęp 12.01.2022].

[308] *Waijiaobu fubuzhang Kong Xuanyou tong Malaixiya waijiaobu mishuzhang sha lu er juxing zhong ma di si lun zhanlue cuoshang* [Wiceminister spraw zagranicznych Kong Xuanyou przeprowadził czwartą rundę chińsko-malezyjskich konsultacji strategicznych z sekretarzem generalnym Ministerstwa Spraw Zagranicznych Malezji], 16.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190416_9298119.shtml [dostęp 12.01.2022].

[309] *Wang Yi huijian Malaixiya Waijiaobu mishu zhang Shaluer* [Spotkanie Wang Yi z Sekretarzem Generalnym Ministerstwa Spraw Zagranicznych Malezji Shahrulem], 16.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190416_9298118.shtml [dostęp 12.01.2022].

Communications Construction Company (CCCC) pozwoliło na obniżenie całkowitego kosztu inwestycji z 20 mld USD do 10,7 mld USD. Sukces negocjacyjny sprawił, że zarówno strona malezyjska jak i chińska nie musiały się obawiać o atmosferę towarzyszącą nadchodzącej wizycie premiera Malezji w Pekinie[310].

Oficjalna podróż Mahathira Mohamada do Chin rozpoczęła się 24 kwietnia 2019 r., i została zaplanowana na pięć dni. Oprócz udziału w drugim forum Pasa i Szlaku w Pekinie i powiązanych z nim spotkaniach dla liderów państw zaangażowanych w chińską inicjatywę, warto zwrócić uwagę na inne aspekty jego pobytu w ChRL. Należy do nich zaliczyć serię spotkań z najwyższymi przedstawicielami chińskiego rządu, wśród których znaleźli się przewodniczący Xi Jinping, premier Li Keqiang, a także przewodniczący Stałego Komitetu OZPL Li Zhanshu. Podczas rozmowy z prezydentem Chin, dominującym tematem było zacieśnianie współpracy gospodarczej poprzez wykorzystanie parków przemysłowych jak i aktywny udział w realizację projektów wchodzących w skład inicjatywy Pasa i Szlaku. Premier Mohamad zobowiązał się do kontynuacji zaangażowania w chińską inicjatywę, a także zasygnalizował chęć zwiększenia eksportu do Chin[311]. Na spotkaniu z Li Zhanshu, politycy wskazali priorytetowe sektory rozwoju współpracy bilateralnej, wśród których znalazły się rolnictwo, rybołówstwo, handel elektroniczny, innowacje technologiczne, kontakty międzyludzkie i kulturowe[312]. Wydaje się jednak, że to spotkanie premierów było najbardziej istotne, ponieważ byli świadkami podpisania trzech bardzo ważnych porozumień:

- malezyjska Rada oleju palmowego i chińska Izba handlowa do spraw importu i eksportu żywności, produktów rodzimych oraz produktów pochodnych pochodzenia zwierzęcego podpisała protokół ustaleń w sprawie importu przez Chiny oleju palmowego, na mocy którego strona chińska zobowiązała się do importu 1,9 mln ton oleju palmowego w ciągu pięciu lat za kwotę 1,1 mld USD;

[310] *Malaysia and China sign deal to resume East Coast Rail Link*, 15.04.2019, „Railway Technology", https://www.railway-technology.com/news/malaysia-and-china-sign-deal-to-resume-east-coast-rail-link/ [dostęp 12.01.2022].
[311] *Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Mahadier* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Mahathirem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190425_7985334.shtml [dostęp 12.01.2022].
[312] *Li Zhanshu huijian Malaixiya zongli Mahadier* [Li Zhanshu spotkał się z premierem Malezji Mahathirem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190427_9298121.shtml [dostęp 12.01.2022].

dodatkowo Chiny zobowiązały się do zainwestowania 477,1 mln USD w wytwórnię paliwa lotniczego pochodzenia roślinnego, a także 47,7 mln USD w produkcję tłuszczów nienasyconych; oba państwa zgodziły się na współpracę w kierunku rozliczania handlu olejem palmowym w chińskiej walucie, po zatwierdzeniu przez Bank Negara Malaysia,

- malezyjski urząd ds. rozwoju inwestycji (Malaysian Investment Development Authority, MIDA) podpisał protokół ustaleń z China Communication Construction Company, w którym oprócz umowy uzupełniającej w sprawie wznowienia prac nad linią kolejową ECRL znalazły się zapisy o rozwoju parków przemysłowych i węzłów logistycznych,
- rząd malezyjski podpisał umowę ramową o wznowieniu prac nad projektem Banda Malaysia, w realizację którego zaangażowane było konsorcjum składające się z Iskandar Waterfront Holdings oraz China Railway Engineering Corp[313].

Kolejnym aspektem pobytu malezyjskiego premiera w Chinach, na który należy zwrócić uwagę są jego wizyty w chińskich przedsiębiorstwach. Podczas swojej wizyty w 2018 r. odwiedził takie firmy jak Alibaba oraz Geely. Tym razem spotkał się z założycielem firmy Huawei Ren Zhengfeiem w pekińskim centrum badań i rozwoju chińskiego giganta technologicznego. Mahathir Mohamad uzyskał informacje na temat oferowanej przez Huawei usługi „danych w chmurze" oraz jej zastosowań przemysłowych w takich obszarach jak inteligentne miasta, inteligentna produkcja i inteligentny transport. Ponadto, korzystając z systemu telekonferencyjnego Huawei, Mahathir przeprowadził rozmowę ze studentami odbywającymi szkolenie w oddalonym o 4300 km biurze Huawei w Malezji i jego Globalnym Centrum Szkoleniowym[314]. Malezyjski premier odwiedził także pekińskie biuro firmy Sense Time, gdzie był świadkiem prezentacji na temat zastosowań sztucznej inteligencji (Artificial Intelligence, AI), opracowanej przez to przedsiębiorstwo, która ma swoje zastosowanie w takich sferach jak sterowanie autonomicznymi pojazdami, inteligentne miasta, edukacja i opieka zdrowotna. Wizyta w oddziale firmy została zwieńczona podpisaniem umowy

[313] *Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Mahadier* [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Mahathirem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190425_7985333.shtml [dostęp 12.01.2022].

[314] *Malaixiya shouxiang fangwen Huawei Beijing yanjiusuo* [Premier Malezji z wizytą w pekińskim centrum badawczym Huawei], 25.04.2019, „Huawei", https://www.huawei.com/cn/news/2019/4/malaysian-prime-minister-visit-huawei-2019 [dostęp 12.01.2022].

o współpracy strategicznej pomiędzy Sense Time, China Harbor Engineering Company i malezyjską firmą technologiczną G3 Global Berhadw celu utworzenia pierwszego parku badawczego zajmującego się technologią sztucznej inteligencji w Malezji. Zainteresowanie ze strony Malezji chińskimi rozwiązaniami technologicznymi również było pewną formą solidarności międzynarodowej z Pekinem, albowiem świadczyło o tym, że Kuala Lumpur nie uległo amerykańskim argumentom, zgodnie z którymi chińskie firmy technologiczne wykorzystują swoje produkty do szpiegowania na rzecz rządu. Dzięki takiej postawie Malezji, rząd w Pekinie mógł odpierać oskarżenia ze strony Waszyngtonu i rozszerzać swoje wpływy w obszarze zaawansowanych technologii na pozostałe państwa Azji Południowo-Wschodniej. Chiny uzyskiwały w ten sposób przewagę strategiczną nad swoim rywalem, czyli Stanami Zjednoczonymi, co najlepiej świadczy o skuteczności patronatu[315].

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na symboliczne znaczenie grupowego zdjęcia liderów państw, biorących udział w drugim forum inicjatywy Pasa i Szlaku w Pekinie. W pierwszym rzędzie, czyli tam, gdzie stał przewodniczący Xi Jinping, znaleźli się tacy liderzy państw Azji Południowo-Wschodniej jak prezydent Filipin, premier Tajlandii, sułtan Brunei, premier Kambodży, a także premier Malezji. Był to jednoznaczny sygnał, że Malezja z powrotem dołączyła do grupy państw z regionu, które mają dobre relacje z ChRL, a wznowienie projektów ECRL oraz Bandar Malaysia nie tylko wyeliminowało przeszkody na drodze do rozwoju wzajemnych relacji, ale również świadczyło o pełnym zaangażowaniu Malezji w inicjatywę Pasa i Szlaku. Poparcie malezyjskiego rządu dla inicjatywy było bardzo istotne dla rządu w Pekinie, któremu zależało na większym udziale pozostałych państw Azji Południowo-Wschodniej. Część z nich obawiała się niekorzystnych warunków realizacji projektów infrastrukturalnych przez Chiny, ale przykład renegocjacji umów z Malezją wysłał pozytywny przekaz o elastyczności chińskiego rządu, zdolnego do poszukiwania kompromisu. Wielokrotnie powtarzany przez chińskich liderów slogan o obopólnych korzyściach miał teraz pokrycie w konkretnych działaniach, co stanowiło doskonały argument do rozpoczęcia negocjacji z innymi rządami na temat ich udziału w inicjatywie Pasa i Szlaku, będącej jednym z fundamentalnych elementów dyplomacji peryferyjnej. Na tej podstawie można stwierdzić, że budowa relacji dwustronnych w oparciu o typologię patron-klient

[315] Ma Si, *Sense Time deal to see construction of the first AI park in Malaysia*, 30.04.2019, „China Daily", http://www.chinadaily.com.cn/a/201904/30/WS5cc7a224a3104842260b93ed.html [dostęp 12.01.2022].

przyczyniała się do realizacji głównych założeń polityki zagranicznej ChRL w holistycznym wymiarze[316].

Wraz ze zmianami dotyczącymi realizacji chińskich projektów infrastrukturalnych w Malezji, zmieniło się również stanowisko premiera Malezji wobec sposobu traktowania Ujgurów w Chinach. Po tym jak w październiku 2018 r. grupa Ujgurów została deportowana do Turcji, wbrew protestom ze strony chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych, w wywiadzie udzielonym w lipcu 2019 r. dla tureckich mediów Mahathir Mohamad stwierdził, iż arbitralna krytyka Pekinu za sposób traktowania Ujgurów nie przyniesie żadnych rezultatów. Dodał również, że działalność muzułmańskiej mniejszości etnicznej powinna być dokładnie zbadana[317]. Pierwszą okazją do weryfikacji warunków w jakich żyje muzułmańska mniejszość etniczna mieli dziennikarze z Indonezji i Malezji, którzy w lutym 2019 r. złożyli wizytę w regionie autonomicznym Xinjiang w celu przeprowadzenia wywiadów z tamtejszą ludnością, aby zbadać w jaki sposób rozwija się region, a także jak jest wdrażana polityka przeciwdziałania ekstremizmowi. Delegacja odwiedziła między innymi ośrodki kształcenia i szkolenia zawodowego w Kaszgar, gdzie była pod wielkim wrażeniem przestronnych budynków i dobrze wyposażonych obiektów noclegowych. Ponadto wzięła udział w zajęciach w dwóch przedszkolach w miasteczku Naizerbag w Kaszgar, gdzie dzieci w wieku od trzech do sześciu uczęszczały za darmo, a także miały możliwość nauki zarówno języka chińskiego, jak i ujgurskiego. Asmaliza Binti Mansor, pełniący funkcję asystenta redaktora w malezyjskiej gazecie Sinar Harian, zwrócił uwagę w swojej relacji na dobry stan zabytkowych meczetów, w których muzułmanie mogli uczestniczyć w obrzędach religijnych. Większość dziennikarzy była pozytywnie zaskoczona warunkami panującymi w regionie autonomicznym, zwracając tym samym uwagę na to, że doniesienia o obozach dla muzułmanów tworzonych przez chińczyków nie są prawdziwe. Jako główny sposób przeciwdziałania rozwojowi ekstremizmu religijnego i terroryzmu przedstawiono obszerny program kształcenia zawodowego[318]. Choć wiarygodność takiego wyjazdu dla dziennikarzy była niska, ponieważ chiński rząd umożliwił dostęp do wybranych przez siebie obszarów, to zdaje się, że obie strony

[316] Lye Liang Fook, *China-Malaysia Relations Back on Track?*, 15.05.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_38.pdf [dostęp 12.01.2022].
[317] *Malaysia: Mahathir Careful Not to Condemn China's Treatment of Uyghurs*, 31.07.2019, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/uyghur/malaysia-uyghurs-07312019175631.html [dostęp 12.01.2022].
[318] *Indonesian, Malaysian journalists visit Xinjiang*, 02.03.2019, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/a/201903/02/WS5c79c54fa3106c65c34ec4a0.html [dostęp 12.01.2022].

uzyskały zamierzony rezultat. Muzułmańskie państwa Azji Południowo-Wschodniej otrzymały idealną relację na potrzeby polityki wewnętrznej w kraju, dzięki której było możliwe uspokojenia nastrojów społecznych. Natomiast rząd w Pekinie z jednej strony pokazał dobrą wolę jak i transparentność swoich działań, a także podważył zasadność oskarżeń państw Zachodu (przede wszystkim chodziło o dyskredytację Stanów Zjednoczonych) o łamanie praw człowieka w Xinjiangu.

Po zakończeniu forum inicjatywy Pasa i Szlaku, kolejną okazją do spotkania przedstawicieli Chin i Malezji była seria wydarzeń w ramach ASEAN, zorganizowanych w Tajlandii na początku sierpnia 2019 r. Wśród uczestników znaleźli się ministrowie spraw zagranicznych Wang Yi oraz Saifuddin Abdullah, którzy w zorganizowanym na marginesie spotkaniu omówili postępy w relacjach dwustronnych, ze szczególnym uwzględnieniem parków przemysłowych jak i projektów infrastrukturalnych, takich jak linia kolejowa ECRL. Szef malezyjskiej dyplomacji podkreślił duże znaczenie współpracy w koordynacji kwestii dotyczących multilateralizmu jak i promocji wolnego handlu[319]. Dużo większe znaczenie miała jednak wizyta ministra Abdullaha w Chinach z września 2019 r., ponieważ doprowadziła do powołania bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego Chiny-Malezja w sprawie kwestii morskich. Głównym celem utworzenia tego rodzaju platformy do dialogu było zwiększenie wzajemnego zrozumienia i zaufania, poprzez właściwe zarządzanie sporami, promowanie współpracy morskiej oraz wspólne działania na rzecz utrzymania pokoju oraz stabilności na Morzu Południowochińskim[320]. Podobny mechanizm został zainicjowany pomiędzy Chinami i Filipinami w maju 2017 r., a co za tym idzie rząd w Pekinie konsekwentnie realizował swoją politykę zorientowaną na dwustronnych negocjacjach z pozostałymi stronami sporu na Morzu Południowochińskim, uzyskując w ten sposób silniejszą pozycję negocjacyjną. Tworzenie diad pomiędzy państwami charaktertyzującymi się tak wielką asymetrią są najlepszym dowodem na preferowanie przez rząd w Pekinie dynamicznych i niesformalizowanych relacji, umożliwiających szybką adaptację do zmieniających się okoliczności, podsycanych przez rywalizację ze Stanami Zjednoczonymi o prymat

[319] *Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Saifuding* [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Saifuddinem], 02.08.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201908/t20190802_9298122.shtml [dostęp 12.01.2022].

[320] *Zhong ma jianli haishang wenti cuoshang jizhi* [Chiny i Malezja powołały mechanizm konsultacyjny w kwestiach morskich], 12.09.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201909/t20190912_9298126.shtml [dostęp 12.01.2022].

w regionie. Wraz z zaostrzającą się wojną handlową z Waszyngtonem, coraz częściej na oficjalnych spotkaniach dyplomatycznych pojawiały się tematy związane ze zwiększającą się niestabilnością ładu międzynarodowego, napędzaną przez unilateralizm i protekcjonizm. Odniesień do tych tematów nie zabrakło również w oświadczeniu z wrześniowego spotkania ministrów spraw zagranicznych ChRL i Malezji. Wang Yi chciał w ten sposób uzyskać poparcie Malezji w pośredniej krytyce Stanów Zjednoczonych, wzmacniając tym samym wizerunek Chin jako państwa promującego multilateralizm i wolny handel, między innymi w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku, czy szerszej współpracy w formacie ASEAN-Chiny. Saifuddin Abdullah zapowiedział współpracę z Chinami na rzecz promocji multilateralizmu, ale odwołał się również do pokojowej koegzystencji i przestrzegania „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim” [321] . Zwieńczeniem spotkania ministrów sprawiedliwości obu państw była wspólna konferencja prasowa, na której przedstawionych zostało pięć priorytetowych obszarów współpracy mających na celu wzmocnienie kompleksowego partnerstwa strategicznego. W ramach tych obszarów wymieniono:

- pogłębienie współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku z uwzględnieniem parków przemysłowych,
- wzmocnienie wzajemnego zrozumienia poprzez zwiększenie wiedzy o kulturze, wspólne projekty sportowe i edukacyjne, a także zwiększenie wymiany turystycznej,
- zachowanie pokoju i stabilności w regionie poprzez skuteczne rozwiązywanie sporów (zwłaszcza na Morzu Południowochińskim); oba państwa zobowiązały się do wspierania procesu negocjacyjnego nad Kodeksem Postępowania,
- promocję regionalnej współpracy w regionie Azji Wschodniej, dzięki poprawie jakości stosunków ASEAN-Chiny, jak również przyspieszeniu negocjacji nad Regionalnym Kompleksowym Partnerstwem Gospodarczym (Regional Comprehensive Economic Partnership, RCEP),

[321] *Wang Yi tong Malaixiya waizhang Saifuding juxing huitan* [Wang Yi przeprowadził rozmowę z malezyjskim ministrem spraw zagranicznych Saifuddinem], 12.09.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201909/t20190912_9298124.shtml [dostęp 12.01.2022].

- promocję „azjatyckich wartości" i ochronę „międzynarodowej sprawiedliwości" w dobie intensyfikacji globalnych wyzwań dla multilateralizmu i rosnących tendencji protekcjonistycznych[322].

Strategia zmierzająca do wzmocnienia partnerstwa skupiała się na obszarach szczególnie istotnych z punktu widzenia uwarunkowań patronatu. Pogłębienie współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku wpisywało się zarówno w cele ideologiczne związane z praktykami ekonomicznymi jak i solidarność międzynarodową, ponieważ udział Malezji przyczyniał się do budowy regionalnego oraz międzynarodowego poparcia dla Pasa i Szlaku. Analogicznie sprawa wyglądała w przypadku ostatniego punktu mówiącego o promocji „azjatyckich wartości" i ochronie „międzynarodowej sprawiedliwości", przy czym działania te miały również dodatkowe zastosowanie w przypadku uzyskania przewagi strategicznej w rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi. Pekin budował bowiem przekaz, zgdonie z którym protekcjonistyczna polityka Waszyngtonu negatywnie wpływa na rozwój współpracy gospodarczej w regionie. Był to element strategii mającej na celu zwiększanie poczucia niepewności i zagrożenia państw Azji Południowo-Wschodniej w domenie gospodarczej w stosunku do Stanów Zjednoczonych, konsolidując jednocześnie pozycję ChRL jako jedynego, odpowiedzialnego partnera we współpracy ekonomicznej. Z kolei punkty drugi i trzeci skupiały się na utrwaleniu zaufania do ChRL i budowy wizerunku państwa, które nie stwarza zagrożenia dla stabilności regionu, ze szczególnym uwzględnieniem stron w sporze na Morzu Południowochińskim.

Koniec września i początek października przyniosły kolejne postępy w stosunkach między państwami. Wbrew licznym ostrzeżeniom ze strony Stanów Zjednoczonych i innych liberalnych demokracji przed współpracą z chińskim gigantem technologicznym – Huawei, który może wykorzystywać własne systemy teleinformatyczne do działań szpiegowskich, malezyjski rząd poinformował o planach pierwszej demonstracji możliwości sieci 5G, stworzonej przy współpracy z Huawei. Minister komunikacji i multimediów Gobind Singh Deo zapowiedział, że na początku 2020 r. sieć szybkiego Internetu ma działać w całym kraju, dzięki czemu Malezja stanie się liderem pod względem wdrażania 5G na świecie. W przeciwieństwie do Stanów

[322] *Wang Yi: tuidong zhong ma quanmian zhanluehuoban guanxi xing wen zhi yuan* [Wang Yi: Promuj kompleksowe partnerstwo strategiczne między Chinami a Malezją na rzecz stałego i długoterminowego rozwoju], 12.09.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201909/t20190912_7985343.shtml [dostęp 12.01.2022].

Zjednoczonych, ale również Wietnamu i wielu innych państw, malezyjski rząd nie podzielał obaw odnośnie szpiegowskiej działalności Huawei. Zdecydowanie większą rolę odgrywała przystępna cena sprzętu produkowanego przez chińską firmę. Według badań przeprowadzonych przez lobbystyczną grupę GSMA do końca 2025 r. 20% komórkowych połączeń internetowych w Malezji będzie odbywało się przy wykorzystaniu 5G. Huawei podpisało już wstępne umowy na współpracę przy tworzeniu sieci 5G z takimi malezyjskimi firmami jak Celcom Axiata, Telekom Malaysia i Maxis[323]. Natomiast na początku października 2019 r. Maxis i Huawei zawarły umowę na dostarczenie przez chińską firmę sprzętu umożliwiającego uruchomienie sieci telekomunikacyjnej piątej generacji, która ma być dostępna dla użytkowników już w pierwszym kwartale 2020 r. O dużym znaczeniu rozwoju technologicznego w kierunku 5G najlepiej świadczy fakt, że wiadomość o podpisaniu umowy przyczyniła się do wzrostu cen akcji Maxis o 1,5%[324].

Podsumowując stosunki dyplomatyczne Chin i Malezji warto przeprowadzić analizę i przedstawić zestawienie ilościowe wzajemnych wizyt decydentów z obu państw. W zestawieniu zostały wzięte pod uwagę najważniejsze osoby z perspektywy egzekucji polityki zagranicznej państwa, do których zaliczono prezydenta w przypadku ChRL, premierów oraz ministrów spraw zagranicznych. Jeżeli chodzi o ogólną liczbę wizyt na pierwszy plan wysuwa się głęboka dysproporcja pomiędzy pięcioma wizytami przedstawicieli strony chińskiej i aż dziewięcioma po stronie malezyjskiej (łącznie zrealizowano zatem czternaście wizyt). Tym bardziej, że po stronie chińskiej badaniami zostały objęte trzy osoby, a w przypadku Malezji tylko dwie. Stosunek ilościowy wzajemnych wizyt państwowych jest potwierdzeniem większego potencjału ChRL, albowiem jako państwo silniejsze nie musi zabiegać o atencję innych państw, a wizyty mają jedynie służyć rozszerzeniu swoich wpływów i ewentualnemu wzmacnianiu już nawiązanych stosunków z wybranymi aktorami. Zestawienie dostarcza również argumenty na rzecz poparcia tezy o klientelistycznym charakterze stosunków chińsko-malezyjskich, w których Chinom należy przypisać rolę patrona, a Malezji klienta. Rola klienta, który dysponuje zdecydowanie mniejszym potencjałem, sprowadza się bowiem do zabiegania o zainteresowanie i korzyści płynące z rozwoju relacji z patronem. Taki

[323] K. N. Das, *Malaysia's 5G plan a potential boon for China's Huawei*, 24.09.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-telecoms-5g-malaysia-idUKKBN1W90RF [dostęp 12.01.2022].
[324] *Ma dianxin gongsi ming xun yu Huawei hezuo mingnian tuichu 5G fuwu* [Malezyjska firma telekomunikacyjna Maxis współpracuje z Huawei w celu uruchomienia usług 5G w przyszłym roku], 04.10.2019, „Zaobao", https://www.zaobao.com.sg/news/sea/story20191004-994202 [dostęp 12.01.2022].

układ wizyt dwustronnych odzwierciedla jednocześnie zależność występującą w czasach trybutarnych, w których to państwa peryferyjne wysyłały misje trybutarne do Chin, żeby utrwalić relacje i zachować miejsce w chińskiej strefie wpływów, wiążące się z wymiernymi korzyściami wynikającymi ze współpracy handlowej.

Tabela 2. Oficjalne wizyty polityczne w stosunkach Chiny-Malezja (2013-2019)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Wizyty prezydenta ChRL w Malezji	1	0	0	0	0	0	0
Wizyty premiera ChRL w Malezji	0	0	1	0	0	0	0
Wizyty premiera Malezji w ChRL	0	2	1	1	1	1	1
Wizyty ministra spraw zagranicznych Malezji w ChRL	1	0	0	0	0	0	1
Wizyty ministra spraw zagranicznych ChRL w Malezji	1	0	1	0	0	1	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oficjalnych oświadczeń znajdujących się na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/ [dostęp 12.01.2022].

W przypadku Malezji warto zwrócić uwagę na wysoką częstotliwość wizyt premiera w Chinach (łącznie siedem wizyt) w porównaniu do ministra spraw zagranicznych (łącznie trzy wizyty). Większa liczba wizyt przedstawiciela kraju na najwyższym szczeblu jest dowodem na to, że stosunki z ChRL miały priorytetowe znaczenie dla Kuala Lumpur. Tylko w 2013 r. premier Malezji nie odwiedził Chin, ale i tak doszło do spotkania liderów obu państw, ponieważ przewodniczący Xi Jinping złożył wizytę w Malezji. Ponadto rok później Najib Razak poleciał do Chin aż dwa razy, przy czym należy mieć na uwadze, że był to wyjątkowy okres, ponieważ w 2014 r. doszło do katastrofy samolotu MH370 ze zdecydowaną większością chińskich obywateli na pokładzie. Malezyjski premier musiał wtedy przedsięwziąć nadzwyczajne środki, żeby złagodzić napięcia, które narosły wokół wypadku. Chińskie reperkusje sprawiły, że zaangażowano nawet króla Abdul Halim Muadzam Shaha, który mimo swojej *stricte* reprezentacyjnej roli, również poleciał do Pekinu w 2014 r., żeby wesprzeć dyplomatyczne wysiłki rządu.

Bez wątpienia momentem przełomowym w relacjach bilateralnych w latach 2013-2019 były wybory z maja 2018 r., które wygrała koalicja z Mahathirem Mohamadem na czele. Mimo wdrożonej przez nowego premiera rewizji stosunków dwustronnych,

dynamika wizyt w Chinach nie uległa zmniejszeniu. Niemniej jednak zmiana rządu spotkała się z reakcją Pekinu, ponieważ do Malezji poleciał szef chińskiej dyplomacji Wang Yi, którego zadaniem było zadbanie o los projektów w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. Widać na tym przykładzie, że obie strony reagowały na wyzwania dla stosunków dwustronnych, a co za tym idzie zarówno Chiny jak i Malezja ceniły łączące ich relacje. Biorąc jednak pod uwagę dysproporcję w potencjałach, w przypadku Malezji za kontrolę zniszczeń był odpowiedzialny premier (przy wsparciu ze strony króla), natomiast w przypadku ChRL był to przedstawiciel niższego szczebla w postaci ministra spraw zagranicznych.

Interakcje polityczne są ściśle powiązane ze współpracą gospodarczą, której jednym z głównych wyznaczników jest dwustronna wymiana handlowa. Oczywiście dysproporcja gospodarcza pomiędzy Chinami i Malezją jest bardzo duża, a związana z tym asymetria wpisuje się w ramy charakterystyczne dla relacji klientelistycznych. Rząd w Pekinie może w ten sposób posłużyć się narzędziami ekonomicznymi do zarządzania stosunkami z Malezją, na przykład poprzez ofertę odpowiednich zachęt, żeby skłonić klienta do zaspokojenia swoich potrzeb niematerialnych o charakterze strategicznym. Nie oznacza to jednak, że wysoki stopień dysproporcji gospodarczych musi się automatycznie wiązać z deficytem handlowym po stronie państwa, któremu została przypisana rola klienta. Malezja jest jedynym państwem z grupy państw, będących przedmiotem analizy, które cieszy się dodatnim bilansem handlowym z ChRL. Wszystko wskazuje na to, że zarówno struktura malezyjskiej gospodarki jak i polityka prowadzona przez malezyjski rząd spełniają oczekiwania Pekinu do tego stopnia, że główną formą korzyści płynących z relacji patron-klient jest gratyfikacja w postaci wysokiego importu Chin. Na uwagę zasługuje fakt, że Malezja prowadziła najmniej konfrontacyjną politykę na Morzu Południowochińskim spośród państw Azji Południowo-Wschodniej zaangażowanych w spory na tym akwenie. Ponadto analiza interakcji dyplomatycznych pokazała, że Malezja spełnia ogólne założenia wskazywanych przez stronę chińską oczekiwań, jak chociażby aktywny udział w inicjatywie Pasa i Szlaku, nieumiędzynarodawianie sporu na Morzu Południowochińskim i zgoda co do prowadzenia negocjacji w formule dwustronnej.

Należy podkreślić, że mimo utrzymywania się dodatniego bilansu handlowego przez cały okres objęty badaniami (2013-2019) można zauważyć zmiany w chińskim imporcie w zależności od przełomowych wydarzeń w relacjach dwustronnych. Warto zauważyć spadek importu po katastrofie lotniczej z 2014 r., który utrzymywał się do 2016

r. Niemniej jednak w 2017 r. zanotowano wzrost importu, a w 2018 r. jego wartość była rekordowo wysoka. Z kolei chiński deficyt handlowy stopniowo się zwiększał począwszy od 2013 r., kiedy wynosił 3 mld USD, aby ostatecznie osiągnąć wartość ponad 10,5 mld USD w 2016 r. W kolejnych latach utrzymywał się w okolicach poziomu 9 mld USD.

Tabela 3.Wymiana handlowa Chiny-Malezja w latach 2013-2019 (mld USD)

	Import ChRL z Malezji	**Eksport ChRL do Malezji**	**Wartość handlu dwustronnego**	**Deficyt handlowy ChRL**
2013	30,71	33,71	64,42	3
2014	28,17	35,31	63,48	7,14
2015	25,98	33,12	59,10	7,14
2016	23,72	34,30	58,02	10,58
2017	29,36	38,30	67,66	8,94
2018	34,44	43,46	77,90	9,02
2019	33,69	42,37	76,06	8,68

Źródło: *Value of goods imported from Malaysia to China from 2006 to 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525368/china-import-of-goods-from-malaysia/ [dostęp 10.12.2021]; *Value of goods exported from China to Malaysia from 2006 to 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525368/china-import-of-goods-from-malaysia/ [dostęp 10.12.2021].

Inną formą zachęt, na którą szczególną uwagę kładł malezyjski premier Mahathir Mohamad, kiedy przejął władzę w maju 2018 r. były chińskie inwestycje. W latach 2013-2015 można było zauważyć stopniowy wzrost chińskich inwestycji, na których kryzys w stosunkach dwustronnych z 2014 r. nie odbił się w tak wyraźnie jak to było w przypadku wymiany handlowej. Momentem przełomowym były lata 2016-2017, ponieważ doszło w tym okresie do gwałtownego wzrostu chińskich inwestycji z poziomu niespełna 300 mln USD w 2015 r. do 1,3 mld w 2016 r. Na tak gwałtowny wzrost miał wpływ szereg czynników zarówno o charakterze wewnątrzpaństwowym jak i międzynarodowym. W pierwszej kolejności należy zacząć od wydarzeń na wewnętrznej scenie politycznej Malezji. W lipcu 2015 r. doszło do publikacji artykułu w amerykańskiej gazecie *The Wall Street Journal*, który obnażył przejęcie przez premiera Najiba Razaka niemal 700 mln USD z państwowego funduszu inwestycyjnego 1MDB. Wysokie zadłużenie funduszu, a także nasilające się oskarżenia o oszustwa pod adresem premiera spowodowały, że konieczna była interwencja Pekinu, który nie mógł sobie pozwolić na pozbawienie władzy premiera Malezji, który sprzyjał chińskim interesom strategicznym w regionie. W związku z tym Chiny zaangażowały się w wykup aktywów

należących do 1MDB, żeby pomóc premierowi Razakowi zapanować nad kryzysową sytuacją wewnątrz kraju. Wsparcie ze strony Chin było efektem spełnienia zobowiązań ciążących na Pekinie w ramach patronatu, a także wiązało się z koniecznością ochrony relacji patron-klient z Malezją. W cały proces byli zaangażowani przedstawiciele obu stron na najwyższym szczeblu, o czym świadczy fakt, że przez cały okres będący przedmiotem badań tylko w 2015 r. premierzy obu państw dokonali wzajemnych wizyt państwowych. Doniesienia prasowe z 2019 r. potwierdziły, że w 2016 r. rządy obu państw kontynuowały działania zorientowane na poprawie kondycji finansowej funduszu 1MDB za pośrednictwem nowych inwestycji infrastrukturalnych Chin w Malezji, mimo braku odpowiednich zabezpieczeń finansowych w budżecie państwa. Dlatego wartość chińskich inwestycji w Malezji uległa kolejnemu powiększeniu w 2017 r. do poziomu 1,5 mld USD. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w 2016 r. doszły dodatkowe czynniki o charakterze międzynarodowym. Po pierwsze na ten okres przypada coraz większe zainteresowanie Stanów Zjednoczonych skandalem wokół 1MDB, albowiem okazało się, że swój udział w nim miały również podmioty amerykańskie. Dlatego Departament Sprawiedliwości USA ogłosił konfiskatę aktywów powiązanych z 1MDB. Od tej pory pomoc Malezji nabrała nowego znaczenia z perspektywy chińskiego patronatu, ponieważ dochodził aspekt wypełnienia oczekiwań związanych z solidarnością międzynarodową jak i rywalizacją strategiczną na linii Pekin-Waszyngton o wpływy w Azji Południowo-Wschodniej i nadrzędną rolę w regionie. Po drugie, w 2016 r. doszło do ogłoszenia wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze w sporze pomiędzy Chinami i Filipinami na Morzu Południowochińskim, który podważał chińskie roszczenia na tym akwenie. Niekorzystny wyrok z perspektywy Pekinu sprawił, że przychylność Malezji w ramach patronatu miała jeszcze większe znaczenie strategiczne niż sprzed wydania orzeczenia, a co za tym idzie ChRL była gotowa ponieść większe koszty na rzecz utrzymania dotychczasowych stosunków z Malezją. Jedną z form poniesionych kosztów było zwiększenie inwestycji w Malezji, aby umożliwić premierowi Razakowi zmniejszenie zadłużenia funduszu inwestycyjnego 1MDB, a tym samym ułatwić naprawę szkód wizerunkowych przed krajowymi wyborami z 2018 r. Kroki przedsięwzięte przez Chiny okazały się jednak niewystarczające, ponieważ Najib Razak przegrał wybory, a jego miejsce zajął Mahathir Mohamad. Wraz ze zmianą premiera Malezji, wartość chińskich inwestycji uległa drastycznemu spadkowi do poziomu 128 mln USD, czyli nieznacznie wyższego w porównaniu do tego z 2013 r. Zmniejszenie chińskich inwestycji było skutkiem kontestowania przez nowego premiera Malezji warunków umów

podpisanych ze stroną chińską przez rząd jego poprzednika na inwestycje infrastrukturalne w kraju. Pekin musiał zatem zredefiniować swoje podejście do relacji z Malezją i przedsięwziąć odpowiednie kroki w kierunku odbudowy podobnego poziomu wpływów do tego sprzed wyborów w 2018 r.

Tabela 4. Chińskie inwestycje w Malezji w latach 2013-2019 (mln USD)

	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Wartość inwestycji	73,8	222,09	299,5	1 344,4	1 568,6	128,02	112,3

Źródło: *Net foreign direct investment (FDI) flows from China to Malaysia from 2012 to 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/653723/malaysia-net-fdi-flows-from-china/ [dostęp 10.12.2021].

2.2. Polityczny wymiar stosunków Chińskiej Republiki Ludowej z Wietnamem

Spośród państw będących przedmiotem analizy tylko Wietnam posiada lądową granicę z ChRL, której długość wynosi niemal 1300 km. Geograficzna bliskość jest zarówno źródłem wzmożonej wymiany w wielu obszarach jak polityka, handel, turystyka i kultura, ale przyczynia się również do napięć i dużego niepokoju, opartego na doświadczeniach historycznych, a także rosnącej potęgi Chin. Główną osią napięć są jednak spory na Morzu Południowochińskim zarówno, jeżeli chodzi o archipelag Paracele jak i Spratly.

Początkowo Wietnam prowadził strategię współpracy i zaangażowania z Chinami poprzez negocjacje międzyrządowe na różnych szczeblach na temat sporów na Morzu Południowochińskim. Jednym z sukcesów było podpisanie w październiku 2011 r. umowy w sprawie podstawowych zasad rozstrzygania kwestii morskich. Obie strony zobowiązały się do poszukiwania podstawowych i długotrwałych rozwiązań akceptowalnych dla obu państw w sporach dotyczących morza na podstawie prawa międzynarodowego oraz rozstrzygania sporów morskich w drodze przyjaznych rozmów i negocjacji. W oczekiwaniu na rozwiązanie kwestii spornych, Chiny i Wietnam zgodziły się także na prowadzenie rozmów poświęconych wypracowaniu środków przejściowych i tymczasowych, które nie będą wpływały na wzajemną politykę. Dodatkowym celem było dążenie do wspólnego rozwoju poprzez realizację odpowiednich badań i negocjacji. Podsumowując, był to duży krok w kierunku odseparowania morskich sporów terytorialnych od ogólnego charakteru stosunków dwustronnych. Zapoczątkowano w ten

sposób pozytywny trend, który był widoczny w interakcjach dyplomatycznych do końca 2013 r.[325]

Pierwszą zasługującą na uwagę interakcją dyplomatyczną w 2013 r. było 6. spotkanie Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej zorganizowane w maju w Pekinie. Inicjatywa została zapoczątkowana w 2006 r. na skutek incydentu w Zatoce Tonkińskiej. Strona wietnamska była reprezentowana przez wicepremiera Nguyen Thien Nhana, który w pierwszej kolejności spotkał się z premierem ChRL. Głównym tematem rozmów z 10 maja było rozwijanie dobrosąsiedzkich relacji bilateralnych przy jednoczesnym utrzymaniu stabilności na Morzu Południowochińskim. Premier Li Keqiang wskazał utrzymanie komunikacji na wysokim szczeblu jako kluczowy element niezbędny do realizacji tych celów[326]. Następnego dnia odbyło się posiedzenie komitetu, pod przewodnictwem wietnamskiego wicepremiera oraz chińskiego radcy stanu Yang Jiechi. Przedstawiciele obu stron zobowiązali się do szybkich negocjacji w sprawie planu działania dotyczącego implementacji kompleksowego strategicznego partnerstwa kooperacyjnego zawartego w 2008 r. Dużo uwagi poświęcono również współpracy rządowej i partyjnej, która dzięki 9. edycji ponadpartyjnego seminarium teoretycznego wzmocniła stosunki pomiędzy odpowiednimi szczeblami rządowymi w takich obszarach jak gospodarka, handel, siły zbrojne, egzekwowanie prawa, bezpieczeństwo, nauka, edukacja, kultura i ochrona zdrowia. Nguyen Thien Nhan zapewnił stronę chińską o wsparciu Wietnamu w rozwoju relacji w formacie ASEAN-Chiny[327]. Ponadto, w celu lepszej koordynacji działań podpisano plan wdrażania umowy dotyczącej współpracy kulturowej na lata 2013-2015 oraz plan rozwoju współpracy handlowej i ekonomicznej na lata 2012-2016[328].

---

[325] *VN-China basic principles on settlement of sea issues*, 15.10.2013, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vnchina-basic-principles-on-settlement-of-sea-issues/50572.vnp [dostęp 15.01.2022].

[326] *Li Keqiang huijian Yuenan fuzongli Ruan Shanren* [Li Keqiang spotyka się z wicepremierem Wietnamu Nguyen Thien Nhan], 10.05.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201305/t20130510_9308542.shtml [dostęp 15.01.2022].

[327] *Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di liu ci huiyi zai Beijing juxing* [W Pekinie odbyło się szóste posiedzenie Komitetu Sterującego ds. Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 11.05.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201305/t20130511_8011974.shtml [dostęp 15.01.2022].

[328] *Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di liu ci huiyi fabiao lianhe xinwengao* [Wspólne oświadczenie prasowe wydane po zakończeniu szóstego posiedzenia Komitetu Sterującego ds. Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 11.05.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201305/t20130511_9308543.shtml [dostęp 15.01.2022].

Miesiąc później odbyła się wizyta prezydenta Wietnamu Truong Tan Sanga w Pekinie. Podczas rozmowy politycy obu państw wyróżnili pięć obszarów, dzięki którym miało być możliwe pogłębienie kompleksowej strategicznej współpracy poprzez:

- utrzymanie wymiany na wysokim szczeblu i wzmacnianie strategicznej komunikacji przy jednoczesnej promocji wymiany międzypartyjnej,
- wspieranie działań realizowanych przez Komitet Sterujący do spraw współpracy bilateralnej, zwłaszcza z zakresu dyplomacji, obrony narodowej oraz egzekwowania prawa,
- wzmocnienie koordynacji strategii rozwoju gospodarczego między dwoma państwami i niezwłoczne wdrożenie pięcioletniego planu rozwoju Chiny-Wietnam 2012-2016 w zakresie współpracy gospodarczej i handlowej; promowanie współpracy w dziedzinie transportu, energetyki, rolnictwa, przetwórstwa i produkcji oraz usług, a także rozwój współpracy w zakresie połączeń infrastrukturalnych; jak najszybsze osiągnięcie celu 60 mld USD w handlu dwustronnym wyznaczonego na 2015 r.; dodatkowo Wietnam wyraził zainteresowanie większą liczbą chińskich inwestycji,
- rozszerzenie współpracy w dziedzinie kultury i edukacji oraz rozpoczęcie budowy centrów kulturowych,
- intensyfikację współpracy w formatach wielostronnych ze szczególnym uwzględnieniem platformy ASEAN-Chiny[329].

Do kluczowych zagadnień zaliczono również sytuację na Morzu Południowochińskim. Przewodniczący Xi Jinping podkreślił ważne znaczenie utrzymania stabilnej sytuacji poprzez bilateralne negocjacje kwestii spornych, a także unikanie unilateralnych działań prowadzących do komplikacji lub eskalacji napięć. Rozmowy zostały zakończone podpisaniem szeregu dokumentów dotyczących współpracy bilateralnej, w których znalazł się plan działania w sprawie implementacji kompleksowego strategicznego partnerstwa kooperacyjnego[330]. W czasie wizyty prezydent Wietnamu podjął rozmowę z Zhang Dejiangiem, przewodniczącym Stałego Komitetu OZPL. Ta parlamenterna platforma współpracy miała służyć zwiększeniu

[329] *Xi Jinping tong Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang huitan shi qiangdiao zhong yue shuangfang yao chaozhe youhao hezuo de daolu jiandingbuyí wang qian zou* [Podczas rozmów z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem, Xi Jinping podkreślił, że Chiny i Wietnam powinny konsekwentnie podążać drogą przyjaznej współpracy], 19.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201306/t20130619_9308544.shtml [dostęp 15.01.2022].
[330] Ibidem.

wymiany międzyludzkiej oraz promowania chińskich rozwiązań w zakresie „socjalistycznego państwa prawa”[331]. W trakcie kolejnych spotkań z premierem ChRL Li Keqiangiem omówiono sytuację na Morzu Południowochińskim, a strona chińska zaproponowała wspólne projekty na spornych obszarach morskich[332].

Na początku sierpnia 2013 r. szef chińskiej dyplomacji Wang Yi złożył wizytę w Wietnamie. W czasie spotkań strona wietnamska, reprezentowana przez premiera Nguyen Tan Dunga oraz ministra spraw zagranicznych Pham Binh Minha, określiła relacje dwustronne jako strategiczny wybór wietnamskiego rządu wynikający między innymi z wkładu ChRL w odzyskanie niepodległości przez Wietnam. Warto zauważyć, że skomplikowana historia relacji obu państw[333] sprawia, że w oficjalnych spotkaniach rzadziej jest poruszany ten temat i ma znacznie bardziej ograniczoną formę w porównaniu do analogicznych spotkań z przedstawicielami Malezji czy Filipin[334]. W rozmowie pomiędzy ministrami spraw zagranicznych ponownie dominował temat Morza Południowochińskiego, aczkolwiek największy nacisk został położony na przekształcenie dotychczasowych napięć związanych ze sporami w szansę na współpracę i rozwój sąsiedzkich relacji[335].

---

[331] *Zhang Dejiang huijian Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang* [Zhang Dejiang spotyka się z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sang], 20.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201306/t20130620_9308545.shtml [dostęp 15.01.2022].

[332] *Li Keqiang huijian Yuenan guojiazhuxi zhang Jin Chuang* [Li Keqiang spotkał się z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem], 20.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201306/t20130620_8011978.shtml [dostęp 15.01.2022].

[333] Przez dziesięć wieków (111 r. p.n.e. - 938 r. n.e.) Wietnam był zdominowany i wcielony do chińskiego imperium – czasami bezpośrednio, a czasami jako wasal – choć nie był to proces nieprzerwany. Relacje między tymi państwami wpisywały się w system trybutarny, którego charakterystyka pokrywa się z relacją patron-klient. Według źródeł historycznych do przejęcia obszaru obecnego północnego Wietnamu doszło w 111 r. p.n.e. (choć formalna, bezpośrednia kontrola rozpoczęła się dopiero w 42 r. n.e.) przez wojskiego cesarza z dynastii Han. Chińska dominacja nie spotkała się z przychylnością ludności wietnamskiej. Pierwszym poważanym zagrożeniem dla chińskiej zwierzchności było powstanie zainicjowane przez siostry Trung Trac i Trung Nhi, które doprowadziły do powstanie w 39 r. n.e., krwawo stłumionego przez generała Ma Yuana w 49 r. n.e. Powstanie sióstr jest bardzo dobrze utrwalone w wietnamskiej świadomości jako symbol oporu Wietnamu wobec presji ze strony Chin. Szerzej na ten temat historii relacji wietnamsko-chińskich zob. B. Womack, *China and Vietnam. The politics of Asymmetry*, Cambridge University Press, New York 2006.

[334] *Yuenan zongli Ruan Jinyong huijian Wang Yi* [Premier Wietnamu Nguyen Tan Dung spotkał się z Wang Yi], 06.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201308/t20130806_8011981.shtml [dostęp 15.01.2022].

[335] *Wang Yi yu Yuenan waijiaobuzhang Fan Ping Ming juxing huitan* [Wang Yi przeprowadził rozmowę z wietnamskim ministrem spraw zagranicznych Pham Binh Minhem], 05.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201308/t20130805_9308546.shtml [dostęp 15.01.2022].

Jeszcze przed końcem sierpnia szef wietnamskiej dyplomacji wziął udział w specjalnym szczycie ministrów spraw zagranicznych ASEAN-Chiny, zorganizowanym w Pekinie. Korzystając z okazji, Pham Binh Minh spotkał się 28 sierpnia ze swoim chińskim odpowiednikiem. Obie strony zgodziły się, że Chiny i Wietnam powinny podjąć wspólny wysiłek w celu utrzymania wymiany na wysokim szczeblu (będącej elementem składowym solidarności międzynarodowej w ramach patronatu), wdrożyć plan działania na rzecz realizacji kompleksowego strategicznego partnerstwa kooperacyjnego między państwami, a także promować współpracę w dziedzinie gospodarczej, handlowej i kulturowej w celu pogłębienia wzajemnego zaufania. Wang Yi powtórzył również swoje stanowisko o konieczności zacieśnienia współpracy morskiej, która miała ułatwić zamianę wyzwań w możliwości w relacjach dwustronnych. Deklaracja szefa chińskiej dyplomacji wpisywała się w działania na rzecz zwiększenia poczucia bezpieczeństwa morskiego Wietnamu, obniżając tym samym percepcję zagrożenia ze strony ChRL[336].

Sukces wietnamskiej polityki wobec Chin opartej na współpracy został przedstawiony podczas październikowej wizyty premiera Li Keqianga w Wietnamie. Premier Li podczas rozmowy z Nguyen Tan Dungiem 13 października 2013 r. przedstawił trzy podstawowe obszary współpracy obu państw, do których zaliczył:

- aktywną promocję wspólnego rozwoju obszarów morskich poprzez powołanie chińsko-wietnamskiej grupy konsultacyjnej; przyspieszenie prac grupy roboczej specjalizującej się w rozwoju współpracy poza Zatoką Tonkińską na rzecz wspólnego zagospodarowania obszarów morskich, a następnie wykorzystanie zgromadzonego w ten sposób doświadczenia do wspólnego rozwoju na większą skalę; rozstrzyganie sporów morskich poprzez dialog i konsultacje,
- wzmocnienie planowania strategicznego i powołanie grupy roboczej do spraw współpracy z zakresu infrastruktury z uwzględnieniem potrzeby praktycznej współpracy w dziedzinie łączności, gospodarki i handlu, a także inwestycji w stosunkach bilateralnych,
- pogłębienie współpracy finansowej dzięki powołaniu chińsko-wietnamskiej grupy roboczej, odpowiedzialnej za negocjacje i podpisywanie umów

[336] *Wang Yi huijian Yuenan waizhang Fan Ping Ming* [Spotkanie Wang Yi z wietnamskim ministrem spraw zagranicznych Pham Binh Minhem], 28.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201308/t20130828_9308547.shtml [dostęp 15.01.2022].

dwustronnych dotyczących wymiany walut, rozstrzyganie sporów, a także wsparcie stabilności gospodarczej i finansowej[337].

Warto zwrócić uwagę na bliskie relacje parlamentarne Chin i Wietnamu, czego dobrym przykładem jest spotkanie Li Keqianga z sekretarzem generalny Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW) Nguyen Phu Trongiem, a także z Nguyen Sinh Hungiem, pełniącym funkcję przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego Socjalistycznej Republiki Wietnamu[338]. Nguyen Sinh Hung potwierdził pełne poparcie zgromadzenia dla konsensusu pomiędzy liderami Chin i Wietnamu. Co więcej, wyszedł z inicjatywą wzmocnienia wymiany i współpracy z Ogólnochińskim Zgromadzeniem Przedstawicieli Ludowych. Jest to niezwykle istotny aspekt stosunków bilateralnych, ponieważ stanowi uzupełnienie dla holistycznego wymiaru stosunków dwustronnych, w tym również relacji opartych na patronacie. W tej sferze Chiny dysponowały zdecydowaną przewagą nad Stanami Zjednoczonymi, które rywalizują z ChRL o wpływy w Wietnamie[339].

W ramach spotkania biznesowego, Li Keqiang przekonywał o możliwościach osiągnięcia synergii gospodarczej mimo politycznych różnic. Premier ChRL przedstawił cztery założenia, które należało zrealizować w oparciu o trzy grupy robocze specjalizujące się koordynacją bilateralnej współpracy morskiej, lądowej i finansowej. Wśród tych założeń zostały wymienione:

- promocja kompleksowej współpracy, możliwej dzięki stabilnemu środowisku w relacjach dwustronnych, będącego efektem funkcjonowania grup roboczych,
- wprowadzenie ułatwień handlowych i zapewnienie wsparcia finansowego,

[337] *Li Keqiang yu Yuenan zongli Ruan Jin Yong ju hang huitan* [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z premierem Wietnamu Nguyen Tan Dungiem], 13.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131013_8011986.shtml [dostęp 15.01.2022].

[338] *Li Keqiang huijian Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong shi qiangdiao gonggu zhong yue chuantong youyi tuidong liangguo quanmian zhanlue hezuohuoban guanxi mai shang xin taijie* [Kiedy Li Keqiang spotkał się z Nguyen Phu Trongiem, sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu, podkreślił, że należy umocnić tradycyjną przyjaźń między Chinami i Wietnamem oraz promować wszechstronne strategiczne partnerstwo kooperacyjne między tymi dwoma krajami w celu osiągnięcia nowego poziomu], 15.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131015_8011990.shtml [dostęp 15.01.2022].

[339] *Li Keqiang huijian Yuenan Guohui zhuxi Ruan Sheng Xiong shi biaoshi tuidong zhong yue guanxi jiankang wending xiangqian fazhan* [Kiedy Li Keqiang spotkał się z przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyenem Sinh Hungiem, powiedział, że promuje zdrowy i stabilny rozwój stosunków chińsko-wietnamskich], 14.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131014_9308550.shtml [dostęp 15.01.2022].

- rozszerzenie wzajemnych inwestycji, gdzie priorytetem są projekty promujące wzmocnienie połączeń między państwami,
- pogłębienie współpracy w ramach ASEAN z uwzględnieniem zaproponowanej przez Chiny formuły „2+7”[340], a także planów negocjacji nad ulepszoną wersją strefy wolnego handlu w celu przyspieszenia regionalnej integracji gospodarczej[341].

W czasie spotkania strona wietnamska jasno dała do zrozumienia, że współpraca ekonomiczna z Chinami jest główną osią przyjaznych stosunków, w związku z czym rząd w Hanoi jest gotowy do zagwarantowania korzystnych warunków dla chińskich przedsiębiorstw zainteresowanych inwestycjami w Wietnamie. Pokazano w ten sposób stronie chińskiej, jakiego rodzaju zachęty są najbardziej porządane[342].

Podsumowując wizytę chińskiego premiera w Hanoi należy podkreślić osiągnięcie konsensusu w sprawie powołania trzech grup roboczych, na których zostały oparte dalsze plany rozwoju stosunków dwustronnych. Chińskie media określiły doniesienia na ten temat „przełomem w bilateralnej współpracy”. Ponadto obie strony odwołały się do umowy w sprawie podstawowych zasad rozstrzygania kwestii morskich zawartej w 2011 r., a także kontynuacji współpracy morskiej kierując się zasadami „krok za krokiem” zaczynając od kwestii łatwiejszych stopniowo przechodząc do tych trudniejszych. Z kolei w odniesieniu do sporów terytorialnych na Morzu Południowochińskim obaj premierzy potwierdzili swoje dotychczasowe zobowiązania w sprawie wdrażania „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim” z 2002 r., a także kontynuacji prac, opartych na wzajemnym konsensusie, nad Kodeksem Postępowania. Dodatkowym zabezpieczeniem przed eskalacją na spornych obszarach

[340] Formuła „2+7” została zaproponowana przez premiera Li Keqianga podczas 16. szczytu Chiny-ASEAN w październiku 2013 r., a jej celem było jednoczesne przyspieszenie koordynacji działań politycznych w regionie z zakresu dwóch szerokich obszarów: polityki bezpieczeństwa oraz polityki regionalnego rozwoju gospodarczego. Aby rozwijać współpracę w obu obszarach, premier ChRL zaproponował siedem wytycznych, wśród których znalazło się między innymi podpisanie traktatu o dobrosąsiedzkich relacjach i przyjaznej współpracy czy coroczne szczyty ministrów obrony formatu Chiny-ASEAN. Szerzej zob. D. Arase, *Explaining China's 2+7 Initiative Towards ASEAN*, ISEAS Publishing, Singapore 2015.

[341] *Li Keqiang chuxi zhong yue gongshangjie wucanhui jianghua shi qiangdiao ba hezuo jiyu biancheng xianshi chengguo kaichuang zhong yue wushi hezuo xin jumian* [Li Keqiang podkreślił w swoim wystąpieniu podczas lunchu chińsko-wietnamskiej społeczności biznesowej, aby przekształcić możliwości współpracy w realne wyniki i stworzyć nowe warunki dla pragmatycznej współpracy chińsko-wietnamskiej], 16.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131016_8011995.shtml [dostęp 15.01.2022].

[342] Ibidem.

były zobowiązania do ścisłej kontroli aktywności morskiej, a także wykorzystanie gorącej linii pomiędzy ministerstwami spraw zagranicznych[343].

Dwa miesiące po wizycie Li Keqianga w Wietnamie, odbyło się posiedzenie plenarne komisji do spraw terytorialnych i granic na szczeblu rządowym. Najważniejszym osiągnięciem komisji było zatwierdzenie decyzji o powołaniu konsultacyjnej grupy roboczej do spraw wspólnego rozwoju obszarów morskich, a także zaplanowanie jej obrad na styczeń 2014 r.[344] Przed końcem 2013 r. doszło już tylko do rozmowy telefonicznej 30 grudnia pomiędzy ministrami spraw zagranicznych Chin i Wietnamu, w której podsumowano ustalenia ostatnich interakcji dyplomatycznych[345].

Niezależnie od utworzonych platform dialogu na początku maja 2014 r. doszło do niespodziewanego rozmieszczania przez Chiny ogromnej platformy wiertniczej *Haiyang Shiyou 981* (HYSY-981) zdolnej do wydobycia ropy naftowej na obszarze wietnamskiej wyłącznej strefy ekonomicznej w pobliżu wysp Paracele. Platformie towarzyszyło co najmniej 80 innych chińskich statków, w tym siedem okrętów marynarki wojennej. Prowokacyjne działania Pekinu doprowadziły do jednego z największych kryzysów w relacjach dwustronnych od czasu konfliktu zbrojnego z 1979 r. Mimo skali kryzysu, rząd w Hanoi nie zrezygnował z dyplomatycznych kanałów, ponieważ w samym tylko maju 2014 r. strona wietnamska zwróciła się trzydzieści razy z propozycją rozpoczęcia rozmów na temat incydentu i uruchomienia gorącej linii pomiędzy resortami spraw zagranicznych, ale strona chińska nie odpowiedziała. Ostatecznie Pekin przedstawił wietnamskiemu rządowi warunki wstępne do rozpoczęcia jakichkolwiek negocjacji w sprawie deeskalacji, wśród których znalazły się wezwania do: natychmiastowego zaprzestania nękania platformy wiertniczej, rezygnacji z roszczeń wobec archipelagu Paracele, niepodejmowania jakichkolwiek działań prawnych przeciwko ChRL, nieangażowania państw trzecich, takich jak Stany Zjednoczone[346].

---

[343] C. A. Thayer, *Vietnam's Strategy of 'Cooperating and Struggling' with China over Maritime Disputes in the South China Sea*, „Journal of Asian Security and International Affairs" 2016, vol 3, no 2, s. 211-212.
[344] *Zhong yue juxing zhengfu bianjie tanpan daibiaotuan quantihuiyi* [Chiny i Wietnam przeprowadziły posiedzenie plenarne delegacji rządowych ds. negocjacji granic], 07.12.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201312/t20131207_9308553.shtml [dostęp 15.01.2022].
[345] *Waijiaobuzhang Wang Yi tong Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming tongdianhua* [Minister spraw zagranicznych Wang Yi przeprowadził rozmowę telefoniczną z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 30.12.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201312/t20131230_8011997.shtml [dostęp 15.01.2022].
[346] C. A. Thayer, *Vietnam, China and the Oil Rig Crisis: Who Blinked?*, 04.08.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/08/vietnam-china-and-the-oil-rig-crisis-who-blinked/ [dostęp 15.01.2022].

Podczas gdy kryzys związany z platformą wiertniczną HYSY-981 wciąż trwał, chiński radca stanu Yang Jiechi odbył wizytę w Wietnamie. Wziął udział w 7. spotkaniu Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, któremu współprzewodniczył szef wietnamskiej dyplomacji Pham Binh Minh. Ostatecznie jednak nie doszło do obrad komitetu, a jedynie odbyło się spotkanie z kierownictwem komitetu po stronie wietnamskiej. Yang Jiechi zwrócił uwagę na ostatnie trudności w relacjach dwustronnych, ale przyjął twarde stanowisko, obarczając winą Wietnam, który zakłócał prace wydobywcze platformy wiertniczej w pobliżu archipelagu Paracele, będącego pod chińską jurysdykcją. Zaznaczył jednak, że napięcia powinny zostać rozwiązane poprzez polityczne i dyplomatyczne zaangażowanie obu państw bez udział jakichkolwiek aktorów z zewnątrz. Zaapelował przy tym do strony wietnamskiej o zapanowanie nad nastrojami społecznymi wewnątrz kraju, ponieważ w serii antychińskich protestów – zainicjowanych przez sytuację na Morzu Południowochińskim – podpalono kilka chińskich fabryk[347]. Radca stanu ChRL stwierdził, że od skutecznego zapewnienia ochrony chińskim przedsiębiorstwom i pracownikom zależy przyszłość dalszych konsultacji w sprawie rozwiązania ostatnich problemów w relacjach bilateralnych[348]. Niemniej jednak, kiedy Yang Jiechi spotkał się z sekretarzem generalnym KPW Nguyen Phu Trongiem, udało się przyjąć ogólne stanowisko, zakładające kontynuację dyskusji na temat sposobów obniżenia napięć i rozwiązania kwestii związanych z sytuacją morską pomiędzy państwami[349].

Kryzys zakończył się ostatecznie 15 lipca wraz z ogłoszeniem przez Chiny decyzji o wycofaniu platformy HYSY-981 z wietnamskich wód. W osobnym oświadczeniu poinformowano o uwolnieniu 13 wietnamskich rybaków, którzy zostali wcześniej aresztowani. Był to sygnał o zakończeniu konfrontacji morskiej i powrocie do działań dyplomatycznych[350].

---

[347] D. Sevastopulo, M. Peel, J. Grant, *Vietnamese mobs ransack foreign factories in anti-China violence*, 15.05.2014, „Financial Times", https://www.ft.com/content/3aa3f96e-db26-11e3-b112-00144feabdc0 [dostęp 15.01.2022].

[348] *Yang Jiechi tong Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming juxing Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui tuanzhang huiwu* [Yang Jiechi spotkał się z szefem Komitetu Sterującego ds. Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 18.06.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201406/t20140618_9308555.shtml [dostęp 15.01.2022].

[349] C. A. Thayer, *China-Vietnam Defense Hotline Agreed: What Next?*, 20.10.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/10/china-vietnam-defense-hotline-agreed-what-next/ [dostęp 15.01.2022].

[350] C. A. Thayer, *4 Reasons China Removed Oil Rig HYSY-981 Sooner Than Planned*, 22.07.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/07/4-reasons-china-removed-oil-rig-hysy-981-sooner-than-planned/ [dostęp 15.01.2022].

Pierwszą okazją do rozmowy szefów dyplomacji obu państw było spotkanie na marginesie serii szczytów ministerialnych w ramach współpracy regionu Azji Wschodniej, które odbyły się w stolicy Birmy na początku sierpnia. Tym razem rozmowa miała zdecydowanie bardziej koncyliacyjny charakter, aczkolwiek Wang Yi nawiązał do tymczasowych trudności w stosunkach dwustronnych, a także podkreślił, że chiński rząd podejmie wszelkie możliwe środki do zabezpieczenia suwerenności narodowej, praw morskich oraz interesów. Było to swojego rodzaju wyznaczenie granic, których Wietnam nie powinien przekraczać. Pham Binh Minh stwierdził, iż wietnamski rząd będzie dążył do pokojowego rozwiązania sporu, aby utrzymać stabilne środowisko morskie, które jest niezbędne do dalszego rozwoju relacji Chin i Wietnamu[351].

Pod koniec sierpnia specjalny wysłannik sekretarza generalnego KPW, członek Biura Politycznego Le Hong Anh złożył wizytę w Pekinie, gdzie spotkał się z przewodniczącym Xi Jinpingiem. Do analogicznej sytuacji w stosunkach dwustronnych doszło w lipcu 2018 r. pomiędzy Chinami i Malezją. Podczas gdy podróż specjalnego wysłannika w przypadku Malezji miała związek z napięciami spowodowanymi zawieszeniem realizacji projektów w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku przez nowego premiera Mohamada, tak w przypadku Wietnamu kluczową rolę odgrywały napięcia wokół platformy HYSY-981. Konieczność mobilizowania specjalnych wysłanników w przypadku kryzysowych sytuacji, a także sam fakt, że to słabsze państwa decydowały się na takie inicjatywy, świadczy o tym, że ChRL zajmowała nadrzędną pozycję w stosunkach dwustronnych w tych dwóch odrębnych diadach. Misje wysłanników miały również duże znaczenie symboliczne, ponieważ można je porównać do misji trybutarnych. Z kolej rząd w Pekinie wykazywał się dobrą wolą, poprzez przyjmowanie pośredników innych państw o niskiej randze dyplomatycznej, z którymi spotykali się przedstawiciele chińskiego rządu, żeby przełamać impas i rozpocząć proces rozwiązywania kryzysowej sytuacji. W przypadku Chin i Wietnamu, przedstawiciele obu państw dokonali przeglądu relacji bilateralnych, włącznie z kryzysem na Morzu Południowochińskim. Le Hong Anh przekazał również prezydentowi ChRL zaproszenie do wizyty w Wietnamie od sekretarza generalnego KPW[352]. Niedługo po wizycie

[351] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 09.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201408/t20140809_9308556.shtml [dostęp 15.01.2022].

[352] *Xi Jinping huijian Yuegong zhongyang zongshuji teshi Li Hong Ying* [Spotkanie Xi Jinpinga z Le Hung Anh, specjalnym wysłannikiem sekretarza generalnego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii

specjalnego wysłannika, 16 października Chiny odwiedziła także delegacja najważniejszych przedstawicieli wietnamskiego wojska, składająca się z 11 wysoko postawionych generałów, jednego admirała oraz ministra obrony - generała Phung Quang Thanha. Zgodnie z oficjalnymi doniesieniami podróż do ChRL miała na celu wzmocnienie przyjaznych stosunków i wszechstronnej współpracy między siłami zbrojnymi obu państw oraz omówienie środków promowania dwustronnych stosunków z zakresu obrony i bezpieczeństwa, żeby utrzymać stabilną sytuację w regionie[353]. Na największą uwagę zasługuje jednak zainicjowanie planu utworzenia kolejnej gorącej linii, tym razem pomiędzy resortami obrony[354].

W tym samym dniu, kiedy wietnamska delegacja przebywała w Pekinie, premierzy obu państw spotkali się na marginesie 10. szczytu Azja-Europa (Asia-Europe Meeting, ASEM) w Mediolanie. Li Keqiang zwrócił uwagę, że dzięki wspólnemu wysiłkowi udało się przezwyciężyć ostatnie wyzwania w relacjach bilateralnych. Z kolei premier Nguyen Tan Dung poparł kontynuację współpracy z zakresu infrastruktury, finansów i eksploracji morskiej, nawiązując tym samym do trzech obszarów, będących motywem przewodnim podczas pobytu premiera ChRL w Hanoi w październiku 2013 r. Tym samym rozpoczął się proces ponownej normalizacji stosunków zarówno na szczeblu partyjnym/rządowym jak i wojskowym[355].

Przypieczętowaniem stabilizacji stosunków dyplomatycznych było zorganizowanie 7. spotkania Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej w Hanoi. Wzięła w nim udział chińska delegacja pod przewodnictwem Yang Jiechi. Narracja chińskiego radcy stanu miała już całkowicie koncyliacyjny ton, ponieważ skupił się na zagadnieniach dotyczących wzmacniania przyjaznych relacji i współpracy pomiędzy grupami roboczymi obu państw. Obie strony zobowiązały się do promocji współpracy z zakresu dyplomacji, bezpieczeństwa, egzekwowania prawa, rozbudowy

---

Wietnamu], 27.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201408/t20140827_8012000.shtml [dostęp 15.01.2022].

[353] C. A. Thayer, *China-Vietnam Defense Hotline Agreed: What Next?*, 20.10.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/10/china-vietnam-defense-hotline-agreed-what-next/ [dostęp 15.01.2022].

[354] Thuy T Do*, "Firm in principles, flexible in strategy and tactics": Understanding the logic of Vietnam's China policy*, „Asian Journal of Comparative Politics" 2016, vol. 2, no. 1, s. 31.

[355] *Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Jin Yong* [Li Keqiang spotyka się z premierem Wietnamu Nguyen Tan Dungiem], 16.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201410/t20141016_8012006.shtml [dostęp 15.01.2022].

infrastruktury, finansów, nauki i technologii, rolnictwa, edukacji oraz kultury[356]. W ramach swojego pobytu w Hanoi, Yang Jiechi spotkał się także z sekretarzem generalnym KPW, Nguyen Phu Trongiem oraz prezydentem Truong Tan Sangiem. Był to sygnał, że strona wietnamska przywiązuje dużą wagę do stabilizacji stosunków, ale dodatkowo pokazuje jak duże znaczenie mają relacje międzypartyjne w stosunkach pomiędzy Chinami i Wietnamem[357]. Jest to zatem kolejna cecha charakterystyczna dla tych dwóch państw, niespotykana w przypadku Malezji czy Filipin[358].

W 2015 r. pierwszą okazją do interakcji pomiędzy państwami był pierwsze oficjalne spotkanie w sprawie dialogu i współpracy dla przedstawicieli państw Lancang-Mekong w Pekinie. Wiceminister spraw zagranicznych ChRL Liu Zhenmin spotkał się ze swoimi odpowiednikami z Tajlandii, Kambodży, Laosu, Birmy i Wietnamu[359]. Po zakończeniu oficjalnej części spotkania, z przedstawicielami państw regionu rzeki

[356] *Zhongy ue juxing shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di qi ci huiyi* [Chiny i Wietnam przeprowadziły siódme posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej], 27.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201410/t20141027_8012007.shtml [dostęp 15.01.2022].

[357] W pierwszej połowie XX wieku główną platformą kontaktów i współpracy na linii Wietnam-Chiny był komunizm, albowiem był źródłem inspiracji po sukcesie rewolucji w Rosji, która charakteryzowała się krytyką imperializmu oraz zaangażowaniem w światową rewolucję. Ho Chi Minh zadeklarował w styczniu 1950 r., że jego rząd jest jedyną legalną władzą w Wietnamie, a także wyraził chęć współpracy z innymi państwami, o ile będą respektowały równość, wzajemny szacunek oraz suwerenność narodową. Jeszcze tego samego miesiąca Demokratyczna Republika Wietnamu (DRW) została uznana przez rząd ChRL (18.01.1950 r.) oraz ZSRR za legalne władze Wietnamu. Kolejnym krokiem była wizyta ze stycznia 1950 r. wietnamskiego dowódcy wojskowego Vo Nguyen Giapa w Chinach, gdzie uzyskał deklarację wsparcia militarnego poprzez dostawy sprzętu wojskowego, a także pomocy w budowie obozów treningowych i doradztwa ze strony chińskich specjalistów wojskowych oraz infrastruktury drogowej w obszarze przygranicznym. W drugiej połowie lat 50-tych XX wieku relacje pomiędzy ChRL i DRW były bardzo bliskie i nie było większych przyczyn do napięć w relacjach dwustronnych. Może o tym świadczyć chociażby oficjalna wizyta Ho Chi Minha w Pekinie z 1955 r., podczas której zawarto umowę handlową, a także traktat o przyjaźni. Na tej podstawie można stwierdzić, że ChRL odegrała podobną rolę wobec DRW, co ZSRR w stosunku do ChRL na początku października 1949 r., nie tylko uznając komunistyczne rządy Mao Zedonga jako jedyne właściwe dla Chin, ale również oferując daleko idącą pomoc finansową, materialną jak i technologiczną. Ponadto DRW potrzebowała patronatu ChRL, żeby zwiększyć swoje oddziaływanie na arenie międzynarodowej i zyskać poparcie ze strony innych państw. Szerzej zob. Qiang Zhai, *China and the Vietnam Wars 1950-1975*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill 2000.

[358] *Yang Jiechi huijian Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong he guojiazhuxi zhang jin chuang* [Yang Jiechi spotkał się z sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trongiem i prezydentem Truong Tan Sangiem], 28.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201410/t20141028_8012010.shtml [dostęp 15.01.2022].

[359] *Waijiaobu fubuzhang Liu Zhenmin zhu chi shouci Lancang Jiang—Meigong He duihua hezuo waijiao gaoguan hui* [Wiceminister spraw zagranicznych Liu Zhenmin przewodniczy pierwszemu spotkaniu urzędników dyplomatycznych zajmujących się dialogiem i współpracą w regionie Lancang-Mekong], 06.04.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201504/t20150406_9308558.shtml [dostęp 15.01.2022].

Mekong spotkał się również minister spraw zagranicznych ChRL - Wang Yi, ale rozmowa miała charakter grupowy[360].

Na specjalne zaproszenie strony chińskiej, siódmego kwietnia 2015 r. Pekin odwiedził sekretarz generalny KPW Nguyen Phu Trong. O znaczeniu tego wydarzenia dla chińskiego rządu może świadczyć fakt, że sekretarz został przywitany salwą honorową, będącą jednym z najwyższych wyróżnień w protokole dyplomatycznym. Ponadto z sekretarzem spotkali się zarówno przewodniczący Xi Jinping jak i premier Li Keqiang. W oświadczeniu z rozmowy Xi Jinpinga z Nguyen Phu Trongiem pojawiło się istotne odniesienie do chińskiej dyplomacji peryferyjnej, zgodnie z którym „Chiny będą nadal przestrzegać zasad przyjaźni, szczerości, wzajemnych korzyści i integracji w swojej dyplomacji peryferyjnej, pogłębiać wzajemnie korzystną współpracę i łączność z krajami peryferyjnymi, w tym z Wietnamem, oraz wspólnie budować peryferyjną społeczność ze wspólną przyszłością". Było to pierwsze bezpośrednie nawiązanie do dyplomacji peryferyjnej w kontekście stosunków Chin z Wietnamem. Na szczególną uwagę zasługuje także fakt, że Xi Jinping odniósł się do dyplomacji peryferyjnej zaraz po zakończeniu tematu związanego z sytuacją na Morzu Południowochińskim oraz kluczowego znaczenia pokoju i stabilności na tym obszarze zgodnie z wcześniej wypracowanym konsensusem. Po zakończeniu rozmów doszło do podpisania planu współpracy pomiędzy KPCh i KPW na lata 2016-2020, jak również dokumentów o współpracy z zakresu finansów, infrastruktury, kultury, systemu sądownictwa, podatków i utrzymywania pokoju[361]. Kiedy Nguyen Phu Trong spotkał się z premierem Li Keqiangiem, premier ChRL podkreślił znaczenie relacji międzypartyjnych w rozwój stosunków bilateralnych. Był to obszar, w którym Pekin posiadał wyraźną przewagę nad swoimi potencjalnymi konkurentami, takimi jak Stany Zjednoczone. Chiński premier wskazał także na kluczowe znaczenie działań podejmowanych przez grupy robocze w strategicznych obszarach współpracy lądowej, morskiej i w sektorze finansowym[362].

[360] *Wang Yi: gongtong dazao Lancang Jiang—Meigong He liuyu guojia mingyun gongtongti* [Wang Yi: Wspólnie budujcie społeczność wspólnej przyszłości dla krajów Lancang-Mekong], 06.04.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201504/t20150406_8012013.shtml [dostęp 15.01.2022].

[361] *Xi Jinping tong Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong juxing huitan* [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trongiem], 08.04.2015, „Dziennik Ludowy", http://cpc.people.com.cn/n/2015/0408/c64094-26811004.html [dostęp 15.01.2022].

[362] *Li Keqiang huijian Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong* [Li Keqiang spotyka się z sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trongiem], 09.04.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

Biorąc to pod uwagę, zdecydowano się na powołanie dwóch nowych grup roboczych zorientowanych na rozwoju infrastrukturalnym oraz zacieśnieniu współpracy finansowej. Dodatkowym celem utworzenia kolejnych grup roboczych była promocja działalności Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB), a przede wszystkim realizowanego przez tę instytucję projektu internacjonalizacji chińskiej waluty. Ze spotkania przedstawicieli obu państw wynikały też wymierne korzyści dla rządu w Hanoi, albowiem wypracowano porozumienie włączenia północnego portu w Hai Phong do inicjatywy Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku. Oprócz tego strona chińska zgodziła się rozważyć udzielenie wsparcia finansowego dla trzech wietnamskich projektów infrastrukturalnych, w skład których wchodziła linia szybkiej kolei oraz dwie autostrady[363]. Z jednej strony wietnamski rząd chciał rozwijać infrastrukturę krajową z wykorzystaniem chińskiego wsparcia w postaci niskooprocentowanych pożyczek za pośrednictwem inicjatywy Pasa i Szlaku. Z drugiej jednak działania rządu były objęte dokładną lustracją ze strony obywateli, którzy od czasu incydentu z 2014 r. coraz krytyczniej odnosili się do jakichkolwiek zobowiązań wobec Pekinu. Między innymi dlatego Wietnam był jednym z mniej zaangażowanych państw Azji Południowo-Wschodniej w inicjatywę Pasa i Szlaku w porównaniu do sąsiadujących z Wietnamem Kambodży, a nawet innych państw zaangażowanych w spór na Morzu Południowochińskim jak Malezja[364].

W czerwcu 2015 r. Chiny były gospodarzem 8. spotkania Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, w związku z czym minister spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minh złożył wizytę w Pekinie, aby wspólnie z Yang Jiechi współprzewodniczyć obradom. Przedstawiciele obu państw podkreślili konieczność efektywnego wykorzystania powołanych grup roboczych do promocji współpracy w kluczowych obszarach, takich jak gospodarka, handel oraz łączność infrastruktury transportowej. Ważnym elementem dyskusji były kwestie związane z sytuacją na Morzu Południowochińskim, dlatego zobowiązano się do kontynuacji wdrażania umowy z 2011 r. w sprawie podstawowych zasad rozstrzygania kwestii morskich, a także promocji

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201504/t20150409_8012014.shtml [dostęp 15.01.2022].

[363] Le Hong Hiep, *The Vietnam-US-China Triangle: New Dynamics and Implications*, 25.08.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2015_45.pdf [dostęp 15.01.2022].

[364] Do Thanh Hai, *Vietnam and China: ideological bedfellows, strange dreamers*, „Journal of Contemporary East Asia Studies" 2021, vol. 10, no. 2, s. 178.

współpracy morskiej oraz wspólnego zarządzania sporami morskimi[365]. Po zakończeniu spotkań premier ChRL po raz kolejny zaapelował o „spokój przy rozwiązywaniu sporów morskich", a także nawiązał do rozwoju współpracy morskiej, lądowej i finansowej[366]. Co interesujące, w rozmowie ze swoim chińskim odpowiednikiem, Pham Binh Minh podkreślił fundamentalne znaczenie komplementarności zainaugurowanej w 2008 r. inicjatywy „dwóch korytarzy i jednego ekonomicznego okręgu (Two Corridors and One Economic Circle)", zorientowanej na przyspieszeniu integracji ekonomicznej pomiędzy chińską prowincją Yunnan oraz regionem autonomicznym Guangxi a wietnamskimi prowincjami Lao Cai oraz Lang Son, w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. Stronie wietnamskiej zależało bowiem na wzmocnieniu współpracy w takich obszarach jak łączność infrastrukturalna i zdolność produkcyjna[367]. Temat synergii tych dwóch projektów był również motywem przewodnim spotkania ministrów spraw zagranicznych obu państw na marginesie regionalnych szczytów, zorganizowanych przez Malezję na początku sierpnia 2015 r. Eksponowanie przez Wietnam tych zagadnień świadczy o tym, że rząd w Hanoi oczekiwał w ramach patronatu od strony chińskiej zachęt w postaci realizacji inicjatyw wpływających na wzmocnienie łączności infrastrukturalnej jak i zwiększenie zdolności produkcyjnych[368].

Kwestie związane z inicjatywą Pasa i Szlaku zdominowały rozmowy prezydentów Xi Jinpinga oraz Truong Tan Sanga podczas wizyty tego ostatniego w Pekinie trzeciego października 2015 r. Dzięki negocjacjom prowadzonym przez ministrów spraw zagranicznych, liderzy obu państw mogli zatwierdzić strategię połączenia inicjatywy „dwóch korytarzy i jednego ekonomicznego okręgu" z inicjatywą

[365] *Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di ba ci huiyi juxing* [Odbyło się ósme posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 18.06.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201506/t20150618_8012016.shtml [dostęp 15.01.2022].

[366] *Li Keqiang huijian Yuenan fu zongli Fan Ping Ming* [Li Keqiang spotkał się z wicepremierem Wietnamu Pham Binh Minhem], 18.06.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201506/t20150618_9308559.shtml [dostęp 15.01.2022].

[367] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 19.06.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201506/t20150619_8012018.shtml [dostęp 15.01.2022].

[368] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 05.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201508/t20150805_8012020.shtml [dostęp 15.01.2022].

Pasa i Szlaku, której celem był rozwój mocy produkcyjnych, a także zwiększenie przygranicznej wymiany handlowej[369].

Nieco ponad tydzień później wicepremier Nguyen Xuan Phuc odwiedził Chiny, aby wziąć udział w 12. edycji targów Chiny-ASEAN, organizowanych w regionie autonomicznym Guangxi. Przed targami, wicepremier spotkał się w Pekinie z wicepremierem Zhang Gaoli, premierem Li Keqiangiem oraz wiceprzewodniczącym ChRL Wang Qishanem. Zhang Gaoli w rozmowie ze swoim wietnamskim odpowiednikiem przedstawił nowy termin „trójliniowego równoczesnego rozwoju (*sanxian bingju* 三线并举)" odnoszący się do współpracy morskiej, lądowej i finansowej, czyli koncepcji zainicjowanej przez premiera ChRL. Stanowiła ona fundament wzmacniania stosunków dwustronnych na równi ze spotkaniami Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej oraz komplementarną realizacją dwóch głównych inicjatyw, które były omawiane przez prezydentów Chin i Wietnamu na początku września[370]. Z kolei Li Keqiang zwrócił uwagę Nguyen Xuan Phuca na następny etap rozwoju stosunków bilateralnych, który powinien opierać się na wzmocnieniu strategicznej komunikacji i politycznym zaufaniu, a także utrzymaniu wymiany na najwyższym szczeblu[371]. Zarówno kwestie związane z zaufaniem jak i wysoka częstotliwość spotkań na wysokim szczeblu są ważnymi elementami relacji patron-klient. Co ciekawe, spotkanie z Wang Qishanem było poświęcone przede wszystkim funkcjonowaniu KPCh, ze szczególnym uwzględnieniem programu walki z korupcją. Nguyen Xuan Phuc zadeklarował chęć bliższej współpracy w tym zakresie, aby wykorzystać chińskie doświadczenia do efektywnego zwalczania korupcji w KPW[372].

[369] *Xi Jinping huijian Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang* [Xi Jinping spotkał się z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem], 03.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150903_9308561.shtml [dostęp 15.01.2022].

[370] *Zhang Gaoli yu Yuenan fuzongli Ruan Chun Fu huitan* [Zhang Gaoli rozmawiał z wietnamskim wicepremierem Nguyen Xuan Phucem], 15.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150915_9308562.shtml [dostęp 15.01.2022].

[371] *Li Keqiang huijian Yuenan fuzongli Ruan Chun Fu* [Li Keqiang spotkał się z wicepremierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 16.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150916_9308563.shtml [dostęp 15.01.2022].

[372] *Wang Qishan huijian Yuenan fuzongli Ruan Chun Fu* [Wang Qishan spotkał się z wicepremierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 16.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150916_9308564.shtml [dostęp 15.01.2022].

2.2.1 Wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie

Drugim najważniejszym wydarzeniem 2015 r. w relacjach chińsko-wietnamskich była pierwsza wizyta przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie. W szerszym kontekście chińskiego zaangażowania w Azji Południowo-Wschodniej warto podkreślić, iż Wietnam był pierwszym państwem tego regionu, do którego z oficjalną wizytą przyjechał Xi Jinping od momentu przejęcia najwyższego stanowiska w Chinach. Okoliczności wizyty chińskiego lidera oraz czas jej realizacji były niezwykle istotne. Po pierwsze, rząd w Pekinie był zaniepokojony zbliżeniem Wietnamu i Stanów Zjednoczonych, czego egzemplifikacją była wizyta sekretarza generalnego KPW w Waszyngtonie w lipcu 2015 r.[373] Po drugie, zdając sobie sprawę z zaplanowanego na początek 2016 r. Zjazdu KPW, na którym wybierani są nowi członkowie rządu, chińscy decydenci chcieli zbadać nastroje polityczne w KPW, żeby przewidzieć ewentualne zmiany na najwyższych stanowiskach w kraju. Było oczywistym, że wraz ze zmianami personalnymi może dojść do zmian polityki zagranicznej Wietnamu wobec ChRL. Ponadto Pekin chciał wykorzystać wizytę do uspokojenia wietnamskiego rządu, który z niepokojom przyglądał się budowie przez Chiny sztucznych wysp na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Mimo przełomowego znaczenia podróży Xi Jinpinga, duża część wietnamskiego społeczeństwa sprzeciwiała się wizycie, o czym świadczyły liczne protesty poprzedzające przylot prezydenta ChRL do kraju[374]. Dodatkowo od 15 października w Internecie krążył list otwarty podpisany przez ponad dwustu wietnamskich blogerów i aktywistów, wśród których znaleźli się też byli wysokiej rangi biurokraci, w którym wzywano rząd w Hanoi do zajęcia twardego stanowiska wobec Chin w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim. Jednak wbrew początkowym spekulacjom sytuacja na spornych obszarach nie była głównym powodem wizyty prezydenta ChRL w Wietnamie[375].

Przewodniczący ChRL rozpoczął dwudniową wizytę piątego listopada 2015 r. spotykając się ze wszystkimi najważniejszymi przedstawicielami wietnamskiego rządu, a także wygłosił przemówienie przed Zgromadzeniem Narodowym Socjalistycznej

[373] Hoang Binh Quan, *A milestone visit to Washington by Vietnam's Communist Party*, 03.07.2015, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/opinions/the-flourishing-us-vietnam-relationship/2015/07/03/43a0cfca-20de-11e5-84d5-eb37ee8eaa61_story.html [dostęp 15.01.2022].
[374] S. W. Crispin, *China's Xi Misses the Mark on Vietnam Visit*, 06.11.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/11/chinas-xi-misses-the-mark-on-vietnam-visit/ [dostęp 15.01.2022].
[375] Truong Minh Vu, Nguyen Thanh Trung, Xi's *Vietnam Visit: More Symbol Than Substance*, 10.11.2015, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/xis-vietnam-visit-more-symbol-than-substance/ [dostęp 15.01.2022].

Republiki Wietnamu[376]. W rozmowie z sekretarzem generalnym KPW Nguyen Phu Trongiem, przewodniczący ChRL przedstawił siedmiopunktową listę sugestii w sprawie rozwoju relacji dwustronnych, do których zaliczył:

- utrzymanie wymiany politycznej na najwyższym szczeblu i wzmacnianie wzajemnego zaufania poprzez komunikację na szczeblu partyjnym oraz rządowym,
- zwiększenie wymiany międzypartyjnej i organizację wspólnych seminariów dla lepszego zrozumienia,
- połączenie strategii rozwojowych i rozszerzenie współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku oraz „dwóch korytarzy i jednego ekonomicznego okręgu" w celu zwiększenia możliwości produkcyjnych po obu stronach; wykorzystanie potencjału grup roboczych do spraw współpracy infrastrukturalnej oraz finansowej na rzecz promocji budowy dwóch stref przemysłowych w Long Jiang oraz Hai Phong,
- wzmocnienie współpracy wojskowej w takich obszarach jak misje pokojowe ONZ, bezpieczeństwo, zwalczanie przestępczości narkotykowej i telekomunikacyjnej, bezpieczeństwo cybernetyczne,
- zwiększenie intensywności wymiany międzyludzkiej i kulturowej, poprzez kooperację z zakresu mediów, kultury, edukacji, turystyki,
- promocja współpracy morskiej, implementacja konsensusu osiągniętego przez obie strony, a także prowadzenie bilateralnych negocjacji w przypadku kryzysowych sytuacji,
- wzmocnienie międzynarodowej koordynacji poprzez wzajemne wspieranie aktywności na arenie międzynarodowej w formatach multilateralnych[377].

Warto zwrócić uwagę, że na pierwszym miejscu znalazły się kwestie związane ze wzajemnymi wizytami przedstawicieli rządowych oraz partyjnych na wysokim szczeblu, co wpisuje się w cele patrona dotyczące solidarności międzynarodowej. Ponadto

[376] *Xi Jinping dida Henei kaishi dui Yuenan jinxing guoshifangwen* [Xi Jinping przybywa do Hanoi, aby rozpocząć państwową wizytę w Wietnamie], 05.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151105_9308565.shtml [dostęp 15.01.2022].

[377] *Xi Jinping tong Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong juxing huitan shuangfang yizhi tongyi tuidong zhong yue quanmian zhanlue hezuohuoban guanxi chixu jiankang wending fazhan* [Xi Jinping prowadził rozmowę z Nguyen Phu Trongiem, sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu], 05.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151105_8012029.shtml [dostęp 15.01.2022].

zachowanie intesywnej komunikacji w relacjach dwustronnych miało zapewnić wzmocnienie wzajemnego zaufania, które odgrywa bardzo istotną rolę w stosunkach patron-klient. W dalszej kolejności poruszone zostały kwestie związane z synergią dwóch strategii rozwojowych, mających na celu spełnienie oczekiwań zgłoszanych przez Hanoi, czyli rozwój infrastruktury transportowej i zwiększenie mocy produkcyjnych. Nie mogło również zabraknąć nawiązań do transferu bezpieczeństwa, będącego jednym z fundamentów patronatu. Przewodniczący ChRL odniósł się także w swoich wytycznych do kwestii morskich, będących głównym źródłem napięć w relacjach dwustronnych, ale skupił się na mechanizmach mających doprowadzić do deeskalacji kryzysowych sytuacji. Był to zatem element strategii zorientowanej na obniżeniu poczucia niebezpieczeństwa wietnamskiego rządu, aby ten nie musiał szukać pomocy ze strony innego państwa, które przejęłoby rolę patrona, aby zrównoważyć zagrożenie ze strony Chin. Rozmowy zostały zakończone podpisaniem dokumentów o współpracy z zakresu stosunków międzypartyjnych, transportu, turystyki, zwiększenia możliwości produkcyjnych, kultury, finansów, a także realizacji projektów kolejowych i energetycznych[378]. Xi Jinping podczas prywatnej rozmowy z Nguyen Phu Trongiem zobowiązał się także do udzielenia 158 mln USD pożyczki w ciągu następnych pięciu lat na ukończenie projektu szybkiej kolei[379]. Prezydent ChRL zadeklarował również, że Chiny będą dążyć do zmniejszenia swojej dużej nadwyżki handlowej z Wietnamem, która w 2014 r. przekroczyła kwotę 28,87 mld USD. Zapowiedź miała na celu zasygnalizowanie rządowi w Hanoi, że Pekin jest gotowy do kolejnych ustępstw i zachęt, jeżeli Wietnam podporządkuje się w sprawach kluczowych dla chińskich interesów, czyli będzie lojalny wobec patrona. Instrukcje przewodniczącego Xi Jinpinga zawierają w sobie komponenty charakterystyczne dla relacji patron-klient, jak chociażby diadyczny charakter relacji, co zostało specjalnie zaakcentowane w przypadku sporów morskich. Bez wątpienia samo sformułowanie wytycznych świadczy o chęci rządu w Pekinie do sprawowania kontroli nad Wietnamem, dlatego wyznaczono kierunek w jakim państwa powinny zmierzać, a nawet sposób osiągnięcia części celów. Współpraca międzypartyjna jak i utrzymanie wymiany na wysokim szczeblu sprzyjają osiągnięciu celów ideologicznych, wpisujących się w *modus operandi* państwa o statusie patrona. Ponadto sama wizyta w Wietnamie była do pewnego stopnia próbą odzyskania strategicznej przewagi w odpowiedzi na

[378] Ibidem.
[379] S. W. Crispin, *China's Xi Misses the Mark on Vietnam Visit*, 06.11.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/11/chinas-xi-misses-the-mark-on-vietnam-visit/ [dostęp 15.01.2022].

wspominaną wcześniej, historyczną wizytę sekretarza generalnego KPW w Stanach Zjednoczonych zaledwie cztery miesiące wcześniej, świadczącej o rozwijaniu stosunków pomiędzy Wietnamem i drugim potencjalnym patronem, z którym Chiny rywalizują.

Narracja spotkania z premierem Nguyen Tan Dungiem była analogiczna do tej z sekretarzem generalnym KPW. Warto jednak odnotować, że premier udzielił pełnego poparcia dla inicjatywy Pasa i Szlaku, która była wdrażana bardzo ostrożnie w Wietnamie, głównie ze względów strategicznych, ale również z powodu sceptycznego podejścia opinii publicznej. Dodatkowo Nguyen Tan Dung wyraził gotowość do stworzenia przyjaznych warunków dla chińskich inwestorów, poprzez wprowadzenie szeregu ułatwień i ulg[380].

Ponadto Xi Jinping spotkał się z przewodniczącym wietnamskiego Zgromadzenia Narodowego, Nguyen Sinh Hungiem. Przedstawiciele obu państw skupili się na zagadnieniach związanych ze współpracą legislacyjną pomiędzy Ogólnochińskim Zgromadzeniem Przedstawicieli Ludowych a wietnamskim Zgromadzeniem Narodowym. Niemniej jednak podniesiono również kwestię wzmocnienia wzajemnego zaufania, jak i pogłębienia wymiany handlowej i współpracy na zasadach obopólnych korzyści[381]. Następnie Xi Jinping wspólnie z Nguyen Phu Trongiem wdrożyli w życie jedną z propozycji prezydenta ChRL, związaną ze zwiększeniem intensywności wymiany międzyludzkiej i kulturowej, albowiem wzięli udział w 16. edycji spotkania przyjaźni młodzieży chińsko-wietnamskiej. Przemówienia polityków skupiały się tylko i wyłącznie na pozytywnych aspektach 65-letniej historii stosunków dwustronnych. Tego rodzaju spotkania były okazją do obniżenia niepokojów społecznych, które odgrywają bardzo dużą rolę w relacjach na linii Pekin-Hanoi, ponieważ oba komunistyczne państwa muszą dbać o legitymizację władzy partii komunistycznych [382] . Kulminacją spotkań dwustronnych była rozmowa Xi Jinpinga z prezydentem Truong Tan Sangiem, podczas

[380] *Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Jin Yong* [Xi Jinping spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Tan Dungiem], 05.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151105_8012031.shtml [dostęp 15.01.2022].

[381] *Xi Jinping huijian Yuenan Guohui zhuxi Ruan Sheng Xiong* [Xi Jinping spotkał się z przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyen Thanh Hungiem], 06.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151106_9308566.shtml [dostęp 15.01.2022].

[382] *Xi Jinping he Ruan Fu Zhong gongtong huijian zhong yue qingnian daibiao* [Xi Jinping i Nguyen Phu Trong spotykali się wspólnie z przedstawicielami młodzieży z Chin i Wietnamu], 06.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151106_8012036.shtml [dostęp 15.01.2022].

której dokonano podsumowania ustaleń ze wszystkich zrealizowanych spotkań podczas pobytu w Wietnamie. Prezydent Truong Tan Sang wyrażając pełne poparcie dla wyznaczonych kierunków rozwoju dalszej współpracy między państwami utrzymywał koncyliacyjną postawę w stosunku do Chin[383].

Przed drugą wizytą w Wietnamie przewodniczący Xi Jinping zdecydował się na rzadko spotykany w dyplomacji ruch, polegający na publikacji artykułu w oficjalnej gazecie Komunistycznej Partii Wietnamu – *Nhan Dan*, zatytułowany „O nowej perspektywie chińsko-wietnamskiej przyjaźni". Prezydent ChRL odwoływał się w swoim tekście do tradycyjnej przyjaźni pomiędzy państwami, ze szczególnym uwzględnieniem chińskiej pomocy w wyzwoleniu narodowym Wietnamu. Po tym jak podkreślił dotychczasowe osiągnięcia z zakresu pogłębienia i rozszerzenia charakteru współpracy pomiędzy państwami, wskazał pięć wizji dla przyszłości relacji bilateralnych, wśród których uwzględnił wzmocnienie wzajemnego zaufania strategicznego, pogłębienie współpracy w sferze „powiązanych interesów" obu państw, rozwinięcie kontaktów międzyludzkich, wzmocnienie koordynacji i tworzenie „nowych płaszczyzn współpracy wielostronnej", a także „skupienie się na szerokej perspektywie podczas pisania nowego rozdziału dobrosąsiedztwa" w stosunkach dwustronnych. W związku z tym, że artykuł w dużym stopniu nawiązywał do historii relacji między państwami, dlatego nie mogło w nim zabraknąć odniesień do źródła największych napięć w relacjach dwustronnych, czyli sporu na Morzu Południowochińskim. Xi Jinping wskazał, iż dla dobra przyjaznych stosunków chińsko-wietnamskich wszelkie różnice zdań oraz nieporozumienia w odniesieniu do kwestii morskich powinny być przedmiotem przyjaznych konsultacji, a wypracowane w ten sposób rozwiązania powinny być akceptowalne dla obu stron. Chiński prezydent odwołał się przy tym do konieczności pełnego i skutecznego wdrożenia „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" jak również aktywnego udziału w negocjacjach nad Kodeksem Postępowania[384].

Do drugiej wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie doszło 10 listopada 2017 r., przy czym w pierwszej kolejności udał się do Da Nang, gdzie wziął

[383] *Xi Jinping tong Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang juxing huitan* [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem], 06.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151106_8012038.shtml [dostęp 15.01.2022].

[384] *Full text of Chinese President Xi's signed article on Vietnamese media (1)*, 09.11.2017, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/english/2017-11/09/c_136740155.htm [dostęp 15.01.2022].

udział zarówno w 25. szczycie liderów APEC jak i biznesowym szczycie APEC[385]. Na marginesie serii spotkań w Da Nang, Xi Jinping spotkał się w premierem Wietnamu, z którym poruszył tematy związane z kontynuacją oficjalnej wizyty prezydenta ChRL w Hanoi, a także charakterystykę współpracy dwustronnej z głównym komponentem jakim było równoczesne wdrażanie projektów inicjatywy Pasa i Szlaku oraz „dwóch korytarzy i jednego okręgu ekonomicznego"[386].

Oficjalna wizyta państwowa Xi Jinpinga rozpoczęła się 12 listopada 2017 r.[387] Prezydent ChRL spotkał się z sekretarzem generalnym KPW Nguyen Phu Trongiem oraz przewodniczącą Zgromadzenia Narodowego Nguyen Thi Kim Ngan w ramach wzmacniania relacji zarówno na szczeblu partyjnym jak i parlamentarnym, na co przewodniczący Xi zwrócił uwagę w swoich siedmiopunktowych wytycznych. W Hanoi odbyły się dodatkowe spotkania dwustronne prezydentów oraz druga rozmowa Xi Jinpinga z sekretarzem generalnym KPW. Wyniki wszystkich rozmów na wysokim szczeblu zostały zawarte we wspólnym komunikacie, którego pozytywny i konstruktywny ton był analogiczny do tego z artykuły przewodniczącego Xi, opublikowanego tuż przed jego przylotem do Wietnamu. Nie zmienia to jednak faktu, że treść komunikatu była niemal w 90% identyczna z treścią analogicznego dokumentu wydanego w styczniu 2017 r., wieńczącego oficjalną wizytę państwową Nguyen Phu Tronga w ChRL. W oświadczeniu dużą uwagę poświęcono porozumieniu obu stron na temat implementacji zawartego wcześniej protokołu ustaleń w sprawie połączenia inicjatywy Pasa i Szlaku z koncepcją „dwóch korytarzy i jednego ekonomicznego okręgu". Umowa wpisywała się w chiński plan inkorporacji starszych lub już istniejących projektów infrastrukturalnych do relatywnie nowej inicjatywy Pasa i Szlaku. Według oświadczenia rządy obu państw zaplanowały budowę linii kolejowej łączącej

[385] *Xi Jinping dida Xiangang chuxi Ya Tai Jing He Zuzhi dier shiwu ci lingdaoren feizhengshi huiyi bing dui Yuenan shehuizhuyi gongheguo jinxing guoshifangwen* [Xi Jinping przybył do Da Nang, aby wziąć udział w 25. spotkaniu liderów gospodarczych APEC i złożył wizytę państwową w Socjalistycznej Republice Wietnamu], 10.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171110_8012088.shtml [dostęp 15.01.2022].

[386] *Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 11.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171111_9308582.shtml [dostęp 15.01.2022].

[387] *Xi Jinping dida Henei kaishi dui Yuenan shehuizhuyi gongheguo jinxing guoshifangwen* [Xi Jinping przybył do Hanoi, aby rozpocząć wizytę państwową w Socjalistycznej Republice Wietnamu], 12.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171112_9308583.shtml [dostęp 15.01.2022].

przygraniczną prowincję Lao Cai z Hanoi i Haiphong, częściowo sfinansowanej przez Chiny. Rozczarowujący był jednak brak jakichkolwiek nowych inicjatyw poświęconych współpracy o charakterze militarnym lub z zakresu bezpieczeństwa. W oświadczeniu powtórzone zostały jedynie poprzednie, bardzo ogólne, zobowiązania o wzmocnieniu współpracy w obszarze obrony, bezpieczeństwa i egzekwowania prawa, implementacji deklaracji o wspólnej wizji z zakresu obrony do 2025 r., efektywnym wykorzystaniu gorącej linii pomiędzy ministerstwami obrony, organizacji wymian w zakresie obrony granic i strategicznych dialogów dotyczących obrony, prowadzeniu wspólnych patroli w Zatoce Tonkińskiej. Wymienione wyżej inicjatywy charakteryzowały się niewielką wartością strategiczną, a co za tym idzie wydawały się służyć przede wszystkim utrzymaniu pozorów dużego i wszechstronnego zaangażowania obu państw w rozwój współpracy militarnej. Analogicznie sytuacja wyglądała w kontekście sporów na Morzu Południowochińskim. We wspólnym oświadczeniu nie zawarto żadnej nowej inicjatywy zorientowanej na poprawę jakości zarządzania sporami jak i rozwiązywania problemów morskich. Rządy obu państw zgodziły się przyspieszyć negocjacje w sprawie wytyczenia granic wodnych u ujścia Zatoki Tonkińskiej i aktywnie uczestniczyć w negocjacjach nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim. Mimo tego, że te zobowiązania były już uwzględniane w poprzednich wspólnych oświadczeniach to wciąż brakowało widocznych postępów. Impas w sprawie granic Zatoki Tonkińskiej trwał od ponad 10 lat, a perspektywa finalnej wersji Kodeksu Postępowania nadal była odległa z uwagi na dużą różnicę poglądów pomiędzy Chinami i państwami ASEAN. Podczas wizyty przewodniczącego Xi w Wietnamie podpisano 15 umów o współpracy w różnych obszarach, a także liczne porozumienia komercyjne, których wartość nie została ujawniona. Jednym z namacalnych rezultatów współpracy dwustronnej był udział prezydenta Chin w ceremonii otwarcia pałacu przyjaźni chińsko-wietnamskiej w Hanoi, w którym umieszczono także centrum kultury chińskiej[388]. Wartość kompleksu wyniosła 36 mln USD, przy czym 2/3 tej kwoty zostało pokryte z chińskich grantów. Podczas gdy uroczystość wmurowania kamienia węgielnego pod budowę kompleksu odbyła się już w 2004 r., dopiero w marcu 2015 r. rozpoczęto prace budowalne. Na tej podstawie można

[388] *Xi Jinping chuxi yue zhong youyi gong luocheng yijiao yishi ji Henei Zhongguo wenhua zhongxin jie pai yishi* [Xi Jinping uczestniczył w ceremonii inauguracji i przekazania Pałacu Przyjaźni Wietnamsko-Chińskiej oraz ceremonii odsłonięcia Chińskiego Centrum Kultury w Hanoi], 13.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171113_8012097.shtml [dostęp 15.01.2022].

postawić tezę, że budowa kompleksu była jednym z elementów mających na celu naprawę chińskiego wizerunku pośród wietnamskiego społeczeństwa, nadszarpniętego po kryzysie z platformą wiertniczą w 2014 r. Ponadto działalność tego rodzaju ośrodków wpisuje się w strategię mającą na celu poszerzenie swoich wpływów kulturowych i budowę zaufania. Warto zaznaczyć, że w Wietnamie wyczuwalny jest duży opór przed jakimikolwiek wpływami z Chin. Najlepiej o tym świadczy fakt, że do końca 2017 r. w Wietnamie działał tylko jeden Instytut Konfucjusza, natomiast w Malezji dwa, a na Filipinach cztery[389].

2.2.2. Zangażowanie Chin w formatach wielostronnych

Z uwagi swojego położenia geograficznego Wietnam ogrywał istotną rolę w polityce Pekinu na forum Chiny-ASEAN, ale również na forum Langcang-Mekong czy spotkaniach ASEM. Kilka dni po zakończeniu pierwszej wizyty chińskiego prezydenta w Wietnamie z listopada 2015 r., w chińskiej prowincji Yunnan odbył się pierwszy szczyt ministrów spraw zagranicznych regionu Lancang-Mekong, w skład którego oprócz ChRL wchodzą również takie państwa Wietnam, Birma, Laos, Kambodża oraz Tajlandia, czyli połowa państw członkowskich ASEAN. Szefowie dyplomacji sześciu państw oficjalnie powołali mechanizm współpracy Lancang-Mekong[390]. Była to kolejna platforma umożliwiająca Pekinowi wdrażanie dyplomacji peryferyjnej, tym razem na obszarze Indochin i budowę swojej strefy wpływów z wykorzystaniem państw pośredników takich jak Laos czy Kambodża, które były zdominowane przez chińskie wpływy, a co za tym idzie mogły pomóc w ich rozszerzeniu na pozostałe państwa regionu, w tym również na Wietnam. Ponadto spotkania w ramach formatu stwarzały możliwość dodatkowych rozmów dwustronnych. Tak też się stało w przypadku ministerialnego szczytu Lancang-Mekong, ponieważ szef chińskiej dyplomacji spotkał się ze swoim wietnamskim odpowiednikiem. Pham Binh Minh stwierdził, że wizyta przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie była dużym sukcesem, umożliwiajacym

[389] Le Hong Hiep, *Pull and Push: Sino-Vietnamese Relations and President Xi's Hanoi Visit*, 18.12.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_92.pdf [dostęp 15.01.2022].

[390] *Lancang Jiang – Meigong He hezuo shouci waizhang hui juxing lan mei hezuo jizhi zhengshi jianli* [Odbyło się pierwsze spotkanie ministrów spraw zagranicznych ds. współpracy Lancang-Mekong i oficjalnie powołano mechanizm współpracy Lancang-Mekong], 12.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151112_8012046.shtml [dostęp 15.01.2022].

konsolidację stosunków dwustronnych. Zapowiedział jednocześnie pełną gotowość rządu w Hanoi do pogłębienia subregionalnej współpracy w ramach mechanizmu Lancang-Mekong, co było dobrym sygnałem dla Pekinu, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę umiarkowany sukces wdrażania inicjatywy Pasa i Szlaku w Wietnamie[391].

W marcu 2016 r. odbyło się pierwsze spotkanie liderów państw w ramach mechanizmu współpracy Lancang-Mekong na chińskiej wyspie Hajnan. Co ciekawe Chiny, Kambodża, Laos i Tajlandia były reprezentowane przez premierów, po stronie Birmy w szczycie wziął udział wiceprezydent Sai Mauk Kham, natomiast Wietnam oddelegował ministra spraw zagranicznych Pham Binh Minha, który jednocześnie sprawował funkcję wicepremiera. Wszystko wskazuje na to, że rząd w Hanoi był reprezentowany przez najniższej rangą przedstawiciela spośród wszystkich zaangażowanych państw. Obrady w ramach mechanizmu współpracy regionalnej przeprowadzono 23 marca 2016 r. pod przewodnictwem Chin i Tajlandii[392]. Na marginesie platformy współpracy Lancang-Mekong doszło do dwustronnego spotkania wietnamskiego ministra Pham Binh Minha z premierem Li Keqiangiem, na którym poruszone zostały kwestie związane z nowym formatem współpracy subregionalnej, a także wstępnymi osiągnięciami w trzech priorytetowych obszarach współpracy morskiej, lądowej i finansowej. Wszystkie trzy obszary były istotne z perspektywy inicjatywy Pasa i Szlaku, a co za tym idzie świadczyły o konsekwentnej implementacji założeń dyplomacji peryferyjnej, w skład której wchodziły morskie i lądowe szlaki sztandarowego projektu przewodniczącego Xi Jinpinga[393].

Do kolejnej wizyty ministra spraw zagranicznych Wietnamu w Chinach doszło za sprawą specjalnego szczytu ministerialnego ASEAN-Chiny, który odbył się 13 czerwca 2016 r. w prowincji Yunnan. Na marginesie tego wydarzenia Pham Binh Minh spotkał

[391] *Wang Yi huijian Yuenan fu zongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 12.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151112_8012045.shtml [dostęp 15.01.2022].

[392] *Li Keqiang tong Meigong He wu guo lingdaoren gongtong huijian jizhe jieshao Lancang Jiang-Meigong He hezuo shouci lingdaoren huiyi chengguo* [Li Keqiang spotkał się wspólnie z przywódcami pięciu państw regionu rzeki Mekong: przedstawiamy wyniki pierwszego Spotkania Liderów Współpracy Lancang-Mekong], 23.03.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201603/t20160323_9308570.shtml [dostęp 15.01.2022].

[393] *Li Keqiang huijian Yuenan fuzongli Fan Ping Ming* [Li Keqiang spotkał się z wicepremierem Wietnamu Pham Binh Minhem], 24.03.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201603/t20160324_8012054.shtml [dostęp 15.01.2022].

się z szefem chińskiej dyplomacji – Wang Yi. Oprócz tematów związanych z komplementarnością dwóch głównych inicjatyw jak i rozwojem kooperacji w trzech priorytetowych obszarach, Wang Yi zwrócił uwagę na potrzebę konsolidacji stosunków dwustronnych na płaszczyźnie społecznej poprzez większą aktywność w wymiarze współpracy edukacyjnej i młodzieżowej. Strona chińska zdawała sobie bowiem sprawę z niskiego poparcia społecznego w Wietnamie dla współpracy na linii Hanoi-Pekin. Antychińskie nastroje wietnamskiego społeczeństwa stanowiły istotną przeszkodę w rozwoju patronatu, dlatego rząd w Pekinie był zdeterminowany, żeby przedsięwziąć odpowiednie środki do ocieplenia wizerunku ChRL w Wietnamie[394].

Wkrótce po spotkaniu ministrów spraw zagranicznych strona chińska miała okazję do odbudowy swojego wizerunku w oczach wietnamskiego społeczeństwa, ponieważ 16 czerwca rozbił się w Zatoce Tonkińskiej wietnamski samolot straży przybrzeżnej CASA C-212, który realizował misję poszukiwawczą myśliwca wietnamskich sił powietrznych, który rozbił się dwa dni wcześniej. Chiński rząd wysłał 16 czerwca w obszar katastrofy dwa statki ratunkowe, a następnego dnia trzy dodatkowe jednostki straży przybrzeżnej i cztery okręty marynarki wojennej. Ponadto wydano wezwanie dla cywilnych statków w okolicy obszaru poszukiwań o wsparcie misji ratunkowej. Był to przykład wymiernych skutków negocjacji rządowych w sprawie rozwoju współpracy morskiej, która mogła się jednocześnie przyczynić do zmiany percepcji ChRL w Wietnamie na bardziej korzystną[395].

W połowie 2016 r. (28 czerwca) wietnamski rząd był gospodarzem 9. spotkania Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, w którym wzięła udział chińska delegacja pod przewodnictwem radcy stanu Yang Jiechi. Obie strony doszły do porozumienia w sprawie przyspieszenia prac związanych z dostosowaniem strategii rozwojowych Chin i Wietnamu, wspólnej promocji wdrażania projektów w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku oraz „dwóch korytarzy i jednego okręgu ekonomicznego", a także pogłębienia współpracy ekonomicznej i handlowej, inwestycyjnej, rolniczej oraz

[394] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 14.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201606/t20160614_9308571.shtml [dostęp 15.01.2022].

[395] *Zhongguo quanli soujiu zai Beibu Wan shishi de Yuenan feiji he renyuan* [Chiny podjęły wysiłek w celu realizacji misji poszukiwawczych i ratowniczych wietnamskich samolotów i personelu, które rozbiły się w Zatoce Tonkińskiej], 17.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201606/t20160617_9308572.shtml [dostęp 15.01.2022].

w obszarach transportu, kultury, edukacji, ochrony zdrowia i turystyki. W agendzie spotkania nie zabrakło kwestii związanych ze sporami na Morzu Południowochińskim. Pham Binh Minh oraz Yang Jiechi konsekwentnie podkreślili nadrzędną rolę pokojowych negocjacji przy rozwiązywaniu jakichkolwiek kwestii spornych. Mimo różnicy zdań w tym zakresie szefowie dyplomacji obu państw zobowiązali się do kontynuacji rozmów na temat ewentualnych możliwości wspólnego rozwoju[396]. Podczas swojego pobytu w Hanoi, Yang Jiechi spotkał się dodatkowo z sekretarzem generalnym KPW oraz prezydentem Wietnamu. Podczas rozmów poruszone zostały tematy związane z pogłębieniem współpracy i komunikacji w obszarach związanych z funkcjonowaniem partii politycznych, bezpieczeństwa, dyplomacji i egzekwowania prawa[397].

Najważniejszym powodem wizyty Yang Jiechi był zbliżający się termin wydania wyroku przez Stały Trybunał Arbitrażowy w Hadze dotyczącego sporu pomiędzy Chinami i Filipinami na Morzu Południowochińskim. Biorąc pod uwagę fakt, że na początku czerwca 2016 r. Wietnam oficjalnie zapowiedział udzielenie poparcia dla wyroku, wizyta Wang Yi w Hanoi nie miała na celu osiągnięcia solidarności międzynarodowej i odrzucenia wyroku przez wietnamski rząd[398]. Głównym powodem spotkań z liderami Wietnamu było powtórzenie przekazu z 2014 r. (przy okazji kryzysu na Morzu Południowochińskim z udziałem chińskiej platformy wiertniczej HYSY-981), którego autorem również był Wang Yi, żeby Wietnam nie planował iść w ślady Filipin poprzez złożenie skargi przeciwko Chinom do Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim. Podjęcie jakichkolwiek działań prawnych z pewnością skończyłoby się pogorszeniem relacji dwustronnych, a nawet mogło się wiązać z próbą podjęcia działań odwetowych ze strony Pekinu[399].

---

[396] *Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di jiu ci huiyi juxing* [Odbyło się dziewiąte posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 28.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201606/t20160628_8012060.shtml [dostęp 15.01.2022].

[397] *Yang Jiechi Meets with General Secretary of the CPV Central Committee Nguyen Phu Trong and President Tran Dai Quang of Viet Nam*, 28.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2792_663578/2794_663582/201606/t20160630_525637.html [dostęp 15.01.2022].

[398] *VN backs peaceful solutions to disputes in East Sea*, 03.06.2016, „Newspaper of The Government of The Socialist Republic of Viet Nam", https://web.archive.org/web/20180128064734/http:/news.chinhphu.vn/Home/VN-backs-peaceful-solutions-to-disputes-in-East-Sea/20166/27509.vgp [dostęp 15.01.2022].

[399] A. Panda, *South China Sea: Why Did China's State Councilor Visit Vietnam?*, 28.06.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/06/south-china-sea-why-did-chinas-state-councilor-visit-vietnam/ [dostęp 15.01.2022].

Przy okazji 11. szczytu ASEM, zorganizowanego w Mongolii 14 lipca 2016 r., doszło do ważnego spotkania premiera Li Keqianga z jego wietnamskim odpowiednikiem Nguyen Xuan Phucem. Było to jednocześnie pierwsze spotkanie premierów obu państw od czasu 12. Zgromadzenia Narodowego KPW, na którym wybrano nowy skład wietnamskiego rządu, jak i pierwsze spotkanie od publikacji 12 lipca orzeczenia Stałego Trybunału Arbitrażowego w sprawie chińsko-filipińskiego sporu na Morzu Południowochińskim, w którym podważona została legalność chińskich roszczeń w ramach tzw. *linii dziewięciu kresek*. Li Keqiang powtórzył oficjalne stanowisko rządu w Pekinie, zgodnie z którym Chiny nie akceptują ani nie uznają orzeczenia trybunału. Natomiast zapewnił, iż władze ChRL są gotowe do rozstrzygnięcia sporów na Morzu Południowochińskim za pośrednictwem negocjacji, zgodnych z „Deklaracją o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" z 2002 r. oraz prawem międzynarodowym. Premier Nguyen Xuan Phuc z kolei przyjął neutralną postawę, dodając jedynie, że wietnamski rząd szanuje chińskie stanowisko i uważa, iż spory powinny być rozwiązane pokojowo na drodze dialogu[400]. Premier Wietnamu przyjął bardzo wyważoną postawę, co nie zmienia jednak faktu, że wyrok wciąż był przez Wietnam uznawany, ale nie wyrażono dla niego oficjalnego poparcia, podobnie zresztą sytuacja wyglądała w przypadku Malezji.

Pierwsza wizyta w Chinach Nguyen Xuan Phuca, od kiedy objął nową funkcję premiera Wietnamu w kwietniu 2016 r., odbyła się we wrześniu tego roku. Biorąc pod uwagę okoliczności związane z niekorzystnym dla chińskiego rządu wyrokiem w sprawie Morza Południowochińskiego, tak szybka wizyta państwowa w Pekinie świadczyła nie tylko o pragmatycznym podejściu rządu w Hanoi do stosunków z ChRL, ale była również inicjatywą mającą na celu częściową ochronę wizerunku Chin, zapobiegając tym samym całkowitej „utracie twarzy". Podobieństwa kulturowe tych dwóch państw umożliwiały większe zrozumienie na wielu różnych poziomach, dlatego pod tym względem Wietnam posiadał przewagę nad pozostałymi państwami regionu. Dodatkowym argumentem za szybką wizytą premiera w Chinach były także niepokojące sygnały ze Stanów Zjednoczonych, gdzie przebieg kampanii prezydenckiej zwiastował wycofanie się Waszyngtonu z Partnerstwa Transpacyficznego (Trans-Pacific Partnership, TPP), na

[400] *Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 14.07.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201607/t20160714_8012062.shtml [dostęp 15.01.2022].

czym bardzo zależało rządowi w Hanoi, który od 2014 r. stopniowo wzmacniał swoje stosunki z Białym Domem[401]. Nie bez znaczenia pozostawał także fakt, że Chiny są największym partnerem handlowym Wietnamu, a dwustronna wymiana handlowa w 2015 r. wyniosła ponad 66,2 mld USD.

Przed zakończeniem 2016 r. doszło już tylko do dwóch ważnych spotkań dyplomatycznych, aczkolwiek oba miały miejsce na marginesie wydarzeń w ramach różnych formatów wielostronnych. Korzystając z okazji jaką dawał 24. szczytu APEC w Peru, do którego doszło 19 listopada 2016 r. spotkali się prezydenci Xi Jinping oraz Tran Dai Quang. Prezydent Chin wskazał na te same obszary dalszego rozwijania stosunków dwustronnych co w rozmowie z premierem Wietnamu. Dodatkowym elementem było udzielenie pełnego poparcia dla Wietnamu, który w 2017 r. miał być gospodarzem szczytu APEC, co należy uznać za gest solidarności międzynarodowej[402]. Miesiąc później ministrowie spraw zagranicznych przeprowadzili rozmowę na marginesie 2. szczytu ministerialnego formatu współpracy Lancang-Mekong, zorganizowanego w Kambodży. Biorąc pod uwagę okoliczności związane ze szczytem, głównym tematem była rola Chin i Wietnamu w ramach subregionalnej współpracy. Nie zabrakło jednak kwestii o charakterze dwustronnym. Minister spraw zagranicznych Pham Binh Minh zachęcił swojego chińskiego partnera do zwiększenia inwestycji w Wietnamie. Dodatkowo strona wietnamska wyraziła gotowość do wypracowania z rządem w Pekinie mechanizmów zarządzania i kontroli sporów morskich, żeby nie dopuścić do podważenia stabilności stosunków bilateralnej jak i sytuacji regionalnej[403].

W 2017 r. Chiny były organizatorem dwóch wydarzeń, które miały charakter regionalny i subregionalny, aczkolwiek stwarzały możliwość do konsolidacji relacji z Wietnamem. Na marginesie 14. edycji targów Chiny-ASEAN zorganizowanych 11 września 2017 r. w regionie autonomicznym Guangxi (graniczącym z Wietnamem) doszło do spotkania wicepremierów Zhang Gaoli oraz Truong Hoa Binha.

[401] Truong Minh Vu, Nguyen Thanh Trung, *Vietnam's Foreign Policy: In Search of a New Delicate Balance*, 10.11.2016, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnams-foreign-policy-search-new-delicate-balance/ [dostęp 15.01.2022].

[402] *Xi Jinping huijian Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang* [Xi Jinping spotkał się z prezydentem Wietnamu Tran Dai Quangiem], 20.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201611/t20161120_8012068.shtml [dostęp 15.01.2022].

[403] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 24.12.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201612/t20161224_8012070.shtml [dostęp 15.01.2022].

Przedstawiciele obu państw zobowiązali się do promocji praktycznej współpracy, implementacji wymiany kulturowej i międzyludzkiej, ochrony stabilnej sytuacji na obszarach morskich, a także zwiększenia intensywności współpracy ekonomicznej[404]. Następnie 28 października odbyło się 5. spotkanie wyższych urzędników w ramach mechanizmu współpracy Lancang-Mekong w chińskiej prowincji Yunnan. Obrady zostały zrealizowane pod przewodnictwem Chin i Kambodży, ale warto zwrócić uwagę na aktywne uczestnictwo Wietnamu w tej inicjatywie biorąc pod uwagę rosnące zaniepokojenie strony wietnamskiej sytuacją hydrologiczną kraju, na którą miały wpływ budowane przez Chiny tamy na rzece Mekong[405].

Ostatnim wydarzaniem z 2017 r., na które warto zwrócić uwagę był 3. szczyt ministerialny mechanizmu współpracy Lancang-Mekong, zorganizowany przez Chiny 15 grudnia w prowincji Yunnan[406]. Przy okazji szczytu doszło do spotkania biorących w nim udział ministrowów spraw zagranicznych Chin i Wietnamu. Szefowie dyplomacji zwrócili uwagę na wyjątkowo dużą częstotliwość wzajemnych wizyty na wysokim szczeblu w ciągu jednego roku, któraa ich zdaniem świadczyła o zaangażowaniu rządów obu państw w rozwój relacji bilateralnych i budowę zaufania politycznego. Pham Binh Minh zapowiedział determinację Wietnamu w utrzymaniu intensywności interakcji na najwyższym szczeblu z ChRL w celu promocji współpracy ekonomicznej, handlowej, rolniczej, środowiskowej i inwestycyjnej. Deklaracja szefa wietnamskiej dyplomacji świadczyła o tym, że rząd w Hanoi cenił dobre stosunki z Pekinem i był gotowy rozwijać relacje, mimo nadrzędnej pozycji ChRL[407].

---

[404] *Zhang Gaoli huijian chuxi di shisi jie Zhongguo – Dongmeng bolanhui de Dongmeng guojia lingdaoren* [Zhang Gaoli spotkał się z przywódcami ASEAN uczestniczącymi w 14. targach Chiny-ASEAN], 11.09.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201709/t20170911_8012079.shtml [dostęp 15.01.2022].

[405] *Lancang Jiang — Meigong He hezuo diwu ci gaoguan hui chenggong juxing* [Z powodzeniem odbyło się piąte spotkanie wyższych urzędników ds. współpracy Lancang-Mekong], 30.10.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201710/t20171030_8012081.shtml [dostęp 15.01.2022].

[406] *Lancang Jiang — Meigong He hezuo di sanci waizhang hui juxing* [Odbyło się trzecie spotkanie ministrów spraw zagranicznych ds. współpracy Lancang-Mekong], 15.12.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201712/t20171215_8012110.shtml [dostęp 15.01.2022].

[407] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Spotkanie Wang Yi z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 15.12.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201712/t20171215_8012108.shtml [dostęp 15.01.2022].

Podczas gdy 2017 r. zakończył się szczytem ministerialnym formatu Lancang-Mekong, tak 2018 r. rozpoczął się od 2. szczytu liderów tego mechanizmu współpracy, którego organizatorem była Kambodża. Chiny były reprezentowane na tym wydarzeniu przez premiera Li Keqianga[408]. Premier ChRL spotkał się w Phnom Penh ze swoim wietnamskim odpowiednikiem, z którym poruszył temat trzech ścieżek rozwoju w obszarze morskim, lądowym i finansowym. Natomiast premier Nguyen Xuan Phuc podkreślił komplementarną rolę mechanizmu Lancang-Mekong w relacjach dwustronnych pomiędzy Chinami i Wietnamem. Format był niezwykle istotny dla rozszerzenia chińskiej strefy wpływów w ramach dyplomacji peryferyjnej, ponieważ nie poruszano na nim najbardziej problematycznych kwestii, do których należy zaliczyć spory na Morzu Południowochińskim. Jedynym państwem formatu, które było stroną w sporze był Wietnam. Zdecydowanie większym wyzwaniem z perspektywy Pekinu były platformy składające się ze wszystkich państw członkowskich ASEAN[409].

Pod koniec marca w Wietnamie zorganizowano 6. forum Większego Subregionu Mekongu, czyli kolejnego subregionalnego formatu zainicjowanego w 1992 r., zrzeszającego pięć państw członkowskich ASEAN, w tym oczywiście Wietnam, a także ChRL. Rząd w Pekinie był reprezentowany przez ministra spraw zagranicznych Wang Yi[410]. Po zakończeniu wydarzenia, szef chińskiej dyplomacji rozpoczął oficjalną wizytę w Wietnamie, w ramach której spotkał się z najważniejszymi osobami w państwie. Jak oznajmił premier Nguyen Xuan Phuc relacje z Chinami były w „centrum wietnamskiej polityki zagranicznej"[411]. W czasie spotkania, Wang Yi podkreślił osiągnięcia w handlu dwustronnym oraz wymianie międzyludzkiej, która w 2017 r. przekroczyła 10 mln osób.

[408] *Li Keqiang dida Jinbian chuxi Lancang Jiang – Meigong He hezuo di'erci lingdaoren huiyi bing dui Jianpuzhai jinxing zhengshi fangwen* [Li Keqiang przyleciał do Phnom Penh, aby wziąć udział w drugim spotkaniu liderów współpracy Lancang-Mekong i przeprowadzić oficjalną wizytę w Kambodży], 10.01.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201801/t20180110_9308587.shtml [dostęp 15.01.2022].

[409] *Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 11.01.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201801/t20180111_9308588.shtml [dostęp 15.01.2022].

[410] *Wang Yi chuxi Da Meigongheciquyu jingji hezuo di liu ci lingdaoren huiyi* [Wang Yi wziął udział w szóstym spotkaniu przywódców na temat współpracy gospodarczej Większego Subregionu Mekongu], 31.03.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201803/t20180331_8012127.shtml [dostęp 15.01.2022].

[411] *Yuenan zongli Ruan Chun Fu huijian Wang Yi* [Premier Wietnamu Nguyen Xuan Phuc spotyka się z Wang Yi], 01.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180401_8012129.shtml [dostęp 15.01.2022].

W kontekście sytuacji na Morzu Południowochińskim powtórzone zostały deklaracje mówiące o właściwym zarządzaniu sporami morskimi i poszukiwaniu sposobów wspólnego rozwoju na spornych obszarach. Prezydent Wietnamu z kolei wyraził zainteresowanie dalszym wzmacnianiem współpracy w tradycyjnych obszarach, takich jak handel transgraniczny, inwestycje oraz budowa synergii pomiędzy strategicznymi inicjatywami rozwojowymi[412]. W czasie konferencji prasowej chiński minister spraw zagranicznych położył duży nacisk na podkreślenie bliskich relacji partyjnych, ideologicznych i systemowych pomiędzy państwami, stanowiących fundamenty przyjaznych stosunków między państwami. Nie pojawiły się jednak żadne deklaracje na temat nowych form współpracy, zarówno jeżeli chodzi o kwestie ekonomiczne jak i morskie. Wszystko wskazywało na to, że obie strony były zdeterminowane, żeby utrzymać *status quo*, który umożliwiał systematyczny wzrost dwustronnej wymiany handlowej. Mimo tego, że nie zostało to wskazane wprost, dane statystyczne świadczą o stopniowym zmniejszaniu się deficytu handlowego po stronie Wietnamu, co można traktować jako jedną z głównych zachęt rządu w Pekinie[413]. Ostatnim z serii spotkań było to z sekretarzem generalnym KPW Nguyen Phu Trongiem, podczas którego Wang Yi zwrócił szczególną uwagę na wizytę Xi Jinpinga zaraz po zakończeniu XIX Zjazdu KPCh, co jest najlepszym dowodem na szczególny charakter relacji dwustronnych. Zarówno rząd w Pekinie jak i w Hanoi kładły duży nacisk na symboliczny wymiar stosunków w oficjalnym dyskursie, co ma duży wpływ na to jak związek tych dwóch państw postrzegany jest na arenie międzynarodowej przez państwa trzecie. Niemniej jednak „braterskie" relacje w głównym stopniu dotyczą nie tyle stosunków rządowych, co partyjnych. Biorąc pod uwagę fakt, że te dwie sfery się przenikają, bardzo łatwo ulec błędnej percepcji prawdziwych powiązań Chin i Wietnamu. Zwłaszcza jeżeli przyjrzymy się, wyjątkowo silnym, antychińskim nastrojom społecznym w Wietnamie, wynikającym z doświadczeń historycznych jak i obecnej sytuacji na spornych obszarach Morza Południowochińskiego[414]. O wietnamskiej percepcji Chin najlepiej świadczą wydarzenia

[412] *Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang huijian Wang Yi* [Prezydent Wietnamu Tran Dai Quang spotkał się z Wang Yi], 01.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180401_8012131.shtml [dostęp 15.01.2022].

[413] *Wang Yi: bawo zhengque fangxiang quebao zhong yue guanxi xing wen zhi yuan* [Wang Yi: Chwyć właściwy kierunek, aby zapewnić stabilny i długoterminowy rozwój stosunków chińsko-wietnamskich], 02.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180402_8012133.shtml [dostęp 15.01.2022].

[414] *Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong huijian Wang Yi* [Sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trong spotkał się z Wang Yi], 02.04.2018, Ministerstwo Spraw

z czerwca 2018 r., po tym jak wietnamskie Zgromadzenie Narodowe zatwierdziło projekt ustawy zatwierdzający utworzenie trzech nowych specjalnych stref ekonomicznych na północy, w centrum i południu kraju. Główną zachętą dla potencjalnych inwestorów z ChRL miała być możliwość uzyskania zgody od premiera na dzierżawę terenu w strefach na okres 99 lat (dla porównania wietnamskie przedsiębiorstwa mogły liczyć na dzierżawę przez 44 lata). Choć ustawa nie wskazywała potencjalnych inwestorów ani kraju ich pochodzenia, informacja o projekcie ustawy wzbudziła duże oburzenie Wietnamczyków, które początkowo było wyrażane za pośrednictwem mediów społecznościowych. Niepokoje społeczne doprowadziły jednak do organizacji protestów w największych miastach, a w trakcie niektórych z nich zarejestrowano przypadki przemocy, która była wymierzona w KPW i lokalne władze. Głównym podłożem protestów były obawy związane z obecnością inwestorów Chin w trzech strefach i dzierżawą przez nich ziem, co w konsekwencji prowadziło do oskarżeń pod adresem rządu w Hanoi, jakoby dopuszczał się „wyprzedawania narodu”[415]. W stolicy kraju doszło nawet do starć protestujących z policją. Mimo tego, że chiński udział w specjalnych strefach ekonomicznych nie był przesądzony, skala publicznego oburzenia zmusiła wietnamski rząd do wycofania się z projektu[416].

2.2.3. Wizyty wietnamskich polityków w Pekinie

Premier Nguyen Xuan Phuc odwiedził Chiny we wrześniu 2016 r., a podczas wizyty spotkał się zarówno z premierem Li Keqiangiem, przewodniczącym Xi Jinpingiem oraz przewodniczącym Stałego Komitetu OZPL Zhang Dejiangiem, czyli najwyższymi reprezentantami chińskich władz. Premier Wietnamu na spotkaniu z Zhang Dejiangiem podkreślił fundamentalne znaczenie współpracy pomiędzy organami legislacyjnymi obu państw dla wzmocnienia politycznego zaufania i zrozumienia. Wyraził przy tym zainteresowanie zwiększeniem intensywności wzajemnych wizyt delegacji parlamentarnych na wszystkich szczeblach. Szef wietnamskiego rządu wskazał także na potrzebę ściślejszej współpracy na forach międzyparlamentarnych w regionie

Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180402_9308592.shtml [dostęp 15.01.2022].

[415] Nguyen Minh Quang, *Vietnam: Dawn of the SEZs*, 25.07.2018, „The Diplomat”, https://thediplomat.com/2018/07/vietnam-dawn-of-the-sezs/ [dostęp 15.01.2022].

[416] S. Strangio, op. cit., s. 76-77.

i na świecie[417]. W rozmowie pomiędzy premierami zachowana została dotychczasowa dychotomia, ponieważ omówione zostały kwestie, które można zaliczyć do dwóch grup. Pierwsza zawierała wątki związane ze współpraca ekonomiczną, w której strona chińska mogła zaoferować różnego rodzaju zachęty dla rządu w Hanoi, aby ten utrzymywał swoją lojalność w sprawach o fundamentalnym znaczeniu dla Pekinu. Natomiast druga grupa zagadnień była ściśle powiązana z sytuacją na Morzu Południowochińskim. To właśnie w tym obszarze Pekin oczekiwał wietnamskiego podporządkowania, zwłaszcza po wyroku trybunału arbitrażlowego z lipca 2016 r. W pierwszej części Li Keqiang zaznaczył potrzebę kontynuacji jednoczesnego rozwoju współpracy w obszarze lądowym, morskim i finansowym. Nowością było wskazanie mechanizmu współpracy Lancang-Mekong, do którego oba państwa powinny dopasować własne strategie rozwojowe. Ponadto strona chińska wyraziła zainteresowanie wzmocnieniem kooperacji na polu inwestycji infrastrukturalnych, zdolności produkcyjnych, handlu i inwestycji, a także finansów. Dodatkowo rząd w Pekinie wyszedł z propozycją intensyfikacji wymiany międzyludzkiej pomiędzy przedstawicielami partyjnymi, resortami obrony oraz służbami zajmującymi się egzekwowaniem prawa. W drugiej części chiński premier podkreślił, że kwestie dotyczące Morza Południowochińskiego obejmują zagadnienia związane z suwerennością terytorialną oraz prawami i interesami morskimi, a także sentymentami narodowymi. W związku z tym, Chiny i Wietnam powinny podejmować wspólne wysiłki w celu przestrzegania konsensusu wypracowanego przez przedstawicieli rządu na wysokim szczeblu, aby było możliwe zachowanie stabilizacji w regionie. Po raz kolejny to przedstawiciel ChRL przejął inicjatywę w sprawie wyznaczania warunków i sposobu działania w przypadku sporów na Morzu Południowochińskim[418].

Podczas rozmowy z przewodniczącym Xi Jinpingiem, przedstawiciele obu państw skupili się na zagadnieniach dotyczących utworzenia nowej platformy do współpracy z zakresu zwiększenia możliwości produkcyjnych, przyspieszenia prac nad kluczowymi projektami infrastrukturalnymi oraz intensyfikacji handlu transgranicznego w ramach specjalnych stref ekonomicznych. W odniesieniu do problemu Morza Południowochińskiego padły deklaracje o rozwiązywaniu kwestii spornych na drodze

[417] *Prime Minister meets head of National People's Congress of China*, 12.09.2016, „NhanDan", https://en.nhandan.vn/_mobile_politic/item/4617502-prime-minister-meets-head-of-national-people%E2%80%99s-congress-of-china.html [dostęp 15.01.2022].

[418] *Li Keqiang tong Yuenan zongli Ruan Chun Fu juxing huitan* [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 13.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201609/t20160913_9308573.shtml [dostęp 15.01.2022].

konsultacji bilateralnych, będących preferowanym przez Pekin sposobem rozwiązywania sporów z uwagi na przewagę Chin w tego rodzaju mechanizmie. Ponadto prezydent ChRL zwrócił uwagę na potrzebę promocji wspólnego rozwoju na spornych obszarach, co miało pozwolić na zwiększenie współpracy przy jednoczesnym ograniczeniu incydentów, mogących negatywnie wpłynąć na stosunki dwustronne[419].

Do pierwszych spotkań dyplomatycznych w 2017 r. doszło wyjątkowo szybko, ponieważ 12 stycznia do Chin przyjechał z czterodniową wizytą sekretarz generalny KPW Nguyen Phu Trong. Była to pierwsza zagraniczna podróż sekretarza i zarazem pierwsza podróż do Chin od momentu, kiedy rok wcześniej został ponownie wybrany na szefa KPW. Nguyen Phu Trong spotkał się zarówno z przewodniczącym Xi Jinpingiem jak i z czterema pozostałymi członkami Stałego Komitetu Biura Politycznego Komitetu Centralnego KPCh, wśród których znaleźli się premier Li Keqiang, przewodniczący Stałego Komitetu OZPL Zhang Dejiang, przewodniczący Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin Yu Zhengsheng, a także sekretarz Komisji do spraw Kontroli Dyscypliny Komitetu Centralnego Wang Qishan. Wizyta Nguyen Phu Tronga miała duże znaczenie symboliczne, ponieważ zwiastowała ponowną konsolidację frakcji prochińskiej, która w mniejszym lub większym stopniu została podważona przez wzrost prozachodniej frakcji reformatorów kierowanych przez rząd Nguyen Tan Dunga. Zmiany wprowadzone za sprawą XII Zjazdu KPW w 2016 r. wpłynęły na przywrócenie równowagi sił pośród wietnamskich elit na korzyść konserwatystów, kosztem reformatorów. Na dodatek podróż do Chin świadczyła o tym, że rząd w Hanoi spodziewał się pewnych przeszkód w relacjach z Waszyngtonem za prezydentury Donalda Trumpa, który podjął decyzję o wycofaniu Stanów Zjednoczonych z TPP, czyli wielostronnej umowy handlowej, z którą Wietnam wiązał duże nadzieje na dywersyfikację własnej wymiany handlowej. Zwłaszcza w kontekście ograniczenia zależności od Pekinu. Warto wciąż jednak mieć na uwadze, że wietnamscy decydenci zdawali sobie sprawę z geograficznej bliskości z Chinami, co w dużym stopniu determinowało politykę zagraniczną kraju od tysięcy lat[420]. Spotkania w Pekinie zostały zwieńczone wydaniem dziesięciopunktowego wspólnego komunikatu, który podkreślał potrzebę

[419] *Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 13.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201609/t20160913_8012064.shtml [dostęp 15.01.2022].

[420] Nguyen Minh Quang, *The Resurgence of China-Vietnam Ties*, 25.01.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/01/the-resurgence-of-china-vietnam-ties/ [dostęp 15.01.2022].

zintensyfikowania spotkań na wysokim szczeblu, współpracy i wymiany między obiema stronami, promowania łączności strategicznej, wzmocnienia więzi handlowych i inwestycyjnych, rozszerzenia współpracy w zakresie obronności i bezpieczeństwa, wzmocnienia wymiany międzyludzkiej oraz fundamentów społecznych. Ponadto delegacje obu państw podpisały 15 dokumentów dotyczących dalszej intensyfikacji współpracy ekonomicznej, naukowej, a także z zakresu rolnictwa i transportu. Dodatkowo osiągnięto porozumienia gospodarcze zawarte bezpośrednio pomiędzy przedsiębiorstwami[421]. Biorąc pod uwagę jak dużą rolę odgrywała sytuacja na Morzu Południowochińskim w stosunkach dwustronnych nie mogło zabraknąć we wspólnym oświadczeniu odniesień do kwestii morskich. Został im poświęcony punkt szósty wspólnego komunikatu, w którym podobnie jak we wcześniejszych dokumentach wydawanych przy okazji wizyt na wysokim szczeblu w latach 2015-2016 podkreślono trzy główne komponenty, a mianowicie przestrzeganie norm prawa międzynarodowego, współpracę w ramach mechanizmów dwustronnych oraz funkcjonalną współpracę. Po oficjalnej części wizyty w stolicy Chin, Nguyen Phu Trong odwiedził wspólnie z wietnamską delegacją prowincję Zhejiang, gdzie zrealizowane zostały spotkania z lokalnymi przedsiębiorcami[422].

Dnia 17 kwietnia 2017 r., w Pekinie zorganizowano 10. spotkanie Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej pod przewodnictwem Yang Jiechi reprezentującego ChRL oraz szefa wietnamskiej dyplomacji Pham Binh Minha. Podczas obrad obie strony zobowiązały się do współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku oraz „dwóch korytarzy i jednego ekonomicznego okręgu", a także w obszarach inwestycyjnych, produkcyjnych oraz infrastrukturalnych. Dużo uwagi poświęcono współpracy transgranicznej z udziałem specjalnych stref ekonomicznych[423]. Pham Binh Minh w czasie rozmów podkreślał znaczenie niedawnej wizyty Nguyen Phu Tronga, co jest kolejnym dowodem na znaczenie pobytu sekretarza generalnego KPW w Chinach, ale jednocześnie pokazuje wyjątkowy wymiar chińsko-wietnamskich stosunków,

[421] *Joint communiqué charts course for stronger VN-China ties*, 15.01.2017, „Viet Nam News", https://vietnamnews.vn/politics-laws/349733/joint-communique-charts-course-for-stronger-vn-china-ties.html#EX2QHXHpTuEI2jI4.97 [dostęp 15.01.2022].

[422] R. Amer, Li Jianwei, *How Can 2017 be a New Boost on China-Vietnam Relations over the South China Sea?*, 03.03.2017, „China US Focus", https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/how-can-2017-be-a-new-boost-on-china-vietnam-relations-over-the-south-china-sea [dostęp 15.01.2022].

[423] *Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di shi ci huiyi juxing* [Odbyło się dziesiąte posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 17.04.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201704/t20170417_9308575.shtml [dostęp 15.01.2022].

w których relacje partyjne odgrywają szczególną rolę. Stwarzają one przede wszystkim możliwość pogłębiania stosunków mimo kwestii spornych dotyczących Morza Południowochińskiego. Warto w tym miejscu przytoczyć wymierny przykład współpracy w postaci seminariów w Chinach poświęconych technikom kontroli wypowiedzi internetowych dla urzędników z resortu spraw zagranicznych i dziennikarzy, w których również brali udział przedstawiciele z Wietnamu. Do jednego z nich doszło właśnie w kwietniu 2017 r., natomiast w połowie 2018 r. rząd w Hanoi wprowadził nową ustawę z zakresu cyberbezpieczeństwa. Mimo tego, że w Wietnamie wciąż działają media społecznościowe, niedostępne w ChRL, to władze w Hanoi coraz częściej, idąc za przykładem Pekinu, cenzurując treści dostępne w Internecie. Nie oznacza to jednak, że Wietnam jest wolny od hakerskich ataków ze strony Chin, ponieważ jeszcze tego samego roku część wietnamskich urzędników została zaatakowanych złośliwym oprogramowaniem, co później zostało upublicznione przez amerykańską firmę FireEye zajmującą się cyberbezpieczeństwem. Wszystko wskazywało na to, że chińskie władze chciały pozyskać poufne informacje na temat pozycji jaką zajmie rząd w Wietnamie podczas organizowanego w listopadzie szczytu APEC. Innym powodem mogło być uzyskanie informacji na temat wietnamskiej strategii negocjacyjnej umowy o wolnym handlu RCEP, której stroną są także Chiny[424]. Pham Binh Minh zgodził się z Wang Yi w sprawie konieczności wzmocnienia współpracy ekonomicznej, handlowej i inwestycyjnej jak również utrzymania pokoju i stabilności na obszarze Morza Południowochińskiego[425].

Cztery miesiące od wizyty sekretarza generalnego KPW, oficjalną wizytę w Pekinie złożył prezydent Wietnamu Tran Dai Quang. Wziął udział w pierwszym forum Pasa i Szlaku i spotkał się między innymi z prezydentem i premierem ChRL, przewodniczącym Stałego Komitetu OZPL, a także przewodniczącym Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin Yu Zhengshengiem. Przywódcy obu państw przeanalizowali dotychczasowe mechanizmy współpracy dwustronnej. Co istotne, przewodniczący ChRL zwrócił uwagę na potrzebę lepszej koordynacji i współpracy na forach multilateralnych, takich jak ONZ, APEC, ASEAN+1 czy Lancang-Mekong.

[424] M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit., s. 243-245.
[425] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 18.04.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201704/t20170418_8012075.shtml [dostęp 15.01.2022].

Propozycja chińskiego prezydenta oznacza, iż rząd w Pekinie chciał wykorzystać dobre stosunki bilateralne z Wietnamem do rozszerzenia swoich wpływów w regionie, ale również na świecie, co jest typowym zachowaniem państwa na pozycji patrona, rywalizującego z innym mocarstwem, takim jak Stany Zjednoczone. Ponadto deklaracja wskazywała, że Pekin oczekuje od Hanoi lojalności i wynikającej z niej solidarności międzynarodowej w ramach tych formatów, ponieważ mowa była nie tylko o „koordynacji", ale również o „współpracy". Okoliczności związane z forum Pasa i Szlaku stwarzały idealne warunki do składania tego rodzaju propozycji, ponieważ było możliwe przedstawienie odpowiednich zachęt w postaci projektów infrastrukturalnych realizowanych pod parasolem chińskiej inicjatywy. Tym bardziej, że Xi Jinping bezpośrednio wskazał w rozmowie z Tran Dai Quang, iż Wietnam jest ważnym państwem w działaniach w ramach Pasa i Szlaku. Spotkanie zostało zwieńczone podpisaniem umów bilateralnych o współpracy, obejmujących między innymi dyplomację, gospodarkę, technologię, handel elektroniczny, projekty infrastrukturalne i edukację[426].

Prezydent Wietnamu spotkał się także z Li Keqiangiem, który odwołał się do tych samych kwestii co przewodniczący Xi Jinping, przy czym w kontekście współpracy na forach multilateralnych wymienił bezpośrednio dwa, skupiające się na bezpośrednich peryferiach Chin, czyli ASEAN+1 oraz Lancang-Mekong. Był to kolejny dowód na to, że Azja Południowo-Wschodnia odgrywała szczególnie istotną rolę w chińskiej dyplomacji peryferyjnej[427].

Podczas gdy początek 2017 r. był zdominowany przez wizyty przedstawicieli Wietnamu w Chinach, tak pod koniec roku sytuacja się odwróciła, ponieważ w listopadzie Wietnam odwiedzili zarówno minister spraw zagranicznych ChRL jak i przewodniczący Xi Jinping. Wizyta szefa chińskiej dyplomacji Wang Yi została zrealizowana niedługo po XIX Zjeździe KPCh, który zakończył się 24 października. Z racji tego, że Wietnam był gospodarzem 25. szczytu liderów APEC w Da Nang,

---

[426] *Xi Jinping tong Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang ju hang huitan yizhi tongyi tuidong zhong yue quanmian zhanlue hezuohuoban guanxi mai shang xin taijie* [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z prezydentem Wietnamu Tran Dai Quangiem i zgodził się przenieść kompleksowe partnerstwo strategiczne chińsko-wietnamskie na nowy poziom], 11.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201705/t20170511_9308576.shtml [dostęp 15.01.2022].

[427] *Li Keqiang huijian Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang* [Li Keqiang spotkał się z prezydentem Wietnamu Tran Dai Quangiem], 12.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201705/t20170512_8012076.shtml [dostęp 15.01.2022].

minister spraw zagranicznych ChRL przedsięwziął przygotowania do pierwszej zagranicznej podróży przewodniczącego Xi Jinpinga od XIX Zjazdu KPCh, która została połączona z oficjalną wizytą w Hanoi.

Pierwsze oficjalne spotkanie miało miejsce drugiego listopada z ministrem spraw zagranicznych Pham Binh Minhem, podczas którego omówiono rezultaty XIX Zjazdu KPCh oraz szczegóły związane z wizytą prezydenta ChRL. Ze swojej strony szef wietnamskiej dyplomacji podkreślił symboliczne znaczenie zbliżającej się wizyty Xi Jinpinga, z uwagi na fakt, że Wietnam był pierwszym celem podróży od zakończenia wydarzenia o tak fundamentalnym znaczeniu w polityce wewnętrznej Chin jakim jest Zjazd KPCh[428]. Wang Yi przeprowadził także rozmowy z premierem Nguyen Xuan Phucem jak również sekretarzem generalnym KPW Nguyen Phu Trongiem. Na uwagę zasługuje informacja, że sekretarz generalny KPW jako pierwszy na świecie złożył gratulacje Xi Jinpingowi z okazji udanej reelekcji na sekretarza generalnego KPCh podczas XIX Zjazdu KPCh. Należy ten gest rozpatrywać zarówno w kategoriach symbolicznych, ale również jest to przejaw pragmatycznej postawy pełnej szacunku wobec drugiego państwa komunistycznego. Pod pewnymi względami można to również odczytywać jako przejaw szacunku słabszego państwa wobec mocarstwa na wzór misji trybutarnych lub relacji pomiędzy klientem oraz patronem[429].

Spotkanie Wang Yi z premierem Nguyen Xuan Phucem miało zdecydowanie bardziej praktyczny charakter, choć również pojawiły się wątki dotyczące XIX Zjazdu KPCh. Przedstawiciele obu stron skupili się przede wszystkim na rozwoju współpracy zorientowanej na sztandarowych projektach Pasa i Szlaku oraz „dwóch korytarzy i jednego okręgu ekonomicznego" w taki sposób, żeby zmaksymalizować wzrost gospodarczy na zasadach obopólnych korzyści[430]. W tym samym czasie, kiedy przewodniczący Xi Jinping przebywał jeszcze w Wietnamie w ramach drugiej wizyty

[428] *Wang Yi tan Zhong Gong shijiu da de chengguo he yiyi* [Wang Yi mówi o osiągnięciach i znaczeniu XIX Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], 03.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171103_9308577.shtml [dostęp 15.01.2022].

[429] *Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong huijian Wang Yi* [Sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trong spotkał się z Wang Yi], 04.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171104_9308578.shtml [dostęp 15.01.2022].

[430] *Yuenan zongli Ruan Chun Fu huijian Wang Yi* [Premier Wietnamu Nguyen Xuan Phuc spotkał się z Wang Yi], 04.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171104_9308579.shtml [dostęp 15.01.2022].

państwowej, na Filipinach doszło 13 listopada 2017 r. do spotkania premierów ChRL i Wietnamu na marginesie szczytu ASEAN w Manili. Li Keqiang w rozmowie z Nguyen Xuan Phucem zaznaczył, że Chiny zawsze postrzegają ASEAN jako priorytet (priorytetowy kierunek) dyplomacji peryferyjnej kraju. Jest to o tyle istotne, że akurat z partnerami wietnamskimi rzadko padały ze strony chińskiej nawiązania do dyplomacji peryferyjnej. Chiński premier powtórzył za Xi Jinpingiem większość deklaracji, wśród których znalazły się te najczęściej powtarzane, czyli o integracji dwóch sztandarowych inicjatyw, a także gotowości do przyspieszenia prac związanych z opracowaniem Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim. Z kolei premier Wietnamu zobowiązał się do pogłębienia partnerstwa pomiędzy państwami i zwiększenia współpracy w zakresie mocy produkcyjnych, infrastruktury transportowej, stref ekonomicznych, współpracy transgranicznej, rolnictwa, finansów i ochrony środowiska[431].

Cztery miesiące od wizyty w Wietnamie, Wang Yi spotkał się z Pham Binh Minhem na marginesie ministerialnego Szczytu Azji Wschodniej w Singapurze. Do rozmowy doszło trzeciego sierpnia 2018 r., a wśród głównych tematów znalazły się sprawy związane z rozszerzeniem handlu i inwestycji dwustronnych. W oficjalnym oświadczeniu nie znalazły się jakiekolwiek odniesienia, do napięć społecznych w Wietnamie na tle planowanych specjalnych stref ekonomicznych, a co za tym idzie Hanoi nie chciało zniechęcić chińskich inwestorów do zaangażowania w Wietnamie[432]. We wrześniu 2018 r. przy okazji Światowego Forum Ekonomicznego poświęconego ASEAN, które zostało zorganizowane w Hanoi, doszło do kolejnego spotkania na wysokim szczeblu. Tym razem wicepremier i członek Rady Państwowej ChRL Hu Chunhua, przeprowadził rozmowę z sekretarzem generalnym KPW oraz premierem Wietnamu[433]. Na uwagę zasługuje przede wszystkim spotkanie z premierem Nguyen

[431] *Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 14.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171114_8012104.shtml [dostęp 15.01.2022].

[432] *Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming* [Spotkanie Wang Yi z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 03.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201808/t20180803_8012137.shtml [dostęp 15.01.2022].

[433] *Hu Chunhua huijian Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong, zongli Ruan Chun Fu* [Spotkanie Hu Xuanhua z sekretarzem generalnym Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trongiem i premierem Nguyen Xuan Phucem], 13.09.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201809/t20180913_9308593.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xuan Phucem, podczas którego Hu Chunhua przedstawił propozycję rozszerzenia współpracy handlowej, przewidującą możliwość zwiększenia importu wietnamskich produktów rolniczych, na przykład owoców. Padła także oferta wzmocnienia współpracy inwestycyjnej w obszarze nauki i technologii. Wyżej wymienione zachęty dodatkowo zostały uzupełnione propozycją skierowaną do wietnamskich przedsiębiorstw w sprawie ich udziału w międzynarodowych targach importowych w Chinach (China International Import Expo, CIIE) zaplanowanych na listopad 2018 r. Były to rzadko spotykane w oficjalny oświadczeniach przykłady zachęt jakie chiński rząd składał swoim mniejszym partnerom. Ich charakter miał czysto ekonomiczne podłoże, co pokazuje w jaki sposób Chiny wykorzystywały swoje wpływy gospodarcze w regionie do kształtowania relacji z państwami Azji Południowo-Wschodniej. Stanowi to również potwierdzenie realizacji polityki zagranicznej przez ChRL wpisującej się w typologię patronatu, albowiem Pekinowi nie zależało w głównej mierze na dobrach materialnych, lecz niematerialnych jak lojalność, posłuszeństwo i solidarność międzynarodowa, które pozwalały na zdobycie przewagi strategicznej w regionie jak i nad rywalami[434].

Jedną z głównych platform zarządzania stosunkami dwustronnymi pomiędzy Chinami i Wietnamem były spotkania w ramach Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, realizowanych według ściśle określonych reguł. Niemniej jednak w przypadku 11. odsłony obrad tego mechanizmu z 16 września 2018 r. można było zauważyć subtelne zmiany. Po pierwsze spotkanie, którego organizatorem był Wietnam nie odbyło się w stolicy kraju – Hanoi, tylko w Ho Chi Minh. Po drugie, na czele chińskiej delegacji nie stanął radca stanu - Yang Jiechi, tylko minister spraw zagranicznych – Wang Yi, podczas gdy stronę wietnamską reprezentował – jak zawsze na tym forum – minister spraw zagranicznych Pham Binh Minh. Szef chińskiej dyplomacji przedstawił na spotkaniu cztery sugestie dotyczące kierunku rozwoju stosunków pomiędzy państwami, zgodnie z którymi obie strony powinny:

- stosować się do strategicznych wytycznych wymiany na wysokim szczeblu, stale budować konsensus, pogłębiać wzajemne zaufanie i stabilizować stosunki dwustronne we właściwym kierunku,

[434] *Hu Chunhua huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Hu Chunhua spotkał się z wietnamskim premierem Nguyen Xuan Phucem], 12.09.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201809/t20180912_8012140.shtml [dostęp 15.01.2022].

- kultywować współpracę opartą na zasadzie obopólnych korzyści, promować współpracę infrastrukturalną, rozwijać transgraniczne strefy współpracy gospodarczej w celu zwiększenia zdolności produkcyjnych, poszukiwać nowych form współpracy wpisujących się w ideę zrównoważonego rozwoju, korzystnego dla obu państw,
- konsolidować wzajemne zrozumienie i sympatię wśród opinii publicznej, poprzez nieustanne poszerzanie kanałów komunikacyjnych oraz realizację pragmatycznych projektów,
- rozwiązywać we właściwy sposób konflikty i spory, aby zapobiec sytuacjom prowadzącym do podważenia wzajemnego zaufania politycznego; w perspektywie długoterminowej rozwijać współpracę morską, a także dążyć do implementacji konsensusu osiągniętego przed liderów obu państw w sprawie utrzymania pokoju i stabilności na morzu[435].

Kolejny zestaw wytycznych przedłożonych przez stronę chińską nie pozostawiał wątpliwości, który z dwóch aktorów jest odpowiedzialny za wyznaczanie kierunku rozwoju relacji dwustronnych. Podobnie jak to było w poprzednich przypadkach na pierwszym miejscu znalazły się zagadnienia ściśle związane ze spotkaniami na najwyższym szczeblu, które są podstawowym elementem solidarności międzynarodowej jak i stanowią fundamenty w budowie zaufania. Pham Binh Minh wyraził pełne poparcie dla propozycji przedstawionych przez swojego chińskiego odpowiednika, zwracając uwagę, że od czasu ostatnich obrad komitetu, udało się utrzymać dobre tempo rozwoju chińsko-wietnamskich stosunków, o czym najlepiej świadczy rekordowo wysoka wartość handlu bilateralnego. Jednocześnie spory graniczne i morskie spory terytorialne były efektywnie kontrolowane i zarządzane, co pozwoliło na uniknięcie niekontrolowanej eskalacji sytuacji kryzysowych[436].

Wkrótce po zakończeniu 11. edycji obrad Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, doszło do przełomu we współpracy z zakresu egzekwowania prawa, czyli w obszarze, który bardzo często był przedmiotem rozmów przedstawicieli wysokiego szczebla. Przedstawiciele obu państw wzięli udział w pierwszym spotkaniu

[435] *Zhong yue shuangbian hezuo zhido weiyuanhui di shi yici huiyi juxing* [Odbyło się 11. posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 16.09.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201809/t20180916_8012146.shtml [dostęp 15.01.2022].
[436] Ibidem.

organów prokuratorskich z obszarów przygranicznych, podczas którego omówione zostały nowe sposoby współpracy, mającej na celu przeciwdziałanie przestępczości transgranicznej, a także zwiększenie wymiany przedstawicieli prokuratur wysokiego szczebla, aby umożliwić dzielenie się informacjami i doświadczeniem. Spotkanie odbyło się w Nanningu i zostało zwieńczone podpisaniem memorandum w sprawie bezpośredniej współpracy między organami obu stron w przypadku przestępstw granicznych. Nowy mechanizm współpracy wpisywał się w działania patrona, którego jednym z głównych zadań jest transfer bezpieczeństwa dla klient. Jednocześnie taka forma interakcji spełnia warunki celów ideologicznych, ponieważ współpraca pomiędzy prokuraturami obu państw jest blisko związana z ustrojowym funkcjonowaniem państwa[437].

Miesiąc później na marginesie 12. szczytu ASEM doszło w Brukseli do spotkania Li Keqianga z Nguyen Xuan Phucem, podczas którego omówiono możliwości zwiększenia mocy produkcyjnych Wietnamu z uwzględnieniem standardów środowiskowych, a także przyspieszenia procesu industrializacji z wykorzystawniem chińskiego kapitału. Rząd w Pekinie coraz bardziej zwracał uwagę na kwestie związane z ochroną środowiska przy współpracy z partnerami, co w przypadku Wietnamu było tym bardziej istotne, ponieważ opinia publiczna często wskazywała na szkodliwy wpływ na środowisko projektów realizowanych przez ChRL, zwłaszcza w kontekście susz będących wynikiem budowy tam na rzece Mekong. Premier Nguyen Xuan Phuc z kolei zachęcił chińskiego partnera do budowy stref przemysłowych w Wietnamie, a także rozwoju współpracy w takich sferach jak zdolności produkcyjne, odnawialne źródła energii, transport, rolnictwo i turystyka[438].

Wkrótce po tym spotkaniu, zmarł wietnamski prezydent Tran Dai Quang, a 23 października 2018 r. Zgromadzenie Narodowe obsadziło wolne stanowisko sekretarzem generalnym KPW Nguyen Phu Trongiem. Zmiany na wewnętrznej scenie politycznej Wietnamu miały bardzo duże znaczenie zarówno w skali mikro jak i makro. Warto zacząć od tego, że był to pierwszy przypadek piastowania dwóch wysokich stanowisk od 1986

[437] *Zhong yue bianjingdiqu jiancha jiguan huiwu diyici huiyi zai Nanning juxing cao jian ming liming zhi chuxi bing jianghua Peng Qinghua zhici* [W Nanningu odbyło się pierwsze spotkanie organów prokuratury na pograniczu chińsko-wietnamskim, w których uczestniczyli i przemawiali Cao Jianming i Limingzhi. Peng Qinghua wygłosił przemówienie], 18.09.2018, „Dziennik Ludowy", http://cpc.people.com.cn/n1/2017/0918/c64094-29542340.html [dostęp 15.01.2022].

[438] *Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Li Keqiang spotyka się z premierem Wietnamu Nguyenem Xuan Phucem], 19.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201810/t20181019_9308596.shtml [dostęp 15.01.2022].

r., kiedy oba tytuły posiadał Truong Chinh. Ponadto, od razu pojawiły się porównania do ChRL, gdzie analogiczna kumulacja kilku funkcji przez jedną osobę była często spotykana, a Xi Jinping był tego najlepszym przykładem. W związku z tym zaczęły pojawiać się spekulacje, że Wietnam pójdzie w ślady Chin poprzez konsolidację władzy w rękach jednej osoby. Bez wątpienia były to okoliczności sprzyjającej zacieśnieniu powiązań pomiędzy KPW a rządem w Hanoi, co stwarzało lepsze warunki do konsolidacji relacji z Pekinem, gdzie KPCh miała znacznie większy wpływ na funkcjonowanie rządu, niż to było w Wietnamie. Co więcej, układ obowiązujący w Chinach pomiędzy KPCh i rządem sprzyjał budowaniu relacji patron-klient, gdzie członkowie partii wykorzystują swoje koneksje (*guanxi*) do uzyskiwania coraz wyższych stanowisk w rządzie. Przejęcie chińskiego modelu przez Wietnam – biorąc pod uwagę daleko idące podobieństwa kulturowe – wytworzyłoby sprzyjające warunki do rozwoju relacji patron-klient na gruncie polityki wewnętrznej Wietnamu[439].

Na początku listopada 2018 r. premier Wietnamu miał okazję spotkać się z przewodniczącym Xi Jinpingiem podczas pierwszej edycji, organizowanych w Szanghaju międzynarodowych targów importowych CIIE, zorientowanych na ułatwieniu dostępu innym państwom do chińskiego rynku z jednej strony i na promocji inicjatywy Pasa i Szlaku z drugiej. Warto zaznaczyć, że Nguyen Xuan Phuc był jedynym przedstawicielem wysokiego szczebla spośród państw Azji Południowo-Wschodniej. Ponadto Wietnam miał tytuł gościa honorowego podczas targów, co było wyróżnieniem ze strony rządu w Pekinie i formą uhonorowania państwa będącego największym partnerem handlowym Chin spośród państw członkowskich ASEAN. Z perspektywy wietnamskiego rządu, targi CIIE były szansą na zmniejszenie deficytu handlowego, a także dywersyfikację eksportu do ChRL[440].

Kolejnym forum, na którym doszło do spotkań na najwyższym szczeblu było drugie forum inicjatywy Pasa i Szlaku w kwietniu 2019 r. Na czele delegacji z Wietnamu stanął premier Nguyen Xuan Phuc. Na marginesie forum Nguyen Xuan Phuc spotkał się z przewodniczącym Xi Jinpingiem, pierwszym sekretarzem Sekretariatu Komitetu Centralnego Wang Huningiem, a także premierem Li Keqiangiem. Xi Jinping

[439] P. Schuler, Mai Truong, *Leadership Reshuffle and the Future of Vietnam's Collective Leadership*, 22.02.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2019_9.pdf [dostęp 15.01.2022].

[440] *Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 04.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201811/t20181104_8012152.shtml [dostęp 15.01.2022].

w rozmowie z premierem Wietnamu z 25 kwietnia 2019 r. podkreślił znaczenie promocji współpracy w kluczowych obszarach, do których zaliczył budowę infrastruktury, zwiększenie możliwości produkcyjnych i handel transgraniczny w specjalnych strefach. Dodatkowym elementem było wzmocnienie wymiany międzyludzkiej na rzecz rozwoju przyjaznych relacji. Narracja w sprawie Morza Południowochińskiego była ograniczona do przedsięwzięcia konkretnych działań na rzecz utrzymania pokoju i stabilności. Premier Wietnamu stwierdził z kolei, że oba państwa łączą braterskie relacje, a dzięki kontroli i odpowiedniemu zarządzaniu kwestiami morskimi będzie możliwe uniknięcie negatywnych skutków na całokształt stosunków bilateralnych[441]. Nguyen Xuan Phuc spotkał się także z Wang Huningiem, który jest członkiem Stałego Komitetu Biura Politycznego Komitetu Centralnego KPCh i odpowiada za sprawy wewnątrzpartyjne oraz ideologiczne. Warto zaznaczyć, że Wang Huning jest jednym z nielicznych polityków na chińskiej scenie politycznej, który obraca się wokół najwyższych kręgów władzy począwszy od Jiang Zemina aż po przewodniczącego Xi Jinpinga. Najprawdopodobniej był jednym z głównych architektów wizji przewodniczącego ChRL, tzw. „chińskiego snu". Wpływ Wang Huninga na sprawy wewnątrzpartyjne jak i politykę zagraniczną Chin jest bardzo duży, dlatego spotkanie z Nguyen Xuan Phucem świadczy o szczególnej roli jaką Wietnam odgrywa w polityce zagranicznej ChRL[442]. Biorąc pod uwagę zadania realizowane przez Wang Huninga w KPCh nie powinien dziwić fakt, że rozmowa przedstawicieli obu państw toczyła się głównie na tematy związane ze współpracą międzypartyjną, będącą jedną z głównych osi stosunków dwustronnych[443]. Z kolei na spotkaniu premierów obu państw wątek Morza Południowochińskiego był zdecydowanie bardziej widoczny. Li Keqiang nie tylko nawiązał do planów wspólnego rozwoju obszarów morskich, ale podkreślił kluczowe znaczenie działań w kierunku opracowania Kodeksu Postępowania. Inną kwestią wartą uwagi jest udzielenie poparcia Wietnamowi dla nadchodzącej w 2020 r. prezydencji w ASEAN, co można rozpatrywać w kontekście solidarności międzynarodowej patrona z klientem. Szef wietnamskiego rządu również przedsięwziął kroki zmierzające do demonstracji solidarności z patronem za sprawą

[441] *Xi Jinping huijian Yuenan zhengfu zongli Ruan Chun Fu* [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201904/t20190425_8012157.shtml [dostęp 15.01.2022].
[442] D. Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Polity Press, Cambridge 2021, s. 278-279.
[443] *Wang Huning huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Wang Huning spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 26.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201904/t20190426_8012159.shtml [dostęp 15.01.2022].

udzielenia pełnego poparcia dla sztandarowego projektu jakim jest inicjatywa Pasa i Szlaku. Na zakończenie spotkania, decydenci uczestniczyli w ceremonii podpisania serii dokumentów dotyczących współpracy bilateralnej, które miały istotny udział w konsolidacji solidarności obu państw[444].

Z uwagi na rosnące znaczenie więzi partyjnych pomiędzy państwami na uwagę zasługuje wizyta w Pekinie przewodniczącej Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyen Thi Kim Ngan, która spotkała się z prezydentem ChRL oraz przewodniczącym Stałego Komitetu OZPL. Xi Jinping w rozmowie z przewodniczącą stwierdził, że Chiny i Wietnam są jak „towarzysze i bracia (*tongzhi jia xiongdi*)", przez co nadał stosunkom międzypaństwowym cechy interpersonalne. Była to również manifestacja dużej „bliskości" pomiędzy stronami, która zarówno w badaniach antropologicznych jak i politologicznych nad relacjami patron-klient ma istotny wpływ na trwałość stosunków pomiędzy dwoma aktorami. W ocenie przewodniczącego ChRL, stosunki międzypartyjne powinny zostać wykorzystane do poprawy jakości administracji oraz wspólnej realizacji projektów ramach inicjatywy Pasa i Szlaku oraz „dwóch korytarzy i jednego okręgu ekonomicznego". Zdając sobie sprawę z niekorzystnych nastrojów społecznych w Wietnamie Xi Jinping położył duży nacisk na intensyfikację wymiany międzyludzkiej w celu rozwijania przyjaznych relacji. Kolejnym wyróżnionym aspektem była współpraca legislacyjna pomiędzy Zgromadzeniem Narodowym Wietnamu a OZPL, która oprócz celów związanych z rozwojem socjalistycznej demokracji miała również za zadanie wzmocnić wytyczne dla opinii publicznej i ułatwić wzajemne zrozumienie między dwoma narodami. Na tej podstawie można stwierdzić, że rząd w Pekinie przywiązywał znaczącą uwagę do poprawy wizerunku ChRL wśród obywateli Wietnamu, ponieważ antychińskie nastroje wyraźnie ograniczały możliwości Hanoi na intensyfikację współpracy z Chinami. Nguyen Thi Kim Ngan do pewnego stopnia przyjęła chińską narrację, ponieważ zapewniła, że Wietnamczycy zawsze będą pamiętać o wsparciu ze strony chińskich „towarzyszy". Podczas gdy Xi Jinping nie nawiązał do sytuacji na Morzu Południowochińskim, przewodnicząca Zgromadzenia Narodowego

[444] *Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu* [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 26.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201904/t20190426_8012161.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wietnamu wskazała jedynie na potrzebę efektywnego zarządzania i kontroli różnic między państwami, aby kontynuować rozwój partnerstwa[445].

Na tle aktywności dyplomatycznej w latach 2013-2019, należy podkreślić, iż w 2019 r. nie odbyło się spotkanie Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, realizowanych regularnie od 2013 r. Przypadające na 2019 r. dwunasta edycja spotkania została przeprowadzona dopiero w 2020 r. Wszystko wskazuje na to, że przyczyną, dla której nie przeprowadzono spotkania był kilkumiesięczny kryzys pomiędzy państwami wokół Morza Południowochińskiego, którego podłożem było rozpoczęcie przez stronę wietnamską prac wydobywczych z pól gazowych Lan Do oraz Phong Lan Dai w bloku 06-01, znajdującego się w pobliżu łachy Vanguard (Vanguard Bank).

Mimo tego, że w 2019 r. nie doszło do przeprowadzenia posiedzenia Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej, badania ilościowe wskazują, że przez cały okres objęty analizą stosunków dyplomatycznych pomiędzy państwami, interakcje polityczne pomiędzy nimi były najbardziej intensywne spośród wszystkich trzech państw. Powiązania kulturowe i polityczne, a także bezpośrednie sąsiedztwo przyczyniły się do tego, że zrealizowanych zostało łącznie dwadzieścia wizyt, przy czym przedstawiciele Wietnamu odwiedzili Chiny trzynaście razy, natomiast politycy chińscy siedem razy odwiedzili Wietnam. Jest to tym bardziej istotne, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że pomiędzy ChRL i Wietnamem doszło do największej liczby incydentów na Morzu Południowochińskim. Warto jednak zaznaczyć, że napięcia na spornych obszarach miały istotny wpływ na intensywność interakcji dyplomatycznych, ponieważ w latach 2014 oraz 2019, kiedy doszło do najpoważniejszych incydentów na Morzu Południowochińskim przeprowadzono po jednej wizycie. W obu przypadkach to przedstawiciele strony wietnamskiej składali wizytę w ChRL, potwierdzając tym samym dysproporcję pomiędzy stronami oraz nadrzędną pozycję Pekinu w stosunku do Hanoi. W ciągu siedmiu lat wietnamscy premierzy odwiedzili Chiny trzy razy, co w porównaniu do siedmiu wizyt szefów rządu Malezji może się wydawać małą liczbą, niemniej jednak w przypadku Wietnamu należy również uwzględnić trzy wizyty prezydenta. Warto jednocześnie podkreślić wyjątkowo dużą aktywność wietnamskiego ministra spraw

[445] *Xi Jinping huijian Yuenan Guohui zhuxi Ruan Shi Jinyín* [Spotkanie Xi Jinpinga z przewodniczącą Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyen Thi Kim Ngan], 12.07.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201907/t20190712_8012163.shtml [dostęp 15.01.2022].

zagranicznych Pham Binh Minha, który złożył aż siedem wizyt w ChRL, czyli więcej niż ministrowie spraw zagranicznych Malezji i Filipin łącznie.

Tabela 5. Oficjalne wizyty polityczne w stosunkach Chiny-Wietnam (2013-2019)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Wizyty prezydenta ChRL w Wietnamie	0	0	1	0	1	0	0
Wizyty prezydenta Wietnamu w ChRL	0	1	1	0	1	0	0
Wizyty premiera ChRL w Wietnamie	1	0	0	0	0	0	0
Wizyty premiera Wietnamu w ChRL	0	0	0	1	0	1	1
Wizyty ministra spraw zagranicznych Wietnamu w ChRL	1	0	2	2	2	0	0
Wizyty ministra spraw zagranicznych ChRL w Wietnamie	1	0	0	0	1	2	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oficjalnych oświadczeń znajdujących się na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/ [dostęp 15.01.2022].

Podobnie jak to było w przypadku Malezji, w stosunkach dyplomatycznych na linii Pekin-Hanoi także zachodzi wyraźna dysproporcja, jeżeli chodzi o aktywność dyplomatyczną. W przeciwieństwie do Malezji, przewodniczący Xi Jinping złożył dwie wizyty w Wietnamie. Do pierwszej z nich doszło w 2015 r., kiedy odnotowano największą liczbę incydentów na Morzu Południowochińskim pomiędzy dwoma państwami. Był to również okres wzmożonej presji w związku z rozbudową przez ChRL sztucznych wysp na spornych obszarach morskich. Chiński lider uczestniczył zatem w procesie łagodzenia napięć i niepokojów w relacjach dwustronnych. Jego wizyta miała również na celu zamknięcie rozdziału związanego z incydentem z udziałem platformy wiertniczej HYSY-981, do którego doszło rok wcześniej.

Podczas gdy chińsko-malezyjska wymiana handlowa charakteryzuje się deficytem po stronie ChRL, tak w przypadku handlu pomiędzy Chinami i Wietnamem, rząd w Hanoi musi mierzyć się z deficytem po swojej stronie. Oba państwa zdają sobie sprawę z tego wyzwania, o czym świadczy fakt, że kwestia ujemnego bilansu handlowego Wietnamu była często podnoszona na oficjalnych spotkaniach dwustronnych. Przegląd bilansu handlowego pokazuje spadek deficytu w latach 2016 oraz 2017, ale w kolejnym roku znowu rozpoczął się wzrost deficytu, a w szczególności

w 2019 r. Podobny wzrost odnotowano w latach 2014-2015 w porównaniu do 2013 r. Na tej podstawie nasuwa się konstatacja, zgodnie z którą Pekin wykorzystuje mechanizmy związane z handlem dwustronnym do zarządzania patronatem z Wietnamem, a głównym wyznacznikiem jest sytuacja na Morzu Południowochińskim. Zarówno w 2014 r. jak i 2019 r. doszło do najpoważniejszych incydentów pomiędzy tymi państwami na spornych obszarach Morza Południowochińskiego w okresie będącym przedmiotem badań. W tych latach odnotowano wyraźne wzrosty deficytu, a co za tym idzie Pekin wykorzystał instrumenty gospodarcze do dyscyplinowania rządu w Hanoi. Nie ucierpiała przy tym jednak ogólna wartość handlu dwustronnego, która systematycznie rosła od poziomu 50,7 mld USD w 2013 r. do ponad 117 mld USD w 2019 r. Zanotowano w ten sposób wzrost o 100 mld USD w ciągu zaledwie sześciu lat, potwierdzając tym samym silne powiązania gospodarcze między państwami.

Tabela 6. Wymiana handlowa Chiny-Wietnam w latach 2013-2019 (mld USD)

	Import ChRL z Wietnamu	**Eksport ChRL do Wietnamu**	**Wartość handlu dwustronnego**	**Deficyt handlowy Wietnamu**
2013	13,21	36,86	50,07	23,65
2014	14,85	43,72	58,57	28,87
2015	16,65	49,56	66,21	32,91
2016	21,94	49,96	71,90	28,02
2017	35,49	58,31	93,80	22,82
2018	41,37	65,52	106,89	24,15
2019	41,43	75,59	117,02	34,16

Źródło: *Value of goods imported from the Vietnam to China from 2006 to 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525374/china-import-of-goods-from-vietnam/ [dostęp 10.12.2021]; *Value of goods exported from China to Vietnam from 2006 to 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525352/china-export-of-goods-to-vietnam/ [dostęp 10.12.2021].

Z perspektywy współpracy ekonomicznej oraz zachęt jakimi dysponuje patron w celu spełnienia oczekiwań klienta na uwagę zasługuje zestawienie chińskich inwestycji w Wietnamie. Analogicznie do wymiany handlowej, w przypadku inwestycji również zachodzi korelacja pomiędzy skalą inwestycji a wydarzeniami związanymi z sytuacją na Morzu Południowochińskim. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na spadek wartości inwestycji o około 150 mln USD w 2014 r. w porównaniu do roku poprzedzającego. Doszło w tym okresie do incydentu z udziałem chińskiej platformy

wiertniczej HYSY-981 na Morzu Południowochińskim, który przyczynił się do eskalacji napięć i umocnienia antychińskich nastrojów pośród wietnamskiego społeczeństwa. Biorąc pod uwagę zmniejszenie chińskich inwestycji na szczególną uwagę zasługują jednak skutki incydentu na sytuację wewnętrzną w Wietnamie, albowiem naruszenie wietnamskiej suwerenności doprowadziło do serii protestów, których uczestnicy obrali za cel chińskie inwestycje w kraju. Choć analizy przeprowadzone po stabilizacji sytuacji w Wietnamie wykazały, że wśród zaatakowanych przez demonstrantów przedsiębiorstw, chińskie firmy stanowiły zdecydowaną mniejszość, to nie zmienia faktu, że był to okres niesprzyjający większemu zaangażowaniu inwestycyjnemu. Ponadto, taka a nie inna reakcja ChRL była związana z koniecznością zwiększenia presji na rządzie w Hanoi, żeby przedsięwziął kroki w kierunku ochrony chińskich obywateli i przedsiębiorstw w Wietnamie, a także ustąpił w kwestii impasu na Morzu Południowochińskim.

Tabela 7. Chińskie inwestycje w Wietnamie w latach 2013-2019 (mln USD)

	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Wartość inwestycji	480,5	332,8	560,1	1 279,04	764,4	1 150,8	1 648,5

Źródło: *Annual flow of foreign direct investments from China to Vietnam between 2010 and 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/720408/china-outward-fdi-flows-to-vietnam/ [dostęp 10.12.2021].

Tendencja wzrostowa powróciła w 2015 r. wraz z normalizacją relacji, zwieńczoną listopadową wizytą przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie, podczas której temat inwestycji również został poruszony. Rok później doszło do największego – ponad dwukrotnego – wzrostu inwestycyjnego z 560 mln USD do 1,2 mld USD. Był to okres szczególnie istotny w kontekście pozycji ChRL w sporze na Morzu Południowochińskim z uwagi na niekorzystny wyrok trybunału arbitrażowego. Pekin obawiał się, że pozostałe strony sporu pójdą w ślady Filipin i złożą własne wnioski do trybunału w Hadze przeciwko Chinom. Okoliczności sprawiały, iż takie państwa jak Wietnam oraz Malezja znalazły się w korzystnej pozycji strategicznej, w której mogły zażądać daleko idących ustępstw i zachęt ze strony chińskiego rządu w zamian za lojalność oraz podporządkowanie się warunkom Pekinu, aby nie dążyć do umiędzynarodowiania sporów na Morzu Południowochińskim. Dwukrotny wzrost chińskich inwestycji w 2016 r. świadczy o tym, że chiński rząd był gotów ponieść określone koszty finansowe, żeby nie stracić swojej przewagi na Morzu Południowochińskim względem pozostałych państw regionu. Za takim stanowiskiem

przemawia kwota inwestycji z 2017 r., która powróciła do umiarkowanego poziomu ponad 760 mln USD, stanowiącej nieco ponad połowę wartości inwestycji z 2016 r., ale świadczącą o stopniowym wzroście w porównaniu do inwestycji z 2015 r. które wyniosły wtedy 560 mln USD.

Bariera ponad 1 mld USD chińskich inwestycji po raz drugi została przekroczona w 2018 r., kiedy wietnamski rząd oraz Zgromadzenie Narodowe zatwierdziło projekt ustawy zatwierdzający utworzenie trzech nowych specjalnych stref ekonomicznych, w których potencjalni chińscy inwestorzy mogliby wydzierżawić teren na okres 99 lat. Inicjatywa rządu w Hanoi spotkała się z dużym sprzeciwem społecznym wewnątrz kraju, ale projekt został pozytywnie przyjęty w Chinach, co przełożyło się na wyraźne zwiększenie inwestycji z ChRL. Tendencja utrzymała się w 2019 r., w którym wartość inwestycji osiągnęła rekordową wartość 1,6 mld USD. Tym razem kryzys na Morzu Południowochińskim nie odbił się na inwestycjach w taki sposób jak to było w 2014 r. Niemniej jednak warto mieć na uwadze, że w tym przypadku nie doszło do fali antychińskich protestów w Wietnamie, porównywalnych do tych, które były skutkiem rozlokowania platformy HYSY-981 na spornym obszarze Morza Południowochińskiego. Co więcej, rząd w Pekinie zmagał się w tym okresie z eskalującą wojną handlową ze Stanami Zjednoczonymi, zainicjowaną przez prezydenta Donalda Trumpa w 2018 r.[446] Przeniesienie niektórych zakładów produkcyjnych do Wietnamu i zwiększenie inwestycji w tym kraju stanowiło jeden ze sposobów na uniknięcie amerykańskich restrykcji.

Kolejnym argumentem stojącym za zwiększeniem inwestycji w Wietnamie, było zacieśnienie stosunków na linii Hanoi-Waszyngton. Chiński rząd z niepokojem przyglądał się wysiłkom amerykańskiej administracji, zmierzającym do wzmocnienia współpracy z Wietnamem, przede wszystkim w sferze bezpieczeństwa, będącej jednym z kluczowych obszarów dla relacji patron-klient. Pekin zdawał sobie sprawę z zagrożenia dla własnego patronatu nad Wietnamem, wynikającego z militarnego jak i ekonomicznego potencjału jakim dysponowały Stany Zjednoczone, ponieważ z perspektywy Hanoi, Waszyngton stanowił jedyną realną alternatywę dla Chin, jeżeli chodzi o patrona.

[446] C. P. Bown, M. Kolb, *Trump's Trade War Timeline: An Up-to-Date Guide*, 19.04.2018, „Peterson Institute for International Economics", https://www.piie.com/sites/default/files/documents/trump-trade-war-timeline.pdf [dostęp 15.01.2022].

2.3. Interakcje dyplomatyczne w stosunkach ChRL-Filipiny

Konferencja poświęcona dyplomacji peryferyjnej w polityce zagranicznej ChRL miała miejsce w październiku 2013 r., ale jak wiemy koncepcja chińskich peryferii, a także strategia rozwijania przyjaznych relacji z państwami sąsiadującymi z Chinami była obecna w polityce zagranicznej już od 1988 r. Biorąc to wszystko pod uwagę w odniesieniu do relacji bilateralnych Chiny-Filipiny warto rozpocząć analizę stosunków między tymi państwami od 19. sesji konsultacji dyplomatycznych na szczeblu wiceministerialnym zainicjowanych w latach 90-tych XX wieku, do których doszło w czerwcu 2013 r. w Pekinie. Obrady odbyły się pod przewodnictwem wiceministrów spraw zagranicznych Liu Zhenmina oraz Evana Garcia, a ich celem było wzmocnienie komunikacji na rzecz właściwego rozwiązania kwestii spornych, umożliwiając tym samym rozwój przyjacielskich relacji. Widać na tym przykładzie, że mimo intensywnych napięć na Morzu Południowochińskim w 2012 r., Pekin konsekwentnie kładł duży nacisk na budowę dobrosąsiedzkich stosunków[447].

2.3.1. Asertywna polityka rządu Benigno Aquino III wobec Chińskiej Republiki Ludowej

Do pierwszej interakcji na najwyższym szczeblu, już po przeprowadzaniu przełomowej konferencji na temat dyplomacji peryferyjnej ChRL, doszło na marginesie 22. szczytu APEC, do którego doszło w listopadzie 2014 r. Prezydent Filipin, Benigno Aquino III, podczas rozmowy z przewodniczącym Xi Jinpingiem wyraził gotowość do poprawy i dalszego rozwoju stosunków dwustronnych. Zgodnie z oficjalnym oświadczeniem z tego spotkania, prezydent ChRL wyraził nadzieję, że mimo ostatnich sporów na Morzu Południowochińskim obie strony powrócą do wcześniej wypracowanego konsensusu i „spotkają się w półdrogi", żeby rozwiązać problematyczne kwestie w sposób konstruktywny i stworzyć warunki do zdrowego rozwoju stosunków bilateralnych. Porównując narrację liderów można jednoznacznie stwierdzić, że Pekin był gotowy do rozmów, ale musiały one być prowadzone na chińskich warunkach. Jest to typowa postawa patrona, który akcentuje swoją wyższą pozycję w relacjach, ale jest gotów na pewne ustępstwa wobec klienta, jeżeli ten zaakceptuje warunki, które zostaną

[447] *Zhongguo he Feilubin juxing di 19 ci waijiao cuoshang* [Chiny i Filipiny przeprowadzają 19. konsultacje dyplomatyczne], 15.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201306/t20130615_7977478.shtml [dostęp 12.12.2021].

mu narzucone. Warto również zwrócić uwagę, że do spotkania doszło w Pekinie, a co za tym idzie chiński przywódca musiał zadbać o wzmocnienie własnego wizerunku dla odbiorców wewnątrz kraju[448].

Rok później doszło do pierwszej wizyty chińskiego ministra spraw zagranicznych na Filipinach od 2009 r. Wang Yi rozmawiał w Manili zarówno z prezydentem Benigno Aquino jak i szefem filipińskiej dyplomacji Albertem del Rosario. Głównym celem wizyty chińskiego ministra było przedsięwzięcie niezbędnych przygotowań do zbliżającej się wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga na Filipinach, w ramach której miał również wziąć udział w 23. szczycie APEC. Prezydent Aquino zobowiązał się do stworzenia przyjaznych warunków i nieporuszania kontrowersyjnych tematów, co było oznaką dobrej woli ze strony filipińskiego rządu, a także pewną formą ustępstwa. Biorąc pod uwagę fakt, że napięcia wokół Morza Południowochińskiego w tym okresie były najsilniejsze na linii Manila-Pekin, stąd podobne deklaracje nie padały w przypadku dyplomatycznych interakcji Chin z Wietnamem czy Malezją. Wang Yi zdawał sobie sprawę z wyzwań w stosunkach z Filipinami, dlatego zaznaczył, że mimo trudnej sytuacji w relacjach dwustronnych, Chiny przywiązują dużą wagę do rozwijania stosunków z Manilą i chcą dążyć do współpracy na rzecz przywrócenia stabilnego i zdrowego rozwoju dobrosąsiedzkich i przyjaznych stosunków. Szef chińskiej dyplomacji bezpośrednio wykorzystał slogan „przyjaznego sąsiedztwa" (*mulin youhao*), który był pierwszy raz wykorzystany w raporcie z XV Zjazdu KPCh w 1997 r. Narracja ministra spraw zagranicznych miała dużo bardziej koncyliacyjny ton, mimo tego, że odniósł się do podobnych argumentów co Xi Jinping rok wcześniej, a mianowicie do wypracowania kompromisu na drodze negocjacji, gdzie obie strony miały „spotkać się w półdrogi"[449]. W rozmowie ze swoim filipińskim odpowiednikiem, Wang Yi powtórzył te same argumenty, podkreślając, że chiński rząd zawsze jest przygotowany do prowadzenia dialogu, zwłaszcza jeżeli chodzi o kwestie dotyczące sporów. Albert del Rosario zwrócił także uwagę na potrzebę wypracowania konsensusu. Dodał jednocześnie, iż wizyta prezydenta ChRL na Filipinach stanowi duży krok w kierunku złagodzenia napięć na linii

[448] *Xi Jinping tong Feilubin zongtong Ajinuo jianduan jiaotan* [Xi Jinping prowadzi krótką rozmowę z filipińskim prezydentem Aquino], 11.11.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201411/t20141111_7977480.shtml [dostęp 12.12.2021].

[449] *Wang Yi huijian Feilubin zongtong Ajinuo* [Wang Yi spotyka się z prezydentem Filipin Aquino], 10.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151110_9290861.shtml [dostęp 12.12.2021].

Manila-Pekin[450]. Powodem tych napięć nie było tylko przejęcie przez Chiny kontroli nad płycizną Scarborough w 2012 r.[451], ale przede wszystkim rozpoczęcie przez rząd

[450] *Wang Yi yu Feilubin waizhang Deer Luosaliao juxing huitan* [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Del Rosario], 10.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151110_7977483.shtml [dostęp 12.12.2021].

[451] Punktem przełomowym w relacjach dwustronnych za prezydentury Aquino były wydarzenia wokół mielizny Scarborough (Scarborough Shoal) w pierwszej połowie 2012 r. Incydent rozpoczął się ósmego kwietnia, kiedy samolot zwiadowczy filipińskich sił zbrojnych wykrył osiem chińskich kutrów rybackich w pobliżu płycizny Scarborough, położonej 123 mile morskie od filipińskiej zatoki Subic (Subic Bay). Należy podkreślić, że przed tymi wydarzeniami żadne państwo nie sprawowało stałej kontroli nad tym obiektem. Prezydent Aquino wydał rozkaz marynarce wojennej, aby podjęła działania wobec chińskich statków na mocy prawa o ochronie środowiska morskiego. Siły zbrojne wysłały w stronę mielizny jednostkę BRP Gregorio Del Pilar (niedawno zakupiona od Stanów Zjednoczonych łódź straży przybrzeżnej), która wyruszyła z portu w Palawan. Po dotarciu na miejsce przeprowadzono inspekcję kutrów rybackich, na których wykryto duże ilości nielegalnej fauny i flory morskiej począwszy od koralowców aż po żywe rekiny. Biorąc pod uwagę fakt, że w przeszłości podejmowana działania na rzecz egzekwowania wobec chińskich rybaków, dlatego również tym razem rybacy zostali aresztowani, a nielegalne przedmioty zostały skonfiskowane zgodnie z konwencją o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (CITES). W odpowiedzi chińska ambasada w Manili złożyła protest w sprawie aresztowania, ale nie kwestionowano jurysdykcji nad mielizną, która była przez Pekin uznawana za tradycyjne miejsce połowów chińskich rybaków, aczkolwiek nie uznawano jej terytorium należące do ChRL. Chiński ambasador złożył nawet przeprosiny za wzmożoną aktywność rybacką w tym rejonie i przyznał, że rząd ma trudności ze sprawowaniem kontroli nad rybakami. W międzyczasie dwa inne chińskie statki pojawiły się w pobliżu mielizny zajmując pozycję między chińskimi kutrami rybackimi i filipińskim statkiem BRP Gregorio Del Pilar, uniemożliwiając tym samym aresztowanie rybaków. Z uwagi na rosnące napięcie i możliwość szybkiej eskalacji, prezydent Filipin podjął decyzję o wycofaniu BRP Gregorio Del Pilar i zastąpieniu tego statku mniejszą jednostką straży przybrzeżnej, aby obniżyć temperaturę sporu. Tymczasem Chiny wysłały swoją najnowocześniejszą jednostkę patrolową Yuzheng-310, żeby dołączyła do dwóch wcześniejszych statków. W tym momencie ministerstwo spraw zagranicznych ChRL zajęło stanowisko, zgodnie z którym filipiński statek naruszył suwerenność kraju w pobliżu mielizny Scarborough i tym samym pogwałcić konsensus wypracowany między państwami w sprawie działań na rzecz zachowania pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim. Jednocześnie wydano ostrzeżenie przed podejmowaniem działań mogących przyczynić się do komplikacji bądź eskalacji sytuacji. Następnym krokiem chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych z 15 kwietnia było wezwanie Filipin do wycofania statku straży przybrzeżnej z wód wokół mielizny Scarborough. Kilka dni później Manila złożyła kolejny protest, tym razem w sprawie nękania statku badawczego MV Sarangani, który prowadził badania archeologiczne w pobliżu spornego obszaru. W obawie przed eskalacją wycofano jednostkę badawczą, ale złożono sprawę przeciwko Chinom do Międzynarodowego Trybunału Prawa Morza (International Tribunal on the Law of the Sea, ITLOS), który został odrzucony. Zamiast tego Chiny nalegały na dyskretne, dwustronne negocjacje dyplomatyczne w celu zakończenia impasu. Po miesiącu bezowocnych negocjacji, pod koniec maja, Chiny wysłały siedem statków należących do chińskiego nadzoru morskiego (China Marine Surveillance) oraz biura administracji rybołówstwa (Bureau of Fisheries Administration). Według stanowiska rządu w Manili na początku czerwca 2012 r. udało się osiągnąć porozumienie z ChRL w sprawie zakończenia impasu w połowie czerwca. Niemniej jednak wkrótce po tym jak obie strony wycofały się z okolic mielizny Scarborough z uwagi na trudne warunki atmosferyczne związane z porą monsunową, chińskie jednostki powróciły do spornego obszaru i na nim pozostały, przejmując tym samym kontrolę nad mielizną. Co więcej Chiny rozpoczęły blokadę dostępu do okolic mielizny, nie pozwalając filipińskim rybakom na prowadzenie połowów na okolicznych wodach. W ten sposób rozpoczęła się okupacja mielizny Scarborough, co było jawnym pogwałceniem wypracowanej w 2002 r. „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim". W październiku 2012 r. minister spraw zagranicznych Fu Ying przybyła do Manili w celu poszukiwania dyplomatycznego rozwiązania sporu. Jednak zamiast znalezienia kompromisowego rozwiązania zadowalającego wszystkie strony, minister ostrzegła filipiński rząd przed zgłaszaniem sprawy do ONZ, umiędzynaradawianiem sporu na takich forach jak ASEAN, skoordynowanymi działaniami z innymi państwami (głównie chodziło o Stany Zjednoczone), a także wydawaniem oświadczeń prasowych zawierających informacje dotyczące negocjacji dwustronnych. Innymi słowy Pekin wymagał od

w Manili procedury arbitrażowej 23 stycznia 2013 r. na forum Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, który na mocy art. 287 aneksu VII UNCLOS miał rozstrzygnąć spór pomiędzy Chinami i Filipinami na Morzu Południowochińskim.

W dniu 17 listopada 2015 r. Xi Jinping rozpoczal wizytę w Manili. Na lotnisku został przywitany przez filipińską delegację, na której czele stanął minister finansów Filipin Cesar Purisima, co przy nieobecności prezydenta Filipin, było dowodem na poważny kryzys w relacjach bilateralnych[452]. Podczas gdy w trakcie poprzedniego szczytu APEC w Pekinie udało się liderom dwóch państw przeprowadzić oficjalną rozmowę na marginesie szczytu, tym razem nie doszło do takiego spotkania. Według późniejszych relacji filipińskiego prezydenta z 27. szczytu ASEAN, do którego doszło 22 listopada 2015 r., podczas wystąpienia przewodniczącego Xi Jinpinga na szczycie APEC doszło do pomyłki w trakcie symultanicznego tłumaczenia, przez co prezydent ChRL musiał dwukrotnie przerwać swoje przemówienie. W związku z tą niezręczną sytuacją Benigno Aquino przeprosił chińskiego prezydenta i była to jedyna okazja, kiedy doszło do krótkiej rozmowy pomiędzy liderami obu państw[453]. Prezydent Filipin chciał w ten sposób uciąć spekulacje, iż to sytuacja na Morzu Południowochińskim była przyczyną usterki technicznej podczas przemówienia Xi Jinpinga, niemniej jednak przebieg pobytu przewodniczącego ChRL w Manili dokładnie odzwierciedlał napięte relacje dwustronne w tamtym okresie. Rząd w Pekinie zdawał sobie z tego sprawę, dlatego z nadzieją patrzył w przyszłość, ponieważ na Filipinach zbliżały się wybory prezydenckie w 2016 r., które mogły przyczynić się do nowego otwarcia w stosunkach między państwami. Ostatecznie wybory z dziewiątego maja 2016 r. wygrał Rodrigo Duterte z poparciem na poziomie 39%, który wcześniej pełnił urząd burmistrza Davao.

administracji Aquino cichej akceptacji chińskiej okupacji mielizny Scarborough. Żeby wymusić na Manili posłuszeństwo chiński rząd wykorzystał narzędzia presji ekonomicznej, zawieszając import bananów i innych owoców z Filipin. Rynek owoców był wtedy wyceniany na 75 mln USD i dawał zatrudnienie 200 tys. osób. Gospodarka Filipin została poważnie osłabiona przez to embargo, biorąc pod uwagę, że 30% eksportu bananów i innych owoców tropikalnych trafiało do Chin. Przejęcie kontroli nad mielizną Scarborough, a także reperkusje ekonomiczne towarzyszące jej okupacji dały do zrozumienia filipińskim decydentom, że konieczne jest budowanie własnego potencjału militarnego, a także rozwijanie stosunków z sojusznikami, zwłaszcza ze Stanami Zjednoczonymi. Szerzej na ten temat zob. R. Cruz de Castro, *Facing Up to China's Realpolitik Approach in the South China Sea Dispute: The Case of the 2012 Scarborough Shoal Stand-off and Its Aftermath*, „Journal of Asian Security and International Affairs" 2016, vol. 3, no. 2, s. 157-182.

[452] *Xi Jinping dida Feilubin Manila chuxi Ya Tai Jing He Zuzhi di'er shisan ci lingdaoren feizhengshi huiyi* [Xi Jinping przybył do Manili na Filipinach, aby wziąć udział w 23. szczycie liderów APEC], 17.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151117_9290863.shtml [dostęp 12.12.2021].

[453] A. Macaraig, *Aquino reveals 'embarrassing' boo-boo with Xi at APEC*, 23.11.2015, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/113715-aquino-encounters-xi-li-china/ [dostęp 12.12.2021].

Zdobył ponad 6,6 mln głosów więcej od swojego głównego konkurenta, byłego ministra spraw wewnętrznych Mar Roxasa, który cieszył się poparciem prezydenta Aquino[454].

2.3.2. Reorientacja filipińskiej polityki i początek budowy chińskiego patronatu

Do pierwszego spotkania nowego prezydenta Filipin z przedstawicielem Chin doszło zaledwie kilka miesięcy po zaprzysiężeniu, na marginesie 11. Szczytu Azji Wschodniej w Laosie, który odbył się na początku września 2016 r. Rodrigo Duterte w rozmowie z premierem ChRL Li Keqiangiem, zasygnalizował chęć przywrócenia relacji bilateralnych na właściwe tory, aby umożliwić konstruktywny rozwój współpracy, zwłaszcza gospodarczej. Chiński premier z aprobatą przyjął stanowisko Filipin[455]. Na uwagę zasługuje fakt, że prezydent Duterte w ogóle nie poruszył tematu sytuacji na Morzu Południowochińskim. Była to doskonała okazja do tego, żeby powołać się na wyrok Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, który został wydany 12 lipca 2016 r., czyli niecałe dwa tygodnie po tym jak objął najwyższy urząd w państwie.

Do pierwszej wizyty Rodrigo Duterte w Chinach doszło w dniach 18-21 października 2016 r., czyli w mniej niż pół roku od przejęcia władzy. Na spotkaniu z przewodniczącym Xi Jinpingiem duży nacisk został położony na rozwój „przyjaznego sąsiedztwa". W oficjalnym oświadczeniu z tego spotkania znalazło się aż pięć odniesień do tej koncepcji. Prezydent ChRL wskazał cztery filary, na których powinien opierać się rozwój stosunków bilateralnych: polityczne zaufanie, praktyczna współpraca, wymiana międzyludzka, współpraca regionalna i multilateralna. W kontekście Morza Południowochińskiego przewodniczący ChRL stwierdził, że przez większą część obowiązywania oficjalnych stosunków dyplomatycznych, spór na Morzu Południowochińskim był zarządzany we właściwy sposób, czyli poprzez negocjacje dwustronne. W ten subtelny sposób Xi Jinping po raz kolejny dał do zrozumienia swojemu partnerowi, że Pekin nie zaakceptuje orzeczenia trybunału arbitrażowego. Z kolei prezydent Duterte zadeklarował chęć kontynuowania rozwoju stosunków dwustronnych jak i wielostronnych w formacie ASEAN+1. Zwieńczeniem rozmowy było podpisanie trzynastu umów bilateralnych o współpracy w takich obszarach jak

[454] M. Cook, L. Salazar, *The Differences Duterte Relied Upon to Win, 22.06.2016*, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_34.pdf [dostęp 12.12.2021].
[455] *Li Keqiang tong Feilubin zongtong Duteerte jiaotan* [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z prezydentem Filipin Duterte], 09.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201609/t20160909_9290867.shtml [dostęp 12.12.2021].

gospodarka i handel, inwestycje, przemysł, rolnictwo, media, kontrola jakości, turystyka, zwalczanie przestępczości narkotykowej, finanse, funkcjonowanie straży przybrzeżnej oraz projekty infrastrukturalne[456]. Obszerny zakres tematyczny umów obejmował zarówno sfery będące potencjalnym źródłem zachęt ze strony chińskiej dla Filipin w zamian za lojalność (głównie jeżeli chodzi o szeroko pojętą współpracę gospodarczą i turystyczną), jak i obszary wpisujące się w zobowiązania patrona względem klienta, takie jak transfer bezpieczeństwa (zwalczanie przestępczości narkotykowej i współpracy straży przybrzeżnej). Oprócz tego prezydent Filipin wziął udział w forum współpracy z zakresu gospodarki i handlu Chiny-Filipiny, którego hasłem przewodnim było – „Nowy rozdział, nowa witalność, nowy rozwój". Główny motyw tego wydarzenia bezpośrednio wskazywał, że oba państwa dokonują resetu dotychczasowych relacji i zaczynają tworzyć „nowy rozdział" w stosunkach dwustronnych, opartych na wielosektorowej współpracy, co było przedmiotem rozmowy Rodrigo Duterte z wicepremierem ChRL Zhang Gaoli[457]. Wrażliwy temat Morza Południowochińskiego pojawił się także na spotkaniu z premierem Li Keqiangiem, który skupił się jednak na zagadnieniach dotyczących rozwiązania sporu a nie jego istoty. Podkreślił również, że wspólne roszczenia na tym akwenie nie powinny przyćmić holistycznego wymiaru stosunków między państwami, które więcej łączy niż dzieli. Wskazał, że jako państwa rozwijające muszą współpracować na zasadach obopólnych korzyści, aby przyczynić się do polepszenia warunków życia swoich obywateli. Premier Chin zwrócił też uwagę na prezydencję Filipin w ASEAN w 2017 r., którą wskazał jako kolejną platformę współpracy, uwzględniającą przy tym pozostałe państwa z regionu Azji Południowo-Wschodniej[458].

Prezydenci Rodrigo Duterte i Xi Jinping poruszyli temat sporu na Morzu Południowochińskim i choć nie udało się wypracować konkretnych deklaracji, zdolnych

[456] *Xi Jinping tong Feilubin zongtong Duteerte juxing huitan shuangfangtongyi gongtong tuidong zhong fei zhili yu heping yu fazhan de zhanluexing hezuo guanxi jiankang wending fazhan* [Xi Jinping prowadził rozmowę z prezydentem Filipin Rodrigo Duterte, obie strony zgadziły się na wspólne promowanie zdrowego i stabilnego rozwoju partnerstwa strategicznego między Chinami a Filipinami na rzecz pokoju i rozwoju], 20.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201610/t20161020_7977502.shtml [dostęp 12.12.2021].

[457] *Zhang Gaoli yu Feilubin zongtong Duteerte gongtong chuxi zhong fei jingmao hezuo luntan* [Zhang Gaoli i prezydent Filipin Rodrigo Duterte wspólnie biorą udział w Forum Współpracy Gospodarczej i Handlowej Chiny-Filipiny], 20.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201610/t20161020_7977505.shtml [dostęp 12.12.2021].

[458] *Li Keqiang huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Li Keqiang spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 20.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201610/t20161020_9290869.shtml [dostęp 12.12.2021].

do natychmiastowego rozładowania napięć lub przeciwdziałania incydentom w przyszłości, koncyliacyjna postawa lidera Filipin doprowadziła do porozumienia w sprawie powołania bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego w sprawie Morza Południowochińskiego. Prezydent Duterte zerwał tym samym z polityką swojego poprzednika, który dążył do jak największego umiędzynarodowienia konfliktu, a tym samym zainicjował proces budowania solidarności międzynarodowej z ChRL opartej na lojalności. Ponadto obie strony zobowiązały się do powściągliwości w działaniach na spornych obszarach. Wizyta została zwieńczona podpisaniem szeregu umów dotyczących chińskich zobowiązań handlowych i inwestycyjnych na Filipinach o łącznej wartości 24 mld USD[459]. Dodatkowo Pekin zobowiązał się do realizacji takich projektów infrastrukturalnych jak linie kolejowe, porty i hydroelektrownie. Oprócz tego filipińscy rybacy uzyskali zgodę na wznowienie połowów w pobliżu płycizny Scarborough, która była objęta blokadą od incydentu z 2012 r.[460] Uzupełnieniem kompromisu, w skład którego wchodziło zainicjowanie bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego oraz pasywnej postawy wobec wyroku trybunału arbitrażowego, było złożenie przez Rodrigo Duterte daleko idących deklaracji, mających wpływ na pozycję Filipin w regionie. Po pierwsze, stwierdził, iż Chiny „nigdy nie przeprowadziły inwazji na Filipiny". Po drugie, zapowiedział militarną i gospodarczą „separację" państwa od Stanów Zjednoczonych, którą jednak przedstawił jako początek niezależnej od Waszyngtonu polityki zagranicznej kraju, a nie jako krok w kierunku zerwania stosunków dyplomatycznych ze Stanami Zjednoczonymi (wciąż będących traktatowym sojusznikiem Filipin). Te posunięcia zasygnalizowały rozpoczęcie skrajnie prochińskiej polityki zagranicznej rządu w Manili, kosztem relacji z amerykańską administracją[461]. Doszło zatem do zachwiania tradycyjnej relacji patron-klient kultywowanej od zimnej wojny, gdzie Stany Zjednoczone oferowały Filipinom transfer bezpieczeństwa w zamian za dostęp do strategicznych baz wojskowych w celu projekcji siły w regionie, wobec innych mocarstw posiadających potencjał do pełnienia roli patrona. Prezydent Filipin podjął decyzję o wejściu w układ klientelistyczny z Chinami w zamian za korzyści ekonomiczne i gospodarcze, a także z myślą o kompromisowym rozwiązaniu sytuacji na Morzu Południowochińskim. Zgodnie z relacjami ówczesnego ambasadora Filipin w Chinach –

[459] P. Ranada, *What Duterte accomplished in China*, 23.10.2016, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/150049-duterte-accomplishments-china-visit/ [dostęp 12.12.2021].
[460] M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit., s. 466.
[461] L. Bautista, *The Philippines and the Arbitral Tribunal's Award: A Sombre Victory and Uncertain Times Ahead*, „Contemporary Southeast Asia" 2016, vol. 38, no. 3, s. 351-352.

Chito Romana, „Duterte postrzegał Chiny niemal wyłącznie przez pryzmat zysków ekonomicznych – czyli tego, co Chiny mogą zrobić dla Filipin". Natomiast jego antyamerykańskie sentymenty o neokolonialnych konotacjach były wzmocnione doświadczeniami ostatnich kilku lat, gdzie największą rolę odegrał incydent wokół płycizny Scarborough i bierna postawa Stanów Zjednoczonych. Chociaż część obserwatorów uważa, że postawa prezydenta oraz zmiana polityki zagranicznej kraju wynikała z tego, że jest on bardziej antyamerykański niż prochiński[462]. Niemniej jednak deklaracje Duterete zostały dobrze przyjęte w Chinach, o czym najlepiej świadczą liczne przekazy medialne mówiące o „przełamującej lody podróży" czy „podróży współpracy"[463].

Jeszcze przed zakończeniem 2016 r., Xi Jinping oraz Rodrigo Duterte przeprowadzili rozmowę na marginesie Spotkania Liderów Gospodarczych APEC w Peru. Prezydent ChRL zapewnił, że stosunki dwustronne zmierzają w odpowiednim kierunku i powinny się opierać na dobrosąsiedzkich relacjach. Według Pekinu dzięki współpracy morskiej kwestia Morza Południowochińskiego mogła z łatwością zostać zmieniona w pozytywny aspekt partnerstwa obu państw. Przewodniczący Xi ponownie zwrócił uwagę na zbliżającą się prezydencję Filipin w ASEAN, która miała być doskonałą okazją do promocji współpracy w ramach formatu ASEAN-Chiny oraz szerzej, całego regionu Azji Wschodniej. Tymczasem Rodrigo Duterte skupił się na zagadnieniach dotyczących współpracy ekonomicznej jak i chińskiego wsparcia rozwoju infrastrukturalnego Filipin, czyli można było zauważyć dużą determinację i wysokie oczekiwania, jeżeli chodzi o chińskie wsparcie i zachęty. Podtrzymał także swoje stanowisko w sprawie sporów morskich, które należy rozwiązać poprzez dialog i konsultacje[464].

Początek 2017 r. w relacjach chińsko-filipińskich rozpoczął się od 20. edycji konsultacji dyplomatycznych na szczeblu wiceministerialnym, którym przewodniczyli Liu Zhenmin oraz Enrique Manalo. Mechanizm został wznowiony po długiej przerwie, ponieważ ostatni raz konsultacje przeprowadzono w czerwcu 2013 r. Przedstawiciele obu

[462] D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit., s. 114.
[463] Lye Liang Fook, *China-Philippine Relations: Duterte's China Visit and Prospects for Oil and Gas Exploration*, 3.10.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_80.pdf shtml [dostęp 10.12.2021].
[464] *Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Xi Jinping spotyka się z filipińskim prezydentem Duterte], 20.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201611/t20161120_7977507.shtml [dostęp 12.12.2021].

stron zobowiązali się do realizacji postanowień wypracowanych przez liderów państw, włącznie z ponownym uruchomieniem mechanizmów współpracy. Chiński wiceminister spraw zagranicznych udzielił pełnego poparcia prezydencji Filipin w ASEAN w 2017 r., podczas której miały się odbyć obchody 50. rocznicy ASEAN oraz 20. rocznicy formatu ASEAN+3. Druga rocznica była szczególnie istotna, ponieważ dzięki formatowi ASEAN+3, Pekin rozwinął swoje relacje z większością państw Azji Południowo-Wschodniej, budując jednocześnie przyjazne stosunkami z peryferiami Chin. W trakcie konsultacji przedstawiciele ChRL i Filipin zgodzili się co do konieczności przestrzegania „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" z 2002 r., a także jak najszybszego przygotowania wstępnej wersji Kodeksu Postępowania[465].

Pod koniec stycznia filipińska administracja udowodniła, że to współpraca ekonomiczna jest głównym priorytetem w relacjach dwustronnych, albowiem pierwszą delegację do Chin w 2017 r. poprowadził minister finansów Carlos Dominguez III. Prezydent Duterte przedłożył w ten sposób kwestie gospodarcze kraju nad spory morskie i terytorialne na Morzu Południowochińskim [466] . Dalsze kierunki partnerstwa gospodarczego zostały omówione bezpośrednio przez prezydenta Filipin z chińskim wicepremierem Wang Yangiem, który odwiedził Filipiny. Duterte zaznaczył, iż nie dąży do konfrontacji z Chinami na Morzu Południowochińskim, a zamiast tego zależy mu na budowaniu stosunków opartych na zaufaniu i przyjaźni. Przedstawiciele obu państw wzięli udział w podpisaniu szeregu porozumień, wśród których znalazł się sześcioletni plan rozwoju chińsko-filipińskiej współpracy ekonomicznej i handlowej[467]. Wang Yang spotkał się także z filipińskim zespołem rządowym zarządzającym rozwojem ekonomicznym kraju, na czele którego stanął minister finansów Carlos Dominguez. Podczas rozmowy dokonano podsumowania dotychczasowych osiągnięć ostatniej wizyty prezydenta Rodrigo Duterte w Chinach. Wicepremier powołał się na przykłady rozwijającej się współpracy, widocznej na podstawie wzrostu liczby chińskich turystów

[465] *Zhong Fei juxing di 20 ci waijiao cuoshang* [Chiny i Filipiny przeprowadzają 20. konsultacje dyplomatyczne], 18.01.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201701/t20170118_7977510.shtml [dostęp 13.12.2021].

[466] *Wang Yi waizhang huijian Feilubin zhengfu daibiaotuan* [Minister spraw zagranicznych Wang Yi spotyka się z delegacją rządu Filipin], 24.01.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201701/t20170124_7977515.shtml [dostęp 13.12.2021].

[467] *Feilubin zongtong Duteerte huijian Wang Yang* [Prezydent Filipin Duterte spotkał się z Wang Yang], 18.03.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201703/t20170318_7977519.shtml [dostęp 13.12.2021].

na Filipinach, zwiększonego importu owoców tropikalnych, jak również napływu pierwszych inwestycji chińskich przedsiębiorstw. Carlos Dominguez przedstawił wicepremierowi ChRL plan rozwoju gospodarki Filipin w celu uzgodnienia obszarów, w których współpraca miała być najbardziej efektywna i korzystna dla obu stron. Tego rodzaju strategia wpisywała się w typologię relacji patron-klient, która przewiduje obopólne korzyści dwóch aktorów[468].

W maju 2017 r. Chiny zorganizowały w Pekinie pierwsze forum Pasa i Szlaku, legitymizujące sztandarową inicjatywę przewodniczącego Xi Jinpinga, na którym pojawiło się 29 liderów państw z całego świata. Biorąc pod uwagę ocieplenie stosunków na linii Manila-Pekin, nie mogło zabraknąć na tym wydarzeniu Rodrigo Duterte, który wykorzystał tę okazję do spotkania zarówno z prezydentem jak i premierem ChRL. Według oficjalnego oświadczenia ze spotkania liderów obu państw, Xi Jinping zachęcił swojego partnera do pogłębiania stosunków za sprawą wzajemnych wizyt na wysokim szczeblu, będących jednym z głównych elementów budowy solidarności międzynarodowej. Wskazał również potencjalne sektory, w których możliwy był dynamiczny rozwój współpracy na zasadach obopólnych korzyści, takie jak budowa infrastruktury, zwalczanie transgranicznych przestępstw na morzu, wspólne misje poszukiwawcze i ratownicze, walka z ubóstwem, przeciwdziałanie narkomanii. Oferta strony chińskiej zawierała zatem zachęty w postaci pomocy w rozwoju infrastrukturalnego Filipin, a także transfer bezpieczeństwa, którego celem było wzmocnienie wzajemnego zaufania. Przewodniczący Xi zachęcił też do intensyfikacji wymiany oraz współpracy na szczeblach władz lokalnych jak i pomiędzy organami ustawodawczymi. Ta propozycja z kolei zmierzała w kierunku osiągniecia przez patrona celów ideologicznych, wiążących się z potencjalnymi zmianami ustrojowymi i funkcjonowaniem władz niskiego szczebla. Po spotkaniu obaj liderzy uczestniczyli w ceremonii podpisania dokumentów o współpracy w dziedzinie gospodarki i technologii, infrastruktury, zasobów ludzkich, energetyki oraz mediów[469]. Podczas spotkania z premierem Li Keqiangiem, prezydent Duterte usłyszał zobowiązanie strony chińskiej

[468] *Wang Yang yu Feilubin neige jingij guanli tuandui juxing huitan* [Wang Yang prowadził rozmowy z filipińską grupą do spraw zarządzania gospodarką], 18.03.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201703/t20170318_9290874.shtml [dostęp 13.12.2021].

[469] *Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 15.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201705/t20170515_9290875.shtml [dostęp 13.12.2021].

do dostosowania strategii rozwoju kraju do strony filipińskiej, jednocześnie zwiększając skalę i optymalizując strukturę handlu dwustronnego, promując przy tym wzajemnie korzystną współpracę w zakresie zdolności produkcyjnych, budowy infrastruktury, finansów, rolnictwa i rybołówstwa, wymiany międzyludzkiej i kulturalnej oraz współpracę w ograniczaniu poziomu ubóstwa w taki sposób, aby osiągnąć kolejne etapy rozwoju stosunków bilateralnych[470]. Oficjalne oświadczenia z forum Pasa i Szlaku w Pekinie nie zawierały jednak najbardziej przełomowej informacji dotyczącej Morza Południowochińskiego, która była kluczowa dla uzyskania pełnego obrazu stosunków Chiny-Filipiny. Rodrigo Duterte publicznie oświadczył, że podczas rozmowy z przewodniczącym ChRL usłyszał, że jeżeli rząd w Manili podejmie decyzję o rozpoczęciu wydobycia surowców na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, wtedy Pekin będzie zmuszony do działań zbrojnych, które mogą doprowadzić do wojny. Z jednej strony oświadczenie prezydenta Filipin zburzyło wizerunek przyjaznego sąsiada na jakiego kreowały się Chiny, ale z drugiej dostarczyło argument, uzasadniający w pewien sposób wdrożenie prochińskiej polityki zagranicznej. Wkrótce po ogłoszeniu wyroku przez trybunał arbitrażowy, prezydent Duterte wskazywał na dysproporcje w potencjałach militarnych obu państw (warunek konieczny dla nawiązania relacji patron-klient), czym usprawiedliwiał bierność w wykorzystaniu wyroku z 2016 r. Według relacji Rodrigo Duterte, przewodniczący Xi miał się zgodzić na rozmowy na temat orzeczenia trybunału w bliżej nieokreślonej przyszłości. Takie stanowisko Pekinu miało zapobiec kolejnym skargom do trybunału w przyszłości, składanym przez pozostałe strony sporów na Morzu Południowochińskim, jak na przykład Wietnam czy Malezja[471].

Okazją do rozładowania niepokojów w relacjach dwustronnych były pierwsze obrady bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego w sprawie kwestii związanych z Morzem Południowochińskim, do których doszło 19 maja 2017 r. w Guiyang, znajdującym się w chińskiej prowincji Guizhou. Był to okres wzmożonej krytyki pod adresem Pekinu na arenie międzynarodowej, której przyczyną była ekspansywna polityka na spornych obszarach archipelagów Spratly i Paracele. Polityka chińska skupiała się

[470] *Li Keqiang huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Li Keqiang spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 15.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201705/t20170515_7977523.shtml [dostęp 13.12.2021].

[471] M. Mogato, *Duterte says China's Xi threatened war if Philippines drills for oil*, 19.05.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-china-idUSKCN18F1DJ [dostęp 13.12.2021].

przede wszystkim na budowie sztucznych wysp i infrastruktury militarnej. Warto podkreślić, iż inicjatywa uruchomienia tego mechanizmu powstała podczas pierwszej wizyty Rodrigo Duterte w Chinach w październiku 2016 r. Konsultacje odbyły się pod przewodnictwem wiceministra spraw zagranicznych ChRL Liu Zhenmina oraz filipińskiego ambasadora w Chinach Jose Santiago Sta. Romana. W trakcie spotkania doszło do podpisania „Warunków odniesienia (Terms of Reference)", w których obie strony zgodziły się, że mechanizm konsultacyjny będzie pełnił rolę platformy służącej do budowy zaufania oraz promowania współpracy i bezpieczeństwa morskiego. W dokumencie zawarto również inne warunki, takie jak skład osobowy posiedzeń, w których udział miała brać taka sama liczba przedstawicieli z ministerstw spraw zagranicznych i agencji odpowiedzialnych za sprawy morskie obu krajów. Uzgodniono również sposób realizacji konsultacji, które miały się odbywać na zasadzie rotacyjnej co sześć miesięcy[472]. Pierwsze obrady przedstawicieli obu stron były punktem zwrotnym w stosunkach filipińsko-chińskich, ponieważ ponownie został otwarty praktyczny kanał komunikacji między stronami sporu. Mimo daleko idącej krytyki społeczności międzynarodowej pod adresem Pekinu, pierwsze spotkanie zespołów konsultacyjnych przyczyniło się do ocieplenia stosunków między Filipinami a Chinami, co z kolei doprowadziło do uspokojenia ogólnej sytuacji i zarazem zwiększenia bezpieczeństwa na Morzu Południowochińskim. Zakończenie pierwszej rundy konsultacyjnej wpłynęło na poprawę stosunków bilateralnych, ponieważ obie strony zobowiązały się do promowania praktycznej współpracy na Morzu Południowochińskim poprzez tworzenie technicznych grup roboczych. Zamiast tylko mówić o swoich narodowych stanowiskach, przedstawiciele obu państw zdecydowali się współpracować na rzecz unikania konfliktów, zapobiegania gwałtownym incydentom na morzu oraz współpracy w celu osiągania obopólnych korzyści ekonomicznych[473].

Jedyną kwestią budzącą wątpliwości w sprawie mechanizmu konsultacyjnego była obecność filipińskiego ambasadora w Chinach, a nie wiceministra spraw zagranicznych. Wszystko jednak wskazuje na to, że było to spowodowane planami

[472] *Zhongguo — Feilubin Nan Hai wenti shuangbian cuoshang jizhi diyici huiyi lianhe xinwengao* [Wspólny komunikat prasowy z pierwszego spotkania mechanizmu konsultacji dwustronnych Chiny-Filipiny w sprawie Morza Południowochińskiego], 19.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201705/t20170519_7977524.shtml [dostęp 15.12.2021].

[473] R. C. Banlaoi, *The Bilateral Consultative Mechanism on the South China Sea and Philippines-China Relations*, 22.04.2021, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_51.pdf [dostęp 15.12.2021].

pierwszej oficjalnej podróży do Chin szefa filipińskiej dyplomacji Alana Petera Cayetano, który spotkał się 28 czerwca 2017 r. z radcą stanu ChRL Yang Jiechi. Mimo incydentu morskiego z końca marca 2017 r., politycy obu państw podtrzymali zobowiązania do pokojowych negocjacji i rozwoju wzajemnego zaufania[474]. Drugim punktem wizyty szefa dyplomacji Filipin było spotkanie z jego chińskim odpowiednikiem, Wang Yi. Minister spraw zagranicznych ChRL duży nacisk położył na skuteczność polityki „przyjaznego sąsiedztwa", a także doskonałe relacje interpersonalne przywódców obu państw. Innymi słowy relacje między państwami były wręcz uzależnione od dobrych stosunków między przywódcami w ramach odgórnego podjeścia do dwustronnych relacji między państwami[475]. Aspekt więzi osobistych, który wytworzył się pomiędzy Xi Jinpingiem oraz Rodrigo Duterte miał szczególnie istotne znaczenie z perspektywy budowy relacji patron-klient. Prezydent Filipin niejednokrotnie wskazywał na nadrzędną pozycję Chin, zarówno w obszarze gospodarczym jak i militarnym. Zgodził się przy tym na ustępstwa w sprawie wyroku trybunału arbitrażowego w Hadze za wymierne korzyści ekonomiczne i wsparcie w krajowym programie rozwoju infrastrukturalnego. Oba obszary były przedmiotem uzgodnień podczas pierwszej wizycie prezydenta Duterte w Pekinie z 2016 r. Szefowie resortów spraw zagranicznych Chin i Filipin wzięli udział we wspólnej konferencji prasowej, na której podsumowali dotychczasowe osiągnięcia w relacjach dwustronnych. Wang Yi poinformował o podpisaniu 22 umów o współpracy w ciągu nieco ponad pół roku, a także o spektakularnych osiągnięcia w wymianie handlowej. Chiny stały się po raz pierwszy głównym partnerem handlowym Filipin, między innymi dzięki wyraźnemu zwiększeniu importu. W ciągu siedmiu miesięcy filipiński eksport owoców tropikalnych (jeden z głównych towarów eksportowych tego kraju) wyniósł 420 tys. ton. Ponadto dzięki zniesieniu restrykcji w podróży chińskich obywateli na Filipiny, zanotowano roczny wzrost liczby turystów o 30%. Ministrowie spraw zagranicznych nawiązali także do sytuacji na Morzu Południowochińskim, przytaczając kolejny sukces jakim było przeprowadzenia pierwszego spotkania bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego, zrzeszającego przedstawicieli resortów spraw zagranicznych oraz

[474] *Yang Jiechi huijian Feilubin waizhang Kayatanuo* [Yang Jiechi spotyka się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 28.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170628_9290877.shtml [dostęp 15.12.2021].

[475] *Wang Yi tong Feilubin waizhang Kayatanuo juxing huitan* [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 29.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170629_7977533.shtml [dostęp 15.12.2021].

straży przybrzeżnych, których zadaniem było rozładowanie napięć w sprawie wspólnych roszczeń na tym akwenie[476].

Ostatnim, aczkolwiek nie mniej ważnym, spotkaniem ministra Cayetano było to z premierem Li Keqiangiem. Obok często powtarzających się odniesień do „przyjaznego sąsiedztwa" w kontekście stosunków Chiny-Filipiny, tym razem premier Li zwrócił uwagę, że ASEAN jest priorytetem w chińskiej dyplomacji peryferyjnej. Przytoczone stanowisko zostało wygłoszone w nawiązaniu do roli jaką w 2017 r. pełniły Filipiny, czyli przewodnictwo w ASEAN, które jest sprawowane przez państwa członkowskie stowarzyszenia każdego roku na zasadach rotacyjnych. Widać na tym przykładzie, że bilateralne rozwijanie przyjaznych relacji z poszczególnymi państwami Azji Południowo-Wschodniej, również w ramach koncepcji patron-klient, może być następnie wykorzystane do kształtowania stosunków Chin z całym regionem, albowiem państwa sprawujące przewodnictwo w ASEAN mają duży wpływ na funkcjonowanie stowarzyszenia przez okres trwania prezydencji. Najlepiej świadczy o tym deklaracji ministra Cayetano, który zapowiedział gotowość do promocji i rozwoju relacji Chiny-ASEAN w czasie sprawowania prezydencji przez Filipiny. Li Keqiang ze swoje strony zadeklarował pełne zaangażowanie w implementację „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", jak również wypracowanie ram Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim[477].

Niecały miesiąc później doszło do rewizyty chińskiego szefa dyplomacji na Filipinach, podczas której spotkał się z prezydentem Duterte jak i swoim odpowiednikiem Alanem Cayetano. Rodrigo Duterte podziękował swojemu chińskiemu partnerowi za współpracę, ze szczególnym uwzględnieniem walki z terroryzmem, który był dużym problemem zwłaszcza na południu kraju. Z kolei Wang Yi pogratulował rządowi w Manili sukcesów w rozwoju państwa, a także wyraził poparcie dla wprowadzenia niezależnej polityki zagranicznej, służącej narodowym interesom Filipin (chodziło głównie o ograniczenie interakcji ze Stanami Zjednoczonymi). Wskazał przy tym na dużą zmianę, która się dokonała w relacjach dwustronnych, będącą dowodem na

[476] *Wang Yi: jianchi mulin youhao hezuo shi fuhe zhong fei liyi de weiyi zhengque xuanze* [Wang Yi: Trzymanie się dobrosąsiedzkiej przyjaźni i współpracy to jedyny właściwy wybór, który służy interesom Chin i Filipin], 29.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170629_7977531.shtml [dostęp 15.12.2021].

[477] *Li Keqiang huijian Feilubin waizhang* [Li Keqiang spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Filipin], 30.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170630_7977535.shtml [dostęp 15.12.2021].

to, że współpraca między sąsiadami odnosi zdecydowanie lepsze rezultaty niż konfrontacja. Natomiast historia relacji miała udowodnić, że decyzja o polepszeniu stosunków na linii Manila-Pekin była tą właściwą. Minister spraw zagranicznych ChRL dokonał w ten sposób ewaluacji ostatnich dwóch filipińskich administracji, dając do zrozumienia, że prochińska polityka Duterte jest efektywniejsza od proamerykańskiej polityki jego poprzednika Benigno Aquino III[478]. Mimo tego, że jedną z głównych zasad jaką kierują się Chiny w polityce zagranicznej jest nieingerencja w wewnętrzne sprawy innych państw, komentarz Wang Yi stanowił publiczną ocenę rządów obcego państwa, którą można porównać do chińskiej narracji z czasów trybutarnych, w których na dworze cesarskim podejmowano decyzje o tym, jakie państwo jest godne do utrzymywania stosunków trybutarnych z Chinami, a które to ludy barbarzyńskie, niezasługujące na ten przywilej, a nawet zaszczyt. Podobnie, narracja w takim tonie jest przypisywana patronowi, który ze względu na swoją nadrzędną pozycję w relacji może dokonywać oceny działań klienta.

Po spotkaniu z prezydentem odbyły się rozmowy z ministrem spraw zagranicznych Filipin. Wang Yi zwrócił uwagę, że wzajemne wizyty szefów dyplomacji w ciągu niespełna miesiąca świadczą nie tylko o dynamicznym rozwoju relacji, ale są dowodem na to, jak duże znaczenie dla Pekinu mają dobrosąsiedzkie stosunki z Filipinami. Według chińskiego ministra, współpraca ChRL z ASEAN przyczyniła się do stabilizacji sytuacji na Morzu Południowochińskim, dlatego niezbędnym było kontynuowanie integracji regionalnej, do której mogła posłużyć inicjatywa Pasa i Szlaku. Alan Cayetano poparł chińską inicjatywę pogłębienia integracji, a co za tym idzie zobowiązał się do promocji na forum stowarzyszenia połączenia planu rozwojowego ASEAN z założeniami projektu Pasa i Szlaku. Przedstawiciele obu państw zgodzili się, że wspólny rozwój gospodarczy ułatwi osiągnięcie konsensusu w innych obszarach, jak na przykład negocjacje nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim. Minister Cayetano dodał, iż relacje chińsko-filipińskie wkroczyły w „złoty wiek" z szerokimi perspektywami. Spotkanie zostało dodatkowo zwieńczone podpisaniem protokołu ustaleń w sprawie współpracy ministerstw spraw zagranicznych obu państw[479].

[478] *Feilubin zongtong Duteerte huijian Wang Yi* [Prezydent Filipin Duterte spotkał się z Wang Yi], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_9290880.shtml [dostęp 16.12.2021].

[479] *Wang Yi yu Feilubin waizhang Kayatanuo juxing huitan* [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

W czasie konferencji prasowej omówiono wspólne inicjatywy w ramach Pasa i Szlaku oraz umowę o wspólnym wydobyciu surowców naturalnych ze spornych obszarów Morza Południowochińskiego. W odniesieniu do pierwszego z nich minister Wang powołał się na historię relacji między państwami, uzasadniając fundamentalną rolę Filipin w jednej z głównych części składowych inicjatywy Pasa i Szlaku, czyli Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku. Zwrócił uwagę, iż w okresie cesarstwa chińskiego pierwszym przystankiem statków handlowych z Quanzhou oraz Fujian była wyspa Luzon, stanowiąca część nowożytnych Filipin. Według badań historycznych pierwsze tego rodzaju kontakty miały już miejsce w 1206 r.[480] W kolejnej części swojej wypowiedzi szef chińskiej dyplomacji zaznaczył, że oba państwa są ze sobą powiązane pod względem geograficznym, kulturowym oraz więzi krwi (wspólni przodkowie). W związku z tym wskazał Filipiny jako niezbędnego partnera Chin do budowy Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku[481]. Z perspektywy Filipin, narracja chińskiego ministra spraw zagranicznych powinna brzmieć bardzo atrakcyjnie, ale pominął on w swojej wypowiedzi kilka niewygodnych faktów, które oddają prawdziwą naturę relacji dwustronnych zarówno w czasach trybutarnych jak i nowożytnych. Albowiem w czasach panowania dynastii Ming, cesarz Yongle wysłał na Luzon gubernatora, który miał zarządzać wyspą w imieniu cesarza. Aneksja wyspy przez Chińczyków nie została przypieczętowana ze względu na śmierć Yongle i brak zainteresowania jego następcy kontynuowaniem planów swojego poprzednika[482].

---

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_9290879.shtml [dostęp 16.12.2021].

[480] Pierwsza filipińska misja trybutarna została przyjęta 17 marca 1001 r., a na jej czele której stanął król Butuanu - Kiling (obecnie miasto na Mindanao). Jego celem było uzyskanie dla własnego królestwa takiego samego statusu jaki posiadała Czampa. Oficjalna prośba została złożona w 1007 r., ale spotkała się z odmową cesarza. Zgoda została uzyskana dopiero w 1011 r. dzięki drugiej misji zrealizowanej przez kolejnego władcę, której towarzyszyły jeszcze bardziej ekskluzywne dary. Warto nadmienić, że w latach 1171-1172 chińskie cesarstwo musiało powołać straż przybrzeżną, która walczyła z filipińskimi piratami. Do 1206 r. chińscy kupcy nawiązali kontakty handlowe nie tylko z mieszkańcami Butuanu, ale także z Mindoro i Palawan (obecnie prowincje na Luzon). W ciągu kolejnych dziewiętnastu lat rozszerzono kontakty na Babuyan oraz Lingayen w północnej cześć Luzon jak i Manilę. Do produktów sprzedawancyh przez Filipińczyków należy zaliczyć złoto, wosk, konopie, betel, bawełnę, jadalne ptasie gniazda, skorupy żółwi i gruszki. Natomiast z Chin sprowadzano tkaniny, wyroby porcelanowe, żelazo, cynę i parasole. Szerzej zob. A. S. Pablo-Baviera, L. N. Yu-Jose (red.), *Philippine External Relations. A Centennial Vista*, Foreign Service Institute, Manila 1998.

[481] *Wang Yi: "Yidai Yilu" shi Zhong Fei hezuo de zhongdian he liangdian* [Wang Yi: „Pas i Szlak" jest centralnym i najważniejszym punktem współpracy chińsko-filipińskiej], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_7977537.shtml [dostęp 16.12.2021].

[482] Zgodnie z kronikami dynastii Ming do pierwszego kontaktu przedstawicieli południowych Filipin doszło w 1417 r. za sprawą misji trybutarnej, w skład której weszli król Sulu – Paduka Batara, zachodni król – Ma-hala-chih, król góry Kalabating – Paduka Prabu, a także ich żony, krewni oraz ministrowie.

Temat wspólnej eksploracji zasobów naturalnych pojawił się na konferencji prasowej po pytaniu jednego z dziennikarzy. Alan Cayetano odwołał się do idei wspólnej eksploracji, która została zaproponowana przez Deng Xiaopinga podczas wizyty ówczesnej prezydent Corazon Aquino w Chinach w lutym 1986 r. Przyznał, że po 31 latach wciąż nie udało się wypracować konsensusu zadowalającego obie strony, ale obecny kurs rozwoju stosunków bilateralnych pod przewodnictwem prezydentów Xi Jinpinga oraz Rodrigo Duterte dawał duże szanse na przełom w tej sprawie. Podobne stanowisko zajął Wang Yi, który zgodził się ze swoim filipińskim partnerem, argumentując, że unilateralne działania w tym obszarze mogą jedynie doprowadzić do eskalacji napięć, a co za tym idzie jedynym rozwiązaniem było wypracowanie porozumienia w drodze bilateralnych konsultacji. Obie strony wyraziły zatem aprobatę dla bilateralnego zarządzania kwestiami związanymi z Morzem Południowochińskim, co było zgodne z preferencjami Pekinu i stanowiło podporządkowanie się Filipin wobec Chin[483].

W sierpniu 2017 r. podczas 50. szczytu ministrów spraw zagranicznych ASEAN wydano wspólny komunikat, w którym wezwano do wstrzymania się od militaryzacji oraz zachowania samokontroli na Morzu Południowochińskim, przy czym nie zawarto żadnych odniesień do sporów z ChRL. Niemniej jednak państwa ASEAN przyjęły ramy wstępnej wersji Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim, będące przedmiotem dalszych negocjacji [484]. Wyżej wymienione ramy Kodeksu Postepowania zostały wcześniej zaakceptowane na spotkaniu przedstawicieli wysokiego szczebla

Misja trwała miesiąc i została przyjęta przez cesarza Yongle. W drodze powrotnej król Batara zmarł w wyniku czego cesarz Yongle przekazał jego synowi i jednocześnie następcy tronu - Tumahanowi, oraz braciom rentę i zakwaterowanie na czas obrzędów żałobnych, które trwały trzy lata. Następnie chiński komisarz Chang odeskortował całą grupę z powrotem do Sulu. Życzliwy gest ze strony dynastii Ming przyczynił się do realizacji serii misji pomiędzy Sulu i Chinami w latach 1420-1424, a także rozpoczęcia migracji chińskich kupców z prowincji Fujian do Sulu i innych pobliskich regionów Filipin. Warto zwrócić uwagę, że zainteresowanie cesarza Yongle Filipinami poprzedzało wyżej opisaną misję trybutarną, a jego zamiary nie do końca były tak życzliwe jak to później próbował udowodnić. W latach 1405-1406, 1408-1410 oraz w 1417 r. wysłał dużą flotę pod dowództwem admirała Cheng Ho, składającą się z co najmniej sześćdziesięciu statków, do Lingayen w Pangasinan, Zatoki Manilskiej, Mindoro i Sulu. Cesarz dynastii Ming próbował nawet przejąć kontrolę nad Luzon o czym świadczy wysłanie gubernatora, który miał zarządzać tym obszarem w jego imieniu. Jednak śmierć Yongle zakończyła chińskie pretensje do tej części Filipin. Szerzej zob. M. C. Guerrero, T. A. Agoncillo, *History of the Filipino People*, R. P Garcia Publishing Co., Quezon City 1990.

[483] *Zhong Fei liang guo wai chang tan Nan Hai "gongtong kaifa"* [Ministrowie spraw zagranicznych Chin i Filipin rozmawiają o „wspólnym rozwoju" na Morzu Południowochińskim], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_7977538.shtml [dostęp 16.12.2021].

[484] *Joint Communiqué of the 50th ASEAN Foreign Ministers' Meeting*, 2.08.2017, https://asean.org/wp-content/uploads/2021/03/4.pdf [dostęp 16.12.2021].

ASEAN-Chiny w sprawie implementacji „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", do którego doszło 19 maja 2017 r. w chińskim Guiyang[485]. Następnie odbył się szczyt ministrów spraw zagranicznych ASEAN-Chiny, do którego doszło szóstego sierpnia 2017 r. Jeszcze przed rozpoczęciem spotkania, przedstawiciele 11 państw podpisali protokół ustaleń w sprawie zmian dotyczących ustanowienia Centrum Chiny-ASEAN. Podczas spotkania Wang Yi podkreślił, że państwa ASEAN stanowią priorytet w dyplomacji peryferyjnej ChRL (*Zhongfang shizhong shi Dongmeng wei zhoubian waijiao de youxian fangxiang*). Następnie przyjęto siedem propozycji przedstawionych przez stronę chińską, polegających na:

- sformułowaniu wizji strategicznego partnerstwa Chiny-ASEAN 2030,
- dążeniu do większej synergii między inicjatywą Pasa i Szlaku oraz strategiami rozwoju ASEAN,
- wyznaczaniu 2018 r. jako „Roku innowacji Chiny-ASEAN" dla współpracy w zakresie rozwoju opartego na innowacjach,
- przyspieszeniu wdrażania strefy wolnego handlu Chiny-ASEAN,
- kontynuowaniu współpracy Chiny-ASEAN w zakresie zdolności produkcyjnych mających na celu wzajemne wzmocnienie procesów industrializacji,
- wzmocnieniu wymiany kulturalnej i współpracy turystycznej,
- przyspieszeniu negocjacji dotyczących Regionalnego Kompleksowego Partnerstwa Gospodarczego (RCEP) na rzecz ekonomicznej integracji w regionie[486].

Podczas konferencji prasowej po zakończeniu szczytu ministerialnego Wang Yi poinformował o osiągnięciu „wartościowego konsensusu", który miał być głównym przedmiotem negocjacji podczas szczytu liderów formatu ASEAN-Chiny w listopadzie 2017 r. Po raz kolejny wskazał ASEAN jako priorytet chińskiej dyplomacji peryferyjnej, a sam region Azji Południowo-Wschodniej jako kluczowy obszar promocji inicjatywy Pasa i Szlaku. Ponadto Wang Yi stwierdził, iż ramy Kodeksu Postępowania uzyskały aprobatę wszystkich stron sporu i stanowią idealną podstawę dla kolejnych rund

[485] I. Storey, *Assessing the ASEAN-China Framework for the Code of Conduct for the South China Sea*, 08.08.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_62.pdf [dostęp 16.12.2021].

[486] *Wang Yi: dazao geng gao shuiping de Zhongguo – Dongmeng zhanluehuoban guanxi* [Wang Yi: Wykuwanie wyższego poziomu partnerstwa strategicznego Chiny-ASEAN], 06.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170806_7977542.shtml [dostęp 16.12.2021].

negocjacyjnych w sprawie finalnej wersji dokumentu. Zwrócił przy tym uwagę na fundamentalne znaczenie takich rozwiązań jak utworzenie gorącej linii dla przedstawicieli dyplomatycznych na wypadek kryzysowych sytuacji morskich, umożliwiających zapobieganie eskalacji napięć[487]. Jest to jedno z nielicznych rozwiązań, które już obowiązywało pomiędzy państwami ASEAN i Chinami. Zostało wprowadzone w 2016 r. na mocy „Kodeksu nieplanowanych spotkań na morzu". Strona chińska wskazała jednak pewne trudności, które mogą się przyczynić do zaburzenia prac nad Kodeksem Postępowania. Podczas 7. spotkania ministrów spraw zagranicznych w ramach Szczytu Azji Wschodniej Wang Yi ostrzegł, iż merytoryczne negocjacje w sprawie treści kodeksu mogą się rozpocząć tylko wtedy, gdy nie będzie dochodziło do żadnych poważnych ingerencji ze strony państw trzecich, czyli tych, które nie są bezpośrednio zaangażowane w spory. Choć nie padło bezpośrednie nawiązanie do któregokolwiek z państw, to było jasne, że szef chińskiej dyplomacji miał na myśli Stany Zjednoczone, które często zabierały głos w sprawach dotyczących rozwoju sytuacji na Morzu Południowochińskim, najczęściej krytykując działania Pekinu[488].

Obiektywnie należy stwierdzić, że wypracowanie ram Kodeksu Postepowania stanowiło postęp w pracach państw Azji Południowo-Wschodniej i Chin, mających na celu stabilizację sytuacji w regionie. Niemniej jednak był to bardzo ograniczony postęp, ponieważ dokument zawierający strukturę kodeksu, składał się z trzech sekcji: postanowień wstępnych, postanowień ogólnych i klauzul końcowych, które zostały zawarte na nieco ponad jednej stronie. W żadnej z tych sekcji nie umieszczono jednak zapisu o tym, że dokument jest prawnie wiążący i wymaga ratyfikacji, co przede wszystkim leży w interesie państw członkowskich ASEAN będących słąbszą stroną w sporze na Morzu Południowochińskim[489].

---

[487] *Wang Yi: Zhongguo – Dongmeng zhanluehuoban guanxi mai ru quanmian fazhan xinjieduan* [Wang Yi: Strategiczne partnerstwo Chiny-ASEAN wkroczyło w nowy etap wszechstronnego rozwoju], 06.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170806_7977540.shtml [dostęp 16.12.2021].

[488] *Wang Yi tan COC cuoshang: bu xiwang yuwai guojia zhishouhuajiao* [Wang Yi mówi o konsultacjach nad Kodeksem Postępowania: Nie chcę, aby kraje spoza regionu wskazywały palcami], 07.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170807_7977545.shtml [dostęp 16.12.2021].

[489] I. Storey, *Anatomy of the Code of Conduct Framework for the South China Sea*, 29.08.2017, „Maritime Awareness Project", https://www.nbr.org/publication/anatomy-of-the-code-of-conduct-framework-for-the-south-china-sea/ [dostęp 16.12.2021].

Ostatnim wartym uwagi wydarzeniem było 24. spotkanie ministrów spraw zagranicznych ARF, podczas którego Wang Yi wskazał siedem nietradycyjnych zagrożeń dla indywidualnych państw jak i całego regionu Azji i Pacyfiku. Zaliczył do nich terroryzm, przestępczość transgraniczną i klęski żywiołowe. Wspólnym sukcesem Chin i Filipin było wydanie na koniec forum oświadczenia o wzmocnieniu współpracy w zakresie zwalczania przestępstw narkotykowych, które było zgłoszone przez oba państwa. Pokazano w ten sposób solidarność obydwu stron na forum międzynarodowym w kwestii, na której szczególnie zależało rządowi w Manili, wziąwszy pod uwagę sztandarowy projekt prezydenta Duterte, zakładający walkę z narkobiznesem[490].

Niecałe pół roku od ostatniego spotkania podczas pierwszego forum Pasa i Szlaku w Pekinie, Rodrigo Duterte miał okazję porozmawiać z przewodniczącym Xi Jinpingiem na marginesie 25. szczytu APEC zorganizowanego w listopadzie 2017 r. przez Wietnam w Da Nang. Chiński lider zapewnił prezydenta Filipin, że stosunki bilateralne będą rozwijane w ramach dyplomacji peryferyjnej i dobrosąsiedzkiej, z nadrzędnym celem osiągania obopólnych korzyści. Nawiązanie do głównych koncepcji polityki zagranicznej ChRL podczas tego spotkania nie było przypadkowe, ponieważ zaledwie miesiąc wcześniej odbył się XIX Zjazd KPCh, na którym dokonano wszechstronnego przeglądu najważniejszych kwestii związanych z funkcjonowaniem państwa, a wśród nich znalazły między innymi kierunki jak i priorytety chińskiej polityki zagranicznej[491].

Zwieńczeniem bilateralnych spotkań politycznych Chin i Filipin w 2017 r., była pierwsza podróż premiera Li Keqianga na Filipiny, gdzie wziął udział w serii szczytów zorganizowanych przez rząd w Manili w ramach prezydencji w ASEAN, jak również spotkał się z prezydentem Duterte. Premier ChRL odwiedził Filipiny 12 listopada 2017 r., aby w ciągu pięciu dni wziąć udział w 20. szczycie ASEAN-Chiny, 20. szczycie ASEAN+3, 12. edycji Szczytu Azji Wschodniej, a także ceremoniach inauguracyjnych bilateralnych projektów infrastrukturalnych oraz spotkaniach z członkami filipińskiego senatu i Izby Reprezentantów. Była to pierwsza podróż na Filipiny chińskiego premiera od stycznia 2007 r., kiedy ówczesny szef rządu Wen Jiabao wziął udział w 2. Szczycie

[490] *Wang Yi chuxi di 24 jie Dongmeng diqu luntan waizhang hui* [Wang Yi uczestniczył w 24. spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Regionalnego Forum ASEAN], 07.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170807_7977548.shtml [dostęp 16.12.2021].

[491] *Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 12.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201711/t20171112_7977559.shtml [dostęp 16.12.2021].

Azji Wschodniej w Cebu[492]. Z uwagi na przedmiot prowadzonych badań najważniejszym wydarzeniem podczas pobytu premiera ChRL na Filipinach było spotkanie z prezydentem Duterte, do którego doszło 15 listopada 2017 r. Li Keqiang, podobnie jak Xi Jinping kilka dni wcześniej w Wietnamie, nawiązał do postanowień XIX Zjazdu KPCh, przeprowadzonego miesiąc wcześniej. Zadeklarował, iż rząd w Pekinie jest skłonny dostosować inicjatywę Pasa i Szlaku do filipińskich potrzeb rozwojowych, ze szczególnym uwzględnieniem nowych projektów infrastrukturalnych. W ten sposób Chiny odniosły się do najczęściej artykułowanych potrzeb Rodrigo Duterte, który w dużym stopniu oparł swoją kampanię wyborczą na obietnicach rozwoju infrastrukturalnego państwa. Premier Li pogratulował prezydentowi Filipin organizacji serii spotkań na wysokim szczeblu, podkreślając jednocześnie centralną rolę ASEAN w dyplomacji peryferyjnej ChRL. Po zakończeniu rozmów przedstawiciele obu państw byli świadkami podpisania ponad dziesięciu umów o współpracy w takich obszarach jak infrastruktura, zdolności produkcyjne, gospodarka i technologia, finanse, wymiana międzyludzka i kulturowa[493].

Pierwszym istotnym wydarzeniem w 2018 r. było drugie posiedzenie bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego w sprawie kwestii związanych z Morzem Południowochińskim, zorganizowane 13 lutego w Manili. Wbrew ustaleniom zawartym w „Warunkach odniesienia", do drugiego spotkania nie doszło w ciągu sześciu miesięcy od poprzedniego (pierwsze obrady odbyły się 19 maja 2017 r.), ale podporządkowano się wytycznym mówiącym o rotacyjnej organizacji wydarzenia. Druga runda konsultacji odbyła się pod przewodnictwem wiceministrów spraw zagranicznych Kong Xuanyou oraz Enrique A. Manalo. Zgodnie z oświadczeniem wydanym przez rządy obu państw z listopada 2017 r., przedstawiciele obu stron potwierdzili znaczenie utrzymania i promowania pokoju oraz stabilności, swobody żeglugi i przelotu nad Morzem Południowochińskim, wolności handlu międzynarodowego i innych form pokojowego korzystania z akwenu, rozwiązywania sporów terytorialnych i jurysdykcyjnych środkami

[492] *Li Keqiang dida Manila chuxi Dongya hezuo lingdaoren xilie huiyi bing dui Feilubin jinxing zhengshi fangwen* [Li Keqiang przybywa do Manili, aby wziąć udział w serii spotkań liderów dotyczących współpracy w Azji Wschodniej i złożyć oficjalną wizytę na Filipinach], 12.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201711/t20171112_9290888.shtml [dostęp 16.12.2021].

[493] *Li Keqiang tong Feilubin zongtong Duteerte juxing huitan* [Li Keqiang prowadził rozmowę z prezydentem Filipin Duterte], 15.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201711/t20171116_7977565.shtml [dostęp 16.12.2021].

pokojowymi, bez uciekania się do groźby lub użycia siły, w drodze przyjaznych konsultacji i negocjacji przez suwerenne państwa bezpośrednio zaangażowane w spory, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego, w tym UNCLOS. Ponadto wiceministrowie potwierdzili zobowiązania swoich państw do pełnego i skutecznego wdrożenia w całości „Deklaracji postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", a także do rozpoczęcia negocjacji w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim na początku marca 2018 r., zgodnie z ustaleniami 20. szczytu Chiny-ASEAN, do którego doszło 13 listopada 2017 r. w Manili [494]. Drugie posiedzenie mechanizmu konsultacyjnego było przełomowe w stosunkach dwustronnych, ponieważ Chiny i Filipiny zobowiązały się do podjęcia konkretnych działań, zamiast ograniczać się do negocjacji. Jednym z kluczowych osiągnięć tego wydarzenia było powołanie technicznych grup roboczych odpowiedzialnych za takie obszary jak rybołówstwo, eksploracja ropy i gazu, morskie badania naukowe i ochrona środowiska morskiego, a nawet bezpieczeństwo polityczne. Delegacje zobowiązały się również do współpracy w celu promowania sprawiedliwego i humanitarnego traktowania wszystkich osób znajdujących się w niebezpieczeństwie na Morzu Południowochińskim[495].

Wkrótce po zakończeniu drugiej rudny konsultacji w sprawie Morza Południowochińskiego Rodrigo Duterte wziął udział 19 lutego 2018 r. w 10. konwencji narodowej, organizowanej co dwa lata oraz obchodach 20. rocznicy chińsko-filipińskiego klubu biznesowego, podczas których wygłosił bardzo kontrowersyjną przemowę w odpowiedzi na antychińskie nastroje w kraju, podsycane międzynarodowymi oskarżeniami wobec Pekinu o nadmierną militaryzację Morza Południowochińskiego[496]. Prezydent Duterte poinformował, iż dostał osobiste zapewnienie od przewodniczącego Xi Jinpinga, że Chiny nie będą rozbudowywały infrastruktury na płyciźnie Scarborough. Przyznał natomiast, że ChRL posiada wojskowe instalacje na spornych obszarach, ale nie stanowią one zagrożenia dla Filipin, ponieważ ich głównym celem jest odstraszanie

[494] *Joint Press Release Second Meeting of China-Philippines Bilateral Consultation Mechanism on the South China Sea,* 13.02.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2762_663528/2764_663532/201802/t20180213_521300.html [dostęp 16.12.2021].

[495] R. C. Banlaoi, *The Bilateral Consultative Mechanism on the South China Sea and Philippines-China Relations*, 22.04.2021, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_51.pdf [dostęp 15.12.2021].

[496] R. Duterte, *Duterte Transcripts: Chinese-Filipino Business Club. 19 Feb 2018*, 22.02.2018, „Minda News", https://www.mindanews.com/duterte-files/2018/02/duterte-transcripts-chinese-filipino-business-club-19-feb-2018__trashed/ [dostęp 15.12.2021].

Stanów Zjednoczonych. Prezydent Filipin przyjął w ten sposób chińską narrację, zgodnie z którą winę za militaryzację spornych obszarów ponoszą Stany Zjednoczone, ponieważ aktywność amerykańskich sił zbrojnych w regionie wpływa na wzrost poczucia zagrożenia. Dlatego takie państwa jak Chiny muszą przedsięwziąć odpowiednie środki zapobiegawcze. Była to manifestacja daleko idącej solidarności międzynarodowej Chin i Filipin, która działała na korzyść strategicznej rywalizacji chińsko-amerykańskiej w Azji Południowo-Wschodniej. Rodrigo Duterte ujawnił także szczegóły ustaleń dotyczących bilateralnych negocjacji w sprawie wspólnego wydobycia surowców na Morzu Południowochińskim, zgodnie z którymi podział surowców miałby wyglądać następująca: 2/3 dla Filipin i 1/3 dla Chin. Filipiński przywódca odniósł się również do napięć spowodowanych zgłoszeniem przez Pekin do Międzynarodowej Organizacji Hydrograficznej nazw pięciu podwodnych obiektów geograficznych znajdujących się w obrębie wygasłego grzbietu wulkanicznego (Philippine Rise) położonego 250 km na wschód od północnego wybrzeża filipińskiej prowincji Isabela. Warto zaznaczyć, że informacja na ten temat pojawiła się zaledwie dzień po drugich obradach mechanizmu konsultacyjnego w sprawie Morza Południowochińskiego, a pałac prezydencki złożył w tej sprawie protest[497]. Rodrigo Duterte uznał jednak, że dążenia Chin do nadania nazw pięciu obiektom nie mają większego znaczenia, ale zaznaczył, iż w przypadku odkrycia w tym rejonie bogatych złóż zasobów naturalnych, Filipiny zgłoszą swoje roszczenia do ich wydobycia. Największe kontrowersje wzbudziła jednak wypowiedź Rodrigo Duterte, w której stwierdził, że Filipiny mogłyby „zostać chińską prowincją, co zakończyłoby problemy finansowe państwa". Mimo tego, że stwierdzenie miało formę żartu, to spotkało się z ogromną krytką społeczną wewnątrz kraju[498].

Do pierwszej istotnej wizyty zagranicznej w 2018 r. doszło 21 marca. Minister spraw zagranicznych Alan Cayetano odbył wizytę w Pekinie, gdzie spotkał się ze swoim odpowiednikiem. Wang Yi zaznaczył na wstępie, że Cayetano jest pierwszym zagranicznym ministrem spraw zagranicznych, który odwiedził Chiny po uformowaniu nowego rządu, co miało wyraźnie pokazywać znaczenie chińsko-filipińskich stosunków obserwatorom z zewnątrz. Budowa tego rodzaju narracji miała znaczenie z perspektywy trwałości chińskiego patronatu, ponieważ postrzeganie stosunków pomiędzy patronem

[497] P. Ranada, *Philippines rejects Chinese names for Benham Rise features*, 14.02.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/196018-philippines-rejects-chinese-names-benham-rise-features/ [dostęp 15.12.2021].
[498] P. Ranada, *Duterte jokes: Why not make Philippines a province of China?*, 19.02.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/196426-duterte-philippines-province-china/ [dostęp 15.12.2021].

i klientem przez państwa trzecie miało duży wpływ na przebieg rywalizacji pomiędzy patronami. W tym wypadku główną rolę odgrywała rywalizacja na linii Pekin-Waszyngton. Dodatkowym argumentem świadczącym o strategicznym znaczeniu relacji bilateralnych były dane statystyczne. Od czasu przejęcie rządów przez Rodrigo Duterte państwa podpisały 40 dokumentów o współpracy, a handel dwustronny osiągnął w 2017 r. wartość ponad 26,5 mld USD przy jednoczesnym wzroście chińskich inwestycji o 100 mln USD w porównaniu do 2016 r. Ponadto w 2017 r. udało się osiągnąć podwójny cel „jednego miliona", czyli chiński import owoców tropikalnych przekroczył 1 mln ton oraz 1 mln turystów z Chin odwiedziło Filipiny. W zestawieniu sukcesów jakie udało się osiągnąć w 2017 r. uwzględniono również odpowiedzialne zarządzenie sporami na Morzu Południowochińskim, dzięki czemu obie strony uniknęły poważnych incydentów i niepotrzebnej eskalacji napięć. Podczas spotkania Wang Yi wskazał cztery obszary, na których miał się oprzeć dalszy ciąg rozwijania relacji: współpraca w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku, wymiana międzyludzka i kulturowa, dialog i współpraca w obszarze morskim, a także integracja regionalna[499]. Podczas gdy pierwsze trzy elementy były szczególnie istotne z perspektywy relacji patron-klient, to ostatni element był częścią dużo szerszej koncepcji, jaką jest dyplomacja peryferyjna. Choć prezydencja Filipin w ASEAN zakończyła się wraz z końcem 2017 r., rząd w Manili wciąż był kluczowy dla chińskiej dyplomacji peryferyjnej, w centrum której znajduje się przede wszystkim Azja Południowo-Wschodnia. Wszystko za sprawą objęcia przez Filipiny w sierpniu 2018 r. funkcji państwa koordynującego relacje Chiny-ASEAN na lata 2018-2021 w ramach stowarzyszenia, którą wcześniej pełnił Singapur[500].

Forum Boao dla Azji zorganizowane przez Chiny w kwietniu 2018 r. na wyspie Hajnan stworzyło okazję do pierwszego spotkania liderów obu państw w 2018 r. Xi Jinping, podobnie jak Wang Yi miesiąc wcześniej, zwrócił uwagę na daleko idący rozwój stosunków bilateralnych. Podkreślił przy tym nową rolę Filipin, jaką miały objąć w ramach ASEAN, czyli państwa koordynującego stosunki Chiny-ASEAN, co miało ogromne znaczenia dla chińskiej dyplomacji peryferyjnej. Z kolei Rodrigo Duterte zasygnalizował chęć aktywnego udziału Filipin w inicjatywie Morskiego Jedwabnego

[499] *Wang Yi yu Feilubin waizhang Kayatanuo juxing huitan* [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 21.03.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201803/t20180321_9290893.shtml [dostęp 16.12.2021].

[500] *ASEAN External Relations Coordinatorship*, https://asean.org/wp-content/uploads/ASEAN-Country-Coordinatorship-2015-2024.pdf [dostęp 15.12.2021].

Szlaku XXI wieku, ze szczególnym uwzględnieniem takich sektorów jak gospodarka, handel, rybołówstwo, turystyka, edukacja, infrastruktura, egzekwowanie prawa i bezpieczeństwo. Spotkanie zakończyło się podpisaniem dokumentu o współpracy między państwami[501]. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że liderzy Chin i Filipin poruszyli temat umowy o wspólnym wydobyciu surowców naturalnych na Morzu Południowochińskim. Dzień po spotkaniu prezydentów, minister spraw zagranicznych Cayetano poinformował, że przewodniczący Xi wyraził zgodę na rozpoczęcie przygotowań w kierunku opracowania wstępnej umowy w tym zakresie[502]. Pierwsze kroki podjęto już w sierpniu 2018 r., albowiem minister Alan Cayetano poinformował chińskiego ambasadora na Filipinach Zhao Jianhua, o powołaniu państwowej grupy roboczej do spraw wspólnej eksploracji zasobów naturalnych na Morzu Południowochińskim. Była to jednocześnie realizacja ustaleń wypracowanych w trakcie dwóch obrad mechanizmu konsultacji bilateralnych Chiny-Filipiny[503].

W sierpniu doszło do serii spotkań ministra spraw zagranicznych Filipin z jego chińskim odpowiednikiem, przy czym na początku miesiąca dyplomaci spotkali się na marginesie ministerialnych spotkań w ramach współpracy Azji Wschodniej w Singapurze, a pod koniec miesiąca Alan Cayetano znalazł wśród członków filipińskiej delegacji pod przewodnictwem ministra finansów Carlosa Domingueza, która złożyła wizytę w Chinach[504]. Były to ostatnie interakcje ministra Cayetano z chińskim rządem na stanowisku szefa dyplomacji Filipin. Podczas szczytów w Singapurze, Filipiny oficjalnie przejęły funkcję państwa koordynującego relacje Chiny-ASEAN, dlatego Wang Yi zaoferował pełne wsparcie rządu w Pekinie w wypełnieniu przez Filipiny nowych obowiązków w ramach ASEAN. Ministrowie obu państw zobowiązali się również do

[501] *Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 10.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201804/t20180410_9290894.shtml [dostęp 16.12.2021].
[502] P. Esmaquel II, *Duterte, Xi give 'go signal' to craft joint exploration framework*, 11.04.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/200059-duterte-xi-go-signal-joint-exploration-framework-west-philippine-sea/ [dostęp 16.12.2021].
[503] J. A. L. Rocamora, *PH notified China on working group for joint exploration: Cayetano*, 11.08.2018, „Philippine News Agency", https://www.pna.gov.ph/articles/1044542 [dostęp 16.12.2021].
[504] *Wang Yi huijian Feilubin zhengfu daibiaotuan* [Wang Yi spotkał się z delegacją filipińskiego rządu], 22.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201808/t20180822_9290895.shtml [dostęp 16.12.2021].

działań na rzecz utrzymania stabilności w regionie, włączając w to Morze Południowochińskie[505].

W czasie kolejnej wizyty w sierpniu 2018 r. minister spraw zagranicznych Filipin Alan Cayetano odbył rozmowy z Wang Yi. Ministrowie poruszyli kwestie związane z rozwojem relacji bilateralnych jak i współpracy pomiędzy ASEAN i Chinami. Obie strony zobowiązały się również do przestrzegania „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", a także aktywnego udziału w konsultacjach nad Kodeksem Postępowania, bez jakichkolwiek odniesień do kolejnego incydentu z maja 2018 r.[506]

Trzecia runda negocjacji w ramach bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego w sprawie Morza Południowochińskiego została zorganizowana po ośmiu miesiącach, a co za tym idzie znowu nie wypełniono postanowień „Warunków odniesienia" wypracowanych podczas pierwszej edycji mechanizmu, zgodnie z którymi spotkania miały się odbyć co pół roku. Należy podkreślić, że tym razem przerwa była zdecydowanie krótsza niż pomiędzy pierwszymi dwoma spotkaniami. W obradach mechanizmu konsultacyjnego, które odbyły się 18 października 2018 r. w Pekinie wzięli udział wiceminister spraw zagranicznych ChRL Kong Xuanyou i filipiński wiceminister Enrique Manalo, a także pozostali przedstawiciele resortów spraw zagranicznych i odpowiednich agencji. Obie strony dokonały wymiany poglądów na temat sposobów wzmocnienia współpracy morskiej w takich obszarach jak misje poszukiwawcze i ratownicze, bezpieczeństwo na morzu, ochrona środowiska morskiego, badania naukowe i rybołówstwo, a także działania w odpowiednich grupach roboczych w ramach mechanizmu konsultacyjnego. Wśród poruszonych tematów znalazła się również kwestia współpracy w zakresie poszukiwań oraz prac wydobywczych ropy naftowej i gazu, przy zachowaniu poszanowania dla suwerennych praw i jurysdykcji Chin oraz Filipin. Szeroki zakres zagadnień, które zostały poruszone świadczył o efektywności mechanizmu, stanowiącego jednocześnie platformę dla transferu bezpieczeństwa ze strony Chin w kierunku Filipin. Można zatem mówić o wywiązywaniu się Pekinu z obowiązków ciążących na państwie pełniącym rolę patrona, co było doceniane ze strony rządu

[505] *Wang Yi huijian Feilubin waizhang Kayatanuo* [Wang Yi spotkał się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 02.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201808/t20180802_7977571.shtml [dostęp 16.12.2021].

[506] *Wang Yi huijian Feilubin waizhang Kayatanuo* [Wang Yi spotkał się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 23.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201808/t20180823_9290896.shtml [dostęp 16.12.2021].

w Manili. W innym wypadku strona filipińska zerwałaby współpracę w ramach mechanizmu konsultacyjnego[507].

Dwa miesiące po wizycie filipińskiej delegacji w Chinach, minister spraw zagranicznych ChRL odwiedził Filipiny. Wang Yi wziął udział w ceremonii otwarcia Konsulatu Generalnego ChRL w Davao 28 października, czyli mieście, którego burmistrzem był Rodrigo Duterte zanim przejął urząd prezydenta kraju. Wpływy Duterte w Davao są bardzo duże o czym może świadczyć fakt, że stanowisko burmistrza przejęła po nim jego córka - Sara Duterte. Przykład sukcesji władzy w Davao jest bardzo bliski chińskim wzorcom kulturowym, w których rodzina odgrywa fundamentalną rolę. Na uwagę zasługuje fakt, iż rodzinne koneksje często stanowią podstawę do budowy relacji klientelistycznych w polityce krajowej, co niejednokrotnie wiąże się z niepożądanymi skutkami w postaci korupcji oraz nepotyzmu. Jest to jednak zjawisko głęboko zakorzenione w filipińskiej polityce, gdzie od czasu przejęcia kontroli nad państwem przez Stany Zjednoczone w 1898 r. zaczęły się tworzyć wpływowe dynastie, które wciąż dysponują rozległymi wpływami politycznymi. Szef chińskiej dyplomacji wygłosił przemówienie, w którym podkreślił duże znaczenie miasta w rozwoju stosunków filipińsko-chińskich, co było zasługą zarówno Rodrigo jak i Sary Duterte. Zwrócił uwagę, że Davao posiada już umowę o miastach partnerskich z chińskim Nanning, natomiast kolejne umowy miały być podpisane w trakcie wizyty Sary Duterte w Chinach zaplanowanej na kolejny miesiąc. Mimo wielu słów uznania pod adresem córki prezydenta, Sara Duterte nie wzięła udziału w ceremonii otwarcia placówki dyplomatycznej, a przemówienie w jej imieniu wygłosił jej zastępca. W uroczystości wziął także udział nowy minister spraw zagranicznych Teodoro Lopez Locsin Jr., który objął stanowisko 17 października 2018 r.[508] Po zakończeniu uroczystości związanych z otwarciem placówki konsularnej Wang Yi wziął udział w urodzinach byłego ministra spraw zagranicznych Filipin Alana Cayetano[509]. Warto odnotować to wydarzenie,

[507] *Third Meeting Of The China-Philippines Bilateral Consultation Mechanism On The South China Sea (BCM)*, 18.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/bianhaisi_eng_665278/bianhaixiangguanxinwen_665280/201810/t20181018_600158.html [dostęp 16.12.2021].

[508] *Wang Yi chuxi Zhongguo zhu Dawo zonglingguan kai guan yishi* [Wang Yi uczestniczył w ceremonii otwarcia chińskiego konsulatu generalnego w Davao], 29.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201810/t20181029_7977574.shtml [dostęp 16.12.2021].

[509] P. Esmaquel II, *China's top diplomat attends Cayetano birthday party*, 29.10.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/215419-chinese-foreign-minister-wang-yi-alan-peter-cayetano-birthday-party/ [dostęp 16.12.2021].

ponieważ świadczyło o tym, jak dużą uwagę chińscy dyplomaci przywiązują do budowy osobistych relacji z politykami państw, które odgrywają ważną rolę w polityce zagranicznej ChRL. Jest to jednocześnie jedna z cech dystynktywnych relacji patron-klient z perspektywy antropologicznej, ale łączy się zarazem z charakterystyką chińskiej polityki opartej na budowie koneksji, czyli *guanxi*, co zostało szerzej umówione w rozdziale teoretycznym.

Dzień po uroczystościach w Konsulacie Generalnym doszło do spotkania Wang Yi z Rodrigo Duterte. Prezydent Filipin wskazał na największe trudności z jakimi zmagały się na ten czas Filipiny, do których zaliczył niedobór energetyczny oraz konieczność modernizacji infrastrukturalnej kraju. W związku z tym to właśnie te obszary wskazał jako priorytetowe, na których powinna się skupić współpraca między państwami. Ponadto Duterte zapowiedział swój udział w drugim forum Pasa i Szlaku zaplanowanym na 2019 r. Należy podkreślić, że Wang Yi nawiązał w trakcie rozmowy do wzmocnienia solidarności i współpracy w celu wspólnej ochrony multilateralizmu i międzynarodowego porządku, na rzecz zabezpieczenia interesów państw rozwijających się [510]. Wypowiedź ministra należy interpretować jako wezwanie do solidarności międzynarodowej, będącej jednym z przykładów korzyści jakie patron chce osiągnąć na drodze relacji z państwem pełniącym rolę klienta. Podsumowując to spotkanie można zatem stwierdzić, że Filipiny przedstawiły swoje oczekiwania, jeżeli chodzi o korzyści materialne, takie jak chińskie inwestycje w projekty energetyczne i infrastrukturalne, natomiast Chiny spodziewały się w zamian lojalności w postaci poparcia dla swoich działań na arenie międzynarodowej. Prezydent Filipin spełnił zresztą część tych oczekiwać podkreślając przy każdej okazji poparcie dla inicjatywy Pasa i Szlaku oraz aktywny udział w Morskim Jedwabnym Szlaku XXI wieku, a także bagatelizując wyrok trybunału arbitrażowego oraz angażując się w bilateralne negocjacje poświęcone sytuacji na Morzu Południowochińskim.

Przed powrotem do Chin, minister Wang Yi wziął udział w pierwszym oficjalnym spotkaniu z nowym szefem filipińskiej dyplomacji Teodoro Locsinem. Podczas rozmowy minister spraw zagranicznych ChRL umieścił Filipiny w ważnym miejscu chińskiej polityki zagranicznej, a w szczególności w kontekście dyplomacji peryferyjnej. Było to

[510] *Feilubin zongtong Duteerte huijian Wang Yi* [Prezydent Filipin Duterte spotkał się z Wang Yi], 29.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201810/t20181029_9290900.shtml [dostęp 16.12.2021].

niezwykle istotne stanowisko. Po raz pierwszy Filipiny zostały wyróżnione osobne, a nie jak do tej pory w ramach współpracy między Chinami a ASEAN-em. Przedmiotem uzgodnień były również szczegóły związane ze zbliżającą się – drugą – wizytą przewodniczącego Xi Jinpinga na Filipinach. Rozmowy zostały zwieńczone podpisaniem trzech porozumień, a jedno z nich obejmowało przekazanie wsparcia dla filipińskiej policji[511]. Z perspektywy sytuacji na Morzu Południowochińskim na szczególną uwagę zasługuje wypowiedź ministra Wang Yi na temat negocjacji Chiny-ASEAN w sprawie Kodeksu Postępowania. Otóż szef chińskiej dyplomacji zadeklarował gotowość rządu w Pekinie do przyspieszenia prac nad kodeksem i wyraził nadzieję, że uda się zakończyć negocjacje w czasie filipińskiej kadencji (2018-2021) jako państwa koordynującego stosunki Chin z ASEAN[512]. Był to pierwszy sygnał, że strona chińska chce wypracować ostateczną wersję dokumentu do 2021 r. Informacja miała szczególnie istotne znaczenie, albowiem rząd ChRL unikał wcześniej wyznaczania jakichkolwiek ram czasowych, które ograniczałyby swobodę działań przy pracy nad Kodeksem Postępowania. Najlepiej o tym świadczy wypowiedź dyrektora departamentu do spraw granicznych i oceanicznych w ministerstwie spraw zagranicznych Yi Xianlianga, który w sierpniu 2018 r. po osiągnięciu porozumienia przez ministrów spraw zagranicznych Chin i ASEAN w sprawie jednolitego projektu tekstu negocjacyjnego dotyczącego Kodeksu Postępowania stwierdził, że wyznaczanie konkretnego terminu na zakończenie negocjacji jest „nierealistyczne", biorąc pod uwagę złożoność zagadnień będących przedmiotem ustaleń[513]. Niemniej jednak plany zapowiedziane przez Wang Yi na Filipinach pod koniec października 2018 r. zostały potwierdzone przez premiera ChRL, który w przemowie podczas 44. wykładu w Singapurze wygłoszonej 11 listopada 2018 r. wyraził nadzieję, że negocjacje w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim zakończą się w ciągu trzech lat. Chiński premier stał się najwyższym rangą urzędnikiem ChRL, który zasugerował ramy czasowe negocjacji nad

[511] *Wang Yi tong Feilubin xinren waizhang Luoqin huitan* [Wang Yi prowadził rozmowę z nowo mianowanym ministrem spraw zagranicznych Filipin Locsinem], 29.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201810/t20181029_9290898.shtml [dostęp 16.12.2021].

[512] *China, Philippines pledge more efforts to maintain peace, stability in South China Sea*, 20.10.2018, Rada Państwa ChRL, http://english.www.gov.cn/state_council/state_councilors/2018/10/30/content_281476368112674.htm [dostęp 16.12.2021].

[513] *Unrealistic to set timetable for South China Sea code, says Chinese official*, 09.08.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-timetable/unrealistic-to-set-timetable-for-south-china-sea-code-says-chinese-official-idUSKBN1KU0YM [dostęp 16.12.2021].

kodeksem[514]. Warto zauważyć, że do zmiany stanowiska Pekinu w sprawie ram czasowych doszło w momencie objęcia przez Filipin funkcji koordynatora stosunków Chin z ASEAN, a co za tym idzie chiński rząd z jednej strony chciał uspokoić strony sporu na Morzu Południowochińskim z Azji Południowo-Wschodniej, dając do zrozumienia, iż nie będzie dążył do przedłużania negocjacji w nieskończoność, a z drugiej dostrzegł okazję w wykorzystaniu nowej roli Filipin w stowarzyszeniu do zapewnienia sobie lepszej pozycji w konsultacjach. Tym bardziej, że stosunki na linii Manila-Pekin wkroczyły w „złoty wiek", co niejednokrotnie podkreślali decydenci obu państw.

Ostatnim i zarazem najważniejszym wydarzeniem pod względem stosunków dyplomatycznych Chin oraz Filipin w 2018 r. była pierwsza oficjalna wizyta państwowa prezydenta Xi Jinpinga na Filipinach, i druga w ogóle, podczas jego prezydentury. Do pierwszej doszło w listopadzie 2015 r., kiedy wziął udział w szczycie APEC. Przewodniczący ChRL zapisał się tym samym w historii stosunków bilateralnych, ponieważ jedynymi prezydentami Chin, którzy odwiedzili Filipiny byli Jiang Zemin oraz Hu Jintao. Pierwszy z nich odwiedził Filipiny w dniach 26-28 listopada 1996 r. z uwagi na szczyt liderów APEC[515], natomiast drugi przeprowadził dwudniową wizytę na Filipinach 26 kwietnia 2005 r. z okazji obchodów 30. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między państwami[516]. Do drugiej wizyty Xi Jinpinga na Filipinach doszło 20 listopada 2018 r. Podczas rozmowy z prezydentem Duterte, przewodniczący ChRL zwrócił uwagę, że od czerwca 2016 r., liderzy obu państw spotkali się sześć razy, dzięki czemu był możliwy dynamiczny rozwój relacji dwustronnych sięgających czasów

[514] I. Storey, *Chinese Premier Li Calls for South China Sea Code of Conduct by 2021*, 15.11.2018, „ISEAS Commentary", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/chinese-premier-li-calls-for-south-china-sea-code-of-conduct-by-2021-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].

[515] Do pierwszej w historii wizyty prezydenta ChRL na Filipinach doszło 26 listopada 1996 r. za sprawą organizowanego w Subic szczytu APEC. Liderzy doszli do porozumienia w sprawie rozwijania współpracy opartej na dobrosąsiedzkich relacjach, włącznie z przedłożeniem wspólnej eksploracji nad spory terytorialne. Żadna ze stron nie zdecydowała się jednak na wycofanie swoich roszczeń terytorialnych. Podczas wizyty Jiang Zemina podpisano także umowę o utworzeniu dodatkowych placówek konsularnych zarówno w Chinach jak i na Filipinach. Szerzej zob. A. S. Pablo-Baviera, L. N. Yu-Jose (red.), *Philippine External Relations. A Centennial Vista*, Foreign Service Institute, Manila 1998.

[516] Pod koniec kwietnia 2005 r. prezydent Hu Jintao wraz delegacją chińskich przedsiębiorców złożył wizytę w Manili. W trakcie jego pobytu nie tylko uczczono 30. rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych, ale zapowiedziano podwojenie wymiany handlowej między państwami w ciągu następnych pięciu lat. Przywódca ChRL wezwał także do zacieśnienia strategicznej współpracy powołując się na liczne sukcesy w relacjach bilateralnych, do których zaliczył między innymi projekt linii kolejowej w północnym Luzon, łączącej Manilę ze strefą ekonomiczną Clark (byłą amerykańską bazą sił powietrznych zlikwidowaną w 1991 r.). Szerzej zob. R. Cruz de Castro, *From Antagonistic to close neighbors? Twenty-first century Philippines–china relations*, [w:] *Routledge Handbook of the Contemporary Philippines*, M. R. Thompson, E. V. C. Batalla (red.), Routledge, New York 2018, s. 172-185.

starożytnych[517]. Przedstawiciele obu państw podjęli decyzję o podwyższeniu rangi stosunków dyplomatycznych do wszechstoronnej współpracy strategicznej (comprehensive strategic cooperation), co zostało zawarte we wspólnym oświadczeniu. Przywódcy zwrócili uwagę na długą historię dobrosąsiedzkich relacji między państwami, a co za tym idzie całkowicie pominęli okres administracji prezydenta Benigno Aquino (zwłaszcza od 2013 r.), który w ich mniemaniu stanowił aberrację na tle historycznego trendu przyjaznej współpracy[518]. Przypieczętowaniem nowego statusu relacji dwustronnych było podpisanie 29 umów o współpracy obejmujących szeroki zakres obszarów, takich jak: wspólna promocja inicjatywy Pasa i Szlaku, współpraca przy wydobyciu gazu i ropy naftowej, rozwój infrastruktury i parków przemysłowych, kultura, edukacja, informacje i komunikacja, spółdzielnie rolnicze, warunki rozliczenia w chińskiej walucie, rynek wymiany walut, wymogi fitosanitarne (dla kokosów i mrożonych owoców), emisja obligacji i bankowość[519]. Umowy stanowiły konsolidację solidarności międzynarodowej między państwami, ponieważ obejmowały chociażby promocję chińskiej inicjatywy o zasięgu międzynarodowym. Ponadto część z nich spełniała wymogi chińskich celów ideologicznych, albowiem regulowały kwestie związane z praktykami ekonomicznymi, jak chociażby rozliczanie handlu w chińskiej walucie czy utworzenie mechanizmów wymiany walutowej. Największe znaczenie spośród umów miał protokół ustaleń poświęcony współpracy Chin i Filipin w zakresie wydobycia gazu i ropy naftowej, który mimo bardzo ogólnej treści stanowił fundament pod dalsze negocjacje w kwestii, budzących wiele kontrowersji i napięć w relacjach na linii Pekin-Manila. Mimo skondensowanej wersji protokołu warto zwrócić uwagę na

[517] Świadomość region Azji Południowo-Wschodniej w Chinach sięga epoki Trzech Królestw (222-280 r. n.e), ale według chińskich źródeł to właśnie Filipińczycy jako pierwsi podróżowali do Chin przez terytorium Czampy (Wietnam), na długo przed rozpoczęciem wypraw z Państwa Środka na Filipiny. Regularny handel rozpoczął się jednak dopiero w X wieku, a skala i korzyści z niego płynące skłoniły pierwszego cesarza dynastii Sung do założenia w 972 r. pierwszych urzędów odpowiedzialnych za nadzorowanie handlu morskiego, również tego prowadzonego z obszaru Mai-i (wyspa Mindoro). W 982 r. kupcy, którzy podróżowali wcześniej przez Czampę postanowili pierwszy raz bezpośrednio popłynąć do Kantonu, gdzie zostali przyjęci jak goście państwowi i książęta feudalni przez chińskiego cesarza. Ciepłe powitanie wiązało się z tym, że przybysze z Filipin byli postrzegani jako kolejna misja trybutarna. Szerzej zob. A. S. Pablo-Baviera, L. N. Yu-Jose (red.), *Philippine External Relations. A Centennial Vista*, Foreign Service Institute, Manila 1998.

[518] *Xi Jinping tong Feilubin zongtong Duteerte juxing huitan* [Xi Jinping prowadzi rozmowy z prezydentem Filipin Duterte], 20.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201811/t20181120_7977584.shtml [dostęp 16.12.2021].

[519] *Zhonghua Renmin Gongheguo yu Feilubin gongheguo lianheshengming* [Wspólne oświadczenie Chińskiej Republiki Ludowej i Republiki Filipin], 21.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/1207_676464/201811/t20181121_7977742.shtml [dostęp 16.12.2021].

fragment mówiący o powołaniu międzyrządowego wspólnego komitetu sterującego (Inter-Governmental Joint Steering Committee), a także jednej lub więcej międzyprzedsiębiorczej grupy roboczej (Inter-Entrepreneurial Working Group), których zadaniem miało być negocjowanie i uzgadnianie porozumień w sprawie współpracy wydobywczej oraz wyznaczania obszarów morskich, wobec których miały być zastosowanie[520]. Część filipińskich obserwatorów zwróciła uwagę na symboliczny wymiar wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga w pałacu prezydenckim, a mianowicie pogwałcenie protokołu dyplomatycznego związanego z ekspozycją flag. Zgodnie z filipińskimi regulacjami (Republic Act 8491) w przypadku ekspozycji flag państwowych w rzędzie, flaga filipińska powinna znajdować się po lewej strony z perspektywy obserwatora w stosunku do flagi innego kraju. W przypadku wizyty prezydenta ChRL, to flaga chińska znajdowała się po lewej stronie. Wszystko wskazuje na to, że był to zabieg celowy, żeby usatysfakcjonować stronę chińską poprzez wyjątkowy sposób traktowania. Tego rodzaju uległość i lojalność jak najbardziej wpisywały się w ramy relacji patron-klient, albowiem w symboliczny sposób wyeksponowano wyższość Chin nad Filipinami. Nie był to jednak odosobniony przypadek, ponieważ podczas wizyty japońskiego premiera Shinzo Abe na Filipinach w taki sam sposób pogwałcono protokół dyplomatyczny[521].

Xi Jinping spotkał się również z marszałkami Izby Reprezentantów oraz Senatu, z którymi omówił formy pogłębienia współpracy pomiędzy organami legislacyjnymi obu państw, a także zachęcił do wspierania administracji Rodrigo Duterte w realizacji jego polityki zagranicznej, umożliwiającej rozpoczęcie nowego rozdziału w stosunkach bilateralnych. Był to kolejny element realizacji celów ideologicznych, mających na celu konsolidację chińskiego patronatu nad Filipinami, a także rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi o wpływy w tym kraju. Strona chińska zdawała sobie również sprawę, że w filipińskim parlamencie znajdują się przeciwnicy reorientacji polityki zagraniczeń państwa, za którą stał Rodrigo Duterte, a co za tym idzie przewodniczący ChRL chciał w ten sposób wpłynąć na osłabienie opozycji wobec prezydenta wewnątrz kraju. Taka

[520] *Memorandum of Understanding on Cooperation on Oil and Gas Development between the Government of the People's Republic of China and the Government of the Republic of the Philippines*, 27.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201811/t20181127_679548.html [dostęp 16.12.2021].

[521] J. Mateu, *Historian: Philippines flag display broke protocol during Xi Jinping visit*, 22.11.2018, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2018/11/22/1870680/historian-philippines-flag-display-broke-protocol-during-xi-jinping-visit [dostęp 16.12.2021].

postawa leżała zarówno w interesie Rodrigo Duterte jak i rządu w Pekinie, który dążył do urztymania dotychczasowej trajektorii stosunków dwustronnych[522].

Jednak z perspektywy wyzwań przed jakimi stanął prezydent Duterte w związku z polityką wobec ChRL należy wskazać, że zdecydowana część opozycji oraz większość obywateli Filipin sprzeciwiała się zarówno prochińskiej polityce prezydenta Duterte jak i samej wizycie przewodniczącego Xi Jinpinga. Zgodnie z badaniami opublikowanymi 20 listopada 2018 r. przez filipiński instytut badań społecznych (Social Weather Stations), aż 84% badanych sprzeciwiało się bezczynności administracji Rodrigo Duterte w sprawie chińskiej aktywności na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, a 87% respondentów stwierdziło, że kluczowym zadaniem rządu jest odzyskanie kontroli nad spornymi terytoriami przejętymi przez ChRL[523]. Zdając sobie sprawę z nastrojów społecznych oraz chcąc uniknąć incydentów, filipiński rząd w ramach przygotowań do wizyty oddelegował do jej zabezpieczenia ponad sześć tys. funkcjonariuszy policji[524]. Dodatkowe środki ostrożności nie zapobiegły jednak organizacji protestów, które zrealizowano między innymi przed chińską ambasadą w Manili[525].

Pierwsza wizyta Teodoro Locsina w roli ministra spraw zagranicznych Filipin do Chin przypadła na 20 marca 2019 r. Podczas spotkania z chińskim odpowiednikiem kolejny raz padło zobowiązanie do zakończenia konsultacji w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim w ciągu trzech lat, wykorzystując do tego rolę Filipin jako koordynatora stosunków Chin z państwami członkowskimi ASEAN. Strona chińska zapowiedziała również pełną mobilizację na rzecz zakończenia negocjacji nad RCEP. W rozmowie pomiędzy dyplomatami pojawiło się wiele wątków dotyczących zacieśnienia współpracy na linii Chiny-ASEAN, na co wpływ miała nowa rola Filipin w ramach stowarzyszenia. Szczególnie interesująca była relacja stanowiska ministra Locsina, który stwierdził, iż Chiny nigdy nie ingerowały w wewnętrzne sprawy innych

---

[522] *Xi Jinping huijian Feilubin zhong yizhang Aluyue he can yizhang Suotuo* [Spotkanie Xi Jinpinga z marszałkami Izby Reprezentantów Filipin Arroyo i Senatu Soto], 21.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201811/t20181121_7977587.shtml [dostęp 16.12.2021].

[523] *Third Quarter 2018 Social Weather Survey: Pinoys maintain anti-Chinese stance on West Philippine Sea issue*, 20.11.2018, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20181119235355 [dostęp 16.12.2021].

[524] S. Tomacruz, *Red-carpet PH welcome for Xi Jinping amid protests*, 20.11.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/217134-red-carpet-philippine-welcome-xi-jinping-amid-protests/ [dostęp 16.12.2021].

[525] *IN PHOTOS: Groups to Xi Jinping: 'Stay out of West PH Sea'*, 20.11.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/moveph/217109-photos-xi-jinping-state-visit-philippines-protests/ [dostęp 16.12.2021].

państw, a także nigdy nie wykorzystały swojego potencjału do wywierania presji na sąsiadujących krajach. Zwrócił również uwagę, że państwa Zachodu wyzyskiwały państwa rozwijające się poprzez kolonializm i imperializm, podczas gdy chińska inicjatywa Pasa i Szlaku jest źródłem rozwoju dla wielu krajów. Prochińska narracja Teodoro Locsina podczas pierwszej wizyty w Chinach, oprócz tego, że była niezgodna z faktami historycznymi, pokazała kolejny stopień uległości rządu w Manili wobec Pekinu. Szef filipińskiej dyplomacji potwierdził również wcześniejsze deklaracje prezydenta Duterte o jego obecności podczas drugiego forum Pasa i Szlaku w Chinach[526]. Po spotkaniu odbyła się konferencja prasowa, podczas której przedstawione zostały cztery promowane obszary współpracy, umożliwiające wyniesienie stosunków dwustronnych na nowy poziom:

- promowanie współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku, ze szczególną rolą Filipin w Morskim Jedwabnym Szlaku XXI wieku; połączenie strategii rozwoju obu państw poprzez realizację korytarzy współpracy z północnym Luzon i południowym Davao, stworzenie modelu współpracy w ramach projektu parku industrialnego Nowe Miasto Clark Chiny-Filipiny (Philippines-China New Clark City Industrial Park), zacieśnienie współpracy w ramach Wschodniego Obszaru Wzrostu Chiny-ASEAN (China-ASEAN Eastern Growth Area Cooperation) i budowa Międzynarodowego Korytarza Handlowego Ląd-Morze (New International Land-Sea Trade Corridor),
- promowanie współpracy morskiej (np. spotkania w ramach bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego na Morzu Południowochińskim),
- promowanie współpracy Azji Wschodniej poprzez działania w ramach formatu ASEAN-Chiny jak również negocjacje nad RCEP,
- promowanie współpracy wielostronnej i ochrona międzynarodowego ładu[527].

Pierwszy i zarazem najobszerniejszy punkt miał za zadanie umożliwienie kompatybilności chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku, w dużym stopniu opartej na

[526] *Wang Yi: zhuoli zuo si ge tuijin, tuidong zhong fei guanxi buduan mai shang xin taijie* [Wang Yi: Skoncentruj się na czterech „promocjach", aby przenieść stosunki chińsko-filipińskie na nowy poziom], 20.03.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201903/t20190320_7977594.shtml [dostęp 20.12.2021].

[527] *Wang Yi tong Feilubin waizhang Luoqin juxing huitan* [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Locsinem], 20.03.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201903/t20190320_7977592.shtml [dostęp 20.12.2021].

inwestycjach infrastrukturalnych oraz filipińskiego planu rozwoju infrastrukturalnego kraju – „Buduj, Buduj, Buduj ("Build, Build, Build")". Duża część obietnic wyborczych Rodrigo Duterte z kampanii prezydenckiej w 2016 r. skupiała się na planach rozwoju infrastruktury, natomiast sam plan rozwoju został przedstawiony filipińskiemu rządowi w 2017 r. Koszty tej inicjatywy były oszacowane na 150 mld USD, dlatego chińskie wsparcie finansowe dla Manili było tak istotne. Z kolei Pekin zdawał sobie sprawę, że chcąc utrzymać dobre relacje z Manilą musi pomóc prezydentowi Duterte w realizacji jego obietnic wyborczych[528].

Wbrew pozorom strategiczna pozycja Filipin względem Chin umocniła się za sprawą objęcia funkcji koordynatora relacji w ramach ASEAN. Pekin zdawał sobie bowiem sprawę z tego, że Filipiny jako państwo koordynujące oraz bezpośrednia strona sporu na Morzu Południowochińskim, będą miały wpływ na przebieg negocjacji nad Kodeksu Postępowania, a w przypadku impasu, strona filipińska mogłaby odwdzięczyć się za wsparcie programu „Buduj, Buduj, Buduj" poprzez udzielenie poparcia Chinom. O dużych nadziejach Pekinu związanych z rolą Filipin najlepiej świadczyło uzależnienie terminu zakończenia negocjacji od czasu trwania kadencji państwa koordynującego relacje Chin z ASEAN.

Niedługo po wizycie filipińskiego szefa dyplomacji w ChRL, odbyły się czwarte obrady bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego w sprawie Morza Południowochińskiego. Delegacje obu państw spotkały się trzeciego kwietnia 2019 r. w Manili. Mimo kolejnej już edycji spotkania nie pojawiły się żadne nowe ustalenia dotyczące sytuacji na Morzu Południowochińskim, aczkolwiek należy zaznaczyć, że temperatura sporu uległa zmniejszeniu, podobnie jak liczba incydentów na spornych obszarach tego akwenu[529].

Do czwartej wizyty Rodrigo Duterte w Chinach doszło 25 kwietnia 2019 r. i choć jej głównym celem było drugie forum Pasa i Szlaku, to największą uwagę przyciągnęło spotkanie liderów obu państw. Xi Jinping podkreślił znaczenie inicjatywy Pasa i Szlaku w rozwój państw rozwijających się, a także kompatybilność tej inicjatywy z krajowym

[528] *Wang Yi: shenru duijie "Yidai Yilu" changyi he "dajian te jian" guihua* [Wang Yi: Dogłębna integracja inicjatywy „Pas i droga" z planem „Buduj, buduj, buduj"], 20.03.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201903/t20190320_7977596.shtml [dostęp 20.12.2021].

[529] *Zhongguo — Feilubin Nan Hai wenti shuangbian cuoshang jizhi di sici huiyi zhaokai* [Odbyło się czwarte spotkanie mechanizmu konsultacji dwustronnych Chiny-Filipiny w sprawie Morza Południowochińskiego], 03.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/chn//pds/wjb/zzjg/bjhysws/xgxw/t1651096.htm [dostęp 20.12.2021].

planem rozbudowy infrastruktury przez Filipiny. Był to ukłon w stronę rządu w Manili, który odczuwał coraz większą presję związaną z koniecznością realizacji obietnic z kampanii prezydenckiej z 2016 r.[530] Po spotkaniu z przewodniczącym Xi Jinpingiem, Rodrigo Duterte wziął udział w rozmowie z premierem Li Keqiangiem, w której także głównym tematem było dążenie do synergii pomiędzy inicjatywą Pasa i Szlaku oraz programu „Buduj, Buduj, Buduj". Politycy obu stron odnieśli się też do sytuacji na Morzu Południowochińskim w kontekście dalszych postępów nad negocjacjami w sprawie Kodeksu Postępowania, a także docenili dotychczasowe osiągnięcia bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego, dzięki któremu udało się ustabilizować sytuację w regionie i zapobiec poważnym incydentom[531].

2.3.3. Wyrok trybunału arbitrażowego w chińsko-filipińskich stosunkach politycznych

Sytuacja w wyłącznej strefie ekonomicznej Filipin na Morzu Południowochińskim od początku 2019 r. była stabilna, co stanowiło główną siłę napędową administracji Rodrigo Duterte w dążeniach mających na celu uzyskanie chińskiego wsparcia finansowego dla planowanych projektów infrastrukturalnych. Sytuacja uległa zmianie szóstego czerwca 2019 r. za sprawą zatopienia przez chiński statek filipińskiego kutra rybackiego. Incydent nie wpłynął jednak na zmianę polityki zagranicznej Manili. Okazją do omówienia wydarzeń z początku czerwca była 22. runda dyplomatycznych konsultacji Chiny-Filipiny na szczeblu wiceministerialnym w Manili, do których doszło 23 lipca. Wiceministrowie spraw zagranicznych Enrique A. Manalo oraz Luo Zhaohui dokonali przeglądu współpracy bilateralnej jak i postępów związanych z sytuacją na Morzu Południowochińskim. Żadna ze stron nie nawiązała do czerwcowego incydentu morskiego, a co za tym idzie dyplomaci z obu państw nie chcieli dopuścić, żeby sprawy dotyczące spornych obszarów na Morzu Południowochińskim zdominowały

[530] *Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Xi Jinping spotyka się z filipińskim prezydentem Duterte], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201904/t20190425_7977597.shtml [dostęp 20.12.2021].

[531] *Li Keqiang huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Li Keqiang spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201904/t20190425_9290903.shtml [dostęp 20.12.2021].

relacje dwustronne do takiego stopnia jak to było w przypadku administracji Benigno Aquino[532].

Do spotkania na wyższym szczeblu doszło 20 lipca 2019 r. pomiędzy ministrami spraw zagranicznych Teodoro Locsinem oraz Wang Yi w Bangkoku, na marginesie 52. szczytu ministrów spraw zagranicznych ASEAN. W trakcie rozmowy szef chińskiej dyplomacji podkreślił, iż Chiny zawsze uważały Filipiny za jeden z priorytetów dyplomacji peryferyjnej. Warto nadmienić, że po stronie Chin doszło do rekalibracji narracji, jeżeli chodzi o miejsce Filipin w dyplomacji peryferyjnej ChRL. Podczas gdy wcześniej Filipiny stanowiły priorytet, teraz stały się jednym z priorytetów. Niemniej jednak umieszczenie Filipin w centrum głównej koncepcji chińskiej polityki zagranicznej jak i kolejne deklaracje na temat pogłębionej integracji inicjatywy Pasa i Szlaku z programem „Buduj, Buduj, Buduj", świadczyło o tym, że incydent na Morzu Południowochińskim z czerwca 2019 r. nie przyczynił się do całkowitej redefinicji miejsca Filipin w polityce zagranicznej prowadzonej przez rząd w Pekinie. Stąd konstatacja, że sposób zarządzania kryzysem przez Manilę został dobrze przyjęty przez chiński rząd, a uległa postawa administracji Rodrigo Duterte odniosła pożądany skutek w polityce zagranicznej kraju. Prezydent Duterte musiał się jednak liczyć z kosztami w postaci wzmożonej krytyki pod adresem rządu wewnątrz kraju. Jest to jedna z cech dystynktywnych relacji patron-klient, a mianowicie gotowość klienta do poniesienia kosztów związanych z poparciem dla interesów patrona[533].

Narastająca krytyka w kraju zmusiła jednak prezydenta Filipin do podjęcia pewnych kroków zapobiegawczych. W związku z tym na początku sierpnia 2019 r. rzecznik prezydenta, Salvador Panelo, zapowiedział, iż Rodrigo Duterte poruszy przy najbliższej okazji temat wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 2016 r., dotyczącego chińskich roszczeń na Morzu Południowochińskim w rozmowie z przewodniczącym Xi Jinpingiem. W ciągu trzech lat od wydania wyroku prezydent Filipin celowo nie powoływał się na orzeczenie trybunału, chcąc w ten sposób uniknąć antagonizowania Pekinu. Nie zmieniało to jednak faktu, że opozycja polityczna

[532] *Zhong Fei juxing di 21 ci waijiao cuoshang* [Chiny i Filipiny odbywają 21. konsultacje dyplomatyczne], 23.07.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201907/t20190723_9290904.shtml [dostęp 22.12.2021].

[533] *Wang Yi huijian Feilubin waizhang Luoqin* [Wang Yi spotkał się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Locsinem], 30.07.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201907/t20190730_7977605.shtml [dostęp 22.12.2021].

wykorzystywała ten argument do nieustannej krytyki prezydenta Duterte, oskarżając go o zaniedbywanie interesów narodowych kosztem dobrych relacji z Pekinem[534].

29 sierpnia Rodrigo Duterte rozpoczął wizytę w Chinach, gdzie wziął udział w inauguracji rozgrywek Mistrzostw Świata w Koszykówce Mężczyzn 2019. Zapowiedź rzecznika filipińskiego prezydenta z początku sierpnia sprawiła, że największe emocje budziło spotkanie liderów obu państw. Xi Jinping postawił na koncyliacyjny ton, powtarzający się w przypadku wszystkich spotkań ze swoim filipińskim odpowiednikiem. Dlatego podkreślił jak bardzo docenia nowe otwarcie w relacjach między państwami od czasu, kiedy Duterte wygrał wybory prezydenckie w 2016 r. Przewodniczący Xi wyraził także chęć dalszego rozwoju współpracy, zarówno jeżeli chodzi o wymianę gospodarczą, budowę kolejnych projektów infrastrukturalnych w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku, jak i pracę nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim. Co istotne, zwrócił uwagę, że tylko państwa bezpośrednio zaangażowane w spór terytorialny są w stanie wypracować rozwiązanie tego konfliktu, a ingerencja państw trzecich (przede wszystkim chodziło tutaj o Stany Zjednoczone) tylko utrudnia cały proces i prowadzi do pojawiania się niepotrzebnych napięć. Prezydent Duterte złożył wizytę w Pekinie z ambitnym planem, aby nakłonić Chiny do respektowania wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 2016 r. dotyczącego chińskich roszczeń na Morzu Południowochińskim. Brak odniesień do tej sprawy ze strony prezydenta był bowiem jeden z głównych zarzutów opinii społecznej i opozycji pod adresem Rodrigo Duterte. Prezydent Filipin zadeklarował jednocześnie chęć wzmocnienia współpracy przy wspólnym wydobyciu surowców naturalnych na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, w celu zapewnienia dobrych relacji i stabilności w regionie. Na szczególną uwagę zasługuje deklaracja przewodniczącego ChRL o wsparciu filipińskiego wysiłku na rzecz ochrony suwerenności narodowej i przeciwstawianiu się zewnętrznej ingerencji w kontekście przestrzegania praw człowieka. Xi Jinping odniósł się w ten sposób do krytyki rządów prezydenta Duterte na arenie międzynarodowej oskarżanego o łamanie praw człowieka poprzez realizację kontrowersyjnej inicjatywy zwalczania przestępczości narkotykowej w kraju. Był to jeden z fundamentalnych przykładów solidarności międzynarodowej, będącej częścią składową relacji patron-klient. Wysunięcie tego argumentu akurat w momencie, kiedy prezydent Duterte zobowiązał się do podniesienia kwestii

[534] M. Petty, K. Lema, *Philippines' Duterte to meet China's Xi over South China Sea arbitration win*, 06.08.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china/philippines-duterte-plans-china-visit-to-discuss-south-china-sea-ruling-idUSKCN1UW0SJ [dostęp 22.12.2021].

problematycznego dla Pekinu orzeczenia trybunału arbitrażowego z 2016 r. wydaje się celowym zabiegiem z perspektywy patrona, który chce pokazać klientowi, jakie może czerpać korzyści z relacji, jeżeli podporządkuje się warunkom stawianym przez silniejszą stronę relacji, w tym przypadku Chiny. W trakcie spotkania obie strony przedyskutowały kwestie związane z powołaniem międzyrządowego wspólnego komitetu sterującego do spraw współpracy przy wydobyciu ropy naftowej i gazu oraz odpowiedniej grupy roboczej. Byłoby to ważne osiągnięcie, gdyby nie fakt, że protokół ustaleń w tej sprawie podpisano już w listopadzie 2018 r., podczas wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga na Filipinach. Jedynym *novum* było zdecydowanie się na jedną grupę roboczą, a nie kilka[535]. Zwieńczeniem wizyty prezydenta Duterte w Chinach było podpisanie sześciu porozumień odnoszących się do różnych obszarów, począwszy od współpracy w zakresie szkolnictwa wyższego, współpracy naukowo-technicznej, spraw celnych, aż po pożyczki preferencyjne i linie kredytowe[536]. Na tle 29 umów, które zostały podpisane podczas ostatniego pobytu Xi Jinpinga na Filipinach, ten wynik nie wydaje się imponujący, aczkolwiek wśród sześciu porozumień znalazły się umowy dotyczące finansowania projektów infrastrukturalnych, na czym najbardziej zależało prezydentowi Duterte.

Ważnym aspektem pobytu prezydenta Filipin w Chinach, zasługującym na szczególną uwagę, było umiejętne wykorzystanie przez ChRL dyplomacji sportowej, aby zwiększyć swoje oddziaływanie na Rodrigo Duterte. Jego wizyta zbiegła się w czasie z organizowanymi przez Chiny Mistrzostwami Świata w Koszykówce, a prezydent Filipin był jedynym liderem państwa podczas ceremonii otwarcia wydarzenia w Pekinie, za wyjątkiem przewodniczącego Xi Jinpinga. Ponadto, chiński wiceprezydent Wang Qishan, będący w bliskich kontaktach z przewodniczącym ChRL, towarzyszył prezydentowi Duterte w podróży do Guangdong, w którym filipińska drużyna koszykówki zmierzyła się z zespołem z Włoch. Była to rzadko spotykana sytuacja, aby dwóch najwyższych przywódców Chin towarzyszyło jednemu zagranicznemu liderowi podczas imprezy sportowej[537].

---

[535] *Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte* [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 29.08.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201908/t20190829_9290906.shtml [dostęp 22.12.2021].

[536] K. Crismundo, *PH, China sign 6 deals in Duterte's 5th Beijing visit*, 30.08.2019, „Philippine News Agency", https://www.pna.gov.ph/articles/1079087 [dostęp 22.12.2021].

[537] Lye Liang Fook, *China-Philippine Relations: Duterte's China Visit and Prospects for Oil and Gas Exploration*, 3.10.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_80.pdf shtml [dostęp 10.12.2021].

Choć w oficjalnych oświadczeniach ze spotkania Xi Jinping-Rodrigo Duterte nie zawarto żadnych informacji na temat wyroku trybunału arbitrażowego w sprawie sporu na Morzu Południowochińskim, to dzięki doniesieniom rzecznika pałacu prezydenckiego w Manili wiemy, że przewodniczący ChRL odrzucił postanowienia orzeczenia, powołując się na stanowisko chińskiego rządu, który jeszcze przed wydaniem wyroku zapowiedział, że nie zaakceptuje decyzji trybunału[538]. Poruszenie przez Duterte tego tematu było zwykłym posunięciem taktyczny, mającym na celu pozbawienie opozycji wewnątrz kraju argumentów w krytyce prezydenta za całkowite pominięcie kwestii orzeczenia w rozmowach z chińskimi decydentami. Najlepszym dowodem na poparcie tej tezy jest reakcja samego Rodrigo Duterte, który według doniesień jego rzecznika, zaraz po powrocie do kraju zapowiedział, że już nigdy nie nawiąże do wyroku z 2016 r. w rozmowach z przewodniczącym Xi[539]. Kapitulacja w tej sprawie była nieunikniona, ponieważ administracja nie mogła sobie pozwolić na wycofanie się Chin z projektów infrastrukturalnych. Tym bardziej, że wśród sześciu umów podpisanych podczas ostatniej wizyty w Chinach znalazło się porozumienie obu państw w sprawie pożyczki w wysokości 220 mln USD na budowę linii kolejowej South Long Haul Project o długości 639 km i łącznej wartości 3,3 mld USD. Co prawda linia kolejowa była jednym z 75 projektów wchodzących w skład inicjatywy „Buduj, Buduj, Buduj", ale fakt, że mimo dwóch lat od inauguracji inicjatywy projekt nie wyszedł poza fazę projektową świadczył o tym, jak bardzo Filipinom były potrzebne chińskie pożyczki[540].

Odrzucenie przez Pekin orzeczenia trybunału nie doprowadziło do eskalacji napięć na Morzu Południowochińskim. Krótko po wizycie można było nawet zaobserwować postęp, jeżeli chodzi o podejście rządów obu państw do sytuacji na spornym akwenie. Na początku września 2019 r. minister spraw zagranicznych Tedoro Locsin poinformował, że Chiny wyraziły zgodę na kierowanie do filipińskiego rządu pytań o pozwolenie przed wpłynięciem chińskich statków na filipińskie wody za każdy razem, kiedy zajdzie taka potrzeba. Biorąc pod uwagę fakt, że UNLCOS zezwala na „niewinne" naruszanie wód innych państw, a zarówno Filipiny jak i Chiny zgodziły się,

[538] D. Maru, *Xi rejects Philippines' arbitral win in South China Sea*, 30.08.2018, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/08/30/19/xi-rejects-philippines-arbitral-win-in-south-china-sea shtml [dostęp 10.12.2021].
[539] M. Ramos, *Duterte won't raise Hague ruling again, says Palace*, 31.08.2019, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/179533/du30-wont-raise-hague-ruling-again-says-palace [dostęp 10.12.2021].
[540] Lye Liang Fook, *China-Philippine Relations: Duterte's China Visit and Prospects for Oil and Gas Exploration*, 3.10.2019, https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_80.pdf shtml [dostęp 10.12.2021].

że każde naruszenie wód innego państwa powinno być poprzedzone prośbą o zgodę, świadczy o tym, iż obie strony sporów na Morzu Południowochińskim znalazły się w grupie państw oczekujących rewizji UNCLOS. Przyjęcie takiej postawy przez patrona i klienta było kolejnym dowodem solidarności międzynarodowej, jak i podległości Filipin względem ChRL, ponieważ to rząd w Manili musiał się podporządkować chińskiemu stanowisku[541]. Powyższe elementy są cechami dystynktywnymi relacji patron-klient, wyraźnie pokazującymi ewolucję stosunków bilateralnych między państwami od czasu zmiany na stanowisku prezydenta Filipin w połowie 2016 r.

Z uwagi na dynamiczny charakter relacji patron-klient, w której klient nie zawsze musi mieć mniejszy pływ na stosunki między aktorami, należy podkreślić, iż działania Pekinu nie zawsze sprowadzają się do przyjmowania bezkompromisowej postawy. Zaangażowanie chińskiego rządu było widoczne chociażby na przykładzie ilości spotkań na wysokim szczeblu oraz liczby wzajemnych wizyt państwowych, a także koncyliacyjnych inicjatywnych. Do ostatniej grupy oprócz przeprosin chińskiego kapitana statku, który zatopił filipiński kuter rybacki w czerwcu 2019 r. można dodać propozycję Xi Jinpinga, o której prezydent Filipin poinformował w pierwszej połowie września. Prezydent ChRL zgodził się na udział we wspólnym wydobyciu gazu ze spornego obszaru na Morzu Południowochińskim, pod warunkiem, że filipiński rząd zobowiąże się do porzucenia tematu wyroku trybunału arbitrażowego. Współpraca miałaby przebiegać na warunkach korzystnych dla Filipin, dzięki prawu do 60% wydobytych surowców. Tym samym Chiny zgodziły się do zmniejszenia swojego udziału do 40%. Podczas gdy Rodrigo Duterte nie podjął od razu decyzji w tej sprawie to szef filipińskiej dyplomacji, Teodoro Locsin, w wywiadzie prasowym stwierdził, że nawet jeśli rząd zgodzi się na propozycję Pekinu, to w żadnym razie nie będzie to oznaczało zrzeczenia się praw do pozostałych złóż na spornym obszarze Morza Południowochińskiego, ponieważ nadal będzie obowiązywał korzystny wyrok trybunału, który jest wiążący w świetle praw międzynarodowego[542]. Nie zabrakło jednak jednoznacznych głosów krytyki pod adresem tej propozycji, czego przykładem była

[541] E. Santos, *PH now on China's side in seeking revision of UNCLOS – Locsin*, 04.09.2019, „CNN Philippines", https://cnnphilippines.com/news/2019/9/4/teddy-boy-locsin-philippines-china-unclos-.html?fbclid=IwAR2hM1LJggMOj0bBZFMpDMLqXnR0ilimFByOtSZE7eWNoYzmkLmrNjixeHE?fbclid [dostęp 10.12.2021].

[542] M. Petty, *Philippines' Duterte says Xi offering gas deal if arbitration case ignored*, 11.11.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-southchinasea/philippines-duterte-says-xi-offering-gas-deal-if-arbitration-case-ignored-idUSKCN1VW07O [dostęp 10.12.2021].

postawa wiceprezydent Leni Robredo[543]. Mimo tego, że filipiński rząd nie poinformował otwarcie o decyzji w sprawie chińskiej oferty, to działania rządu świadczyły o tym, że orzeczenie trybunału nie będzie znajdowało się w centrum polityki zagranicznej. Jeszcze przed końcem września zarówno pałac prezydencki jak i minister spraw zagranicznych Teodoro Locsin, odrzucili pomysł przedstawiony przez Alberta del Rosario, byłego szefa filipińskiej dyplomacji w latach 2011-2016, polegający na powołaniu się na korzystny dla Filipin wyrok na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ, zaplanowanego na 28 września w Nowym Jorku [544]. Rząd w Manili przedłożył zatem solidarność międzynarodową z Pekinem nad umiędzynarodowienie orzeczenia trybunału i okazję do zwiększenia presji na ChRL w sprawie jego egzekucji.

Daleko idąca solidarność między państwami nie oznaczała całkowitej bierności Filipin w przypadku niepokojącej aktywności chińskiej floty na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Na początku października, mimo oficjalnej wizyty w Rosji razem z prezydentem Duterte, Teodoro Locsin kazał złożyć podległemu mu resortowi protest przeciwko Chinom w sprawie obecności statku chińskiej straży przybrzeżnej w odległości 4-5 mil morskich od okupowanej przez Filipiny mielizny Second Thomas. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że bez względu na prochińską politykę Rodrigo Duterte, od czasu objęcia przez niego rządów, złożono ponad 60 takich protestów[545].

Mimo burzliwego przebiegu 2019 r. w relacjach chińsko-filipińskich, zakończył się pozytywnym akcentem za sprawą dwóch ważnych posiedzeń, które odbyły się 28 października 2019 r. w Pekinie. Pierwszym z nich była 5. runda negocjacyjna mechanizmu bilateralnych konsultacji w sprawie Morza Południowochińskiego [546]. Natomiast drugim przełomowym wydarzeniem było pierwsze spotkanie międzyrządowego komitetu ds. wydobycia ropy naftowej i gazu ziemnego, w sprawie

[543] *Philippine vice president blasts 'reckless' Duterte over China deal*, 12.09.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-southchinasea-vp/philippine-vice-president-blasts-reckless-duterte-over-china-deal-idUSKCN1VX1AX [dostęp 10.12.2021].
[544] P. Ranada, *Malacañang against raising Hague ruling before UN for fear of hurting China ties*, 20.08.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/240621-malacanang-against-raising-hague-ruling-before-un-fear-hurting-ties-china/ [dostęp 10.12.2021].
[545] J. Gomez, *Philippine official tweets order for new protest vs China*, 02.10.2019, „ABC News", https://abcnews.go.com/International/wireStory/philippine-official-tweets-order-protest-china-65997605 [dostęp 10.12.2021].
[546] *Joint Press Release: Fifth Meeting of the Philippines-China Bilateral Consultation Mechanism on the South China Sea*, 29.10.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/dfa-news/dfa-releasesupdate/24872-joint-press-release-fifth-meeting-of-the-philippines-china-bilateral-consultation-mechanism-on-the-south-china-sea [dostęp 10.12.2021].

którego podpisano protokół ustaleń już w listopadzie 2018 r. Oba posiedzenia zrealizowano na szczeblu wiceministerialnym pod przewodnictwem Luo Zhaohuia i Enrique Manalo[547]. Uczestnicy obrad zobowiązali się do końca listopada 2019 r. ustalić lokalizacje, z których mogłyby być wydobywane surowce energetyczne w przyszłości, a także przygotować propozycję wspólnego wydobycia na Morzu Południowochińskim. Ponadto wyznaczono początek 2020 r. jako przybliżony okres 2. spotkania międzyrządowego komitetu ds. wydobycia ropy naftowej i gazu ziemnego [548].

Biorąc pod uwagę holistyczne ujęcie interakcji politycznych pomiędzy Chinami i Filipinami, badania wykazały, że w latach 2013-2019 przedstawiciele obu państw zrealizowali łącznie szesnaście wizyt, plasując tym samym Filipiny na drugim miejscu - za Wietnamem (20 wizyt), ale przed Malezją (14 wizyt). W przypadku Filipin na szczególną uwagę zasługuje wyjątkowa dysproporcja pomiędzy zaangażowaniem w rozwój relacji z Chinami przez administrację Benigno Aquino III, a tą pod przewodnictwem Rodrigo Duterte. Prezydent Aquino odwiedził Chiny w latach 2013-2016 tylko jeden raz[549], natomiast Rodrigo Duterte od momentu zaprzysiężenia na prezydenta w połowie 2016 r., aż do końca 2019 r. odwiedził ChRL sześciokrotnie. Prezydent Duterte był obecny w Chinach trzy razy częściej od swojego poprzednika w ciągu niespełna połowy swojej kadencji niż Aquino przez cały okres sześcioletniej prezydentury. Ponadto wszystkie wizyty ministra spraw zagranicznych Filipin w Chinach z okresu 2013-2019 zostały zrealizowane od 2017 r. Według danych ilościowych zaangażowanie strony chińskiej w relacje z Filipinami jest analogiczne do tego w przypadku Wietnamu. Jedyną różnicą na niekorzyść Filipin jest mniejsza liczba wizyt szefa chińskiej dyplomacji. Przewodniczący Xi Jinping odwiedził Filipiny dwukrotnie, zarówno w czasie prezydentury Aquino jak i Duterte, przy czym należy podkreślić, że pierwsza wizyta była podyktowana w głównej mierze organizacją przez Filipiny 23. szczytu APEC, a liderzy obu państw nie wzięli udziału w żadnym spotkaniu dwustronnym. Tymczasem druga wizyta miała charakter oficjalnej wizyty państwowej, podczas której podniesiono rangę stosunków dwustronnych do wszechstoronnej

[547] *First Meeting of the China-Philippines Inter-Governmental Joint Steering Committee on Cooperation on Oil and Gas Development was held in Beijing*, 29.10.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/nanhai/eng/wjbxw_1/201910/t20191029_8523418.htm [dostęp 10.12.2021].
[548] S. Tomacruz, *Philippines, China hold first meeting on oil, gas exploration deal*, 30.10.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/243727-philippines-china-first-meeting-oil-gas-exploration-deal/ [dostęp 10.12.2021].
[549] W ciągu sześcioletniej prezydentury Benigno Aquino III odwiedził Chiny tylko dwa razy. Do pierwszej wizyty doszło na przełomie sierpnia i września 2011 r., natomiast druga została zrealizowana w listopadzie 2014 r. przy okazji 22. szczytu APEC, którego gospodarzem były Chiny.

współpracy strategicznej, a także podpisano 29 umów dotyczących wzmocnienia współpracy bilateralnej.

Tabela 8. Oficjalne wizyty polityczne w stosunach Chiny-Filipiny (2013-2019)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Wizyty prezydenta ChRL na Filipinach	0	0	1	0	0	1	0
Wizyty prezydenta Filipin w ChRL	0	1	0	1	1	1	2
Wizyty premiera ChRL na Filipinach	0	0	0	0	1	0	0
Wizyty ministra spraw zagranicznych Filipin w ChRL	0	0	0	0	1	2	1
Wizyty ministra spraw zagranicznych ChRL na Filipinach	0	0	1	0	1	1	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oficjalnych oświadczeń znajdujących się na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/ [dostęp 10.12.2021].

Dane ilościowe przedstawione w tabeli nr 8 potwierdzają całkowitą reorientację stosunków z Pekinem przez Rodrigo Duterte. Co więcej, liczba jak i częstotliwość interakcji dyplomatycznych po stronie Manili była zdecydowanie wieksza w porównaniu do Chin, co stanowi egzemplifikację asymetrii w chińsko-filipińskich stosunkach, w których ChRL zajmuje pozycję nadrzędną, natomiast Filipiny podrzędną. Tego rodzaju układ jest tożsamy z tym, jaki zachodzi w relacjach patron-klient.

Wymiana handlowa między dwoma państwami, podobnie jak w przypadku Wietnamu, charakeryzuje się deficytem po stronie Filipin. Co więcej, w ciągu całego okresu będącego przedmiotem analizy deficyt systematycznie rósł z poziomu 1,97 mld USD do ponad 16,9 mld USD. Niemniej jednak na szczególną uwagę zasługuje dynamika chińskiego importu, który wraz z objęciem prezydentury przez Rodrigo Duterte – wiążącej się z zainicjowaniem prochińskiej polityki zagranicznej państwa – zaczął systematycznie rosnąć, począwszy od 6,19 mld USD w 2016 r. do 9,81 mld USD w 2019 r. Podobną tendencję można zauważyć w przypadku całościowej wartości handlu dwustronnego, która zwiększyła się przez okres prezydentury Duterte z 22,11 mld USD aż do rekordowo wysokiego poziomu ponad 36,5 mld USD w 2019 r. Ustabilizowany wzrost importu z Filipin był formą materialnej gratyfikacji za podporządkowanie się Manili w kwestiach fundamentalnych z punktu widzenia strategicznych interesów Pekinu. Szczególnie w kontekście sytuacji na Morzu Południowochińskim oraz porzucenia

konfrontacyjnej polityki poprzedniej administracji pod przywództwem Benigno Aquino III.

Tabela 9. Wymiana handlowa Chiny-Filipiny w latach 2013-2019 (mld USD)

	Import ChRL z Filipin	Eksport ChRL na Filipiny	Wartość handlu dwustronnego	Deficyt handlowy Filipin
2013	6,58	8,55	15,13	1,97
2014	8,47	10,47	18,94	2
2015	6,39	11,48	17,87	5,09
2016	6,19	15,92	22,11	9,73
2017	8,02	18,48	26,5	10,46
2018	8,82	23,18	32	14,36
2019	9,81	26,76	36,57	16,95

Źródło: *Value of goods exported from China to the Philippines from 2006 to 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525345/china-export-of-goods-to-the-philippines/ [dostęp 10.12.2021]; *Value of goods imported from the Philippines to China from 2006 to 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525370/china-import-of-goods-from-the-philippines/ [dostęp 10.12.2021].

Dodatkową formą stymulowania relacji dwustronnych jaką dysponuje chiński rząd są bezpośrednie inwestycje zagraniczne. W tym przypadku również widać, że nowe otwarcie w relacjach na linii Manila-Pekin z 2016 r. korzystnie wpłynęło na inwestycyjne zaangażowanie ChRL na Filipinach. Największy wzrost chińskich inwestycji rzędu ponad 100 mln USD przypada na okres z 2016 na 2017 r., czyli początek prezydentury Rodrigo Duterte. Tendencja utrzymywała się aż do 2018 r., ale już w 2019 r. można zauważyć gwałtowny spadek z 830 mln USD do 664 mln USD. Wszystko wskazuje na to, że za zmniejszeniem wartości inwestycji stała druga wizyta prezydenta Filipin w Chinach z sierpnia 2019 r. Rodrigo Duterte poruszył wtedy w rozmowie z przewodniczącym Xi Jinpingiem temat wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 2016 r., który odrzucił chińskie roszczenia na Morzu Południowochińskim. Mimo tego, że filipiński prezydent zdecydował się na ten ruch przede wszystkim z uwagi na sytuację wewnętrzną w kraju, Pekin podjął kroki w celu zdyscyplinowania swojego partnera poprzez narzędzia ekonomiczne. W tym przypadku do osiągnięcia celu wykorzystano jedynie współpracę inwestycyjną, ponieważ w przypadku współpracy handlowej w 2019 r. odnotowano wzrost chińskiego importu o 1 mld USD w porównaniu do roku wcześniejszego. Pewnego rodzaju reperkusje nie wykluczają jednak istnienia

patronatu, ponieważ zgodnie z typologią tego rodzaju stosunków, występują przypadki, w których słabsza strona – klient – kontestuje pozycję silniejszego aktora będącego w roli patrona. Podobną inicjatywę przedsięwzięła Malezja w 2018 r., kiedy władzę przejął Mahathir Mohamad, który zdecydował się na renegocjację umów na projekty infrastrukturalne. W przeciwieństwie do Filipin, malezyjski rząd dysponował wtedy lepszą pozycją strategiczną, co zmusiło Pekin do pewnych ustępstw.

Tabela 10. Chińskie inwestycje na Filipinach w latach 2013-2019 (mln USD)

	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Wartość inwestycji	692,38	759,94	711,05	718,93	819,6	830,02	664,09

Źródło: *Annual flow of foreign direct investments from China to Vietnam between 2010 and 2020*, „Statista", https://www.statista.com/statistics/720978/outward-fdi-stock-from-china-to-the-philippines/ [dostęp 10.12.2021].

ROZDZIAŁ III. SPORY NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM JAKO PRZYKŁAD EGZEKWOWANIA CHIŃSKICH RELACJI PATRON-KLIENT

Zabezpieczenie roszczeń morskich i terytorialnych na Morzu Południowochińskim odgrywa fundamentalną rolę w polityce zagranicznej ChRL. Mimo tego, że w żadnym oficjalnym dokumencie rządowym kwestie związane z Morzem Południowochińskim nie są zakwalifikowane do „kluczowych interesów", to należy pamiętać o tym, że w 2010 r. kilkukrotnie chińscy decydenci w swoich nieoficjalnych wypowiedziach dali do zrozumienia, że pozycja Chin na Morzu Południowochińskim jest równie ważna jak kwestie związane z Tajwanem, Tybetem oraz Xinjiangiem, ponieważ zabezpieczenie chiński roszczeń odgrywa dużą rolę dla suwerenności narodowej oraz bezpieczeństwa narodowego. Przewodniczący Xi Jinping dał na początku 2013 r. jasno do zrozumienia jak postrzega kluczowe interesy (core interests) stwierdzając, że: „Będziemy trzymać się drogi pokojowego rozwoju, ale nigdy nie zrezygnujemy z naszych słusznych praw i nigdy nie poświęcimy naszych kluczowych interesów narodowych. Żaden kraj nie powinien zakładać, że będziemy angażować się w handel związany z naszymi kluczowymi interesami lub że przełkniemy „gorzki owoc" w postaci zaszkodzenia naszej suwerenności, bezpieczeństwu lub interesom wpływających na rozwój kraju"[550]. Choć kwestie związane ze sporem na Morzu Południowochińskim nie zostały bezpośrednio wskazane, to można założyć, że spory terytorialne są powiązane z suwerennością i bezpieczeństwem kraju, natomiast aspekt morski sporów w kontekście szlaków handlowych oraz łowisk ma wpływ na rozwój państwa.

Niewątpliwie w percpecji i działaniach chińskich rola tego akwenu wzrosła jeszcze bardziej po ogłoszeniu przez przewodniczącego Xi Jinpinga Nowego Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku w październiku 2013 r. w Indonezji. Chiny zaczęły sobie zdawać sprawę z tego, że muszą zrównoważyć swoją politykę zagraniczną zorientowaną na kwestiach ekonomicznych poprzez zaspokojenie oczekiwań swoich południowych sąsiadów w obszarach związanych również z polityką i bezpieczeństwem. Według chińskich analityków najlepszym sposobem na budowę „międzynarodowej reputacji" ChRL jest wzięcie większej odpowiedzialności za bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej, co wiązało się z zapewnieniem dostępu całemu światu i wszystkim

[550] Jinghan Zeng, Yuefan Xiao, S. Breslin, *Securing China's core interests: the state of the debate in China*, „Royal Institute of International Affairs" 2015, vol. 91, no. 2, s. 245-246.

regionom do większej ilości dóbr w obszarze bezpieczeństwa publicznego. W związku z tym Pekin poprzez swoją politykę zorientowaną na promocji umów o wolnym handlu i inwestycji infrastrukturalnych oraz rozwoju współpracy morskiej dążył do poprawy swoich stosunków w zakresie bezpieczeństwa z państwami Azji Południowo-Wschodniej. Między innymi takie właśnie cele miała spełniać inicjatywa Nowego Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku w ramach dyplomacji peryferyjnej[551]. Duży nacisk na zwiększenie swojego udziału w obszarze bezpieczeństwa jest szczególnie istotny z perspektywy natury relacji patron-klient, gdzie poczucie zagrożenia oraz potencjał patrona do spełnienia oczekiwań klienta związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa ma fundamentalne znaczenie.

Długoterminowe skutki chińskiej inicjatywy są postrzegane przez państwa członkowskie ASEAN z umiarkowanym optymizmem. Po pierwsze gospodarka ChRL i związane z nią wpływy uległy drastycznemu zwiększeniu od lat 90-tych XX wieku w porównaniu do Azji Południowo-Wschodniej, a co za tym idzie wzmocnieniu uległa ekonomiczna asymetria, która budzi obawy niektórych państw regionu. Brak pełnego zaufania i duża doza nieufności stanowią poważne wyzwanie dla Pekinu, który kreuje się na państwo łagodne, z którym warto zacieśniać współpracę gospodarczą, ale nie tylko. Pogłębienie zależności ekonomicznej może być później wykorzystane do wywierania presji na politykę zagraniczną poszczególnych państw, zwłaszcza w spornych kwestiach o fundamentalnym znaczeniu jak Morze Południowochińskie.

W Wietnamie główną płaszczyznę antychińskich nastrojów, oprócz doświadczeń historycznych, stanowi uzależnienie ekonomiczne oraz silne sentymenty nacjonalistyczne wokół sporów morskich. Chiny są największym partnerem handlowym, ale towarzyszy temu wysoki deficyt handlowy oscylujący w granicach 30 mld USD. Wietnam jest ściśle zintegrowany z regionalnymi łańcuchami dostaw, a wiele fabryk jest uzależnionych od produktów importowanych z Chin. Decydenci w Hanoi doskonale zdają sobie sprawę z głębokiej nieufności i niechęci opinii społecznej do Chin, dlatego ochrona interesów państwa na Morzu Południowochińskim ma kluczowe znaczenie dla legitymacji rządu i Komunistycznej Partii Wietnamu[552].

[551] Zhao Hong, *The Maritime Silk Road and China-Southeast Asia Relations*, 08.07.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/iseas_perspective_2015_35.pdf [dostęp 12.12.2021].
[552] Ibidem.

Niektóre państwa, jak Filipiny, które są drugim największym pod względem populacji krajem członkowskim ASEAN wydają się jednak wykluczone z Nowego Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku. Zdaniem części Zachodnich naukowców Chiny z premedytacją pominęły Filipiny, dając do zrozumienia, że „mniejsze państwa w sąsiedztwie ChRL muszą dostosować się do wartości i interesów Pekinu, aby uniknąć utraty praw i przywilejów we Wspólnocie Wspólnego Przeznaczenia (Community of Common Destiny) sponsorowanej przez Chiny"[553].

Z punktu widzenia Chińskiej Republiki Ludowej kontrola nad Morzem Południowochińskim jest imperatywem dla skutecznego funkcjonowania morskiego szlaku, ponieważ stanowi punkt startowy dla morskich szlaków handlowych. W związku z tym należy przeanalizować politykę zagraniczną rządu w Pekinie wobec państw zaangażowanych w spory morskie i terytorialne przez pryzmat wydarzeń na Morzu Południowochińskim. Zgodnie z badaniami ilościowymi, w okresie 2013-2019 mieliśmy do czynienia z tendencją wzrostową incydentów na spornych obszarach, z kulminacją przypadającą na 2015 rok. Następnie rozpoczął się spadek w liczbie incydentów, przy czym najmniejszą liczbę incydentów zanotowano w 2017 r. Nieznaczny wzrost odnotowano w 2018 r., ale w 2019 r. mogliśmy zaobserwować powrót do wyraźnej tendencji wzrostowej. Najbardziej napięta sytuacja na spornych obszarach Morza Południowochińskiego występuje pomiędzy Chinami i Wietnamem. Nie powinno to być zaskoczeniem, ponieważ spór między tymi państwami dotyczy dwóch głównych archipelagów: Spratly i Paracele. Wyraźne napięcia widoczne są również pomiędzy Chinami i Filipinami, natomiast względnie stabilna sytuacja z małą ilością incydentów zachodzi w przypadku Chin oraz Malezji.

Tabela 11. Incydenty na Morzu Południowochińskim w latach 2013-2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Chiny-Wietnam	3	6	13	8	2	3	3
Chiny-Filipiny	2	3	4	6	2	1	5
Chiny-Malezja	2	1	2	2	0	0	3
Razem	7	10	19	16	4	4	11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie doniesień prasowych oraz informacji zgromadzonych przez CSIS, https://chinapower.csis.org/maritime-forces-destabilizing-asia/ [dostęp 15.01.2022].

[553] D. Arase, *China's Two Silk Roads: Implications for Southeast Asia*, 22.01.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2015_2.pdf [dostęp 12.12.2021].

3.1. Stosunki chińsko-filipińskie w kontekście sporu na Morzu Południowochińskim

Filipiny pierwszy raz wykazały zainteresowanie archipelagiem Spratly na Morzu Południowochińskim w 1938 r. Według najstarszych dokumentów ówczeny prezydent Filipin Manuel L. Quezon miał się zwrócić do japońskiego rządu z propozycją przejęcia przez wojska obu państw kontroli nad archipelagiem Spratly. Tokio nie było jednak zainteresowane podjęciem współpracy w tym zakresie[554]. Temat wysp Spratly powrócił 17 maja 1950 r., kiedy prezydent Elpidio Quirino ogłosił, iż archipelag należy do Filipin. Zaznaczył jednak, że nie będzie zgłaszał do niego roszczeń, dopóki znajduje się pod kontrolą Tajwanu[555]. Ostrzegł przy tym, że stanowisko w tej sprawie byłoby inne, gdyby to siły ChRL prowadziły ekspansję na tym obszarze[556].

Dużą rolę w kontekście filipińskiej obecności w archipelagu Spratly odegrały osoby prywatne[557]. Niemniej jednak rząd w Manili zdecydował się na początku lat 70-

[554] J. Rowiński, *Morze Południowochińskie – region potencjalnego konfliktu w Azji*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1990, s. 60-61.

[555] Prezydent Quirino nie miał informacji, że kuomintangowskie wojska opuściły ten obszar 12 dni wcześniej. Biorąc pod uwagę filipińskie stanowisko należy uznać za dziwne, że roszczenia nie zostały zgłoszone podczas konferencji pokojowej z San Francisco w 1951 r. Niemniej jednak Filipiny zinterpretowały wyrzeczenie się przez Japonię archipelagu Spratly w powstałym na konferencji traktacie jako czyniące ten obszar *res nullius* i otwartym na przejęcie. Szerzej zob. D. J. Dzurek, *The Spratly Islands Dispute: Who's On First?*, International Boundaries Research Unit, Durham 1996.

[556] D. J. Dzurek, *The Spratly Islands Dispute: Who's On First?*, International Boundaries Research Unit, Durham 1996, s. 14.

[557] W połowie lat 50-tych XX wieku Morton F. Meads zgłosił roszczenia do wysepek znajdujących się w pobliżu wyspy Taiping (Taiping Island; znana również pod nazwą Itu Aba), powołując się na ich odkrycie przez Jamesa G. Meadsa w latach 70-tych XIX wieku, gdzie następnie proklamowano „Królestwo Ludzkości (Kingdom of Humanity)" w 1914 r. Z kolei od 1947 r. przemysłowiec i prawnik Thomas Cloma prowadził eksplorację fosfatów na niektórych obiektach archipelagu Spratly. Ostatecznie doprowadziło to do zgłoszenia przez Cloma roszczeń do 33 wysepek i raf, a także łowisk na obszarze niemal 65 tys. mil kwadratowych. Przedmiot swoich roszczeń nazwał, tautologicznie, „Wolnym Terytorium Wolnych Ziem (The Free Territory of Freedomland)". Powołał się na prawo do odkrycia i/lub okupacji, a następnie wysłał listy do wiceprezydenta Filipin Carlosa P. Garcii list z prośbą o oficjalne poparcie jego proklamacji. Warto nadmienić, że Cloma osobiście znał wiceprezydenta, z którym chodził do tej samej szkoły, a także organizował zbiórkę funduszy na jego kampanię wyborczą. Działania Thomasa Clomy przyciągnęły uwagę zarówno ze strony Sajgonu jak i nacjonalistycznego rządu Tajwanu, co spotkało się z ostrymi protestami dyplomatycznymi w maju i czerwcu 1956 r. 31 maja tego samego roku ministerstwo spraw zagranicznych ChRL określiło roszczenia Cloma jako „nonsens". Ponadto dziewiątego czerwca chargé d'affaires francuskiej ambasady w Manili poinformował wiceprezydenta Filipin, że archipelag Spratly jest traktowany jako część francuskiego terytorium, które nigdy nie zostało przekazane władzom Południowego Wietnamu, tak jak to było w przypadku wysp Paracele. W odpowiedzi Sajgon odrzucił stanowisko Paryża, uznając je za „śmieszne". Swój głos w sprawie zabrały także ministerstwa spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii i Holandii. Rząd w Manili odniósł się do zastrzeżeń Tajwanu i Sajgonu, uspokajając obie strony zapewnieniami o braku roszczeń do obszarów zgłoszonych przez swojego obywatela. Mimo tego Republika Chińska skierowała jednostki marynarki wojennej w okolice wyspy Itu Aba, a następnie usunęła ludzi Colma z jednej z wysepek, na co nie zareagował filipiński rząd. Na skutek tych wydarzeń rząd Tajwanu podjął kroki w kierunku rozbudowy garnizonu swoich wojsk w regionie ze szczególnym uwzględnieniem Itu Aby. Szerzej na ten temat zob. B. Hayton, *The South China Sea. The struggle for power in Asia*, Yale University Press, London 2014.

tych XX wieku na intensyfikację działań w archipelagu Spratly w celu zabezpieczania kontroli nad najważniejszymi wyspami. W 1970 r. rozpoczęły się badania potencjalnych złóż ropy naftowej w regionie. Następnie oddziały piechoty morskiej zajęły wyspy Thitu (Thitu Island), Nanshan (Nanshan Island) oraz Flat (Flat Island) w okolicach lipca 1971 r. Podjęto również próbę przejęcia Itu Aby, ale wojska Republiki Chińskiej z łatwością odparły atak. Miesiąc później prezydent Filipin Ferdinand Marcos nakazał utworzenie Zachodniego Dowództwa (Western Command), w kompetencjach którego leżała ochrona interesów kraju na obszarze archipelagu Spratly[558].

Chińska konfrontacja ze stroną wietnamską w archipelagu Paracele z lat 70-tych XX wieku wybudziła niepokój na Filipinach, w związku z czym w lutym 1974 r. zwiększono obecność wojskową w części archipelagu Spratly – Kalayaan. Z kolei rok później przejęto kolejne dwa obiekty będące częścią archipelagu Spratly – rafę Północno-wschodnią (Northeast Cay) oraz rafę Południowo-zachodnią (Southwest Cay), ale wkrótce kontrola nad drugim z nich została utracona na rzecz Wietnamu Południowego[559]. W 1976 r. Filipiny odkryły złoża ropy naftowej w kompleksie El Nido u wybrzeży Palawan[560]. Jeszcze tego samego roku państwowa spółka petrochemiczna wysunęła odważną propozycję, żeby wyspy Paracele zostały podzielone pomiędzy Chiny i Wietnam, natomiast cały archipelag Spratly był pod jurysdykcją Filipin. Z oczywistych względów żadna ze stron sporu na Morzu Południowochińskim nie chciała brać takiej propozycji pod uwagę[561]. Mniej więcej w tym samym czasie rząd w Manili podpisał umowę na eksplorację surowców naturalnych w pobliżu Reed Bank, znajdującym się we wschodniej części obszaru Kalayaan, którą przeprowadziło filipińsko-szwedzkie konsorcjum[562]. Reakcją na te działania był protest ze strony Chin i Wietnamu. Mimo tego Manila kontynuowała swoją ekspansję poprzez przejęcie kontroli nad rafą Commodore (Commodore Reef) oraz wyspą Flat (Flat Island) pod koniec 1977 r., które następnie zaliczono do grupy Kalayaan[563].

Strona filipińska stawała się coraz bardziej asertywna. Prezydent Marcos podjął decyzję o fundamentalnym znaczeniu dla filipińskich roszczeń na Morzu Południowochińskim podpisując 11 czerwca 1978 r. dekret zatwierdzający wyłączną

[558] B. Hayton, *The South China Sea…*, op. cit., s. 69.
[559] M. S. Samuels, *Contest for the South China Sea*, Routledge, New York 2005, s. 103-105.
[560] Ibidem, s. 157.
[561] Choon-ho Park, *The south china sea disputes: Who owns the islands and the natural resources?*, „Ocean Development & International Law" 1978, vol. 5, no. 1, s. 49.
[562] D. J. Dzurek, op. cit., s. 19-20.
[563] J. Rowiński, *Morze Południowochińskie…*, op. cit., s. 64-65.

strefę ekonomiczną kraju, a także dekret formalizujący roszczenia do 33 wysepek, zgłoszone przez Thomasa Cloma w 1956 r. Zgodnie z dekretami, które zostały opublikowane dopiero w lutym 1979 r., grupa Kalayaan stanowiła obszar wyodrębniony spośród wsyp Spratly, a roszczenia do niej były oparte na geograficznej bliskości, efektywnej okupacji i kontroli, witalnych interesach, jak również interpretacji traktatu pokojowego z San Francisco, według której, kiedy Japonia zrzekła się praw do tych wysp, uzyskały one status *res nullius*. Grupa Kalayaan została następnie włączona pod administrację Palwan na prawach gminy[564].

U schyłku 1978 r. Filipińczycy zakończyli przygotowania do wydobycia ropy naftowej na spornych obszarach, o czym został poinformowany chiński ambasador w Manili, który odpowiedział poprzez złożenie protestu. Kolejne napięcia wywołało rozpoczęcie przemysłowej eksploatacji ropy naftowej na spornych obszarach archipelagu Spratly w styczniu 1979 r., prowadzonej przez Państwowe Towarzystwo Naftowe Filipin wspólnie z koncernami petrochemicznymi ze Stanów Zjednoczonych i Szwecji. Manila konsekwentnie dążyła do wzmocnienia swojej pozycji na Morzu Południowochińskim, tym bardziej, że do 1988 r. ChRL nie posiadała kontroli nad jakimikolwiek obiektami w obrębie archipelagu Spratly. Z kolei Filipiny umacniały swoje instalacje wojskowe i garnizony, a w budowanie przekazu o suwerenności nad spornymi obszarami byli zaangażowani politycy najwyższego szczebla[565].

Napięcia na Morzu Południowochińskim były przedmiotem rozmowy prezydent Corazon Aquino z Deng Xiaopingiem, podczas jej pierwszej wizyty w Chinach od momentu przejęcia władzy w kraju w lutym 1986 r. W trakcie pobytu w Pekinie w kwietniu 1988 r. chiński lider Deng Xiaoping przyjął koncyliacyjną postawę wobec swojego gościa, proponując odłożenie na bok sporów terytorialnych w archipelagu Spratly, na rzecz wspólnego rozwoju i eksploatacji złóż naturalnych[566]. Łagodna postawa Deng Xiaopinga nie przekonała jednak Corazon Aquino, o czym najlepiej świadczy fakt, że po powrocie do kraju nakazała filipińskiej marynarce wojennej zachowanie

[564] Ibidem.

[565] W kwietniu 1982 r. inspekcję w towarzystwie dowódcy sił zbrojnych przeprowadził premier Cesar Virata. Szef rządu wykorzystał okazję do złożenia oświadczenia, w którym ostrzegł pozostałe strony sporu przed podejmowaniem jakichkolwiek kroków wobec przejęci grupy wysp Kalayaan , ponieważ tego rodzaju działania będą potraktowane jako zamach na suwerenność państwa i spotkają się z odpowiedzią militarną. Warto przy tym zaznaczyć, że potencjał militarny Filipin z tego okresu nie umożliwiał skutecznej obrony. Szerzej na ten temat zob. J. Rowiński, *Morze Południowochińskie – region potencjalnego konfliktu w Azji*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1990.

[566] I. Storey, *Creeping Assertiveness: China, the Philippines and the South China Sea Dispute*, „Contemporary Southeast Asia" 1999, vol. 21, no. 1, s. 97.

szczególnej ostrożności. Obawy filipińskiej prezydent sprawdziły się dziesięć miesięcy później, ponieważ doszło do wymiany ognia pomiędzy jednostkami marynarek wojennych obu państw[567].

Sprawa sporu na Morzu Południowochińskim w relacjach dwustronnych obu państw powróciła za sprawą wizyty nowego prezydenta Filipin Fidela Ramosa w Chinach z kwietnia 1993 r., podczas której przedstawił swoje obawy dotyczące sytuacji na spornych obszarach morskich. W ramach spotkań na wysokim szczeblu podjęto decyzję o powołaniu mechanizmu konsultacji bilateralnych ministrów spraw zagranicznych obu państw na szczeblu wiceministerialnym, ale ostatecznie inicjatywa nie doszła do skutku[568].

W maju 1994 r. Filipiny zdecydowały się na powrót do konfrontacyjnej postawy wobec ChRL, ponieważ ministerstwo do spraw energii udzieliło zgodę amerykańskiej firmie petrochemicznej Vaalco oraz filipińskiej spółce zależnej Alcorn na przeprowadzenie próbnej eksploracji zasobów ropy naftowej w pobliżu Reed Bank, znajdującej się 400 mil morskich na zachód od prowincji Palawan. Pekin zgłosił protest wobec tej decyzji uznając ją za naruszenie suwerenności Chin i pogwałcenie zasady wspólnej eksploracji, uzgodnionej pomiędzy Deng Xiaopingiem i Corazon Aquino w 1988 r.[569] Stanowiło to zaledwie preludium do przełomowych wydarzeń dla stosunków dwustronnych, a mianowicie do przejęcia przez Chiny kontroli nad rafą Mischief (Mischief Reef) na przełomie 1994 i 1995 r.[570] Należy jednak podkreślić, że wbrew wielokrotnie powtarzanym przekazom nie był to pierwszy przypadek chińskiego przejęcia obiektu w archipelagu Spratly, będącego przedmiotem filipińskich roszczeń,

[567] I. Storey, *Southeast Asia and the Rise of China…*, op. cit., s. 254-255.
[568] A. San Pablo-Baviera, *Perceptions of a China Threat: A Philippine Perspective*, [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, H. Yee, I. Storey (red.), Routledge, Curzon 2002, s. 256-257.
[569] I. Storey, *Creeping Assertiveness…*, op. cit., s. 97.
[570] Rafa Mischief znajduje się 135 mil morskich od południowego wybrzeża wyspy Palawan, czyli głęboko w wyłącznej strefie ekonomicznej Filipin. W styczniu 1995 r. filipińska łódź rybacka została zatrzymana w pobliżu rafy na okres tygodnia. W konsekwencji wysłano w ten obszar samolot zwiadowczy, który odkrył, że na rafie znajdują się wieże strażnicze oraz talerz satelitarny. Po tym jak ósmego lutego prezydent Ramos opublikował zdjęcia przedstawiające zabudowania, strona chińska wydała oświadczenie, twierdząc, iż są one wykorzystywane przez rybaków do „ochrony przed wiatrem". Pekin zaoferował możliwość korzystania z tych zabudowań przez rybaków z innych państw, ale Manila odmówiła, nie chcą w ten sposób dawać jakichkolwiek podstaw do legitymizacji chińskiego zwierzchnictwa nad tą rafą. Odpowiedzią Filipin było zlokalizowanie i usunięcie przez marynarkę wojenną chińskich znaczników rozlokowanych wokół rafy mimo obecności w tym regionie ośmiu chińskich jednostek (część z nich była uzbrojona). Rząd w Pekinie przejął kontrolę nad rafą pod koniec 1994 r. wykorzystując do tego trudne warunki pory monsunowej, podczas której filipińskie jednostki nie prowadziły patroli. Szerzej na ten temat zob. R. Marlay, *China, the Philippines, and the Spratly Islands*, „Asian Affairs: An American Review" 1997, vol. 23, no. 4, s. 195-210.

albowiem pod koniec lat 80-tych XX wieku, ChRL kontrolowała sześć atoli, do których zgłaszał swoje prawa rząd w Manili[571].

Mimo tego, że Manila podjęła pewne kroki w kierunki demonstracji swojej siły, poprzez wzmocnienie garnizonu w grupie wysp Kalayaan, w ramach odpowiedzi na incydent woków rafy Mischief, wszystko wskazywało na to, że jedynym realistycznym rozwiązaniem jest wykorzystanie środków dyplomatycznych. Obie strony wzięły udział w dwóch rundach negocjacji w sprawie sporu, czego wynikiem było dojście do porozumienia w sierpniu 1995 r. w sprawie bilateralnego kodeksu postępowania podczas konsultacji ministrów spraw zagranicznych w Manili. Kodeks miał zapobiec podobnym incydentom w przeszłości oraz zwiększyć współpracę dwustronną na Morzu Południowochińskim, ale jego znaczenie było raczej symboliczne, ponieważ nie uwzględniał żadnych środków wykonawczych[572].

Napięcia wokół rafy Mischief powróciły w październiku 1998 r., kiedy rząd w Manili opublikował zdjęcia potwierdzające kontynuację prac budowalnych na rafie. Filipiński rząd potępił działania Pekinu, które uznał za sprzeczne z bilateralnym kodeksem postępowania podpisanym w 1995 r. Protest Manili został odrzucony przez chińskie ministerstwo spraw zagranicznych, ale temat został podniesiony przez nowego prezydenta Filipin Josepha Estradę, w rozmowie z Jiang Zeminem na marginesie szczytu APEC w Kuala Lumpur z listopada 1998 r. Liderzy obu państw doszli do porozumienia, że sprawą zajmie się panel ekspercki składający się z przedstawicieli Chin i Filipin. Ponadto strony miały rozważyć wspólne wykorzystanie infrastruktury zbudowanej przez stronę chińską na rafie Mischief[573].

Następcą Josepha Estrady została Gloria Macapagal Arroyo, której głównym celem było odejście od postrzegania relacji chińsko-filipińskich tylko i wyłącznie przez pryzmat tarć na Morzu Południowochińskim, wychodząc z założenia, że przy wypracowaniu stabilnych fundamentów pod współpracę, wszelkie różnice zdań przestaną mieć tak destruktywny wpływ na stosunki dwustronne. Najlepiej o tym świadczy fakt, że w latach 2001-2009 zrealizowała aż dziewięć wizyt w Chinach, a w okresie 2001-2007 podpisała sześćdziesiąt pięć umów bilateralnych[574].

[571] K. H. Raditio, op. cit., s. 102-103.
[572] L. Buszynski, op. cit., s. 351.
[573] Ibidem.
[574] Wen Zha, *Personalized Foreign Policy Decision-making and Economic Dependence: A Comparative Study of Thailand and the Philippines' China Policies*, „Contemporary Southeast Asia" 2015, vol. 37, no. 2, s. 246-247.

W październiku 2001 r. prezydent Arroyo złożyła pierwszą oficjalną wizytę w Pekinie, gdzie podczas rozmowy z Jiang Zeminem zgodziła się, że wyspy Spratly nie powinny być czynnikiem definiującym kształt stosunków dwustronnych między państwami. Mimo tych oficjalnych deklaracji ministerstwo obrony Filipin nie podzielało optymizmu pałacu prezydenckiego. Zgodnie z oceną sytuacji przeprowadzoną w 2002 r. resort obrony stwierdził, że Pekin wciąż realizuje politykę dwutorową w sprawie sporu na Morzu Południowochińskim. Z jednej strony aktywnie uczestnicząc w dialogu, dającym nadzieję na pokojowe rozwiązanie sporów, a z drugiej umacniając infrastrukturę na kontrolowanych obiektach w archipelagu Spratly, konsolidując tym samym strategiczną pozycję na tym obszarze[575].

W 2010 r. nowym prezydentem Filipin został Benigno Aquino III, który wygrał wybory z rekordowo wysokim poparciem społecznym. Biorąc pod uwagę fakt, że swoją kampanię wyborczą oparł na całkowitej krytyce polityki swojej poprzedniczki, wiązało się to z przyjęciem bardziej stanowczej postawy wobec Pekinu.

3.1.1. Asertywna postawa administracji Benigno Aquinto III i reakcje Chin

W przypadku stosunków pomiędzy Chinami i Filipinami w kontekście Morza Południowochińskiego w pierwszej kolejności należy zacząć od decyzji rządu w Manili o wszczęciu procedury arbitrażowej 23 stycznia 2013 r. na forum Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, który na mocy art. 287 aneksu VII UNCLOS miał rozstrzygnąć spór pomiędzy Chinami i Filipinami na Morzu Południowochińskim. Doszło do tego od razu po przejęciu władzy przez Xi Jinpinga, co wskazuje, że władze w Manili próbowały wykorzystać okres tranzycji władzy do przejęcia inicjatywy w sporze. Reakcją strony chińskiej było złożenie przez ambasador na Filipinach, Ma Keqing, w ministerstwie spraw zagranicznych noty werbalnej odrzucającej zawiadomienie o wszczęciu przez Filipiny procedury arbitrażowej. Dodatkowo rzecznik chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych, Hong Lei, stwierdził, iż filipińska skarga do trybunału nie tylko jest niezgodna z „Deklaracją o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", ale jest również oparta na niewłaściwych argumentach oraz fałszywych oskarżeniach. Nie zmieniało to jednak faktu, że na mocy art. 9 aneksu VII UNCLOS, brak zaangażowania Chin w postępowanie trybunału nie wiązało się z przerwaniem prac nad rozstrzygnięciem sprawy. Filipiny zgłosiły się do prezydenta Międzynarodowego Trybunału Prawa Morza

[575] I. Storey, *Southeast Asia…*, op. cit., s. 259.

(ITLOS) o wyznaczenie sędziego w roli chińskiego arbitra do pięcioosobowego panelu rozpatrującego sprawę[576].

Podczas gdy kroki prawne przedsięwzięte przez administrację Benigno Aquino III spotkały się z surową krytyką ze strony Pekinu, bezpośredni rywal i jednocześnie długoletni patron Filipin - Stany Zjednoczone, zajęły całkowicie odmienne stanowisko. Sekretarz stanu USA, John Kerry, udzielił pełnego poparcia Filipinom w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Albertem F. del Rosario, z którym spotkał się podczas jego wizyty w Waszyngtonie. Amerykańska postawa stanowiła alternatywę dla popieranego przez Chiny modelu negocjacji dwustronnych, co samo w sobie było częścią rywalizacji pomiędzy patronami o wpływy w Azji Południowo-Wschodniej[577]. Takie poparcie wskazywało na rozpoczynający się spór „patronów", który ewaluował w kierunku przejmowania patronażu przez Chińską Republikę Ludową (ChRL). Częścią tego procesu miało być ograniczenie umiędzynarodowienia sporu terytorialnego z Filipinami.

Akcentując swoją pozycję patrona, chiński rząd podjął serię działań, żeby odwieść Filipiny od angażowania aktorów zewnętrznych w spór na Morzu Południowochińskim. Było to widoczne chociażby na przykładzie kwietniowej wizyty przedstawiciela ministerstwa spraw zagranicznych ChRL w Manili, podczas której ostrzegł przed chińskimi reperkusjami, które będą wymierzone między innymi w wymianę handlową oraz przemysł turystyczny. Brak pożądanej reakcji Manili doprowadził do dwóch incydentów morskich pomiędzy stronami. Pierwszy z nich polegał na pojawieniu się trzech chińskich statków w pobliżu płycizny Second Thomas (Second Thomas Shoal), znajdującej się 105 mil morskich od wyspy Palawan, czyli w obrębie wyłącznej strefy ekonomicznej Filipin. Chińskie jednostki groziły wprowadzeniem blokady płycizny, na której stacjonowała mała grupa filipińskich żołnierzy[578]. Blokada odcięłaby ich od dostaw podstawowych produktów, co stanowiłoby bezpośrednie zagrożenie dla ich życia i zdrowia. Innymi słowy obierając postawę patrona wobec Filipin, ChRL nie ograniczała się tylko do mechanizmów pozytywnych, ale kreowała postawę wywierania presji przez

[576] *China rejects PH arbitration move*, 19.02.2013, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/22152-china-rejects-ph-arbitration-move/ [dostęp 12.12.2021].
[577] *US gives full support to Philippine Arbitration Bid, vows to work with PHL in seeking peaceful resolution of West Philippine Sea row*, 03.04.2013, „Official Gazette", https://mirror.officialgazette.gov.ph/2013/04/03/us-gives-full-support-to-philippine-arbitration-bid-vows-to-work-with-phl-in-seeking-peaceful-resolution-of-west-philippine-sea-row/ [dostęp 12.12.2021].
[578] R. Rodis, *China's salami-slicing cabbage strategy to seize PH islands and reefs*, 03.06.2013, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/76323/chinas-cabbage-strategy-to-recover-chinese-islands-reefs-illegally-occupied-by-ph [dostęp 12.12.2021].

środki wojskowe. Jednak w tamtym okresie Manila prowadziła dość zdecydowaną politykę. Zarówno prezydent Filipin jak i minister obrony Voltaire Gazmin stanowczo zakomunikowali, że nie ugną się pod chińską presją, co zostało poparte złożeniem oficjalnego protestu w chińskiej ambasadzie w Manili, w którym powołano się na „prowokacyjne i nielegalne" działania chińskiego okrętu wojskowego i dwóch statków działających w ramach Agencji Nadzoru Morskiego (China Marine Surveillance)[579]. Protest dyplomatyczny nie przeszkodził Chinom w kontynuowaniu działań asertywnych, skutkujących prowokacją chińskiego okrętu wojennego, który prowadził pościg w bliskiej odległości od cywilnego statku przepływającego w pobliżu wyspy Thitu z 147 pasażerami na pokładzie[580]. Zgodnie z zapowiedziami prezydenta i ministra obrony podjęto zdecydowane działania w odpowiedzi na chińską aktywność, do których należy zaliczyć wysłanie dodatkowych żołnierzy na obszar płycizny Second Thomas, złożenie kolejnego protestu dyplomatycznego, tym razem w sprawie nowej mapy chińskich terytoriów morskich opublikowanej w styczniu 2013 r., w której pierwszy raz uwzględniono aż 130 wysp, w tym sporne obszary na Morzu Południowochińskim[581]. Oprócz tego prezydent Aquino zapowiedział kompleksowy plan modernizacji sił zbrojnych w ciągu pięciu lat, którego wartość oszacowano na kwotę 1,74 mld USD[582]. Niemniej jednak chińskie ministerstwo spraw zagranicznych nie pozostawało bierne, dlatego rzeczniczka Hua Chunying potępiła Filipiny za kontynuację „nielegalnej okupacji" płycizny Second Thomas[583]. Dodatkowo chińskie media państwowe (*China Daily*) zaostrzyły retorykę dotyczącą sporu, ostrzegając przed „kontratakiem", jeżeli filipiński rząd będzie w dalszym ciągu prowokował Pekin na Morzu Południowochińskim. Zagraniczne wydanie oficjalnej gazety KPCh zarzuciło Filipinom popełnienie „siedmiu grzechów" na Morzu Południowochińskim, do których zaliczono między innymi nielegalną okupację, umiędzynarodowienie, a także wezwanie Stanów Zjednoczonych do

[579] P. Lee-Brago, A. Romero, *China sends ships to another Phl shoal*, 22.05.2013, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2013/05/22/944871/china-sends-ships-another-phl-shoal [dostęp 12.12.2021].
[580] *China warship tails Spratly boat*, 18.05.2013, „The Peninsula", https://thepeninsulaqatar.com/article/18/05/2013/china-warship-tails-spratly-boat [dostęp 12.12.2021].
[581] *Philippines sends fresh troops to shoal at centre of dispute with China*, 19.06.2013, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/asia/article/1264297/philippines-sends-fresh-troops-shoal-centre-dispute-china [dostęp 12.12.2021].
[582] *Philippines Vows to Defend Territory, Sovereignty*, 12.06.2013, „The Irrawaddy", https://www.irrawaddy.com/news/asia/philippines-vows-to-defend-territory-sovereignty.html [dostęp 12.12.2021].
[583] *China denounces Philippines for 'illegal occupation' of reef*, 21.06.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-china-philippines-idUSBRE95K0E920130621 [dostęp 12.12.2021].

pełnienia roli patrona. Chiński rząd zdawał sobie sprawę z amerykańskiego patronatu, dlatego aby osłabić aspiracje pozostałych stron sporu do dążenia w tym samym kierunku co Filipiny, minister spraw zagranicznych Wang Yi zaznaczył, że poszukiwanie pomocy ze strony państw trzecich będzie „daremnym" wysiłkiem prowadzącym do konfrontacji[584]. Tym samym aspirujący do roli patrona rząd w Pekinie starał się wpływać na politykę Filipin w odniesieniu do wyborów partnerów na arenie międzynarodowej, a także formy rozwiązania sporów z Chinami. Argumenty lub wręcz zawoalowane groźby szefa chińskiej dyplomacji nie wpłynęły na zmianę zachowania filipińskiej dyplomacji, która nie zaprzestawała działań zorientowanych na umiędzynarodowienie sporów na Morzu Południowochińskim. Dał temu wyraz Albert del Rosario podczas debaty eksperckiej na temat sporu na Morzu Południowochińskim, do której doszło w Belgii. Stwierdził, iż rząd wyczerpał niemal wszystkie polityczne i dyplomatyczne środki umożliwiające pokojowe rozwiązanie sporu z Chinami, dlatego zdecydowano się na wykorzystanie ścieżki prawnej z wykorzystaniem trybunału arbitrażowego.

Warto zaznaczyć, że chińska presja bezpośrednia na spornych obszarach morskich była uzupełniana przez narzędzia dyplomatyczne o bardziej pośrednim charakterze. Stąd pod koniec sierpnia 2013 r. wycofano zaproszenie dla prezydenta Benigno Aquino III na targi Chiny-ASEAN w Nanningu, po tym jak filipiński rząd odmówił wycofania swojej skargi z trybunału arbitrażowego[585]. Działania były wspierane przez najwyższych przedstawicieli rządu chińskiego, włącznie z przewodniczącym Xi Jinpingiem oraz premierem Li Keqiangiem, albowiem w swoich podróżach po Azji Południowo-Wschodniej zrealizowanych od początku do połowy października odwiedzili takie państwa jak Indonezja, Malezja, Brunei, Tajlandia oraz Wietnam. Złożyli zatem wizyty we wszystkich państwach członkowskich ASEAN zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim z wyjątkiem Filipin, wysyłając tym samym jasny przekaz, że umiędzynarodowianie sporu nie będzie tolerowane przez rząd w Pekinie. Była to demonstracja wpływów, na którą mogło sobie pozwolić państwo o wyjątkowo silnej pozycji regionalnej z potencjałem odpowiadającym państwom w roli patrona. Chiński rząd był nawet gotów na określone straty wizerunkowe w swoich sankcjach na Filipiny. Po tym jak w Filipiny uderzył tajfun Yolanda (Haiyan), ChRL

[584] *China media warns Philippines of "counterstrike" in Sth China Sea*, 29.06.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/china-philippines/china-media-warns-philippines-of-counterstrike-in-sth-china-sea-idUSL3N0F502420130629 [dostęp 12.12.2021].
[585] R. Cruz de Castro, *The Philippines Confronts China in the South China Sea: Power Politics vs. Liberalism-Legalism*, „Asian Perspective" 2015, vol. 39, no. 1, s. 94-95.

przekazała pomoc w wysokości jedynie 100 tys. USD, co przyczyniło się do kwestionowania chińskich zdolności do przejęcia roli globalnego lidera i wiążącej się z nią odpowiedzialności[586].

Konsekwentna polityka filipińskiego rządu skutkowała tym, że Chiny przedsięwzięły kolejne kroki mające na celu konsolidację swoich wpływów na kontrolowanych obszarach Morza Południowochińskiego. W związku z tym na płyciźnie Scarborough (Scarborough Shoal) pojawiły się nowe betonowe zabudowania wykryte przez filipińskie samoloty. Rząd w Manili podkreślił, że prowadzenie jakichkolwiek prac konstrukcyjnych jest niezgodne z postanowieniami „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim"[587], ale strona chińska zaprzeczyła doniesieniom, jakoby prowadziła takie działania na Scarborough[588].

Bezkompromisowa postawa Filipin wobec ChRL, którą należy rozumieć jako niesubordynację i sprzeciw wobec woli silniejszego państwa pretendującego do roli patrona, wiązała się z coraz ostrzejszym językiem chińskiej dyplomacji i stopniowej eskalacji przymusowych działań. Ambasador Ma Keqing stwierdziła, że ChRL posiada suwerenne prawa do ustanowienia Strefy Identyfikacji Obrony Powietrznej (Air Defense Identification Zone, ADIZ) nad Morzem Południowochińskim, co wzbudziło zaniepokojenie nie tylko w samych Filipinach, ale również w całym regionie. Między innymi dlatego, że w listopadzie 2012 r. Chiny zdecydowały się na podobny krok w przypadku Morza Wschodniochińskiego, będącego areną spory terytorialnego pomiędzy Chinami i Japonią[589]. W tym przypadku Manila ponownie mogła liczyć na wsparcie ze strony amerykańskiego patrona. John Kerry podczas swojej grudniowej wizyty na Filipinach ostrzegł Pekin przed próbą wprowadzenia ADIZ nad Morzem Południowochińskim, co zresztą uzyskało poparcie amerykańskich sojuszników w regionie takich jak Japonia czy Australia[590].

---

[586] Ibidem.

[587] Chiny wspólnie z ASEAN podpisały w listopadzie 2002 r. „Deklarację o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim (Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea, DoC)". Dodatkowo rok później Chiny podpisały Układ o przyjaźni i współpracy (The Treaty of Amity and Cooperation, TAC). Te dwa dokumenty miały zapobiec jakimkolwiek zbrojnym lub prowokacyjnym działaniom sygnatariuszy na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, zwłaszcza w archipelagu Spratly i w obrębie wyłącznych stref ekonomicznych.

[588] S. Escalante, *Philippines says it's found more Chinese blocks on disputed shoal*, 04.09.2013, „ABC News", https://www.abc.net.au/news/2013-09-04/an-philippines-china/4936120 [dostęp 12.12.2021].

[589] J. Gomez, *Envoy says China has right to set another air zone*, 03.12.2013, „AP News", https://apnews.com/article/3cc5dc5b59fc4c4c84e842511eed1e16 [dostęp 12.12.2021].

[590] *US warns China against imposing South China Sea air zone*, 17.12.2013, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/article/1384255/us-warns-china-against-imposing-south-china-sea-air-zone [dostęp 12.12.2021].

Strona chińska ograniczała się tylko do gróźb werbalnych. Mimo eskalacji napięć w relacjach dwustronnych spowodowanych decyzją administracji Aquino o wszczęciu postepowania przed Stałym Trybunałem Arbitrażowym w Hadze, liczba incydentów na Morzu Południowochińskim w 2013 r. utrzymała się na bardzo niskim poziomie. Warto jednak mieć na uwadze, że Pekin przeprowadził szereg działań mających na celu przetestowanie amerykańskiego patronatu nad Filipinami. W 2014 r. kontynuowano tę strategię, co było widoczne już w styczniu, albowiem administracja prowincji Hajnan oraz miasta Sansha, położonego na wyspie Woody (Woody Island) w archipelagu Paracele, podjęły decyzję administracyjną o konieczności zgłaszania przez obce statki chęci prowadzenia połowów lub badań na spornych wodach Morza Południowochińskiego, do których – zdaniem rządu ChRL – Chiny mają pełne prawa. Ponadto dla zwiększenia swojej efektywności w egzekwowania prawa na morzu, Chiny połączyły szereg cywilnych agencji morskich w jedną formację – straż przybrzeżną. Połączenie zmian prawnych ze zwiększoną częstotliwością patroli podsyciło obawy państw Azji Południowo-Wschodniej zaangażowanych w spór na Morzu Południowochińskim. Stanowisko w tej sprawie zabrał również Departament Stanu USA określając nowe regulacje działaniami „prowokacyjnymi i potencjalnie niebezpiecznymi”[591]. Bardzo szybko przekonali się o tym filipińscy rybacy, którzy pod koniec stycznia zostali zaatakowani przez chińską straż przybrzeżną przy pomocy armatek wodnych w pobliżu płycizny Scarborough, uniemożliwiając im tym samym prowadzenie połowów. Rzecznik ministerstwa spraw zagranicznych Filipin, Raul Hernandez, poinformował, że był to pierwszy tego rodzaju wrogi akt wymierzony w filipińskich rybaków, dlatego podjęto decyzję o wezwaniu chińskiego *charge d’affairs*, któremu wręczono oficjalny protest z wezwaniem do złożenia wyjaśnień[592].

Eskalacja chińskich działań asertywnych na morzu przyczyniła się do jeszcze większego zaostrzenia retoryki prezydenta Filipin. W swoim wywiadzie dla amerykańskiego *The New York Times*, udzielonego kilka dni po incydencie, zaapelował o większe wsparcie społeczności międzynarodowej dla filipińskiego oporu wobec chińskiej asertywności na Morzu Południowochińskim. Benigno Aquino III ostrzegł

[591] *US condemns 'provocative' Chinese edict over South China Sea fisheries*, 10.01.2014, „The Guardian”, https://www.theguardian.com/world/2014/jan/10/us-condemns-chinese-south-china-sea-fishing [dostęp 12.12.2021].

[592] *Chinese coast guard fires water cannon at Filipino fishermen*, 25.02.2014, „The Indian Express”, https://indianexpress.com/article/world/asia/south-china-sea-south-china-conflict-south-china-issue-phillipines-china-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Zachód, przed popełnieniem tych samych błędów z przeszłości, odwołując się do agresji Adolfa Hitlera na Czechosłowację w 1948 r., u podłoża której również leżały roszczenia terytorialne. Porównanie ChRL do III Rzeszy stanowiło wyjątkowo radykalne stanowisko, które w połączeniu z apelem o wsparcie ze strony państw trzecich świadczyło o ciągłej eskalacji przez obie strony sporu[593].

Warto zaznaczyć, że filipiński rząd nie opierał się tylko i wyłącznie na patronacie amerykańskim oraz wizji zwiększenia zaangażowania państw Zachodnich. Radykalizacja chińskiej polityki wobec Morza Południowochińskiego sprawiła, że Filipiny podjęły próbę konsolidacji stron sporu z Azji Południowo-Wschodniej. Jedną z inicjatyw w ramach tego przedsięwzięcia była organizacja 18 lutego 2014 r. spotkania w Manili, poświęconego skoordynowaniu spójnej polityki wobec aktywności ChRL w regionie. Inicjatywa cieszyła się poparciem Filipin i Wietnamu, ale dopiero niedawno do tej grupy dołączyła Malezja, która zaczęła coraz bardziej doświadczać skutków ekspansjonistycznej polityki Pekinu. Mimo tego, że wstępny udział zadeklarowało także Brunei, ostatecznie przedstawiciel tego kraju nie pojawił się na Filipinach. Trzy państwa wypracowały konsensus w sprawie odrzucenia *linii dziewięciu kresek*[594], szybkiego opracowania Kodeksu Postępowania oraz podjęcia rozmów z rządem Brunei, aby dołączył do przyszłych rozmów. Na szczególną uwagę zasługuje jednak wezwanie filipińskich decydentów do pozostałych stron sporu na Morzu Południowochińskim, aby przyłączyły się do skargi złożonej przez Filipiny do Międzynarodowego Trybunału Prawa Morza lub złożyły własne, aby zwiększyć presję na Chinach[595].

Pozycja administracji Aquino, jako nieoficjalnego lidera w procesie konsolidacji państw członkowskich ASEAN zaangażowanych w spór, została wzmocniona dzięki deklaracji admirała amerykańskiej marynarki wojennej, Jonathana Greenerta, który

[593] K. Bradsher, *Philippine Leader Sounds Alarm on China*, 04.02.2014, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2014/02/05/world/asia/philippine-leader-urges-international-help-in-resisting-chinas-sea-claims.html [dostęp 12.12.2021].

[594] W kontekście sporu na Morzu Południowochińskim pomiędzy na szczególną uwagę zasługuje złożenie szóstego maja 2009 r. wspólnego wniosku Malezji i Wietnamu do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego (Commission on the Limits of the Continental Shelf) ONZ, w którym zawarto informacje o granicach przysługującego im szelfu. Według Pekinu wnioskowane przez te państwa granice szelfu stanowiły naruszenie suwerenności Chin, w związku z czym dzień później chińska delegacja wystosowała własny wniosek, w którym przedstawiono roszczenia morskie ChRL na tym akwenie w postaci tzw. linii dziewięciu kresek. We wniosku nie przedstawiono podstaw prawnych, które posłużyły do wytyczenia tej granicy, a w oficjalnym dyskursie posługiwano się jedynie argumentem o „historycznych prawach" do obszaru uwzględnionego w ramach linii dziewięciu kresek, obejmującego swoim zasięgiem około 2/3 całego akwenu.

[595] J. Gomez, *Philippines asks neighbors to join case vs. China*, 28.02.2014, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2014/02/28/1295521/philippines-asks-neighbors-join-case-vs-china [dostęp 12.12.2021].

zapewnił, że Stany Zjednoczone udzielą wsparcia Filipinom w przypadku konfliktu z Chinami o obszary będące przedmiotem sporu na Morzu Południowochińskim[596]. Warto przy tym zaznaczyć, że wraz z początkiem 2014 r. rozpoczęła się ewolucja w narracji amerykańskich decydentów. Pierwszym sygnałem zmian było zeznanie przed kongresem asystenta Sekretarza Stanu USA ds. Azji Wschodniej i Pacyfiku, który wskazał na konieczność argumentacji roszczeń morskich w oparciu o obiekty lądowe w rozumieniu prawa międzynarodowego, co było krokiem w kierunku podważenia zasadności chińskiej *linii dziewięciu kresek*. Tymczasem do tej pory strona amerykańska nie podawała żadnych konkretnych przykładów, a jedynie wzywała do pokojowego rozwiązywania sporów w oparciu o prawo międzynarodowe[597]. Wysyłanie sygnałów świadczących o braku prawnych podstaw dla rozległych roszczeń ChRL do niemal całego basenu Morza Południowochińskiego nie tylko był wyrazem solidarności z państwami Azji Południowo-Wschodniej, ale również dowodziło większego zaangażowania Stanów Zjednoczonych (patrona) w spełnienie oczekiwań Filipin (klienta) dotyczących wyraźnej solidarności międzynarodowej i współpracy w sferze deklaratywnej związanej ze sporami na Morzu Południowochińskim.

Dynamiczna sytuacja na Morzu Południowochińskim, a przede wszystkim kwestia postepowania trybunału arbitrażowego sprawiły, że w Pekinie zaczęto rozważać pewne ustępstwa wobec rządu w Manili. Według nieoficjalnych doniesień prasowych strona chińska była gotowa zgodzić się na pewne ustępstwa w zamian za powstrzymanie złożenia oficjalnej pisemnej skargi do ITLOS, na co termin mijał wraz z końcem marca. Wśród propozycji znalazły się między innymi postulaty o wycofaniu statków z płycizny Scarborough, a także zwiększeniu chińskich inwestycji na Filipinach. Prezydent Aquino miał przedstawić swojemu gabinetowi chińską ofertę, która podzieliła członków rządu, przy czym minister spraw zagranicznych Albert del Rosario stał na stanowisku, żeby kontynuować zainicjowane kroki prawne. Mimo braku konsensusu na tamten moment, zgodnie z opinią byłego doradcy ds. bezpieczeństwa Roilo Goleza, propozycja Chin została odebrana jako oznaka słabości oraz przejaw obaw odnośnie skutków wyroku trybunału w tej sprawie na pozycję ChRL na Morzu Południowochińskim[598].

[596] S. Grudgings, *Insight - China's assertiveness hardens Malaysian stance in sea dispute*, 26.02.2014, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-malaysia-china-maritime-insight-idUKBREA1P1Z020140226 [dostęp 12.12.2021].
[597] Z. Keck, *US Challenges China's Nine-Dash Line Claim*, 12.02.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/02/us-challenges-chinas-nine-dash-line-claim/ [dostęp 12.12.2021].
[598] P. Esmaquel II, *China offers PH 'carrot' to quit case*, 26.02.2014, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/51558-china-derail-philippines-memorial-itlos/ [dostęp 12.12.2021].

Z perspektywy relacji patron-klient, oferta Pekinu świadczyła o tym, że chińscy decydenci byli skłonni do rozwiązywania sytuacji kryzysowych nieoficjalnymi kanałami dyplomatycznymi (sposób działania wpisujący się w nieformalny charakter relacji patron-klient), a także mają skłonności do wykorzystywania różnego rodzaju zachęt, również tych o charakterze ekonomicznym (np. zwiększenie inwestycji) do osiągania swoich strategicznych celów. Jest to sposób działania charakterystyczny dla patronatu, świadczący o świadomości chińskiego rządu jakie możliwości daje prowadzenie polityki zagranicznej z wykorzystaniem tego rodzaju narzędzi.

Zarówno mobilizacja Filipin, Malezji oraz Wietnamu jak i subtelne zmiany amerykańskiego podejścia do sytuacji w regionie musiały się spotkać z odpowiedzią ze strony Pekinu. Z uwagi na dominującą rolę Filipin w obu wyżej wymienionych kwestiach, stąd to właśnie na tym państwie skupiła się uwaga Chin, co było widoczne za sprawą trwających niemal miesiąc napięć w pobliżu płycizny Second Thomas. Chińskie działania rozpoczęły się od blokady dostępu dwóm filipińskim statkom zaopatrzeniowym do płycizny przez dwie jednostki straży przybrzeżnej (Haijing 3112 i Haijing 3113), podobnie jak to było rok wcześniej. Rzecznik ministerstwa spraw zagranicznych ChRL Qin Gang, uzasadnił te działania, argumentując, iż statki przewoziły materiały budowlane i filipińskie flagi. Powołał się tym samym na „Deklarację o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", zabraniającą stronom sporu budowy jakiejkolwiek infrastruktury na spornych terytoriach[599]. Ostatecznie filipińskie statki przerwały misję zaopatrzeniową, a ministerstwo spraw zagranicznych wezwało chińskiego *charge d'affairs*, na ręce którego złożono drugi oficjalny protest w ciągu zaledwie dwóch tygodni (pierwszy protest z końca lutego dotyczył agresji wobec rybaków z użyciem armatek wodnych)[600]. Blokada morska zmusiła filipiński rząd do podjęcia niekonwencjonalnych działań tymczasowych, polegających na dostarczeniu niezbędnych zapasów żołnierzom stacjonującym na płyciźnie Second Thomas drogą powietrzną, poprzez przeprowadzenie dwóch zrzutów zaopatrzenia[601]. Problemy Filipin zostały dostrzeżone prze Stany Zjednoczone, albowiem Brian Goldbeck, pełniący funkcję *charge d'affaires* w placówce

[599] F. Mangosing, *DND confirms report on expulsion of PH vessels by Chinese ships*, 11.03.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/100159/dnd-confirms-report-on-expulsion-of-ph-vessels-by-chinese-ships [dostęp 12.12.2021].
[600] M. Del Callar, *PHL protests China's blocking of PHL vessels at Ayungin Shoal*, 11.03.2014, „GMA News Online", https://www.gmanetwork.com/news/topstories/nation/352044/phl-protests-china-s-blocking-of-phl-vessels-at-ayungin-shoal/story/ [dostęp 12.12.2021].
[601] *Philippine aircraft drops supplies to troops at disputed Renai reef*, 12.03.2014, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/asia/article/1447170/philippine-aircraft-drops-supplies-troops-disputed-renai-reef [dostęp 12.12.2021].

dyplomatycznej w Manili, wydał oświadczenie, w którym wyraził zaniepokojenie ostatnimi prowokacjami Chin prowadzącymi do zwiększenia napięć w regionie[602]. Warto zaznaczyć, że strona amerykańska zwróciła uwagę na funkcjonowanie filipińskiego posterunku na płyciźnie Second Thomas, działającego na wraku statku BRP Sierra Madre, który osiadł na mieliźnie w 1999 r. Było to o tyle istotne, że filipińscy żołnierze stacjonowali tam przed opracowaniem „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" z 2002 r., na którą powoływała się strona chińska. Według deklaracji, strony sporu miały nie zasiedlać spornych obszarów[603]. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że do tego momentu w oficjalnej narracji rządu Filipin obecność żołnierzy na Second Thomas nie była rozpatrywana w kategoriach oficjalnego garnizonu, ale w marcu 2014 r. sprawa uległa zmianie za sprawą oświadczenia wydanego przez ministerstwo spraw zagranicznych, w którym potwierdzono, że statek BRP Sierra Madre został celowo umieszczony na mieliźnie, aby pełnić funkcję posterunku sił zbrojnych[604]. Stanowisko ministerstwa spraw zagranicznych Filipin spotkało się z potępieniem ze strony ChRL, podtrzymującej opinię o nielegalnej okupacji płycizny Second Thomas. Ponadto Pekin wciąż powoływał się na filipińskie deklaracje, zgodnie z którymi rząd w Manili zobowiązał się do usunięcia wraku BRP Sierra Madre [605].

Asertywna postawa Chin wobec Filipin w pobliżu płycizny Second Thomas z pewnością nie przyczyniła się do zwiększenia poparcia pośród członków rządu w Manili dla chińskiej propozycji kompromisu, zakładającej rezygnację z przedłożenia pisemnej skargi do ITLOS. Nie powinien zatem dziwić fakt, że tuż przed upływem terminu ministerstwo spraw zagranicznych Filipin poinformowało o złożeniu protokołu zawierającego między innymi uzasadnienie roszczeń na Morzu Południowochińskim (składającego się z 4 tys. stron) do Międzynarodowego Trybunału Prawa Morza[606]. Ten krok był przypieczętowaniem jawnego sprzeciwu wobec Pekinu, który stoi na stanowisku,

[602] T. Quismundo, *US troubled by Ayungin Shoal incident*, 12.03.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/100211/us-troubled-by-ayungin-shoal-incident [dostęp 12.12.2021].
[603] M. Green, K. Hicks, Z. Cooper, J. Schaus, J. Douglas, *Counter-Coercion Series: Second Thomas Shoal Incident*, 08.06.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/counter-co-2nd-thomas-shoal/ [dostęp 12.12.2021].
[604] *DFA Statement On China's Allegation That The Philippines Agreed To Pull-Out Of The Ayungin Shoal*, 14.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/dfa-news/dfa-releasesupdate/2333-dfa-statement-on-china-s-allegation-that-philippines-agreed-to-pull-out-of-the-ayungin-shoal [dostęp 12.12.2021].
[605] *Philippines get bolder on Ren'ai Reef issue*, 20.03.2014, „People's Daily Online", http://en.people.cn/98649/8572620.html [dostęp 12.12.2021].
[606] K. A. Sabillo, *PH files 4,000-page 'memorial' vs China before int'l court*, 30.03.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/101265/ph-sends-memorial-vs-china-to-intl-court [dostęp 12.12.2021].

żeby wszelkie nieporozumienia rozstrzygać na drodze dwustronnych negocjacji, unikając w ten sposób umiędzynaradawiania sporu. Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami chiński rząd nie spełnił warunków formalnych w postaci złożenia własnych kontrargumentów do ITLOS przed końcem 15 grudnia 2014 r., aczkolwiek ministerstwo spraw zagranicznych ChRL opublikowało nieoficjalny dokument, w którym przedstawiono uzasadnienie bojkotu procedur arbitrażowych[607].

Z uwagi na przytłaczającą asymetrię pod względem liczby statków (zarówno okrętów wojennych jak i cywilnych jednostek funkcjonujących w ramach straży przybrzeżnej oraz milicji morskiej) jakimi dysponują Chiny oraz Filipiny i związane z tym możliwości egzekwowania swoich roszczeń, zdecydowana większość incydentów na Morzu Południowochińskim opiera się na schemacie, w którym to ChRL uniemożliwia działania pozostałych stron sporu. Mimo wyraźnych dysproporcji zdarzają się jednak przypadki, w których to innym państwom udaje się wyegzekwować przepisy zgodnymi z roszczeniami. Na początku maja 2014 r. filipińska policja morska (Philippines Maritime Police) zatrzymała chiński kuter rybacki w odległości 60 mil morskich od wybrzeża wyspy Palawan, na pokładzie którego oprócz 11 rybaków znalazło się ponad 500 sztuk morskich żółwi zagrożonych wyginięciem[608]. Załoga statku została aresztowana, a kuter odholowano do Puerto Princesa. Rzeczniczka chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych przedstawiła stanowisko, według którego rząd domagał się natychmiastowego uwolnienia rybaków. Z kolei chińskie media prowadziły narrację sugerującą bezprawne działania filipińskich służb morskich[609]. Incydent miał duże znaczenie dla przebiegu sporu na Morzu Południowochińskim, ponieważ rybacy argumentowali - zgodnie z narracją chińskiego rządu – że znajdowali się na chińskich wodach. Ponadto sprzeciw rządu w Manili wobec Pekinu w sprawie natychmiastowego uwolnienia rybaków doprowadził do prób ingerencji w wewnętrze sprawy Filipin. Wywierano presję na chińskiej społeczności zamieszkującej wyspę Palawan, żeby nie współpracowała z filipińskimi władzami, utrudniając znalezienie tłumacza na potrzeby procesu. Ponadto chińska ambasada odmówiła wydania „zaświadczenia o niskich

[607] R. J. Heydarian, *The Diplomatic Implications of Philippines-China Arbitration,* 21.01.2015, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/the-diplomatic-implications-of-philippines-china-arbitration/ [dostęp 12.12.2021].

[608] J. Laude, *11 Chinese poachers arrested*, 08.05.2014, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2014/05/08/1320563/11-chinese-poachers-arrested [dostęp 12.12.2021].

[609] Z. Keck, *Philippines Seizes Chinese Fishing Boat in South China Sea*, 07.05.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/05/philippines-seizes-chinese-fishing-boat-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

dochodach", które pozwoliłoby na przydzielenie oskarżonym obrońcy z urzędu. Wszystkie działania miały na celu opóźnienie procesu, który mógłby stanowić niebezpieczny precedens. Dodatkowo była to forma zniechęcenia filipińskich urzędników do kontynuowania postępowania. Tym samym chiński rząd chciał wykorzystać luki prawne na swoją korzyść, ale nawet po zapadnięciu wyroku skazującego reakcja Pekinu była zdecydowanie mniej radykalna niż w przypadku podobnej sytuacji, do której doszło w 2010 r. pomiędzy Chinami i Japonią. Część analityków prognozowało, że łagodniejsza postawa w przypadku tego konkretnego incydentu świadczy o redefinicji polityki na Morzu Południowochińskim w kierunku bardziej umiarkowanej wersji. Za takim scenariuszem przemawiały obawy związane z postepowaniem trybunału arbitrażowego, zainicjowanie Nowego Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku, a także chęć zacieśnienia relacji z ASEAN w ramach dyplomacji peryferyjnej. Przewaga Filipin nad Japonią wynikała również z doświadczeń historyczny. Rząd w Pekinie zdawał sobie sprawę, że łagodna postawa wobec Japonii wzbudziłaby wiele kontrowersji wewnątrz kraju z uwagi na historię relacji dwustronnych. Z kolei w przypadku Filipin zagrożenie wzmocnieniem nastrojów nacjonalistycznych było mało prawdopodobne. Należy również dodać, że duża część uwagi chińskich decydentów i obywateli skupiała się w tym okresie na Wietnamie w związku z napięciami wokół rozmieszczenia platformy wiertniczej Haiyang Shiyou 981 (HYSY-981) na spornych wodach archipelagu Paracele, zaledwie 120 mil morskich od wietnamskiego wybrzeża[610].

Na połowę 2014 r. przypada seria niezwykle istotnych wydarzeń z długoterminowej perspektywy sporu na Morzu Południowochińskim, ponieważ w tym okresie zaczęto przywiązywać większą uwagę do budowy przez Chiny sztucznych wysp na spornych obszarach. Należy wskazać, iż strona chińska rozpoczęła działania metodą faktów dokonanych. Dzięki zdjęciom satelitarnym wiemy, że prace w tym zakresie rozpoczęły się już w połowie 2013 r., kiedy flota statków rozpoczęła prace rekultywacyjne wokół siedmiu raf w archipelagu Spratly[611]. Statki pozyskiwały ziemię, żwir oraz koralowce z dna morza, a następnie usypywały ją na rafach całkowicie lub częściowo zanurzonych w wodzie, powiększając tym samym ich powierzchnię. Filipiny,

[610] Lim Kheng Swe, Li Mingjiang, *The Half-Moon Shoal Trials: China's Half-Hearted Response*, 19.12.2014, „RSIS Commentary", https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/co14249-the-half-moon-shoal-trials-chinas-half-hearted-response/#.YitSZxDMJ3l [dostęp 12.12.2021].
[611] Budowa przez ChRL sztucznych wysp obejmowała takie rafy jak: Fiery Cross, Johnson South, Cuarteron, Hughes, Gaven, Mischief, Subi.

obok Stanów Zjednoczonych, odegrały bardzo ważną rolę w propagowaniu informacji na temat budowy przez ChRL sztucznych wysp w archipelagu Spratly na Morzu Południowochińskim. Stanowcza pozycja Filipin wobec chińskiej aktywności była możliwa dzięki wyraźnemu poparciu ze strony Waszyngtonu, zarówno w domenie solidarności międzynarodowej jak i transferu bezpieczeństwa. Tuż przed wizytą amerykańskiego prezydenta Baracka Obamy w Manili, minister obrony Filipin Voltaire Gazmin oraz ambasador USA Philip Goldberg, podpisali 28 kwietnia 2014 r. umowę o wzmocnionej współpracy obronnej (Enhanced Defense Cooperation Agreement, EDCA), będącej efektem ośmiu rund negocjacyjnych rozpoczętych w sierpniu 2013 r.[612] Na mocy umowy strona amerykańska uzyskała dostęp do ośmiu „uzgodnionych lokacji", czyli baz wojskowych na terytorium Filipin, osiągając w ten sposób swoje cele strategiczne jako patron. W dokumencie zawarto również ustalenia z zakresu realizacji wspólnych ćwiczeń i szkoleń oraz innych form wsparcia filipińskich sił zbrojnych. Jednym z nich było umożliwienie dostępu do „artykułów obronnych", co było jednoznaczne z przekazywaniem różnego rodzaju sprzętu, na przykład statków dla straży przybrzeżnej, które miały przyczynić się do budowy filipińskiej świadomości w domenie morskiej (maritime domain awareness, MDA). To z kolei było częścią działań zorientowanych na realizacji oczekiwań klienta – Filipin[613].

Jeżeli weźmiemy pod uwagę krytykę chińskich działań przez państwa Azji Południowo-Wschodniej w tym okresie, to Filipiny były liderem pod tym względem. Można wskazać kilka przyczyn tak konfrontacyjnej postawy wobec Pekinu. Warto zacząć od tego, że trzy z siedmiu raf, objętych pracami konstrukcyjnymi znajdowały się w granicach wyłącznej strefy ekonomicznej kraju, co stanowiło bezpośrednie naruszenie jego suwerenności. Ponadto wstępne szacunki rządu uwzględniające zniszczenia raf koralowych będących skutkiem prac budowlanych mówiły o stratach filipińskich rybaków wynoszących 100 mln USD rocznie. Biorąc pod uwagę cel chińskich działań warto wskazać, iż stanowiły pogwałcenie art. 5 „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" z 2002 r., mówiącego o wstrzymaniu się od aktywności, które mogłyby się przyczynić do komplikacji lub eskalacji sporów. Nie bez znaczenia pozostawała także sprawa procesu trybunału arbitrażowego, ponieważ sztuczne wyspy

[612] C. A. Thayer, *Analyzing the US-Philippines Enhanced Defense Cooperation Agreement*, 02.04.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/05/analyzing-the-us-philippines-enhanced-defense-cooperation-agreement/ [dostęp 12.12.2021].
[613] D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit., s. 89-90.

miały utrudnić zdefiniowanie prawnego statusu obiektów będących przedmiotem sporów terytorialnych. Ostatnim powodem stanowczych działań administracji Aquino było zapobieganie polityce Pekinu, mającej na celu przejęcie faktycznej kontroli nad obszarem w obrębie własnych roszczeń wyrażonych przez linię *dziewięciu kresek*[614].

Pierwsze publiczne relacje na temat sztucznych wysp pojawiły się w maju 2014 r., ale rząd w Manili podjął pierwsze kroki dyplomatyczne w tym zakresie już na początku kwietnia[615]. Ministerstwo spraw zagranicznych zgłosiło czwartego kwietnia formalny protest do Chin w sprawie rekultywacji terenu na rafie Johnson South (Johnson South Reef), będącej pod chińską kontrolą od 1988 r. Pekin odrzucił protest, co zostało wyjaśnione przez rzeczniczkę chińskiego resortu spraw zagranicznych Hua Chunying, która potwierdziła doniesienia o prowadzeniu prac konstrukcyjnych, ale odmówiła wskazania co jest ich celem. Zaznaczyła przy tym, że rafa jest chińskim terytorium, dlatego rząd ChRL może na nim prowadzić dowolne działania[616]. Filipińska dyplomacja kontynuowała swoją aktywność mającą na celu nagłośnienie przedsięwzięć podejmowanych przez ChRL na spornych obszarach, o czym najlepiej świadczy publikacja zdjęć rafy Johnson South przedstawiających efekty rekultywacji terenu w ciągu dwóch lat. Oprócz tego działania Pekinu zostały potępione jako niezgodne z „Deklaracją o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" jak i prawem międzynarodowym[617].

Mimo stanowczej postawy Filipin, minister spraw zagranicznych, Albert del Rosario, zdając sobie sprawę z kumulacji napięć wokół Morza Południowochińskiego, podjął próbę rozładowania sytuacji poprzez propozycję tymczasowego wstrzymania przez strony sporu wszystkich działań prowadzących do eskalacji napięć. Rząd w Pekinie nie chciał jednak podporządkować się tej propozycji[618]. Reakcja chińskiego rządu nie powinna być zaskoczeniem, ponieważ z racji swojej przewagi w regionie był

[614] I. Storey, *China's Terraforming in the Spratlys: A Game Changer in the South China Sea?*, 23.06.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2015_29.pdf [dostęp 12.12.2021].
[615] I. Storey, *China's Terraforming in the Spratlys: A Game Changer in the South China Sea?*, 23.06.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2015_29.pdf [dostęp 12.12.2021].
[616] T. Moss, *China Begins Construction in Spratly Islands*, 14.05.2014, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304908304579561123291666730 [dostęp 12.12.2021].
[617] *China's Reclamation On Mabini Reef*, 15.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/index.php/2013-06-27-21-50-36/dfa-releases/2871-china-s-reclamation-on-mabini-reef [dostęp 12.12.2021].
[618] *UPDATE 1-Philippines calls for construction freeze in South China Sea*, 16.06.2014, „Reuters", https://www.reuters.com/article/philippines-southchinasea-idUSL4N0OX1YM20140616 [dostęp 12.12.2021].

przyzwyczajony do stawiania warunków słabszym państwom, a nie do podporządkowywania się ich propozycjom. Taką właśnie postawę zazwyczaj reprezentują państwa pełniące rolę patrona. Z podobną reakcją chińskich decydentów spotkał się „potrójny plan działań (triple action plan)", który szef filipińskiej dyplomacji przedstawił na początku sierpnia 2014 r. podczas 47. ministerialnego spotkania ASEAN. Wśród trzech punktów oprócz proponowanego wcześniej moratorium nawiązującego do art. 5 „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", uwzględniono również przyspieszenie prac nad skuteczną implementacją deklaracji oraz opracowaniem Kodeksu Postępowania. W ostatnim punkcie odniesiono się do procedury arbitrażowej realizowanej w oparciu o prawo międzynarodowe ze szczególną rolą UNCLOS, które według Filipin może pomóc w rozwiązaniu sporów i jest zgodna z deklaracją z 2002 r.[619] Nowy plan Filipin, podobnie jak wcześniejsze inicjatywy, nie uzyskał poparcia ze strony ChRL, która nie mogła sobie pozwolić na okazanie słabości poprzez przestrzeganie warunków opracowanych przez znacznie słabsze państwa regionu. Minister spraw zagranicznych ChRL Wang Yi krytycznie ocenił „potrójny plan działań", który miał jedynie przeszkodzić w ciągnących się negocjacjach poświęconych rozwiązaniu sporów. Jego filipiński odpowiednik, Albert del Rosario, odrzucił chińskie argumenty, podkreślając, że plan zawiera w sobie elementy z „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", którą Chiny podpisały. Na tej podstawie można stwierdzić, że to nie treść propozycji stanowiła główny problem, ale fundamentalne znaczenie miał fakt, że nie była to propozycja Pekinu. Chińscy decydenci nie mogli sobie pozwolić na oddanie inicjatywy innym państwom, ponieważ doprowadziłoby to do strat wizerunkowych i pogorszenia pozycji negocjacyjnej, na co kreujący postawę patrona Pekin nie mógł sobie pozwolić[620]. W przeciwieństwie do Chin, Stany Zjednoczone znowu wykazały się solidarnością z Filipinami, utrwalając tym samym swój patronat. Sekretarz stanu John Kerry poparł wysiłek i zaangażowanie Manili w poszukiwaniu alternatywnych sposobów na ograniczenie napięć na spornych obszarach. Każda tego rodzaju inicjatywa stawała się okazją do rywalizacji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i ChRL o konsolidację swoich wpływów w regionie i wzmocnienie pozycji w roli patrona.

[619] *Philippines Presents Triple Action Plan At 47th ASEAN Foreign Ministers' Meeting in Nay Pyi Taw*, 09.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/dfa-news/dfa-releasesupdate/3789-philippines-presents-triple-action-plan-at-47th-asean-foreign-ministers-meeting-in-nay-pyi-taw [dostęp 12.12.2021].

[620] Chun Han Wong, *China Rejects Philippine Proposal on South China Sea Disputes*, 09.08.2014, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/china-rejects-philippine-proposal-on-south-china-sea-disputes-1407574262 [dostęp 12.12.2021].

Dlatego chińskie media państwowe rozpoczęły narrację, że promocja przez amerykańskiego Sekretarza Stanu wstrzymania prac konstrukcyjnych na spornych obiektach na Morzu Południowochińskim spotkała się z chłodną reakcją przedstawicieli państw Azji Południowo-Wschodniej, biorących udział w 21. odsłonie ARF na szczeblu ministerialnym, zorganizowanej w Birmie na początku sierpnia 2014 r. Chiński przekaz został zburzony przez singapurskiego ministra spraw zagranicznych, który stwierdził, że filipińska koncepcja spotkała się z generalnie pozytywnym odbiorem państw członkowskich ASEAN uczestniczących w sporze na Morzu Południowochińskim[621].

Niechęć Pekinu do jakichkolwiek propozycji pozostałych stron sporu nie oznaczała, że chiński rząd pozostawał całkowicie bierny i ograniczał się do negacji wszystkich inicjatyw. Chińscy decydenci dążyli jednak do budowy własnej narracji przebiegu sporu na Morzu Południowochińskim, której miały się podporządkować pozostałe strony sporu i szerzej państwa Azji Południowo-Wschodniej. Żeby osiągnąć ten cel przedstawiano własne inicjatywy zmierzające do rozwiązania sporów. Na konferencji prasowej po ministerialnym szczycie Chiny-ASEAN, do którego doszło dziewiątego sierpnia 2014 r., szef chińskiej dyplomacji Wang Yi, podkreślił znaczenie „podejścia dwutorowego (dual-track approach)" w rozwiązaniu problemów wokół Morza Południowochińskiego. Zaznaczył jednocześnie, że ogólna sytuacja na spornych obszarach jest stabilna, a swoboda żeglugi nie jest zagrożona. Z jednej strony Wang Yi budował własną narrację o stabilnej sytuacji, żeby uśpić czujność państw regionu niebędących bezpośrednio zaangażowanych w spory, a z drugiej chciał pozbawić argumentów Stany Zjednoczone, które dążyły do większego udziału w sytuacji na Morzu Południowochińskim poprzez misje swobody żeglugi (FONOP), dzięki którym Waszyngton realizował swoje zobowiązania w obszarze transferu bezpieczeństwa w ramach patronatu. Zgodnie z chińską interpretacją, „dwutorowość" zakłada jednoczesne rozwiązywanie sporów bilateralnych przez bezpośrednio zainteresowane państwa w drodze negocjacji oraz utrzymanie pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim dzięki wspólnym wysiłkom Chin i dziesięciu państw członkowskich ASEAN[622]. Podczas gdy założenia koncepcji wydają się na tyle ogólne,

[621] R. G. Sutter, Chin-Hao Huang, *China Advances, More Opposition in South China Sea*, „Comparative Connections", https://cc.pacforum.org/2014/09/china-advances-opposition-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

[622] *Wang Yi: Handle the South China Sea issue through the "dual-track" approach*, 09.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2747_663498/2749_663502/201408/t20140810_518825.html [dostęp 12.12.2021].

że nie stwarzają bezpośredniego zagrożenia, to przy bliższej analizie można stwierdzić, że chińska inicjatywa ma przede wszystkim służyć interesom ChRL. „Podejście dwutorowe" działa na korzyść Chin, ponieważ poruszanie się w jego ramach prowadzi do zwiększenia podziałów wewnątrz ASEAN, a także utrudnia udział stron trzecich, posiadających wystarczający potencjał do równoważenia i przeciwdziałania arbitralnym decyzjom dotyczących sytuacji na Morzu Południowochińskim. Dodatkowym wyzwaniem jest ścisłe powiązanie obu torów. Sposób w jaki ChRL angażuje się w rozwiązanie sporu z pozostałymi stronami wpływa bezpośrednio na stabilność regionu, natomiast zaangażowanie pozostałych państw ASEAN we współpracę z Chinami w ramach regionalnych inicjatyw jest ściśle powiązane ze metodami jakimi Pekin zarządza sporami. W związku z tym nadrzędnym celem „podejścia dwutorowego" jest wzmocnienie podziałów wewnątrz ASEAN w sprawie kwestii dotyczących Morza Południowochińskiego. Warto zwrócić uwagę, że stowarzyszenie pojawia się jedynie w przypadku „drugiego toru", gdzie jest mowa o „zachowaniu pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim". Tymczasem w „pierwszym torze" wykluczono udział ASEAN, a „rozwiązywanie sporów dwustronnych" jest ograniczone jedynie do czterech państw członkowskich stowarzyszenia (Filipiny, Malezja, Wietnam, Brunei). Koncepcja promuje zatem długoletnią narrację Pekinu, według której spory powinny być rozwiązywane w formule bilateralnej. Takie warunki działały na korzyść rządu w Pekinie, któremu zdecydowanie łatwiej prowadzić negocjacje z każdą ze stron osobno niż w kolektywnej formule całego ASEAN, lub nawet mniejszej podgrupy państw zaangażowanych w spór, które są zjednoczone przeciwko Chinom. Skłonność chińskiego rządu do tworzenia diad w ramach, których mają być rozwiązane spory, stanowi także argument za tym, iż budowa relacji patron-klient wpisuje się w ogólną strategię ChRL na Morzu Południowochińskim[623].

3.1.2 Sztuczne wyspy jako jedno z narzędzi w relacji patron-klient na Morzu Południowochińskim

Temat usypywania sztucznych wysp na Morzu Południowochińskim, który zdominował chińsko-filipińskie relacje w 2014 r. był kontynuowany w 2015 r., co również wynikało z udzielenia wsparcia i *de facto* patronatu przez Waszyngton. W dniach

[623] P. Parameswaran, *The Challenge to China's South China Sea Approach*, 01.04.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/04/the-challenge-to-chinas-south-china-sea-approach/ [dostęp 12.12.2021].

20-21 stycznia odbyła się 5. edycja strategicznego dialogu bilateralnego (Bilateral Strategic Dialogue, BSD), podczas której jednym z głównych tematów rozmów było Morze Południowochińskie[624]. Szczególnie istotne znaczenie miała wspólna konferencja prasowa po zakończeniu dialogu, na której obie strony przedstawiły wspólne stanowisko potępiające politykę Pekinu na Morzu Południowochińskim, zorientowaną na rozbudowie sztucznych wysp, mających na celu zmianę *status quo* na korzyść chińskiego rządu [625] . Szczególnie duże zaniepokojenie budziła perspektywa budowy pasów startowych dla samolotów na sztucznych wyspach - zwłaszcza na rafie Fiery Cross (Fiery Cross Reef) - na co zawracał uwagę minister spraw zagranicznych Albert del Rosario już w październiku 2014 r.[626] Decydenci w Manili zdawali sobie sprawę, że do tej pory tylko Brunei i Chiny nie dysponowały tego rodzaju infrastrukturą w obrębie spornych obszarów archipelagu Spratly. Ostatecznie Pekinowi udało się uzyskać nowe możliwości strategiczne na Morzu Południowochińskim dzięki zakończeniu we wrześniu budowy pierwszego pasa startowego dla samolotów o długości ponad 3 km na rafie Fiery Corss[627]. Na uwagę zasługuje również informacja, że dwa inne pasy startowe były w trakcie budowy odpowiednio na rafach Mischief i Subi. Stanowiło to jasny sygnał, że rząd ChRL nie zadowoli się wyrównaniem swoich możliwości strategicznych z pozostałymi stronami sporu, ale chce zdobyć przewagę nad innymi państwami, równą tej, którą posiada w innych obszarach jak siły zbrojne czy potencjał gospodarczy[628]. Dążenia Chin do ciągłego rozwoju swoich możliwości dowidzi o toczącej się rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi, która w przypadku Azji Południowo-Wschodniej odgrywa się przede wszystkim na Morzu Południowochińskim, gdzie duże znaczenie mają wpływy w poszczególnych państwach członkowskich ASEAN.

Rozbudowa sztucznych wysp wciąż pozostawała tylko jednym z wielu narzędzi do dyspozycji chińskiego rządu, które wykorzystywał do egzekwowania swojej pozycji

---

[624] *Fifth Philippines-United States Bilateral Strategic Dialogue*, 21.01.2015, Ambasada Stanów Zjednoczonych na Filipinach, https://ph.usembassy.gov/fifth-philippines-united-states-bilateral-strategic-dialogue/ [dostęp 12.12.2021].

[625] P. Parameswaran, *Philippines Blasts China on South China Sea Reclamation Work*, 22.01.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/01/philippines-blasts-china-on-south-china-sea-reclamation-work/ [dostęp 12.12.2021].

[626] L. B. Salaverria, *PH files diplomatic protest vs China airstrip*, 26.11.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/114825/ph-files-diplomatic-protest-vs-china-airstrip [dostęp 12.12.2021].

[627] T. Gibbons-Neff, *China finishes first airstrip in hotly-contested island chain*, 25.09.2015, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2015/09/25/china-finishes-first-airstrip-in-hotly-contested-island-chain/ [dostęp 12.12.2021].

[628] K. Hunt, *Satellite images suggest China 'building third airstrip' in South China Sea*, 15.09.2015, „CNN", https://edition.cnn.com/2015/09/15/asia/china-south-china-sea-airstrip/index.html [dostęp 12.12.2021].

patrona. Pod koniec stycznia 2015 r. jednostka chińskiej straży przybrzeżnej o numerze 3412 z premedytacją staranowała i doprowadziła do uszkodzenia trzech filipińskich kutrów rybackich (OG Barbie, Ocean Glory 2, Ana Marie) w pobliżu płycizny Scarborough. Incydent został uznany za poważny, ponieważ doprowadził do tego, że ministerstwo spraw zagranicznych złożyło w tej sprawie oficjalny protest dyplomatyczny w chińskiej ambasadzie w Manili. Dodatkowo złożono protest w sprawie wzmożonej aktywności chińskich statków w rejonie płycizny Scarborough prowadzących nielegalne połowy małż olbrzymich, co zostało potraktowane jako działania szkodliwe dla środowiska naturalnego i zarazem niezgodne z prawem międzynarodowym, w tym z UNCLOS[629]. Zarówno działania przymusowe ze strony chińskiej straży przybrzeżnej jak i nielegalne połowy były również prowadzone rok wcześniej, ale na uwagę zasługuje konsekwentna realizacja strategii przez rząd w Manili, opartej na umiędzynarodowianiu asertywnych działań ChRL, co miało przeciwdziałać budowie narracji o Morzu Południowochińskim przez Pekin. Z uwagi na głębokie dysproporcje w możliwościach filipińskich formacji morskich względem Chin, jedyną alternatywą była strategia „obnaż i upokórz (name-and-shame)", mająca na celu przyciągnięcie uwagi społeczności międzynarodowej[630].

Protest Filipin spotkał się z typową odpowiedzią ze strony chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych. Uznano, że przedłużająca się obecność filipińskich statków rybackich w pobliżu płycizny była nielegalna, a działania straży przybrzeżnej stanowiły formę egzekwowania prawa. Co więcej, rzecznik ministerstwa Hong Lei, wezwał rząd w Manili do „skuteczniejszej edukacji rybaków, aby tego rodzaju incydenty nie musiały się powtórzyć w przyszłości"[631]. Okres spokoju (marzec-kwiecień) został ponownie zaburzony przez kolejny incydent w pobliżu płycizny Scarborough, do którego doszło 11 kwietnia. Zgodnie z doniesieniami filipińskiego biura do spraw rybołówstwa trzy jednostki chińskiej straży przybrzeżnej zatrzymały dwa filipińskie kutry rybackie, którym skonfiskowano połowy i uszkodzono sprzęt wykorzystywany przy połowie. Funkcjonariusze straży przybrzeżnej mieli podczas interwencji mierzyć do członków

[629] *Statement on Recent Incidents in The Philippines' Bajo De Masinloc*, 04.02.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/index.php/2013-06-27-21-50-36/dfa-releases/5337-statement-on-recent-incidents-in-the-philippines-bajo-de-masinloc [dostęp 12.12.2021].

[630] S. Tiezzi, *Philippines Accuses China of Ramming Boats in South China Sea*, 05.02.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/02/philippines-accuses-china-of-ramming-boats-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

[631] *China Defends Ship's Action in South China Sea*, 05.02.2015, „Voice of America", https://www.voanews.com/a/reu-china-defends-ships-action-in-south-china-sea/2629934.html [dostęp 12.12.2021].

załogi kutrów rybackich z broni, dlatego incydent został okrzyknięty przez filipińskie media „napadem z bronią w ręku”[632]. Strona chińska za pośrednictwem rzecznika ministerstwa spraw zagranicznych Hong Leia, zaprzeczyła filipińskim doniesieniom, usprawiedliwiając obecność straży przybrzeżnej w tym rejonie suwerennością terytorialną. Ponadto Hong Lei wezwał rząd w Manili do uświadomienia rybaków, że ich połowy w pobliżu płycizny Scarborough są nielegalne i będą się wiązały z konsekwencjami[633]. Bezkompromisowe stanowisko wobec płycizny zostało dodatkowo podkreślone drugim incydentem kilka dni później w tym samym rejonie, przy czym tym razem straż przybrzeżna uniemożliwiła filipińskim rybakom dostęp do łowisk, wykorzystując przeciwko nim armatki wodne. Co interesujące, w tym samym okresie Filipiny i Stany Zjednoczone zorganizowały 31. edycję bilateralnych manewrów wojskowych Balikatan, włącznie z ćwiczeniami na morzu, w których wzięło udział ponad 11 tys. żołnierzy z obu państw[634]. Ograniczony efekt odstraszania ćwiczeń wojskowych ze Stanami Zjednoczonymi sprawił, że na Filipinach zaczęły pojawiać się opinie krytyczne wobec daleko idącej zależności rządu od amerykańskiej protekcji militarnej. Alternatywą miało być położenie większego nacisku na wzmocnienie krajowej gospodarki i w efekcie przeznaczenie większych środków na poprawę autonomicznych zdolności obronnychy[635].

Wbrew krajowej krytyce, rząd w Manili nie ograniczał swojej polityki zagranicznej tylko i wyłącznie do zobowiązań traktatowych z Waszyngtonem. Nauczony doświadczeniami z 2012 r., kiedy Chiny przejęły kontrolę nad płyciznąScarborough, co osłabiło w oczach Filipińczyków amerykański patronat. Filipiny dążyły do jak największego umiędzynarodowienia sporu na Morzu Południowochińskim, a głównym forum wykorzystywanym do tego celu były spotkania w ramach ASEAN. Wszystko zależało jednak od aktualnych nastrojów pozostałych państw członkowskich z uwagi na obowiązującą w stowarzyszeniu zasadę konsensusu. Zaangażowanie Filipin

[632] J. Guinto, *Philippines accuses China Coast Guard of armed robbery*, 24.04.2015, „Inquirer.net”, https://globalnation.inquirer.net/121256/philippines-accuses-china-coast-guard-of-armed-robbery [dostęp 12.12.2021].
[633] *China rejects Philippine allegations of stealing fish*, 25.04.2015, „China Daily”, http://www.chinadaily.com.cn/world/2015-04/25/content_20537198.htm [dostęp 12.12.2021].
[634] *Limited liberty for US troops in Balikatan 2015*, 20.04.2015, „CNN Philippines”, https://www.cnnphilippines.com/news/2015/04/20/Limited-liberty-for-US-troops-in-Balikatan-2015.html [dostęp 12.12.2021].
[635] *Philippines accuses China of turning water cannon on its fishing boats*, 21.04.2015, „Reuters”, https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-usa-idUSKBN0NC0MN20150421 [dostęp 12.12.2021].

w nagłaśnianie chińskich prac konstrukcyjnych na spornych obszarach w archipelagu Spratly zaowocowało zajęciem wyjątkowo ostrego stanowiska przez ASEAN w sprawie Morza Południowochińskiego we wspólnym oświadczeniu po 26. szczycie liderów ASEAN pod koniec kwietnia 2015 r.[636] Wyrażono w nim „poważne obawy" związane z rekultywacją terenu na Morzu Południowochińskim, przyczyniającą się do „podważenia zaufania i pewności siebie oraz zagrożenia dla bezpieczeństwa, stabilności i pokoju". Mimo tego, że Chiny nie zostały bezpośrednio wskazane, był to na tyle jasny przekaz, że każda ze stron zdawała sobie sprawę, które państwo jest odbiorcą tego komunikatu. Według nieoficjalnych doniesień, za zajęciem stanowczej postawy, oprócz Filipin, opowiedziały się takie państwa jak Singapur i Indonezja, czyli kraje, które nie są bezpośrednio zaangażowane w spory na Morzu Południowochińskim[637]. Minister spraw zagranicznych ChRL odpowiedział na stanowisko stowarzyszenia już dzień po publikacji, stwierdzając, że Chiny są „bardzo zaniepokojone" oświadczeniem ASEAN. Argumentował, iż ChRL wykazała się „ekstremalną powściągliwością" w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim[638]. Choć deklaracja Wang Yi o „powściągliwości" można uznać za nadinterpretację, to wyjątkowo twarde stanowisko ASEAN doprowadziło do tego, że Pekin zaczął wysyłać sprzeczne sygnały w temacie budowy sztucznych wysp. Na początku sierpnia chiński minister spraw zagranicznych poinformował, że rekultywacja terenu na spornych obszarach została „już wstrzymana". Następnie we wrześniu przewodniczący Xi Jinping stwierdził podczas swojej wizyty w Stanach Zjednoczonych, że „Chiny nie dążą do militaryzacji" spornych obszarów w archipelagu Spratly. Natomiast w listopadzie, rzecznik chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych Hong Li, przedstawił stanowisko, zgodnie z którym ChRL zakończyła proces rekultywacji terenu w czerwcu, przy czym wciąż jest kontynuowana rozbudowa cywilnej infrastruktury, na przykład dwóch latarni morskich. Dodał jednocześnie, że na niektórych wyspach i rafach zostaną zbudowane obiekty o zastosowaniu obronnym, co nie ma nic wspólnego z militaryzacją regionu i nie jest wymierzone w żadne państwo, a także nie będzie zaburzało swobody przepływu i przelotu w regionie Morza

[636] *Chairman's Statement of the 26th ASEAN Summit Kuala Lumpur & Langkawi, 27 April 2015 "Our People, Our Community, Our Vision"*, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, 27.04.2015, https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/26th-Chairman-Statement-of-the-26th-ASEAN-Summit.pdf [dostęp 12.12.2021].
[637] R. G. Sutter, Chin-Hao Huang, *Ambitious Economic Initiatives amid Boundary Disputes*, „Comparative Connections", https://cc.pacforum.org/2015/05/ambitious-economic-initiatives-amid-boundary-disputes/ [dostęp 12.12.2021].
[638] *UPDATE 1-China "extremely concerned" by ASEAN statement on disputed sea*, 28.04.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/china-southchinasea-idUKL4N0XP51Q20150428 [dostęp 12.12.2021].

Południowochińskiego, a co za tym idzie jest zgodne z normami prawa międzynarodowego[639]. Sprzeczne przekazy miały na celu zburzenie jedności wewnątrz ASEAN wokół chińskiej rozbudowy sztucznych wysp w archipelagu Spratly, aby przeciwdziałać wydawaniu równie krytycznych wspólnych oświadczeń po spotkaniach w ramach stowarzyszenia.

Innym przykładem dywersyfikowania źródeł swojego bezpieczeństwa, co mogło sygnalizować braki w zaspokojeniu oczekiwań Filipin ze strony USA, było zacieśnianie współpracy obronnej z Japonią. Na początku maja 2015 r. oba państwa przeprowadziły pierwsze w historii wspólne manewry morskie na Morzu Południowochińskim, które były wynikiem porozumienia dwustronnego w sprawie wzmocnienia współpracy z zakresu bezpieczeństwa, zawartego w styczniu tego samego roku[640].

Uwaga Chin w drugiej połowie 2015 r., w kontekście Morza Południowochińskiego, skupiła się przede wszystkim na Wietnamie i Malezji, ponieważ między tymi właśnie państwami dochodziło w tym czasie do największej liczby incydentów. Okres względnej stabilizacji, przynajmniej, jeżeli chodzi o Chiny i Filipiny, był wykorzystany przez obie strony do wzmocnienia swojej pozycji na spornych obszarach. Po tym jak pod koniec 2012 r. chiński ambasador zasugerował możliwość utworzenia ADIZ nad Morzem Południowochińskim, na początku maja filipiński wiceadmirał Alexander Lopez poinformował, że na przestrzeni trzech miesięcy Chiny co najmniej sześć razy ostrzegały samoloty sił powietrznych i marynarki wojennej przed naruszeniem strefy powietrznej nad spornymi obszarami Morza Południowochińskiego. Działania ChRL można odczytywać w kontekście testowania państw regionu oraz ich sojuszników lub w przypadku Filipin, amerykańskiego patronatu[641].

W ślad za Chinami poszedł również rząd Filipin, o czym najlepiej świadczy wizyta generała Gregorio Pio Catapanga na kontrolowanej, aczkolwiek będącej częścią sporu z Chinami, wyspie Thitu. Delegacja, na czele której stanął generał, oprócz przedstawicieli wojska składała się także z dziennikarzy, którzy dzięki swoim relacjom mieli kontynuować misję umiędzynaradawiania sporu oraz promowania rozwój turystyki,

[639] C. A. Thayer, *Southeast Asia's Regional Autonomy Under Stress*, [w:] *Southeast Asian Affairs 2016*, M. Cook, D. Singh (red.), ISEAS – Yusof Ishak Institute, Singapore 2016, s. 4.
[640] *Japan steps up maritime engagement with Philippines, Vietnam*, 12.05.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-japan-drills-idUSKBN0NX0LA20150512 [dostęp 12.12.2021].
[641] M. Mogato, *China warns Philippine military planes away from disputed sea area – Manila*, 07.05.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/southchinasea-philippines-idINKBN0NS0G520150507 [dostęp 12.12.2021].

konsolidując w ten sposób kontrolę nad wyspą i jednocześnie podważając roszczenia Pekinu[642]. Podobny cel miało podjęcie w lipcu prac naprawczych statku BRP Sierra Madre przez filipińską marynarkę wojenną, który pełnił funkcję posterunku w pobliżu płycizny Second Thomas. Zarówno w pierwszym jak i w drugim przypadku ministerstwo spraw zagranicznych ChRL odniosło się krytycznie do filipińskich inicjatyw[643]. Stanowisko Pekinu wzbudziło niepokój, dlatego minister obrony Voltaire Gazmin zwrócił się z bezpośrednią prośbą do Stanów Zjednoczonych o wsparcie wywiadowcze w postaci lotów zwiadowczych nad spornymi obszarami Morza Południowochińskiego, umożliwiającym dostarczanie informacji w czasie rzeczywistym o ruchach chińskiej floty, żeby skuteczniej koordynować misje zaopatrzeniowe, między innymi dla posterunku na statku BRP Sierra Madre. Amerykańskie siły zbrojne zgodziły się na taką formę pomocy, która była jednocześnie podważeniem planów Pekinu o utworzeniu ADIZ. Transfer bezpieczeństwa obejmował zatem nie tylko wspólne ćwiczenia, bezpośrednie wsparcie militarne (jego wartość w 2015 r. wyniosła 50 mln USD), ale również pomoc wywiadowczą[644]. Niemniej jednak amerykański patronat nie był wolny od pewnych ograniczeń w sferze solidarności międzynarodowej. Istotnym przykładem były spotkania na szczeblu ministerialnym w ramach ARF oraz Szczytu Azji Wschodniej z początku sierpnia 2015 r. w Kuala Lumpur, na których filipiński minister spraw zagranicznych zaatakował chińską politykę na Morzu Południowochińskim, podkreślając między innymi, że sztuczne wyspy nie generują własnych stref morskich w rozumieniu prawa międzynarodowego (UNCLOS). Argumenty Filipin uzyskały wyraźne poparcie jedynie ze strony Japonii, która jako państwo funkcjonujące w amerykańskiej strefie wpływów może być traktowane w kategoriach pośrednika Stanów Zjednoczonych, to jednak bezpośrednie poparcie ze strony Sekretarza Stanu USA Johna Kerry'ego uczestniczącego w tych spotkaniach stanowiłoby zdecydowanie silniejszy sygnał zarówno dla Pekinu jak i Manili. Na asertywną postawę Filipin, wspartą przez Japonię, w zdecydowany sposób odpowiedział Wang Yi. Szef chińskiej dyplomacji podważył zgodność z „Deklaracją o postępowania stron na Morzu Południowochińskim" zarówno wszczęcie przez

[642] *Philippines military chief vows to defend island in South China Sea*, 12.05.2015, „The Guardian", https://www.theguardian.com/world/2015/may/12/philippines-military-chief-vows-to-defend-island-in-south-china-sea [dostęp 12.12.2021].
[643] *China warns Manila over repairs to ship on Spratly reef outpost*, 15.07.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-southchinasea-china-philippines-idUKKCN0PP0UO20150715 [dostęp 12.12.2021].
[644] F. Gady, *Philippines Asks for US Military Assistance in South China Sea*, 31.08.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/08/philippines-asks-for-us-military-assistance-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

administrację prezydenta Aquino procedury arbitrażowej jak i filipińskie roszczenia do płycizny Scarborough. Ponadto pośrednio nawiązał do antychińskiej polityki Aquino w odniesieniu do zaplanowanych na maj 2016 r. wyborów prezydenckich, zwracając się bezpośrednio do Filipińczyków, żeby „nie byli zakładnikami niewielkiej grupy indywidualności". W zawoalowany sposób zasugerował, że wybory prezydenckie stwarzają okazję do wyboru osoby, która nie będzie „dalej podążać martwą ścieżką" i skorzysta z propozycji Pekinu, mówiącej o tym, że „chińskie drzwi do dialogu są wciąż otwarte dla Filipin". Rada udzielona przez Wang Yi, aby Filipiny „powróciły na właściwą ścieżkę", nie tylko podważała politykę zagraniczną ówczesnego rządu, ale stanowiła krytyczną ocenę amerykańskiego patronatu, wskazując przy tym, że nowa administracja powinna dokonać prochińskiego zwrotu. Innymi słowy Chiny dawały do zrozumienia, że Filipiny zyskają na bliższych relacjach z Pekinem[645].

Dynamiczny rozwój sytuacji w Azji Południowo-Wschodniej oraz chińska ekspansja doprowadziły do podjęcia przełomowego kroku przez Stany Zjednoczone, jakim było wznowienie w październiku 2015 r. misji swobody żeglugi (FONOP) na Morzu Południowochińskim, która ostatni raz w takiej formie miała miejsce w 2012 r. Amerykański niszczyciel USS Lassen przepłynął w ramach FONOP w pobliżu rafy Subi (Subi Reef) w obrębie strefy 12 mil morskich, ze wsparciem z powietrza w postaci samolotów zwiadowczych P-8A Poseidon i P-3 Orion. Duże znaczenie ma fakt, iż rafa znajduje się w spornym archipelagu Spratly i jest pod chińską kontrolą od 1988 r. Operacja miała charakter normatywny, ponieważ Waszyngton chciał w ten sposób podkreślić swoją pozycję, zgodnie z którą rafy nie generują morza terytorialnego (rozciągającego się na odległość 12 mil morskich od linii podstawowej) ani żadnych innych morskich uprawnień. W ten sposób Stany Zjednoczone podważyły chińską narrację, według której sztuczne wyspy utworzone na rafach (wzniesieniach wynurzających się z wody podczas odpływu) dysponują takimi samymi uprawnieniami co „wyspa" w ujęciu prawa międzynarodowego. Podczas gdy pierwotnie FONOPs nie miały spełniać funkcji związanych z odstraszaniem militarnym czy manifestacją dyplomatyczną, tak w obliczu skomplikowanej sytuacji na Morzu Południowochińskim, amerykańskie misje realizowane pod egidą FONOP nabrały nowego sensu właśnie w tych obszarach. Chińska reakcja miała dwa wymiary. Po pierwsze dwie jednostki marynarki wojennej ChRL, Lanzhou (niszczyciel rakietowy Typ 052C) i Taizhou (fregata

[645] *Wang Yi on the South China Sea Issue At the ASEAN Regional Forum*, 11.08.2015, Ambasada ChRL w Czechach, https://www.mfa.gov.cn/ce/cecz//cze/xwdt/t1292028.htm [dostęp 12.12.2021].

Typ 053), śledziły USS Lassen, nadając jednocześnie komunikaty wzywające do opuszczenia wód wokół rafy. Ponadto misja spotkała się z reakcją dyplomatyczną, zarówno ze strony rzecznika ministerstwa spraw zagranicznych Lu Kanga, który potępił amerykańską misję jako „nielegalne wkroczenie" na chińskie wody, jak i wiceministra spraw zagranicznych Zhang Yesuia, który wezwał amerykańskiego ambasadora w ChRL w celu przedłożenia mu protestu dotyczącego „poważnej prowokacji"[646]. Na szczególną uwagę zasługują także słowa rzecznika chińskiego ministerstwa obrony, który stwierdził, że patrol „zagroził chińskiej suwerenności i bezpieczeństwu" i stanowił „podważenie pokoju i stabilności w regionie". Co więcej operacja FONOP została określona jako „działanie polegające na zastraszaniu, którego celem jest militaryzacja regionu Morza Południowochińskiego" [647]. Z perspektywy Stanów Zjednoczonych operacje FONOP miały stanowić deklarację dla państw Azji Południowo-Wschodniej o amerykańskim zaangażowaniu w regionie (*pivot to Asia*) w dobie rosnącej potęgi ChRL oraz udowodnić partnerom lub ściślej mówiąc klientowi (Filipiny), że Waszyngton dostrzega zagrożenie jakie Chiny stanowią na Morzu Południowochińskim, a co za tym idzie podejmuje działania, żeby zwiększyć poczucie bezpieczeństwa stron sporów na tym akwenie. Chińscy decydenci z kolei wykorzystali FONOPs do budowy własnej, alternatywnej narracji, w której to właśnie amerykańskie misje swobody żeglugi niosą ze sobą zagrożenie destabilizacji regionu i militaryzacji spornych obszarów. Z perspektywy relacji patron-klient jest to niezwykle istotna kwestia, ponieważ percepcja źródła zagrożenia jest jednym z głównych elementów definiujących rodzaj i przebieg tego typu stosunków dwustronnych. Jednak w przeciwieństwie do ChRL, Filipiny udzieliły poparcia dla amerykańskiej inicjatywy, o czym świadczy wypowiedź prezydenta Benigno S. Aquino III podczas prezydenckiego forum FOCAP 2015 (Foreign Correspondents Association of the Philippines). Mimo tego, że Waszyngton nie poinformował Manili z wyprzedzeniem o realizacji FONOP, prezydent Filipin wyraził poparcie dla tego rodzaju operacji, aczkolwiek poparcie miało charakter ogólny, dla samej idei misji swobody żeglugi zgodnych z normami prawa międzynarodowego,

[646] M. J. Green, G. B. Poling, *The U.S. Asserts Freedom of Navigation in the South China Sea*, 27.10.2015, „Center for Strategic and International Studies", https://www.csis.org/analysis/us-asserts-freedom-navigation-south-china-sea [dostęp 12.12.2021].
[647] M. Southerland, *U.S. Freedom of Navigation Patrol in the South China Sea: What Happened, What it Means, and What's Next*, 05.11.2015, „U.S.-China Economic And Security Review Commission", https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/US%20Freedom%20of%20Navigation%20Patrol%20in%20the%20South%20China%20Sea.pdf [dostęp 12.12.2021].

niezależnie od tego jakie państwo je przeprowadza[648]. Filipińska administracja była ostrożna ze swoim poparciem, żeby nie antagonizować Pekinu, niemniej jednak amerykańskie FONOPs były w interesie Manili, ponieważ podważały daleko idące roszczenia Pekinu.

3.1.3. Zmiana patrona: problem Morza Południowochińskiego w czasie prezydentury Rodrigo Duterte

W 2016 r. doszło do dwóch przełomowych wydarzeń, które miały ogromny wpływ na przebieg relacji dwustronnych pomiędzy Chinami i Filipinami, a także na sytuację na Morzu Południowochińskim. Pierwszym były wybory prezydenckie na Filipinach, które wbrew wszelkim przewidywaniom wygrał były burmistrz Davao (stanowisko to piastował przez dwie dekady) Rodrigo Duterte, położonego w południowej części Mindanao (będącej jedną z najbiedniejszych grup filipińskich wysp). Nowy prezydent zapoczątkował rewolucję w polityce zagranicznej kraju, za sprawą nowego otwarcia w relacjach z Pekinem, kosztem stosunków z Waszyngtonem. Drugim było ogłoszenie wyroku przez Stały Trybunał Arbitrażowy w Hadze dotyczącego sporu na Morzu Południowochińskim, w którym przyznano rację Filipinom w 13 z 15 przedstawionych argumentów. O znaczeniu tego wydarzenia najlepiej świadczą słowa szefa chińskiej dyplomacji podczas konferencji prasowej, które wygłosił przy okazji wizyty państwowej na Filipinach w listopadzie 2015 r. Wang Yi określił proces arbitrażowy jako „węzeł", który utrudnia poprawę stosunków dwustronnych między państwami. Oprócz tego, że przeniósł w ten sposób pełną odpowiedzialność za napięcia w relacjach dwustronnych na administrację Benigno Aquino, to dał jednocześnie do zrozumienia, że zignorowanie arbitrażu spowoduje poprawę relacji na linii Manila-Pekin. Biorąc pod uwagę zwrot w polityce zagranicznej zainicjowany przez administrację prezydenta Duterte, wszystko wskazuje na to, że przekaz chińskiego ministra spraw zagranicznych został zrozumiany na Filipinach[649]. Warto również zwrócić uwagę, że w 2016 r. doszło do największej liczby incydentów na Morzu Południowochińskim z udziałem obu państw, aczkolwiek wszystkie miały miejsce przed zaprzysiężeniem

[648] *President Aquino at the 2015 FOCAP Presidential Forum*, 27.10.2015, „Official Gazette", https://www.officialgazette.gov.ph/2015/10/27/2015-focap-presidential-forum/ [dostęp 12.12.2021].

[649] *Wang Yi tan Nan Hai zhongcai an：jielinghaixuxilingren* [Wang Yi w sprawie arbitrażu na Morzu Południowochińskim: węzeł musi zostać rozwiązany], 11.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151111_9290862.shtml [dostęp 12.12.2021].

Rodrigo Duterte na 16. prezydenta Filipin, do którego doszło 30 czerwca[650]. Na tej podstawie można stwierdzić, że Pekin zintensyfikował swoje wysiłki w ramach asertywnej postawy na spornych obszarach archipelagu Spratly, żeby pokazać filipińskiej opinii publicznej, że zmiana polityki rządu na prochińską, zgodnie z sugestiami Wang Yi z sierpnia 2015 r., odniesie lepsze rezultaty niż konfrontacyjna polityka Benigno Aquino.

Początek 2016 r. został zdominowany przez konsolidację chińskich wpływów na Morzu Południowochińskim z wykorzystaniem nowej infrastruktury na rafie Fiery Cross, zapewniającej przewagę w powietrzu – pasy startowe dla samolotów. Na początku stycznia doszło do kilku lądowań chińskich samolotów cywilnych na rafie przekształconej w sztuczną wyspę, będącej przedmiotem sporu, na co Filipiny jak i Wietnam zareagowały protestem dyplomatycznym, w którym zarzucono Pekinowi destabilizację regionu[651]. Był to nowy rodzaj chińskiej aktywności w regionie Morza Południowochińskiego, który stał się możliwy dzięki rekultywacji terenu w pobliżu raf. Ponadto kontynuowano rozbudowę „cywilnej infrastruktury" na sztucznych wyspach, co zresztą było zapowiedziane przez Hong Li w listopadzie 2015 r. Na początku kwietnia chińskie ministerstwo transportu zorganizowało ceremonię oficjalnego otwarcia 55-metrowej latarni morskiej na rafie Subi, natomiast dwie kolejne były w trakcie budowy odpowiednio na rafie Cuarteron (Cuarteron Reef) oraz Johnson South[652]. W tym okresie pojawiły się także pierwsze doniesienia o budowie systemów radarowych wysokiej częstotliwości na sztucznych wyspach, które miały zapewnić przewagę w domenie informacyjnej[653].

Rozszerzenie wachlarza podejmowanych przedsięwzięć nie oznaczało, że Chiny zrezygnowały z działań dotychczas prowadzonych na spornych obszarach. Zgodnie z informacjami zawartymi w tabeli nr 2, incydenty najczęściej opierały się na aktywności chińskiej straży przybrzeżnej blokującej dostęp filipińskim jednostkom do różnych części Morza Południowochińskiego. Należy zwrócić uwagę, iż wszystkie przymusowe działania ze strony chińskiej miały miejsce przed wyborami prezydenckimi na Filipinach,

[650] C. Campbell, *Rodrigo Duterte Has Been Sworn In as President of the Philippines*, 30.06.2016, „Time", https://time.com/4388937/philippines-rodrigo-duterte-president-inauguration/ [dostęp 12.12.2021].
[651] *China again lands planes on disputed island in South China Sea: Xinhua*, 06.01.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-idUSKBN0UK1HT20160106 [dostęp 12.12.2021].
[652] P. Parameswaran, *China Unveils New South China Sea Lighthouse on Subi Reef*, 06.04.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/04/china-starts-operating-new-south-china-sea-lighthouse-on-subi-reef/ [dostęp 12.12.2021].
[653] *Another Piece Of The Puzzle*, 22.02.2016, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/another-piece-of-the-puzzle/ [dostęp 12.12.2021].

do których doszło dziewiątego maja 2016 r. Po wyborach doszło tylko do jednej spornej sytuacji, aczkolwiek nie wzięły w niej udziału ani jednostki chińskiej straży przybrzeżnej ani marynarki wojennej. Wydarzenie polegało na interwencji filipińskich funkcjonariuszy straży przybrzeżnej wobec chińskich kłusowników[654]. Charakter tego incydentu, a mianowicie brak zaangażowania organów będących pod kontrolą państwa po stronie ChRL świadczy o tym, że rząd w Pekinie celowo wstrzymał przymusowe działania, żeby nie antagonizować nowej administracji Filipin przed zaprzysiężeniem prezydenta.

Tabela 12. Incydenty na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Filipinami w 2016 r.

	Rodzaj incydentu
5 lutego	Dwa statki chińskiej marynarki wojennej oraz trzy straży przybrzeżnej utrudniały niebezpiecznymi manewrami misję zaopatrzeniową filipińskiego statku BRP Laguna w pobliżu płycizny Half Moon (Half Moon Shoal) płynącego z rafy Rizal (Rizal Reef) w kierunku wyspy Nanshan (Nanshan Island), będącej pod kontrolą Filipin od 1974 r.
28 lutego	Siedem statków chińskiej straży przybrzeżnej uniemożliwiło filipińskim kutrom rybackim prowadzenie połowów w pobliżu atolu Jackson (Jackson Atoll) w archipelagu Spratly. Chińskie ministerstwo spraw zagranicznych uzasadniło obecność straży przybrzeżnej koniecznością odholowania zagranicznego statku, natomiast Filipiny wezwały do ograniczenia działań prowadzących do eskalacji napięć na Morzu Południowochińskim.
5-6 marca	Chińska straż przybrzeżna staranowała filipiński kuter rybacki uniemożliwiając tym samym dostęp do łowisk w pobliżu płycizny Scarborough. Wobec innych rybaków chińskie jednostki użyły potężnych reflektorów i wiązek laserowych.
14 marca	Chińska straż przybrzeżna uniemożliwiła przymusowymi działaniami połowy filipińskiego statku rybackiego Joenel 3 na wodach wokół płycizny Scarborough.
22 marca	Między funkcjonariuszami chińskiej straży przybrzeżnej oraz załogą filipińskiego statku rybackiego doszło do fizycznej konfrontacji przy próbie wyegzekwowania przez stronę chińską blokady łowisk na wodach w pobliżu płycizny Scarborough. Ministerstwo spraw zagranicznych ChRL usprawiedliwiło działania straży przybrzeżnej niestosowaniem się do poleceń przez filipińskich rybaków.
25 maja	Dziesięciu chińskich rybaków na pokładzie statku Lady Luck 020, prowadzących nielegalne pozyskiwanie rafy koralowej w pobliżu filipińskiej wyspy Camiguin nie podporządkowało się interwencji ze strony dwóch statków Biura Rybołówstwa i Zasobów Wodnych Filipin (Bureau of Fisheries and Aquatic Resources) z funkcjonariuszami straży przybrzeżnej na pokładzie. Przy próbie aresztowanie statek z Chińczykami na pokładzie staranował jednostkę należącą do biura, co jednak nie przeszkodziło w aresztowaniu kłusowników. Statek Lady Luck 020 został skonfiskowany, a załodze zasądzono kary finansowe za kłusownictwo.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie doniesień prasowych oraz informacji zgromadzonych przez CSIS, https://csis-ilab.github.io/cpower-viz/csis-china-sea/ [dostęp 15.01.2022].

654 *10 Chinese arrested for alleged poaching off Camiguin*, 26.05.2016, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/134344-chinese-arrested-poaching-camiguin/ [dostęp 12.12.2021].

Polityka zagraniczna rządu w Manili uległa drastycznej zmianie po zaprzysiężeniu Rodrigo Duterte na prezydenta pod koniec czerwca 2016 r. Niecałe dwa tygodnie później Stały Trybunał Arbitrażowy w Hadze wydał orzeczenie w sprawie sporu pomiędzy Chinami i Filipinami na Morzu Południowochińskim, które miało zmienić dynamikę sporu. Z prawnego punktu widzenia wyrok okazał się spektakularnym zwycięstwem Filipin i równie wielką porażką Chin. Sędziowie orzekli, że chińskie roszczenia oparte na tzw. „prawach historycznych" do zasobów w obrębie *linii dziewięciu kresek* są nieważne, a także żaden z elementów geograficznych w archipelagu Spratly nie jest, w rozumieniu UNCLOS, „wyspą" uprawnioną do generowania stref morskich w tym morza terytorialnego jak i wyłącznej strefy ekonomicznej. Ponadto stwierdzono, iż Chiny naruszyły suwerenne prawa Filipin w wyłącznej strefie ekonomicznej kraju poprzez podejmowanie prac rekultywacyjnych i nękanie filipińskich łodzi rybackich i statków badawczych. Co więcej stwierdzono, że budowa przez ChRL sztucznych wysp spowodowała nieodwracalne szkody w ekosystemie morskim, a w trakcie prowadzenia postępowania arbitrażowego podjęto szereg działań prowadzących do eskalacji sporu. Reakcja Pekinu na wyrok była łatwa do przewidzenia, albowiem od samego początku utrzymywano stanowisko, że wyrok nie zostanie ani uznany, ani zaakceptowany. Chińskie media wtórowały rządowi, budując narrację, w której wyrok trybunału jest wynikiem politycznego spisku Stanów Zjednoczonych i Japonii. Skutecznie zostały w ten sposób podsycone nacjonalistyczne nastroje w całych Chinach, gdzie doszło do ograniczonych protestów, podczas których uczestnicy wzywali do bojkotu zarówno towarów amerykańskich jak i filipińskich[655].

Nowe władze na Filipinach nie zamierzały wykorzystać korzystnego wyroku międzynarodowego trybunału traktując go najwyraźniej jako kartę przetargową w relacjach z Chinami. Wyraźnym sygnałem o odejściu od konfrontacyjnej postawy wobec Chin było wrześniowe spotkanie prezydenta Duterte z premierem ChRL na marginesie 11. Szczytu Azji Wschodniej w Laosie, ponieważ nowy prezydent Filipin nie powołał się na wyrok trybunału w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim. Przebieg rozmowy przedstawicieli obu państw świadczył o konsekwencji prezydenta Filipin, ponieważ pod koniec sierpnia 2016 r. w rozmowie z chińskim ambasadorem w Manili Zhao Jinhua, stwierdził, że przez bliżej nieokreślony czas nie będzie się

[655] I. Storey, *Assessing Responses to the Arbitral Tribunal's Ruling on the South China Sea*, 28.07.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_43.pdf [dostęp 12.12.2021].

powoływał na wyrok, ponieważ nie chce doprowadzić do całkowitego zamrożenia rozmów dwustronnych. Zasugerował również, że uzyskany w ten sposób czas przeznaczy na modernizację sił zbrojnych, choć biorąc pod uwagę skalę dysproporcji między państwami w obszarze obronności, należy tę uwagę rozpatrywać w formie żartu[656]. Wstrzemięźliwość w wypowiedziach jak i działaniach zachowali także członkowie rządu. Minister spraw zagranicznych Perfecto Yasay w odpowiedzi na orzeczenie trybunału wydał jedynie krótkie oświadczenie, w którym wezwał do zachowania „wstrzemięźliwości i trzeźwości" w działaniach. Ponadto na spotkaniach w ramach ASEAN nie wychodził – w przeciwieństwie do swojego poprzednika – z inicjatywą, aby we wspólnych oświadczeniach znalazły się nawiązania do postanowień trybunału w Hadze. Jedynym przejawem umiarkowanej opozycji Filipin wobec Chin było odrzucenie przez Perfecto Yasaya chińskiej propozycji negocjacji w sprawie Morza Południowochińskiego z pominięciem orzeczenia trybunału. W obliczu postawy jaką przyjął prezydent w kontaktach z Chinami, reakcja szefa filipińskiej dyplomacji nie miała większego znaczenia. Niemniej jednak był to pierwszy sygnał o rodzącym się „dwugłosie" w polityce zagranicznej, gdzie Rodrigo Duterte reprezentował skrajnie prochińską frakcję, natomiast ministerstwo spraw zagranicznych zajmowało bardziej wyważone stanowisko. Tego rodzaju dychotomia w narracji była charakterystyczna przez cały okres prezydentury Rodrigo Duterte. Prochińska postawa prezydenta była równoważona przez krytykę polityki Pekinu przez szefów resortów spraw zagranicznych i obrony[657].

Mimo odrzucenia propozycji Pekinu przez filipińskiego ministra spraw zagranicznych, podjęto pewne kroki w kierunku wznowienia dialogu dwustronnego w sprawie sytuacji na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Były prezydent Filipin, Fidel Ramos, został wysłany do Hongkongu w roli specjalnego wysłannika, który miał podjąć rozmowy z chińskimi decydentami na temat Morza Południowochińskiego, ale z uwagi na krytykę Ramosa pod adresem administracji Duterte (związaną z zerwaniem proamerykańskiej polityki oraz wojną z przestępczością narkotykową), wkrótce został pozbawiony swojej funkcji[658].

[656] P. L. Viray, *Duterte wants to set aside arbitral ruling — for now*, 29.08.2016, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2016/08/29/1618421/duterte-wants-set-aside-arbitral-ruling-now [dostęp 12.12.2021].
[657] *Philippines asked to 'disregard' tribunal ruling on South China Sea, foreign minister says*, 19.07.2016, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-36832025 [dostęp 12.12.2021].
[658] L. Bautista, *The Philippines and the Arbitral Tribunal's Award: A Sombre Victory and Uncertain Times Ahead*, „Contemporary Southeast Asia" 2016, vol. 38, no. 3, s. 350-351.

Symboliczna podległość Chinom, wyrażona przemilczeniem wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, została bezpośrednio przypieczętowana przez Rodrigo Duterte, który ogłosił separację militarną i gospodarczą od Stanów Zjednoczonych, a także zwrócił się do Chin słowami „przez cały czas będę od was zależny"[659]. Trudno o bardziej jednoznaczną deklarację podporządkowania się jednego państwa drugiemu. Pekin to doceniał, dlatego pierwsza wizyta nowego prezydenta Filipin w Chinach zaowocowała zachętami ekonomicznymi, ale również ustępstwami w kontekście Morza Południowochińskiego, takimi jak umożliwienie połowów w pobliżu płycizny Scarborough, co było podłożem wielu incydentów morskich od czasu przejęcia przez ChRL kontroli nad płyciznią w 2012 r. Dodatkowym impulsem do zacieśnienia relacji z Pekinem były nabierające na sile różnice zdań na linii Manila-Waszyngton o podłożu ideologicznym i światopoglądowym, w związku z przestrzeganiem praw człowieka. Amerykański prezydent Barack Obama skrytykował sztandarowy projekt Rodrigo Duterte związany z bezpardonową walką z przestępczością narkotykową w kraju, w trakcie której dochodziło do śmierci przestępców jak i osób postronnych. O skali przemocy najlepiej świadczą wstępne statystyki mówiące o tym, że w ciągu zaledwie dwóch miesięcy od rozpoczęcia zginęło ponad 3 tys. osób, co było przedmiotem surowej oceny amerykańskich decydentów[660]. Prezydent Filipin w jeszcze ostrzejszy sposób potępił ingerencję amerykańskiego prezydenta w politykę wewnętrzną kraju[661]. Napięcia na tej linii są szczególnie istotne, ponieważ przyczyniły się do zwiększenia determinacji w ograniczeniu współpracy militarnej ze Stanami Zjednoczonymi. Filipiny wycofały się z morskich ćwiczeń w zakresie gotowości i współpracy (Cooperation Afloat Readiness and Training Exercise, CARAT) oraz filipińskich ćwiczeń desantowych (Philippine Amphibious Landing Exercise, Phiblex). Co więcej, podjęto decyzję o rewizji programu manewrów Balikatan, z których usunięto ćwiczenia operacji ofensywnych, pozostawiając jedynie aktywności związane z pomocą humanitarną, pracami inżynieryjnymi oraz wsparciem w przypadku katastrof naturalnych[662]. Z drugiej strony były Chiny, które

[659] W. Cheng, *While in China, Duterte announces 'separation' from US*, 20.10.2016, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/10/20/16/while-in-china-duterte-announces-separation-from-us [dostęp 12.12.2021].
[660] *Obama to Duterte: Fight crime, terror 'the right way'*, 08.09.2016, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/145619-obama-duterte-crime-war-right-way/ [dostęp 12.12.2021].
[661] *Philippines' Duterte tells Obama to 'go to hell'*, 04.10.2016, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-37548695 [dostęp 12.12.2021].
[662] C. Zambrano, *Philippines scraps 2 war games with US: military chief*, 23.11.2016, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/11/23/16/philippines-scraps-2-war-games-with-us-military-chief [dostęp 12.12.2021].

otwarcie wyraziły pełne poparcie dla polityki prezydenta zorientowanej na zwalczaniu przestępstw o podłożu narkotykowym [663]. Pekin rozpoczął w ten sposób budowę solidarności międzynarodowej z Filipinami, pogłębiając tym samym podziały między Manilą a Waszyngtonem. Reorientacja podejścia rządu w Manili do relacji ze Stanami Zjednoczonymi odbiła się również na amerykańskim podejściu do współpracy w obszarze bezpieczeństwa z Filipinami. Zmiany były widoczne między innymi na przykładzie misji FONOP realizowanych na Morzu Południowochińskim. Podczas gdy trzy ostatnie operacje swobody żeglugi zostały zrealizowane w obrębie archipelagu Spratly, czwarta, z udziałem jednostki USS Decatur, odbyła się w archipelagu Paracele, niebędącym przedmiotem roszczeń Filipin [664]. Innym przejawem nowej percepcji stosunków z Filipinami była zapowiedź sprzeciwu amerykańskiego senatora Bena Cardina, w sprawie sprzedaży 26 tys. karabinów szturmowych. Oficjalnym powodem takiej decyzji miały być obawy o wykorzystanie broni do działań łamiących prawa człowieka w ramach długofalowej kampanii zwalczania przestępczości narkotykowej na Filipinach. W obliczu ryzyka nieuzyskania zgody senatu, Departament Stanu USA podjął decyzję o wstrzymaniu transakcji [665]. Wątpliwości polityków w Waszyngtonie doprowadziły do tego, że prezydent Duterte podjął arbitralną decyzję o wycofaniu się z zakupu amerykańskiej broni, argumentując, że z łatwością pozyska karabiny od innych państw na korzystniejszych warunkach[666].

W przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych, Chiny nie były ograniczone kwestiami związanymi z koniecznością ochrony liberalnych wartości, jak prawa człowieka, dlatego była to doskonała okazja do zwiększenia swoich wpływów na Filipinach, tym razem poprzez bezpośredni transfer bezpieczeństwa w ramach patronatu. Ambasador ChRL na Filipinach Zhao Jianhua, złożył propozycję ministrowi obrony obejmującą dostarczenie małego uzbrojenia, gogli termowizyjnych oraz szybkich łodzi motorowych za kwotę 14,4 mln USD. Dodatkowo strona chińska zaoferowała długoterminową pożyczkę na kwotę 500 mln USD na zakup innego rodzaju sprzętu

[663] P. L. Viray, *China backs Duterte's drug war*, 30.09.2016, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2016/09/30/1629007/china-backs-dutertes-drug-war [dostęp 12.12.2021].
[664] E. Freund, *Freedom of Navigation in the South China Sea: A Practical Guide*, 10.08.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/freedom-of-navigation-practical-guide/ [dostęp 12.12.2021].
[665] P. Zengerle, *Exclusive: U.S. stopped Philippines rifle sale that senator opposed – sources*, 31.10.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-usa-rifles-idUSKBN12V2AM?il=0 [dostęp 12.12.2021].
[666] *Philippines' Rodrigo Duterte 'cancels' order of US rifles*, 07.11.2016, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-37901045 [dostęp 12.12.2021].

militarnego. Jeszcze przed końcem 2016 r. Rodrigo Duterte poinformował, że zaakceptuje ofertę Pekinu dotyczącą wsparcia w zakresie uzbrojenia[667]. Choć chińska inicjatywa wpisywała się w ramy relacji patron-klient, to należy zwrócić uwagę, że jej jakość i skala wyraźnie odbiegały od wsparcia amerykańskiego. Stany Zjednoczone przekazały Filipinom w latach 2002-2016 sprzęt wojskowy o wartości niemal 800 mln USD, przy czym w samym tylko 2015 r. pomoc militarna wyniosła 82 mln USD[668]. Nie bez znaczenia pozostaje również sposób realizacji oczekiwań klienta przez patrona. Początkowo chiński ambasador zapowiadał, że uzbrojenie może być dostarczone na Filipiny jeszcze przed końcem 2016 r. Niemniej jednak pierwsza partia sprzętu dotarła dopiero 28 czerwca 2017 r., a w jej skład wchodziło 3 tys. karabinów szturmowych oraz 6 mln sztuk amunicji o łącznej wartości 7,3 mln USD. Druga dostawa z piątego października zawierała kolejne 3 tys. sztuk karabinów 3 mln naboi oraz 30 celowników snajperskich. Łącznie Filipiny otrzymały 6 tys. sztuk lekkiego uzbrojenia, co nie stanowiło pełnego zaspokojenia potrzeb, biorąc pod uwagę fakt, że Stany Zjednoczone miały zapewnić 28 tys. karabinów szturmowych M4. Niemniej jednak należy dodać, że chińska darowizna została zrealizowana nie tylko w formie substytutu dla amerykańskiej pomocy, ale podczas ceremonii oficjalnego przekazania uzbrojenia podkreślono, iż jest to element wsparcia rządu w Manili przez ChRL w walce z ekstremizmem muzułmańskim, głównie w regionie miasta Marawi. Chiński transfer bezpieczeństwa miał zatem, oprócz rywalizacji z USA o pozycję patrona, zapewnić poczucie bezpieczeństwa w obliczu zagrożeń o charakterze wewnątrzpaństwowym[669]. Tym bardziej, że wraz z pomocą o charakterze militarnym przekazano około 300 tys. USD na odbudowę zniszczeń w Marawi[670].

Wraz z przejęciem przez Rodrigo Duterte najwyższego urzędu w państwie sytuacja pomiędzy Filipinami i Chinami uległa stabilizacji. W drugiej połowie 2016 r. nie doszło do żadnego poważnego incydentu. Wciąż jednak pozostawały pewne

[667] P. Parameswaran, *Duterte Says Philippines Will Accept China Arms Deal*, 13.12.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/12/duterte-says-philippines-will-accept-china-arms-deal/ [dostęp 12.12.2021].
[668] *China offers $14 million arms package to the Philippines: Manila's defense minister*, 20.12.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-arms-idUSKBN1490HN [dostęp 12.12.2021].
[669] P. Parameswaran, *What's in the New China Military Aid to the Philippines?*, 05.10.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/10/whats-in-the-new-china-military-aid-to-the-philippines/ [dostęp 12.12.2021].
[670] P. Parameswaran, *The Truth About China's New Military Aid to the Philippines*, 30.06.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/06/the-truth-about-chinas-new-military-aid-to-the-philippines/ [dostęp 12.12.2021].

problematyczne kwestie w relacjach dwustronnych, które wzmacniały dysonans pomiędzy polityką pałacu prezydenckiego (Malacañang) a ministerstwami obrony i spraw zagranicznych. W styczniu 2017 r. minister spraw zagranicznych Perfecto Yasay poinformował o złożeniu 3-4 „powściągliwych" protestów (nie sprecyzował konkretnej liczby) przeciwko Chinom od momentu objęcia zwierzchnictwa nad ministerstwem, dotyczących płycizny Scarborough oraz rozbudowy infrastruktury na sztucznych wyspach, obejmującej radary oraz instalację o charakterze militarnym[671]. W tej samej sprawie głos zabrał również minister obrony, Delfin Lorenzana, który wydał ostrzejsze w słowach oświadczenie mówiące o „bardzo niepokojącej" militaryzacji archipelagu Spratly[672]. Co ciekawe, szefowie obu resortów zwrócili uwagę na niepokojące działania Chin na spornych obszarach Morza Południowochińskiego tuż przed spotkaniem Rodrigo Duterte z chińskim wiceministrem spraw zagranicznych Liu Zhenminem w pałacu prezydenckim w Manili. Koordynacja czasowa oświadczeń wskazuje na to, że filipińscy ministrowie chcieli skłonić prezydenta do wywarcia większej presji na rządzie w Pekinie, żeby ograniczył rozbudowę infrastruktury o charakterze militarnym. Komunikat rzeczniczki prasowej pałacu prezydenckiego wydany po spotkaniu, mówiący o kurtuazyjnym charakterze rozmów, świadczy jednak, że prezydent Duterte celowo nie chciał zaostrzać retoryki wobec Chin, licząc na zachęty ekonomiczne i pogłębienie współpracy gospodarczej. Był to kolejny dowód na zmianę priorytetów polityki zagranicznej kraju, sprowadzającej się do większej uległości w obszarze Morza Południowochińskiego[673].

Co interesujące rozbudowa chińskich sztucznych wysp nie przeszkodziła dążeniom mającym na celu budowę zaufania i rozwój współpracy w obszarze morskim, co było do tej pory wiodącą przyczyną antagonizmów. Pod koniec stycznia prezydent Filipin ogłosił, iż zwrócił się do rządu w Pekinie z prośbą o wsparcie w walce z muzułmańskimi organizacjami terrorystycznymi poprzez realizację patroli morskich na południu kraju. Patrole miały być realizowane na Morzu Sulu, aby ograniczyć morską aktywność terrorystyczną (porwania, piractwo) takich grup jak Abu Sajjafa. Rok wcześniej Stany Zjednoczone przeprowadziły wspólne ćwiczenia z Filipinami w tym

[671] *PH files diplomatic protests vs China over West PH Sea*, 16.01.2017, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/158548-philippines-china-diplomatic-protest/ [dostęp 12.12.2021].
[672] *China's sea militarization 'very troubling' – PH defense chief*, 17.01.2017, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/158671-china-sea-militarization-troubling-philippines-defense/ [dostęp 12.12.2021].
[673] *Duterte meets ranking Chinese diplomat*, 17.01.2017, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/158665-duterte-meeting-top-chinese-diplomat/ [dostęp 12.12.2021].

regionie, ale w obliczu zwrotu w polityce zagranicznej, rząd w Manili podjął decyzję o powierzeniu swoich gwarancji bezpieczeństwa Chinom [674] . Miesiąc później przeprowadzono na Filipinach inauguracyjne spotkanie wspólnego komitetu straży przybrzeżnej ds. współpracy morskiej (Joint Coast Guard Committee on Maritime Cooperation, JCGC), który został powołany zgodnie z dwustronnymi ustaleniami z końca 2016 r. Komitet przyjął na pierwszym posiedzeniu wytyczne w sprawie funkcjonowania grup roboczych oraz realizacji wspólnych operacji z zakresu zwalczania przemytu narkotyków, transgranicznych przestępstw, realizacji misji ratunkowych i poszukiwawczych, ochrony środowiska naturalnego, wzajemnych wizyt portowych oraz wspólnych szkoleń. Najbardziej obiecującym osiągnięciem – z uwagi na spory na Morzu Południowochińskim – było jednak utworzenie gorącej linii pomiędzy strażą przybrzeżną Chin i Filipin, ponieważ mogła posłużyć do deeskalacji napięć w przypadku incydentu na spornych obszarach morskich. JCGC stanowi kolejny przykład pozytywnych efektów nowego otwarcia w relacjach między państwami zainicjowanych przez Rodrigo Duterte[675].

Wyraźne ocieplenie relacji na linii Manila-Pekin oraz szereg inicjatyw zmierzających do budowy zaufania w domenie morskiej nie przyczyniły się do całkowitego wyeliminowania incydentów na Morzu Południowochińskim. Niemniej jednak wciąż można mówić o wyraźnym postępie, ponieważ w 2017 r. doszło tylko do dwóch kryzysowych sytuacji z udziałem obu państw. Dla porównania w pierwszej połowie 2016 r. było ich aż sześć. Pod koniec marca pojawiły się doniesienia o interwencji chińskiej straży przybrzeżnej wobec filipińskiego kutra rybackiego Princess Johann prowadzącego połowy w pobliżu rafy Gaven (Gaven Reef), przekształconej przez Chiny w jedną z siedmiu sztucznych wysp w archipelagu Spratly. Według doniesień, ze strony chińskiej straży przybrzeżnej miało paść siedem strzałów ostrzegawczych w stronę nieuzbrojonych filipińskich rybaków, co zmusiło ich do opuszczenia obszaru w pobliżu rafy. Filipińskie media przedstawiły reakcję chińskiej straży przybrzeżnej w wyjątkowo krytycznym świetle, a część dziennikarzy posunęła się nawet do krytyki rządu w Manili za słabość w przeciwdziałaniu asertywnej polityki ChRL na Morzu Południowochińskim. Tego rodzaju narracja medialna odpowiadała nastrojom społecznym zdecydowanej

[674] *Philippines' Duterte asks China to patrol piracy-plagued waters*, 31.01.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippine-militants-china-idUSKBN15F1AV [dostęp 12.12.2021].
[675] P. Parameswaran, *What's Behind the New China-Philippines Coast Guard Exercise?*, 15.03.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/03/whats-behind-the-new-china-philippines-coast-guard-exercise/ [dostęp 12.12.2021].

większości populacji Filipin. Niosło to za sobą określone niebezpieczeństwo dla pozycji prezydenta Duterte, który zbudował swój kapitał polityczny na antykolonialnych nastrojach nacjonalistycznych.

Asertywna polityka Pekinu na Morzu Południowochińskim sprawiała, że uwaga nacjonalistów coraz częściej skupiała się na krytyce Chin, co stanowiło poważną przeszkodę dla pogłębiania relacji patron-klient z ChRL[676]. Najlepszym przykładem opozycji wobec nowego kierunku polityki zagranicznej zainicjowanej Rodrigo Duterte było złożenie przez kongresmena Gary'ego Alejano wniosku o impeachment wobec prezydenta Filipin w marcu 2017 r. Co prawda wniosek został odrzucony dwa miesiące później dzięki wpływom prezydenta w kongresie, ale był to wyraźny sygnał, że prochińska polityka Filipin może być przedmiotem krytyki części środowisk politycznych w kraju[677].

Zarówno jedna jak i druga strona sporu była wyjątkowo wstrzemięźliwa, jeżeli chodzi o zajęcie stanowiska w sprawie incydentu. Pierwszą reakcją ministerstwa spraw zagranicznych Filipin była wypowiedź rzecznika, w której poinformował jedynie o badaniu sprawy przez odpowiednie agencje. Podkreślił jednocześnie, że rozwój stosunków dwustronnych między państwami pozwolił na wypracowanie odpowiednich mechanizmów, na przykład mechanizmu konsultacji bilateralnych, którego zadaniem było rozwiązywanie tego rodzaju sytuacji[678]. Z kolei prezydent Duterte całkowicie zbagatelizował sytuację określając ją jako „nieporozumienie". Posunął się nawet do umiarkowanej krytyki filipińskich rybaków, którzy jego zdaniem „badali wody, kusząc bogów (testing the waters and tempting the gods)"[679].

Drugim wydarzeniem, które przyciągnęło uwagę obu stron do sytuacji na Morzu Południowochińskim była wizyta filipińskiego ministra obrony oraz szef sztabu wojskowego na spornej wyspie Thitu, będącej pod kontrolą Filipin. Przedstawiciele resortu obrony wzięli udział w ceremonialnym wywieszeniu flagi państwowej na wyspie, będącym manifestacją filipińskich roszczeń terytorialnych na Morzu

[676] B. Glaser, M. Funaiole, *Shooting at Union Banks Underscores Need for Code of Conduct*, 15.05.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/shooting-union-banks-underscores-need-code-conduct/ [dostęp 12.12.2021].
[677] M. Petty, *Philippine panel throws out impeachment complaint vs Duterte*, 15.05.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-politics-idUSKCN18B0D4 [dostęp 12.12.2021].
[678] *PH verifying reported Chinese harassment of local fishers*, 20.04.2017, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/04/20/17/ph-verifying-reported-chinese-harassment-of-local-fishers [dostęp 12.12.2021].
[679] J. L. Batongbacal, *Silence is falling on the South China Sea*, 26.03.2017, „The Strategist", https://www.aspistrategist.org.au/silence-falling-west-philippine-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Południowochińskim[680]. Udział wysokich przedstawicieli państwa w tym zdarzeniu spotkał się ze sprzeciwem ze strony Pekinu, aczkolwiek należy podkreślić, że ten asertywny z pozoru ruch był jednocześnie oznaką uległości Filipin względem Chin. Nieco ponad tydzień wcześniej prezydent Duterte odwołał swoją podróż na wyspę Thitu, ponieważ otrzymał ostrzeżenie od rządu w Pekinie, że jego udział w wywieszeniu flagi może doprowadzić do komplikacji w relacjach dwustronnych. Rodrigo Duterte dał do zrozumienia, iż do tego stopnia zależy mu na przyjaźni z Chinami, z którymi wiązały się określone zachęty w postaci współpracy gospodarczej i infrastrukturalnej, że nie będzie dążył do prowokacji ChRL poprzez wizytę na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Reakcja prezydenta Filipin w tej konkretnej sytuacji stanowi podręcznikowi przykład podporządkowania wobec silniejszego państwa (patrona), wiążącego się z ustępstwami w domenie strategicznej, w zamian za spełnienie oczekiwań (klienta) w innych obszarach, takich jak poczucie bezpieczeństwa (większa swoboda na Morzu Południowochińskim i wsparcie w walce z przestępczością narkotykową oraz organizacjami terrorystycznymi) czy korzyści ekonomiczne. Postawa prezydenta Duterte była również obarczona określonymi kosztami, takimi jak narastające antychińskie nastroje wewnątrz kraju, które mogły się przełożyć na słabnące poparcie społeczne oraz polityczne[681].

Z uwagi na zasadniczą rolę współpracy w domenie bezpieczeństwa w relacji patron-klient na szczególną uwagę zasługuje wizyta portowa trzech statków chińskiej marynarki wojennej z grupy zadaniowej 150 (Changchun, Jinzhou, Chaohu) w filipińskim porcie, do której doszło na przełomie kwietnia i maja 2017 r. O przełomowym charakterze tego wydarzenia świadczy fakt, że była to pierwsza tego rodzaju wizyta od 2010 r. Ponadto chińskie statki wpłynęły do portu w Davao, czyli miasta, którego Rodrigo Duterte był burmistrzem przed objęciem funkcji prezydenta kraju, a stanowisko burmistrza przejęła jego córka, Sara Duterte. Tranzycja władzy w Davao świadczy o silnych wpływach klientelizmu (i bezpośrednio z nim związanym negatywnym zjawiskom jak np. nepotyzm) w polityce wewnętrznej na Filipinach, ze szczególnym uwzględnieniem Rodrigo Duterte, co stanowi silną przesłankę o skłonności prezydenta Filipin do zastosowania tego samego modelu w polityce zagranicznej.

[680] B. Marquez, *Lorenzana visits Pag-asa Island*, 21.04.2017, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2017/04/21/1687659/lorenzana-visits-pag-asa-island [dostęp 12.12.2021].

[681] *Philippines' Duterte cancels visit to disputed South China Sea island*, 13.04.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-idUSKBN17F07X [dostęp 12.12.2021].

Dowódca chińskiej grupy zadaniowej w ostatniej chwili zmienił destynację z portu w Manili na port w Davao, żeby umożliwić wizytację prezydenta Filipin na okrętach marynarki wojennej. Podczas gdy wizyty portowe nie są wydarzeniem o szczególnie wyjątkowym znaczeniu, do podobnych wizyt wielokrotnie dochodziło ze strony takich państw jak Stany Zjednoczone czy Japonia, aktywny udział Rodrigo Duterte oraz wyjątkowo długa przerwa pomiędzy wizytami przyczyniły się do zdecydowanego podniesienia rangi całego przedsięwzięcia [682] . Dla porównania podczas wizyty amerykańskiego lotniskowca USS Carl Vinson w porcie w Manili, do której doszło na początku 2018 r., w wizytacji nie wziął udział prezydent Duterte, a jedynie członkowie jego gabinetu (m.in. ministrowie obrony, finansów oraz sprawiedliwości)[683]. Formą dodatkowej konsolidacji zbliżenia obu państw było wydanie tuż przed wizytą portową oświadczenia wieńczącego 30. szczyt ASEAN, zorganizowanego w Manili pod przewodnictwem Filipin, z którego usunięto praktycznie wszystkie krytyczne sformułowania dotyczące chińskiej asertywności na Morzu Południowochińskim. Był to kolejny z rzędu przejaw uległości wobec Pekinu, polegającej na wycofaniu się z umiędzynarodowiania sporu na Morzu Południowochińskim, co było równoznaczne z zerwaniem z konfrontacyjną polityką Benigno Aquino. W oświadczeniu odnotowano jedynie, iż niektórzy liderzy państw członkowski stowarzyszenia wyrazili obawy związane z ostatnimi wydarzeniami na Morzu Południowochińskim[684]. Chiński rząd wykorzystał zatem swoje bilateralne relacje z Filipinami, pełniącymi prezydencję w ASEAN, do marginalizacji sporów na Morzu Południowochińskim w ramach stowarzyszenia. Budowa przez Pekin patronatu z poszczególnymi państwami Azji Południowo-Wschodniej pozwalała zatem na czerpanie korzyści z rotacyjnej prezydencji w ASEAN, czego najlepszym przykładem były Filipiny. Strategia z użyciem koncepcji patron-klient stanowiła doskonałe uzupełnienie długofalowego planu mającego na celu uniemożliwienie zbudowania przez ASEAN zjednoczonego frontu przeciwko Chinom w sprawie spornych obszarów Morza Południowochińskiego. Głównym elementem tego planu są negocjacje nad Kodeksem Postępowania, w których mimo deklaracji o woli

[682] P. Parameswaran, *Why Did China's Warships Visit the Philippines?*, 05.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/why-did-chinas-warships-visit-the-philippines/ [dostęp 12.12.2021].
[683] J. Gomez, *Philippine leaders visit U.S. carrier on disputed sea*, 04.03.2018, „SFGATE", https://www.sfgate.com/world/article/Philippine-leaders-visit-U-S-carrier-on-disputed-10977387.php [dostęp 12.12.2021].
[684] *Chairman's Statement of the 30th ASEAN Summit*, 30.04.2017, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, https://asean.org/chairmans-statement-of-the-30th-asean-summit/ [dostęp 12.12.2021].

szybkiego opracowania gotowego dokumentu, Pekin konsekwentnie nie chce się zgodzić na ustępstwa wobec państw regionu. Dlatego Chiny starają się zapobiec jakiejkolwiek ingerencji w negocjacje stron trzecich, przede wszystkim Stanów Zjednoczonych, które stanowiłyby silną przeciwwagę dla ChRL. Mimo powolnego procesu negocjacyjnego, co jakiś czas udaje się poczynić małe kroki na przód o czym mogło świadczyć przyjęcie ram dla Kodeksu Postępowania (Draft Framework on the Code of Conduct) w maju 2017 r.[685] Przeciągający się proces negocjacji pozwalał chińskiej dyplomacji na równoległe kontynuowanie rozmów w formacie dwustronnym z bezpośrednio zaangażowanymi w spór stronami. Taka formuła była preferowana przez rząd w Pekinie, ponieważ jej skrajnie asymetryczny charakter dawał jeszcze większą przewagę negocjacyjną. Nie powinien zatem dziwić fakt, że Chiny wykorzystały zwrot w filipińskiej polityce zagranicznej do powołania w maju 2017 r. bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego w sprawie Morza Południowochińskiego, który umocnił chińską narrację o nadrzędności dwustronnych konsultacji w sporach morskich[686].

Dążenia prezydenta Duterte do ograniczenia współpracy z zakresu bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi nie oznaczały, że wszystkie wspólne inicjatywy zostały zawieszone. Wciąż zdecydowana większość przedstawicieli sektora obrony Filipin chciała kontynuować współpracę z amerykańskim wojskiem, podobnie zresztą jak Pentagon. Pogłębiało to swoistą dychotomię, jeżeli chodzi o źródło protektoratu w sferze filipińskiego bezpieczeństwa. Mimo pewnych ograniczeń zainicjowanych w 2016 r., w maju 2017 r. przeprowadzona została piąta misja FONOP przez amerykański niszczyciel USS Dewey w pobliżu rafy Mischief (Mischief Reef)[687], a także 33. edycja corocznych manewrów Balikatan. Traktatowe zobowiązania Stanów Zjednoczonych nie mogły być w łatwy sposób podważone przez prezydenta Filipin, choć zgodnie z zapowiedziami elementy ćwiczeń z użyciem broni zostały ograniczone do minimum, to zdecydowana większość operacji skupiała się na działaniach z zakresu pomocy humanitarnej, minimalizowania skutków katastrof naturalnych oraz zwalczania

[685] A. Panda, *China, ASEAN Come to Agreement on a Framework South China Sea Code of Conduct*, 19.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/china-asean-come-to-agreement-on-a-framework-south-china-sea-code-of-conduct/ [dostęp 12.12.2021].
[686] *Joint Press Release For The First Meeting Of The Philippines-China Bilateral Consultation Mechanism On The South China Sea*, 19.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/newsroom/dfa-releasesupdate/12694-joint-press-release-for-the-first-meeting-of-the-philippines-china-bilateral-consultation-mechanism-on-the-south-china-sea [dostęp 12.12.2021].
[687] E. Freund, *Freedom of Navigation in the South China Sea: A Practical Guide*, 10.08.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/freedom-of-navigation-practical-guide/ [dostęp 12.12.2021].

działalności terrorystycznej[688]. Analogiczne obszary, z dodatkowym uwzględnieniem przeciwdziałania piractwu i przestępstwom transgranicznym, były motywem czerwcowych ćwiczeń - „morskich działań treningowych (Maritime Training Activity)", o kryptonimie *Sama Sama* zrealizowanych na wodach u wybrzeży wyspy Cebu[689]. Prochińska polityka Filipin doprowadziła jednak do tego, że marynarka wojenna równolegle podnosiła swoje zdolności w tych obszarach z Chinami. W listopadzie Filipiny wzięły udział w ćwiczeniach Chiny-ASEAN z zakresu misji ratunkowych u wybrzeży prowincji Guangdong. O tym jak duże znaczenie miał udział Filipin w tej inicjatywie najlepiej świadczy fakt, że oprócz Brunei, były jedynym państwem zaangażowanym w spory na Morzu Południowochińskim, które wzięło w niej udział. Brak udziału Wietnamu, a przede wszystkim Malezji, która reprezentowała najbardziej wyważone podejście do relacji z Pekinem, dużo mówi o skali zmian filipińskiej polityki zagranicznej[690].

Innym przykładem świadczącym o daleko idącej reorientacji była reakcja Filipin na pierwszą w 2018 r. amerykańską misję FONOP w pobliżu kontrolowanej przez Chiny płycizny Scarborough. Mimo tego, że operacja swobody żeglugi w pobliżu płycizny stanowiła wyraz poparcia dla filipińskich roszczeń wobec tego obiektu, rząd w Manili stwierdził, że nie chce się angażować w spór między Pekinem a Waszyngtonem, co stanowi przykład wysiłków administracji prezydenta Duterte zmierzających do bagatelizowania sporów na rzecz lepszych stosunków z Pekinem[691]. Prezydent nie tylko unikał jednoznacznego poparcia amerykańskich działań w obszarze bezpieczeństwa, które były przedmiotem chińskiej krytyki, ale wręcz podkreślał potrzebę równoważenia wpływów Stanów Zjednoczonych w sektorze zbrojeniowym kraju. Podczas wystąpienia na obchodach 20. rocznicy chińsko-filipińskiego klubu biznesowego – na których zażartował, że włączenie Filipin do ChRL jako jednej z prowincji rozwiązałoby wszystkie problemy finansowe kraju – wskazał na potrzebę wysyłania sił zbrojnych do

[688] P. Parameswaran, *How Significant is the 2017 US-Philippines Balikatan Military Exercise?*, 16.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/how-significant-is-the-2017-us-philippines-balikatan-military-exercise/ [dostęp 12.12.2021].
[689] *U.S. and Philippine Naval Forces Enhance Cooperation, Strengthen Alliance during Maritime Training Activity Sama Sama*, 19.06.2017, Ambasada Stanów Zjednoczonych na Filipinach, https://ph.usembassy.gov/us-ph-naval-forces-enhance-cooperation-strengthen-alliance-maritime-training-activity-sama-sama/ [dostęp 12.12.2021].
[690] *ASEAN, China hold joint drills*, 02.11.2017, „Business World", https://www.bworldonline.com/asean-china-hold-joint-drills/ [dostęp 12.12.2021].
[691] I. Storey, *US Navy FONOP at Scarborough Shoal Symptom of Growing Sino-US Competition*, 22.01.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/us-navy-fonop-at-scarborough-shoal-symptom-of-growing-sinous-competition-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Chin w celu realizacji wspólnych ćwiczeń antyterrorystycznych, które przez wiele lat były główną domeną współpracy ze Stanami Zjednoczonymi[692].

Wyjątkowo długi okres spokoju na Morzu Południowochińskim pomiędzy ChRL i Filipinami, został zaburzony w maju 2018 r. Pierwsze niepokojące sygnały pojawiły się po doniesieniach medialnych opartych na informacjach amerykańskiego wywiadu, mówiące o instalacji przez Chiny systemów pocisków przeciwokrętowych oraz przeciwlotniczych na trzech sztucznych wyspach w archipelagu Spratly. Rząd w Manili zajął neutralne stanowisko, zgodnie z którym rozwój sytuacji na spornych obszarach jest nieustannie monitorowany i weryfikowany [693]. Niedługo później, 11 maja, miał jednak miejsce pierwszy od marca 2017 r. incydent morski z udziałem statków obu państw. Podobnie jak to było w przeszłości celem chińskiej interwencji była misja zaopatrzeniowa dla posterunku znajdującego się na płyciźnie Second Thomas. Łódź pontonowa wchodząca w skład jednostki BRP Benguet była nękana przez statek straży przybrzeżnej Haijing 3368 oraz marynarki wojennej o numerze 549. Dodatkowo w interwencji wziął udział chiński helikopter, który niskimi przelotami nad łodzią pontonową próbował uniemożliwić dostarczenie zaopatrzenia dla żołnierzy stacjonujących na wraku statku BRP Sierra Madre. Minister spraw zagranicznych Filipin Alan Peter Cayetano, działania Chin określił „incydentem", a nie „nękaniem", ale i tak złożono w tej sprawie protest dyplomatyczny[694]. Co interesujące, wydarzenia w pobliżu płycizny były przedmiotem debaty specjalnego komitetu Izby Reprezentantów, podczas której Gary Alejano (autor wniosku o impeachment Rodrigo Duterte) kolejny raz wezwał do przyjęcia bardziej zdecydowanej postawy wobec Pekinu i podważył zdolność rządu do ochrony interesów narodowych Filipin[695]. Rząd miał duże trudności z odparciem zarzutów, ponieważ nie mógł się odwołać do zadowalających wyników współpracy ekonomicznej. Co prawda Chiny były już na tym etapie największym partnerem handlowym Filipin, ale dopiero czwartym państwem docelowym, jeżeli chodzi

[692] M. Cook, *Duterte's False Equivalency*, 23.02.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/dutertes-false-equivalency-by-malcolm-cook/ [dostęp 12.12.2021].
[693] A. Macias, *China quietly installed missile systems on strategic Spratly Islands in hotly contested South China Sea*, 02.05.2018, „CNBC", https://www.cnbc.com/2018/05/02/china-added-missile-systems-on-spratly-islands-in-south-china-sea.html [dostęp 12.12.2021].
[694] P. Esmaquel II, *China chopper harasses PH rubber boat in Ayungin Shoal – lawmaker*, 30.05.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/203720-chinese-helicopter-harass-rubber-boat-ayungin-shoal-spratly-islands/ [dostęp 12.12.2021].
[695] A. Morallo, *China's navy, coast guard 'harassed' Filipino troops on resupply mission on Ayungin — Alejano*, 30.05.2018, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2018/05/30/1820063/chinas-navy-coast-guard-harassed-filipino-troops-resupply-mission-ayungin-alejano [dostęp 12.12.2021].

o filipiński eksport. W związku z tym wciąż utrzymywał się wyraźny deficyt handlowy. Ponadto w ciągu pierwszego roku prezydentury Rodrigo Duterte, chińskie inwestycje osiągnęły wartość 27 mln USD. Dla porównania w tym samym okresie amerykańskie inwestycje wyniosły 160 mln USD, a japońskie 490 mln USD[696]. Gdy prezydent Filipin wrócił do kraju ze swojej pierwszej wizyty w Chinach z października 2016 r. ogłosił spektakularny sukces, polegający na zobowiązaniu się Pekinu do inwestycji na kwotę 24 mld USD. Niemniej jednak po dwóch latach praktycznie żadna z 27 umów nie została zrealizowana. Rząd w Manili uzyskał tylko pożyczkę w wysokości 73 mln USD na realizację projektu irygacyjnego[697]. Nic więc dziwnego, że w badaniach opinii publicznej przeprowadzonych pod koniec czerwca 2018 r. poparcie dla prezydenta Duterte zmalało. W pierwszy badaniach przeprowadzonych pod koniec września 2016 r. 76% badanych było zadowolonych z rządów prezydenta, a 11% wyraziło brak satysfakcji[698]. W 2018 r. poparcie zadeklarowało 65% ankietowanych, a 20% stwierdziło, że nie popiera polityki prezydenta[699]. Co interesujące percepcja Chin nie uległa drastycznej zmianie, ponieważ pod koniec września 2016 r. 22% badanych deklarowało duży poziom zaufania do Chin, a 55% niski poziom zaufania, natomiast pod koniec czerwca 2018 r. wyniki plasowały się odpowiednio 18% i 53%[700].

Łagodna reakcja ministerstwa spraw zagranicznych na nękanie statku realizującego misję zaopatrzeniową mogła zatem wynikać z nasilających się problemów Rodrigo Duterte wewnątrz kraju, który coraz częściej był krytykowany za brutalną kampanię antynarkotykową oraz autorytarny sposób rządzenia krajem. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na oświadczenie prezydenta Filipin, w którym stwierdził, że otrzymał zapewnienie od przewodniczącego Xi Jinpinga, że ten, nie pozwoli na obalenie

[696] R. Heydarian, *Duterte's elusive Chinese investment bonanza*, 03.04.2018, „Nikkei Asia", https://asia.nikkei.com/Viewpoints/Richard-Heydarian/Duterte-s-elusive-Chinese-investment-bonanza [dostęp 12.12.2021].
[697] J. Koutsoukis, C. Yap, *China Hasn't Delivered on Its $24 Billion Philippines Promise*, 25.07.2018, „Bloomberg", https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-07-25/china-s-24-billion-promise-to-duterte-still-hasn-t-materialized [dostęp 12.12.2021].
[698] *Third Quarter 2016 Social Weather Survey: "Very Good" +64 net satisfaction rating for President Rodrigo R. Duterte*, 10.10.2016, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20161006061108 [dostęp 12.12.2021].
[699] *Second Quarter 2018 Social Weather Survey: Pres. Duterte's Net Satisfaction Rating falls to "Good" +45*, 10.07.2018, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20180710155308 [dostęp 12.12.2021].
[700] *Fourth Quarter 2018 Social Weather Survey: Net trust "Very good" for the United States; "Good" for Japan and Australia; "Neutral" for China*, 20.03.2019, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20190320195811 [dostęp 12.12.2021].

jego rządów[701]. Determinacja Pekinu mająca na celu utrzymanie Duterte na stanowisku prezydenta Filipin stanowiła o silnych relacjach personalnych pomiędzy liderami obu państw. Wpisuje się to w charakterystykę relacji patron-klient. Chiński rząd był zatem skłonny do praktycznego odstąpienia od sztandarowej zasady nieingerencji w wewnętrzne sprawy innych państw, aby zapewnić sobie lojalność Rodrigo Duterte, który z kolei zainicjował prochińską politykę zagraniczną, zgadzając się na daleko idące ustępstwa w sprawie Morza Południowochińskiego – odstępując od umiędzynarodowiania sporu i powoływania się na wyrok trybunału arbitrażowego z 2016 r.

Polityka ChRL na Morzu Południowochińskim nie ułatwiała administracji prezydenta Duterte budowy poparcia wewnątrz kraju wokół wzmocnienia relacji z Chinami kosztem stosunków ze Stanami Zjednoczonymi, mimo tego, że kontrowersyjne decyzje prezydenta Donalda Trumpa (np. wycofanie się z Partnerstwa Transpacyficznego na początku 2017 r.) budziły równie duże zaniepokojenie wśród państw Azji Południowo-Wschodniej. Pekin zdawał sobie sprawę z tego, że musi równoważyć swoje asertywne działania łagodniejszymi inicjatywami. Taką rolę odgrywały przede wszystkim negocjacje nad Kodeksem Postępowania. Po tym jak w maju 2017 r. udało się wypracować wstępne ramy dokumentu, w sierpniu 2018 r. ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich ASEAN oraz chiński szef dyplomacji przyjęli 19-stronicowy pojedynczy projekt tekstu negocjacyjnego Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim (Single Draft South China Sea Code of Conduct Negotiating Text, SDNT), stanowiący podstawę pod przyjęcie właściwego Kodeksu Postępowania. W sekcji nr 2 dokumentu, znalazły się zapisy będące wspólną propozycją Chin i Filipin oraz dodatkowy zapis zgłoszony przez same Filipiny. Pierwszy z nich mówi o „sprawiedliwym i humanitarnym traktowaniu wszystkich osób znajdujących się w potrzebie lub niebezpieczeństwie na Morzu Południowochińskim". Drugi natomiast zwraca uwagę na „poszanowanie dla egzekwowania tradycyjnych praw rybackich przez rybaków… [oraz] umożliwienie dostępu do łowisk"[702]. Kolejne postępy w pracach nad kodeksem nie zmieniały faktu, że wciąż istniały wyraźne przeszkody,

[701] *Duterte: Xi Jinping won't allow moves to remove me from office*, 14.05.2018, „CNN Philippines", https://cnnphilippines.com/news/2018/05/15/rodrigo-duterte-xi-jinping-south-china-sea-ouster.html [dostęp 16.12.2021].
[702] C. A. Thayer, *A Closer Look at the ASEAN-China Single Draft South China Sea Code of Conduct*, 03.08.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/08/a-closer-look-at-the-asean-china-single-draft-south-china-sea-code-of-conduct/ [dostęp 12.12.2021].

odzwierciedlające różnice między stronami negocjacji we wszystkich ważnych aspektach dokumentu. Należy do nich zaliczyć nieokreślony zasięg geograficzny Morza Południowochińskiego, niezgodność dotyczącą mechanizmów rozstrzygania sporów, różne podejścia do zarządzania konfliktami oraz nieokreślony status prawny Kodeksu Postępowania. Ponadto chiński rząd nie chciał, żeby kodeks był prawnie wiążący, ponieważ stanowiłoby to poważne zagrożenie dla roszczeń Pekinu, które zapewniały *de facto* kontrolę nad całym akwenem Morza Południowochińskiego. Takie stanowisko Chin prowadziło do sytuacji, w której Kodeks Postępowania praktycznie niczym nie różniłby się od „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" z 2002 r., która nie miała realnego wpływu na stabilizację sytuacji w regionie[703].

Wyjątkowo łagodne podejście Manili do chińskiej aktywności na Morzu Południowochińskim nie oznaczało, że prezydent Filipin całkowicie zrezygnował z jakiejkolwiek formy krytyki rządu w Pekinie. Od momentu przejęcia rządów w czerwcu 2016 r. Rodrigo Duterte skupiał się przede wszystkim na naprawie stosunków z Pekinem, ale 14 sierpnia 2018 r. pozwolił sobie na krytycznie oświadczenie pod adresem Chin. Wezwał chińskie władze do ograniczenia częstotliwości komunikatów z ostrzeżeniami skierowanymi do załóg samolotów i statków podróżujących przez obszar Morza Południowochińskiego, rzekomo naruszających strefy będące pod chińską jurysdykcją. Dodał jednocześnie, że budowa sztucznych wysp nie daje prawa do wysuwania roszczeń do wyznaczania stref morskich w ich sąsiedztwie jak i korytarzy powietrznych znajdujących się nad nimi[704]. Trudno ocenić do jakiego stopnia apel prezydenta stanowił rzeczywistą krytyką polityki Pekinu. Istnieje bowiem duże prawdopodobieństwo, że był to jedynie zabieg na potrzeby wizerunkowe wewnątrz kraju, żeby pokazać społeczeństwu jak i przeciwnikom politycznym, że polityka zagraniczna kraju jest niezależna i wolna od chińskich wpływów. Za drugą opcją przemawia chociażby fakt, że ostatni poważny incydent morski miał miejsce w maju, a tuż przed oświadczeniem, pod koniec lipca, Chiny dostarczyły filipińskim siłom zbrojnym cztery 12-metrowe łodzie patrolowe oraz 30 wyrzutni rakiet RPG[705]. Był to trzeci przykład transferu bezpieczeństwa

[703] Nguyen Minh Quang, *Negotiating an effective China–ASEAN South China Sea Code of Conduct*, 31.07.2019, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2019/07/31/negotiating-an-effective-china-asean-south-china-sea-code-of-conduct/ [dostęp 12.12.2021].
[704] P. Ranada, *Duterte hopes Beijing can 'temper' warnings in South China Sea*, 14.08.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/209572-duterte-hopes-beijing-temper-south-china-sea-warnings/ [dostęp 16.12.2021].
[705] *China Donates Small Boats and RPG Launchers to Philippines*, 29.07.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-arms-idUSKBN1KJ0AU [dostęp 16.12.2021].

zrealizowanego przez rząd w Pekinie, po tym jak w dwóch oddzielnych dostawach przekazano lekką broń i amunicję. Ponadto pod koniec sierpnia do portu w Davao wpłynął chiński statek badawczy w celu uzupełnienia zapasów. Intensywność chińskich wizyt portowych wyraźnie się zwiększyła, ponieważ była to piąta tego rodzaju wizyta od czasu objęcia prezydentury przez Rodrigo Duterte[706].

Niezależnie od prawdziwych intencji prezydenta należy podkreślić, że do końca 2018 r. nie powtórzył się już żaden incydent na Morzu Południowochińskim z udziałem obu stron. Wręcz przeciwnie, chińska straż przybrzeżna zaoferowała pomoc w uwolnieniu statku filipińskiej marynarki wojennej BRP Del Pilar, który osiadł na początku września na płyciźnie Half Moon podczas rutynowego patrolu na Morzu Południowochińskim. Dzięki skutecznej wymianie informacji pomiędzy siłami zbrojnymi oraz strażą przybrzeżną obu państw udało się uniknąć niepotrzebnej eskalacji, tym bardziej, że płycizna jest częścią sporu terytorialnego między państwami[707]. Z pewnością swoją zasługę w efektywnym zarządzaniu sporami morskimi odegrały takie inicjatywy jak posiedzenia wspólnego komitetu straży przybrzeżnej ds. współpracy morskiej. Drugie spotkanie w tym formacie zostało zrealizowane w październiku 2018 r. w Guangzhou. Trudno jednak mówić o corocznej formule spotkań, ponieważ w 2019 r. nie zrealizowano obrad komitetu. Jedną z przyczyn takiej sytuacji mogło być zarówno zaostrzenie sporów na Morzu Południowochińskim jak i retoryki filipińskiego rządu pod adresem Pekinu[708].

Drugie posiedzenie komitetu było istotne ze względu na stosunki dwustronne na linii Manila-Pekin. Niemniej jednak w październiku doszło także do historycznego wydarzenia z pespektywy relacji Chin z ASEAN, albowiem w dniach 22-28 października odbył się drugi etap pierwszych wspólnych manewrów morskich w formacie Chiny-ASEAN (ASEAN-China Maritime Exercise, ACMX) u wybrzeży chińskiej prowincji Guangdong. Ćwiczenia obejmowały działania treningowe z zakresu lądowania helikopterów na pokładzie statku oraz misji poszukiwawczo-ratowniczych. Pierwszy etap miał charakter teoretyczny i przeprowadzony został w sierpniu w Singapurze. Rząd w Pekinie od 2015 r. otwarcie zabiegał o realizację tej inicjatywy, która miała wzmocnić

[706] *Chinese ship docks in Davao City for refueling, tour*, 31.08.2018, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/08/31/18/chinese-ship-docks-in-davao-city-for-refueling-tour [dostęp 16.12.2021].
[707] Zhao Lei, *Talks ongoing with Manila on stranded warship*, 01.09.2018, „China Daily", https://global.chinadaily.com.cn/a/201809/01/WS5b89e7d2a310add14f388fcd.html [dostęp 16.12.2021].
[708] *2nd Joint Coast Guard Committee Meeting held in China*, Straż Przybrzeżna Republiki Filipin, https://coastguard.gov.ph/index.php/related-links/11-news/2488-2nd-joint-coast-guard-committee-meeting-held-in-china-4 [dostęp 16.12.2021].

pozycję ChRL w regionie w domenie bezpieczeństwa. Chińscy decydenci podkreślali również, że jest to wkład w promocję stabilności regionalnej, co należy rozumieć w kategoriach równoważenia wpływów amerykańskich. Warto zaznaczyć, że mimo udziału całego stowarzyszenia, pięć państw zaangażowało się poprzez wysłanie swoich statków, natomiast pięć pozostałych państw ograniczyło się jedynie do wysłania obserwatorów. W pierwszej grupie znalazły się Singapur, Brunei, Filipiny, Tajlandia i Wietnam, natomiast w drugiej pozostałe państwa, włącznie z Malezją[709].

3.1.4. Aktywność militarna Stanów Zjednoczonych w regionie Morza Południowochińskiego

Początek 2019 r. nie zwiastował zmian w relacjach dwustronnych Chin i Filipin, ponieważ rozpoczął się w styczniu od kolejnej wizyty portowej trzech okrętów chińskiej marynarki wojennej, tym razem w Manili. Była to już druga tego rodzaju wizyta od momentu wygranych wyborów prezydenckich przez Rodrigo Duterte w 2016 r. Systematyczne wizyty portowe statków wojskowych jak i cywilnych świadczyły o tym, że prezydent wciąż dążył w stronę zacieśniania współpracy w obszarze bezpieczeństwa morskiego z ChRL[710]. Zupełnie inne zdanie na ten temat miało środowisko związane z sektorem obrony kraju, które chciało kontynuować bliską współpracę ze Stanami Zjednoczonymi – traktatowym sojusznikiem. Mimo wszechstronnych ograniczeń związanych z realizacją wspólnych ćwiczeń, wprowadzonych pod naciskiem prezydenta, nadal udawało się rozwijać współpracę z amerykańskimi siłami zbrojnymi. Świadczą o tym przełomowe manewry morskie RIMPAC (Rim of the Pacific) 2018 zorganizowane przez Stany Zjednoczone od 27 czerwca do drugiego sierpnia 2018 r. Wzięło w nich udział łącznie 26 państw, ponad 50 okrętów, 200 samolotów i 25 tys. osób z personelu wojskowego. Pierwszy w historii udział filipińskiej marynarki wojennej w tych ćwiczeniach świadczył o trwałości sojuszu mimo ambiwalentnego podejścia Rodrigo Duterte do dwustronnych więzi wojskowych[711]. Wyjątkowo duże zaangażowanie ze strony państw Azji Południowo-Wschodniej było sygnałem, że państwa regionu oczekują

[709] P. Parameswaran, *Why the First China-ASEAN Maritime Exercise Matters*, 22.10.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/10/why-the-first-china-asean-maritime-exercise-matters/ [dostęp 16.12.2021].

[710] *Chinese warships dock in Manila for goodwill visit*, 17.01.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/01/17/1885882/chinese-warships-dock-manila-goodwill-visit [dostęp 16.12.2021].

[711] Były to również historyczne manewry dla Malezji, której okręt marynarki wojennej pierwszy raz wziął udział w ćwiczeniach. Jeżeli chodzi Wietnam, udział tego państwa ograniczył się do wysłania personelu wojskowego, który brał udział w ćwiczeniach na jednostkach amerykańskich.

większej obecności militarnej USA w regionie. W związku z tym należy stwierdzić, że strategia Pekinu zorientowana na przypisywaniu Waszyngtonowi działań destabilizujących region poprzez militaryzację spornych obszarów na Morzu Południowochińskim, na przykład poprzez realizację misji FONOP, nie odnosiła zamierzonego skutku[712]. Tym bardziej, że do Stanów Zjednoczonych dołączały kolejne państwa sojusznicze, takie jak Wielka Brytania czy Japonia, które zaczęły zwiększać swoją obecność militarną na Morzu Południowochińskim w ramach długoterminowego zaangażowania w bezpieczeństwo regionalne [713] . Brak zadowalających efektów w przenoszeniu poczucia zagrożenia państw Azji Południowo-Wschodniej na Stany Zjednoczone zaczął budzić coraz większą frustrację chińskiego rządu, co z kolei prowadziło do eskalacji rywalizacji pomiędzy patronami. Z perspektywy rządu w Manili warto zwrócić uwagę na skutki ósmej misji FONOP zrealizowanej na Morzu Południowochińskim w czasie prezydentury Donalda Trumpa. W trakcie misji swobody żeglugi wykonywanej przez niszczyciel USS Decatur w pobliżu raf Gaven oraz Johnson (Johnson Reef) wchodzących w skład archipelagu Spratly, chiński niszczyciel CNS Lanzhou przeciął kurs amerykańskiej jednostki, zmuszając ją do gwałtownej zmiany kursu w celu uniknięcia kolizji. Waszyngton w ostrych słowach potępił chińską reakcję na misję FONOP i jednocześnie podkreślił, że będą one kontynuowane[714].

Zarówno koniec 2018 r. jak i początek 2019 r. zwiastowały nasilającą się rywalizację pomiędzy Chinami i Stanami Zjednoczonymi o wpływy na Filipinach. Oba mocarstwa chciały wykorzystać na swoją korzyść wyraźne podziały wewnątrz rządu na prochiński pałac prezydencki i wciąż bardziej sprzyjające Stanom Zjednoczonym ministerstwa spraw zagranicznych oraz obrony. Było do doskonale widoczne po doniesieniach z końca stycznia 2019 r. o otwarciu przez ChRL centrum ratownictwa morskiego na rafie Fiery Cross, będącej przedmiotem sporu pomiędzy Chinami i Filipinami. Podczas gdy prezydent Duterte rozważał podziękowania dla rządu w Pekinie za większy udział w zapewnieniu bezpieczeństwa na morskich szlakach Morza Południowochińskiego, ministrowie obrony i spraw zagranicznych apelowali

[712] I. Storey, *Seven Southeast Asian Countries Fly the Flag at RIMPAC 2018*, 04.07.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/seven-southeast-asian-countries-fly-the-flag-at-rimpac-2018/ [dostęp 16.12.2021].
[713] I. Storey, *China Criticizes Presence of Foreign Warships in South China Sea*, 21.09.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/china-criticizes-presence-of-foreign-warships-in-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].
[714] I. Storey, *US-China Tensions Spill over into South China Sea*, 11.10.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/uschina-tensions-spill-over-into-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].

o zdecydowany protest w tej sprawie z uwagi na kontynuację rozbudowy infrastruktury na sztucznych wyspach, co jest niezgodne z „Deklaracją o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim”[715].

Szczególnie sceptycznie do zbliżenia z Chinami podchodziło ministerstwo obrony, czemu niejednokrotnie dawało wyraz swoją polityką. Minister obrony Filipin, Delfin Lorenzana, starał się z jednej strony skłonić Waszyngton do konkretnych deklaracji w sprawie Morza Południowochińskiego, a z drugiej spowolnić rozszerzanie chińskich wpływów w kraju. Po pierwsze w grudniu 2018 r. minister Lorenzana wydał polecenie w sprawie rozpoczęcia rewizji traktatu o wzajemnej obronie ze Stanami Zjednoczonymi z 1951 r.[716] Dla dużej części obserwatorów stosunków na linii Manila-Waszyngton moment, w którym wezwano do przeglądu był niespodzianką, ponieważ zaledwie dwa tygodnie wcześniej strona amerykańska przekazała Filipinom dzwony z Balangiga, które zostały wywiezione w formie zdobyczy wojennej po bitwie amerykańsko-filipińskiej z 1901 r. Wydarzenie miało charakter symbolicznego zamknięcia okresu kolonialnego, dlatego podczas oficjalnej ceremonii przekazania dzwonów nawet Rodrigo Duterte zdobył się na bardzo rzadkie w jego wykonaniu pochwały pod adresem amerykańskiego rządu. Choć istniały obawy, że jest to krok w stronę zerwania traktatu, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę krytyczne nastawienie prezydenta Duterte do sojuszu wojskowego ze Stanami Zjednoczonymi z jednej strony oraz niechęć prezydenta Trumpa do pogłębiania amerykańskich zobowiązań sojuszniczych z drugiej. Kroki podjęte przez ministra Delfina Lorenzanę miały raczej na celu aktualizację traktatu i sprecyzowanie takich kwestii jak proces uruchomienia traktatu (jakie konkretne działania przyczynią się do jego aktywowania) oraz zdolności do reagowania na działania poniżej progu konfliktu zbrojnego (reakcji na chińską aktywność na Morzu Południowochińskim z wykorzystaniem straży przybrzeżnej i milicji morskiej w obszarze tzw. *szarej strefy*[717]).

[715] I. Storey, *Sino-Philippine and Sino-US Tensions Persist in the South China Sea*, 14.02.2019, „ISEAS Commentaries”, https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/sinophilippine-and-sinous-tensions-persist-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].

[716] Zgodnie z doktryną powstrzymywania, Stany Zjednoczone dążyły pod koniec lat 40-tych i w latach 50-tych XX wieku do wzmacniania bliskich relacji z państwami Azji Południowo-Wschodniej, aby nie dopuścić do odbudowy przez ChRL strefy chińskich wpływów z czasów trybutarnych, które stanowiłby naturalny bufor bezpieczeństwa przed zewnętrznym oddziaływaniem i umożliwiłoby rozprzestrzenianie się komunizmu. W tym celu podpisano szereg układów. Dlatego Stany Zjednoczone podpisały z Filipinami w 1947 r. pakt o pomocy wojskowej (Military Assistance Pact) oraz porozumienie o bazach wojskowych (Military Bases Agreement). Ponadto 30 sierpnia 1951 r. doszło do podpisania traktatu o wzajemnej obronie, który został uzupełniony układem o pomocy gospodarczej i technicznej z 14 listopada 1951 r. (tymczasowy).

[717] „Szara strefa” to metaforyczny stan pomiędzy stanem wojny i pokoju, w którym agresor dąży do czerpania korzyści politycznych lub terytorialnych związanych z jawną agresją militarną bez przekraczania

Wszystko się zatem sprowadzało do odpowiedzi na pytanie czy traktat jest w stanie zaspokoić oczekiwania Filipin w obszarze bezpieczeństwa w obliczu nowych zagrożeń, czy jest potrzebny bardziej kompleksowy system bezpieczeństwa regionalnego, który powinien zastąpić ten układ[718].

W kontekście ograniczania chińskich wpływów na uwagę zasługuje propozycja ministra Lorenzany ze stycznia 2019 r., polegająca na przejęciu przez państwo stoczni w Zatoce Subic (Subic Bay), która ogłosiła upadłość. Była to odpowiedź na doniesienia mówiące o zainteresowaniu chińskich przedsiębiorstw wykupieniem stoczni, co niosłoby ze sobą potencjalne osłabienie pozycji strategicznej Filipin na Morzu Południowochińskim jak i ryzyko szpiegostwa przemysłowego. Dostęp Chin do zatoki stanowiłby umocnienie pozycji strategicznej w rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi w regionie, zwłaszcza w obliczu rosnącej częstotliwości misji FONOP[719].

Zdecydowany i do pewnego stopnia kontrowersyjny ruch ze strony ministra obrony Filipin szybko przyniósł pierwsze skutki. W wyniku podjętych działań podczas wizyty w Manili, amerykański sekretarz stanu Mike Pompeo, zaoferował najsilniejsze do tamtej pory zapewnienie, iż traktat o wzajemnej obronie zostanie uruchomiony w przypadku zbrojnego ataku na filipińskie jednostki na spornych obszarach Morza Południowochińskiego [720] . W przypadku Filipin największe wątpliwości budziło zastosowanie artykułów IV oraz V traktatu o wzajemnej obronie w przypadku Morza Południowochińskiego. Pompeo w swoich rozmowach z prezydentem i ministrem spraw zagranicznych Filipin odniósł się między innymi do takich działań jak budowa sztucznych wysp na Morzu Południowochińskim, a co za tym idzie jako główne zagrożenie dla stabilności regionu wskazał politykę ChRL w regionie. Identyczne zabiegi prowadził rząd w Pekinie, wskazując na amerykańską destabilizację regionu przez misje FONOP. Jest to wyraźny dowód na rywalizację pomiędzy patronami o wpływy i kontrolę

progu otwartej wojny. W przypadku chińskich operacji w szarej strefie na Morzu Południowochińskim chodzi przede wszystkim o aktywność straży przybrzeżnej i milicji morskiej na spornych obszarach, polegających między innymi na blokowaniu dostępu obcym jednostkom do obiektów będących przedmiotem roszczeń ChRL. Szerzej zob. A. Singh, *Deciphering Grey-Zone Operations in Maritime-Asia*, August 2018, Observer Research Foundation, https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2018/08/ORF_SpecialReport_71_Grey-Zone_3N.pdf [dostęp 16.12.2021].

[718] L. B. Pitlo III, *Ambiguity And Changing Times Compel Review Of The Philippine-U.S. Mutual Defense Treaty*, 08.02.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/ambiguity-changing-times-compel-review-mutual-defense-treaty/ [dostęp 16.12.2021].

[719] J. Gutierrez, *Philippines Should Take Over Shipyard to Keep It From Chinese, Officials Say*, 17.01.2019, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2019/01/17/world/asia/philippines-subic-bay-shipyard.html [dostęp 16.12.2021].

[720] *US Assures Manila over Chinese Moves in Disputed Sea*, 01.03.2019, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/china/us-philippines-03012019144300.html [dostęp 16.12.2021].

nad klientem poprzez manipulację percepcją źródła zagrożenia. Co prawda zapewnienie w tej sprawie zostało złożone w 1998 r. podczas prezydentury Billa Clintona, przez ówczesnego sekretarza obrony Williama Cohena, ale administracja Baracka Obamy nie złożyła podobnej deklaracji w stosunku do Filipin. Było to tym bardziej niepokojące zważywszy na fakt, iż Barack Obama podczas swojej wizyty w Japonii w 2014 r. jednoznacznie stwierdził, że obszar wysp Senkaku na Morzu Wschodniochińskim jest objęty traktatem obronnym między Tokio i Waszyngtonem. Można to rozpatrywać w kategoriach straconej okazji do utrwalenia związków z Manilą, co zostało wykorzystane przez Rodrigo Duterte do wprowadzenia resetu w stosunkach z Waszyngtonem, na czym skorzystał rząd w Pekinie. Ponadto w 2018 r. podczas Dialogu Shangri-La w Singapurze, gdy sekretarz obrony USA Jim Mattis, otrzymał pytanie czy traktat o wzajemnej obronie obejmuje swoim zasięgiem okupowane przez Filipiny terytoria na Morzu Południowochińskim, odpowiedział, że jednoznaczna odpowiedź w tej kwestii nie jest możliwa ze względu na złożoność sytuacji na tym akwenie[721]. Przypieczętowaniem deklaracji Mike'a Pompeo była wizyta amerykańskiego okrętu USS Blue Ridge w porcie w Manili, do której doszło jeszcze w marcu 2019 r. O wadze tego wydarzenia świadczy fakt, iż do ostatniej takiej wizyty doszło w 2016 r. Dowódca VII floty – Philip Sawyer, poinformował, że wizyta ma na celu wzmocnienie stosunków z filipińską marynarką wojenną, a także pogłębienie wymiany kulturowej między państwami[722].

Większe zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w sferze deklaratywnej przyczyniło się do aktywizacji na wewnętrznej scenie politycznej na Filipinach. Była rzecznika praw człowieka Conchita Carpio Morales, wspólnie z byłym ministrem spraw zagranicznych Albertem del Rosario oraz przy wsparciu lokalnej społeczności rybackiej złożyli w marcu 2019 r. skargę przeciwko przewodniczącemu Xi Jinpingowi do Międzynarodowego Trybunału Karnego (International Criminal Court, ICC) w sprawie podejrzenia popełnienia zbrodni przeciwko ludzkości w wyniku zniszczeń środowiska naturalnego na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Politycy bezpośrednio wskazali, że skarga jest jednocześnie wyrazem sprzeciwu wobec prochińskiej polityki

[721] M. Chatys, *FocusOSA #74: Polityka w ASEAN*, 20.03.2019, Ośrodek Spraw Azjatyckich UŁ, https://www.osa.uni.lodz.pl/focus-osa/szczegoly/focusosa-74-polityka-w-asean [dostęp 16.12.2021].
[722] *USS Blue Ridge Arrives in Manila*, 13.03.2019, Ambasada Stanów Zjednoczonych na Filipinach, https://ph.usembassy.gov/uss-blue-ridge-arrives-in-manila/ [dostęp 12.12.2021].

zagranicznej Rodrigo Duterte[723]. Skarga świadczyła o coraz większych napięciach wewnątrz społeczeństwa filipińskiego oraz rosnących nastrojach antychińskich, które od początku prezydentury Rodrigo Duterte stanowiły główną przeszkodą w budowie relacji patron-klient z ChRL, głównie za sprawą nabierającej na sile krytyce pod adresem prezydenta w kraju.

Sytuacja stawała się coraz bardziej poważna. Waszyngton postanowił sprecyzować swój stosunek do zobowiązań traktatowych z Filipinami, pojawiły się pierwsze doniesienia o wzmożonej aktywności chińskich statków wokół kontrolowanej przez Filipiny wyspy Thitu. Filipińskie siły zbrojne potwierdziły stałą obecność ponad 200 jednostek (najprawdopodobniej milicji morskiej) na spornym obszarze począwszy od stycznia 2019 r. Zwiększenie chińskiej aktywności w tym regionie było odpowiedzią na plany filipińskiego rządu, związane z modernizacją infrastruktury wyspy (przede wszystkim chodziło o naprawę pasa startowego dla samolotów). Rząd w Manili zareagował poprzez złożenie protestu w chińskiej ambasadzie 29 marca, co nie powstrzymało jednak eskalacji napięć społecznych przeciwko polityce ChRL[724]. W związku z tym, sytuacja wymusiła na prezydencie Duterte przyjęcie - rzadko wcześniej spotykanej - zdecydowanej postawy, w ramach której padły ostrzeżenia o możliwości zaangażowania wojska w przypadku próby chińskiej interwencji wobec posterunku, znajdującego się na wyspie Thitu[725].

Chińsko-filipińskie napięcia narastały na Morzu Południowochińskim w momencie realizacji kwietniowych manewrów Balikatan, w które zaangażowane były wojska Filipin i Stanów Zjednoczonych. Nowe okoliczności jeszcze bardziej zwiększyły niepokój rządu w Manili, ponieważ obawiano się incydentu z udziałem jednostek amerykańskich i chińskich, co mogłoby doprowadzić do wciągnięcia Filipin w szerszy konflikt. Stąd strona amerykańska podjęła próbę deeskalacji, podkreślając, iż ćwiczenia nie przewidują jakichkolwiek operacji ofensywnych, a co za tym idzie nie są wymierzone w jakiekolwiek państwo trzecie[726]. Działania zmierzające do obniżenia napięć podjęły

[723] P. Esmaquel II, *Ex-PH officials: ICC complaint vs China 'to check impunity'*, 22.03.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/226417-del-rosario-morales-say-icc-case-vs-china-check-impunity/ [dostęp 12.12.2021].
[724] J. Gomez, *Philippines Slams China's South China Sea Flotilla*, 08.04.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/04/philippines-slams-chinas-south-china-sea-flotilla/ [dostęp 12.12.2021].
[725] K. Lema, *Philippines' Duterte tells China to 'lay off' island in disputed waters*, 04.04.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-idUSKCN1RG0LC [dostęp 12.12.2021].
[726] P. L. Viray, *No adjustments for South China Sea as Philippines, US kick off joint drills*, 01.04.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/04/01/1906410/no-adjustments-south-china-sea-philippines-us-kick-joint-drills [dostęp 12.12.2021].

również Chiny, wykorzystując do tego celu obrady bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego, do których doszło na początku kwietnia w Manili. Strona chińska nie ograniczyła się tylko i wyłącznie do deklaracji, ponieważ filipińskie siły zbrojne poinformowały na początku czerwca o zmniejszeniu liczby chińskich statków w okolicach wyspy Thitu do zaledwie 18 jednostek. Efektywność bilateralnego mechanizmu została jednak podważona kilka dni później, ponieważ doszło do incydentu, który przyczynił się do ponownej komplikacji sytuacji zarówno na Filipinach jak i w stosunkach bilateralnych z Chinami.

Mimo tego, że koniec 2019 r. przyniósł obniżenie napięć na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Filipinami, to można było zauważyć kontynuację eskalacji, jeżeli chodzi o rywalizację chińsko-amerykańską w Azji Południowo-Wschodniej. W ramach swojej polityki balansowania pomiędzy mocarstwami, ASEAN przeprowadził na początku września 2019 r. pierwsze w historii wspólne manewry morskie ze Stanami Zjednoczonymi (ASEAN-U.S. Maritime Exercise, AUMX). Waszyngton wykorzystał zaplanowane ćwiczenia do przeprowadzenia kilka dni wcześniej kolejnej operacji FONOP w pobliżu wysoce zmilitaryzowanych przez Chiny sztucznych wysp utworzonych na rafach Mischief oraz Fiery Cross[727]. Warto zaznaczyć, że choć do ćwiczeń doszło zaledwie jedenaście miesięcy po analogicznych manewrach z Chinami, to Pekin wykorzystał okazję do sformułowania oskarżeń pod adresem Waszyngtonu o wykorzystanie AUMX do wywierania militarnej presji na Chinach w obszarze Morza Południowochińskiego. Podobnie do ćwiczeń z Chinami, w manewrach ze Stanami Zjednoczonymi wzięły udział statki marynarki wojennej z Filipin i Wietnamu, natomiast Malezja wysłała jedynie swoją delegację. Zarówno ACMX jak i AUMX były bardzo podobne pod względem czasu trwania, liczby zaangażowanych jednostek oraz rodzaju przeprowadzanych operacji. Pierwsze trwały osiem dni i wzięły w nich udział trzy chińskie statki oraz pięć jednostek państw członkowskich ASEAN (po jednej z pięciu państw). Natomiast drugie zostały zrealizowane w ciągu pięciu dni i wzięły w nich udział dwa statki amerykańskie oraz sześć z państw należących do stowarzyszenia (po jednym z sześciu państw). Zarówno

[727] I. Storey, *ASEAN-US Naval Manoeuvers all About Geopolitical Manoeuvring*, 11.09.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/aseanus-naval-manoeuvers-all-about-geopolitical-manoeuvring-by-ian-storey/ [dostęp 22.12.2021].

w pierwszym jak i drugim przypadku zaangażowane zostały jednostki filipińskiej marynarki wojennej[728].

Chiny nie pozwoliły, żeby amerykańskie manewry z państwami Azji Południowo-Wschodniej były ostatnim, istotnym wydarzeniem w domenie bezpieczeństwa morskiego w regionie. Dlatego w grudniu przeprowadzono ceremonię oficjalnego włączenia do służby pierwszego lotniskowca – Shandong (CV-17), który całkowicie został zbudowany w Chinach. O przełomowym znaczeniu tego wydarzenia powinien świadczyć fakt, że wziął w nim udział przewodniczący Xi Jinping[729]. Od tej pory chińska marynarka wojenna miała do swojej dyspozycji dwa lotniskowce, które odgrywają niezwykle istotną rolę w projekcji siły na obszarach morskich. Powiększona została również w ten sposób asymetria w domenie morskiej pomiędzy Chinami i państwami Azji Południowo-Wschodniej. Poniższe tabele, zawierające wyniki badań ilościowych doskonale obrazują dysproporcje pomiędzy zdolnościami finansowymi w sektorze zbrojeniowym Chin i Filipin, przekładającymi się na liczebność oraz potencjał floty, będącej do dyspozycji przez oba państwa.

Tabela 13. Wydatki na obronność Chiny-Filipiny w latach 2013-2019 (mln USD)

	Wydatki na obronność ChRL	**Udział wydatków na obronność w PKB ChRL**	**Wydatki na obronność Filipiny**	**Udział wydatków na obronność w PKB Filipin**
2013	165 589	1,7%	3 245	1,2%
2014	178 806	1,7%	3 010	1,0%
2015	192 843	1,8%	3 294	1,1%
2016	203 944	1,8%	3 392	1,0%
2017	216 487	1,7%	4 303	1,2%
2018	229 168	1,7%	2 965	0,8%
2019	240 333	1,7%	3 472	0,9%

Źródło: *SIPRI Military Expenditure Database*, https://www.sipri.org/databases/milex [dostęp 10.12.2021].

[728] L. Kapur, *The ASEAN-U.S. Maritime Exercise And Maritime Security*, 11.09.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/the-asean-u-s-military-exercise-and-maritime-security/ [dostęp 22.12.2021].

[729] B. Westcott, *China's first domestically-built aircraft carrier officially enters service*, 18.12.2019, „CNN", https://edition.cnn.com/2019/12/17/asia/china-aircraft-carrier-shandong-intl-hnk/index.html [dostęp 22.12.2021].

3.1.5. Klientelistyczna postawa prezydenta Duterte w obliczu zatopienia przez Chiny statku rybackiego Gem-Ver1

W nocy szóstego czerwca 2019 r., drewniana łódź rybacka Gem-Ver 1 z 22 filipińskimi rybakami na pokładzie była zakotwiczona w pobliżu Reed Bank. Mimo tego, że znajdowała się w wyłącznej strefie ekonomicznej kraju, znacznie większy chiński kuter rybacki staranował filipińską jednostkę, pozostawiając rybaków bez pomocy, co było pogwałceniem prawa morskiego i zwyczajowych praktyk morskich. Rybacy zostali ostatecznie wyłowieni z wody przez wietnamską jednostkę, znajdującą się w pobliżu[730]. Pierwszy raz prezydent Duterte publicznie zabrał głos w tej sprawie ponad tydzień później, 17 czerwca, określając wydarzenia z początku czerwca jako „mały incydent morski" i zasugerował, że przyjęcie przez rząd asertywnej postawy w tej sprawie mogłoby doprowadzić do nuklearnego ataku ze strony ChRL[731]. Wszystko wskazuje na to, że tak późne odniesienie się do incydentu przez Rodrigo Duterte było związane z oczekiwaniami na pierwszy komentarz Pekinu. Kilka dni wcześniej, 13 czerwca, rzecznik chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych Geng Shuang, określił zatonięcie filipińskiej łodzi rybackiej „zwykłym wypadkiem w ruchu morskim" i poinformował o wszczęciu śledztwa w tej sprawie[732]. Narracja prezydenta Filipin była zatem niemal identyczna do tej, jaką przedstawiło ministerstwo spraw zagranicznych ChRL. Kolejnym argumentem świadczącym o bagatelizowaniu sprawy przez Rodrigo Duterte, który nie chciał antagonizować chińskiego rządu, było wstrzymanie się od wezwania chińskiego ambasadora Zhao Jianhua. Rzecznik pałacu prezydenckiego, Salvador Panelo, wytłumaczył, że prezydent nie widzi podstaw do tego, aby „zaprosić" chińskiego ambasadora na rozmowę w sprawie incydentu[733]. O tym, iż uległość Manili wobec Pekinu osiągnęła szczytowy poziom najlepiej świadczy fakt, że minister spraw zagranicznych Teodoro Locsin zaczął kwestionować wiarygodność relacji poszkodowanych rybaków z wydarzenia, powołując się na wstępne wyniki śledztwa mówiące o tym, że wszyscy

[730] M. Cook, *The Duterte Administration's China Tensions*, 15.08.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_62.pdf [dostęp 20.12.2021].
[731] A. Romero, *Duterte on sinking: It was a little maritime accident*, 18.06.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/06/18/1927498/duterte-sinking-it-was-little-maritime-accident [dostęp 20.12.2021].
[732] *China calls sinking of Philippine boat an 'ordinary maritime accident'*, 13.06.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/233003-china-sinking-philippine-boat-ordinary-maritime-accident/ [dostęp 21.12.2021].
[733] P. Esmaquel II, *PH refuses to summon China envoy over boat sinking*, 18.06.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/233328-philippines-refuses-summon-chinese-ambassador-recto-bank/ [dostęp 21.12.2021].

członkowie spali w momencie zderzenia, a sama łódź nie była wystarczająco oświetlona, co mogło się przyczynić do zderzenia i w konsekwencji zatonięcia jednostki. Aczkolwiek uznał zachowanie załogi chińskiego statku za niedopuszczalne, kiedy nie udzielili pomocy rybakom znajdującym się w wodzie[734]. Zainteresowanie incydentem było bardzo duże nie tylko na arenie międzynarodowej, ale również w wewnątrz kraju, ponieważ coraz więcej ludzi postrzegało postawę rządu jako pogwałcenie konstytucji, a w szczególności artykułu 12 sekcji 2, mówiącego o tym, że „państwo powinno chronić bogactwo morskie narodu na jego wodach archipelagowych, morzu terytorialnym i wyłącznej strefie ekonomicznej oraz zastrzega jego użytkowanie i korzystanie wyłącznie dla obywatela filipińskiego”[735]. Odpowiedź pałacu prezydenckiego na te zarzuty składała się z czterech głównych argumentów:

- rząd prowadzi działania na rzecz ochrony interesów obywateli Filipin poprzez nowe projekty infrastrukturalne („Buduj, Buduj, Buduj”) mające wpływ na poprawę warunków życia; do realizacji projektów konieczne jest jednak utrzymanie dobrych stosunków z Chinami, które odpowiadają za finansowanie inwestycji[736],
- Chiny, będące „przyjacielem” Filipin, nie wyraziłyby zgody na prowadzenie połowów przez chińskie statki na filipińskich wodach, ponieważ podobnie jak rząd w Manili nie chcą doprowadzić do konfrontacji[737],
- próba egzekucji zapisów konstytucji mogłaby doprowadzić do wojny z Chinami, której Filipiny nie są w stanie wygrać[738],
- prezydent Duterte osiągnął wcześniej nieogłaszane ustne porozumienie z prezydentem Xi Jinpingiem, zgodnie z którym zezwolono chińskim statkom na

[734] D. Z. Pazzibugan, *Locsin: Probe shows PH crew share blame in Recto Bank hit*, 04.07.2019, „Inquirer.net”, https://globalnation.inquirer.net/177468/locsin-probe-shows-ph-crew-share-blame-in-recto-bank-hit [dostęp 21.12.2021].

[735] *The Constitution of the Republic of the Philippines, „Official Gazette”*, https://www.officialgazette.gov.ph/constitutions/1987-constitution/ [dostęp 21.12.2021].

[736] *Duterte cites need to preserve China relations after collision*, 27.06.2019, „Business World”, https://www.bworldonline.com/duterte-cites-need-to-preserve-china-relations-after-collision/ [dostęp 21.12.2021].

[737] *Duterte vs fishermen: Is the Philippines lawyering for China?*, 26.06.2019, „Rappler”, https://www.rappler.com/newsbreak/in-depth/233900-is-philippines-lawyering-for-china-boat-sinking-recto-bank/ [dostęp 21.12.2021].

[738] P. Ranada, *‘Thoughtless, senseless’ to insist on mandate protecting PH waters – Duterte*, 27.06.2019, „Rappler”, https://www.rappler.com/nation/234083-duterte-constitutional-mandate-protect-ph-waters-thoughtless-senseless/ [dostęp 21.12.2021].

połowy na zachodzie Morza Filipińskiego, a nie tylko na wodach terytorialnych wokół płycizny Scarborough[739].

Ostatni argument przyczynił się pośrednio do legitymizacji chińskich roszczeń na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, wbrew interesom Filipin oraz orzeczeniu Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 2016 r. Mimo incydentu, który stanowił zagrożenie dla bezpieczeństwa obywateli, prezydent Duterte nadal nie chciał powoływać się na korzystny wyrok trybunału, żeby nie zaszkodzić relacjom z Pekinem, od których było uzależnione finansowanie kosztownych projektów infrastrukturalnych.

Paradoksem jest to, iż postawa prezydenta przyczyniła się do umocnienia obaw Filipińczyków związanych z chińską aktywnością w regionie, co było dodatkowo podsycane przez incydent w pobliżu Reed Bank, jak również ponowne zwiększenie aktywności chińskiej floty w pobliżu wyspy Thitu, na które zareagowano protestem dyplomatycznym w lipcu 2019 r.[740] Należy do tego również dodać naruszanie wyłącznej strefy ekonomicznej przez chińskie statki badawcze, do którego doszło na początku sierpnia[741], a także powtarzające się naruszanie filipińskich wód terytorialnych przez statki chińskiej marynarki wojennej, bez wcześniejszego uzyskania zgody[742]. Najnowsze badania opinii publicznej z tego okresu pokazywały, że 74% obywateli Filipin wykazywało niski poziom zaufania lub jego całkowity brak wobec rządu w Pekinie. Okoliczności doprowadziły do jeszcze większego zaostrzenia retoryki ministra obrony, Delfina Lorenzany, który otwarcie zaczął mówić o chińskiej polityce na Morzu Południowochińskim w kategoriach „znęcania się"[743]. W obliczu tych doniesień rzecznik pałacu prezydenckiego poinformował, że podczas sierpniowej wizyty w Chinach (piątej od momentu zaprzysiężenia na prezydenta), Rodrigo Duterte powoła się w rozmowie z przewodniczącym Xi Jinpingiem na wyrok Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze

[739] P. L. Viray, *Fish in our time: Duterte and Xi's 'undocumented' deal on sea row*, 02.08.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/07/02/1931391/fish-our-time-duterte-and-xis-undocumented-deal-sea-row [dostęp 21.12.2021].
[740] E. Santos, *Over 100 Chinese vessels swarmed Pag-asa Island again, Philippines protests*, 31.07.2019, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2019/7/31/Chinese-swarming-Pag-asa-Island-Philippines-diplomatic-protest.html [dostęp 22.12.2021].
[741] E. Santos, *Two China survey ships spotted in Philippine EEZ*, 08.08.2019, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2019/8/8/china-ships-spotted-philippines-eez.html?fbclid [dostęp 22.12.2021].
[742] J. Gotinga, *5 more Chinese warships spotted in Philippine waters in July, August*, 14.08.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/237764-more-chinese-warships-spotted-philippine-waters-july-august-2019/ [dostęp 22.12.2021].
[743] J. Gotinga, *Defense chief hits China's 'bullying' in Scarborough Shoal takeover*, 30.07.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/236636-lorenzana-hits-china-bullying-scarborough-shoal-takeover/ [dostęp 22.12.2021].

z 2016 r. Pekin podjął pewne koncyliacyjne kroki, żeby z jednej strony uspokoić nastroje społeczne na Filipinach, a z drugiej pozbawić części argumentów prezydenta Duterte w sprawie odniesień do wyroku trybunału. W efekcie dzień przed przylotem lidera Filipin do Chin, kapitan chińskiego kutra rybackiego, który w czerwcu staranował filipińską łódź, przeprosił i zaoferował odszkodowanie za straty powstałe w wyniku zatonięcia łodzi[744]. Zabieg chińskiego rządu nie powstrzymał prezydenta przed odwołaniem się do wyroku, co nie zmienia faktu, że Xi Jinping utrzymał dotychczasowe stanowisko i w całości odrzucił orzeczenie trybunału. Jedyny cel jaki udało się w ten sposób osiągnąć prezydentowi Duterte było pozbawienie swoich krytyków na Filipinach argumentu, że nigdy nie wykorzystał korzystnego wyroku arbitrażowego w rozmowach ze stroną chińską na temat Morza Południowochińskiego. Liderzy obu państw doszli natomiast do porozumienia w sprawie konieczności zakończenia negocjacji nad Kodeksem Postepowania do 2021 r.[745]

Wyjątkowo skomplikowana sytuacja na Morzu Południowochińskim znalazła swoje odzwierciedlenie w narracji ministra spraw zagranicznych Filipin. Szczególną uwagę warto zwrócić na wystąpienie Teodoro Locsina w Nowym Jorku, gdzie na łamach *Asia Society* przyznał, że z licznych umów dwustronnych podpisanych z ChRL, niewiele z nich zostało zrealizowanych, podkreślając tym samym, że to Japonia jest głównym źródłem oficjalnej pomocy rozwojowej, czołowym inwestorem oraz wiodącym kierunkiem eksportowym. Ponadto dwa główne projekty, realizowane w ramach ambitnego programu rozwoju infrastruktury „Buduj, Buduj, Buduj" o łącznej wartości 180 mld USD, a mianowicie metro w Manili oraz linia kolejowa łącząca zindustrializowane regiony w Luzon (North-South Commuter Railway) były realizowane pod japońską egidą. Dla porównania spośród dziesięciu dużych projektów, które Chiny miały zrealizować, udało się jedynie zakończyć wstępną fazę projektu irygacyjnego o wartości 60 mln USD (Chico River Pump Irrigation Project). Wszystko za sprawą licznych zastrzeżeń związanych z warunkami finansowania oraz obawami dotyczącymi

[744] L. Lew, *Chinese apology for Philippine fishing boat sinking lands as Rodrigo Duterte heads to Beijing*, 28.08.2019, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3024761/chinese-apology-philippine-fishing-boat-sinking-lands-duterte [dostęp 22.12.2021].

[745] P. Ranada, *Xi refuses to recognize Hague ruling after Duterte brings it up*, 30.08.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/238890-xi-refuses-recognize-hague-ruling-after-duterte-brings-it-up/ [dostęp 22.12.2021].

negatywnych skutków na środowisko naturalne[746]. Nie oznacza to jednak, że zwrot prezydenta Duterte w stronę Pekinu nie przyniósł żadnych wymiernych korzyści. Podobnie jak była prezydent, Gloria Macapagal-Arroyo[747], Rodrigo Duterte również argumentował ocieplenie relacji z ChRL perspektywą zwiększenia chińskich inwestycji na Filipinach oraz zwiększeniem chińskiego importu. Część tych założeń udało się zrealizować.

W pierwszej kolejności rząd w Pekinie zniósł szereg jednostronnych barier dla kluczowych towarów eksportowych Filipin (przede wszystkim owoców, takich jak banany oraz ananasy), nałożonych w szczytowym momencie dwustronnych napięć na Morzu Południowochińskim za rządów poprzednika Duterte, prezydenta Benigno Aquino III. Dzięki temu eksport ananasów do Chin w latach 2014-2018 wzrósł o 230%, a bananów w latach 2015-2018 o 250%. Innym obszarem, w którym zanotowano wyraźną poprawę we współpracy dwustronnej była turystyka. W 2015 r. na Filipiny przyjechało nieco ponad 490 tys. turystów z Chin (wyłączając Hongkong i Makau), natomiast w 2018 r. liczba chińskich turystów zwiększyła się do poziomu ponad 1,2 mln (wzrost o 256%), a w ciągu zaledwie dziesięciu miesięcy 2019 r. wynik był jeszcze lepszy i przekroczył próg 1,6 mln osób[748].

W kontekście negocjacji nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim sceptyczne uwagi zostały wygłoszone przez filipińskiego ministra spraw zagranicznych. Stwierdził, że wizja tego dokumentu według rząd w Pekinie jest równoznaczna z „niejawnym uznaniem chińskiej hegemonii" przez państwa Azji Południowo-Wschodniej[749]. Taka ocena negocjacji nad kodeksem przez szefa filipińskiej dyplomacji świadczyła, że mimo ogłoszenia przez Chiny i ASEAN kolejnego przełomu

[746] R. Heydarian, *Japan offers Southeast Asia way out of US-China rivalry*, 11.12.2019, „Nikkei Asia", https://asia.nikkei.com/Opinion/Japan-offers-Southeast-Asia-way-out-of-US-China-rivalry [dostęp 22.12.2021].

[747] Głównym celem prezydent Glorii Macapagal Arroyo spraującej władzę w latach 2001-2010 było odejście od postrzegania relacji chińsko-filipińskich tylko i wyłącznie przez pryzmat tarć na Morzu Południowochińskim, wychodząc z założenia, że przy wypracowaniu stabilnego gruntu do współpracy, wszelkie różnice zdań przestaną mieć tak duże znaczenie. Dzięki ekonomicznemu wykształceniu, prezydent Arroyo dostrzegała możliwości rynkowe, jakie stworzyło przystąpienie ChRL do WTO, a co za tym idzie postrzegała chiński wzrost gospodarczy jako szansę na przerwanie gospodarczej stagnacji Filipin. Nic więc dziwnego, że współpraca ekonomiczna z Chinami znajdowała się w centrum jej polityki zagranicznej.

[748] M. Cook, *President Duterte's China Benefits*, 12.12.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/president-dutertes-china-benefits-by-malcolm-cook/ [dostęp 22.12.2021].

[749] R. Delaney, *Philippines' Teodoro Locsin says Beijing's South China Sea code is like 'a manual for feeding a dragon in your living room'*, 29.09.2019, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/3030230/philippine-foreign-secretary-teodoro-locsin-says-beijings [dostęp 22.12.2021].

pod koniec lipca 2019 r., w postaci realizacji pierwszego czytania wstępnej wersji Kodeksu Postepowania, wciąż istniały daleko idące różnice poglądów pomiędzy zaangażowanymi w spór na Morzu Południowochińskim stronami, co do ostatecznej wersji dokumentu. Z jednej strony był to dowód na skuteczność strategii Pekinu opierającej się na zasadzie „dziel i rządź", która miała pogłębić podziały w ASEAN, aby uniemożliwić wypracowanie konsensusu w sprawie kluczowych kwestii, jak na przykład prawnie wiążącego charakteru kodeksu. Z drugiej natomiast, opinia Teodoro Locsina dostarczała kolejnych argumentów – sceptycznym względem Kodeksu Postępowania - Stanom Zjednoczonym, które w dalszej kolejności mogły wykorzystać na swoją korzyść w rywalizacji z Chinami o wpływy w Azji Południowo-Wschodniej, przede wszystkim podważając skuteczność dokumentu, który w ostatecznej wersji zawierałby zapisy sprzeczne z normami prawa międzynarodowego lub w jakikolwiek sposób legitymizowałby rażące zachowanie i bezprawne roszczenia morskie Pekinu [750]. Wystąpienie ministra spraw zagranicznych Filipin w Nowym Jorku świadczyło o jego ambiwalentnej roli w polityce zagranicznej kraju, gdzie prezydent Duterte jest odpowiedzialny za *stricte* prochińską narracją, natomiast szef filipińskiej dyplomacji w swoich przekazach prezentuje postawę proamerykańską. Jest to kolejny przykład kontynuacji dychotomii w filipińskiej polityce zagranicznej wobec mocarstw.

Stosunek Rodrigo Duterte do Stanów Zjednoczonych był jasny od samego początku rozpoczęcia przez niego prezydentury. Należy jednak zwrócić uwagę, że zapoczątkowany przez niego reset w relacjach z Waszyngtonem został umocniony nie tylko przez politykę zagraniczną, w której postawił na zbliżenie z Pekinem, ale również serię decyzji dotyczących polityki krajowej, które rezonowały na pozycję Filipin na arenie międzynarodowej. Największe znaczenia miała kampania antynarkotykowa wprowadzona wewnątrz kraju. Doprowadziła ona między innymi do opuszczenia Międzynarodowego Trybunału Karnego przez Filipiny, co zostało zapowiedziane w 2018 r., a stało się faktem w 2019 r.[751] Innym skutkiem inicjatywy mającej na celu ograniczenie przestępczości narkotykowej było przyjęcie przez Radę Praw Człowieka ONZ rezolucji w sprawie wszczęcia postępowania dotyczącego zbadania przypadków łamania praw

[750] I. Storey, *As ASEAN and China Discuss a Code of Conduct for the South China Sea, America Looks on Sceptically*, 24.10.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/as-asean-and-china-discuss-a-code-of-conduct-for-the-south-china-sea-america-looks-on-sceptically-by-ian-storey/ [dostęp 22.12.2021].

[751] J. Gutierrez, *Philippines Officially Leaves the International Criminal Court*, 17.03.2019, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2019/03/17/world/asia/philippines-international-criminal-court.html [dostęp 22.12.2021].

człowieka w lipcu 2019 r. Na ten czas oficjalne dane rządowe mówiły o 6,6 tys. ofiar śmiertelnych kampanii antynarkotykowej, natomiast niezależne grupy zajmujące się ochroną praw człowieka na Filipinach donosiły o ponad 27 tys. zgonów[752]. Warto podkreślić, że wśród państw głosujących przeciwko przyjęciu rezolucji znalazły się Chiny, co świadczy o spełnieniu jednego z warunków patronatu jakim jest solidarność międzynarodowa i wsparcie klienta przez patrona na arenie międzynarodowej. Stany Zjednoczone nie brały udziału w głosowaniu, ponieważ wycofały się z Rady Praw Człowieka ONZ w czerwcu 2018 r., ale biorąc pod uwagę nasilającą się chińsko-amerykańską rywalizację ideologiczną jednoznacznie można stwierdzić, że polityka wewnętrzna Filipin nie zdobędzie długofalowego poparcia Waszyngtonu ze względu na promowany system wartości. Nie stanowi to jednak żadnego problemu dla Pekinu[753]. W lipcu 2019 r. pojawiły się zresztą kolejne działania, które prędzej czy później musiałyby się wiązać z krytyką ze strony amerykańskich decydentów jak na przykład prześladowanie opozycji politycznej pod zarzutami planowania buntu i spisku, mającego na celu obalenie prezydenta Rodrigo Duterte[754]. Opresyjne działania były także podejmowane wobec krytykujących administrację Duterte dziennikarzy, czego najlepszym przykładem był proces dziennikarki portalu informacyjnego *Rappler* Marii Ressy, która została aresztowana na mocy ustawy o cyberbezpieczeństwie pod zarzutem zniesławienia w jednym ze swoich artykułów[755]. Bezkompromisowy sposób prowadzenia polityki krajowej przez Rodrigo Duterte sprawiał, że jedynym wyborem, jeżeli chodziło o poszukiwanie patronatu stawały się Chiny, które mogły zagwarantować protektorat w obliczu krytyki na arenie międzynarodowej. Stanowiło to silny argument, obok obietnic w obszarze wsparcia ekonomicznego, jeżeli chodzi przychylność prezydenta Filipin w sprawie daleko idących ustępstw w sporach na Morzu Południowochińskim, bo w takich kategoriach należy rozumieć spóźnioną reakcję na

[752] *UN council adopts resolution calling for probe into PH human rights situation*, 11.07.2019, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2019/7/11/UN-council-probe-human-rights-resolution-PH.html [dostęp 22.12.2021].
[753] T. Piccone, *U.S. withdrawal from U.N. Human Rights Council is "America alone"*, 20.06.2018, Brookings, https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/06/20/u-s-withdrawal-from-u-n-human-rights-council-is-america-alone/ [dostęp 22.12.2021].
[754] J. Gutierrez, *Philippine Vice President, a Duterte Foe, Is Charged in Plot Against Him*, 19.07.2019, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2019/07/19/world/asia/duterte-philippines-leni-robredo.html [dostęp 22.12.2021].
[755] H. Ellis-Petersen, *Philippines libel trial of journalist critical of Rodrigo Duterte begins*, 23.07.2019, „The Guardian", https://www.theguardian.com/world/2019/jul/23/philippines-libel-trial-of-maria-ressa-journalist-critical-of-president-duterte-begins [dostęp 22.12.2021].

wyrok trybunału z 2016 r. oraz wycofanie się z kampanii umiędzynarodowiania sporów morskich i terytorialnych.

3.2. Chińska potrzeba patronatu w Wietnamie: Morze Południowochińskie w strefie sinicznej

Wietnam jako jedyne państwo będące stroną w sporach na Morzu Południowochińskim posiada lądową granicę z Chinami, co niewątpliwie ma negatywny wpływ na poczucie bezpieczeństwa w przypadku eskalacji napięć na Morzu Południowochińskim, tym bardziej jeżeli weźmiemy pod uwagę burzliwą historię relacji obu państw. Z jednej strony istnieją wyraźne antagonizmy pomiędzy państwami ze względu na chińskie podboje, współczesne spory morskie i okresowe zamieszki rasowe przeciwko etnicznym Chińczykom lub chińskim podmiotom handlowym. Według badań opinii publicznej przeprowadzonych przez ośrodek badawczy Pew Research Center z 2017 r. 88% ankietowanych spośród społeczeństwa wietnamskiego negatywnie oceniło postawę Chin[756]. Z drugiej strony oba państwa były bliskimi sojusznikami w epoce antykolonialnej jak i w okresie amerykańskiej interwencji militarnej w Wietnamie. Wiąże je socjalistyczny system polityczny, a relacje pomiędzy partiami komunistycznymi łączą rozległe więzi, często określane braterskimi. Ponadto interakcje międzyrządowe obejmują współpracę w wielu różnych obszarach ze szczególną rolą stosunków gospodarczych, co jest przedmiotem corocznych obrad Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej. Mimo szeregu wyzwań z zakresu bezpieczeństwa, wyraźna współpraca jest również widoczna pomiędzy siłami zbrojnymi w takich obszarach jak bezpieczeństwo granic, misje pokojowe, przemysł zbrojeniowy, wymiana akademicka, media, a także wspólne ćwiczenia dla personelu i manewry morskie. Do tego należy dodać różnego rodzaju wspólne inicjatywy realizowane na szczeblu ministerstw ds. bezpieczeństwa wewnętrznego, natomiast jeżeli chodzi o domenę morską warto dodać interakcje pomiędzy strażą przybrzeżną. Wyrazistym podsumowaniem stosunków dwustronnych był artykuł przewodniczącego Xi Jinpinga, opublikowany w wietnamskiej prasie tuż przed jego wizytą w Hanoi w 2017 r., w którym podkreślił relacje pomiędzy państwami komunistycznymi i siłami zbrojnymi obu państw[757].

[756] *Opinion of China*, „Pew Research Center", https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/24/country/vn/ [dostęp 12.01.2022].
[757] D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit., s. 210-213.

W przeciwieństwie do Filipin oraz Malezji, przedmiotem roszczeń Wietnamu na Morzu Południowochińskim są obiekty znajdujące się zarówno w archipelagu Spratly jak i w archipelagu Paracele, do których rości sobie również prawa ChRL. Większa liczba pokrywających się roszczeń przekłada się na proporcjonalnie większą ilość incydentów morskich pomiędzy tymi państwami niż w przypadku pozostałych stron sporu z Azji Południowo-Wschodniej. Przyczyniło się to do zbliżenia pomiędzy Hanoi i Waszyngtonem, zwłaszcza w sferze związanej z obronnością i bezpieczeństwem, co komplikuje rywalizację ChRL i USA o rolę patrona w przypadku Wietnamu. Pierwszym znaczącym krokiem w stronę wzmocnienia amerykańsko-wietnamskiej współpracy militarnej było podpisanie w 2011 r. protokołu ustaleń o rozwoju bilateralnej współpracy obronnej (2011 Memorandum of Understanding on Advancing Bilateral Defence Cooperation). Należy jednak pamiętać, że dla Hanoi stosunki z Chinami są wieloletnim priorytetem, natomiast Stany Zjednoczone mają pełnić przede wszystkim funkcję przeciwwagi. W związku z tym Wietnam ogranicza wizyty amerykańskich statków do jednej rocznie, odmawia realizacji wspólnych manewrów wojskowych, wysyła swoich oficerów do Stanów Zjednoczonych wyłącznie na zasadach wymiany akademickiej, nie zezwala na stacjonowanie amerykańskich żołnierzy oraz sprzętu na terytorium kraju (w przeciwieństwie do Tajlandii i Filipin). Ponadto rząd w Hanoi nie dopuścił do utworzenia w kraju amerykańskich centrów logistycznych, takich jakie funkcjonują między innymi w Singapurze, Tajlandii czy na Filipinach. W kwestiach dotyczących importu uzbrojenia wietnamski rząd stawia na dywersyfikację, dlatego zakup amerykańskiego sprzętu jest minimalny, a głównymi eksporterami są takie państwa jak Rosja, Indie oraz Korea Południowa[758]. Względna niechęć rządu w Wietnamie do daleko idącego angażowania się w szeroko zakrojoną wymianę wojskową ze Stanami Zjednoczonymi wydaje się sabotować strategię polegającą na tym, aby Stany Zjednoczone stanowiły przeciwwagę dla Chin, szczególnie na Morzu Południowochińskim. Hanoi w głównej mierze opiera się na utrzymywaniu zróżnicowanych stosunków z wieloma państwami, a co za tym idzie istnieją małe szanse na spełnieniu amerykańskich oczekiwań związanych z bardziej sformalizowaną współpracą w obszarze obronności. Najlepiej o tym świadczy fakt, że rząd w Hanoi

[758] K. Elmer, *Vietnam Uses US-China Trade War to Rebalance Its Economic and Security Relationships*, 12.12.2018, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2177405/vietnam-uses-us-china-trade-war-rebalance-its-economic-and [dostęp 12.01.2022].

zgodził się w przypadku Stanów Zjednoczonych tylko na kompleksowe partnerstwo, podczas gdy posiada strategiczne partnerstwa z szesnastoma innymi państwami, w tym z Chinami. Niemniej jednak od czasu normalizacji stosunków pomiędzy Wietnamem i USA w 1995 r. (relacje na linii Hanoi-Pekin uległy normalizacji cztery lata wcześniej w 1991 r.) doszło do zauważalnej intensyfikacji stosunków, szczególnie w latach 2015-2017, kiedy miały miejsce wizyty amerykańskich prezydentów Baracka Obamy w 2016 r. i Donalda Trumpa w 2017 r., a także przewodniczącego Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW) Nguyen Phu Tronga w 2015 r. i premiera Nguyen Xuan Phuca w 2017 r.[759]

3.2.1. Incydenty morskie i reakcje Pekinu oraz Hanoi w koncepcji patron-klient

Początek rządów przewodniczącego Xi Jinpinga można uznać za wyjątkowo łagodny pod względem chińskich działań na Morzu Południowochińskim w kontekście stosunków z Wietnamem, ponieważ w 2013 r. zanotowano tylko trzy incydenty. Dla porównania w okresie największych napięć, do których doszło w 2015 r. odnotowano aż trzynaście incydentów. Do pierwszego z nich doszło 20 marca 2013 r. w pobliżu archipelagu Paracele, gdzie wietnamski kuter rybacki został ostrzelany przez chińską jednostkę (najprawdopodobniej należącą do chińskiej Agencji Nadzoru Morskiego) flarami sygnalizacyjnymi, co doprowadziło do poważnego uszkodzenia jednostki. Wietnamskie ministerstwo spraw zagranicznych złożyło w tej sprawie oficjalny protest w chińskiej ambasadzie, wzywając do wszczęcia śledztwa. W proteście powołano się na pogwałcenie suwerenności Wietnamu oraz działania zagrażające życiu i zniszczenie mienia rybaków. Początkowo strona chińska zaprzeczała doniesieniom o zdarzeniu, ale po pewnym czasie na łamach oficjalnej gazety Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (People's Liberation Army Daily) pojawiła się informacja o interwencji, podczas której wystrzelone zostały dwie flary w powietrze w celu ostrzeżenia wietnamskiego statku i zmuszenia go do wycofania się z wód będących pod chińską jurysdykcją[760]. Na uwagę zasługuje reakcja Stanów Zjednoczonych na ten incydent. Amerykański kontradmirał straży przybrzeżnej William Lee spotkał się pod koniec marca w Maryland z przedstawicielami wietnamskiej armii i marynarki wojennej, z którymi omówił potrzeby Wietnamu w kontekście zwiększenia możliwości ochrony rybaków przez

[759] D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit., s. 213-214.
[760] J. Page, *Hanoi Says Chinese Shot at Boat*, 26.03.2013, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887324789504578383820145232386 [dostęp 12.01.2022].

rozwój umiejętności takich formacji jak straż przybrzeżna. Strona amerykańska zadeklarowała wsparcie w tym obszarze poprzez współpracę szkoleniową. Waszyngton przyjął postawę patrona, który może przyczynić się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa (poprzez neutralizację zagrożenia ze strony ChRL), dzięki wzmocnieniu współpracy na szczeblu straży przybrzeżnych[761].

Stanowcza reakcja Chin w obrębie archipelagu Paracele przyczyniła się do przedstawienia przez wietnamskiego ministra obrony, generała Phung Quang Thanha, propozycji podczas 7. szczytu ministrów obrony ASEAN w Bandar Seri Begawan siódmego maja 2013 r., dotyczącej podpisania przez strony sporów na Morzu Południowochińskim porozumienia potwierdzającego podporządkowanie się regule nieużywania siły. Podniesienie tej sprawy miało najprawdopodobniej zwrócić uwagę państw regionu na ostatni incydent, ponieważ zapisy o niestosowaniu przemocy znajdowały się zarówno w Karcie Narodów Zjednoczonych jak i w Traktacie o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej. Zarówno w jednym jak i w drugim przypadku brakowało mechanizmów egzekwowania, stąd podpisywanie kolejnych zobowiązań bez takiego mechanizmu nie miało realnego wpływu na sytuację na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Był to jednak sygnał dla Pekinu, że rząd w Hanoi stara się przeciwdziałać asertywnej polityce Chin poprzez udział w umiędzynarodowianiu takich sytuacji jak ta z 20 marca[762]. Rząd w Pekinie nie mógł zaakceptować tego rodzaju działań, o czym otwarcie komunikował za pośrednictwem kontrolowanych przez państwo mediów, takich jak *Global Times*. W jednym z artykułów, opublikowanych po marcowym incydencie, wprost skierowano ostrzeżenie (lub groźbę) do Wietnamu i Filipin, w którym zapowiedziano, że prowadzenie konfrontacyjnej polityki przeciwko Chinom doprowadzi do kolejnych kłopotów dla tych państw[763].

Stanowcza postawa chińskiego rządu była jedną z przyczyn kolejnych incydentów na Morzu Południowochińskim i wzrostu napięć w relacjach bilateralnych. Wietnamski kuter rybacki został otoczony przez chińskiej statki, a następnie staranowany przez jeden z nich 20 maja 2013 r. Analogicznie do wcześniejszej sytuacji, ministerstwo spraw

[761] P. D. Shinkman, *U.S. Helps Vietnam Defend Fishermen Who 'Get into Trouble' With China*, 09.04.2013, „U.S. News", https://www.usnews.com/news/articles/2013/04/09/us-helps-vietnam-defend-fishermen-who-get-into-trouble-with-china [dostęp 12.01.2022].

[762] T. Chalermpalanupap, *'No First Use of Force' in the South China Sea: Why Reinvent the Wheel?*, 10.06.2013, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2013_35.pdf [dostęp 12.01.2022].

[763] Le Hong Hiep, *South China Sea disputes strain Vietnam–China relations*, 17.05.2013, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2013/05/17/south-china-sea-disputes-strain-vietnam-china-relations/ [dostęp 12.01.2022].

zagranicznych Wietnamu złożyło w tej sprawie protest w chińskiej ambasadzie. Strona chińska usprawiedliwiła swoją reakcję ochroną krajowych wód przed nielegalnymi połowami, zarzucając jednocześnie wietnamskim przedstawicielom nietrzymanie się faktów. Pekin obciążał zatem odpowiedzialnością inne strony sporów, a także Stany Zjednoczone. Chińska placówka badawcza - Centrum Polityki Obrony Narodowej (Centre for National Defence Policy), opublikowała raport, w którym winą za destabilizację sytuacji na Morzu Południowochińskim obarczono amerykański „zwrot ku Azji (pivot to Asia)" [764]. Doniesienia o kolejnym przypadku chińskiej agresji doprowadziły do antychińskich protestów w Hanoi na początku czerwca, w trakcie których interweniowała policja, aresztując co najmniej 20 osób. Stłumienie protestów świadczy o dylemacie, przed którym stoi wietnamski rząd, który z jednej strony krytykuje asertywną politykę Pekinu na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, a z drugiej obawia się utraty kontroli nad antychińskimi nastrojami w kraju, które mogłyby się przerodzić w protesty antyrządowe i zagrozić legitymizacji władzy KPW[765]. Zarówno protesty w stolicy Wietnamu, założenie gorącej linii pomiędzy marynarkami wojennymi podczas 4. dialogu strategicznej obrony i bezpieczeństwa (Strategic Defence and Security Dialogue) w Pekinie z czerwca 2013 r., jak i utworzenie gorącej linii do spraw sporów rybackich podczas trzydniowej wizyty prezydenta Troung Tan Sanga w Chinach z 19 czerwca, gdzie spotkał się z przewodniczącym Xi Jinpingiem nie zapobiegły kolejnemu incydentowi z początku lipca [766]. Tym razem chiński statek o numerze 306 (najprawdopodobniej należący do chińskiego nadzoru morskiego) przeszkodził w połowach dwóm wietnamskim kutrom rybackim w pobliży wyspy Woody, wchodzącej w skład archipelagu Paracele. Według doniesień kapitanów wietnamskich jednostek, chińscy funkcjonariusze po zakończeniu pościgu wkroczyli na pokład wietnamskich statków i użyli siły wobec załogi, konfiskując przy tym sprzęt oraz połowy[767].

Przed końcem 2014 r. doszło do dwóch istotnych wydarzeń, które zasługują na uwagę. Pod koniec listopada miał miejsce ostatni w tym roku, szósty, incydent na Morzu Południowochińskim. Wobec dwóch wietnamskich kutrów rybackich (QNg 90226 oraz

[764] M. Mogato, *South China Sea tension mounts near Filipino shipwreck*, 29.05.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-idUSBRE94R0YS20130529 [dostęp 12.01.2022].
[765] *Vietnam police swoop on anti-China protest, 20 detained*, 02.06.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-vietnam-china-idUSBRE95102C20130602 [dostęp 12.01.2022].
[766] C. A. Thayer, *Vietnam's Strategy of 'Cooperating and Struggling'…*, op. cit., s. 209-210.
[767] J. Lipes, *Chinese Patrol Boards, Damages Vietnamese Trawlers: Captain*, 10.07.2013, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/vietnam/trawlers-07102013174233.html [dostęp 12.01.2022].

QNg 95159) prowadzących połowy w pobliżu rafy Discovery (Discovery Reef) wchodzącej w skład archipelagu Paracele, podjęły interwencję trzy statki chińskiej straży przybrzeżnej. Według doniesień wietnamskich rybaków chińskie statki użyły wobec nich armatek wodnych i przyczyniły się do zerwania sieci. Ponadto jednostka QNg 90226 została poważnie uszkodzona po staranowaniu przez chiński statek. Brak informacji na ten temat w wiadomościach dostępnych dla opinii publicznej w Wietnamie wskazuje, że nie podjęto interwencji dyplomatycznej w sprawie tego incydentu. Jest to przykład wyciągnięcia wniosków przez rząd w Hanoi z wydarzeń, do których doszło w czerwcu 2013 r. Decydenci nie chcieli podsycać antychińskich nastrojów, które mogły doprowadzić do kolejnych protestów i tym samym przyczynić się do zagrożenia stabilności komunistycznego rządu w kraju, jak i potencjalnej eskalacji napięć w relacjach dwustronnych z Pekinem[768].

Drugie wydarzenie miało charakter prawny i było bezpośrednio powiązane z wszczęciem przez Filipiny na początku 2013 r. procedury arbitrażowej na forum Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze. Chińskie ministerstwo spraw zagranicznych wydało siódmego grudnia 2014 r. swoje oficjalne stanowisko (position paper) dotyczące jurysdykcji na Morzu Południowochińskim w odniesieniu do procedury arbitrażowej zainicjowanej przez rząd w Manili[769]. Dokument zawierał zbiór prawnych i politycznych argumentów rządu ChRL w sprawach związanych ze sporami na Morzu Południowochińskim. Argumentowano w nim między innymi, że kwestie dotyczące suwerenności terytorialnej i sposobu wyznaczania granic oraz stref morskich mają fundamentalne znaczenie, ale trybunał arbitrażowy nie posiada jurysdykcji, żeby rozstrzygać w tego rodzaju sprawach. Ponadto stwierdzono, iż Filipiny nadużywają obowiązujących procedur dostępnych w ramach rozstrzygania sporów, a także pogwałciły umowy zawarte z Chinami, które zakładają rozwiązanie sporów między państwami poprzez bezpośrednie negocjacje[770]. Stanowisko opublikowane przez chińskie ministerstwo spraw zagranicznych zostało odrzucone przez Wietnam we

[768] Quang Ngai, *Vietnamese fishing boat assaulted by Chinese ships off Hoang Sa*, 28.11.2014, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnamese-fishing-boat-assaulted-by-chinese-ships-off-hoang-sa-34619.html [dostęp 15.01.2022].

[769] *Position Paper of the Government of the People's Republic of China on the Matter of Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Philippines*, 07.12.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201412/t20141207_679387.html [dostęp 15.01.2022].

[770] M. J. Valencia, *China's Maritime Machinations: The Good, the Bad, and the Ugly*, 10.12.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/12/chinas-maritime-machinations-the-good-the-bad-and-the-ugly/ [dostęp 15.01.2022].

wniosku złożonym 11 grudnia 2014 r. do Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze. Wniosek zawierał trzy główne zarzuty pod adresem chińskiego stanowiska. W przeciwieństwie do rządu w Pekinie, wyrażono uznanie dla jurysdykcji trybunału w sprawie przedłożonej przez Filipiny. Ponadto zwrócono się do trybunału z prośbą o poświęcenie „należytej uwagi" wietnamskim prawom i interesom w obrębie archipelagów Spratly i Paracele w kontekście wyłącznej strefy ekonomicznej i szelfu kontynentalnego podczas rozpatrywania sporu pomiędzy Chinami i Filipinami. Ostatnim elementem wniosku było odrzucenie chińskiej *linii dziewięciu kresek* jako „nieposiadającej podstaw prawnych". Decyzja rządu w Hanoi o złożeniu wniosku stanowiło obranie neutralnego kursu, jeżeli chodzi o prawny wymiar sporu na Morzu Południowochińskim. Z jednej strony wietnamski rząd podporządkował się ostrzeżeniom Pekinu, aby nie iść w ślady Filipin przyłączając się do wniosku arbitrażowego złożonego przez Manilę lub wniesienia własnego. Z drugiej natomiast podjęto interakcję z trybunałem, którą należy rozpatrywać w kontekście zaznaczenia swojej pozycji w wymiarze prawnym sporu na Morzu Południowochińskim. Było to kompromisowe rozwiązanie, które zwróciło uwagę społeczności międzynarodowej na wietnamskie roszczenia na spornych obszarach i jednocześnie nie wiązało się z antagonizowaniem Pekinu. Nie zmienia to jednak faktu, że ministerstwo spraw zagranicznych ChRL wydało osobne oświadczenie, w którym odrzucono wietnamski wniosek z 11 grudnia, określając roszczenia Hanoi do dwóch archipelagów jako niezgodne z prawem. Chińska reakcja świadczyła o tym, że działania Hanoi zostały odebrane jako częściowe podważenie pozycji Pekinu w roli patrona, ponieważ wietnamski rząd nie zdecydował się na pełną solidarność międzynarodową, której ChRL oczekiwała od klienta. Niemniej jednak Wietnam częściowo uszanował nadrzędną pozycję Chin, ponieważ nie doszło do złożenia osobnego wniosku do trybunału arbitrażowego, zgodnie z chińskimi warunkami [771].

Mimo szczególnego okresu tj. spotkań na wysokim szczeblu z okazji 65. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych, należy podkreślić, że na 2015 r. przypada największa liczba incydentów na spornych obszarach Morza Południowochińskiego pomiędzy państwami w okresie 2013-2019. Spośród trzynastu incydentów, zdecydowana większość, bo aż dziesięć z nich, miało miejsce w pobliżu archipelagu Paracele. Do dwóch doszło w okolicach archipelagu Spralty i w tych przypadkach po stronie chińskiej

[771] P. Parameswaran, *Vietnam Launches Legal Challenge Against China's South China Sea Claims*, 12.12.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/12/vietnam-launches-legal-challenge-against-chinas-south-china-sea-claims/ [dostęp 15.01.2022].

odnotowano udział marynarki wojennej Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej. Tylko jeden incydent wydarzył się na wodach Zatoki Tonkińskiej. W trzech zdarzeniach agresywne działania chińskiej floty zakończyły się zatopieniem wietnamskich statków i za każdym razem strona chińska nie udzieliła pomocy poszkodowanej załodze, co wiązało się z bezpośrednim ryzykiem utraty życia, ale co najważniejsze jest dowodem na chińską percepcję o wyższości nad pozostałymi państwami regionu, będącej atrybutem patrona. Niemal w każdym incydencie strona wietnamska ponosiła straty materialne co wiązało się z protestami ze strony związku zawodowego wietnamskich rybaków, a w niektórych przypadkach oficjalnymi protestami ministerstwa spraw zagranicznych Wietnamu.

Tabela 14. Incydenty na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Wietnamem w 2015 r.

	Rodzaj incydentu
7 stycznia	Dwa wietnamskie statki rybackie (QNg 96372 oraz QNg96093) zostały zaatakowane przez chińskie jednostki należące do służby nadzoru rybołówstwa w pobliżu archipelagu Paracele. Podczas interwencji funkcjonariuszy skonfiskowano połowy i zniszczono sprzęt znajdujący się na pokładzie kutrów.
5 maja	Wietnamski statek rybacki QNg 95959 został staranowany w okolicy archipelagu Paracele przez niezidentyfikowaną chińską jednostkę w wyniki czego zatonął. Na pokładzie statku znajdowały się 34 osoby, które zostały uratowane przez inny statek rybacki QNg 94998 znajdujący się w pobliżu oraz jednostkę ratunkową SAR 412.
7 czerwca	Jednostka chińskiej straży przybrzeżnej użyła armatek wodnych wobec wietnamskiego kutra rybackiego na wodach wokół archipelagu Paracele. Na pokładzie statku rybackiego znajdowało się jedenaście osób z czego jedna została poszkodowana.
10 czerwca	Cztery jednostki chińskiej straży przybrzeżnej otoczyły wietnamski kuter rybacki na spornych obszarach morskich archipelagu Paracele. Funkcjonariusze weszli na pokład statku w celu skonfiskowania połowów oraz uszkodzenia sprzętu znajdującego się na pokładzie.
14 czerwca	Jednostka chińskiej straży przybrzeżnej Haijing 3103 podjęła interwencję wobec wietnamskiego statku rybackiego QNg 90205 prowadzącego połowy na wodach archipelagu Paracele. Chińscy funkcjonariusze dokonali napaści na załogę statku, skonfiskowali połowy i uszkodzili sprzęt rybacki. Związek zawodowy wietnamskich rybaków wydał oświadczenie ze sprzeciwem wobec jakichkolwiek działań zagrażających życiu oraz mieniu wietnamskich rybaków.
17 czerwca	Wobec wietnamskiego kutra rybackiego QNg 95431 prowadzącego połowy w okolicach archipelagu Paracele podjęły interwencję dwie jednostki chińskiej straży przybrzeżnej (Haijing 3103 oraz Haijing 44044), które staranowały kuter. Następnie funkcjonariusze straży przybrzeżnej weszli na pokład wietnamskiego statku w celu pobicia załogi, zniszczenia sprzętu i zarekwirowania połowów. Związek zawodowy wietnamskich rybaków potępił działania chińskiej straży przybrzeżnej, a także wezwał do zaprzestania podobnych interwencji w przyszłości oraz rekompensaty strat materialnych poszkodowanym.
28 czerwca	Dwa chińskie statki, w tym jedna jednostka straży przybrzeżnej Haijing 44044, staranowały wietnamski kuter rybacki QNg 96093. Chińscy funkcjonariusze weszli na pokład statku rybackiego, żeby skonfiskować połowy i zniszczyć sprzęt. Podobnie jak w poprzednich przypadkach, oświadczenie ze sprzeciwem wystosował związek zawodowy wietnamskich rybaków.

9 lipca	Chińskie statki staranowały wietnamski kuter rybacki w pobliżu archipelagu Paracele, doprowadzając do jego zatonięcia. Jedenaście członków załogi statku zostało uratowany dopiero po pewnym czasie przez inne wietnamskie statki znajdujące się w okolicy.
21 lipca	Statek chińskiej marynarki wojennej o numerze 994 (najprawdopodobniej statek desantowy Yuting II typu 072A) zaatakował armatkami wodnymi, a następnie staranował dwie wietnamskie łodzie rybackie około 15 mil morskich od zachodnich wybrzeży archipelagu Spratly. Mimo poważnych uszkodzeń wietnamskie jednostki nie zatonęły.
31 lipca	Wietnamski statek rybacki QNg 96507 został zatrzymany przez trzy jednostki chińskiej straży przybrzeżnej (Haijing 46102, Haijing 45101, Haijing 37102) na wodach wokół archipelagu Paracele. Funkcjonariusze weszli na pokład kutra rybackiego w celu skonfiskowania połowów i sprzętu. Związek zawodowy wietnamskich rybaków wydał oświadczenie z protestem w tej sprawie.
29 września	Wietnamski kuter rybacki QNg 096697 zakotwiczony w pobliżu archipelagu Paracele został staranowany przez niezidentyfikowaną chińską jednostkę. Następnie chińska załoga wkroczyła na pokład kutra i przejęłą sprzęt nawigacyjny oraz połowy. Po kilkunastu godzinach wietnamski statek zatonął, a jego załoga została uratowana przez innych wietnamskich rybaków będących w pobliżu. Mimo braku dowodów, że chiński statek należał do rządowej organizacji wietnamskie ministerstwo spraw zagranicznych złożyło protest w sprawie coraz brutalniejszych działań ChRL wobec rybaków z Wietnamu. Chińskie ministerstwo spraw zagranicznych stwierdziło, iż rząd ma prawo podejmować działania w celu egzekwowania prawa wobec statków, które nielegalnie wkraczają na chińskie wody.
13 listopada	Wobec wietnamskiego statku zaopatrzeniowego Hai Dang 05 znajdującego się w pobliżu rafy Subi w archipelagu Spratly, podjęły interwencję dwa chińskie statki, wśród których znalazła się jednostka marynarki wojennej Wanyan Shan 995 typu 072A oraz statek straży przybrzeżnej Haijing 35115. Statek marynarki wojennej wystrzelił flary oraz wycelował swoje uzbrojenie w kierunku wietnamskiej jednostki. Głos w sprawie zabrał rzecznik wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych, Le Hai Binh, który sprzeciwił się użyciu lub groźbie użycia siły wobec wietnamskich statków, co uznał za niezgodne z prawem międzynarodowym oraz „Deklaracją o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim".
14 listopada	Co najmniej kilka chińskich statków przeprowadziło blokadę pięciu wietnamskich jednostek (jednego kutra rybackiego oraz czterech jednostek nadzoru morskiego) w pobliżu Zatoki Tonkińskiej. W trakcie incydentu zniszczone zostały sieci oraz sprzęt wietnamskich rybaków. Chińskie statki wycofały się dopiero po przybyciu wietnamskiej policji morskiej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie doniesień prasowych oraz informacji zgromadzonych przez CSIS, https://csis-ilab.github.io/cpower-viz/csis-china-sea/ [dostęp 15.01.2022].

W 2016 r. doszło do wyraźnego zmniejszenia liczby incydentów morskich pomiędzy Chinami i Wietnamem z trzynastu przypadków w roku poprzedzającym do ośmiu. Przy czym zdecydowana większość z nich miała miejsce w pierwszym kwartale 2016 r. Do pierwszego z nich doszło na samym początku stycznia. Wietnamski kuter rybacki QNg 98459 został staranowany przez chińską jednostkę w pobliżu wschodnich wybrzeży Wietnamu, doprowadzając do zatopienia statku z dziesięcioosobową załogą. Rybacy zostali wyłowieni z wody przez znajdujące się w pobliżu inne wietnamskie

statki[772]. Przebieg jak i skutki incydentu nie odbiegały od wcześniejszej sytuacji, dlatego ze zdecydowanie większym sprzeciwem rządu w Hanoi spotkały się doniesienia o lądowaniu cywilnego samolotu na wybudowanej przez ChRL sztucznej wyspie, która powstała na rafie Fiery Cross. Rafa jest pod chińską kontrolą od 1988 r. i należy do grupy siedmiu obiektów przekształconych przez Pekin w sztuczną wyspę. Rzecznik wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych Le Hai Binh wyraził sprzeciw w tej sprawie argumentując, że pas startowy o długości 3000 m, na którym wylądował samolot został zbudowany nielegalnie. Zaznaczył tym samym, iż rafa Fiery Cross jest przedmiotem wietnamskich roszczeń na Morzu Południowochińskim. Chińska rzeczniczka ministerstwa spraw zagranicznych Hua Chunying całkowicie odrzuciła oskarżenia strony wietnamskiej. Ukończenie przez Chiny pierwszego pasa startowego na sztucznej wyspie i przeprowadzenie udanego testu świadczyło o konsolidacji wpływów ChRL na obszarze archipelagu Spratly i zwiększeniu strategicznej przewagi. Natomiast sposób budowy jak i długość pasa startowego zwiastował rozmieszczenie w przyszłości na rafie samolotów bojowych. Dlatego lądowanie samolotu cywilnego zostało skrytykowane również przez takie państwa jak Filipiny, Stany Zjednoczone oraz Japonię, które zarzuciły Pekinowi destabilizację regionu[773]. Protesty nie wpłynęły na zmianę chińskich planów co do rafy, ponieważ kilka dni później dwa kolejne samoloty, tym razem komercyjne samoloty rejsowe, wylądowały na pasie startowym rafy Fiery Cross. Zarówno Wietnam jak i Filipiny wyraziły swój sprzeciw wobec kontynuowania lotów na rafę będącą przedmiotem sporów terytorialnych na Morzu Południowochińskim, ale oba państwa nie posiadały realnych możliwości, aby zapobiec chińskiej aktywności na spornych obszarach. Jedynym rozwiązaniem było podporządkowanie się woli bardziej wpływowego państwa lub rozwój stosunków z jego bezpośrednim rywalem[774].

Równolegle do działań prowadzących do konsolidacji wpływów w archipelagu Spratly, realizowano podobną politykę w okolicach archipelagu Paracele. Rzecznik wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych Le Hai Binh poinformował o ponownym rozmieszczeniu platformy wiertniczej HYSY-981 w pobliżu spornych

[772] G. Sands, *China Continues Attacks on Vietnamese Fishing Boats*, 13.05.2016, „Foreign Policy Association", https://foreignpolicyblogs.com/2016/05/13/chinese-boats-continue-attacks-vietnamese-fishing-boats/ [dostęp 15.01.2022].
[773] A. Panda, *Vietnam Protests as China Lands Civilian Aircraft on Newly Constructed Spratly Airstrip*, 03.01.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/01/vietnam-protests-as-china-lands-civilian-aircraft-on-newly-constructed-spratly-airstrip/ [dostęp 15.01.2022].
[774] *China again lands planes on disputed island in South China Sea: Xinhua*, 06.01.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-idUSKBN0UK1HT20160106 [dostęp 12.12.2021].

obszarów morskich, do którego doszło 16 stycznia 2016 r. Po dwóch dniach ministerstwo spraw zagranicznych zorganizowało specjalne spotkanie z przedstawicielami chińskiej placówki dyplomatycznej w Hanoi, na którym wezwano do jak najszybszego wycofania platformy z obszaru, gdzie pokrywają się morskie roszczenia obu państw. Rzecznik chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych Hong Lei utrzymywał jednak, że platforma wiertnicza znajduje się na wodach, będących pod chińską jurysdykcją. Hanoi nie zdecydowało się na podjęcie bardziej zdecydowanych kroków, jak wysłanie statków straży przybrzeżnej w 2014 r., ponieważ liderzy KPW byli skupieni na spokojnym przeprowadzeniu XII Zjazdu KPW, który był realizowany w tym okresie. Trudno z całkowitą pewnością ocenić, czy moment rozmieszczenia przez Chiny platformy był podyktowany terminem partyjnego zjazdu w Wietnamie, ale z pewnością okoliczności sprzyjały stronie chińskiej, żeby po raz kolejny poddać próbie wietnamski rząd oraz stopień jego podporządkowania wpływom patrona[775]. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że rezultaty zjazdu okazały się szczególnie korzystne do interesów ChRL. W konfrontacji frakcji reformatorów z premierem Nguyen Tan Dungiem na czele – znanej z postulatów zacieśnienia stosunków z Waszyngtonem – z frakcją konserwatystów pod przywództwem sekretarza generalnego KPW Nguyen Phu Tronga – zrzeszającej zwolenników utrzymania przyjaznych relacji z Pekinem – wygrała ta druga. Niemniej jednak chińska polityka na Morzu Południowochińskim nie pozostawiała Nguyen Phu Trongaowi wielu możliwości, żeby wzmocnić prochińskie nastroje w KPW, mimo istniejącego pokrewieństwa ideologicznego pomiędzy liderami obu komunistycznych partii[776].

Zaledwie trzy dni przed publikacją wyroku przez Stały Trybunał Arbitrażowy w Hadze w sprawie sporu na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Filipinami z lipca 2016 r. doszło do pierwszego od kilku miesięcy incydentu w pobliżu archipelagu Paracele. Wobec dwóch wietnamskich kutrów rybackich (QNg 90479 oraz QNg 95001) prowadzących połowy w pobliżu rafy Discovery interwencję podjęły dwie jednostki chińskiej straży przybrzeżnej (Haijing 46101 i Haijing 35103), w wyniku której oba statki zostały staranowane, natomiast jeden z nich zatonął. Rzecznik wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych Le Hai Binh potępił „nieludzkie" zachowanie funkcjonariuszy straży przybrzeżnej, którzy nie udzielili pomocy załodze zatopionego

[775] M. Ives, *Vietnam Objects to Chinese Oil Rig in Disputed Waters*, 20.01.2016, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2016/01/21/world/asia/south-china-sea-vietnam-china.html [dostęp 12.12.2021].
[776] Nguyen Manh Hung, *Continuity and Change under Vietnam's New Leadership*, 13.09.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_50.pdf [dostęp 12.12.2021].

statku. Wezwał również chiński rząd do przestrzegania prawa międzynarodowego, wszczęcia postepowania w tej sprawie i wypłacenia rekompensaty poszkodowanym. Z kolei chińskie ministerstwo spraw zagranicznych utrzymywało, że straż przybrzeżna została wysłana w ten obszar w ramach odpowiedzi na sygnały ratunkowe wysłane z zatopionego kutra rybackiego. Schemat incydentu był analogiczny do podobnych przypadków z 2015 r., co jest dowodem na to, że komunikaty wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych w ogóle nie były brane pod uwagę przez rząd w Pekinie, który zdawał sobie sprawę ze swojej supremacji. Taka postawa chińskiego rządu bardziej odpowiadała stosunkom między państwami z okresu trybutarnego niż relacjom w ramach patronatu[777]. Aczkolwiek można było zauważyć pewne działania zorientowane na deeskalację napięć na Morzu Południowochińskim. Dwa dni przed ogłoszeniem wyroku, Chiny wycofały baterie rakiet ziemia-powietrze HQ-9 oraz systemy radarowe z wyspy Woody, które były przedmiotem napięć na początku lutego 2016 r.[778]

Ogłoszenie wyroku trybunału arbitrażowego z 12 lipca 2016 r. było niezwykle istotne dla przyszłości sporów na Morzu Południowochińskim, mimo tego, że Pekin odrzucił samą procedurę arbitrażową jak i treść wyroku zaraz po rozpoczęciu postępowania w 2013 r. Orzeczenie stanowiło przede wszystkim prawne zwycięstwo Filipin nad ChRL jako głównych stron postępowania, ale było również dobrą wiadomością dla pozostałych stron sporu z Azji Południowo-Wschodniej, w tym również Wietnamu. Najbliżej wezwania obu stron do przestrzegania orzeczenia był wietnamski rząd, który w dniu wydania wyroku zwrócił uwagę na to, iż Chiny i Filipiny są stronami UNCLOS, dlatego orzeczenie ma prawnie wiążący charakter. Postawa Hanoi była jedną z bardziej stanowczych na tle państw regionu Azji Południowo-Wschodniej[779]. Wymagania wietnamskiego społeczeństwa były jednak zdecydowanie większe. W Hanoi doszło do kilku protestów osób sprzeciwiających się odrzuceniu przez Pekin wyroku trybunału arbitrażowego oraz biernej postawie wietnamskiego rządu. Część aktywistów zgromadziła się przed filipińską ambasadą z transparentami chwalącymi odwagę rządu

[777] Hien Cu-Anh Dan, *Vietnam wants China to compensate for sinking fishing boat*, 14.07.2016, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-wants-china-to-compensate-for-sinking-fishing-boat-64186.html [dostęp 12.12.2021].
[778] M. Chan, *China withdrew missiles from South China Sea island ahead of Hague ruling: report*, 23.07.2016, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1993472/china-withdrew-missiles-south-china-sea-island-ahead [dostęp 12.12.2021].
[779] I. Storey, *Assessing Responses to the Arbitral Tribunal's Ruling on the South China Sea*, 28.07.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_43.pdf [dostęp 12.12.2021].

w Manili, co sugerowało, że obywatele oczekiwali podjęcia kroków prawnych wobec Chin w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim. Z uwagi na dużą wrażliwość KPW na jakiekolwiek przejawy sprzeciwu, protesty zostały szybko stłumione, a około 20 demonstrantów aresztowano[780].

Kluczowe znaczenie z perspektywy Hanoi miały dwa elementy wyroku trybunału. Po pierwsze, chińskie roszczenia wyrażone przy pomocy *linii dziewięciu kresek* zostały uznane za niezgodne z prawem. Po drugie, żaden z obiektów w archipelagu Spratly nie został zakwalifikowany jako „wyspa", a co za tym idzie nie mogą generować wyłącznej strefy ekonomicznej rozciągającej się na odległość 200 mil morskich od granicy morza terytorialnego, na co powołuje się Pekin. Realny wpływ wyroku na sytuację na Morzu Południowochińskim był jednak ograniczony z kilku powodów, na które Wietnam nie miał większego wpływu. Pozostałe strony sporu zajęły wyjątkowo wstrzemięźliwe stanowisko w obawie przed chińskimi reperkusjami, co miało przełożenie na podziały wewnątrz ASEAN i trudności z wydaniem stanowczego oświadczenia w sprawie wyroku. Ponadto, tuż przed ogłoszeniem wyroku nowym prezydentem Filipin został Rodrigo Duterte, który zainicjował prochińską politykę zagraniczną kraju, a co za tym idzie nie podjął działań mających na celu umiędzynarodowienie treści orzeczenia oraz budowy międzynarodowego poparcia dla wyroku. Tak daleko idące ustępstwo zaraz na początku prezydentury miało wpływ nie tylko na stosunki dwustronne na linii Manila-Pekin, ale odbiło się na wszystkich państwach członkowskich ASEAN, a szczególnie tych bezpośrednio zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim[781]. Stany Zjednoczone, znane ze swojego neutralnego stosunku wobec racjonalności roszczeń poszczególnych stron sporów na Morzu Południowochińskim również wydały oświadczenie w sprawie wyroku. Departament Stanu USA powtórzył stanowisko sprzed wydania wyroku, w którym uznano decyzję trybunału za prawnie wiążącą, a także wezwano wszystkie strony sporu do podporządkowania się orzeczeniu. Doszło tym samym do sytuacji, w której Wietnam i Stany Zjednoczone wykazały się solidarnością międzynarodową, która podważała pozycję ChRL jako patrona Wietnamu. Zarówno reakcja Hanoi jak i Waszyngtonu nie wpłynęła na zmianę stanowiska Pekinu wobec

[780] Nguyen Huy Khan, *Vietnamese protesters detained for rapping China over South China Sea case*, 17.07.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-ruling-vietnam-idUSKCN0ZX07E [dostęp 12.12.2021].
[781] Le Hong Hiep, *Arbitral Award Enhances Vietnam's Bargaining Power vis-à-vis China*, 13.07.2016, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/arbitral-award-enhances-vietnams-bargaining-power-visavis-china-a-commentary-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

wyroku trybunału arbitrażowego, który był świadomy tego, że może sobie na to pozwolić, ponieważ nie przewidziano skutecznych mechanizmów egzekwowania postanowień zawartych w orzeczeniu[782].

W kontekście wyroku trybunału należy zaznaczyć, że działania polegające na rekultywacji terenu na spornych obszarach Morza Południowochińskiego czy militaryzacja kontrolowanych wysp i raf, nie są realizowane tylko i wyłącznie przez ChRL. Pozostałe państwa zaangażowane w spory na Morzu Południowochińskim, jak Filipiny oraz Wietnam, również prowadziły działania o takim charakterze. Chińskie media podkreślają to często w swojej propagandzie, budując jednocześnie narrację, że działania rządu są zawsze odpowiedzią na politykę pozostałych państw regionu. Jednym z przykładów wietnamskiej militaryzacji wysp było rozmieszczenie 10 sierpnia 2016 r. systemów rakiet artyleryjskich EXTRA na pięciu obiektach w archipelagu Spratly. Adresatem tych działań w pierwszej kolejności była ChRL, ale doniesienia o rozmieszczeniu uzbrojenia na spornych obszarach z pewnością miały również zaspokoić nacjonalistyczne nastroje wewnątrz kraju i zapobiec tym samym organizacji kolejnych protestów[783]. Dzięki tego rodzaju uzbrojeniu - pozyskanego od Izraela, a nie od Stanów Zjednoczonych, a tym bardziej Chin - wietnamskie siły zbrojne uzyskały możliwość zniszczenia pasów startowych i innych chińskich instalacji, które zostały do tego czasu zbudowane na siedmiu sztucznych wyspach archipelagu Spratly. Oprócz militaryzacji, Wietnam prowadził także prace rekultywacyjne. Raport opublikowany w listopadzie 2017 r. potwierdził wyraźne zwiększenie powierzchni wysp Spratly o 57 akrów oraz rozbudowę pasa startowego, włącznie z dodatkową infrastrukturą w postaci hangarów dla samolotów[784].

W kontekście incydentów morskich pomiędzy Chinami oraz Wietnamem na szczególną uwagę zasługuje kulminacja napięć na Morzu Południowochińskim w 2019 r., a przede wszystkim okres od czerwca do końca października, w trakcie którego doszło do serii incydentów na tle wietnamskich prac związanych z wydobyciem surowców naturalnych na spornych obszarach. W wydarzeniach brała udział chińska straż przybrzeżna oraz statek badawczy Haiyang Dizhi 8. W maju 2019 r. rosyjska firma

[782] D. J. Firestein, *The US-China Perception Gap in the South China Sea*, 19.08.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/08/the-us-china-perception-gap-in-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].
[783] G. Torode, *Exclusive: Vietnam moves new rocket launchers into disputed South China Sea – sources*, 10.08.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-vietnam-idUSKCN10K2NE [dostęp 12.12.2021].
[784] *Updated: Vietnam Responds With Spratly Air Upgrades*, 15.11.2016, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnam-responds/ [dostęp 12.12.2021].

petrochemiczna Rosneft zakontraktowała japońską platformę wiertniczą Hakuryu-5, należącą do Japan Drilling Company, w celu wydobycia gazu ziemnego z pól gazowych Lan Do oraz Phong Lan Dai w bloku 06-01. Blok znajduje się w pobliżu łachy Vanguard (Vanguard Bank) położonej w granicach wietnamskiego szelfu kontynentalnego i ma kluczowe znaczenie dla projektu energetycznego Nam Con Son (gazociąg zrealizowany przez BP oraz ConocoPhillips na początku XXI wieku), odpowiadającego za 10% całkowitego zapotrzebowania energetycznego Wietnamu. Platforma Hakuryu-5 rozpoczęła pracę 12 maja 2019 r., natomiast 16 czerwca jednostka chińskiej straży przybrzeżnej (Haijing 35111) rozpoczęła patrol na obszarze oddalonym o 190 mil morskich od południowo-wschodnich wybrzeży Wietnamu w pobliżu bloku 06-01. W trakcie patroli chiński statek wykonywał prowokacyjne manewry w pobliżu platformy wiertniczej oraz statku prowadzącego prace serwisowe na Hakuryu-5. Oprócz działań chińskiej straży przybrzeżnej, trzeciego lipca został wysłany statek badawczy Haiyang Dizhi 8, należący do państwowego przedsiębiorstwa, w obszar znajdujący się na północny-wschód od bloku 06-01. Towarzyszyły mu trzy statki straży przybrzeżnej, a także największa na świecie jednostka działająca w ramach formacji zajmującej się egzekwowaniem prawa na morzu - Haijing 3901. Haiyang Dizhi 8 rozpoczął badania w obrębie bloków Riji 03 oraz Riji 27, położonych wewnątrz wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu razem z siedmioma innymi blokami, które Pekin uznał za swoją własność, o czym może świadczyć decyzja z 2012 r., zgodnie z którą otwarto przetarg dla zagranicznych przedsiębiorstw energetycznych (żadna firma nie złożyła wtedy swojej oferty). Rozmieszczenie statku badawczego na tym obszarze niedługo po rozpoczęciu działań przez Hakuryu-5 było uzupełniającym środkiem nacisku, mającym na celu zmuszenie Hanoi do wstrzymania odwiertów realizowanych przez Rosneft w bloku 06-01. Tymczasem wietnamski rząd odpowiedział poprzez rozlokowanie w pobliżu platformy wiertniczej własnych jednostek straży przybrzeżnej (KN 468 oraz KN 472), co przyczyniło się do eskalacji napięć prowadzących do bezpośredniego kontaktu pomiędzy statkami obu stron, na przykład staranowania. Pierwsza reakcja ministerstwa spraw zagranicznych Wietnamu na sytuację miała miejsce 16 lipca. W wydanym oświadczeniu podkreślono, iż Wietnam posiada suwerenne prawa do obszaru, na którym znajduje się blok 06-01, uprawniające do prowadzenia odwiertów. Dzień później do sprawy odniosło się chińskie ministerstwo spraw zagranicznych, które wezwało rząd w Hanoi do uszanowania jurysdykcji ChRL do obszarów w obrębie linii dziewięciu kresek. Żadna ze stron nie chciała ustąpić, dlatego 19 lipca ministerstwo spraw zagranicznych Wietnamu

wezwało Pekin do natychmiastowego wycofania wszystkich chińskich statków z wód należących do Wietnamu. Stanowisko rządu w Hanoi uzyskało wsparcie ze strony Waszyngtonu. Departament Stanu USA wydał oświadczenie, w którym wyrażono zaniepokojenie prowokacyjnymi działaniami ChRL prowadzącymi do destabilizacji regionu, a także mającymi na celu przeciwdziałanie morskiej eksploracji surowców energetycznych na Morzu Południowochińskim przez pozostałe państwa zaangażowane w spory na tym akwenie[785]. Był to istotny element solidarności międzynarodowej, wpisującej się w *modus operandi* charakterystyczny dla państwa w roli patrona. Ponadto strona amerykańska wykorzystała okazję do obarczenia Pekinu winą za destabilizację regionu. Reakcja Waszyngton miała istotne znaczenie dla kształtowania poczucia zagrożenia przez pozostałe państwa, od którego zależy kierunek budowy relacji patron-klient (przede wszystkim chodzi o wybór patrona)[786]. W sierpniu 2019 r. jednostka Haiyang Dizhi 8 po krótkiej przerwie powróciła z eskortą co najmniej czterech innych statków na wody wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu, do obszaru znajdującego się w odległości 115 mil morskich od wybrzeży miasta Phan Thiet. Ruch chińskich statków stale monitorowały dwie jednostki wietnamskiej marynarki wojennej, a także był przedmiotem krytyki ze strony wietnamskiego premiera Nguyen Xuan Phuca oraz prezydenta Nguyen Phu Tronga[787]. Departament Stanu USA po raz drugi poparł stanowisko Hanoi, poddając w wątpliwość przestrzeganie przez ChRL „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim"[788]. Ostatecznie sytuacja uległa deeskalacji 22 października 2019 r. wraz z wycofaniem platformy Hakuryu 5 z bloku 06-01. Wtedy też strona chińska wycofała ostatnią jednostkę straży przybrzeżnej o numerze 31302. W ciągu kilku miesięcy napięć strona wietnamska zaangażowała łącznie 50 statków, natomiast strona chińska od 40 do 80 jednostek. Deeskalacja była zatem

[785] N. Bose, *U.S. State Department says concerned by reports of Chinese interference in South China Sea*, 20.07.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-usa-china-southchinasea-idUSKCN1UF0EM [dostęp 12.12.2021].
[786] Ha Hoang Hop, Lye Liang Fook, *Stand-off at Vanguard Bank: A Test of Vietnam – China Relations*, 22.07.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/standoff-at-vanguard-bank-a-test-of-vietnam-china-relations-by-ha-hoang-hop-and-lye-liang-fook/ [dostęp 12.12.2021].
[787] Huynh Tam Sang, *Vietnam Edging Towards America*, 10.09.2020, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/09/ISEAS_Perspective_2020_102.pdf [dostęp 12.12.2021].
[788] Khanh Vu, *Chinese ship inches closer to Vietnam coastline amid South China Sea tensions*, 24.08.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-vietnam-china-southchinasea-idUKKCN1VE064 [dostęp 12.12.2021].

możliwa dzięki ustąpieniu strony wietnamskiej, która podporządkowała się chińskim warunkom i zrezygnowała z eksploracji bloku 06-01[789].

Wkrótce po zakończeniu drugiego szczytu liderów Stanów Zjednoczonych i Korei Północnej w Wietnamie z końca lutego doszło do pierwszego incydentu na Morzu Południowochińskim w 2019 r. Wietnamski statek rybacki (QNg 90819), prowadzący połowy w pobliżu rafy Discovery w archipelagu Paracele, został staranowany przez chińską jednostkę straży przybrzeżnej o numerze 44101. Wobec kutra były także użyte armatki wodne, a w trakcie pościgu doszło do zatonięcia wietnamskiego statku, który doznał uszkodzeń po uderzeniu w płyciznę. Związek zawodowy wietnamskich rybaków złożył w tej sprawie skargę, ale podobna reakcja w przypadku poprzednich incydentów nie przyniosła żadnych wymiernych rezultatów[790]. Bardziej efektywną i jednocześnie ryzykowną formą oporu były działania odwetowe. Na początku kwietnia dwie wietnamskie jednostki należące do sił nadzoru rybołówstwa (Fisheries Resources Surveillance Force) użyły armatek wodnych wobec dwóch chińskich statków rybackich prowadzących nielegalne połowy w pobliżu Zatoki Tonkińskiej, żeby zmusić je do powrotu na chińskie wody. Taktyka była analogiczna do tej stosowanej przez ChRL, ale liczebna przewaga chińskich statków oraz ich wielkość sprawiały, że w perspektywie długoterminowej działania wietnamskie miały ograniczoną skuteczność[791].

Do schematu powtarzających się incydentów morskich należy dodać działania Pekinu zorientowane na konsolidację wpływów na spornych obszarach. Sekretarz KPCh Zhang Jun w mieście Sansha na największej wyspie archipelagu Paracele, będącej pod chińską kontrolą, poinformował 15 marca 2019 r. o planach przekształcenia wysp Woody, Tree (Tree Island) oraz Drummond (Drummond Island) w kluczowe bazy serwisowe i logistyczne. Był to kolejny krok w kierunku utworzenia ADIZ nad Morzem Południowochińskim i włączenia tego akwenu pod całkowitą strefę wpływów Pekinu[792]. Ponadto, władze prowincji Hajnan poinformowały 16 marca o planach organizacji manewrów wojskowych na wodach w pobliżu archipelagu Paracele z użyciem ostrej

[789] *Update: China Risks Flare-Up Over Malaysian, Vietnamese Gas Resources*, 13.12.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/china-risks-flare-up-over-malaysian-vietnamese-gas-resources/ [dostęp 12.12.2021].
[790] Viet Tuan, *Vietnam fisheries society demands China compensate for sunken boat*, 20.03.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-fisheries-society-demands-china-compensate-for-sunken-boat-3897457.html [dostęp 12.12.2021].
[791] Giang Chinh, *Vietnam repels Chinese-flagged vessels for illegally fishing in its waters*, 08.04.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-repels-chinese-flagged-vessels-for-illegally-fishing-in-its-waters-3906574.html [dostęp 12.12.2021].
[792] R. J. Heydarian, *China envisions an 'island city' in South China Sea*, 26.03.2019, „Asia Times", https://asiatimes.com/2019/03/china-envisions-an-island-city-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

amunicji w dniach 22-24 marca. Wietnamskie ministerstwo spraw zagranicznych złożyło oficjalny protest w tej sprawie, powołując się na poważne pogwałcenie suwerenności Wietnamu nad wyspami Paracele, a także złamanie warunków zawartych w „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", albowiem manewry wojskowe przyczyniają się do destabilizacji sytuacji na spornych obszarach oraz negatywnie wpływają na negocjacje nad Kodeksem Postępowania. Pekin kontynuował zatem swoją arbitralną politykę służącą partykularnym interesom bez względu na sprzeciw Wietnamu jak i pozostałych państw regionu[793]. Jednym z bardziej wyrazistych przykładów bezkompromisowej polityki Pekinu na Morzu Południowochińskim są jednostronnie nakładane zakazy połowów na okres pomiędzy majem i sierpniem od 1999 r.[794] Wietnam, podobnie jak część pozostałych państw regionu, za każdym razem odrzuca chiński zakaz, co w konsekwencji prowadzi do kolejnych morskich incydentów z udziałem wietnamskich rybaków oraz chińskich organów egzekwujących prawo. Wietnamskie ministerstwo spraw zagranicznych za każdym razem składa oficjalny protest w sprawie zakazu połowów, który jest uznawany za pogwałcenie suwerenności państwa nad archipelagiem Paracele. Podobne działania zostały podjęte również w maju 2019 r., ale strona chińska w ogóle nie brała pod uwagę sprzeciwu Hanoi. Taka postawa ChRL jasno dawała do zrozumienia, że rząd nie traktuje państw Azji Południowo-Wschodniej jako równorzędnych partnerów, ale jako własną strefę wpływów, której podmioty powinny się podporządkować regułom narzuconym z Pekinu[795].

3.2.2. Alternatywny patron w Waszyngtonie: wyzwania dla chińskiego patronatu

Napięcia w chińsko-wietnamskich relacjach będące skutkiem sytuacji na Morzu Południowochińskim stanowiły doskonałe fundamenty dla amerykańskiej polityki *zwrotu ku Azji*, w której ważną rolę odgrywały państwa Azji Południowo-Wschodniej. Nic więc dziwnego, że w 2013 r. doszło do pierwszego istotnego przełomu w stosunkach na linii Hanoi-Waszyngton od czasu normalizacji stosunków w 1995 r. Pod koniec lipca prezydent Truong Tan Sang odwiedził Stany Zjednoczone, co było pierwszą wizytą

[793] Khanh Lynh, Hong Hanh, *Vietnam opposes China's live-fire drills, construction plans in South China Sea*, 28.03.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-opposes-china-s-live-fire-drills-construction-plans-in-south-china-sea-3901582.html [dostęp 12.12.2021].
[794] R. Jennings, *Philippines Ignores China Fishing Ban in Disputed Waters*, 14.05.2021, „Voice of America", https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_philippines-ignores-china-fishing-ban-disputed-waters/6205809.html [dostęp 12.12.2021].
[795] Khanh Lynh, *Vietnam rejects China's fishing ban in South China Sea*, 04.05.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-rejects-china-s-fishing-ban-in-south-china-sea-3918758.html [dostęp 12.12.2021].

wietnamskiego przedstawiciela na tak wysokim szczeblu od 2007 r. Biorąc pod uwagę fakt, że podróż została zrealizowana bez wcześniejszych zapowiedzi, w bardzo krótkim czasie, należy stwierdzić, że stanowiła przejaw chęci zrównoważenia chińskiej presji przez zacieśnienie współpracy ze Stanami Zjednoczonymi w innych obszarach niż gospodarka. Podczas spotkania liderów obu państw podniesiono rangę stosunków bilateralnych do kompleksowego partnerstwa (comprehensive parntership). Dodatkowo podpisano umowę wprowadzającą mechanizm regularnych konsultacji na szczeblu ministerialnym. Podniesienie rangi relacji dwustronnych otworzyło drzwi do rozwinięcia współpracy we „wrażliwych" obszarach, takich jak bezpieczeństwo. Dzięki temu obie strony mogły kontynuować działania zainicjowane w 2011 r. poprzez podpisanie protokołu ustaleń o rozwoju dwustronnej współpracy obronnej[796]. Pierwsze znaczące kroki w tym zakresie podjęto jeszcze przed końcem 2013 r., albowiem Waszyngton zobowiązał się do przekazania Wietnamowi 18 mln USD na zakup łodzi patrolowych dla straży przybrzeżnej. Rząd w Hanoi otrzymał zatem więcej niż połowę ze środków dla państw Azji Południowo-Wschodniej na rzecz zwiększenia zdolności szybkiego reagowania w przypadku misji poszukiwawczych i ratowniczych. W grudniu amerykański rząd przeznaczył na ten cel dla całego regionu 32,5 mln USD[797]. Wciąż jednak dużą przeszkodą w rozwoju wietnamsko-amerykańskich stosunków było podejście rządu w Hanoi do praw człowieka. W ciągu pierwszej połowy 2013 r. zatrzymano 43 decydentów, co stanowiło niemal dwukrotny wzrost w porównaniu do tego samego okresu rok wcześniej. Według zeznań ówczesnego doradcy sekretarza stanu do spraw Azji Wschodniej i Pacyfiku Josepha Yuna z początku czerwca, w wietnamskich więzieniach przebywało 120 więźniów politycznych, co stanowiło pogwałcenie ich praw do swobody wyrażania myśli. Był to jeden z głównych powodów, dla których amerykański kongres nie chciał wyrazić zgody na zniesienie embarga na sprzedaż uzbrojenia do Wietnamu[798]. W tym obszarze przewagą dysponowała ChRL, której rząd reprezentował analogiczne podejście wobec przeciwników politycznych wewnątrz kraju do tego, występującego w Wietnamie. Między innymi dlatego najwyższy status relacji z zagranicznym partnerem jaki posiada Wietnam zachodzi właśnie z Chinami za sprawą

[796] Le Hong Hiep, *The Vietnam-US Security Partnership and the Rules-based International Order in the Age of Trump*, ISEAS Publishing, Singapore 2020, s. 4-5.
[797] Hoang Anh Tuan, Do Thi Thuy, *U.S.-Vietnam Security Cooperation: Catalysts and Constraints*, „Asian Politics & Policy" 2016, vol. 8, no. 1, s. 183-184.
[798] S. Simon, *Philippines – an Exemplar of US Rebalance*, „Comparative Connections", https://cc.pacforum.org/2013/09/philippines-exemplar-us-rebalance/ [dostęp 12.01.2022].

kompleksowego strategicznego partnerstwa kooperacyjnego (comprehensive strategic cooperative partnership) zawiązanego już w 2008 r. Specjalny rodzaj oficjalnych stosunków daje Chinom nadrzędna pozycję wśród wietnamskich partnerów, co niesie ze sobą wymiar symboliczny – na miarę trybutu składanemu chińskiemu cesarzowi – adekwatny dla państwa w roli patrona. Z drugiej jednak strony umożliwia Hanoi rozwój relacji z innymi państwami na poziomie strategicznego partnerstwa bez ryzyka reperkusji ze strony Pekinu[799]. W samym tylko 2013 r. Wietnam podniósł relacje do partnerstwa strategicznego aż z pięcioma państwami, wśród których znalazły się Tajlandia, Indonezja oraz Singapur. Tym samym Wietnam dąży do konsolidacji swojej pozycji w regionie jak i na arenie międzynarodowej, co jest szczególnie istotne z uwagi na politykę tego państwa wobec Morza Południowochińskiego, w której dużą rolę odgrywa umiędzynarodowienie sporu i uzyskanie poparcia na forum ASEAN. Mimo niższej rangi, największym osiągnięciem dyplomatycznym władz w Hanoi z 2013 r. było zawarcie kompleksowego partnerstwa z USA, ponieważ zwiększono w ten sposób rolę Wietnamu w rywalizacji pomiędzy patronami jak również uzyskano nowe możliwości otrzymania odpowiednich zachęt w ramach roli klienta[800].

W 2014 r. doszło do dwukrotnego wzrostu w liczbie incydentów morskich z udziałem Chin i Wietnamu, co stanowiło przypieczętowanie eskalacji asertywnej polityki Pekinu na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Do pierwszych dwóch wydarzeń doszło już w pierwszym kwartale. Oba miały miejsce na wodach archipelagu Paracele, przy czym w pierwszym przypadku z siódmego stycznia 2014 r. wietnamska łódź rybacka QNg 90055 TS była ścigana przez chińską jednostkę o numerze 1239, a następnie strona chińska zniszczyła mienie znajdujące się na pokładzie łodzi. Do drugiego zdarzenia doszło dwa miesiące później (pierwszego marca), a polegało na zatrzymaniu wietnamskiego kutra rybackiego QNg 96074 TS przez jednostkę należącą do chińskiej administracji do spraw rybołówstwa, której załoga przejęła połowy oraz sprzęt z pokładu kutra. Strona wietnamska zareagowała 17 marca poprzez złożenie noty protestacyjnej przedstawicielowi chińskiej placówki dyplomatycznej w Hanoi, w której wezwano rząd w Pekinie do zaprzestania podobnych działań w przyszłości

[799] *Webinar on "Does the Vietnam – China Comprehensive Strategic Cooperative Partnership Make Sense?"*, 21.12.2021, „ISEAS", https://www.iseas.edu.sg/media/event-highlights/webinar-on-does-the-vietnam-china-comprehensive-strategic-cooperative-partnership-make-sense/ [dostęp 12.01.2022].
[800] Huong Le Thu, *Bumper Harvest in 2013 for Vietnamese Diplomacy*, 23.01.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2014_04.pdf [dostęp 12.01.2022].

i rekompensaty strat poniesionych przez rybaków[801]. Trzy dni po drugim incydencie do Wietnamu przybyła amerykańska delegacja, na czele której stanęła podsekretarz stanu do spraw politycznych Wendy Sherman. Strona amerykańska nie wykorzystała tej okazji do potępienia chińskich działań w archipelagu Spratly, nawiązując jedynie do konieczności rozwiązania wszelkich sporów w ramach UNCLOS i ochrony swobody żeglugi na Morzu Południowochińskim. Zdecydowanie większy nacisk został położony na kwestie związane z ochroną praw człowieka. Wendy Sherman wezwała rząd w Hanoi do wypuszczenia więźniów politycznych i zagwarantowania swobody pokojowego wyrażania poglądów politycznych przez obywateli Wietnamu. Apel podsekretarz był kontynuacją krytyki Departamentu Stanu USA z końca lutego 2014 r. za aresztowanie aktywisty Le Quoc Quana. Nadrzędna rola liberalnych wartości w polityce Waszyngtonu wobec Hanoi i związana z tym ingerencja w sprawy wewnętrzne Wietnamu były postrzegane przez KPW jako egzystencjalne zagrożenia dla wpływów partii w kraju. Stąd wynikało ograniczone zaufanie do amerykańskiego partnera i większe wpływy ChRL wśród wietnamskich decydentów[802]. Stany Zjednoczone zdawały sobie z tego sprawę, dlatego podejmowano próby zwiększania amerykańskiego zaangażowania w bezpieczeństwo Wietnamu w domenie morskiej bez komponentu militarnego. Jedną z takich inicjatyw były aktywności marynarek wojennych (Naval Engagement Activity, NEA) obu państw zorientowane na operacjach niezwiązanych z bezpośrednią walką na morzu. Podczas gdy Stany Zjednoczone określały swoje interakcje morskie z państwami Azji Południowo-Wschodniej, takie jak SEACAT (Southeast Asia Cooperation and Training) oraz CARAT (Cooperation Afloat Readiness and Training) jako ćwiczenia, inicjatywy z Wietnamem były określane jako działania polegające na zaangażowaniu marynarek wojennych (NEA). Pod egidą NEA realizowano scenariusze oparte na misjach ratunkowych, uwzględniających pomoc medyczną oraz naprawę uszkodzonych statków na morzu. W kwietniu 2014 r. obie strony przeprowadziły po raz piąty tego rodzaju inicjatywę, w której udział wziął amerykański niszczyciel USS John S. McCain oraz 400 marynarzy[803].

---

[801] *China asked to probe damages to Vietnamese vessels*, 20.03.2014, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/china-asked-to-probe-damages-to-vietnamese-vessels/58014.vnp [dostęp 12.01.2022].

[802] *Under Secretary of State for Political Affairs Wendy Sherman Visits Vietnam*, 04.03.2014, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/under-secretary-of-state-for-political-affairs-wendy-sherman-visits-vietnam/ [dostęp 12.01.2022].

[803] *US-Vietnam naval exercises begin*, 08.04.2014, „The Sydney Morning Herald", https://www.smh.com.au/world/usvietnam-naval-exercises-begin-20140408-zqsfg.html [dostęp 15.01.2022].

W kontekście sytuacji na Morzu Południowochińskim początek 2015 r. został zdominowany przez napięcia w związku chińskimi pracami nad rozbudową sztucznych wysp. Spośród państw Azji Południowo-Wschodniej najwięcej uwagi temu zagadnieniu poświęciły Filipiny. Rząd w Manili był szczególnie krytyczny w ocenach działań Pekinu, ale swój udział w umiędzynarodowieniu chińskiej rekultywacji terenu na spornych obszarach miał również Wietnam. Pierwsze sygnały sprzeciwu ze strony Hanoi można było zaobserwować już w październiku 2014 r., kiedy złożono protest, w którym chińskie działania mające na celu rekultywację terenu w archipelagu Paracele uznano za pogwałcenie suwerenności kraju i naruszenie warunków „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim"[804]. W styczniu 2015 r. wietnamskie ministerstwo spraw zagranicznych dołączyło się do filipińskiej krytyki Pekinu w sprawie rozwoju sztucznych wysp w archipelagu Spratly. Wicerzeczniczka ministerstwa Pham Thu Hang, powołała się na te same argumenty, które zostały przytoczone przez szefa filipińskiej dyplomacji. Podkreśliła, że budowa sztucznych wysp zaburza *status quo* na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, a także zagraża swobodzie żeglugi na tym akwenie. Hanoi korzystało zatem z ostrej retoryki rządu w Manili z tego okresu, co jest dowodem na to, że zachodziła korelacja między sposobem uprawiania polityki przez poszczególne państwa Azji Południowo-Wschodniej. Wietnamowi było zdecydowanie łatwiej poprzeć krytyczne stanowisko Filipin niż przejąć inicjatywę i samodzielnie wystosować równie krytyczne oświadczenie. Ponadto tego rodzaju przejawy solidarności stron zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim uświadamiały Pekinowi, że musi doprowadzić do podziałów wewnątrz ASEAN, aby zapobiec zbudowaniu nieoficjalnego sojuszu równoważącego chińskie wpływy na spornych obszarach. Najlepszym sposobem na osiągniecie tego celu było rozwijanie relacji bilateralnych z poszczególnymi państwami, a typologia patron-klient daje szereg narzędzi, które mogą być do tego wykorzystane. Niemniej jednak Pekin musiał się liczyć z tym, że podobnym potencjałem - potrzebnym do zbudowania patronatu - dysponują również Stany Zjednoczone[805].

[804] An Dien, *Vietnam blasts China for building military airstrip on flashpoint Island*, 09.10.2014, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-blasts-china-for-building-military-airstrip-on-flashpoint-island-32306.html [dostęp 15.01.2022].

[805] An Dien, *Vietnam joins Philippines in war of words against China island building*, 23.01.2015, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-joins-philippines-in-war-of-words-against-china-island-building-37955.html [dostęp 15.01.2022].

Zaniepokojenie państw Azji Południowo-Wschodniej wokół konsolidacji przez ChRL swoich wpływów na spornych obszarach zostało wykorzystane przez Waszyngton do wzmocnienia pozycji w regionie. Było to dobrze widoczne na przykładzie 7. edycji dialogu USA-Wietnam poświęconego zagadnieniom z zakresu polityki, bezpieczeństwa i obronności, zrealizowanego pod koniec stycznia. W przypadku Wietnamu występowały dodatkowe okoliczności sprzyjające, ponieważ oba państw obchodziły w 2015 r. 20. rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych. Stany Zjednoczone zdawały sobie sprawę, że priorytetowym obszarem dla bezpieczeństwa Wietnamu jest domena morska, dlatego krótko po zakończeniu dialogu, amerykański ambasador w Wietnamie poinformował, że w 2015 r. oba państwa skupią się na rozwijaniu współpracy między strażami przybrzeżnymi w celu zwiększenia umiejętności i zdolności operacyjnych[806].

Początkowe sukcesy Waszyngtonu w umacnianiu swoich wpływów w Wietnamie w sferze bezpieczeństwa – szczególnie istotnej w kontekście budowy patronatu i rywalizacji z ChRL – zostały chwilowo przyćmione w marcu 2015 r. przez napięcia wokół rosyjskich lotów zwiadowczych nad amerykańska bazą wojskową na wyspie Guam położonej na Pacyfiku. Loty bombowca strategicznego Tu-95MS Bear przez amerykańską przestrzeń powietrzną były możliwe dzięki rosyjskim tankowcom Ił-78 wylatującym z lotniska wojskowego w zatoce Cam Ranh na środkowym wybrzeżu Wietnamu. Swoje zaniepokojenie w tej sprawie wyraził zarówno dowódca amerykańskiej armii na Pacyfiku generał Vincent Brooks, jak i Departament Stanu USA. Waszyngton dał do zrozumienia, że oczekuje od Hanoi, iż terytorium Wietnamu nie posłuży państwom trzecim do prowadzenia operacji militarnych przeciwko innym państwom. Takie stanowisko było zresztą uwzględnione w Białej Księdze o obronności Wietnamu z 2009 r. Incydent z udziałem rosyjskich samolotów pokazał strategiczne znaczenie państw Azji Południowo-Wschodniej w rywalizacji pomiędzy mocarstwami. Był również dowodem na to, że bliskie relacje na linii Moskwa-Hanoi działają na korzyść interesów Pekinu i stanowią dodatkową przeszkodę w budowie przez Stany Zjednoczone patronatu z Wietnamem. Tym bardziej, jeżeli uwzględnimy dominującą rolę rosyjskiego uzbrojenia wykorzystywanego przez wietnamskie siły zbrojne. Brak kompatybilności z amerykańskim uzbrojeniem znacząco zwiększa koszty modernizacji sił zbrojnych

[806] *Joint Press Statement on the Seventh Vietnam – U.S. Political, Security, and Defense Dialogue*, 23.01.2015, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/joint-press-statement-on-the-seventh-vietnam-u-s-political-security-and-defense-dialogue/ [dostęp 15.01.2022].

w przypadku zakupu sprzętu ze Stanów Zjednoczonych, co wpływa negatywnie na ewentualne plany rządu Hanoi w sprawie importu uzbrojenia z USA[807].

Incydent z udziałem rosyjskiego bombowca nie był na tyle poważny, żeby odwołać zaplanowaną wcześniej szóstą edycję działań związanych z zaangażowaniem marynarek wojennych (NEA) Wietnamu i Stanów Zjednoczonych. Inicjatywa została przeprowadzona w bazie marynarki wojennej w Da Nang z udziałem statków USS Fitzgerald (DDG-62) oraz USS Fort Worth (LCS-3). Baza była dobrze znana amerykańskim marynarzom, ponieważ od 2004 r. marynarka wojenna USA realizowała w niej coroczne wizyty portowe. Szkolenia były pozbawione komponentów bojowych i skupiały się na zagadnieniach związanych z pogłębianiem wiedzy dotyczącej świadomości obszarów morskich czy misji ratowniczych. Należy jednak zaznaczyć, że każda kolejna edycja ćwiczeń organizowanych od 2010 r. była coraz bardziej złożona. Można zatem mówić o stopniowym zwiększaniu wzajemnego zaufania, które jest istotnym elementem w przypadku budowy relacji patron-klient[808].

Rząd w Hanoi przywiązywał dużą uwagę do tego, żeby zachować równowagę w relacjach zarówno z Waszyngtonem jak i Pekinem. W związku z tym wspólne ćwiczenia marynarek wojennych były równoważone przez kwietniową wizytę sekretarza generalnego KPW w Pekinie. Pobyt Nguyen Phu Tronga w Chinach, podczas którego doszło między innymi do spotkania z przewodniczącym Xi Jinpingiem, był jednym z elementów interakcji dwustronnych w ramach obchodów rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między państwami. Ponadto wizyta sekretarza generalnego miała duże znaczenie w sferze stosunków międzypartyjnych jak i relacji interpersonalnych pomiędzy przedstawicielami na wysokim szczeblu. Był to kolejny obszar, który dawał zdecydowaną przewagę Pekinowi nad Waszyngtonem w budowie patronatu [809] . Spotkanie przedstawicieli obu stron zostało zwieńczone wspólnym komunikatem. Z perspektywy sytuacji na Morzu Południowochińskim warto zwrócić uwagę, iż Wietnam wyraził aprobatę dla bilateralnych negocjacji w sprawie sporów morskich, co stanowiło spełnienie chińskich warunków, żeby nie dążyć do

[807] C. A. Thayer, *Vietnam's Cam Ranh Bay Caught in US-Russia Crossfire*, 13.03.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/03/vietnams-cam-ranh-bay-caught-in-us-russia-crossfire/ [dostęp 15.01.2022].

[808] S. LaGrone, *U.S. and Vietnam Start Limited Naval Training On 20th Anniversary of Establishing Diplomatic Relations*, 06.04.2015, „USNI News", https://news.usni.org/2015/04/06/u-s-and-vietnam-start-limited-naval-training-with-vietnam-on-20th-anniversary-of-establishing-diplomatic-relations [dostęp 15.01.2022].

[809] S. Tiezzi, *China, Vietnam Pledge to Control Maritime Disputes*, 08.04.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/04/china-vietnam-pledge-to-control-maritime-disputes/ [dostęp 15.01.2022].

umiędzynarodowiania sporów. Ponadto obie strony poczyniły kolejne postępy dotyczące planu wspólnej eksploracji spornych obszarów morskich[810].

Na przełomie maja i czerwca 2015 r. doszło do trzydniowej wizyty sekretarza obrony USA Ashtona Cartera w Wietnamie, która przyniosła dalszy ciąg postępów w procesie zacieśniania stosunków między państwami z zakresu obrony. Wizyta była szczególnie istotna z uwagi na wyjątkowo dużą aktywność chińskiej floty na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Ashton Carter oraz minister obrony Wietnamu Phung Quang Thanh, podpisali wspólne oświadczenie dotyczące wizji stosunków obronnych (Joint Vision Statement on Defense Relations), które było uzupełnieniem protokołu ustaleń zawartego w 2011 r., w którym wyróżniono pięć obszarów współpracy obronnej. Jednym z nich było bezpieczeństwo morskie. Oświadczenie kładło fundamenty pod zwiększenie współpracy operacyjnej między państwami. Podczas gdy współpraca na szczeblu straży przybrzeżnych była konsekwentnie rozwijana od kilku lat, nowy dokument stwarzał możliwości rozszerzenia kooperacji dwustronnej na takie obszary jak handel sprzętem militarnym oraz wspólną produkcję uzbrojenia. Dokument poświęcony wizji stosunków obronnych nie był prawnie wiążący, ale strona amerykańska postarała się, żeby jego podpisanie zostało uzupełnione pierwszymi wymiernymi rezultatami. W związku z tym sekretarz obrony ogłosił, że Stany Zjednoczone zapewnią wietnamskiej straży przybrzeżnej środki finansowe w wysokości 18 mln USD na zakup amerykańskich łodzi patrolowych produkowanych przez firmę Metal Shark. Oprócz dostarczenia sprzętu, strona amerykańska zapewniała również wsparcie w postaci szkoleń oraz pomoc w opracowaniu własnych programów nauczania dla funkcjonariuszy straży przybrzeżnej. Tego rodzaju działania wpisują się w schemat zaspokajania potrzeb klienta przez patrona w ramach transferu bezpieczeństwa[811]. Na uwagę zasługuje także jeden symboliczny element pobytu Ashtona Cartera w Wietnamie. Jako pierwszy sekretarz obrony USA w historii relacji dwustronnych złożył wizytę w wietnamskiej bazie wojskowej. Ponadto przeprowadził wizytację statku straży przybrzeżnej CSB-8003 w porcie Hai Phong. Mimo amerykańskich wysiłków mających na celu konsolidację więzi obu państw w sferze bezpieczeństwa, nadal pozostawało kilka istotnych przeszkód. Do najbardziej złożonych należy zaliczyć dominację rosyjskiego uzbrojenia w wietnamskich siłach

[810] R. S. Ross, *China-Vietnamese Relations in the Era of Rising China: Power, Resistance, and Maritime Conflict*, „Journal of Contemporary China" 2021, vol. 30, no. 130, s. 622-623.
[811] P. Parameswaran, *US, Vietnam Deepen Defense Ties*, 05.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/why-vietnam-and-the-us-are-deepening-defense-ties/ [dostęp 15.01.2022].

zbrojnych, o czym świadczył trwający w tym okresie proces wdrażania rosyjskich okrętów podwodnych klasy Kilo do marynarki wojennej. Brak kompatybilności amerykańskich systemów i technologii z rosyjskimi oraz zdecydowanie wyższe koszty amerykańskiego sprzętu wojskowego były największym wyzwaniem. Drugą, zdecydowanie mniejszą przeszkodę stanowiło powiązanie amerykańskiego eksportu uzbrojenia do Wietnamu (zwłaszcza o charakterze ofensywnym) ze standardami przestrzegania praw człowieka. Był to jeden z głównych argumentów, na który powoływali się sceptycy zbliżenia ze Stanami Zjednoczonymi w KPW. Kwestia została również poruszona przez ministra obrony Phung Quang Thanha podczas konferencji prasowej z Ashtonem Carterem. Minister stwierdził, że całkowite zniesienie amerykańskiego embarga na uzbrojenie byłoby „zgodne z interesami obu państw", dodał przy tym, iż ograniczenia eksportowe nie powinny być powiązane z kwestiami związanymi z prawami człowieka. Hanoi dało w ten sposób do zrozumienia, że nie ustąpi w sprawie stopnia respektowania praw człowieka w kraju, przede wszystkim dlatego, że liberalizacja w tym zakresie stanowiłaby zagrożenie dla władzy KPW. Z drugiej jednak strony oczekiwano ustępstw od Waszyngtonu w postaci całkowitego zniesienia ograniczeń w handlu uzbrojeniem między państwami. Taka postawa nie powinna być zaskoczeniem, ponieważ strategiczne znaczenie Wietnamu w amerykańsko-chińskiej rywalizacji w regionie – a szczególnie na Morzu Południowochińskim – było na tyle wysokie, że wietnamski rząd mógł sobie pozwolić na stawianie warunków bardziej wpływowym aktorom[812].

Wkrótce po zakończeniu pobytu amerykańskiego sekretarza obrony w Wietnamie doszło do pierwszych czerwcowych incydentów na Morzu Południowochińskim z udziałem chińskich i Wietnamskich statków. Warto podkreślić, że w czerwcu doszło do pięciu z trzynastu incydentów w całym 2015 r., czyli był to miesiąc o największej intensywności pod tym względem. Asertywna polityka Pekinu na Morzu Południowochińskim mogła być odpowiedzią na coraz częstsze interakcje na linii Waszyngton-Hanoi. Niemniej jednak kolejne incydenty morskie utrudniały jednocześnie konsolidację chińsko-wietnamskich stosunków, tym bardziej, że eskalacja napięć przypadała na okres realizacji 8. spotkania Komitetu Sterującego do spraw współpracy

[812] A. Panda, *US to Help Vietnam Bolster Maritime Security*, 02.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/us-to-help-vietnam-bolster-maritime-security/ [dostęp 15.01.2022].

bilateralnej zorganizowanego w Pekinie[813]. Postawa chińskiego rządu prowadziła do konsolidacji rozłamu na szczycie władz Wietnamu. Coraz mocniej był widoczny podział na proamerykański obóz, na czele którego stał premier Nguyen Tan Dung oraz drugi obóz pod przewodnictwem prezydenta Truong Tan Sanga i sekretarza generalnego KPW Nguyen Phu Tronga, którzy opowiadali się za wzmocnieniem stosunków z ChRL. Powyższa dychotomia wyklarowała się podczas kryzysu z 2014 r. z udziałem platformy wiertniczej HYSY-981, w trakcie którego każda ze stron lobbowała za skrajnie różnymi sposobami reakcji na rozmieszczenie platformy[814].

W kontekście wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie w 2015 r. na uwagę zasługują działania podjęte przez Waszyngton na kilka dni przed przylotem chińskiego lidera do Wietnamu. Amerykański niszczyciel rakietowy USS Lassen przepłynął 27 października 2015 r. w odległości mniejszej niż 12 mil morskich w pobliżu rafy Subi w archipelagu Spratly – przekształconej przez Chiny w sztuczną wyspę – w ramach pierwszej operacji swobody żeglugi (FONOP) na Morzu Południowochińskim od 2012 r. Operacja zwiastowała przyjęcie przez Waszyngton bardziej stanowczej postawy wobec Pekinu i stanowiła wsparcie dla pozostałych stron sporu na Morzu Południowochińskim w obliczu rosnącej potęgi militarnej ChRL. Podczas gdy Filipiny udzieliły szybkiego i zdecydowanego poparcia dla amerykańskiej misji FONOP, Malezja oraz Wietnam wstrzymały się z wydaniem oficjalnego stanowiska w tej sprawie. Za taką postawą Hanoi przemawiała zbliżająca się wizyta państwowa Xi Jinpinga, ale również fakt, że zdecydowana większość chińsko-wietnamskich napięć miało miejsce w okolicach archipelagu Paracele[815].

Wznowienie misji FONOP po trzech latach stanowiło ważny sygnał, zarówno dla państw Azji Południowo-Wschodniej jak i ChRL, że Stany Zjednoczone zamierzają zwiększyć swoją obecność w regionie, która będzie uzupełnieniem wsparcia finansowego dla poszczególnych państw regionu. Sekretarz obrony USA Ashton Carter ogłosił podczas dialogu Shangri La (Shangri La Dialogue) w maju 2015 r. Azjatycką Inicjatywę Bezpieczeństwa Morskiego (Asia Maritime Security Initiative), która miała zapewnić

[813] S. Tiezzi, *South China Sea Clash Complicates Vietnam-China Meeting*, 16.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/south-china-sea-clash-complicates-vietnam-china-meeting/ [dostęp 15.01.2022].
[814] S. W. Crispin, *Vietnam Muddles China's South China Sea Challenge*, 13.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/vietnam-muddles-chinas-south-china-sea-challenge/ [dostęp 15.01.2022].
[815] J. Douglas, *How the Rest of Asia Reacted to US Navy Patrol Near China's Man-Made Island*, 28.10.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/10/how-the-rest-of-asia-reacted-to-us-navy-patrol-near-chinas-man-made-island/ [dostęp 15.01.2022].

wsparcie finansowe w postaci 425 mln USD dla takich państw jak Wietnam, Filipiny, Malezja i Indonezja na rzecz zwiększenia zdolności morskich. Waszyngton udzielał również pomocy finansowej w formułach dwustronnych, co jest szczególnie istotne dla budowy patronatu. W listopadzie 2015 r. Biały Dom poinformował o zwiększeniu środków przeznaczanych na program pomocy morskiej dla Wietnamu do 19,6 mln USD w 2015 r. i 20,5 mln USD w 2016 r.[816]

Podczas gdy sekretarz generalny KPW przebywał w Waszyngtonie, doszło do kolejnego incydentu morskiego z udziałem chińskich i wietnamskich statków w pobliżu archipelagu Paracele. Był to jeden z trzech przypadków z 2015 r., kiedy wietnamska jednostka została zatopiona, a jej załoga pozostawiona bez udzielenia pomocy. Asertywna polityka Pekinu na Morzu Południowochińskim miała na celu narzucenie rządowi w Hanoi własnego punktu widzenia, ale jednocześnie pokazywała bezradność Stanów Zjednoczonych, które unikały zajęcia jasnego stanowiska w sprawie suwerenności spornych obszarów jak i granic wyłącznych stref ekonomicznych poszczególnych państw bezpośrednio zaangażowanych w spory. Neutralność Waszyngtonu nie spełniała warunków solidarności międzynarodowej ze słabszymi państwami (klientami), z którymi Stany Zjednoczone mogłyby zbudować relacje patron-klient [817]. Tymczasem Pekin konsekwentnie zwiększał presję na pozostałych stronach sporu na Morzu Południowochińskim poprzez interwencje straży przybrzeżnej w przypadku naruszeń arbitralnie wyznaczonych granic morskich jak i przeprowadzanie morskich manewrów wojskowych. Część ćwiczeń była realizowana na spornych obszarach, prowadząc w konsekwencji do napięć w stosunkach dyplomatycznych. Jednym z takich przykładów były dziesięciodniowe manewry zorganizowane w drugiej połowie lipca 2015 r. na wodach na wschód od wyspy Hajnan w pobliżu archipelagu Paracele. Mimo zdecydowanego sprzeciwu ze strony wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych, chińska marynarka wojenna nie zmieniła planów. Wysłano tym samym sygnał, iż Pekin nie będzie się godził na ustępstwa w obszarach związanych z Morzem Południowochińskim, zwłaszcza w obliczu zdecydowanej przewagi jaką Chiny posiadają nad Wietnamem[818].

[816] Le Hong Hiep, *The Vietnam-US Security Partnership…*, op. cit., s. 5.
[817] A. Panda, *China Steps Up Harassment of Vietnamese Fishermen*, 13.07.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/07/china-steps-up-harassment-of-vietnamese-fishermen/ [dostęp 15.01.2022].
[818] A. Panda, *Vietnam Slams Chinese Naval Drill in South China Sea*, 27.07.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/07/vietnam-slams-chinese-naval-drill-in-south-china-sea/ [dostęp 15.01.2022].

Wspominane wcześniej zmiany na wewnętrznej scenie politycznej Wietnamu – korzystne z chińskiej perspektywy – nie wpłynęły na ograniczenie działań, mogących przyczynić się do eskalacji napięć na Morzu Południowochińskim. W pierwszej połowie lutego 2016 r. (najprawdopodobniej w okresie 3-14 lutego) Chiny rozmieściły dwie baterie pocisków ziemia powietrze (HQ-9, Hongqi-9), na kontrolowanej wyspie Woody, wchodzącej w skład archipelagu Paracele, do którego roszczą sobie prawa ChRL, Wietnam oraz Tajwan[819]. Chiny kontrolują wyspę od połowy lat 50-tych XX w., a chińscy żołnierze stacjonują na jej terytorium od 2012 r. Informacje o umieszczeniu uzbrojenia na wyspie Woody spotkały się ze sprzeciwem rządu w Hanoi. Rzecznik ministerstwa spraw zagranicznych Le Hai Binh wydał oświadczenie, w którym decyzja Pekinu została określona „poważnym naruszeniem suwerenności Wietnamu nad archipelagiem". Ponadto ministerstwo wystosowało specjalne listy w tej sprawie do chińskiej ambasady w Wietnamie oraz ówczesnego sekretarza generalnego ONZ. Decyzję o rozmieszczeniu pocisków określono „zagrożeniem dla pokoju i stabilności w regionie, a także dla bezpieczeństwa i swobody żeglugi oraz przelotów" [820]. Zaniepokojenie raportami o pociskach na wyspie Woody wyraził także sekretarz stanu USA John Kerry, który zapowiedział jednocześnie przeprowadzenie „bardzo poważnej" rozmowy z przedstawicielami ChRL na temat militaryzacji Morza Południowochińskiego. Szef chińskiej dyplomacji Wang Yi, zbagatelizował obawy zgłaszane przez pozostałe państwa, zwracając uwagę, iż na wyspach i rafach, gdzie stacjonuje chiński personel rozmieszczono „ograniczone i niezbędne środki samoobrony", które są „zgodne z prawem do samoobrony przysługującym ChRL na mocy prawa międzynarodowego". Stanowisko Pekinu nie powinno być zaskoczeniem, tym bardziej, że chińscy żołnierze stacjonowali w archipelagu Paracele od wielu lat. Ponadto przewodniczący Xi Jinping podczas swojego wystąpienia z września 2015 r. w Waszyngtonie deklarował, że sztuczne wyspy nie będą przedmiotem militaryzacji, ale mowa była tylko i wyłącznie o archipelagu Spratly [821]. Dodatkowym bodźcem dla rozmieszczenia przez ChRL pocisków HQ-9 mogła być pierwsza w 2016 r. misja FONOP zorganizowana 30 stycznia

[819] S. Tiezzi, *Confirmed: China Deploys Missiles to Disputed South China Sea Island*, 18.02.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/02/confirmed-china-deploys-missiles-to-disputed-south-china-sea-island/ [dostęp 12.12.2021].

[820] Tra Mi, *Vietnam Protests China's Paracels Missile Deployment*, 19.02.2016, „Voice of America", https://www.voanews.com/a/vietnam-protests-china-paracels-missile-deployment/3198586.html [dostęp 12.12.2021].

[821] A. Mohammed, J. R. Wu, *U.S. expects 'very serious' talks with China after missile reports*, 17.02.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-missiles-idUSKCN0VP2VT [dostęp 12.12.2021].

przez amerykańską marynarkę wojenną. Niszczyciel z pociskami kierowanymi USS Curtis Wilbur zrealizował tzw. nieszkodliwe przepłynięcie (innocent passage) przez strefę 12 mil morskich od linii podstawowej wyspy Triton (Triton Island), znajdującej się w archipelagu Paracele. W przeciwieństwie do poprzedniej misji FONOP, przeprowadzonej w październiku 2015 r. przez USS Lassen, tym razem chińska marynarka wojenna nie podjęła żadnej interwencji i nie monitorowała patrolu amerykańskiego okrętu. Dlatego rozmieszczenie dwóch baterii pocisków na wyspie Woody, można traktować w kategoriach odwetowych ze strony Pekinu[822].

Przepłynięcie USS Curtis Wilbur przez strefę 12 mil morskich wokół wyspy Triton zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ podważono w ten sposób stanowiska Chin, Wietnamu i Tajwanu. Przepłynięcie przez strefę wód terytorialnych w obrębie archipelagu Paracele musi być poprzedzone zapytaniem o zgodę i otrzymaniem zezwolenia od odpowiednich organów rządowych. Amerykańska marynarka wojenna przed rozpoczęciem FONOP nie zwróciła się do żadnej ze stron sporu w celu uzyskania odpowiednich pozwoleń na przepłynięcie przez wody terytorialne wyspy z archipelagu Paracele, a co za tym idzie operacja swobody żeglugi stanowiła podważenie roszczeń trzech stron sporu. Spośród nich tylko ChRL złożyła protest w tej sprawie, co jest argumentem za tym, że misja FONOP była wymierzona przede wszystkim w Chiny, mimo tego, że w oficjalnych oświadczeniach amerykańskich wymienione zostały również Tajwan i Wietnam[823]. Oficjalna narracja Waszyngtonu stanowiła zatem okazję dla Pekinu do tego, żeby obarczyć Stany Zjednoczone winą za destabilizację regionu. Na przykład poprzez realizację FONOP na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Rzeczniczka ministerstwa spraw zagranicznych ChRL Hua Chunying zarzuciła misji wykonanej przez amerykański okręt wojenny pogwałcenie chińskiego prawa poprzez wkroczenie na wody terytorialne państwa[824].

Wzmocnienie zdolności bojowych na wyspie Woody nie zostało ograniczone do pocisków ziemia-powietrze. Pod koniec lutego 2016 r. wykryto na wyspie obecność samolotów wojskowych, myśliwców Shenyang J-11 oraz samolotów uderzeniowych

[822] S. LaGrone, *U.S. Destroyer Challenges More Chinese South China Sea Claims in New Freedom of Navigation Operation*, 30.01.2016, „USNI News", https://news.usni.org/2016/01/30/u-s-destroyer-challenges-more-chinese-south-china-sea-claims-in-new-freedom-of-navigation-operation [dostęp 12.12.2021].

[823] S. Bateman, *Stirring up the South China Sea*, 09.02.2016, „The Strategist", https://www.aspistrategist.org.au/stirring-up-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

[824] A. Panda, *Return of the FONOP: US Navy Destroyer Asserts Freedom of Navigation in Paracel Islands*, 31.01.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/01/return-of-the-fonop-us-navy-destroyer-asserts-freedom-of-navigation-in-paracel-islands/ [dostęp 12.12.2021].

Xian JH-7 [825]. Natomiast w marcu pojawiły się doniesienia o rozmieszczeniu zaawansowanych przeciwokrętowych pocisków manewrujących chińskiej produkcji YJ-62, pozwalających na zniszczenia statków w promieniu 400 km. Pociski YJ-62 zostały najprawdopodobniej dostarczone na wyspę Woody w tym samym okresie co baterie pocisków HQ-9[826]. Dzięki militaryzacji obiektów na wyspach Paracele, strona chińska mogła utrzymywać wysoką presję na spornych obszarach morskich, czego skutkiem były kolejne incydenty. Na początku marca wietnamski kuter rybacki QNA 91939 został zatrzymany przez jednostkę chińskiej straży przybrzeżnej Haijing 46101. Podobnie jak w wielu podobnych przypadkach z 2015 r. funkcjonariusze straży przybrzeżnej w trakcie interwencji przejęli wietnamskie połowy i zniszczyli sprzęt znajdujący się na pokładzie statku. Ministerstwo spraw zagranicznych Wietnamu uznało, że incydent stanowił pogwałcenie suwerenności kraju i wezwało Pekin do wszczęcia postępowania, ale strona chińska nie podporządkowała się warunkom stawianym przez Hanoi[827]. Miesiąc później doszło jednak do rzadko spotykanego odwetu ze strony Wietnamu. Straż przybrzeżna przejęła na spornych wodach w pobliżu Zatoki Tonkińskiej chińską jednostkę z trzema osobami na pokładzie oraz 100 tys. litrów oleju napędowego. Statek zaopatrywał chińskie kutry rybackie prowadzące połowy na wodach będącymi przedmiotem sporu chińsko-wietnamskiego. Przejęcie chińskiej jednostki nie miało większego wpływu na ogólną sytuację w archipelagu Paracele, ale doniesienia o tym wydarzeniu były ważnym elementem wewnętrznej rozgrywki politycznej w Wietnamie. Warto również zaznaczyć, że Pekin nie złożył w tej sytuacji protestu dyplomatycznego [828]. W maju sytuacja pomiędzy Chinami i Wietnamem na spornych obszarach Morza Południowochińskiego uległa stabilizacji. Tymczasem był to miesiąc wzmożonych interakcji pomiędzy Hanoi i Waszyngtonem, czego kulminacją była wizyta prezydenta Baracka Obamy w Wietnamie w dniach 22-25 maja 2016 r. Przed wizytą prezydenta doszło do wizyt trzech przedstawicieli Stanów Zjednoczonych niższego szczebla, na które również warto zwrócić uwagę. Pierwszą z nich była wizyta zastępcy sekretarza stanu USA Antonego

[825] R. Iyengar, *China Deploys Fighter Jets to Contentious South China Sea Island*, 24.02.2016, „Time", https://time.com/4235089/south-china-sea-woody-island-fighter-jets/ [dostęp 12.12.2021].
[826] A. Panda, *South China Sea: China Has Deployed Anti-Ship Missiles on Woody Island*, 26.03.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/03/south-china-sea-china-has-deployed-anti-ship-missiles-on-woody-island/ [dostęp 12.12.2021].
[827] *Are Maritime Law Enforcement Forces Destabilizing Asia?*, „ChinaPower", https://chinapower.csis.org/maritime-forces-destabilizing-asia/ [dostęp 12.12.2021].
[828] Vu Trong Khanh, *Vietnam Seizes Chinese Ship, State Media Reports*, 03.04.2016, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/vietnam-seizes-chinese-ship-state-media-reports-1459659194 [dostęp 12.12.2021].

Blinkena pod koniec kwietnia. W swoich wystąpieniach poświęcił dużo uwagi chińskim działaniom rekultywacji terenu oraz militaryzacji sztucznych wysp, prowadzących do eskalacji napięć w regionie. Zapewnił tym samym, że Stany Zjednoczone będą bronić swoich narodowych interesów w Azji Południowo-Wschodniej i wspierać sojuszników oraz partnerów. Zaznaczył przy tym, że Waszyngton nie ma w planach tworzenia nowych baz wojskowych w regionie, co było komunikatem skierowanym zarówno do rządu w Wietnamie jak i w ChRL. Zastępca sekretarza stanu chciał w ten sposób pozbawić argumentów krytyków zwiększonego zaangażowania amerykańskiego w regionie[829]. Antony Blinken przedsięwziął kroki na rzecz obniżenia napięć w stosunkach amerykańsko-wietnamskich wokół wrażliwych kwestii dotyczących praw człowieka, przygotowując grunt pod wizytę prezydenta USA. Docenił między innymi wysiłek rządu w Hanoi, dzięki któremu udało się osiągnąć „pewien postęp" w postaci umożliwienia funkcjonowania niezależnych związków zawodowych - był to jeden z warunków przystąpienia do Partnerstwa Transpacyficznego (TPP). Zagadnienia związane z bezpieczeństwem morskim oraz prawami człowieka zostały również poruszone 10 maja przez asystenta sekretarza stanu USA do spraw Azji Wschodniej i Pacyfiku Daniela Russela. W trakcie swojego pobytu w Hanoi nie chciał jednak ujawnić planów amerykańskiej administracji co do kolejnych decyzji w sprawie ograniczeń eksportu uzbrojenia do Wietnamu[830]. Dokładniejszą ocenę standardów przestrzegania praw człowieka w Wietnamie przeprowadził w pierwszej połowie maja 2016 r. asystent sekretarza stanu USA do spraw demokracji, praw człowieka i pracy, Tom Malinowski. Podczas swojego pobytu w Wietnamie wziął udział w wielu spotkaniach z przedstawicielami różnych mniejszości wyznaniowych i etnicznych, a także opozycjonistami politycznymi. Docenił spadek liczby więźniów politycznych ze 160 w 2013 r. do nieco ponad 100 w 2016 r., ale wezwał również rząd w Hanoi do „bezwarunkowego zwolnienia wszystkich więźniów politycznych". Audyt przeprowadzony przez Toma Malinowskiego miał kluczowe znaczenie na ostateczną decyzję Baracka Obamy w sprawie przyszłości amerykańskiego embarga na uzbrojenie. Należy podkreślić, iż presja Waszyngtonu w sprawie przestrzegania praw człowieka w Wietnamie wpisuje się w zestaw celów ideologicznych, które patron (w tym przypadku

[829] *U.S. says China's intentions in South China Sea raise tension and questions*, 21.04.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-usa-idUSKCN0XI19I [dostęp 12.12.2021].
[830] C. A. Thayer, *Obama's Visit to Vietnam: A Turning Point?*, 31.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/obamas-visit-to-vietnam-a-turning-point/ [dostęp 12.12.2021].

Stany Zjednoczone) chce osiągnąć w relacji ze swoim klientem. Niemniej jednak było to wyjątkowo trudne zadanie z uwagi na daleko idące podobieństwa ideologiczne z innym patronem, jakim były Chiny[831].

Odpowiedź Pekinu na amerykańskie przygotowania do wizyty prezydenta były ograniczone, a co za tym idzie świadczyły o dużej pewności siebie chińskich decydentów, jeżeli chodzi o trwałość relacji z sąsiadującym państwem. Na kilka dni przed przylotem Baracka Obamy do Hanoi, chiński ambasador w Wietnamie Hong Xiaoyong, spotkał się ministrem obrony Ngo Xuan Lich. Przedstawiciele obu stron wzięli udział w pokazie solidarności dwóch komunistycznych narodów, zwracając uwagę na silną współpracę militarną. Jego głównym odbiorcą była oczywiście strona amerykańska, ale również pozostałe państwa regionu. Liczba incydentów na Morzu Południowochińskim z udziałem statków chińskich i wietnamskich na przestrzeni ostatnich kilku lat oraz militaryzacja sztucznych wysp sprawiały, że tego typu deklaracje były postrzegane raczej w kategoriach symbolicznych[832].

Trzydniowa wizyta Baracka Obamy w Wietnamie z końca maja 2016 r. miała fundamentalne znaczenie dla relacji dwustronnych między państwami, a o jej randze może świadczyć fakt, iż amerykański prezydent spotkał się z czterema głównymi przedstawicielami komunistycznego rządu. Do największych osiągnięć spotkań na najwyższym szczeblu należy zaliczyć przyznanie licencji na budowę wietnamskiej placówki Uniwersytetu Fulbrighta oraz udzielenie zgody na naukę języka angielskiego przez wolontariuszy amerykańskiego Korpusu Pokoju. Przedstawiciele obu stron podkreślili, że priorytetowymi obszarami współpracy są misje humanitarne i pokojowe, zagadnienia związane ze skutkami wojny, bezpieczeństwo morskie, a także przeciwdziałanie skutkom katastrof naturalnych. Niemniej jednak kluczowym rezultatem pobytu prezydenta Obamy w Hanoi z perspektywy bilateralnej współpracy w obszarze obronności, która jest szczególnie istotna w przypadku budowy patronatu jak i sytuacji na Morzu Południowochińskim w dobie chińskiej militaryzacji akwenu, było ogłoszenie całkowitego zniesienia embarga na eksport broni ofensywnej (śmiercionośnej) do Wietnamu. Zakończono w ten sposób proces normalizacji zainicjowany przez prezydenta Billa Clintona w 1995 r., a także zerwano z ostatnim symbolem zimnowojennej

[831] J. Perlez, *Why Might Vietnam Let U.S. Military Return? China*, 19.05.2016, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2016/05/20/world/asia/access-to-bay-adds-enticement-as-us-weighs-lifting-vietnam-embargo.html [dostęp 12.12.2021].

[832] C. Wong, *China and the US Court Vietnam*, 23.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/china-and-the-us-court-vietnam/ [dostęp 12.12.2021].

rywalizacji pomiędzy państwami, albowiem embargo zostało wprowadzone przez administrację Ronalda Reagana w 1984 r. Decyzja została okupiona określonymi ustępstwami ze strony wietnamskiego rządu, zwłaszcza w sferze praw człowieka, a ostatnim warunkiem było uwolnienie 20 maja 2016 r. księdza Nguyen Van Lya - wieloletniego krytyka wietnamskiego rządu i obrońcy praw człowieka. Do zwolnienia księdza z więzienia doszło tuż przed przylotem Baracka Obamy do Hanoi, żeby Waszyngton mógł się powołać na konkretne osiągnięcia, usprawiedliwiając decyzję w sprawie embarga. Decyzja prezydenta USA stworzyła lepsze warunki do dalszego rozwijania współpracy we wrażliwych obszarach, takich jak bezpieczeństwo i obrona. Ponadto stanowiła demonstrację osiągnięcia nowego poziomu zaufania w stosunkach na linii Hanoi-Waszyngton, która była skierowana do państw regionu (zwłaszcza dla ChRL). Tego rodzaju manifestacje są częścią rywalizacji pomiędzy patronami, w której dochodzi do gwałtownych zmian, wpływających następnie na zachowanie zarówno klienta jak i patrona [833].

Z perspektywy Pekinu skutki wizyty amerykańskiego prezydenta w Wietnamie były o tyle niepokojące, iż świadczyły o tym, że bliskie relacje z Hanoi mają coraz większą wartość dla Waszyngtonu. Zaangażowanie Wietnamu w kolejne inicjatywy, w których Stany Zjednoczone odgrywały ważną rolę, począwszy od TPP aż do Azjatyckiej Inicjatywy Bezpieczeństwa Morskiego wskazywały na niepokojący trend, gdzie chińskie wpływy coraz bardziej musiały konkurować z amerykańskimi i to w państwie bezpośrednio sąsiadującym z ChRL, czyli należącym do wewnętrznego pierścienia chińskich peryferii, składającego się z 14 państw posiadających lądową granicę z Chinami. Nie bez znaczenia pozostawał również termin pierwszej wizyty Baracka Obamy w Wietnamie, ponieważ strony zaangażowane w spory na Morzu Południowochińskim niecierpliwie oczekiwały zbliżającego się wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, od treści którego zależała pozycja poszczególnych państw w sporze. Wizyta amerykańskiego prezydenta w Azji Południowo-Wschodniej w tym okresie wiązała się z pewnymi implikacjami na regionalną dynamikę[834].

[833] Le Hong Hiep, *Obama's Visit to Vietnam Gave Many Important Immediate and Long-term Outcomes*, 02.06.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_29.pdf [dostęp 12.12.2021].
[834] P. Parameswaran, *Why Obama's Lifting of the Vietnam Arms Embargo Matters*, 24.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/why-obamas-lifting-of-the-vietnam-arms-embargo-matters/ [dostęp 12.12.2021].

W oficjalnych komentarzach płynących z Chin po wizycie amerykańskiego przywódcy panował dwugłos, który jest charakterystycznym elementem chińskich przekazów. Kontrolowane przez państwo media takie jak *Global Times*, oskarżyły prezydenta Obamę o „zaostrzenie strategicznych antagonizmów między Waszyngtonem a Pekinem". Natomiast rzeczniczka ministerstwa spraw zagranicznych Hua Chunying, zajęła bardziej wyważone stanowisko, zgodnie z którym ChRL nie ma nic przeciwko rozwijaniu przez Wietnam stosunków z innymi państwami, w tym ze Stanami Zjednoczonymi, o ile proces ten będzie sprzyjał utrzymaniu pokoju oraz stabilności regionu. Oficjalna narracja Pekinu była zatem równie koncyliacyjna co Waszyngtonu, o czym najlepiej świadczyła deklaracja Baracka Obamy o tym, że zniesienie embarga nie jest wymierzone w Chiny[835]. W rzeczywistości, chiński rząd nie miał dużych powodów do obaw w związku ze zniesieniem ograniczeń eksportowych uzbrojenia do Wietnamu. Częściowe rozluźnienie restrykcji z października 2014 r. nie przyczyniło się do podpisania ani jednej umowy na uzbrojenie pomiędzy państwami. Oprócz tego duże zamówienia wciąż musiały uzyskać akceptację amerykańskiego kongresu. W związku z czym kwestie związane z łamaniem praw człowieka nadal mogły stanowić przeszkodę, blokującą realizację potencjalnego kontraktu zbrojeniowego. Nie wspominając o wysokich cenach amerykańskich systemów ofensywnych, które nie były kompatybilne z tymi, będącymi już na wyposażeniu wietnamskich sił zbrojnych. Specjaliści z zakresu strategii obronnych, jak na przykład były dyrektor wietnamskiej Akademii Obrony Narodowej Vo Tien Trung, sugerowali rządowi skupienie się pozyskaniu sprzętu militarnego zamiast uzbrojenia. Import miał się zatem skupić na dronach, samolotach zwiadowczych i łodziach patrolowych, czyli sprzęcie, który nie stwarzał bezpośredniego zagrożenia dla chińskiej supremacji na Morzu Południowochińskim, aczkolwiek przyczyniłby się do zwiększenia potencjału w obszarze wywiadowczym. Gromadzenie danych mogłoby być następnie wykorzystane do obnażania chińskiej aktywności na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, czyli zwiększyłoby możliwości Wietnamu do umiędzynarodowiania sporów. Wciąż jednak dużo większe zaniepokojenie Pekinu było związane z możliwością zwiększenia obecności amerykańskiej floty w zatoce Cam Ranh (Cam Ranh Bay) – składającej się z części z infrastrukturą cywilną oraz wojskową – lub rozszerzenia udziału Wietnamu w minilateralnych inicjatywach

[835] P. Bittner, *China Wary as Obama Permits US Arms Sales to Vietnam*, 26.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/china-wary-as-obama-permits-us-arms-sales-to-vietnam/ [dostęp 12.12.2021].

z obszaru obronności, realizowanych pod przywództwem Stanów Zjednoczonych[836]. Chińskie obawy, zwłaszcza w pierwszej sprawie, zostały rozwiane przez amerykańskiego ambasadora w Wietnamie Teda Osiusa, który podczas forum w Waszyngtonie na początku czerwca 2016 r. stanowczo zaprzeczył doniesieniom medialnym o tym, aby były prowadzone jakiekolwiek działania w kierunku uzyskania dostępu przez amerykańską flotę do wietnamskiej bazy marynarki wojennej w zatoce Cam Ranh lub wprowadzenia w niej rotacyjnej obecności marynarki wojennej USA. Niemniej jednak potwierdził, że amerykańskie jednostki będą zawijały do międzynarodowego portu w Cam Ranh (Cam Ranh International Port) – placówki cywilnej, dostępnej dla wszystkich państw – w celu dokonania napraw i uzupełnienia zapasów. Waszyngton nie dążył na tym etapie do zwiększenia swojego dostępu do wietnamskich baz wojskowych, ponieważ zdawał sobie sprawę, że strona wietnamska wyklucza taką możliwość, o czym jest między innymi mowa w Białej Księdze. Strona amerykańska postanowiła więc wzmacniać swoją przewagę strategiczną poprzez częstsze wizyty portowe w Cam Ranh[837]. Pierwsze dwie jednostki (USS John S. McCain oraz USS Frank Cable) wpłynęły do portu w październiku 2016 r., a dwa miesiące później jeszcze jedna (USS Mustin). Warto przy tym zaznaczyć, że począwszy od 2009 r., kiedy premier Nguyen Tan Dung ogłosił umożliwienie dostępu do komercyjnych portów w Wietnamie w celach naprawczych dla wszystkich krajów, Stany Zjednoczone jako jedno z pierwszych państw skorzystało z tej możliwości. Pierwsza naprawa dotyczyła jednostki USNS Safeguard i została przeprowadzona we wrześniu 2009 r. w porcie w Sajgonie. Do 2012 r. wykonano szereg napraw różnych statków, w tym również w cywilnych stoczniach, znajdujących się w zatoce Cam Ranh[838].

Koniec 2016 r. był bardzo intensywny pod względem interakcji morskich Chin i Stanów Zjednoczonych z Wietnamem. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na siódmą edycję działań związanych z zaangażowaniem marynarek wojennych (Naval Engagement Activity, NEA), która rozpoczęła się 28 września 2016 r. Inicjatywa jest przykładem ewolucji współpracy amerykańsko-wietnamskiej w obszarze bezpieczeństwa,

[836] Le Hong Hiep, *Obama's Visit to Vietnam Gave Many Important Immediate and Long-term Outcomes*, 02.06.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_29.pdf [dostęp 12.12.2021].
[837] P. Parameswaran, *US Not Seeking Base in Vietnam's Cam Ranh Bay: Envoy*, 10.06.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/06/us-not-seeking-base-in-vietnams-cam-ranh-bay-envoy/ [dostęp 12.12.2021].
[838] C. A. Thayer, *Will Vietnam Lease Cam Ranh Bay to the United States?*, 06.05.2020, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2020/05/will-vietnam-lease-cam-ranh-bay-to-the-united-states/ [dostęp 12.12.2021].

albowiem obie strony przeszły drogę od zwykłych wizyt portowych do wielodniowych ćwiczeń i szkoleń realizowanych na lądzie oraz na morzu. Stanowiła zatem jedną z głównych platform do wzmacniania stosunków dwustronnych w domenie bezpieczeństwa, kluczowej z perspektywy patronatu. Ponadto w edycji z 2015 r. pierwszy raz w historii NEA wziął udział amerykański okręt walki przybrzeżnej (USS Fort Worth). Kolejna edycja NEA została zrealizowana w porcie Tien Sa w Da Nang i obejmowała szereg wydarzeń niezwiązanych z operacjami ofensywnymi, w tym sympozja na temat medycyny wojskowej i prawa morskiego. Podjęto również decyzję o rozszerzeniu części NEA związanej z aktywnościami przeprowadzanymi na morzu o bardziej złożone operacje. Dlatego marynarki wojenne obu państw zrealizowały scenariusze wydarzeń w oparciu kodeks nieplanowanych spotkań na morzu (Code for Unplanned Encounters at Sea, CUES), a także operacje poszukiwawczo-ratownicze. Po stronie amerykańskiej w ćwiczenia wziął udział niszczyciel rakietowy USS John S. McCain. Historia rozwoju NEA świadczy o asekuracyjnym podejściu Hanoi do współpracy ze Stanami Zjednoczonymi we wrażliwej sferze z zakresu bezpieczeństwa, ponieważ jakiekolwiek postępy były realizowane stopniowo, żeby uniknąć reperkusji ze strony Pekinu. Waszyngton również wykazywał się pragmatyzmem o czym może chociażby świadczyć specjalna nazwa dla inicjatywy, aby uniknąć konotacji z manewrami wojskowymi realizowanymi z innymi państwami regionu, które obejmują scenariusze o charakterze ofensywnym[839].

Cztery dni od rozpoczęcia NEA doszło do kolejnego przełomu w stosunkach amerykańsko-wietnamskich w 2016 r. Po raz pierwszy od zakończenia wojny w Wietnamie, amerykański statek bojowy wpłynął do portu w zatoce Cam Ranh. Niszczyciel klasy Arleigh Burke (USS John S. McCain) oraz statek klasy Emory S. Land (USS Frank Cable) złożyły drugiego października 2016 r. dwudniową wizytę, podczas której załoga amerykańskich jednostek miała okazję do interakcji z członkami wietnamskiej marynarki wojennej, która jest szczególnie istotna z perspektywy budowy zaufania pomiędzy siłami zbrojnymi obu państw[840]. Na uwagę zasługuje fakt, że amerykańska marynarka wojenna wpłynęła do zatoki o kluczowym znaczeniu strategicznym dla Wietnamu przed chińskimi jednostkami, mimo zdecydowanie dłuższej

[839] P. Parameswaran, *US, Vietnam Boost Naval Cooperation with NEA 2016*, 02.10.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/10/us-vietnam-boost-naval-cooperation-with-nea-2016/ [dostęp 12.12.2021].
[840] F. Gady, *1st US Warships Port at Cam Ranh Bay Since End of Vietnam War*, 05.10.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/10/1st-us-warships-port-at-cam-ranh-bay-since-end-of-vietnam-war/ [dostęp 12.12.2021].

historii współpracy między siłami zbrojnymi obu państw. Tego rodzaju symboliczne gesty wpływały na podsycanie rywalizacji mocarstw o wpływy w Wietnamie, zwiększając tym samym atrakcyjność tego państwa jako klienta. Dzięki temu rząd w Hanoi mógł stawiać bardziej wymagające warunki dotyczące swoich oczekiwań, które powinny zostać spełnione przez patrona.

Podczas gdy administracja Baracka Obamy wykorzystywała ostatnie miesiące drugiej kadencji do konsolidacji amerykańskich wpływów w Azji Południowo-Wschodniej w ramach koncepcji polityki zagranicznej *zwrotu ku Azji*, 13 października 2016 r. doszło do ostatniego w tym roku incydentu z udziałem wietnamskich i chińskich statków. Jednostka straży przybrzeżnej Haijing 45103 kilkukrotnie staranowała wietnamski kuter rybacki KH 97850 , próbujący prowadzić połowy na wodach w pobliżu archipelagu Paracele. Wietnamska jednostka doznała poważnych uszkodzeń, ale nie uległa zatopieniu jak w przypadku lipcowego zdarzenia. Stąd najprawdopodobniej wynika brak reakcji wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych[841].

Do pokazu asertywnej postawy ChRL na Morzu Południowochińskim doszło również przy okazji trzeciej i zarazem ostatniej amerykańskiej misji FONOP w 2016 r. Niszczyciel rakietowy USS Decatur (DDG 73) przeprowadził 21 października 2016 r. misję swobody żeglugi w pobliżu kontrolowanych przez Chiny wysp Triton oraz Woody należących do łańcucha wysp archipelagu Paracele. Ostatnia tego rodzaju amerykańska operacja na Morzu Południowochińskim miała miejsce w maju i została przeprowadzona przez USS William P. Lawrence (DDG-110) na wodach wokół rafy Fiery Cross leżącej w archipelagu Spratly[842]. W przeciwieństwie do misji FONOP ze stycznia 2016 r., która również została zrealizowana w okolicach wyspy Triton, tym razem amerykański statek nie przepłynął przez strefę morza terytorialnego rozciągającego się na odległość 12 mil morskich od linii podstawowej. W związku z tym należy uznać, że charakter misji przeprowadzonej w październiku był mniej prowokacyjny z perspektywy Pekinu. Niemniej jednak reakcja chińskiego rządu była bardziej zdecydowana, ponieważ tym razem zaangażowano trzy okręty marynarki wojennej, których zdaniem było wywieranie presji do opuszczenia obszaru będącego przedmiotem chińskich roszczeń jak i monitorowanie działań podejmowanych przez USS Decatur. Bezpośrednie

[841] *Are Maritime Law Enforcement Forces Destabilizing Asia?*, „ChinaPower", https://chinapower.csis.org/maritime-forces-destabilizing-asia/ [dostęp 12.12.2021].
[842] S. LaGrone, *U.S. Warship Conducts South China Sea Freedom of Navigation Operation*, 21.10.2016, „USNI News", https://news.usni.org/2016/10/21/u-s-warship-conducts-south-china-sea-freedom-navigation-operation [dostęp 12.12.2021].

zaangażowanie chińskiej marynarki wojennej zostało uzupełnione przez wypowiedź ministra obrony ChRL, który uznał operację FONOP za działania nielegalne i prowokacyjne[843].

Kilka tygodni po Stanach Zjednoczonych do grona państw, które zrealizowały wizytę portową marynarki wojennej w nowym porcie w zatoce Cam Ranh dołączyły 22 października 2016 r. również Chiny. Dwie fregaty typu 054A (Xiangtan oraz Zhoushan) oraz statek zaopatrzeniowy typu 903A (Chaohu) złożyły ostatnią wizytę portową w drodze powrotnej do kraju, po zakończeniu misji eskortowej w Zatoce Adeńskiej. Chińskie statki odwiedziły wcześniej porty w Birmie, Malezji i Kambodży. Szczególne znaczenie tego wydarzenia polegało na tym, że stanowiło egzemplifikację rywalizacji Chin i USA o wpływy w Wietnamie. Przeprowadzenie wizyt przez oba mocarstwa w ciągu jednego miesiąca świadczyło o tym, że rządy w Pekinie jak i w Waszyngtonie zdawały sobie sprawę ze strategicznego znaczenia Wietnamu w ich regionalnej rywalizacji, mimo tego, że wizyty portowe miały przede wszystkich skutki wizerunkowe oraz stanowiły platformę do pogłębienia wzajemnego zaufania[844]. Z perspektywy ilościowej, przewagę w tym zakresie zdobyły Stany Zjednoczone, ponieważ przed końcem 2016 r., do międzynarodowego portu Cam Ranh zawinął jeszcze 15 grudnia niszczyciel klasy Arleigh Burke (USS Mustin). Świadczyło to o amerykańskiej determinacji na rzecz odbudowy wizerunku w Wietnamie po wydarzeniach z okresu zimnej wojny[845]. Ten trend stał się jeszcze bardziej widoczny w pierwszym roku prezydencji Donalda Trumpa w 2017 r., albowiem amerykańskie statki złożyły łącznie cztery wizyty portowe w zatoce Cam Ranh, natomiast chińska flota nie złożyła wizyty przez cały ten okres[846].

Przed zaprzysiężeniem Donalda Trumpa na 45. prezydenta Stanów Zjednoczonych, przeprowadzonego 20 stycznia 2017 r., doszło do dwóch ważnych wydarzeń w kontekście rywalizacji o wpływy pomiędzy USA i ChRL w Wietnamie. Jednym z nich była pierwsza wizyta sekretarza KPW Nguyen Phu Tronga w Chinach od

[843] I. Ali, M. Spetalnick, *U.S. warship challenges China's claims in South China Sea*, 21.10.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-usa-exclusive-idUSKCN12L1O9 [dostęp 12.12.2021].
[844] A. Panda, *3 Chinese Navy Ships Visit Vietnam's Cam Ranh Bay*, 24.10.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/10/3-chinese-navy-ships-visit-vietnams-cam-ranh-bay/ [dostęp 12.12.2021].
[845] *USS Mustin (DDG 89) Arrives in Cam Ranh International Port*, 15.12.2016, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/20161215-media-release-uss-mustin-ddg89-arrives-cam-ranh-international-port-2/ [dostęp 12.12.2021].
[846] N. C. Oak, *Cam Ranh port: A lever in Vietnam's naval diplomacy*, 06.10.2018, „Observer Research Foundation", https://www.orfonline.org/expert-speak/cam-ranh-port-lever-vietnam-naval-diplomacy/ [dostęp 12.12.2021].

czasu reelekcji w styczniu 2016 r. podczas XII Zjazdu KPW. W trakcie pobytu w dniach 12-15 stycznia sekretarz Trong spotkał się między innymi z przewodniczącym Xi Jinpingiem. Warto zaznaczyć, iż obie strony przedłożyły takie kwestie jak więzy historyczne, kulturowe oraz ekonomiczne nad sprawami budzącymi napięcia, włącznie ze sporami na Morzu Południowochińskim. Najlepiej o tym świadczyło wspólne oświadczenie wydane po spotkaniu, w którym zawarto zapis mówiący jedynie o zgodnym zarządzaniu sporami oraz działaniu na rzecz utrzymania pokoju w obszarze Morza Południowochińskiego. W podobnej atmosferze odbyło się spotkanie ministrów obrony obu państw, którzy skupili się na obszarach, w których udało się rozwinąć współpracę, natomiast kwestie budzące kontrowersje – do takich należy zaliczyć spory morskie i terytorialne, włącznie z licznymi incydentami z udziałem statków obu państw – zostały pominięte[847]. Na koncyliacyjny charakter tego spotkania miały wpływ dwa czynniki zewnętrzne. Duża niepewność związana ze stopniem zaangażowania Stanów Zjednoczonych w Azji po objęciu prezydentury przez Donalda Trumpa, a także zmiany regionalne, ze szczególnym uwzględnieniem wzmocnienia stosunków z ChRL przez Filipiny i Malezję. Hanoi nie mogło sobie w tym momencie pozwolić na zaostrzenie retoryki pod adresem Pekinu, ponieważ naraziłoby się w ten sposób na marginalizację, tym bardziej, że przebieg kampanii wyborczej Donalda Trumpa dawał powody do przypuszczeń, iż Waszyngton przyjmie izolacjonistyczną politykę zagraniczną[848].

Drugim wydarzeniem zasługującym na uwagę była ostatnia (czwarta) wizyta w Hanoi ówczesnego sekretarza stanu USA Johna Kerry'ego, która stanowiła zwieńczenie amerykańskiej polityki wobec Wietnamu w ramach *zwrotu ku Azji* administracji Baracka Obamy. W tym samym czasie, kiedy sekretarz generalny KPW przebywał w Chinach, szef amerykańskiej dyplomacji spotkał się w Wietnamie z premierem Nguyen Xuan Phucem oraz wiceministrem spraw zagranicznych Bui Thanh Sonem, z którymi poruszył tematy związane z sytuacją na Morzu Południowochińskim. Należy podkreślić, że mimo tego, iż koncepcja *zwrotu ku Azji* nie była pozbawiona wad, to z pewnością Wietnam był jednym z głównych punktów tej polityki zagranicznej. Ponadto, podpisanie kompleksowego partnerstwa między państwami w 2013 r.

[847] *Vietnamese defence minister meets Chinese counterpart in Beijing*, 13.01.2017, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vietnamese-defence-minister-meets-chinese-counterpart-in-beijing/105818.vnp [dostęp 12.12.2021].
[848] Le Hong Hiep, *Vietnam Strengthens Ties with China amidst Regional Uncertainty*, 19.01.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/vietnam-strengthens-ties-with-china-amidst-regional-uncertainty-a-commentary-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

przyczyniło się do osiągnięcia daleko idących sukcesów w procesie wzmacniania stosunków dwustronnych[849].

Pierwsze dwa miesiące prezydentury Donalda Trumpa były rozczarowujące dla państw Azji Południowo-Wschodniej, ponieważ przez ten okres amerykańska administracja skupiła się przede wszystkim na Bliskim Wschodzie i Europie, natomiast w przypadku Azji na pierwszym planie znalazła się Azja Północno-Wschodnia. Nowy amerykański prezydent nie spotkał się ani nie przeprowadził rozmowy telefonicznej z żadnym liderem państwa członkowskiego ASEAN. Co prawda doszło do pewnych interakcji Stanów Zjednoczonych z państwami regionu, ale nie znalazły się wśród nich Malezja, Wietnam czy Filipiny. Doświadczenie członków gabinetu prezydenta Trumpa również świadczyło o tym, że Azja Południowo-Wschodniej nie znajdzie się w centrum zainteresowania Białego Domu. Jedyną osobą posiadającą bezpośrednią styczność z tym regionem był ówczesny sekretarz stanu USA Rex Tillerson, który jako były dyrektor generalny Exxon Mobil nadzorował operacje przedsiębiorstwa realizowane w Wietnamie – w tym na spornych obszarach Morza Południowochińskiego – oraz Malezji i Indonezji. Mimo swojego doświadczenia, to właśnie Rex Tillerson przyczynił się do wzrostu niepokoju w Azji Południowo-Wschodniej swoimi ostrymi wypowiedziami w sprawie Morza Południowochińskiego podczas przesłuchania przed kongresem 11 stycznia 2017 r. Porównał rozwój sztucznych przez Chiny w archipelagu Spratly do rosyjskiej inwazji na Krym w 2014 r., a także zasugerował możliwość wprowadzenia blokady morskiej kontrolowanych przez ChRL obiektów na spornych obszarach, co groziło bezpośrednią konfrontacją zbrojną pomiędzy mocarstwami. Amerykańska retoryka szybko powróciła jednak do tej znanej z okresu administracji Baracka Obamy za sprawą sekretarza obrony Jamesa Mattisa, który zapewnił, że Stany Zjednoczone nie wykonają drastycznych kroków militarnych. Sekretarz stanu USA również złagodził swoją retorykę, aczkolwiek zaznaczył, że Waszyngton będzie musiał ponieść pewne ryzyko konfrontacji poprzez kontynuację misji FONOP realizowanych wewnątrz trefy morza terytorialnego w pobliżu kontrolowanych przez Pekin sztucznych wysp. Biały Dom na ten czas nie chciał się jednak zgodzić na zwiększenie liczby operacji FONOP na Morzu Południowochińskim, do czego mógł się przyczynić wyraźny spadek napięć na spornych obszarach tego akwenu. Co więcej, podczas kwietniowego szczytu z udziałem Donalda Trumpa

[849] C. Morello, *Kerry arrives in Vietnam on his last trip as secretary of state*, 12.01.2017, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/kerry-arrives-in-vietnam-on-his-last-trip-as-secretary-of-state/2017/01/12/e156554d-4c23-4a85-bf74-1cee4a8e0f7b_story.html [dostęp 12.12.2021].

i przewodniczącego Xi Jinpinga na Florydzie, kwestie Morza Południowochińskiego zostały całkowicie zmarginalizowane na rzecz zagadnień dotyczących handlu dwustronnego oraz działań podejmowanych przez Koreę Północną[850].

Pierwsze decyzje podjęte przez prezydenta Trumpa były wyjątkowo niekorzystne dla interesów Wietnamu. Rozporządzenie wykonawcze w sprawie wycofania USA z TPP zaprzepaściło plany Hanoi na ograniczenie zależności gospodarki kraju od handlu z Chinami. Amerykański udział w tej umowie o wolnym handlu był niezwykle istotny, ponieważ Stany Zjednoczone były głównym odbiorcą wietnamskiego eksportu[851]. Drugie rozporządzenie, wykonawcze wydane 31 marca 2017 r., również uderzało w Wietnam, albowiem dotyczyło śledztwa w sprawie nieuczciwych praktyk amerykańskich partnerów handlowych (oprócz Wietnamu śledztwem został objęta również Malezja). Był to skutek polityki Donalda Trumpa zorientowanej na ochronie amerykańskich interesów (*America First*) oraz wysokiego deficytu handlowego z Wietnamem[852]. Aspekty gospodarcze zdominowały relacje dwustronne między państwami i potwierdziły obawy Hanoi związane z prezydencją Donalda Trumpa. Jedynym pozytywnym sygnałem był list amerykańskiego prezydenta z końca lutego 2017 r. do prezydenta Tran Dai Quanga, w którym Biały Dom wyraził zainteresowanie promocją współpracy bilateralnej[853].

Punktem przełomowym dla relacji była wizyta premiera Nguyen Xuan Phuca w Waszyngtonie 31 maja 2017 r. Aczkolwiek warto zwrócić uwagę, że od początku 2017 r. w Chinach złożyli już wizyty sekretarz generalny KPW, a także prezydent Tran Dai Quang, który wziął udział w pierwszym forum Pasa i Szlaku. Niemniej jednak premier Wietnamu był pierwszym liderem państwa z regionu Azji Południowo-Wschodniej, który odwiedził Biały Dom po inauguracji prezydenta Donalda Trumpa, co miało niebagatelne znaczenie symboliczne dla chińsko-amerykańskiej rywalizacji. Tym bardziej, że tuż przed wizytą, Stany Zjednoczone przekazały wietnamskiej straży przybrzeżnej sześć

[850] M. Cook, I. Storey, *The Trump Administration and Southeast Asia: Limited Engagement Thus Far*, 27.04.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_27.pdf [dostęp 12.12.2021].
[851] Truong Minh Vu, *Vietnam, President Trump and the TPP*, 03.02.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/vietnam-president-trump-and-the-tpp-a-commentary-by-truongminh-vu/ [dostęp 12.12.2021].
[852] A. Panda, *Trump's New Trade Executive Order Portends Difficult Times Ahead for US Relationships in Asia*, 04.04.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/04/trumps-new-trade-executive-order-portends-difficult-times-ahead-for-us-relationships-in-asia/ [dostęp 12.12.2021].
[853] M. Hiebert, *Southeast Asia from Scott Circle: Vietnam Wastes Little Time Trying to Connect with the Trump Administration*, 07.04.2017, „Center For Strategic & International Studies", https://www.csis.org/analysis/southeast-asia-scott-circle-vietnam-wastes-little-time-trying-connect-trump-administration [dostęp 12.12.2021].

łodzi patrolowych Metal Shark oraz statek patrolowy klasy Hamilton, co stanowiło ważny krok w rozwijaniu współpracy w zakresie bezpieczeństwa morskiego. Wsparcie dla straży przybrzeżnej zostało uzupełnione dodatkowymi uzgodnieniami podczas spotkania w Waszyngtonie. We wspólnym oświadczeniu obie strony zobowiązały się do wzmocnienia współpracy wywiadowczej, czyli w sferze, która została zaniedbana podczas prezydentury Baracka Obamy, mimo tego, że pierwsze ustalenia w tej sprawie poczyniono już w 2005 r. Ograniczona współpraca wywiadowcza była prowadzona wcześniej między państwami w obszarach powiązanych ze zwalczaniem międzynarodowych przestępstw, cyberbezpieczeństwem i terroryzmem. Dzięki najnowszym uzgodnieniom współpraca została rozszerzona o domenę morską w kontekście sporów terytorialnych na Morzu Południowochińskim. Podjęcie takiej decyzji było dowodem na wyraźny wzrost zaufania pomiędzy rządami obu państw, co bezpośrednio uderzało w bilateralne stosunki na linii Hanoi-Pekin. Na szczególną uwagę zasługuje także zawarcie we wspólnym oświadczeniu – po raz pierwszy w historii – stanowiska amerykańskiego rządu w sprawie operacji na spornych obszarach morskich[854]. Waszyngton jeszcze przed wizytą wietnamskiego premiera udowodnił, że zamierza kontynuować program operacji FONOP, a nawet go rozszerzyć. Podczas gdy administracja Baracka Obamy przeprowadziła pięć misji FONOP w latach 2015-2016, w samym tylko 2017 r. przeprowadzonych zostało sześć operacji swobody żeglugi[855]. Pierwsza misja w 2017 r. została przeprowadzona 24 maja przez niszczyciel klasy Arleigh Burke (USS Dewey), który przepłynął przez strefę morza terytorialnego rafy Mischief znajdującej się w archipelagu Spratly, która została przekształcona przez ChRL w sztuczną wyspę[856].

Do pierwszych napięć w stosunkach chińsko-wietnamskich na Morzu Południowochińskim w 2017 r. doszło 18 czerwca w pobliżu archipelagu Paracele. Wobec wietnamskiego kutra rybackiego QNg 90909 podjęły interwencję dwie jednostki chińskiej straży przybrzeżnej, której funkcjonariusze wkroczyli na pokład wietnamskiego

[854] Hai Hong Nguyen, *Vietnam to pull the US back to Asia?*, 07.07.2017, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2017/07/07/vietnam-to-pull-the-us-back-to-asia/ [dostęp 12.12.2021].
[855] D. B. Larter, *In challenging China's claims in the South China Sea, the US Navy is getting more assertive*, 05.02.2020, „DefenseNews", https://www.defensenews.com/naval/2020/02/05/in-challenging-chinas-claims-in-the-south-china-sea-the-us-navy-is-getting-more-assertive/ [dostęp 12.12.2021].
[856] A. Panda, *The US Navy's First Trump-Era South China Sea FONOP Just Happened: First Takeaways and Analysis*, 25.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/the-trump-administrations-first-south-china-sea-fonop-is-here-first-takeaways-and-analysis/ [dostęp 12.12.2021].

statku i zniszczyli sprzęt[857]. Niemniej jednak zdecydowanie większe kontrowersje wywołało rozpoczęcie 21 czerwca wydobycia surowców naturalnych przez statek Deepsea Metro I pod kierownictwem firmy Talisman-Vietnam (spółka zależna hiszpańskiej firmy energetycznej Repsol) w bloku 136-03 na spornych obszarach Morza Południowochińskiego w pobliżu archipelagu Spratly, oddalonym od wietnamskiego wybrzeża o 400 km (około 216 mil morskich)[858]. Początkowo reakcja Pekinu na plany Hanoi związane z wydobyciem surowców naturalnych ograniczyła się do narzędzi dyplomatycznych. Podczas swojej wizyty w Wietnamie z 18 czerwca, wiceprzewodniczący Centralnej Komisji Wojskowej ChRL generał Fan Changlong, zażądał natychmiastowego wstrzymania jakichkolwiek prac wydobywczych. Niemniej jednak, kiedy wietnamski rząd odmówił podporządkowania się woli Pekinu, chiński generał niespodziewanie odwołał wspólne posiedzenie komitetu w sprawie bezpieczeństwa granicznego (Border Defense Friendly Exchange) i powrócił do Chin. Wkrótce później wietnamski ambasador w Pekinie został wezwany przez ministerstwo spraw zagranicznych ChRL, gdzie usłyszał ultimatum, zgodnie z którym, jeżeli Hanoi nie wstrzyma wszystkich procesów wydobywczych na spornych obszarach Morza Południowochińskiego i nie zobowiąże się do zaprzestania podobnych działań w przyszłości, Chiny podejmą działania militarne wobec wietnamskich baz na Morzu Południowochińskim. Groźba rządu w Pekinie pokazywała stosunek Chin do Wietnamu jako państwa podrzędnego, które powinno podporządkować się woli patrona. Nie był to odosobniony przypadek, ponieważ podobne deklaracje padły w 2007 r. przy okazji prac prowadzonych przez brytyjskie przedsiębiorstwo BP u wietnamskich wybrzeży. W międzyczasie jednostka Deepsea Metro I kontynuowała swoją działalność, dzięki czemu odkryła złoża gazu i obecność złóż ropy naftowej. Optymalna głębokość odwiertu miała zostać osiągnięta pod koniec lipca 2017 r. Groźby Pekinu doprowadziły do zaciętej dyskusji na forum Biura Politycznego KPW. Spośród dziewiętnastu członków tego ciała, siedemnastu z nich nie chciało ustąpić pod chińską presją. Tylko dwie osoby były innego zdania, ale tak się składa, że posiadały największe wpływy w partii i rządzie. Zaliczyły się do nich sekretarz generalny KPW Nguyen Phu Trong oraz minister obrony Ngo Xuan Lich. Ostatecznie rząd w Hanoi podporządkował się woli ChRL w połowie lipca i podjęto

[857] E. Shim, *Chinese boats attack Vietnamese fishermen in South China Sea*, 29.06.2017, „United Press International", https://www.upi.com/Top_News/World-News/2017/06/29/Chinese-boats-attack-Vietnamese-fishermen-in-South-China-Sea/8561498755312/?u3L=1 [dostęp 12.12.2021].

[858] B. Hayton, *Vietnam drills for oil in South China Sea*, 05.07.2017, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-40493277 [dostęp 12.12.2021].

decyzję o zakończeniu odwiertu. Argumentem, który miał przesądzić o tej decyzji była nieprzewidywalność administracji Donalda Trumpa oraz przypuszczenia, iż w przypadku wietnamskiej konfrontacji z Chinami, Stany Zjednoczone nie udzieliłyby wsparcia Hanoi. Za takim scenariuszem przemawiała postawa Waszyngtonu, który przez kilka tygodni napięć wokół odwiertu w bloku 136-03 nie wystosował żadnego oficjalnego oświadczenia wzywającego strony do przestrzegania porządku prawa międzynarodowego (np. UNCLOS)[859]. Jedyną reakcją administracji prezydenta Trumpa w tym okresie było przeprowadzenie drugiego lipca drugiej operacji FONOP przez niszczyciel klasy Arleigh Burke (USS Stethem) przez wody morza terytorialnego wyspy Triton w archipelagu Paracele. Aczkolwiek trudno jednoznacznie traktować misję FONOP jako bezpośrednią odpowiedź na napięcia wokół aktywności jednostki Deepsea Metro I. Po pierwsze odwierty były prowadzone w pobliżu łachy Vanguard w pobliżu wysp Spratly, a po drugie głównym celem tego rodzaju operacji jest zagwarantowanie swobody żeglugi na Morzu Południowochińskim. Bez względu na prawdziwe intencje Stanów Zjednoczonych, chińskie ministerstwo spraw zagranicznych stanowczo sprzeciwiło się działaniom amerykańskiej marynarki wojennej, wydając oświadczenie, w którym podkreślono, iż statek USS Stethem naruszył wody terytorialne ChRL. Ponadto Chiny wysłały w rejon archipelagu Paracele marynarkę wojenną oraz myśliwce, aby zmusić amerykański niszczyciel do opuszczenia obszaru, będącego przedmiotem roszczeń rządu w Pekinie. Rzecznik ministerstwa Geng Shuang, obarczył Stany Zjednoczone winą za destabilizację regionu prowokacyjnymi działaniami. Natomiast Chiny przedstawił jako gwaranta stabilizacji Azji Południowo-Wschodniej o czym miały świadczyć postępy w pracach nad wstępną wersją Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim[860]. Taki sposób narracji miał na celu wzmocnienie pozycji ChRL w roli odpowiedzialnego mocarstwa i odpowiedniego kandydata do roli patrona, zdolnego do zagwarantowania poczucia bezpieczeństwa[861].

Analizując politykę USA w regionie Azji Południowo-Wschodniej, chińskie kierownictwo doszło do wniosku, że najlepszą odpowiedzią będzie zwiększenie

[859] B. Hayton, *The Week Donald Trump Lost the South China Sea*, 31.07.2017, „Foreign Policy", https://foreignpolicy.com/2017/07/31/the-week-donald-trump-lost-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].
[860] Tang Siew Mun, *Draft Framework on the Code of Conduct: Much Ado About Nothing?*, 19.05.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/draft-framework-on-the-code-of-conduct-much-ado-about-nothing-by-tang-siew-mun/ [dostęp 12.12.2021].
[861] A. Panda, *China Reacts Angrily to Latest US South China Sea Freedom of Navigation Operation*, 04.07.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/07/china-reacts-angrily-to-latest-us-south-china-sea-freedom-of-navigation-operation/ [dostęp 12.12.2021].

asertywnej postawy w regionie. Tuż przed wizytą prezydenta Trumpa w Wietnamie, Hanoi odwiedził 12 listopada 2017 r. przewodniczący Xi Jinping, co jest najlepszym dowodem na rywalizację mocarstw (patronów) o wpływy w tym państwie oraz zręczne wykorzystywanie tych warunków przez Wietnam (klienta), który dążył do utylizacji swojego strategicznego położenia do uzyskania jak największych korzyści (zachęt). W porównaniu do wspólnego oświadczenia z wizyty prezydenta USA, dokument wieńczący wizytę przywódcy ChRL w zdecydowanej większości powtórzył deklaracje i zobowiązania, które padały w komunikatach ze wcześniejszych spotkań na wysokim szczeblu. W przypadku sytuacji na Morzu Południowochińskim obie strony nie przedstawiły żadnej nowej inicjatywy w celu lepszego zarządzania sporami. Tymczasem powtórzone zostały zobowiązania do właściwego rozwiązywania problemów i promowania współpracy morskiej w celu utrzymania pokoju i stabilności w regionie. Osiągnięto również porozumienie w sprawie przyspieszenia negocjacji w sprawie wytyczenia granic wód u ujścia Zatoki Tonkińskiej i pracy na rzecz szybkiego przyjęcia Kodeksu Postępowania, ale nie było mowy o prawnym obowiązywaniu kodeksu jak w przypadku wspólnego oświadczenia wydanego na zakończenie wizyty prezydenta Trumpa w Hanoi. Mimo tego, że powyższe zobowiązania były uwzględnione w poprzednich wspólnych oświadczeniach, wciąż nie było widocznych postępów w ich realizacji. Od ponad 10 lat trwał impas w negocjacjach w sprawie wytyczenia granic wód u ujścia Zatoki Tonkińskiej. Natomiast proces negocjacji nad Kodeksem Postępowania był jeszcze bardziej złożony, ponieważ oprócz Chin i Wietnamu, uczestniczyły w nim również pozostałe państwa ASEAN. Co prawda druga wizyta przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie w ciągu dwóch lat, włącznie z serią wizyt przedstawicieli wietnamskiego rządu na wysokim szczeblu świadczyły o chęci odbudowy zaufania, nadszarpniętego przez największy kryzys z 2014 r., to jednak obie strony zmagały się z poważnymi trudnościami, żeby osiągnąć znaczące postępy w fundamentalnych kwestiach[862].

W kontekście polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych oraz jej wpływu na sytuację w Azji Południowo-Wschodniej duże znaczenie miało przygotowanie strategii bezpieczeństwa narodowego USA (US National Security Strategy 2017), która została przedstawiona 18 grudnia 2017 r. Oprócz zdefiniowania geograficznych ram konceptu

[862] Le Hong Hiep, *Pull and Push: Sino-Vietnamese Relations and President Xi's Hanoi Visit*, 18.12.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_92.pdf [dostęp 12.12.2021].

Indo-Pacyfiku, który zastąpił koncepcję Azji-Pacyfiku poprzedniej administracji, wskazane zostały główne zagrożenia jak i dokonano podziału regionalnych partnerów. Zgodnie ze strategią największym wyzwaniem był kryzys nuklearny na Półwyspie Koreańskim, co nie zmienia faktu, że sytuacja na Morzu Południowochińskim została całkowicie zmarginalizowana, o czym mogła świadczyć wysoka częstotliwość operacji FONOP. Warto zwrócić uwagę, że do grupy „ważnych sojuszników i rynków" zaliczono Tajlandię oraz Filipiny, czyli traktatowych sojuszników. Niemniej jednak Wietnam - obok Indonezji, Malezji i Singapuru – został zakwalifikowany do grupy zrzeszającej „wzrastających partnerów USA w obszarze bezpieczeństwa i gospodarki". Co więcej takie formaty jak ASEAN oraz APEC zostały uznane za „centralne elementy regionalnej architektury Indo-Pacyfiku", a co za tym idzie państwa członkowskie stowarzyszenia uzyskały deklarację większej obecności Stanów Zjednoczonych w regionie. Zaangażowanie USA miało się skupiać na zagadnieniach *stricte* związanych z bezpieczeństwem, ponieważ jedyne bezpośrednie nawiązania do Azji Południowo-Wschodniej znalazły się w sekcji strategii poświęconej wojsku i bezpieczeństwu. Strategia zakładała zacieśnienie współpracy wywiadowczej oraz w domenie morskiej w celu poprawy standardów egzekwowania prawa i możliwości obronnych w regionie. Był to kolejny dowód na to, że Morze Południowochińskie będzie jedną z głównych aren chińsko-amerykańskiej rywalizacji[863].

Wraz z początkiem 2018 r. Waszyngton podjął pierwsze kroki we wdrażaniu nowej strategii bezpieczeństwa narodowego. Sekretarz obrony USA James Mattis, podczas swojej pierwszej wizyty w Hanoi na tym stanowisku pod koniec stycznia musiał zmierzyć się ze skutkami wojny w Wietnamie oraz podjąć kroki na rzecz naprawy amerykańskiego wizerunku. Podczas spotkania z sekretarzem generalnym KPW Nguyen Phu Trongiem, tematem przewodnim był dalszy rozwój współpracy dwustronnej z zakresu bezpieczeństwa, a także uzgodnienie szczegółów planowanej przez cały 2017 r. wizyty amerykańskiego lotniskowca w Da Nang[864]. Lotniskowiec USS Carl Vinson wraz z dwoma towarzyszącymi mu okrętami wojennymi wpłynął do portu w Da Nang piątego marca 2018 r. Amerykańskie lotniskowce są największym symbolem możliwości

[863] J. Salim, *The US National Security Strategy Sheds Light on how the US Views Southeast Asia*, 21.12.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/the-us-national-security-strategy-sheds-light-on-how-the-us-views-southeast-asia-by-jason-salim/ [dostęp 12.12.2021].
[864] A. Horton, *Vietnam War loomed over Mattis's two days in Hanoi*, 26.01.2018, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2018/01/26/vietnam-war-loomed-over-mattiss-two-days-in-hanoi/ [dostęp 12.12.2021].

projekcji siły przez Stany Zjednoczone na całym świecie. W związku z tym wizyta tej jednostki była nie tylko symbolem konsolidacji stosunków na linii Hanoi-Waszyngton, ale również wyraźnym znakiem ostrzegawczym dla Pekinu, przede wszystkim z perspektywy polityki ChRL na Morzu Południowochińskim[865]. Tymczasem Pekin całkowicie zbagatelizował znaczenie wizyty amerykańskiego lotniskowca w Da Nang, traktując to wydarzenie jako stały element współpracy między dwoma suwerennymi państwami na polu militarnym. Reakcja ChRL ograniczyła się jedynie do wezwania Stanów Zjednoczonych oraz Wietnamu do zagwarantowania, że tego rodzaju wizyty przyczynią się do konstruktywnej budowy stabilnej sytuacji w regionie, a nie do jej destabilizacji[866]. Wszystko wskazuje na to, że chiński rząd nie uznał obecności USS Carl Vinson w wietnamskim porcie za naruszenie kluczowych interesów ChRL. Dla porównania w odpowiedzi na pierwsza operację FONOP przeprowadzoną w styczniu 2018 r. przez niszczyciel klasy Arleigh Burke (USS Hopper) w pobliżu kontrolowanej przez Chiny płycizny Scarborough na Morzu Południowochińskim, rząd w Pekinie podjął decyzję o przeprowadzeniu patroli powietrznych nad spornymi obszarami przez najnowocześniejsze samoloty bojowe SU-35. Ponadto oskarżono Waszyngton o pogwałcenie chińskiej suwerenności i naruszenie interesów z zakresu bezpieczeństwa[867].

Kolejnym przykładem bezkompromisowej postawy Pekinu w sprawach związanych z sytuacją na Morzu Południowochińskim był pierwszy w 2018 r. incydent pomiędzy chińskimi i wietnamskimi statkami, do którego doszło 20 kwietnia. Dwie jednostki chińskiej straży przybrzeżnej (Haijing 45103 oraz Haijing 46001) podjęły interwencję wobec wietnamskiego kutra rybackiego (QNg 90332) w pobliżu rafy Lincoln (Lincoln Reef) w archipelagu Paracele. Wietnamski statek został staranowany, a następnie funkcjonariusze straży przybrzeżnej skonfiskowali sprzęt i połowy znajdujące się na pokładzie. Zniszczenia statku spowodowały jego zatonięcie. Sześcioosobowa załoga kutra została uratowana przez inny wietnamski statek znajdujący się w pobliżu. Protest w sprawie incydentu złożył związek zawodowy wietnamskich rybaków, który

[865] D. Grossman, *Why March 2018 Was an Active Month in Vietnam's Balancing Against China in the South China Sea*, 23.03.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/03/why-march-2018-was-an-active-month-in-vietnams-balancing-against-china-in-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

[866] Lye Liang Fook, *China's Reaction to USS Carl Vinson's Visit to Vietnam*, 06.03.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/chinas-reaction-to-uss-carl-vinsons-visit-to-vietnam-by-lye-liang-fook/ [dostęp 12.12.2021].

[867] I. Storey, *In Response to US FONOP, China Flies Advanced Fighter Jets over the South China Sea*, 12.02.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/in-response-to-us-fonop-china-flies-advanced-fighter-jets-over-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

jednak nie został przyjęty przez stronę chińską[868]. Postawa Pekinu była tym bardziej zaskakująca, że na początku kwietnia doszło do spotkania ministrów spraw zagranicznych obu państw w Wietnamie, którzy doszli do porozumienia w sprawie wstrzymania się od podejmowania działań, prowadzących do komplikacji sporów na Morzu Południowochińskim[869]. Ponadto niedługo po spotkaniu szefów dyplomacji, chińska marynarka wojenna przeprowadziła w dniach 5-12 kwietnia 2018 r. jedne z największych ćwiczeń u wybrzeży wyspy Hajnan, w których wzięło udział 48 statków (włącznie z lotniskowcem Liaoning) oraz 76 samolotów. Największy pokaz potencjału marynarki wojennej od czasu powstania ChRL był nadzorowany przez przewodniczącego Xi Jinpinga z pokładu niszczyciela Changsha. Tego rodzaju pokaz siły z osobistym udziałem chińskiego przywódcy z pewnością przyczynił się do pobudzenia niepokoju wśród państw regionu, a szczególnie tych, bezpośrednio zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim takich jak Wietnam[870].

W trakcie trwania ćwiczeń pojawiły się również pierwsze amerykańskie raporty wywiadowcze wskazujące na to, iż przez okres ostatnich 90 dni Chiny rozlokowały wojskowe radary, a także sprzęt zagłuszający na sztucznych wyspach zbudowanych na rafach Fiery Cross oraz Mischief w archipelagu Spratly[871]. Doniesienia na ten temat spotkały się z protestem ze strony rządu w Hanoi, co było naturalną reakcją na pogwałcenie niedawnych ustaleń podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych obu państw. Pekin kontynuował jednak swoją politykę, ponieważ 18 kwietnia odnotowano wzmożony ruch wojskowych samolotów transportowych Xian Y-7 na rafie Mischief. Kolejne doniesienia medialne powołujące się na amerykańskie raporty wywiadowcze to potwierdziły. Na początku maja dowiedziono, że ChRL zainstalowała systemy wyrzutni pocisków przeciwokrętowych oraz ziemia-powietrze na rafach Fiery Cross, Subi, a także

[868] *Six fishermen survive Chinese vessel attack*, 23.04.2018, „DTiNews", http://dtinews.vn/en/news/017002/56181/six-fishermen-survive-chinese-vessel-attack.html [dostęp 12.12.2021].

[869] *Wang Yi Holds Talks with Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs Pham Binh Minh of Vietnam*, 02.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2792_663578/2794_663582/201804/t20180404_525838.html [dostęp 12.12.2021].

[870] I. Storey, *April Sees Heightened Chinese and US Naval Activities in the South China Sea*, 26.04.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/april-sees-heightened-chinese-and-us-naval-activities-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

[871] M. R. Gordon, J. Page, *China Installed Military Jamming Equipment on Spratly Islands, U.S. Says*, 09.04.2018, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/china-installed-military-jamming-equipment-on-spratly-islands-u-s-says-1523266320 [dostęp 12.12.2021].

Mischief[872]. Akt militaryzacji sztucznych wysp w archipelagu Spratly spotkał się z reakcją Waszyngtonu, który w ten sposób udzielił wsparcia Wietnamowi oraz pozostałym stronom sporu (w ramach procesu budowy solidarności międzynarodowej). Pentagon wycofał 19 maja 2018 r. zaproszenie dla Chin do udziału w organizowanych co dwa lata morskich manewrach RIMPAC. ChRL pierwszy raz wzięła udział w inicjatywie w 2014 r., a także kontynuowała swoje uczestnictwo w edycji z 2016 r. Administracja Donalda Trumpa przerwała zatem proces międzynarodowej integracji chińskiej marynarki wojennej, albowiem ćwiczenia RIMPAC należą do jednych z największych na świecie[873]. Do serii asertywnych działań Pekinu należy również dodać rozmieszczenie baterii pocisków HQ-9 na wyspie Woody w ramach ćwiczeń wojskowych, które rozpoczęły się dziewiątego maja 2018 r. Ten sam system pocisków ziemia-powietrze był już wcześniej wykryty na wyspie w 2016 r., ale ostatecznie baterie pocisków zostały wycofane tuż przed ogłoszeniem wyroku trybunału arbitrażowego w sprawie sporów Chin z Filipinami na Morzu Południowochińskim. Oprócz rakiet HQ-9, zdjęcia satelitarne z 12 maja potwierdziły rozmieszczenie myśliwców Shenyang J-11, których obecność na wyspie została potwierdzona w lutym 2016 r. oraz październiku 2017 r.[874] Z kolei 18 maja strona chińska opublikowała materiały potwierdzające pierwsze w historii lądowanie strategicznego bombowca dalekiego zasięgu H-6K na wyspie Woody. Kumulacja asertywnych działań Pekinu w archipelagu Paracele z tego okresu świadczyła o tym, że to Wietnam stał się głównym celem chińskiej presji na Morzu Południowochińskim, ponieważ zarówno Malezja jak i Filipiny nie rościły sobie praw do tego obszaru. Podobnie do Chin rząd w Hanoi prowadził prace rekultywacyjne na spornych obszarach. Zdjęcia z 18 marca 2018 r. potwierdziły tego rodzaju działania w pobliżu rafy Ladd (Ladd Reef). Co więcej na przestrzeni kilku lat wzmocniono i rozbudowano 21 z 49 posterunków w archipelagu Spratly[875]. Wietnam odczuwał skutki swojej postawy na wszelkich możliwych polach, począwszy od chińskiej presji w przypadku prób podejmowania eksploracji surowców naturalnych na spornych

[872] Le Hong Hiep, *New wave of Chinese assertiveness in the South China Sea?*, 07.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/new-wave-of-chinese-assertiveness-in-the-south-china-sea-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].
[873] I. Storey, *America Pushes Back Against China in the South China Sea*, 28.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/america-pushes-back-against-china-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].
[874] *Exercises Bring New Weapons To The Paracels*, 24.05.2018, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/exercises-bring-new-weapons-paracels/ [dostęp 12.12.2021].
[875] *Vietnam Expands Another Outpost*, 13.06.2018, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnam-expands-another-outpost/ [dostęp 12.12.2021].

obszarach, aż po utrudnienia w prowadzeniu połowów. Chińska straż przybrzeżna konsekwentnie i stanowczo udaremniała działalność wietnamskich kutrów rybackich, stosując przy tym przemoc. W niektórych przypadkach straż przybrzeżna dysponowała wsparciem marynarki wojennej o czym najlepiej świadczył incydent z 20 maja 2018 r., kiedy 10 wietnamskich kutrów rybackich zostało wydalonych z łowisk w pobliżu archipelagu Paracele w ramach pierwszej w historii wspólnej operacji straży przybrzeżnej oraz marynarki wojennej[876].

Gwałtownemu wzrostowi chińskiej asertywności na Morzu Południowochińskim towarzyszyła trzecia operacja FONOP w 2018 r. Druga misja swobody żeglugi została zrealizowana w marcu przez niszczyciel USS Mustin na wodach morza terytorialnego rafy Mischief w archipelagu Spratly[877]. Niszczyciel klasy Arleigh Burke (USS Higgins) wraz z krążownikiem USS Antietam przepłynęły 27 maja przez wody morza terytorialnego czterech wysp archipelagu Paracele: Tree, Lincoln (Lincoln Island), Triton oraz Woody. Chińskie ministerstwo obrony skrytykowało misję FONOP, uznając, iż pogwałciła chińskie i międzynarodowe prawo, poważnie naruszyła suwerenność państwa, a co za tym idzie przyczyniła się do nadszarpnięcia wzajemnego zaufania pomiędzy siłami zbrojnymi. Stanowisko resortu obrony zostało wsparte przez ministerstwo spraw zagranicznych, które zapowiedziało podjęcie niezbędnych środków w celu obrony suwerenności i bezpieczeństwa kraju. Przeprowadzenie misji w archipelagu Paracele i na dodatek w pobliżu aż czterech obiektów miało szczególne znaczenie dla Wietnamu, który ponosił konsekwencje bardziej asertywnej postawy wobec Pekinu na tle pozostałych państw zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim[878]. Dodatkową formą amerykańskiego wsparcia było dopuszczenie Wietnamu do pełnego udziału w manewrach RIMPAC, zrealizowanych pomiędzy 27 czerwca a drugiego sierpnia 2018 r. W ćwiczeniach wzięło udział aż siedem państw członkowskich ASEAN, gdzie oprócz Wietnamu znalazły się również Malezja oraz Filipiny[879].

---

[876] I. Storey, *Vietnam under Increasing Pressure from China in the South China Sea*, 25.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/vietnam-under-increasing-pressure-from-china-in-the-south-china-sea-by/ [dostęp 12.12.2021].

[877] I. Storey, *US Conducts 6th South China Sea FONOP under Trump*, 27.03.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/us-conducts-6th-south-china-sea-fonop-under-trump-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

[878] A. Panda, *South China Sea: Two US Navy Warships Conduct Freedom of Navigation Operation in Paracel Islands*, 28.05.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/05/south-china-sea-two-us-navy-destroyers-conduct-freedom-of-navigation-operation-in-paracel-islands/ [dostęp 12.12.2021].

[879] I. Storey, *Seven Southeast Asian Countries Fly the Flag at RIMPAC 2018*, 04.07.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/seven-southeast-asian-countries-fly-the-flag-at-rimpac-2018/ [dostęp 12.12.2021].

Odpowiedzią ChRL na wzmożoną aktywność Stanów Zjednoczonych na Morzu Południowochińskim były pierwsze w historii manewry morskie Chiny-ASEAN (ASEAN-China Maritime Exercise, ACMX), które zostały przeprowadzone w dwóch etapach. Podczas gdy pierwszy etap teoretyczny odbył się w sierpniu w Singapurze, drugi miał formę praktyczną. Sześciodniowe ćwiczenia rozpoczęły się 22 października u wybrzeży prowincji Guangdong i w przeciwieństwie do RIMPAC 2018, wzięła w nich udział wietnamska fregata klasy Gepard 015 Tran Hung Dao (wyprodukowana przez Rosję)[880]. Dodatkową manifestacją dobrych relacji chińsko-wietnamskich w obszarze bezpieczeństwa była wizyta 26 października wietnamskiej delegacji w Pekinie, na czele której stanął minister obrony generał Ngo Xuan Lich. Szefowie resortów obrony obu państw skupili się na pozytywnych aspektach współpracy, a co za tym idzie wątek sytuacji na Morzu Południowochińskim – przede wszystkim intensyfikacja działań zmierzających do militaryzacji spornych obszarów – został pominięty[881].

Podobnie jak w przypadku ostatniej misji FONOP w 2018 r., pierwsza operacja swobody żeglugi z 2019 r. również miała miejsce na wodach archipelagu Paracele. Niszczyciel klasy Arleigh Burke (USS McCampbell) przepłynął siódmego stycznia przez wody morza terytorialnego kilku obiektów znajdujących się na spornych obszarach archipelagu. Misja przeprowadzona przez jednostkę USS McCampbell była dowodem na to, że Waszyngton starał się zachować stały schemat realizacji operacji w ostępie nie większym niż 60 dni, mimo pewnych trudności organizacyjnych jak rezygnacja w grudniu 2018 r. generała Jima Mattisa ze stanowiska sekretarza obrony USA. W 2018 r. najdłuższą przerwą w realizacji FONOP były cztery miesiące (pomiędzy majową i wrześniową misją), ale należy podkreślić fakt, że informacje o niektórych operacjach nie są podawane do wiadomości publicznej, stąd istnieje duże prawdopodobieństwo, że w ciągu tych czterech miesięcy amerykańska marynarka wojenna przeprowadziła dodatkową operację swobody żeglugi na Morzu Południowochińskim[882].

Reakcja Chin wpisywała się w stały scenariusz, począwszy od potępienia aktywności amerykańskiej floty przez ministerstwo spraw zagranicznych, naruszającej

[880] Khanh Lynh, *Joint naval drill with China, ASEAN will enhance Vietnam's capabilities*, 25.10.2018, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/joint-naval-drill-with-china-asean-will-enhance-vietnam-s-capabilities-3829642.html [dostęp 12.12.2021].
[881] *Vietnam, China beef up defence ties*, 28.10.2018, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vietnam-china-beef-up-defence-ties/140875.vnp [dostęp 12.12.2021].
[882] I. Storey, *US Navy Conducts First South China Sea FONOP of 2019*, 16.01.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/us-navy-conducts-first-south-china-sea-fonop-of-2019-by-iam-storey/ [dostęp 12.12.2021].

suwerenność ChRL, a także chińskie oraz międzynarodowe prawo. Dodatkowo chińska marynarka wojenna wysłała statek w kierunku niszczyciela USS McCampbell, żeby zmusić go do opuszczenia okolic wysp Paracele. Nie doszło jednak do incydentu grożącego bezpośrednim zderzeniem statków, jak to miało miejsce w przypadku operacji FONOP z września 2018 r. w archipelagu Spratly[883]. Do drugiej misji FONOP doszło 10 lutego na wodach archipelagu Spratly, w pobliżu kontrolowanej przez ChRL rafy Mischief. Operację swobody żeglugi przeprowadziły dwa niszczyciele amerykańskiej marynarki wojennej (USS Spruance oraz USS Preble) w strefie morza terytorialnego rozciągającego się na 12 mil morskich, bez uzyskania wcześniejszej zgody Pekinu[884]. Początek 2019 r. charakteryzował się dużą aktywnością amerykańskiej floty w regionie, mimo obniżenia intensywności asertywnej polityki Chin na spornych obszarach. Przyjęcie takiej postawy przez Waszyngton mogło być spowodowane niepokojącymi doniesieniami zawartymi w dwóch raportach. W raporcie poświęconym ocenie ryzyka na arenie międzynarodowej („Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community") wydanym pod koniec stycznia 2019 r. przez biuro dyrektora wywiadu narodowego (Office of the Director of National Intelligence) znalazły się prognozy mówiące o dalszej rozbudowie sztucznych wysp przez Chiny na Morzu Południowochińskim w celu „poprawy zdolności do kontroli dostępu, umożliwienia skutecznej projekcji siły i neutralizacji amerykańskich wpływów", a także „zmuszenia pozostałych stron sporów Azji Południowo-Wschodniej do przyjęcia chińskich roszczeń"[885]. W drugim raporcie opublikowanym w styczniu 2019 r. przez agencję wywiadu obronnego USA (Defense Intelligence Agency) podkreślono, iż Pekin wykorzysta sztuczne wyspy na spornych obszarach Morza Południowochińskiego do zdobycia kontroli nad kluczowymi szlakami komunikacyjnymi[886]. Oba raporty były w dużym stopniu uzupełnieniem i potwierdzeniem wniosków zawartych w streszczeniu Strategii obrony narodowej (National Defense Strategy, NDS) ze stycznia 2018 r.,

[883] A. Panda, *US Navy Conducts First Freedom of Navigation Operation of 2019 in South China Sea*, 08.01.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/01/us-navy-conducts-first-freedom-of-navigation-operation-of-2019-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

[884] A. Panda, *US Warships Conduct Freedom of Navigation Operation Near Mischief Reef*, 12.10.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/02/us-warships-conduct-freedom-of-navigation-operation-near-mischief-reef/ [dostęp 12.12.2021].

[885] D. R. Coats, *Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community*, 29.01.2019, „Office of the Director of National Intelligence", https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR---SSCI.pdf [dostęp 12.12.2021].

[886] *China Military Power*, 03.01.2019, „Defense Intelligence Agency", https://www.dia.mil/Portals/110/Images/News/Military_Powers_Publications/China_Military_Power_FINAL_5MB_20190103.pdf [dostęp 12.12.2021].

w której Chiny obok Rosji zostały wskazane jako strategiczny rywal Stanów Zjednoczonych, co wiązało się z zakończeniem ery polityki zagranicznej opartej na zaangażowaniu w rozwój współpracy dwustronnej[887].

Waszyngton zdawał sobie sprawę z wyzwań z jakim musi się mierzyć Hanoi, a także z ograniczeń operacji FONOP, które były wykorzystywane przez ChRL na własną korzyść. Dlatego kluczową rolą miało wsparcie dla poszczególnych państw, zorientowane na zwiększaniu ich potencjału w domenie morskiej. Stąd amerykańskie wsparcie w postaci niezbędnego sprzętu, takiego jak łodzie patrolowe. Pod koniec marca 2019 r., Stany Zjednoczone przekazały wietnamskiej straży przybrzeżnej kolejnych sześć łodzi Metal Shark wraz z częściami zamiennymi o łącznej wartości 12 mln USD[888]. Skuteczne zaspokojenie potrzeb Wietnamu było z kolei możliwe dzięki spotkaniom przedstawicieli amerykańskiego sektora obrony. Na szczególną uwagę w tym kontekście zasługuje pierwsza wizyta z 16 kwietnia 2019 r. zwierzchnika amerykańskiego dowództwa na Indo-Pacyfiku (U.S. Indo-Pacific Command, USINDOPACOM), admirała Philipa Davidsona, który spotkał się między innymi z ministrem obrony Wietnamu jak i szefem sztabu wietnamskiej armii[889]. Zarówno wizyta przedstawiciela USINDOPACOM w Wietnamie jak i spotkanie ministra spraw zagranicznych Pham Binh Minha z sekretarzem stanu USA w Waszyngtonie, do którego doszło miesiąc później, wpływały na pogłębianie zaufania, koniecznego do zacieśniania współpracy i zawierania nowych porozumień w sprawie dostaw amerykańskiego sprzętu wojskowego [890]. Niedługo po wizycie wietnamskiego szefa dyplomacji w Stanach Zjednoczonych, Departament Obrony USA poinformował o przekazaniu czterem państwom Azji Południowo-Wschodniej 34 dronów ScanEagle o łącznej wartości 47,9 mln USD. Wśród beneficjentów znalazł się również Wietnam, któremu przydzielono sześć dronów, produkowanych przez amerykańską firmę Boeing Insitu ScanEagle [891]. Choć Wietnam

[887] *Summary of the 2018 National Defense Strategy*, 19.01.2018, Departament Obrony Stanów Zjednoczonych, https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf [dostęp 12.12.2021].
[888] *United States Transfers Six Patrol Boats to Vietnam Coast Guard Region III*, 01.04.2019, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/pr20190401-united-states-transfers-six-patrol-boats-to-vietnam-coast-guard-region-iii/ [dostęp 12.12.2021].
[889] P. Parameswaran, *US-Vietnam Relations in the Headlines with First Indo-Pacific Commander Visit*, 23.04.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/04/us-vietnam-relations-in-the-headlines-with-first-indo-pacific-commander-visit/ [dostęp 12.12.2021].
[890] *Vietnam treasures relations with US: Deputy PM*, 23.05.2019, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vietnam-treasures-relations-with-us-deputy-pm/153072.vnp [dostęp 12.12.2021].
[891] Drony ScanEagle zostały przydzielone Malezji, Indonezji, Filipinom i Wietnamowi. Najwięcej samolotów bezzałogowych przydzielono Malezji - 12 dronów. Następnie Indonezja i Filipiny miały otrzymać po 8 sztuk, natomiast Wietnamowi przydzielono 6 samolotów.

otrzymał najmniejszą pulę dronów spośród wszystkich czterech państw, porozumienie było niezwykle istotne, ponieważ stanowiło jedną z pierwszych dostaw zaawansowanego sprzętu militarnego od czasu całkowitego zniesienia embarga w 2016 r.[892].

Postawa Waszyngtonu była w dużym stopniu ambiwalentna i trudna do przewidzenia, co było często przypisywane charakterowi Donalda Trumpa. Hanoi nie miało pewność jak długo potrwa amerykańskie zaangażowanie w regionie ani jaka będzie jego intensywność na przestrzeni kolejnych lat. Natomiast sąsiedztwo z Chinami – wraz z możliwościami oraz zagrożeniami z nim związanymi – było dla Wietnamu rzeczywistością od kilku tysięcy lat. Do utrwalenia tego rodzaju percepcji wietnamskich decydentów przyczyniały się niektóre wypowiedzi Donalda Trumpa (np. wywiad udzielony dla Fox Business Network)[893], a także decyzje amerykańskiej administracji (np. wycofanie USA z TPP). Fundamentalne znaczenie w tym zakresie miał także brak udziału prezydenta Trumpa w 7. szczycie ASEAN-USA oraz 14. edycji Szczytu Azji Wschodniej w listopadzie 2019 r. Co więcej w wydarzeniach nie uczestniczył żaden członek gabinetu prezydenta, a przedstawicielem strony amerykańskiej był doradca ds. bezpieczeństwa narodowego, Robert O'Brien. Jedynym członkiem gabinetu Donalda Trumpa był Wilbur Ross pełniący funkcję sekretarza handlu USA, który jednak nie wziął udziału w szczycie z państwami członkowskimi ASEAN, ponieważ poprowadził forum biznesowe Indo-Pacyfiku. Wyjątkowo niska ranga amerykańskiego przedstawiciela podczas szczytu sprawiła, że w wydarzeniu po stronie stowarzyszenia wzięli udział premierzy tylko trzech państw, natomiast pozostałe siedem państw było reprezentowanych przez ministrów spraw zagranicznych. Wśród przedstawicieli wysokiego szczebla znalazł się premier Wietnamu, ale nie był to skutek relacji dwustronnych pomiędzy Wietnamem i Stanami Zjednoczonymi. Udział Nguyen Xuan

[892] M. Yeo, *These US partners in the Asia-Pacific are to receive ScanEagle drones*, 05.06.2019, „DefenseNews", https://www.defensenews.com/unmanned/2019/06/05/these-us-partners-in-the-asia-pacific-are-to-receive-scaneagle-drones/ [dostęp 12.12.2021].

[893] Prezydent Donald Trump udzielił 26 czerwca - czyli w trakcie silnej presji Chin na Morzu Południowochińskim u wybrzeży Wietnamu – wywiadu dla Fox Business Network, w którym ostro skrytykował Wietnam za czerpanie korzyści z chińsko-amerykańskiej wojny handlowej, szkodząc jednocześnie amerykańskim interesom. Amerykański prezydent stwierdził, że Wietnam wykorzystuje Stany Zjednoczone w większym stopniu niż ChRL. W związku z tym na początku lipca Departament Handlu USA zapowiedział zwiększenie cła do 456% na import produktów stalowych wyprodukowanych w Wietnamie z wykorzystaniem materiałów z Korei Południowej i Tajwanu. Donald Trump za wszelką cenę chciał zlikwidować deficyt handlowy zachodzący między państwami od 1997 r., a który urósł z poziomu 102 mln USD w latach 90-tych XX wieku do 39,5 mld USD w 2018 r. Więcej na ten temat zob. Xuan Loc Doan, *Vietnam-U.S. Relations Flourishing under Trump*, 19.08.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_63.pdf [dostęp 12.12.2021].

Phuca był *stricte* związany z przejęciem przez Wietnam prezydencji w ASEAN w 2020 r.[894]

Abstrahując od kwestii formalnych związanych z rangą amerykańskiej delegacji podczas listopadowych szczytów, Robert O'Brien kontynuował krytyczną narrację amerykańskiej administracji wobec chińskiej polityki na Morzu Południowochińskim podczas Szczytu Azji Wschodniej. Oskarżył Pekin o „znęcanie się" nad pozostałymi stronami sporów, co tyczyło się przede wszystkim Wietnamu, biorąc pod uwagę kilkumiesięczne napięcia w pobliżu łachy Vanguard. Tymczasem chiński wiceminister Le Yucheng, wezwał Stany Zjednoczone do zaprzestania wtrącania się w spory na Morzu Południowochińskim. Postawa obu stron stawiała państwa członkowskie ASEAN w trudnej pozycji pomiędzy rywalizującymi o wpływy mocarstwami[895]. Po zakończeniu serii szczytów na początku listopada 2019 r. doszło do drugiej podróży sekretarza obrony USA Marka Espera do Azji, podczas której odwiedził trzy państwa Azji Południowo-Wschodniej – Tajlandię, Filipiny i Wietnam. Wizyta w tych państwach była doskonałą okazją do naprawienia nadszarpniętej reputacji Waszyngtonu w regionie. Na uwagę zasługuje także dobór państw członkowskich ASEAN, które uwzględniono w trasie azjatyckiej podróży. Podczas gdy Filipiny i Tajlandia są traktatowymi sojusznikami Stanów Zjednoczonych, tak uwzględnienie Wietnamu świadczyło o dużych oczekiwaniach amerykańskich decydentów w związku ze wzmocnieniem stosunków dwustronnych. Był to doskonały moment na tego rodzaju wizytę, ponieważ sekretarz obrony mógł wykorzystać na swoją korzyść nastroje członków wietnamskiego rządu wkrótce po dotkliwych skutkach asertywnej postawy ChRL na Morzu Południowochińskim[896]. Podczas pobytu w Wietnamie Mark Esper zwrócił uwagę, iż jednostronne działania Chin prowadzące do wyegzekwowania bezprawnych roszczeń na Morzu Południowochińskim podważają stabilność regionalną i zwiększają ryzyko otwartego konfliktu. Sekretarz obrony USA obarczył zatem Pekin odpowiedzialnością za procesy destabilizacyjne w Azji Południowo-Wschodniej, utrudniając tym samym wejście Chinom w rolę patrona, który powinien odgrywać rolę gwaranta bezpieczeństwa. Warstwa deklaratywna została również uzupełniona zapowiedzią realnego wsparcia

[894] A. Acharya, op. cit., s. 86-87.
[895] I. Storey, M. Cook, *The Trump Administration and Southeast Asia: Political Disconnect, Policy Rollout*, 21.11.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2019_97.pdf [dostęp 12.12.2021].
[896] A. Panda, *US Defense Secretary Esper's Second Asia Trip Puts Alliances in Focus*, 18.11.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/11/espers-second-asia-trip-puts-alliances-in-focus/ [dostęp 12.12.2021].

w zabezpieczeniu morskiej suwerenności kraju. Szef amerykańskiego resortu obrony poinformował o planach przekazania wietnamskiej straży przybrzeżnej drugiego statku patrolowego klasy Hamilton (pierwsza jednostka została przekazana w 2017 r.)[897]. Po tym w jaki sposób został przyjęty sekretarz obrony USA w Wietnamie – spotkał się z premierem Nguyen Xuan Phucem oraz kierownikiem sekretariatu Komitetu Centralnego KPW Tran Quoc Vuongiem – można stwierdzić, że wizyta miała również duże znaczenie dla wietnamskich decydentów, którzy oczekiwali większego wsparcia na rzecz promocji porządku regionalnego opartego na prawie międzynarodowym, zwłaszcza w domenie morskiej[898].

3.2.3. Kryzysy z udziałem platformy *Haiyang Shiyou 981* (HYSY-981)

Mimo tworzenia dwustronnych platform dialogu i gorących linii komunikacyjnych na różnych szczeblach pomiędzy ChRL i Wietnamem, drugiego maja 2014 r. doszło do niespodziewanego rozmieszczania przez chińskie przedsiębiorstwo państwowe China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) platformy wiertniczej *Haiyang Shiyou 981* (HYSY-981) zdolnej do wydobycia ropy naftowej na obszarze wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu w pobliżu wysp Paracele. Platformie towarzyszyło co najmniej 80 innych chińskich statków, w tym siedem okrętów marynarki wojennej. Prowokacyjne działania Pekinu doprowadziły do jednego z największych kryzysów w relacjach dwustronnych od czasu normalizacji relacji w 1991 r., a część analityków twierdzi, że od czasu konfliktu granicznego z 1979 r. Decyzja chińskiego rządu o pierwszym rozmieszczeniu platformy wiertniczej na wodach obcego państwa była całkowicie niespodziewana, ponieważ stosunki bilateralne pomiędzy ChRL a Wietnamem przechodziły dynamiczny rozwój od czasu wizyty Li Keqianga w Hanoi z października 2013 r., podczas której duży nacisk położono na wypracowanie środków zapobiegawczych jakimkolwiek incydentom morskim. Nie było również mowy o działaniach prowokacyjnych po stronie wietnamskiego rządu, poprzedzających wydarzenia z początku maja. Chińska rzeczniczka ministerstwa spraw zagranicznych usprawiedliwiła działania rządu twierdząc, że platforma znajduje się na „wodach

[897] P. Stewart, J. Pearson, *U.S. to provide ship to Vietnam to boost South China Sea patrols*, 20.11.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-vietnam-usa-military/us-%20to-provide-ship-to-vietnam-to-boost-south-china-sea-patrols-idUSKBN1XU0UP [dostęp 12.12.2021].

[898] Ha Hoang Hop, Lye Liang Fook, *US-Vietnam Dynamics: US Defence Secretary Mark Esper's Vietnam Visit*, 27.11.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/usvietnam-dynamics-us-defence-secretary-mark-espers-vietnam-visit-by-ha-hoang-hop-and-lye-liang-fook/ [dostęp 12.12.2021].

terytorialnych" ChRL. Zgodnie z UNCLOS były to bezpodstawne argumenty, ponieważ Chiny nie posiadały żadnych obszarów lądowych znajdujących się w odległości 12 mil morskich od miejsca rozmieszczenia platformy wiertniczej[899].

W ciągu dziesięciu tygodni trwania kryzysu (platforma została wycofana w pobliże chińskiej wyspy Hajnan 15 lipca) Wietnam wysłał na obszar, gdzie znajdowała się chińska platforma swoje jednostki straży przybrzeżnej oraz sił nadzoru rybołówstwa (Fishery Surveillance Force), żeby wywrzeć na Chinach presję do opuszczenia wyłącznej strefy ekonomicznej kraju, ale chińska przewaga była zbyt duża. W konsekwencji niektóre wietnamskie statki zostały staranowane, a inne straciły łączność na skutek uszkodzenia sprzętu przez chińskie armatki wodne. Wietnamska straż przybrzeżna opublikowała siódmego maja zdjęcia potwierdzające sposób działania statków będących pod kontrolą ChRL[900]. Tego samego dnia głos w sprawie wydarzeń wokół platformy wiertniczej HYSY-981 zabrał Waszyngton. Rzeczniczka Departamentu Stanu wydała oświadczenie, w którym stwierdzono, iż rozmieszczenie przez Pekin platformy na spornych wodach w pobliżu Wietnamu „podważa pokój i stabilność w regionie"[901]. Dwa dni później wypowiedział się zastępca doradcy ds. bezpieczeństwa narodowego USA Benjamin J. Rhodes, który podkreślił, że Stany Zjednoczone sprzeciwiają się unilateralnym działaniom oraz groźbie użycia siły przez Pekin, o czym świadczy wzmacnianie sojuszy z regionalnymi partnerami. Choć głównym adresatem tych słów były Filipiny, jako traktatowy sojusznik USA, to wypowiedź przedstawiciela amerykańskiego rządu miała również duże znaczenie dla Hanoi w kontekście sytuacji w pobliżu archipelagu Paracele. Ponadto amerykański senat wydał rezolucję S.RES.412, wzywającą ChRL do wycofania platformy z wietnamskich wód[902]. Biorąc jednak pod uwagę znaczenie rozmieszczenia chińskiej platformy w wyłącznej strefie ekonomicznej Wietnamu, należy stwierdzić, że amerykańska reakcja ograniczona została do przedstawicieli niskiego szczebla, a jej wydźwięk był rozczarowujący. Pekin obnażył w ten sposób niechęć Waszyngtonu do wypełnienia deklaracji w obszarze

[899] C. A. Thayer, *China's Oil Rig Gambit: South China Sea Game-Changer?*, 12.05.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/05/chinas-oil-rig-gambit-south-china-sea-game-changer/ [dostęp 15.01.2022].
[900] Z. Li, *China, Vietnam, Philippines collide amid escalating South China Sea tensions*, 09.05.2014, „CNN", https://edition.cnn.com/2014/05/08/world/asia/south-china-sea-drilling/index.html [dostęp 15.01.2022].
[901] *Vietnam/China: Chinese Oil Rig Operations Near the Paracel Islands*, 07.05.2014, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/vietnamchina-chinese-oil-rig-operations-near-the-paracel-islands/ [dostęp 15.01.2022].
[902] Le Hong Hiep, *The Vietnam-US Security Partnership…*, op. cit., s. 17-18.

bezpieczeństwa, ryzykując starcie zbrojne z Chinami o grupę małych wysepek na Morzu Południowochińskim, nieposiadających większego znaczenia z perspektywy amerykańskich interesów strategicznych. Bez wątpienia amerykańska postawa w obliczu kryzysu przyczyniła się do zwiększenia podziałów wewnątrz KPW pomiędzy obozem zwolenników ostrej polityki wobec Pekinu przy jednoczesnym zbliżeniu ze Stanami Zjednoczonymi, a drugą opcją składającą się z członków partii, dla których ważniejsze są dobre relacje z ChRL z powodów historycznych, ideologicznych oraz realiów geopolitycznych[903].

Oprócz reakcji amerykańskiej, na szczególną uwagę zasługuje stanowisko ASEAN. Podczas 24. szczytu ASEAN w Birmie, do którego doszło tydzień po rozmieszczeniu platformy HYSY-981 w pobliżu Wietnamu, wydano oświadczenie, w którym państwa stowarzyszenia wyraziły „poważne obawy" w związku z sytuacją na Morzu Południowochińskim. Wietnamowi udało się osiągnąć dwa bardzo ważne cele. Po pierwsze, tego rodzaju sformułowanie było wcześniej użyte dopiero w 1995 r. w związku z kryzysem wokół rafy Mischief. Po drugie, państwa ASEAN uznały w ten sposób, że spór o Paracele ma wpływ na pokój i stabilność całego regionu. Do tej pory uwaga większości państw Azji Południowo-Wschodniej skupiała się przede wszystkim na archipelagu Spratly. Wyjątkowa konsolidacja ASEAN była wynikiem coraz bardziej konfrontacyjnej postawy ChRL, a także wzmocnienia pozycji Wietnamu w regionie dzięki podpisaniu rok wcześniej szeregu partnerstw strategicznych[904].

Incydent wokół platformy wiertniczej HYSY-981 pokazał liderom KWP skalę antychińskich nastrojów społecznych w kraju, ale również udowodnił ich powiązanie z nastrojami reformatorskimi lub wręcz prodemokratycznymi które są zagrożeniem dla władzy partii i ustroju politycznego państwa. Rządy Chin w Wietnamie były obecne od II wieku p.n.e. aż do początków X wieku n.e. W ciągu następnych dziesięciu stuleci wojska chińskie czterokrotnie najeżdżały Wietnam, co jest silnie zakorzenione w świadomości obywateli Wietnamu, a co za tym idzie wpłynęło na ich wrażliwość na

[903] J. Perlez, K. Bradsher, *In High Seas, China Moves Unilaterally*, 09.05.2014, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2014/05/10/world/asia/in-high-seas-china-moves-unilaterally.html [dostęp 15.01.2022].

[904] *ASEAN Foreign Minister's Statement on the Current Developments in the South China Sea*, 10.05.2014, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, https://asean.org/wp-content/uploads/images/documents/24thASEANSummit/ASEAN%20Foreign%20Ministers%20Statement%20on%20the%20current%20developments%20in%20the%20south%20china%20sea.pdf [dostęp 15.01.2022].

punkcie naruszenia suwerenności kraju[905]. Nie powinien zatem dziwić fakt, że wraz z pojawieniem się doniesień o asertywnych działaniach chińskiej floty wokół platformy HYSY-981, dwadzieścia grup obywatelskich (dużą część z nich stanowiły wiodące organizacje zrzeszające prodemokratycznych aktywistów i obrońców praw człowieka np. Bloc 8406) wezwało „patriotycznych obywateli" do udziału w pokojowych demonstracjach. Wyróżniono trzy główne postulaty: sprzeciw wobec chińskiej inwazji na wietnamskie terytorium, wezwanie rządu w Hanoi do przedsięwzięcia odpowiednich, skutecznych i transparentnych środków na rzecz rozwiązania kryzysu, a także wypuszczenie blogerów, którzy zostali aresztowani przed wydarzeniami związanymi z HYSY-981 (byli wśród nich krytycy polityki wietnamskiego rządu na Morzu Południowochińskim, tacy jak Anh Ba Sam). Ponadto 53 intelektualistów z Ho Chi Minh wydało specjalne oświadczenie, krytykujące rozmieszczenie chińskiej platformy wiertniczej. Znaleźli się wśród nich wybitni naukowcy znani z krytyki wietnamskiego reżimu, część z nich było w przeszłości więźniami politycznymi. Na podstawie tych dwóch przykładów można jasno stwierdzić, że krytyka polityki Pekinu w związku z rozmieszczeniem platformy HYSY-981 na wietnamskich wodach wyłącznej strefy ekonomicznej była ściśle powiązana ze sprzeciwem wobec autorytarnych tendencji rządów KPW w kraju. Włącznie z cenzurą informacji dostępnych dla opinii publicznej, tajnymi spotkaniami z przedstawicielami ChRL oraz tłamszeniem protestów Wietnamczyków wyrażających „miłość do kraju" w kwestiach związanych z Morzem Południowochińskim. Pokojowe protesty odbyły się 11 maja 2014 r. między innymi przed chińską ambasadą w Hanoi oraz miejskim domem kultury w Ho Chi Minh. W obu przypadkach uczestnicy reprezentowali coraz powszechniejszy trend sprzeciwu publicznego wobec sposobu, w jaki wietnamskie władze zarządzają konfliktem na Morzu Południowochińskim. Protesty były w równym stopniu odpowiedzią na kryzys z udziałem platformy wiertniczej, co produktem rosnącej fali politycznego aktywizmu i wewnętrznej opozycji. Przyczyniły się do powstania poważnego dylematu dla rządu w Hanoi. Zdecydowane rozprawienie się z demonstrantami doprowadziłoby do potwierdzenia zarzutów i podejrzeń stawianych przez aktywistów, zgodnie z którymi rząd był bardziej zainteresowany ratowaniem wpływów i pozycji KPW niż ochroną narodowych interesów. Z drugiej jednak strony, brak jakiejkolwiek interwencji aparatu

[905] Ha Hoang Hop, *The Oil Rig Incident: A Line Has Been Crossed in Vietnam's Relations with China*, 18.11.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2014_61.pdf [dostęp 15.01.2022].

państwa doprowadziłby do kontynuacji demonstracji, co wzmocniłoby falę antyrządowej opozycji w obliczu niestabilnej sytuacji politycznej w regionie[906].

Wietnamscy decydenci zostali pozbawieni dylematu wyboru, ponieważ 13 maja wybuchły zamieszki, które wzbudziły zaniepokojenie i zdziwienie zarówno w samym Wietnamie jak i na arenie międzynarodowej. Celem zamieszek, które wybuchły najpierw w południowych prowincjach Binh Duong oraz Dong Nai, a dzień później również w centralnej prowincji Ha Tinh, stały się przede wszystkim fabryki. Według wstępnych doniesień medialnych atakowane miały być głównie chińskie przedsiębiorstwa, ale zgodnie z późniejszymi raportami spośród 351 fabryk, które zostały zaatakowane tylko 14 z nich było chińskimi inwestycjami. Zdecydowana większość (190 zakładów) było tajwańskich, ale ucierpiały także firmy koreańskie, wietnamskie i singapurskie. W związku z tym pojawiły się spekulacje, poddające w wątpliwość spontaniczność wybuchu zamieszek oraz ich prawdziwe podłoże. Statystyki wyraźnie pokazywały, że zakłady należące do ChRL stanowiły zdecydowaną mniejszość wśród zakładów, które były celem ataków. Część obserwatorów z Wietnamu spekulowało, że ataki na zakłady przemysłowe było skoordynowanym działaniem zorganizowanym przez osoby trzecie. Nie ulega wątpliwościom, że zamieszki okazały się korzystne dla rządu w Hanoi, który przedsięwziął wyjątkowe środki ostrożności do stłumienia wszelkich protestów, w tym również pokojowych manifestacji z antyrządowymi i prodemokratycznymi postulatami. Ataki na fabryki zostały również wykorzystane przez Chiny do odwrócenia uwagi społeczności międzynarodowej od wydarzeń związanych z platformą HYSY-981 na Morzu Południowochińskim. Pekin zaczął oskarżać Wietnam o skrajny nacjonalizm i ksenofobię, wzywając przy tym do ograniczenia zagranicznych inwestycji w Wietnamie[907]. W chińską narrację wpisywały się Zachodnie media, które podawały zawyżone liczby ofiar śmiertelnych zamieszek oraz publikowały zdjęcia rannych, które były zrobione w innych okolicznościach[908]. Kilka przykładów dezinformacji nie zmienia jednak faktu, że strona wietnamska odniosła sukces w wojnie propagandowej, ponieważ sytuacja wewnątrz kraju i co ważniejsze na morzu była dokładnie relacjonowana przez

[906] J. Morris-Jung, *Reflections on the Oil Rig Crisis: Vietnam's Domestic Opposition Grows*, 30.07.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2014_43.pdf [dostęp 15.01.2022].
[907] Wywiad swobodny przeprowadzony z prof. Huang Haitao podczas wizyty badawczej w Chinach na Uniwersytecie Nankai (13.12.2019).
[908] Huong Le Thu, *The Anti-Chinese Riots in Vietnam: Responses from the Ground*, 27.05.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2014_32.pdf [dostęp 15.01.2022].

dziennikarzy, którzy przede wszystkim obnażali agresywne działania strony chińskiej floty[909].

Warto podkreślić, że mimo istnienia wielu mechanizmów konsultacyjnych pomiędzy zaangażowanymi w kryzys stronami (włącznie z gorącą linią utworzoną rok wcześniej z myślą o takich właśnie sytuacjach), przedstawiciele wietnamskiego rządu poinformowali, iż na początku napięć Chiny odmówiły prowadzenia jakichkolwiek negocjacji dwustronnych kanałami dyplomatycznymi, partyjnymi czy militarnymi. Do pierwszego spotkania na wysokim szczeblu doszło dopiero w czerwcu 2014 r. pomiędzy radcą stanu Yang Jiechi i szefem wietnamskiej dyplomacji Pham Binh Minhem. Przedstawiciel ChRL skrytykował Wietnam za nagłaśnianie całej sytuacji i wezwał do zaprzestania nękania chińskich statków, w związku z czym trudno mówić o jakimkolwiek przełomie[910]. Wszystko wskazuje na to, że ostra reakcja Chin na tym etapie była podsycona wypowiedzią wietnamskiego premiera z końca maja, w której poinformował media o zakończeniu prac nad niezbędnymi dokumentami potrzebnymi do wszczęcia postępowania prawnego przeciwko Chinom w sprawie sporów morskich. Była to zapowiedź przedsięwzięcia podobnych kroków, na które zdecydował się rząd Filipin w 2013 r. Premier Wietnamu zaznaczył jednak, że rząd czeka na odpowiedni moment, żeby rozpocząć procedurę, co należy uznać za formę nacisku na Chiny, aby ustąpiły w sprawie platformy HYSY-981 i wycofały ją ze spornych obszarów morskich. W przeciwnym razie miało dojść do przedsięwzięcia kroków prawnych, które były sprzeczne z polityką Pekinu odnośnie rozwiązania sporów na Morzu Południowochińskim w oparciu o dwustronne negocjacje[911].

Groźby rządu w Hanoi przyczyniły się ostatecznie do wycofania platformy 15 lipca 2014 r. w pobliże chińskiej wyspy Hajnan, czyli miesiąc wcześniej niż wstępnie zakładano. Był to przykład ustępstwa ze strony Pekinu względem słabszego aktora. Niemniej jednak tuż przed wycofaniem platformy wiertniczej doszło na początku lipca do jeszcze jednego incydentu morskiego. Chińskie służby aresztowały sześciu wietnamskich rybaków w okolicach wyspy Hajnan pod zarzutem prowadzenia

[909] C. A. Thayer, *Vietnam's Strategy of 'Cooperating and Struggling'…*, op. cit., s. 212-213.
[910] Ho Binh Minh, B. Blanchard, *China scolds Vietnam for 'hyping up' South China Sea oil rig row*, 18.06.2014, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-china-vietnam-idUKKBN0ES0KY20140618 [dostęp 15.01.2022].
[911] Ha Hoang Hop, *The Oil Rig Incident: A Line Has Been Crossed in Vietnam's Relations with China*, 18.11.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2014_61.pdf [dostęp 15.01.2022].

nielegalnych połowów na wodach terytorialnych ChRL[912]. Następnie na początku sierpnia dwóm wietnamskim kutrom rybackim (QNg 96416 TS oraz QNg 96674 TS) uniemożliwiono prowadzenie połowów w pobliżu wysp Paracelskich, a dwa tygodnie później inny statek rybacki (QNg 96697 TS) został zatrzymany w tym samym obszarze przez chińską jednostkę o numerze 207. Tym razem chińska załoga skonfiskowała wietnamskie połowy i uszkodziła sprzęt znajdujący się na pokładzie kutra. Wietnamskie ministerstwo spraw zagranicznych wezwało chiński rząd do przeprowadzenia śledztwa w sprawie napaści na rybaków. Na podstawie wydarzeń zaistniałych po zakończeniu kryzysu z platformą wiertniczą można stwierdzić, że nie doszło do zmian w postępowaniu zarówno strony chińskiej jak i strony wietnamskiej. Kontynuacja asertywnej polityki przez Pekin nie doprowadziła do podjęcia przez Hanoi decyzji o przedsięwzięciu kroków prawnych przed trybunałem arbitrażowym, co należy uznać za podporządkowanie się odgórnie narzuconym przez rząd ChRL ramom zarządzania sytuacją na Morzu Południowochińskim, opartym przede wszystkim na dwustronnych negocjacjach. Bilateralne negocjacje pomiędzy aktorami, których charakteryzuje skrajna asymetria wpisują się z kolei w typologię patronatu[913].

Podczas gdy incydent z udziałem HYSY-981 nie wpłynął w znaczący sposób na dynamikę stosunków relacji chińsko-wietnamskich, tak w przypadku relacji amerykańsko-wietnamskich przyczynił się do przyspieszenia tempa prac nad zniesieniem embarga na sprzedaż amerykańskiego uzbrojenia do Wietnamu, co ma fundamentalne znaczenia dla transferu bezpieczeństwa i budowy patronatu. Na początku sierpnia 2014 r. Hanoi odwiedził amerykański senator Bob Corker z komitetu do spraw stosunków zagranicznych, aby omówić warunki zniesienia embarga na uzbrojenie[914]. Ten sam temat był poruszony przy okazji wizyty w Wietnamie przewodniczącego połączonych szefów sztabów USA generała Martina Dempsey'a, do której doszło niecałe dwa tygodnie później. Była to pierwsza w historii wizyta amerykańskiego przedstawiciela na tym stanowisku w Wietnamie. Obie strony omówiły kwestie związane z zapotrzebowaniem sprzętowym wietnamskich sił zbrojnych. Rząd w Hanoi wyraził między innymi

[912] *China detains Vietnamese fishermen in South China Sea*, 04.07.2014, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-28168447 [dostęp 15.01.2022].
[913] Truong Son, *Vietnam demands China compensate robbed fishermen*, 10.09.2014, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-demands-china-compensate-robbed-fishermen-30972.html [dostęp 15.01.2022].
[914] *President Sang meets US senator Bob Corker*, 05.08.2014, „Nhan Dan", https://en.nhandan.vn/politics/external-relations/item/2699802-president-sang-meets-us-senator-bob-corker.html [dostęp 15.01.2022].

zainteresowanie pozyskaniem używanych samolotów zwiadowczych P-3C Orion, które były stopniowo wycofywane ze służby w amerykańskich siłach zbrojnych[915]. Przełom nastąpił już na początku października 2014 r. w ramach wizyty wietnamskiego ministra spraw zagranicznych Pham Binh Minha w Waszyngtonie, gdzie spotkał się z amerykańskim sekretarzem stanu Johnem Kerrym. Departament Stanu USA wyraził zgodę na częściowe zniesienie embarga na dostawę uzbrojenia do Wietnamu w celu umożliwienia pełnej integracji tego państwa z amerykańskimi inicjatywami w obszarze bezpieczeństwa morskiego, realizowanymi w Azji Południowo-Wschodniej. Należy zaznaczyć, że każde zamówienie sprzętu wojskowego podlegało odrębnej ocenie i wymagało zatwierdzenia. Umożliwiono w ten sposób sprzedaż śmiercionośnego uzbrojenia z domeny morskiej, kluczowej z perspektywy sporów na Morzu Południowochińskim (eksport nieśmiercionośnego uzbrojenia był możliwy od 2006 r.). Amerykańscy decydenci wyraźnie podkreślili, że decyzja nie jest ruchem wymierzonym w Chiny i nie została podjęta w oparciu o konkretne wydarzenie, natomiast jest skutkiem ewolucji sytuacji regionalnej na przestrzeni kilku ostatnich lat. Bez względu na oficjalną narrację Waszyngtonu, wszystko wskazuje na to, że napięcia wywołane przez chińską platformę wiertniczą w pobliżu archipelagu Paracele ułatwiły amerykańskiemu rządowi podjęcie decyzji dotyczącej rozluźnienia ograniczeń związanych z eksportem uzbrojenia do Wietnamu. Za tą konstatacją przemawia stanowisko dyrektora do spraw azjatyckich w organizacji zajmującej się ochroną praw człowieka na świecie - Human Rights Watch. Wbrew opinii Departamentu Stanu USA o poprawie kondycji praw człowieka w Wietnamie, będącej jednym z argumentów na zmianę pozycji Stanów Zjednoczonych w sprawie embarga na uzbrojenie, John Sifton skrytykował opinię Departamentu Stanu, argumentując, iż „sytuacja wietnamskich więźniów politycznych jest zła i ciągle się pogarsza”[916]. O wątpliwościach Waszyngtonu związanych ze stopniem przestrzegania praw człowieka może także świadczyć fakt, że wraz z ogłoszeniem informacji o rozluźnieniu embarga zasygnalizowano rządowi w Hanoi, że kwestie powiązane z przestrzeganiem praw człowieka w kraju wciąż będą monitorowane, a jakiekolwiek uchybienia będą się wiązały z ponownym wprowadzeniem restrykcji. Jest to dowód na

[915] Vu Trong Khanh, T. Moss, *Top U.S. General Visits Vietnam as Asian Tensions Simmer*, 14.08.2014, „The Wall Street Journal”, https://www.wsj.com/articles/top-u-s-general-visits-vietnam-as-asian-tensions-simmer-1408006967 [dostęp 15.01.2022].

[916] M. R. Gordon, *U.S. Eases Embargo on Arms to Vietnam*, 02.10.2014, „The New York Times”, https://www.nytimes.com/2014/10/03/world/asia/us-eases-embargo-on-arms-to-vietnam.html [dostęp 15.01.2022].

to, że Stany Zjednoczone, podobnie do Chin, są w stanie ustąpić w pewnych obszarach słabszemu państwu. Podczas gdy rząd w Pekinie wycofał swoją platformę wiertniczą ze spornych obszarów miesiąc przed zaplanowanym terminem, tak Waszyngton obniżył standardy jakie Wietnam powinien spełnić, jeżeli chodzi o poszanowanie praw człowieka, żeby uzyskać możliwość importu amerykańskiego uzbrojenia[917].

Postępy we współpracy z zakresu obronności pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Wietnamem stały się impulsem dla wietnamskich decydentów do zwiększenia zaangażowania w tym samym obszarze z Chinami, żeby zapewnić równowagę w kontaktach z mocarstwami. Tym bardziej, że proces odbudowy zaufania między państwami został zainicjowany pod koniec sierpnia przez wizytę specjalnego wysłannika Le Hong Anha w Chinach, która umożliwiła całkowite przywrócenie dialogu dyplomatycznego do poziomu sprzed incydentu z platformą wiertniczą. Niedługo po wizycie specjalnego wysłannika, 16 października 2014 r. Chiny odwiedziła delegacja najważniejszych przedstawicieli wietnamskiego wojska, składająca się z jedenastu wysoko postawionych generałów, jednego admirała oraz ministra obrony generała Phung Quang Thanha. Podróż do ChRL miała na celu wzmocnienie przyjaznych stosunków i wszechstronnej współpracy między siłami zbrojnymi obu państw oraz omówienie środków promowania dwustronnych stosunków z zakresu obrony i bezpieczeństwa, żeby utrzymać stabilną sytuację w regionie[918]. Na największą uwagę zasługuje jednak zainicjowanie procesu utworzenia kolejnej gorącej linii, tym razem pomiędzy resortami obrony. Jest to szczególnie istotne, ponieważ kryzys z udziałem HYSY-981 pokazał, że istniejące gorące linie nie zostały wykorzystane do deeskalacji napięć, ponieważ Pekin arbitralnie odmówił uruchomienia jakichkolwiek kanałów komunikacji. Dążenia do utworzenia kolejnego tego rodzaju mechanizmu świadczyły o tym, że strona wietnamska akceptowała nadrzędną rolę chińskiego rządu, który dyktował warunki, kiedy i w jakich sytuacjach są podejmowane mediacje. Relacje dwóch państw oparte na takim układzie są charakterystyczne dla asymetrycznych stosunków patron-klient[919].

Chińska platforma wiertnicza po raz drugi znalazła się w centrum chińsko-wietnamskich relacji pod koniec czerwca 2015 r. Rząd w Pekinie podjął decyzję

[917] C. A. Thayer, *The US Lifts Arms Embargo: The Ball Is in Vietnam's Court*, 06.10.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/10/the-us-lifts-arms-embargo-the-ball-is-in-vietnams-court/ [dostęp 15.01.2022].
[918] C. A. Thayer, *China-Vietnam Defense Hotline Agreed: What Next?*, 20.10.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/10/china-vietnam-defense-hotline-agreed-what-next/ [dostęp 15.01.2022].
[919] Thuy T Do, op. cit., s. 31.

o rozlokowaniu HYSY-981 w pobliżu spornych obszarów na Morzu Południowochińskim. Tym razem platforma znalazła się 120 mil morskich od wybrzeży Wietnamu, 63 mile morskie od wybrzeża chińskiej wyspy Hajnan oraz 87 mil morskich od najbliższego obiektu w archipelagu Paracele. Chińska Administracja Bezpieczeństwa Morskiego (China Maritime Safety Administration) wydała oświadczenie z ostrzeżeniem, zgodnie z którym zakazano przepływania statkom w odległości mniejszej niż 200 m od platformy. Żaden wietnamski statek nie naruszył tych wytycznych, dlatego nie doszło do eskalacji napięć między państwami na wzór tych z maja 2014 r.[920]

Na początku kwietnia 2016 r. Chiny ponownie wykorzystały platformę HYSY-981 do przetestowania reakcji Hanoi oraz pozostałych państw regionu na swoją ekspansyjną politykę na Morzu Południowochińskim. Tym razem platforma została umieszczona w podobnej lokalizacji do tej z 2015 r., czyli w pobliżu nakładających się na siebie roszczeń morskich obu państw w pobliżu ujścia Zatoki Tonkińskiej, aczkolwiek bliżej chińskiej wyspy Hajnan. Wietnamski rząd zdawał sobie sprawę z tego, że Pekin wykorzystuje lukę w postaci braku oficjalnie wytyczonych granic morskich na tym obszarze, o czym świadczy oświadczenie rzecznika ministerstwa spraw zagranicznych, Le Hai Binha, w którym oprócz dokładnej lokalizacji chińskiej platformy wiertniczej, poinformował także o prowadzonych rozmowach ze stroną chińską w sprawie wyznaczenia granic. Nie zmieniło to jednak faktu, że ministerstwo sprzeciwiło się aktywności platformy HYSY-981 i zażądało wstrzymania prac wydobywczych oraz natychmiastowego wycofania platformy na chińskie wody. Ministerstwo spraw zagranicznych ChRL utrzymywało, że platforma znajduje się na suwerennych wodach państwa, a co za tym idzie nie podporządkowano się wietnamskim żądaniom. Incydent z udziałem HYSY-981 znowu pokazał, że Pekin uważnie śledzi sytuację polityczną w Wietnamie, ponieważ platforma została rozmieszczona blisko spornych obszarów tuż po zaprzysiężeniu Tran Dai Quanga na nowego prezydenta i kilka dni przed zaprzysiężeniem Nguyen Xuan Phuca na premiera. Bardzo prawdopodobne, że chiński rząd z premedytacją wybrał taki, a nie inny termin na rozmieszczenie platformy

[920] A. Panda, *China's HD-981 Oil Rig Returns, Near Disputed South China Sea Waters*, 27.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/chinas-hd-981-oil-rig-returns-to-disputed-south-china-sea-waters/ [dostęp 15.01.2022].

wiertniczej, aby uniknąć dużego rozgłosu w wietnamskich mediach, których uwaga była skupiona na wydarzeniach krajowych[921].

3.2.4. Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego w kontekście chińskim

Wkrótce po wizycie sekretarza obrony USA Marka Espera z listopada 2019 r., doszło do przełomowego wydarzenia dla obszaru bezpieczeństwa Wietnamu. Rząd wydał 25 listopada 2019 r. pierwszą od dziesięciu lat Białą Księgę Bezpieczeństwa Narodowego, będącą jednym z najważniejszych oficjalnych dokumentów dotyczących obronności i strategii wojskowej. Księga zawiera ogólne zasady i wytyczne ochrony kraju na kolejnych 10 lat. W najnowszej wersji dokumentu, w porównaniu do tej z 2009 r., można zauważyć pewne dyskretne zmiany wskazujące na ewolucję stosunków dwustronnych Chin i Wietnamu, na którą wpływ miały wydarzenia na Morzu Południowochińskim. W tekście Białej Księgi z 2009 r. znalazły się cztery odniesienia do ChRL i wszystkie z nich miały pozytywny kontekst. Były to fragmenty poświęcone konstruktywnym działaniom dwustronnym, takim jak wytyczenie granic Zatoki Tonkińskiej oraz granic lądowych[922]. Tymczasem w wersji z 2019 r. nawiązano do Chin osiem razy, przy czym w trzech przypadkach była mowa o destabilizującej polityce Pekinu na Morzu Południowochińskim. Ponadto bezpośrednio wskazano w Białej Księdze, że „rozbieżności pomiędzy Wietnamem i Chinami dotyczące suwerenności na Morzu Wschodnim (wietnamska nazwa dla Morza Południowochińskiego) mają charakter historyczny i należy je rozstrzygać z ostrożnością, unikając negatywnych skutków”[923]. Niemniej jednak na szczególną uwagę zasługuje fakt, że w części poświęconej konfliktom zbrojnym znalazły się jedynie wzmianki o wojnach prowadzonych z Francją oraz Stanami Zjednoczonymi. Pominięte zostały zatem wrażliwe kwestie związane z wojną z Chinami w 1979 r., a także poważne incydenty morskie jak chińska ofensywa w okolicach rafy Johnson South, wydarzenia z udziałem platformy wiertniczej HYSY-

[921] S. Tiezzi, *Vietnam to China: Move Your Oil Rig out of the South China Sea*, 09.04.2016, „The Diplomat”, https://thediplomat.com/2016/04/vietnam-to-china-move-your-oil-rig-out-of-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].
[922] *Viet Nam National Defense*, „Socialist Republic of Viet Nam Ministry of National Defense”, http://www.mod.gov.vn/wps/wcm/connect/caadf77c-2fb4-48c1-8f20-8d3216ad2513/2009eng.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=caadf77c-2fb4-48c1-8f20-8d3216ad2513 [dostęp 12.12.2021].
[923] *2019 Viet Nam National Defense*, 25.11.2019, „Socialist Republic of Viet Nam Ministry of National Defense”, http://www.mod.gov.vn/wps/wcm/connect/08963129-c9cf-4c86-9b5c-81a9e2b14455/2019VietnamNationalDefence.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=08963129-c9cf-4c86-9b5c-81a9e2b14455 [dostęp 12.12.2021].

981 w 2014 r. czy przykład incydentu wokół łachy Vanguard z 2019 r. Pominięcie problematycznych wątków z historii relacji między państwami świadczyło o tym, że rząd w Hanoi nie chciał się posunąć w krytyce Pekinu za daleko, aczkolwiek zwrócił uwagę na kluczową sprawę obecnej sytuacji na Morzu Południowochińskim. Przedstawiciele wietnamskiego rządu byli zatem gotowi do testowania reakcji Pekinu poprzez pewne przejawy niesubordynacji, ale unikali jednocześnie drastycznych kroków, które bezpowrotnie zaprzepaściłyby szansę na rozwój stosunków z Pekinem[924].

Nowa strategia obrony narodowej wprowadziła również fundamentalną zmianę w tzw. *polityce trzech nie* ("three-nos" policy), która pierwszy raz pojawiła się w pierwszej Białej Księdze z 1998 r. i była powtarzana w kolejnych edycjach dokumentu z 2004 i 2009 r. Koncepcja zakładała wykluczenie sojuszy militarnych, sprzymierzania się z jednym państwem przeciwko drugiemu, funkcjonowania baz wojskowych obcych państw na terytorium Wietnamu[925]. Pierwotna koncepcja uległa transformacji w politykę *czterech nie i jednego zależy* ("four-nos and one-depend"). Oprócz wyżej wymienionych regulacji dodano zakaz użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach międzynarodowych. Reguła powszechnie obowiązuje w prawie międzynarodowym i jest zawarta zarówno w karcie ONZ jak i ASEAN. Wszystko wskazuje na to, iż główną przesłanką za wyeksponowaniem tej zasady były kilkumiesięczne chińsko-wietnamskie napięcia wokół łachy Vanguard, podczas których zaangażowano liczną flotę, co wzbudziło obawy związane z możliwością wybuchu konfliktu zbrojnego. Dlatego ministerstwo obrony Wietnamu przedsięwzięło środki zapobiegawcze w postaci podkreślenia pacyfistycznego sposobu działania, aby nie dopuścić do zbrojnej eskalacji napięć w kolejnych incydentach z Chinami na Morzu Południowochińskim. Aczkolwiek żeby uniknąć jakichkolwiek niedomówień wiceminister obrony Wietnamu Nguyen Chi Vinh zaznaczył podczas prezentacji dokumentu, iż w przypadku inwazji obcego państwa, siły zbrojne Wietnamu odpowiedzą użyciem siły[926]. Do dotychczasowej koncepcji dodano także jeden zapis warunkowy, zgodnie z którym „w zależności od okoliczności i konkretnych warunków Wietnam rozważy rozwinięcie niezbędnych, odpowiednich

[924] D. Grossman, C. Sharman, *How To Read Vietnam's Latest Defense White Paper: A Message To Great Powers*, 31.12.2019, „War on the Rocks", https://warontherocks.com/2019/12/how-to-read-vietnams-latest-defense-white-paper-a-message-to-great-powers/ [dostęp 12.12.2021].
[925] D. Grossman, Dung Huynh, *Vietnam's Defense Policy of 'No' Quietly Saves Room for 'Yes'*, 21.01.2019, „The Rand Blog", https://www.rand.org/blog/2019/01/vietnams-defense-policy-of-no-quietly-saves-room-for.html [dostęp 12.12.2021].
[926] Le Hong Hiep, *New White Paper Reveals Little Change to Vietnam's Defence Policy*, 10.12.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/new-white-paper-reveals-little-change-to-vietnams-defence-policy-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

stosunków obronnych i wojskowych z innymi państwami". Ostatni element znacznie poszerzył spektrum strategicznych możliwości, dając wietnamskim siłom zbrojnym większe pole do manewru w przypadku chęci zacieśnienia współpracy militarnej z wojskami obcych państw. Zmiany w polityce *trzech nie*, polegające na dodaniu elementu warunkowego, należy postrzegać jako kolejne ostrzeżenie dla Pekinu – w kontekście działań na spornych obszarach Morza Południowochińskiego – i jednocześnie szansę dla Stanów Zjednoczonych na większą otwartość Hanoi we wzmacnianiu stosunków militarnych[927]. Dodatkową przesłanką na korzyść Waszyngtonu było uwzględnienie w Białej Księdze z 2019 r. terminu „Indo-Pacyfik", co wskazywało na to, iż Hanoi jest gotowe na udział w mechanizmach współpracy z zakresu bezpieczeństwa i obrony w ramach amerykańskiej strategii Indo-Pacyfiku. Nowa strategia obrony Wietnamu z jednej strony była źródłem wyważonych ostrzeżeń dla ChRL, a z drugiej przedstawiała szansę na rozwój współpracy ze Stanami Zjednoczonymi. Była to pragmatyczna odpowiedź rządu w Hanoi na rosnącą rywalizację między mocarstwami, która uwzględniała potencjał Wietnamu, w tym przede wszystkim ogromną asymetrię w wydatkach na zbrojenia w porównaniu do Chin[928].

Tabela 15. Wydatki na obronność Chiny-Wietnam w latach 2013-2019 (USD)

	Wydatki na obronność ChRL	**Udział wydatków na obronność w PKB ChRL**	**Wydatki na obronność Wietnamu**	**Udział wydatków na obronność w PKB Wietnamu**
2013	165 589 000 000	1,7%	3 980 000 000	2,2%
2014	178 806 000 000	1,7%	4 411 000 000	2,3%
2015	192 843 000 000	1,8%	4 821 000 000	2,4%
2016	203 944 000 000	1,8%	5 218 000 000	2,4%
2017	216 487 000 000	1,7%	5 202 000 000	2,3%
2018	229 168 000 000	1,7%	5 603 000 000	2,3%
2019	240 333 000 000	1,7%	-	-

Źródło: *SIPRI Military Expenditure Database*, https://www.sipri.org/databases/milex [dostęp 10.12.2021].

[927] Nguyen The Phuong, *Vietnam's 2019 Defense White Paper: Preparing For A Fragile Future*, 17.12.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnams-2019-defense-white-paper-preparing-for-a-fragile-future/ [dostęp 12.12.2021].

[928] D. Grossman, C. Sharman, *How To Read Vietnam's Latest Defense White Paper: A Message To Great Powers*, 31.12.2019, „War on the Rocks", https://warontherocks.com/2019/12/how-to-read-vietnams-latest-defense-white-paper-a-message-to-great-powers/ [dostęp 12.12.2021].

3.3. Polityka ChRL wobec Malezji w obszarze Morza Południowochińskiego (2013-2019)

Na podstawie przedstawionych w rozdziale drugim badań ilościowych można jednoznacznie stwierdzić, że w porównaniu do Wietnamu czy Filipin, Malezja nie jest priorytetem, jeżeli chodzi o egzekwowanie relacji patron-klient w odniesieniu do polityki chińskiej na Morzu Południowochińskim. Nie powinno to wzbudzać zaskoczenia, ponieważ w przeciwieństwie do dwóch pierwszych państw, malezyjski rząd starał się zachować powściągliwość, zarówno jeżeli chodzi o konsolidację swoich wpływów na spornych obszarach, wkład w umiędzynarodowianie sporów jak i nagłaśnianie ewentualnych naruszeń ze strony Chin. Oba państwa starały się kultywować unikatowe lub też „specjalne" relacje, których fundamentem jest historia stosunków dwustronnych, ze szczególnym znaczeniem nawiązania przez Malezję oficjalnych stosunków dyplomatycznych z ChRL w 1974 r. – Malezja była pierwszym państwem członkowskim ASEAN, które zdecydowało się na ten krok[929]. Dlatego w przypadku jakichkolwiek incydentów lub naruszeń ze strony chińskiej, wszelkie protesty były składane za pośrednictwem kanałów dyplomatycznych z wykluczeniem przekazów medialnych. Przeciwdziałanie przedostawaniu się raportów dotyczących sporów na Morzu Południowochińskim z jednej strony miało służyć uniknięciu prowokowania nacjonalistycznych sentymentów wewnątrz kraju, natomiast z drugiej umożliwiało prowadzenie debaty i negocjacji „za zamkniętymi drzwiami". W ten sposób zaangażowane strony mogły prowadzić szczere rozmowy bez presji ze strony opinii publicznej. Nieoficjalny charakter tego mechanizmu ułatwiał budowę relacji patron-klient, ponieważ umożliwiał malezyjskiemu rządowi podporządkowanie się patronowi bez ryzyka strat wizerunkowych na wewnętrznej arenie politycznej. Taka postawa była doceniana przez Chiny na wielu płaszczyznach. Niemal każdej wizycie dyplomatycznej

[929] Oficjalne stosunki dyplomatyczne pomiędzy Malezją i ChRL zostały ustanowione 31 maja 1974 r. podczas historycznej wizyty premiera Tun Abdul Razaka w Pekinie, gdzie spotkał się ze swoim chińskim odpowiednikiem Zhoun Enlaiem. Warto podkreślić, że Malezja była pierwszym państwem ASEAN, które nawiązało stosunki dyplomatyczne z ChRL. Należy również zwrócić uwagę, że doszło do tego niespełna trzy miesiące od chińsko-wietnamskiego starcia o kontrolę nad archipelagiem Paracele, co jest szczególnie istotne w kontekście sporu na Morzu Południowochińskim. Z drugiej jednak strony wciąż wśród malezyjskich decydentów było silne poczucie braku zaufania wobec Pekinu, napędzane podwójny problemem asymetrii i bliskości obu państw. Było to widoczne w działaniach podejmowanych przez Razaka jaki i jego następców, począwszy od Hussein Onna do Mahathira Mohamada przez lata 70-te i 80-te XX wieku. Część z celów Tun Abdul Razaka związanych z normalizacją relacji z Chinami nie zostało osiągniętych, ponieważ nie wzięto pod uwagę „dwutorowej polityki (dual-track policy)" ChRL, zgodnie z którą oddzielnie były prowadzone stosunki międzypaństwowe i osobno międzypartyjne. Skutkiem tej polityki było kontynuowanie wsparcia KPCh dla Komunistycznej Partii Malajów (KPM).

w Chinach towarzyszyły podziękowania za zapoczątkowanie trendu w ASEAN mającego na celu rozwijanie stosunków dyplomatycznych z ChRL. W przeciwieństwie do Filipin i Wietnamu, rząd w Pekinie nie sprzeciwiał się publicznie poszukiwaniom ropy oraz gazu przez Malezję na Morzu Południowochińskim. Ponadto Chiny są głównym partnerem handlowym Malezji i co rzadko spotykane pośród państw Azji Południowo-Wschodniej deficyt handlowy zachodzi po stronie ChRL. Warto również dodać, iż w 2012 r. chińska ambasada w Kuala Lumpur była drugim największym na świecie wystawcą chińskich wiz. Biorąc pod uwagę intensywność i korzyści płynące z relacji między państwami, nie było podstaw, aby Malezja odchodziła od ówczesnej polityki, kładącej nacisk na dyskretną i wyważoną dyplomację wobec Chin. Niemniej jednak rząd w Putrajaya zdawał sobie sprawę z rosnącego potencjału ChRL, dlatego coraz większą rolę odgrywała współpraca z zakresu bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi, żeby nie dopuścić do finlandyzacji przez Pekin. Było to widoczne chociażby na podstawie amerykańskich wizyt portowych w Malezji, których łączna liczba w pierwszej dekadzie XXI wieku nie przekraczała dziesięciu w ciągu roku, natomiast w 2011 r. było ich już aż trzydzieści. Istotną przeszkodę w zacieśnieniu relacji z Waszyngtonem stanowił brak zaufania do Stanów Zjednoczonych pośród malezyjskiego społeczeństwa, zdominowanego przez muzułmanów, które sceptycznie podchodziło do amerykańskich działań na Bliskim Wschodzie, na przykład w Iraku[930].

3.3.1. Chiny jako patron w odniesieniu do polityki na Morzu Południowochińskim

Wbrew pozorom chińska aktywność na spornych obszarach Morza Południowochińskiego mogła najbardziej przyczynić się do zmiany kursu polityki zagranicznej Malezji wobec Chin. Pierwszym przykładem takiej aktywności w 2013 r. były marcowe ćwiczenia chińskiej marynarki wojennej z udziałem czterech statków (niszczyciela rakietowego, dwóch fregat z rakietami kierowanymi oraz statku desantowego) w pobliżu płycizny James (James Shoal), będącej przedmiotem sporu obu państw. Co prawda ćwiczenia nie pogwałciły norm prawa międzynarodowego i nie były przykładem chińskiej asertywności, to jednak wydarzenie było bacznie obserwowane przez malezyjską jednostkę patrolową marynarki wojennej KD Perak[931]. Chińska

[930] S. Lockman, *Why Malaysia isn't afraid of China (for now)*, 24.04.2013, „The Strategist", https://www.aspistrategist.org.au/why-malaysia-isnt-afraid-of-china-for-now/ [dostęp 12.01.2022].
[931] J. Page, *Chinese Ships Approach Malaysia*, 27.03.2013, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887324685104578386052690151508 [dostęp 12.01.2022].

demonstracja siły w najbardziej oddalonym na południe zakątku Morza Południowochińskiego, do którego rości sobie prawa Pekin, powinna wzbudzić niepokój malezyjskich decydentów. Tym bardziej, że w regionie płycizny prowadzone były działania związane z wydobyciem ropy i gazu przez brytyjsko-holenderski koncern petrochemiczny (Royal Dutch Shell) wspólnie z malezyjskim przedsiębiorstwem Petronas. Niemniej jednak na marginesie 2. szczytu ministerialnego w formule ASEAN Plus, do którego doszło pod koniec sierpnia 2013 r. w Brunei, minister obrony Malezji Datuk Seri Hishammuddin Hussein, w wyjątkowo wyrozumiały sposób odniósł się do chińskich ćwiczeń. Stwierdził między innymi, iż chińska marynarka może codziennie patrolować wody w pobliżu Malezji, pod warunkiem, że działania te nie będą prowadzone z zamiarem rozpoczęcia wojny. Minister odwołał się także do czerwcowej propozycji premiera Najiba Razaka dotyczącej zainicjowania wspólnego wydobycia surowców naturalnych ze spornych obszarów w celu zapobiegania konfliktom, a także uniknięcia interwencji „państw spoza regionu" (Stanów Zjednoczonych). Zgodnie z chińskimi oczekiwaniami (spełniając tym samym warunek lojalności klienta wobec patrona), Malezja unikała działań sprzyjających umiędzynarodowieniu sporu na Morzu Południowochińskim, ponieważ chciała uniknąć eskalacji rywalizacji mocarstw (patronów) w regionie. Dlatego preferowanym forum do negocjacji był ograniczony format ASEAN i Chiny, zamiast takich formatów jak Forum Regionalne ASEAN czy Szczyt Azji Wschodniej. Szef malezyjskiego rządu powołał się na precedens wspólnej eksploracji surowców przez Malezję i Tajlandię na spornych obszarach morskich, który jego zdaniem mógł zostać zastosowany na Morzu Południowochińskim. Narracja ministra obrony była korzystna z perspektywy Pekinu, ponieważ umniejszała zagrożenie wynikające z chińskiej aktywności na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, a także sugerowała ograniczenie zaangażowania państw trzecich, takich jak Stany Zjednoczone, będące bezpośrednim rywalem Chin w kontekście rozszerzenia strefy wpływów i budowy patronatu. Co więcej stanowisko Malezji tworzyło podziały wewnętrze w ASEAN, zwłaszcza wśród grupy państw bezpośrednio zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim[932].

Rząd Malezji konsekwentnie opowiadał się publicznie za fundamentalną „rolą cichej dyplomacji – w zapobieganiu konfliktom, powstrzymywaniu działań zbrojnych

[932] *Malaysia splits with ASEAN claimants over South China Sea threat*, 29.08.2013, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2013/08/29/malaysia-splits-with-asean-claimants-over-south-china-sea-threat/516387 [dostęp 12.01.2022].

i pokojowemu rozwiązywaniu sporów", na co wyraźnie zwrócił uwagę premier Razak w swoim wystąpieniu w malezyjskim Instytucie Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (Institute Of Strategic & International Studies, ISIS) w listopadzie 2013 r.[933] Rok później, podczas konferencji prasowej na marginesie szczytu APEC, Najib Razak poinformował, że w dwustronnej rozmowie z prezydentem ChRL, Xi Jinping stanowczo poparł malezyjską strategię, stwierdzając, iż „podejście Malezji oparte na cichej dyplomacji, kładącej główny nacisk na dyskusję, a nie konfrontację" jest najlepszym sposobem na sprostanie wyzwaniom wokół Morza Południowochińskiego. Ocena polityki zagranicznej Malezji przez chińskiego przywódcę, a także publiczna deklaracja premiera Razaka w tej sprawie świadczyła o dużym stopniu zależności i kontroli politycznej przez rząd w Pekinie. Wyraźne korzyści płynące z dwustronnej współpracy ekonomicznej stanowiły zachętę dla malezyjskiego rządu, aby realizował politykę zagraniczną sprzyjającą interesom Pekinu. Było to tym łatwiejsze, że Malezja kontroluje 8 z 11 obiektów na Morzu Południowochińskim, do których rości sobie prawa, natomiast kolejne 3 są pod kontrolą Wietnamu i Filipin. Stąd zagrożenie dla malezyjskich interesów strategicznych na spornych obszarach ze strony ChRL było najmniejsze spośród trzech państw Azji Południowo-Wschodniej, będących przedmiotem badań[934].

Relatywnie niski poziom zagrożenia nie oznaczał jednak całkowitego braku asertywnych działań Chin w obrębie wyłącznej strefy ekonomicznej Malezji. W rzeczywistości do jej nasilenia doszło w 2013 r., począwszy od marcowych manewrów chińskiej marynarki wojennej. Podczas parlamentarnego przesłuchania, do którego doszło w marcu 2014 r., członek gabinetu premiera, Shahidan Kassim zeznał, że od 2011 r. statki Marynarki Wojennej Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej naruszały strefę morską kraju na Morzu Południowochińskim średnio raz w roku. Jednak w 2013 r. zjawisko nasiliło się w obrębie wyłącznej strefy ekonomicznej w pobliżu płycizn James, South Luconia (South Luconia Shoal) oraz North Luconia (North Luconia Shoal). Do lutego 2014 r. zarejestrowano siedem przypadków wtargnięcia przez łącznie 16 jednostek należących do marynarki wojennej oraz chińskiego nadzoru morskiego (China Maritime Surveillance). Z kolei do pierwszego incydentu polegającego na wkroczeniu na

[933] N. Razak, *Keynote Speech at the Dialogue on Diversity, Diplomacy and Peace*, 11.11.2013, „ISIS Focus", https://isis.org.my/wp-content/uploads/2013/12/files_IF_2013_IF11_IF11_3.pdf [dostęp 12.01.2022].

[934] *Chinese president praises Malaysia's quiet diplomacy on South China Sea issues*, 11.11.2014, „Borneo Post", https://www.theborneopost.com/2014/11/11/chinese-president-praises-malaysias-quiet-diplomacy-on-south-shina-sea-issues/ [dostęp 12.01.2022].

malezyjskie wody statków chińskiej straży przybrzeżnej doszło czwartego września 2013 r.[935] Mimo tego, oba państwa podniosły miesiąc później rangę stosunków bilateralnych do kompleksowego partnerstwa strategicznego (comprehensive strategic partnership), w ramach wizyty prezydenta Xi Jinpinga w Malezji. Liderzy obu państw zobowiązali się do wzmocnienia współpracy z zakresu obrony jak i wymiany handlowej. Warto dodać, że do spotkania doszło zaledwie kilka dni po tym jak amerykański prezydent Barack Obama odwołał swoją tygodniową podróż po Azji Południowo-Wschodniej, w ramach której miał odwiedzić między innymi Malezję. Rywalizacja między Chinami i Stanami Zjednoczonymi nabierała dynamiki, dlatego nawet takie symboliczne wydarzenia miały duże znaczenia, zwłaszcza w kontekście założeń typologii relacji patron-klient[936]. Podniesienie rangi stosunków dwustronnych pomiędzy ChRL i Malezją było elementem wdrażania chińskiej strategii w ramach dyplomacji peryferyjnej. Choć konsolidacja partnerstwa pokazywała dużą odporność bilateralnych powiązań, nie były one wystarczająco silne, żeby całkowicie wyeliminować narastające poczucie niepewności, zwłaszcza w domenie morskiej. Rząd w Putrajaya konsekwentnie wdrażał inicjatywy mające podnieść zdolności wojskowe na Morzu Południowochińskim. Nie bez znaczenia pozostawały także przedsięwzięcia kolektywne z udziałem ASEAN i innych formatów. Największe korzyści mogło jednak przynieść umiejętne balansowanie między rywalizującymi mocarstwami, konkurującymi o wpływy w regionie i pozycję patrona[937].

Coraz większe zainteresowanie chińskiego rządu obszarem Morza Południowochińskiego w pobliżu Malezji jak i rozbudowa sztucznych wysp, nie odbiło się na postawie malezyjskiego premiera. Najib Razak kontynuował swoją prochińską politykę, która była szczególnie widoczna w sferze deklaratywnej. Jeszcze w 2014 r., w artykule opublikowanym zarówno w prasie chińskiej (*People's Daily*) jak i malezyjskiej (*New Straits Times*) premier przyznał, że Chiny „wyłoniły się ponownie jako wielkie mocarstwo w nowym, wielobiegunowym porządku światowym", podkreślając jednocześnie swoje uznanie dla Chin jako wielkiego mocarstwa oraz

[935] E. Noor, *Understanding Malaysia's Approach to the South China Sea Dispute*, [w:] *In the Wake of Arbitration*, M. Hiebert, G. B. Poling, C. Cronin (red.), CSIS/Rowman & Littlefield, Lanham 2017, s. 22-23.
[936] Yantoultra Ngui, *China elevates Malaysia ties, aims to triple trade by 2017*, 04.10.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-china-idUSBRE99304020131004 [dostęp 12.01.2022].
[937] B. Hellendorff, *'Coopetition' and Risk Tolerance in the South China Sea: Indonesia and Malaysia's Middle Power Strategies*, [w:] *Power Politics in Asia's Contested Waters*, E. Fels, T. Vu (red.), Springer, London 2016, s. 310-311.

chińskiej wizji wielobiegunowego porządku światowego[938]. Styl jak i treść stanowiska wskazują, że szef rządu Malezji zaakceptował nadrzędną rolę ChRL w regionie i co za tym idzie usytuował państwo w roli podrzędnej wobec chińskiej mocarstwowości. Co więcej Razak argumentował, iż „obecna trajektoria globalnej wielobiegunowości będzie kontynuowana", w związku z czym obecny hegemon (Stany Zjednoczone) powinien wziąć pod uwagę interesy nowych supermocarstw w taki sposób, aby odzwierciedlały ich preferencje i interesy. Przedstawił w ten sposób malezyjskie skłonności związane z renegocjacją regionalnego układu sił w dobie ewoluującego krajobrazu strategicznego, w którym władza i wpływy są bardziej równomiernie rozłożone dla możliwości pokojowego zarządzania sytuacją w regionie[939]. Podobnie jak były premier Mahathir Mohamad na przykładzie „azjatyckich wartości"[940], Najib Razak przyznał w 2015 r., że Chiny i Malezja mają podobną wizję, gdzie w przypadku tego pierwszego jest to „chiński sen" oparty na dobrobycie gospodarczym, pokoju i szczęściu, natomiast w przypadku drugiego jest to „wizja 2020 (Vision 2020)", której celem jest budowa rozwiniętego kraju o wysokich dochodach, odgrywającego większą rolę w promowaniu pokoju na świecie. Szef malezyjskiego rządu włączył się w utrwalanie chińskiej narracji mówiącej o jednorodności koncepcji „chińskiego snu" i „światowego snu". Zgodnie z tym oficjalnym przekazem, Malezja obarczyła „stare mocarstwo" (Stany Zjednoczone) odpowiedzialnością za niestabilna sytuację w regionie oraz konfrontacyjne nastroje[941]. Był to wyraz daleko idącej solidarności międzynarodowej skupiającej się na sytuacji w Azji Południowo-Wschodniej, czyli bezpośrednich peryferiach ChRL. Ponadto w kontekście istotnej dla relacji patron-klient perspektywy percepcji zagrożenia, warto podkreślić, że premier Malezji obwinił Stany Zjednoczone za destabilizację regionu poprzez realizację polityki zorientowanej na utrzymanie hegemonii w Azji Południowo-Wschodniej. Głównym źródłem zagrożenia były zatem amerykańskie działania, których

[938] N. Razak, *Malaixiya zongli renmin ribao kan wen: Ma zhong youyi hengjiu bu bian* [Malezyjski premier opublikował artykuł w Dzienniku Ludowym: Przyjaźń malezyjsko-chińska będzie trwać wiecznie], 30.05.2014, „Dziennik Ludowy", http://world.people.com.cn/n/2014/0530/c1002-25084014.html [dostęp 12.12.2021].

[939] Wywiad swobodny przeprowadzony z prof. Huang Haitao podczas wizyty badawczej w Chinach na Uniwersytecie Nankai (13.12.2019).

[940] Mahathir Mohamad nie ufał na początku lat 90-tych XX wieku okcydentalnym wartościom i instytucjom, a w swojej polityce opierał się na „azjatyckich wartościach", co było przedmiotem podziwu chińskich decydentów. Politycy obu państw mieli podobne poglądy na takie obszary jak porządek i stabilność w regionie, wzrost ekonomiczny, nacjonalizm, a także łączyły ich antyzachodnie sentymenty. Na ten okres przypada również rozpoczęcie głębokiego zaangażowania we współpracę ekonomiczną z Chinami. Więcej na ten temat zob. M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit., s. 333, 372-373.

[941] P. Kreuzer, *A Comparison of Malaysian and Philippine Responses to China in the South China Sea*, „The Chinese Journal of International Politics" 2016, vol. 9, no. 3, s. 269-270.

celem było zachowanie swojej dominującej pozycji, a nie chińska aktywność na Morzu Południowochińskim. Środkiem zapobiegawczym lub minimalizującym zagrożenie dla bezpieczeństwa było wejście pod patronat ChRL, aby wzmocnić pozycję Pekinu względem Waszyngtonu i doprowadzić do wyrównania potencjałów pomiędzy mocarstwami. W podobnym tonie wypowiadali się również przedstawiciele kręgów naukowych, jak na przykład ówczesny dyrektor malezyjskiego Instytutu Studiów Strategicznych i Międzynarodowych. Niemniej jednak dużo większe znaczenie miało stanowisko dowódcy sił zbrojnych generała Tan Sri Zulkifeli Mohd Zina. Co prawda w znacznie mniej otwarty sposób od dyrektora ISIS, ale przyłączył się do krytyki Stanów Zjednoczonych. Wskazał na zagrożenie płynące z amerykańskiego zaangażowania na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, które może doprowadzić do niepotrzebnych prowokacji, a nawet utrudnić postępy w negocjacjach pomiędzy stronami sporu. Zwrócił także uwagę na fakt, iż Stany Zjednoczone nie są bezpośrednio zaangażowane w spory na Morzu Południowochińskim, co było głównym argumentem w lobbingu Pekinu na forum ASEAN, żeby nie dopuszczać państw trzecich do rozmów na temat sytuacji na spornych obszarach. W kontekście chińskiej aktywności w archipelagu Spratly, generał Tan Sri Zulkifeli Mohd Zin posunął się nawet do postawienia hipotezy, że jest to odpowiedź Pekinu na amerykańską inicjatywę zwiększonego zaangażowania w Azji - *zwrotu ku Azji*[942].

Prochińska polityka zagraniczna premiera Razaka, oparta na ustępstwach i solidarności międzynarodowej, sprzyjająca interesom ChRL nie doprowadziła do zaprzestania prowokacyjnych akcji ze strony chińskiej straży przybrzeżnej. Na początku czerwca 2015 r. kolejny raz pojawiła się kwestia obecności chińskiej straży przybrzeżnej na malezyjskich wodach, tym razem w pobliżu płycizn Luconia (Luconia Shoals) oddalonych zaledwie 84 mile morskie od wybrzeża Sarawak. Informacje na temat incydentu zostały upublicznione podczas konferencji prasowej przez członka gabinetu premiera Shahidana bin Kassima. Obecność statku Haijing (CCG-1123) została wykryta podczas lotu zwiadowczego, a uzyskane zdjęcia chińskiej jednostki zostały opublikowane. Reakcją rządu na incydent było złożenie oficjalnej skargi bezpośrednio do Pekinu. Ponadto wprowadzono stały monitoring aktywności chińskiej straży przybrzeżnej przez marynarkę wojenną oraz malezyjską agencję ds. egzekwowania przepisów morskich (Malaysian Maritime Enforcement Agency, MMEA), „aby

[942] Ibidem, s. 270.

zagwarantować suwerenność kraju". Shahidan Kassim podkreślił, że płycizny nie są przedmiotem sporów terytorialnych, a incydent polega na naruszeniu malezyjskich wód przez obcą jednostkę bez uzyskania wcześniejszej zgody. Zapowiedział także poruszenie tego tematu przez Najiba Razaka przy najbliższej rozmowie z przewodniczącym Xi Jinpingiem. W porównaniu do wcześniejszych incydentów można w tym wypadku mówić o pewnym zaostrzeniu retoryki, ale nie było mowy o radykalnych zmianach polityki wobec Pekinu w kwestiach związanych z Morzem Południowochińskim. Rząd nie potępił publicznie chińskich działań, a jednostki marynarki wojennej i MMEA nie posunęły się do wejścia w bezpośrednią interakcję z chińską strażą przybrzeżną. Oprócz tego istniało ryzyko, że bardziej zdecydowane kroki mogą doprowadzić do działań odwetowych, zarówno na morzu jak i w innych obszarach, takich jak współpraca gospodarcza[943]. Nie zmieniało to jednak faktu, że Chiny konsekwentnie zwiększały presję na Malezji w sprawie płycizn Luconia począwszy od sierpnia 2013 r. Dlatego „specjalne relacje" między Chinami i Malezją, na które często powoływali się decydenci obu państw, zdaje się być jednostronna, a taki właśnie charakter mają stosunki patron-klient. Mimo doniesień o złożeniu protestu dyplomatycznego, chiński ambasador w Kuala Lumpur, Huang Huikang, zajął lekceważące stanowisko, zgodnie z którym nie otrzymał kanałami dyplomatycznymi żadnej noty z protestem. Zbagatelizował również całą sytuację w rejonie płycizn, określając działania chińskiej straży przybrzeżnej w tym regionie „normalną praktyką"[944].

3.3.2. Współpraca i konfrontacja w zakresie bezpieczeństwa

Zwiększona aktywność chińskiej floty nie odbiła się na procesie zacieśniania współpracy w obszarze bezpieczeństwa, zainicjowanym w 2012 r. pierwszymi konsultacjami obu państw z zakresu obrony i bezpieczeństwa w Kuala Lumpur. Jeszcze pod koniec października 2013 r. minister obrony Hishammuddin Hussein, spotkał się w Chinach ze swoim odpowiednikiem, z którym uzgodnił inaugurację wspólnych ćwiczeń militarnych (z silnym komponentem morskim) w 2014 r., na podstawie protokołu ustaleń w sprawie współpracy w obszarze obrony podpisanego w 2005 r.

[943] P. Parameswaran, *Malaysia Responds to China's South China Sea Intrusion*, 09.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/malaysia-responds-to-chinas-south-china-sea-intrusion/ [dostęp 12.12.2021].
[944] M. Goh, *Malaysia Urged to Toughen Stance Over China Vessels in Disputed Sea*, 11.06.2015, „Channel News Asia", http://www.channelnewsasia.com/news/asiapacific/malaysia-urged-to-toughen/1908948.html [dostęp 12.12.2021].

Ustalenia były szczególnie istotne z uwagi na fakt, że zaledwie dwa tygodnie przed spotkaniem ministrów obrony strona malezyjska zapowiedziała plan budowy nowej bazy wojskowej w mieście Bintulu, oddalonym zaledwie o 60 mil morskich od płycizny James, w pobliżu której chińska marynarka wojenna przeprowadziła manewry w marcu 2013 r. Zapowiedź ćwiczeń militarnych z Chinami oprócz wzmocnienia współpracy dwustronnej, przyczyniła się jednocześnie do pogłębienia podziałów w ASEAN. Zwłaszcza pośród państw członkowskich najbardziej zaangażowanych w sytuację na Morzu Południowochińskim. Malezja coraz bardziej oddalała się od Filipin i Wietnamu, których polityka była dużo bardziej konfrontacyjna. Dzięki temu Pekin realizował w ramach patronatu dwa cele jednocześnie, pogłębiał zależność Malezji od Chin (w kluczowej domenie bezpieczeństwa) oraz utrudniał konsolidację wewnątrz stowarzyszenia (przeciwdziałając umiędzynarodowieniu sporów)[945].

Preferowana przez rząd w Kuala Lumpur „cicha dyplomacja" kolejny raz została wystawiona przez rząd w Pekinie na próbę w styczniu 2014 r., kiedy trzy statki marynarki wojennej (jednostka desantowa oraz dwa niszczyciele) pojawiły się w pobliżu płycizny James. Podobnie jak rok wcześniej, załoga statków złożyła przysięgę, w której zobowiązała się do ochrony suwerenności Zengmu Ansha (chińska nazwa płycizny). Symboliczny gest miał posłużyć przede wszystkim propagandzie krajowej, ale z perspektywy Malezji stanowił bezpośrednie podważenie roszczeń terytorialnych. Malezyjskie ministerstwo spraw zagranicznych – oficjalnie – nie odniosło się do sprawy, zgodnie z przyjętą strategią. Tymczasem rzecznik chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych podważył przyjętą przez rząd w Putrajaya pozycję, ponieważ podkreślił „niepodważalną suwerenność" nad płycizną i zaprzeczył, jakoby wpłynął jakikolwiek oficjalny protest ze strony Malezji w sprawie aktywności marynarki wojennej ChRL. Pekin postawił malezyjskich decydentów w trudnej sytuacji, co można przypisać chińskiej percepcji relacji z pozycji siły lub dwóch aktorów o nierównym statusie. Stanowcze deklaracje chińskiego rządu doprowadziły do zwiększonego zainteresowania sprawą mediów oraz ambiwalentnej reakcji ze strony Malezji. Na szczególną uwagę zasługuje stanowisko ówczesnego dowódcy malezyjskiej marynarki wojennej z 29 stycznia 2014 r. Admirał Tan Sri Abdul Aziz Jaafar zaprzeczył doniesieniom o ćwiczeniach chińskiej floty w okolicach płycizny James, dodając, że odnotowano

[945] A. Panda, *China and Malaysia To Hold Maritime Exercises: What Gives?*, 15.11.2013, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2013/11/china-and-malaysia-to-hold-maritime-exercises-what-gives/ [dostęp 12.01.2022].

obecność chińskich jednostek 1000 mil morskich od wyłącznej strefy ekonomicznej Malezji. Niecały miesiąc później dowódca sił zbrojnych, generał Tan Sri Zulkifeli Mohd Zin potwierdził na konferencji prasowej, że chińskie statki „zabłądziły na malezyjskie wody", w trakcie realizowania tzw. nieszkodliwego przepływu (innocent passage), o którym poinformowano na oficjalnej stronie internetowej chińskiej marynarki wojennej. Kluczowe znaczenie miało nawiązanie do nieszkodliwego przepływu, uregulowanego przez prawo międzynarodowe (UNCLOS), co wiązało się z legitymizacją chińskich działań[946].

Usprawiedliwianie działań Chin, przynajmniej w oficjalnych stanowiskach, nie przeszkodziło w udziale malezyjskiej delegacji w spotkaniu na Filipinach poświęconemu sytuacji na Morzu Południowochińskim, zorganizowanym w lutym 2014 r. Biorąc pod uwagę „cichą dyplomację" Malezji, był to niewątpliwy sukces, że udało się zgromadzić przedstawicieli z trzech głównych państw ASEAN bezpośrednio zaangażowanych w spory, choć do pełnej jedności zabrakło delegacji z Brunei[947]. Zaangażowanie Malezji w filipińską inicjatywę wypracowania spójnej strategii wobec Chin na Morzu Południowochińskim nie spotkało się z reperkusjami ze strony Pekinu. Zdecydowanie większy wpływ na stosunki dwustronne miała katastrofa samolotu MH370 na początku marca, która przyczyniła się do napięć, podsycanych przede wszystkim przez nastroje społeczne, na linii Kuala Lumpur-Pekin, mimo wyraźnie uległej postawy malezyjskiego rządu.

Sytuacji z pewnością nie pomogła wizyta w Malezji amerykańskiego prezydenta Baracka Obamy pod koniec kwietnia 2014 r. Tym bardziej, że przy okazji pierwszej od czterdziestu ośmiu lat wizyty amerykańskiego prezydenta w Malezji, liderzy obu państw podjęli decyzję o podniesieniu rangi stosunków dwustronnych do kompleksowego partnerstwa (comprehensive partnership)[948]. W kontekście wizyty prezydenta na uwagę zasługuje aspekt współpracy między państwami w sektorze bezpieczeństwa. Waszyngton liczył na zacieśnienie stosunków z Malezją, którą Pentagon określił „kluczowym graczem w Azji Południowo-Wschodniej". O wadze jaką Stany Zjednoczone przywiązywały do

[946] C. A. Thayer, *'Speak Softly and Carry a Big Stick': What is Malaysia Playing At?*, 28.02.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/03/speak-softly-and-carry-a-big-stick-what-is-malaysia-playing-at/ [dostęp 12.01.2022].

[947] J. Gomez, *Philippines asks neighbors to join case vs. China*, 28.02.2014, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2014/02/28/1295521/philippines-asks-neighbors-join-case-vs-china [dostęp 12.12.2021].

[948] *Joint Statement By President Obama And Prime Minister Najib Of Malaysia*, 27.04.2014, Biały Dom, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/27/joint-statement-president-obama-and-prime-minister-najib-malaysia-0 [dostęp 12.12.2021].

współpracy z tym państwem miały świadczyć statystyki, zgodnie z którymi obie strony realizowały rocznie ponad 100 różnych aktywności w obszarze bezpieczeństwa. Malezja reprezentowała jednak zdecydowanie bardziej powściągliwą postawę, umniejszającą stopień zaangażowania w tym zakresie. Zarówno w mediach jak i oficjalnych oświadczeniach decydentów rzadko zwracano uwagę na wspólne inicjatywy, co było podyktowane uwarunkowaniami społecznymi (dominacja ludności muzułmańskiej) jak i wieloletnią percepcją amerykańskiego zaangażowania w regionie oraz kwestiami ideologicznymi. Odzwierciedlają to chociażby wizyty portowe amerykańskich statków i łodzi podwodnych, które najczęściej wpływają do portów w Sarawak z dala od dużych ośrodków miejskich i uwagi publicznej. Dodatkowym argumentem za taką postawą była także chęć uniknięcia antagonizowania rządu w Pekinie[949].

Współpraca dotycząca bezpieczeństwa była w równie dużym stopniu przedmiotem zainteresowania ChRL. Na zakończenie azjatyckiej konferencji połączonej z wystawą o tematyce zbrojeniowej (Defence Services Asia Exhibition and Conference) zorganizowanej w kwietniu 2014 r. w Kuala Lumpur, minister obrony Hishammudin ujawnił, że rząd współpracuje ze stroną chińską nad protokołem ustaleń z zakresu współpracy w obszarze obronności, który miał zinstytucjonalizować handel uzbrojeniem. Miesiąc później podczas wizyty premiera Razaka w Chinach wydano wspólny komunikat potwierdzający podpisanie międzyrządowego protokołu o współpracy w obszarach obronności, nauki, technologii i przemysłu. Doszło również do popisania innego ważnego dokumentu pomiędzy malezyjską firmą Aneka Bekal oraz chińską Aerospace Long-March International Trade, w którym ta ostatnia złożyła ofertę sprzedaży systemu pocisków średniego zasięgu ziemia-powietrze (LY-80 Medium Range Surface to-Air Missile, MRSAM) o zasięgu 50 km, obejmującą także transfer technologii. Specjaliści zgodnie prognozowali, że gdyby transakcja zakupu przez Malezję sytemu rakietowego od Chin doszła do skutku byłby to prawdziwy przełom we współpracy z zakresu bezpieczeństwa między państwami (do zakupu jednak nigdy nie doszło)[950].

Pod koniec grudnia 2014 r. oba państwa przeprowadziły pierwsze dwustronne ćwiczenia wojskowe o kryptonimie *Peace and Friendship 2014* w formule symulacyjnej, w których wzięło udział 22 przedstawicieli malezyjskich sił zbrojnych i 21 chińskich sił

[949] Wywiad swobodny przeprowadzony z prof. Yeoh Kok Khengiem podczas wizyty badawczej w Malezji na Uniwersytecie Malaya (01.03.2019).
[950] Ngeow Chow Bing, *Comprehensive Strategic Partners but Prosaic Military Ties: The Development of Malaysia-China Defence Relations 1991-2015*, „Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs" 2015, vol. 37, no. 2, s. 291.

zbrojnych. Największy nacisk położono na takie zagadnienia jak wspólne misje poszukiwawcze i ratownicze, a także pomoc humanitarna i wsparcie w przypadku katastrof. Inicjatywa była szczególnie istotna, ponieważ stanowiła zwieńczenie „Roku przyjaźni chińsko-malezyjskiej" w ramach 40. rocznicy nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych, przyćmionej przez katastrofę lotniczą z początku marca[951].

W lutym 2015 r. malezyjski rząd odkrył na podstawie zdjęć satelitarnych obecność jednostki chińskiej straży przybrzeżnej na wodach w pobliżu rafy koralowej Luconia Breakers, znajdujących się w obrębie wyłącznej strefy ekonomicznej kraju. Statek był zakotwiczony przez dłuższy okres czasu, co w przeciwieństwie do krótkotrwałego patrolu stanowiło większe zagrożenie. Tym bardziej, że w odległości 30 km od rafy przechodziła rura malezyjskiego gazociągu prowadząca do naturalnych morskich pól gazowych. Powyższe okoliczności przyczyniły się do wysłania w rejon rafy statku marynarki wojennej klasy Kedah[952]. Miesiąc później wiceminister spraw zagranicznych Abdul Rahim Bakri poinformował o zainicjowaniu zmian proceduralnych w malezyjskim sektorze obrony w celu zwiększenia zdolności w realizacji misji zwiadowczych i obserwacyjnych, stanowiących podstawową reakcję operacyjną na incydenty na morzu[953]. Obecność chińskiej straży przybrzeżnej na malezyjskich wodach nie odbiła się negatywnie na mechanizmie konsultacyjnym w zakresie obronności i bezpieczeństwa między państwami, którego pierwsze obrady odbyły się we wrześniu 2012 r. Wręcz przeciwnie, w maju 2015 r. odbyły się drugie obrady tego mechanizmu, co należy uznać za przełomowe osiągnięcie, biorąc pod uwagę fakt, że miały być realizowane raz w roku. Na tak długą przerwę złożyło się kilka czynników. W 2013 r. malezyjski rząd był zaangażowany w przedsięwzięcia związane z krajowymi wyborami, natomiast 2014 r. był wypełniony dużą liczbą dwustronnych inicjatyw z okazji obchodów 40. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych. Do tego należy również dodać niespodziewane komplikacje w postaci katastrofy lotu MH370, która przyczyniła się do wyraźnych napięć na linii Kuala Lumpur-Pekin[954].

[951] P. Parameswaran, *Malaysia, China Begin First Joint Military Exercise*, 24.12.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/12/malaysia-china-begin-first-joint-military-exercise/ [dostęp 12.01.2022].
[952] V. R. Lee, *South China Sea: Satellite Images Show Pace of China's Subi Reef Reclamation*, 19.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/south-china-sea-satellite-images-show-pace-of-chinas-subi-reef-reclamation/ [dostęp 12.01.2022].
[953] S. Bentley, *Malaysia's "Special Relationship" with China and the South China Sea: Not So Special Anymore*, 31.07.2015, „The ASEAN Forum", https://theasanforum.org/malaysias-special-relationship-with-china-and-the-south-china-sea-not-so-special-anymore/#3 [dostęp 12.01.2022].
[954] Ngeow Chow Bing, *Comprehensive Strategic Partners but Prosaic Military Ties…*, op. cit., s. 292-293.

3.3.3. Sprawa Morza Południowochińskiego na agendzie ASEAN

W 2015 r. uwaga stron sporu na Morzu Południowochińskim skupiła się przede wszystkim na chińskich działaniach związanych z rekultywacją terenu na spornych obszarach, mających na celu utworzenie tzw. *sztucznych wysp*. Działania wzbudziły szczególnie silny sprzeciw ze strony Filipin, czemu dał wyraz minister spraw zagranicznych Albert del Rosario pod koniec kwietnia podczas szczytu ASEAN. Minister argumentował, że brak podjęcia przez stowarzyszenie skutecznych kroków wobec ChRL, mających na celu ograniczenie rozbudowy sztucznych wysp przyczyni się do podważenia centralności, jedności i wiarygodności ASEAN. Biorąc pod uwagę fakt, że prezydencję w ASEAN w 2015 r. sprawowała Malezja, postulaty szefa filipińskiej dyplomacji były przede wszystkim skierowane właśnie do Malezji, co stawiało rząd w Putrajaya w trudnej sytuacji z uwagi na utrzymywanie umiarkowanego stanowiska. Minister spraw zagranicznych Malezji Anifah Aman odrzucił wezwanie Filipin do postawienia Chinom ultimatum przez ASEAN, ograniczając się jedynie do stwierdzenia, że byłoby „ogromnie docenione", gdyby rząd w Pekinie podjął decyzję o wstrzymaniu prac rekultywacyjnych i zasiadł do rozmów z państwami członkowskimi ASEAN w celu omówienia problemu. Wyważone podejście malezyjskiego rządu w relacjach dwustronnych nie odbiło się jednak na treści oświadczenia z 26. szczytu ASEAN, w którym zawarto wyjątkowo ostre - jak na stowarzyszenie - sformułowania pod adresem Chin. Do tamtej pory był to pierwszy przypadek tak zdecydowanej krytyki chińskiej polityki na Morzu Południowochińskim. Równie ostre stanowisko zajęli wysocy przedstawiciele amerykańskiego rządu, którzy oskarżyli Pekin o militaryzację sporu, destabilizację regionu, podważanie międzynarodowych norm i zasad oraz naruszenie postanowień „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" z 2002 r. Waszyngton wykorzystał chińskie działania mające na celu konsolidację wpływów na spornych obszarach do podsycenia obaw państw Azji Południowo-Wschodniej, żeby to ChRL stała się głównym źródłem zagrożenia. W ten sposób zwiększenie amerykańskiej obecności w regionie w ramach *zwrotu ku Azji* uzyskałoby większe poparcie i pomogłoby w rywalizacji pomiędzy mocarstwami[955].

Na przełomie lipca i sierpnia odbyła się kolejna seria spotkań w ramach ASEAN pod przewodnictwem Malezji, w trakcie których doszło do kilku postępów. Z uwagi na

[955] I. Storey, *China's Terraforming in the Spratlys: A Game Changer in the South China Sea?*, 23.06.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2015_29.pdf [dostęp 12.12.2021].

wysoką temperaturę sporów na Morzu Południowochińskim w tym okresie, malezyjski rząd zainicjował rozmowy na temat sytuacji na Morzu Południowochińskim. Dzięki nim udało się między innymi dojść do porozumienia w sprawie stworzenia „gorącej linii" pomiędzy ministerstwami spraw zagranicznych państw ASEAN i Chinami, żeby szybciej i skuteczniej reagować na kryzysowe sytuacje (warto zaznaczyć, że tylko Filipiny i Wietnam posiadały podobne linie z Chinami na szczeblu marynarek wojennych od 2014 r.)[956]. Wspólne oświadczenie z 48. szczytu ministrów spraw zagranicznych ASEAN, świadczyło o tym, że Malezja nie ingeruje w narrację stowarzyszenia, ponieważ znowu pojawiły się zapisy świadczące o poważnym zaniepokojeniu państw członkowskich sytuacją na Morzu Południowochińskim, a w szczególności rekultywacją terenu prowadzącą do wzrastania napięć i w konsekwencji destabilizacji regionu[957]. Minister spraw zagranicznych Malezji Anifah Aman ogłosił również, że udało się osiągnąć „znaczący postęp w sprawie Kodeksu Postępowania". Miał on polegać na wypracowaniu konsensusu w sprawie negocjacji na temat ram, struktury, poszczególnych elementów, a także sposobu rozwiązywania skomplikowanych zagadnień związanych z Kodeksem Postępowania[958]. Brak jakichkolwiek konkretnych ustaleń świadczył o wykorzystaniu przez Pekin negocjacji nad kodeksem do uzyskania czasu potrzebnego do konsolidacji własnych wpływów na spornych obszarach Morza Południowochińskiego (budowa sztucznych wysp i rozwój infrastruktury). Negocjacje dawały także możliwość podsycania podziałów wewnątrz ASEAN oraz blokowanie niewygodnych regulacji, jak całkowity zakaz realizacji manewrów wojskowych na Morzu Południowochińskim[959]. Strona chińska podjęła inicjatywę obniżenia temperatury sporu, dlatego na konferencji prasowej po spotkaniu ze swoimi odpowiednikami z ASEAN, Wang Yi przedstawił trzypunktowy plan zachowania pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim, zgodnie z którym:

---

[956] *China, Southeast Asia to set up hotline for South China Sea issues*, 31.07.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-asean-malaysia-hotline-idUSKCN0Q51N220150731 [dostęp 12.12.2021].

[957] *Joint Communiqué 48th ASEAN Foreign Ministers Meeting Kuala Lumpur, Malaysia 4th August 2015*, 06.08.2015, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, https://asean.org/joint-communique-48th-asean-foreign-ministers-meeting-kuala-lumpur-malaysia-4th-august-2015/ [dostęp 12.12.2021].

[958] *Minister: Asean, China to negotiate code of conduct for South China Sea disputes*, 31.07.2015, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2015/07/31/minister-asean-china-to-negotiate-code-of-conduct-for-south-china-sea-dispu/943609 [dostęp 12.12.2021].

[959] A. Panda, *For the ASEAN-China South China Sea Code of Conduct, Ninth Time Isn't the Charm*, 01.08.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/08/for-the-asean-china-south-china-sea-code-of-conduct-ninth-time-isnt-the-charm/ [dostęp 12.12.2021].

- państwa z regionu Morza Południowochińskiego powinny w pełni implementować „Deklarację o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim", przyspieszyć konsultacje na Kodeksem Postepowania oraz aktywnie poszukiwać środków służących do zarządzania ryzykiem w przypadku kryzysowych sytuacji morskich,
- państwa spoza regionu powinny wspierać wyżej wymienione działania i powstrzymać się od podejmowania jakichkolwiek akcji prowadzących do powstawania napięć i komplikacji sytuacji w regionie,
- wszystkie państwa powinny zobowiązać się do korzystania i utrzymania swobody żeglugi i przelotów na Morzu Południowochińskim zgodnie z prawem międzynarodowym[960].

Wszystkie wyżej wymienione regulacje były niejednokrotnie przedmiotem debat państw regionu, co jednak nie wpłynęło na całkowite wyeliminowanie incydentów zagrażających bezpieczeństwu na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Po raz kolejny strona chińska chciała narzucić własną wizję, której - w domyśle - powinny podporządkować się pozostałe państwa. Wang Yi najprawdopodobniej zdecydował się na ten krok, ponieważ chciał wykorzystać sprzyjające warunki związane z prezydencją Malezji w ASEAN oraz tego, że spotkanie odbyło się w Kuala Lumpur[961].

Zaostrzająca się rywalizacja amerykańsko-chińska, a także napięcia na Morzu Południowochińskim sprawiły, że państwa Azji Południowo-Wschodniej przedsięwzięły własne środki ostrożności. Malezja podjęła się kontynuacji propozycji przedstawionej przez Brunei w 2013 r. na temat utworzenia gorącej linii pomiędzy ministerstwami obrony państw członkowskich ASEAN. Porozumienie w tej sprawie zawarto podczas ministerialnego szczytu w Kuala Lumpur na początku listopada 2015 r. Bezpośrednie łącze komunikacyjne (direct communication link, DCL) miało przyspieszyć reakcję resortów obrony w przypadku kryzysów morskich, żeby nie dopuścić do eskalacji. Z perspektywy rywalizacji mocarstw warto zwrócić uwagę na stanowisko malezyjskiego ministra obrony Hishammuddina Husseina, które przedstawił na konferencji prasowej po zakończeniu ministerialnego szczytu. Na pytanie odnośnie amerykańskich misji FONOP,

[960] *Wang Yi tichu "weihu Nan Hai heping wending san dian changyi"* [Wang Yi przedstawił „Trzypunktową inicjatywę utrzymania pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim"], 05.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201508/t20150805_7985277.shtml [dostęp 12.01.2022].
[961] Ibidem.

odpowiedział, iż każde działania przyczyniające się do destabilizacji regionu nie są mile widziane. Podkreślił przy tym, że przyszłość regionu nie powinna być kształtowana przez obce państwa[962]. Minister utrzymywał główną linię polityki zagranicznej rządu Najiba Razaka, sprzyjającej Chinom w rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi w obszarze bezpieczeństwa. W przypadku Malezji nie zachodziło zatem do dwugłosu, który był wyraźnie widoczny w przypadku administracji Rodrigo Duterte na Filipinach. Należy zwrócić uwagę, że resort obrony nie ograniczał się tylko i wyłącznie do sfery deklaratywnej. W 2015 r. podjęto serię interakcji dwustronnych, mających na celu zacieśnienie współpracy w obszarze bezpieczeństwa. Przełomowym wydarzeniem były manewry morskie zrealizowane w Cieśnienie Malakka o kryptonimie *Peace and Friendship 2015*. Były to na tamten czas największe ćwiczenia bilateralne pomiędzy Chinami i państwem członkowskim ASEAN. Wzięło w nich udział 2200 osób, przy czym 1160 żołnierzy pochodziło z Chin[963]. Jeżeli chodzi o sprzęt, po stronie chińskiej zaangażowano dwie fregaty, statek szpitalny, cztery transportery oraz trzy helikoptery, natomiast Malezja wystawiła do manewrów dwa statki. Przedmiotem treningu były operacje zorientowane na zwalczaniu piractwa, pomocy humanitarnej oraz wsparcia w przypadku katastrof[964]. Sytuacja na Morzu Południowochińskim sprawiała, że duże znaczenie dla budowy wzajemnego zaufania miały wizyty portowe. Chińska marynarka wojenna zrealizowała dwie takie wizyty w Malezji. Pierwsza z nich miała miejsce w czerwcu w Port Klang i składała się z dwóch fregat typu 54A (Weifang 550 i Linyi 547) oraz statku zaopatrzeniowego typu 903 (Weishanhu 887). Druga została zrealizowana w sierpniu 2015 r. przez statek desantowy typu 071 (Jinggangshan 999) w porcie w Penang[965].

W kontekście amerykańsko-malezyjskiej współpracy morskiej, spotkanie Najiba Razaka z Donaldem Trumpem przyczyniło się do organizacji dwustronnych ćwiczeń morskich w bazie marynarki wojennej Lumut we wrześniu 2017 r. Należy dodać, że ćwiczenia zostały zrealizowane w formule morskich działań treningowych (Maritime

[962] P. Parameswaran, *ASEAN Sets Up New Hotline Amid South China Sea Tensions*, 04.11.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/11/asean-sets-up-new-hotline-amid-south-china-sea-tensions/ [dostęp 12.01.2022].

[963] Pod względem łącznej liczby żołnierzy większe okazały się manewry *Golden Dragon* z 2019 pomiędzy Chinami i Kambodża, ale jeżeli chodzi o personel chiński (1160 osób) wciąż ćwiczenia *Peace and Friendship 2015* są największe.

[964] Peng Yining, *China and Malaysia mark end of first joint military drill*, 22.09.2015, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/world/2015-09/22/content_21952389.htm [dostęp 12.01.2022].

[965] Ngeow Chow Bing, *Malaysia-China Defence Relations: Disruptions Amid Political Changes and Geopolitical Tensions*, 29.04.2021, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_57.pdf [dostęp 12.01.2022].

Training Activity, MTA), a nie szkolenia współpracy z zakresu gotowości morskiej (Cooperation Afloat Readiness and Training, CARAT). Była to kolejna forma interakcji między państwami, które współpracują w obszarze bezpieczeństwa zarówno w formatach multilateralnych jak Partnerstwo Pacyficzne (Pacific Partnership) czy ćwiczenia SEACAT (Southeast Asia Cooperation and Training), jak i bilateralnych - Exercise Keris Strike[966].

W latach 2017-2018 nie doszło do żadnego poważnego incydentu z udziałem Chin i Malezji na Morzu Południowochińskim. Zmniejszenie poziomu chińskiej asertywności w tym okresie było również widoczne w przypadku Wietnamu i Filipin. Tymczasowa stabilizacja sytuacji na spornych obszarach musiała być zasługą przewodniczącego Xi Jinpinga, który zgodnie z doniesieniami medialnymi z lipca 2017 r. był osobiście odpowiedzialny za zwiększenie chińskiej aktywności na Morzu Południowochińskim[967]. Od czasu wydania orzeczenia trybunału arbitrażowego w sprawie Filipin przeciwko ChRL z lipca 2016 r., Chiny przedsięwzięły środki mające na celu uspokojenia sytuacji na Morzu Południowochińskim, aby móc bez większej uwagi środowiska międzynarodowego ukończyć budowę siedmiu sztucznych wysp w archipelagu Spratly. Rząd w Pekinie wykazał się nawet dobrą wolą poprzez aktywny udział w zwiększeniu tempa rozmów z ASEAN na temat Kodeksu Postępowania. Nie bez znaczenia były również inne czynniki, do których można zaliczyć chęć przeciwdziałania negatywnym następstwom wyroku trybunału jak i uwarunkowania wewnętrze w ChRL związane z XIX Zjazdem KPCh do którego doszło jesienią 2017 r. Powstrzymanie się od konfrontacyjnych działań obniżyło napięcia regionalne, co z kolei pozwoliło chińskim decydentom na poświęcenie większej uwagi sytuacji krajowej[968].

Zmiany chińskiej polityki na spornych obszarach nie były postrzegane przez malezyjski rząd jako stałe zjawisko, tym bardziej, że wciąż był kontynuowany proces rozbudowy i militaryzacji sztucznych wsyp. Tego rodzaju działania nie stwarzały ryzyka bezpośredniej konfrontacji pomiędzy stronami sporów, ale w perspektywie długoterminowej były równoznaczne z konsolidacją chińskich wpływów. Pekin nie

[966] P. Parameswaran, *US, Malaysia Launch Naval Exercise After Najib-Trump Summit*, 20.09.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/09/us-malaysia-launch-naval-exercise-after-najib-trump-summit/ [dostęp 12.01.2022].
[967] Ngeow Chow Bing, *A "Model" for ASEAN Countries? Sino-Malaysian Relations during the Xi Jinping Era*, [w:] *China and Southeast Asia in the Xi Jinping Era*, A. C. Lim, F. Cibulka (red.), Lexington Books, London 2019, s. 116-117.
[968] Le Hong Hiep, *New wave of Chinese assertiveness in the South China Sea?*, 07.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/new-wave-of-chinese-assertiveness-in-the-south-china-sea-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

zrezygnował również z formy zastraszania jaką jest pokaz siły. W pierwszej połowie kwietnia 2018 r. chińska marynarka wojenna zorganizowała jedne z największych w swojej historii manewrów, w które zaangażowano 48 statków bojowych włącznie z lotniskowcem Liaoning, 76 samolotów oraz 10 tys. żołnierzy[969]. Między innymi dlatego Malezja również dążyła do zwiększenia swojego potencjału umożliwiającego ochronę i zabezpieczenie własnych roszczeń morskich oraz terytorialnych. Straż przybrzeżna (MMEA) podjęła decyzję o budowie nowej bazy w Pahang, żeby ułatwić realizację zadań w stanach na wschodnim wybrzeżu kraju oraz w stanie Johor. Formacja została założona w 2005 r. i konsekwentnie zwiększała swoje możliwości. Liczba jednostek, którą dysponowała MMEA zwiększyła się z 59 w roku powstania do 250 w 2018 r. Rozległe wybrzeża państwa jak i duże spektrum potencjalnych zagrożeń (począwszy od terroryzmu i piractwa do aktywności chińskich statków w wyłącznej strefie ekonomicznej państwa) sprawiały, że MMEA nie była w stanie w pełni zaspokoić potrzeb związanych z bezpieczeństwem kraju w domenie morskiej[970]. Dlatego plany rozwojowe nie ograniczały się jedynie do MMEA, ale dotyczyły też marynarki wojennej. Pod koniec lutego dowódca tej formacji, admirał Tan Sri Ahmad Kamarulzaman Ahmad Badaruddin, zapowiedział zakup pierwszej łodzi podwodnej w latach 2031-2035, a drugiej w przedziale lat 2036-2040. Harmonogram wybiegał bardzo daleko w przyszłość, ale stanowił sygnał w jakim kierunku zmierza malezyjska marynarka wojenna. Szczególnie, że dowódca marynarki wojennej zaznaczył, iż zakup łodzi podwodnych pozwoli na zmierzenie się z „nowymi wyzwaniami", włącznie z tymi na Morzu Południowochińskim. Proces modernizacji sił zbrojnych wciąż posuwał się bardzo wolno ze względu na ograniczenia finansowe. Mimo gwałtownego wzrostu budżetu na zbrojenia w 2017 r., wciąż nie udało się wyrównać poziomu z 2015 r. Między innymi dlatego rozwój ekonomiczny kraju stanowi fundament niemal każdego rządu w Putrajaya. To z kolei zapewnia Pekinowi uprzywilejowaną pozycję do stawiania określonych warunków i ułatwia budowę patronatu[971].

[969] I. Storey, *April Sees Heightened Chinese and US Naval Activities in the South China Sea*, 26.04.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/april-sees-heightened-chinese-and-us-naval-activities-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 12.01.2022].
[970] P. Parameswaran, *New Base Bid Spotlights Malaysia Coast Guard's Old Resource Challenge*, 17.02.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/02/new-base-bid-spotlights-malaysia-coast-guards-old-resource-challenge/ [dostęp 12.01.2022].
[971] P. Parameswaran, *When Will Malaysia Get New Submarines?*, 26.02.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/02/when-will-malaysia-get-new-submarines/ [dostęp 12.01.2022].

3.3.4. Umiędzynarodowienie sporów terytorialnych i prochińska polityka premiera Razaka

Sytuacja w Azji Południowo-Wschodniej na początku 2016 r. była zdominowana przez nieustanne starania Chin w rozszerzeniu kontroli nad spornymi obszarami na Morzu Południowochińskim. W przypadku Malezji najbardziej niepokojącym wydarzeniem było wykrycie wyraźnej obecności chińskiej straży przybrzeżnej (około 80-100 statków) na wodach wyłącznej strefy ekonomicznej kraju w rejonie płycizn North Luconia i South Luconia. Strona malezyjska odpowiedziała poprzez wysłanie trzech jednostek MMEA (KM Adil, KM Stapa, KM Siakap) w celu monitorowania aktywności chińskich statków. Minister spraw zagranicznych zapewnił malezyjskich rybaków, że ich połowy w okolicach płycizn nie będą w jakichkolwiek sposób zakłócane, ponieważ płycizny Luconia znajdują się pod malezyjskim zwierzchnictwem. Miesiąc później minister obrony Hishammuddin Hussein zapewnił, że sytuacja została opanowana, ale wystosował nietypowy apel, żeby chińska ambasada w Kuala Lumpur nawiązała bezpośredni kontakt z władzami stanu Sarawak. Bezpośrednia komunikacja miała przeciwdziałać potencjalnym incydentom. Minister obrony konsekwentnie starał się umniejszać znaczenie kolejnego incydentu, będącego wynikiem ekspansjonistycznej polityki Pekinu na Morzu Południowochińskim. Pod koniec marca 2016 r. stwierdził, że chińskie statki nie naruszyły wyłącznej strefy ekonomicznej w pobliżu płycizn Luconia. Wykorzystał pewną dwuznaczność, ponieważ stwierdził, iż w przypadku jakiejkolwiek aktywności militarnej obcego państwa w tym regionie, rząd podjąłby zdecydowane kroki wspólnie z państwami sąsiadującymi. Dwuznaczność polegała na tym, że straż przybrzeżna nie wchodziła w skład Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej, a co za tym idzie, misje realizowane przez tę formację trudno rozpatrywać w kategoriach „aktywności militarnej". Po stronie ChRL głos w sprawie zabrał chiński ambasador w Malezji Huang Huikang, który został wezwany przez ministerstwo spraw zagranicznych w celu złożenia „wyjaśnień" oraz „odnotowania obaw Malezji"[972]. Szef chińskiej placówki dyplomatycznej zaprzeczył zaistnieniu jakimkolwiek wtargnięciom. Zdementował także doniesienia o utrudnianiu połowów malezyjskim rybakom. Obecność chińskiej straży przybrzeżnej usprawiedliwił realizacją rutynowego patrolu. Podkreślił

[972] *Malaysia summons Chinese envoy over intrusion*, 01.04.2016, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/global-filipino/world/04/01/16/malaysia-summons-chinese-envoy-over-intrusion [dostęp 12.01.2022].

przy tym, że żaden ze statków nie był zakotwiczony na malezyjskich wodach. Huang Huikang odrzucił także propozycję malezyjskiego ministra obrony dotyczącą nawiązania kontaktu pomiędzy placówką dyplomatyczną a stanem Sarawak. Sprawą budzącą kontrowersje była kwestia dotycząca obecności straży przybrzeżnej na malezyjskich wodach, która powinna być przedmiotem rozmów na szczeblu państwowym, a nie między stanem - jednostką administracyjną Malezji - a rządem w Pekinie. Chiński ambasador arbitralnie odrzucił propozycję malezyjskiego ministra, będącego na wyższym szczeblu, co stanowi egzemplifikację asymetryczności stosunków pomiędzy tymi państwami, wpisującą się w ramy patronatu. Jedynie strona chińska mogła stawiać warunki w sprawie zarządzania sporami na Morzu Południowochińskim[973].

Stała częstotliwość incydentów morskich, krytyka Pekinu w związku katastrofą samolotu malezyjskich linii lotniczych z 2014 r., jak i oskarżenia o ingerencję w wewnętrzne sprawy państwa pod adresem chińskiego dyplomaty wygłaszającego kontrowersyjne przemówienia w dzielnicy w Kuala Lumpur zdominowanej przez ludność chińskiego pochodzenia, przyczyniły się do narastania wątpliwości, czy stosowana przez malezyjski rząd „cicha dyplomacja" odnosi pożądane skutki. Orzeczenie wyroku Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 12 lipca 2016 r. w sprawie sporu na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Filipinami, było doskonałą okazją do reorientacji polityki zagranicznej kraju w taki sposób, aby jak najlepiej wykorzystać osłabienie pozycji ChRL w sporze, wynikające ze skrajnie niekorzystnej dla Pekinu treści orzeczenia. Niemniej jednak powiązania gospodarcze między państwami wciąż stanowiły dominujący aspekt relacji bilateralnych. W kontekście wyroku szczególnie istotne było odrzucenie chińskich argumentów dotyczących „praw historycznych", na które chiński rząd powoływał się przy usprawiedliwieniu *linii dziewięciu kresek*, która pozbawiała Malezję niemal 4/5 wyłącznej strefy ekonomicznej na Morzu Południowochińskim rozciągającej się od wybrzeży Sarawak i Sabah[974]. Mimo tego, że Malezja nie była stroną postępowania trybunału, miała swój wkład w ostateczny kształt orzeczenia za sprawą złożenia komunikatu z 23 czerwca 2016 r. (tuż przed publikacją wyroku). W paragrafie 635 orzeczenia znalazło się do niego odniesienie, zgodnie z którym: „Malezja przypomina, że rości sobie prawo do suwerenności nad wieloma obiektami na Morzu Południowochińskim i może mieć również nakładające się

[973] E. Noor, *Understanding Malaysia's…*, op. cit., s. 24-25.
[974] P. Parameswaran, *Malaysia's Approach to the South China Sea Dispute after the Arbitral Tribunal's Ruling*, „Contemporary Southeast Asia" 2016, vol. 38, no. 3, s. 376-377.

uprawnienia morskie (w tym rozszerzoną strefę szelfu kontynentalnego)". Bez wątpienia był to element działań prawnych mający na celu zagwarantowanie suwerennych praw Malezji na Morzu Południowochińskim. Pewne wątpliwości co do stanowiska Malezji w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim budzi jednak moment zgłoszenia komunikatu. Malezyjski rząd posiadał status obserwatora w postępowaniu od 25 czerwca 2015 r., natomiast ze swoimi uwagami czekał niemal do ostatniej chwili. Wyjątkowo asekuracyjna postawa w roli obserwatora najlepiej świadczy o skali wyzwania jakim była reorientacja polityki zagranicznej[975].

Oficjalne oświadczenie ministerstwa spraw zagranicznych Malezji w sprawie wyroku trybunału było zwięzłe, natomiast wykorzystane słownictwo było ostrożnie dobrane. Naturalnie zdawano sobie sprawę, że rząd w Pekinie będzie się bacznie przyglądał reakcji państw Azji Południowowschodniej, a w szczególności stronom bezpośrednio zaangażowanym w spory na Morzu Południowochińskim. Swoją dyplomatycznie sformułowaną treścią nie różniło się praktycznie niczym od oświadczeń wieńczących szczyty ASEAN. W pierwszym punkcie oświadczenia wezwano wszystkie strony do skutecznej implementacji „Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim" oraz szybkiego zakończenia prac nad Kodeksem Postępowania. Była również mowa o pokojowym rozwiązaniu sporów w zgodzie z procesami dyplomatycznymi i prawnymi na podstawie prawa międzynarodowego, w tym UNCLOS. Dwa ostatnie punkty poruszały kwestie zawarte w deklaracji z 2002 r., czyli była mowa o kluczowym znaczeniu zachowania pokoju i stabilności w regionie, wstrzymaniu się od prowokacyjnych działań, a także prowadzeniu konstruktywnych negocjacji. Co istotne nie pojawiły się żadne bezpośrednie nawiązania do stron postępowania, których dotyczył wyrok[976].

Zawartość oświadczenia w dużej mierze wynikała z przyjętej przez Malezję strategii, u podstaw której nadal leżała „cicha dyplomacja" z bierną postawą na arenie międzynarodowej w sprawie Morza Południowochińskiego. Dzięki temu było możliwe

[975] Tang Siew Mun, *Assessing Malaysia's Anodyne Response on the SCS Arbitral Tribunal Award*, 13.07.2016, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/assessing-malaysias-anodyne-response-on-the-scs-arbitral-tribunal-award-a-commentary-by-tang-siew-mun/ [dostęp 12.01.2022].

[976] *Press Release Following The Decision Of The Arbitral Tribunal On The South China Sea Issue*, 12.07.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Malezji, https://www.kln.gov.my/web/guest/home?p_p_id=101&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_101_struts_action=%2Fasset_publisher%2Fview_content&_101_returnToFullPageURL=%2F&_101_assetEntryId=8393068&_101_type=content&_101_urlTitle=press-release-following-the-decision-of-the-arbitral-tribunal-on-the-south-china-sea-issue&inheritRedirect=true [dostęp 12.01.2022].

jednoczesne czerpanie korzyści z dobrych relacji z ChRL oraz rezultatów aktywnej polityki Filipin i Wietnamu na froum międzynarodowym. Jeżeli chodzi o pierwszy aspekt należy zaznaczyć, że Chiny były największym partnerem handlowym Malezji od 2009 r. Z kolei w 2015 r. ChRL stała się po raz pierwszy w historii głównym źródłem bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Ponadto należy dodać, że rząd w Pekinie zainwestował w ostatnim kwartale 2015 r. 4 mld USD w udziały i aktywa powiązane z państwowym funduszem inwestycyjnym 1MDB, który zmagał się z dużymi problemami finansowymi[977]. Począwszy od drugiej połowy 2016 r. korzyści wynikające z drugiego aspektu były mniejsze, ponieważ wybory prezydenckie na Filipinach wygrał Rodrigo Duterte, który odłożył na bok wyrok trybunału na rzecz nowego otwarcia w relacjach z Pekinem i rozpoczęcia konstruktywnych negocjacji dwustronnych. Premier Razak nie zamierzał przejąć roli, pełnionej wcześniej przez Filipiny za rządów prezydenta Benigno Aquino III, dlatego podczas szczytu ASEAN w Laosie z września 2016 r. odwołał się do argumentów podniesionych przez nowego ministra spraw zagranicznych Filipin Perfecto Yasaya, zwracając uwagę, że „nie istnieje mechanizm egzekwowania" dla wyroku trybunału. Na ten właśnie argument powoływali się sceptycy, których zdaniem wywieranie presji na chińskim rządzie w sprawie wyroku trybunału jest nieskuteczne[978].

Zmiana kursu polityki zagranicznej Filipin nie sprzyjała zaostrzeniu malezyjskiej retoryki wobec chińskiego rządu, nawet w kontekście niekorzystnego dla Pekinu wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze. Świadczyła o tym aktywność dyplomatyczna premiera Najiba Razaka w kontaktach z chińskimi decydentami, będąca kontynuacją dotychczasowej polityki zacieśniania stosunków bilateralnych. Począwszy od spotkania z premierem Li Keqiangiem w Laosie na początku września, aż po trzecią wizytę w Chinach w listopadzie 2016 r. W międzyczasie doszło także do wizyty trzech okrętów chińskiej marynarki wojennej (Xiangtan 531, Zhoushan 529, Chaohu 890) w Port Klang, mającej na celu wzmocnienie współpracy pomiędzy siłami zbrojnymi obu państw[979]. Podczas sześciodniowego pobytu w Chinach, premier Malezji podpisał

[977] Tang Siew Mun, *Assessing Malaysia's Anodyne Response on the SCS Arbitral Tribunal Award*, 13.07.2016, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/assessing-malaysias-anodyne-response-on-the-scs-arbitral-tribunal-award-a-commentary-by-tang-siew-mun/ [dostęp 12.01.2022].

[978] A. Abas, *Najib: Asean must handle South China Sea issue with sensitivity*, 07.09.2016, „New Straits Times", https://www.nst.com.my/news/2016/09/171620/najib-asean-must-handle-south-china-sea-issue-sensitivity [dostęp 12.01.2022].

[979] *Chinese naval fleet visits Malaysia to enhance military ties*, 07.10.2016, „China Daily", https://usa.chinadaily.com.cn/world/2016-10/07/content_26983882.htm [dostęp 12.01.2022].

pierwszą umowę w sferze obrony, która stała się momentem przełomowym dla relacji między państwami. Do rozwiniętej współpracy ekonomicznej i międzyludzkiej należało również dodać kolejny obszar obejmujący sferę bezpieczeństwa, która jest szczególnie ważna z perspektywy relacji patron-klient. Prowadziła ona bowiem do zwiększenia zaufania i poczucia bezpieczeństwa, neutralizując tym samym poczucie zagrożenia wynikające z sytuacji na Morzu Południowochińskim. Umowa była także istotna z uwagi na sytuację wewnętrzną w kraju w kontekście trwającego procesu modernizacji militarnej, tym bardziej, że w październiku 2015 r. rząd ogłosił zmniejszenie budżetu na obronność kraju o 12%. Były to największe cięcia od 1998 r., kiedy Malezja zmagała się ze skutkami azjatyckiego kryzysu finansowego. Biorąc pod uwagę ograniczone środki finansowe, decyzja o zakupie od ChRL czterech statków patrolowych – kluczowych dla ochrony narodowych interesów na Morzu Południowochińskim – świadczyła o relatywnie niskim poczuciu zagrożenia w związku z chińskimi działaniami na malezyjskich wodach. Chiny stały się tym samym częścią programu transformacji floty malezyjskiej marynarki wojennej ogłoszonego w 2016 r. – program transformacji armady z 15 do 5 (15-to-5 Armada Transformation Program). Inicjatywa polegała na ograniczeniu rodzajów statków z 15 klas do 5 klas. Do tej pory marynarka wojenna dysponowała jednostkami z piętnastu różnych typów, będących w służbie średnio od 30 lat i pochodzących z siedmiu różnych państw: Francji, Niemiec, Włoch, Korei Południowej, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Malezji. Żaden statek nie był wcześniej wyprodukowany w Chinach, co dodatkowo podnosiło znaczenie umowy zawartej podczas listopadowej wizyty premiera Razaka w Pekinie. Celem programu była redukcja floty do jednostek w pięciu kategoriach: statków patrolowych (Littoral Mission Ships), wielozadaniowych statków wsparcia (Multi-Support Ships), statków walki przybrzeżnej (Littoral Combat Ships), statków patrolowych nowej generacji (New Generation Patrol Vessels) oraz okrętów podwodnych. Zgodnie ze wstępnymi warunkami statki miały być zbudowane przy współpracy chińskiego i malezyjskiego przedsiębiorstwa (Boustead Naval Shipyard Sdn Bhd oraz China Shipbuilding & Offshore International Co. Ltd), przy czym dwie jednostki miały być zbudowane w Chinach, a pozostałe w Malezji[980]. Początkowa wartość umowy zatwierdzonej przez Najiba Razaka w kwietniu 2017 r. opiewała na kwotę 289 mln USD. Koszty zostały jednak zredukowane w marcu 2019 r. do 256 mln

[980] P. Parameswaran, *Malaysia's New China Warship Deal: Promises and Prospects*, 04.02.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/02/malaysias-new-china-warship-deal-promises-and-prospects/ [dostęp 12.01.2022].

USD, dzięki zmianie warunków porozumienia, zgodnie z którymi wszystkie cztery jednostki miały być zbudowane i odebrane w Chinach. Obiór pierwszej jednostki został zrealizowany pod koniec grudnia 2019 r. w porcie Wucang w Szanghaju przez delegację, na czele której stanął ówczesny minister obrony Ahmad Husaini Abdul Rahman[981].

Oprócz wizyty premiera Malezji w Chinach w listopadzie 2016 r. i podpisania umowy o zakupie czterech łodzi patrolowych doszło również do drugiego ważnego wydarzenia konsolidującego dwustronną współpracę z zakresu bezpieczeństwa. Pod koniec listopada zrealizowano pięciodniowe manewry wojskowe *Peace and Friendship 2016*, których skala została nieznacznie zredukowana w porównaniu do poprzedniej edycji. W ćwiczeniach uczestniczyło 410 żołnierzy malezyjskich oraz 195 chińskich, czyli zaangażowanych było o 435 osób mniej niż w edycji z 2015 r. Manewry skupiały się na działaniach z zakresu pomocy humanitarnej i reagowania na katastrofy naturalne, walki w dżungli, misji zwiadowczych oraz walki w zurbanizowanych obszarach, ale tym razem nie uwzględniono komponentu morskiego[982].

Mimo budowy zaufania poprzez wzmacnianie współpracy z zakresu bezpieczeństwa, wciąż pozostawała kwestia napięć w pobliżu płycizn Luconia. Co prawda stopień agresywności chińskich statków w tym regionie nie był tak duży jak w przypadku Wietnamu czy Filipin – stąd też wynika różnica w reakcji tych państw na działania Pekinu – niemniej jednak długi okres przebywania na malezyjskich wodach wzbudzał niepokój w Malezji. Aktywność chińskiej straży przybrzeżnej trwała niemal nieprzerwanie od września 2013 r. do listopada 2015 r., po czym statki tej formacji wycofały się tuż przed organizowanymi przez Malezję szczytami ASEAN oraz Szczytu Azji Wschodniej pod koniec 2015 r. Przez ten okres sytuacja była przedmiotem debaty malezyjskiego parlamentu oraz krytyki ze strony środowisk rybackich, zwłaszcza tych ze stanu Sarawak. Reakcją rządu w Putrajaya było zwiększenie liczby patroli realizowanych przez marynarkę wojenną i MMEA przez 345 dni w 2015 r., co stanowiło wzrost w porównaniu do 269 dni w latach wcześniejszych[983]. Jednostki chińskiej straży przybrzeżnej powróciły na sporne obszary płycizn Luconia w grudni 2016 r., gdzie utrzymywały swoją obecność z małymi przerwami przez ponad 60 dni, aż do lutego 2017

[981] H. Azmi, N. David, *Malaysia Receives First of 4 Large Patrol Ships Built in China*, 31.12.2019, „Benar News", https://www.benarnews.org/english/news/malaysian/malaysia-china-12312019155849.html [dostęp 12.01.2022].
[982] *Malaysia, China begin joint aid and relief exercise*, 26.11.2016, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/malaysia-china-begin-joint-aid-and-relief-exercise [dostęp 12.01.2022].
[983] M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit., s. 333, 356-357.

r. Przez ten czas malezyjskie jednostki monitorowały chińską aktywność, ale nie doszło między nimi do bezpośredniego kontaktu[984].

Niezależnie od działań chińskiej straży przybrzeżnej, rządy obu państw nie ustawały w wysiłkach zorientowanych na budowie zaufania w domenie bezpieczeństwa. Szczególną uwagę warto zwrócić na przełomową wizytę w porcie marynarki wojennej Sepanggar w Kota Kinabalu chińskiej łodzi podwodnej Changcheng 217 (typ 39A) oraz statku wsparcia Changxingdao 861 (typ 925) z grupy zadaniowej 861 w styczniu 2017 r.[985] Osiem miesięcy później doszło do drugiej takiej wizyty, o czym poinformowało ministerstwo obrony Malezji. Tym razem jednak nie podano dokładnych szczegółów odnośnie rodzaju jednostek, oprócz tego, że łodzi podwodnej również towarzyszył statek wsparcia[986]. W przerwie pomiędzy tymi dwoma wizytami, chińska marynarka wojenna zrealizowała jeszcze jedną w maju 2017 r., składającą się z trzech statków (Changchun 150, Jingzhou 532, Chaohu 890) biorących udział w podróży po 20 państwach w Azji. Przed przybyciem do malezyjskiego portu w Penang, chińskie jednostki były w filipińskim porcie w Davao, gdzie w wizytacji wziął udział prezydent Rodrigo Duterte. W przeciwieństwie do Filipin, premier Razak nie angażował się w tego rodzaju inicjatywy, co nie zmienia faktu, że chińsko-malezyjskie stosunki znajdowały się na zdecydowanie wyższym poziomie. Osobiste zaangażowanie prezydenta Filipin w wizytę portową chińskiej marynarki wojennej miała przyspieszyć proces normalizacji, a następnie zacieśnienia relacji chińsko-filipińskich[987]. Warto podkreślić, że pod względem wizyt chińskiej marynarki wojennej w malezyjskich portach był to rekordowy rok od czasu przejęcia władzy w ChRL przez Xi Jinpinga. Dla porównania w 2016 r. zrealizowano tylko jedną taką wizytę, a w 2018 r. nie odbyła się ani jedna. Imponująca aktywność w postaci dużej liczby wizyt portowych sprawiła, że obie strony nie odczuły braku manewrów *Peace and Friendship 2017*[988].

---

[984] *Tracking China's Coast Guard Off Borneo*, 05.04.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/tracking-chinas-coast-guard-off-borneo/ [dostęp 12.01.2022].

[985] *Zhongguo haijun 861 biandui jishu tingkao ge da ji na ba lu* [Grupa Zadaniowa 861 zacumowała w porcie w mieście Kota Kinabalu], 11.01.2017, Ambasada ChRL w Malezji, https://www.fmprc.gov.cn/ce/cemy/chn/sgxw/t1429687.htm [dostęp 12.01.2022].

[986] *Chinese sub docks at Malaysian port for second time this year*, 13.09.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-china-malaysia-southchinasea-idUSKCN1BO17P [dostęp 12.01.2022].

[987] O. Mok, *China warships to call on Penang port*, 04.05.2017, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2017/05/04/china-warships-to-call-on-penang-port/1369577 [dostęp 12.01.2022].

[988] Ngeow Chow Bing, *Malaysia-China Defence Relations: Disruptions Amid Political Changes and Geopolitical Tensions*, 29.04.2021, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_57.pdf [dostęp 12.01.2022].

Budowa zaufania przez oba państwa nie ograniczała się jedynie do wspólnych manewrów wojskowych i wizyt portowych. Proces obejmował również wzajemne wizyty przedstawicieli ministerstwa obrony i zwierzchników różnych formacji sił zbrojnych. W ciągu pięciu lat (2015-2020) szef malezyjskiego resortu obrony był w Chinach cztery razy. Dla porównania minister obrony ChRL w tym samym okresie odwiedził Malezję jedynie dwa razy, co świadczy o podobnej asymetrii jaka zachodzi w przypadku interakcji dyplomatycznych pomiędzy państwami. Zależność wskazuje na podrzędną rolę Malezji w stosunkach dwustronnych, gdzie Chiny zajmują wyższą pozycję, a co za tym idzie mogą dyktować warunki oraz kierunki rozwoju relacji. Szczególnie istotna była jednak wizyta z kwietnia 2017 r., podczas której spotkał się ze swoim chińskim odpowiednikiem Chang Wanquanem. Oprócz podpisania oficjalnej umowy na zakup czterech łodzi patrolowych, minister Hishammuddin Hussein poinformował o powołaniu komitetu do spraw współpracy z zakresu obrony na wysokim szczeblu, którego zadaniem miało być określenie bardziej praktycznej i ustrukturyzowanej współpracy w dziedzinie obronności. W ramach komitetu przewidziano funkcjonowanie grup roboczych odpowiedzialnych za takie obszary jak współpraca wojskowa, wymiana informacji wywiadowczych, edukacja i szkolenia, kwestie strategiczne, a także „kwestie bieżące", zdefiniowane jako zagrożenia na Morzu Południowochińskim, Morzu Sulu, w Cieśninie Malakka oraz niebezpieczeństwa związane z działalnością terrorystyczną. Według ministra Hishammuddina inicjatywa miała zinstytucjonalizować relacje bilateralne i zachować „unikalne stosunki" z na linii Kuala Lumpur-Pekin. Ostatnim osiągnięciem, na które warto zwrócić uwagę było podpisanie protokołu ustaleń pomiędzy Uniwersytetem Pekińskim i Malezyjskim Uniwersytetem Obrony Narodowej w sprawie współpracy akademickiej. Protokół świadczył o wielowymiarowym charakterze budowy zaufania z silnym komponentem wymiany międzyludzkiej. Oba aspekty mają duży wpływ na stosunki dwustronne, zwłaszcza w kontekście koncepcji patron-klient[989].

Na podstawie wyżej wymienionych przykładów należy stwierdzić, że obie strony były zainteresowane wzmocnieniem współpracy w obszarach dotyczących bezpieczeństwa, w celu zwiększenia zaufania i obniżenia poczucia zagrożenia, którego źródłem była przede wszystkim sytuacja na Morzu Południowochińskim. Niezależnie od liczby inicjatyw, świadczyły one, że jest to proces, który nie został jeszcze ukończony.

[989] P. Parameswaran, *What's Behind The New China-Malaysia Defense Committee?*, 25.04.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/04/whats-behind-the-new-china-malaysia-defense-committee/ [dostęp 12.01.2022].

Co prawda przewodniczący Xi Jinping pod koniec sierpnia 2017 r. stwierdził, iż relacje między państwami są najlepsze w historii, nawiązując do podobnej wypowiedzi premiera Razaka z 2015 r., wciąż jednak istniały pewne problematyczne kwestie[990]. Polityka rządu w Pekinie, coraz częściej zorientowana na arbitralne zabezpieczenie partykularnych interesów, cały czas dostarczała Malezji powody do niepewności przez co zmuszała do zachowania czujności, zwłaszcza w domenie morskiej. Bardzo dobrym przykładem jest sytuacja z sierpnia 2017 r., kiedy pojawiły się doniesienia, że Malezja rozważa chińską propozycję związaną z założeniem regionalnego centrum kontrwywiadowczego w stanie Johor, w skład którego miały wchodzić systemy nadzoru radarowego oraz rakietowe. Temat miał być poruszony podczas rozmowy Najiba Razaka z chińskim radcą stanu Wang Yangiem, na marginesie inauguracji budowy linii kolejowej (East Coast Rail Link, ECRL). Strona chińska zaoferowała dostarczenie 12 jednostek systemu rakietowego wielokrotnego startu AR3 (multiple launch rocket system, MLRS), których zasięg wynosi 280 km. Ostatecznie decyzja w tej sprawie miała zapaść w listopadzie 2017 r. przy okazji spotkania liderów obu państw[991]. Tymczasem pod koniec listopada do sprawy odniósł się minister obrony Hishammuddin Hussein. Stwierdził, że ministerstwo obrony nie posiada jakichkolwiek informacji na temat budowy wspólnego centrum kontrwywiadowczego z Chinami, a także, że sprawa nie była przedmiotem dyskusji na żadnym forum. Trudno określić w jakim stopniu propozycja była w rzeczywistości omawiana przez obie strony, ale doniesienia na jej temat świadczą o tym, że Malezja nie była gotowa na pogłębienie współpracy w tak strategicznym obszarze ze stroną chińską. Był to jasny sygnał o ograniczonym zaufaniu oraz obawach dotyczących współpracy z wykorzystaniem wrażliwych danych [992].

Problem deficytu zaufania był widoczny nie tylko w przypadku relacji malezyjsko-chińskich, ale stanowił również wyzwanie w stosunkach na linii Kuala Lumpur-Waszyngton. Począwszy od długich rządów Mahathira Mohamada w latach 1981-2003, w trakcie których premier niejednokrotnie krytykował Stany Zjednoczone za próbę narzucania własnego systemu wartości w Azji. Ówczesny premier Malezji był

[990] Ang Cheng Guan, *Southeast Asia's Cold War An Interpretive History*, University of Hawaii Press, Honolulu 2018, s. 225-226.
[991] L. Lopez, *Malaysia, China exploring radar and missile system in Johor*, 09.08.2017, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-china-exploring-radar-and-missile-system-in-johor [dostęp 12.01.2022].
[992] *Malaysia has no plans to establish regional counter-intelligence centre with China in Johor*, 29.11.2017, „Today", https://www.todayonline.com/world/malaysia-has-no-plans-establish-regional-counter-intelligence-centre-china-johor [dostęp 12.01.2022].

również zwolennikiem zaangażowania wyłącznie azjatyckich państw w regionalnych organizacjach. Antagonizmy były następnie podsycane przez amerykańską „wojnę z terroryzmem" oraz inwazje na Irak i Afganistan. Wraz z przejęciem rządów przez Najiba Razaka doszło do stabilizacji stosunków, zwłaszcza w obszarze amerykańskiej kampanii antyterrorystycznej, aczkolwiek resentymenty z początku XXI wieku przyczyniły się do coraz większego przyciągania Malezji do chińskiej strefy wpływów, co zostało skonsolidowane przez kryzys finansowy z 2008 r. Dużą szansą na wzmocnienie wzajemnego zaufania oraz zrównoważenie chińskich wpływów ekonomicznych w Malezji było przystąpienie w 2010 r. do negocjacji nad umową o wolnym handlu – Partnerstwem Transpacyficznym (Trans-Pacific Partnership, TPP), zaledwie rok po Stanach Zjednoczonych. Reorientacja amerykańskiej polityki zagranicznej z Bliskiego Wschodu na Azję przez Baracka Obamę i wynikająca z niej przełomowa wizyta prezydenta w Malezji w 2014 r. stanowiły doskonałą okazję do przejęcia przez Waszyngton inicjatywy. Tym bardziej, że w 2014 r. doszło do wyraźnych napięć w relacjach chińsko-malezyjskich z powodu katastrofy lotu MH370, na pokładzie którego zdecydowaną większość pasażerów stanowili obywatele ChRL. Niemniej jednak ze Stanów Zjednoczonych wciąż płynęły słowa krytyki pod adresem malezyjskiego rządu w związku z brakami w sferze ochrony praw człowieka, słabymi wynikami w zwalczaniu handlu ludźmi, ograniczeniami wolności prasy i prześladowaniem opozycyjnych przywódców politycznych, takich jak Anwar Ibrahim. Wysiłki prezydenta Obamy zostały dodatkowo zniwelowane przez rozpoczęcie w 2015 r. śledztwa przez Departament Sprawiedliwości USA w sprawie malezyjskiego funduszu inwestycyjnego 1MDB, z którym blisko powiązany był premier Najib Razak i istniały podejrzenia, że wyprowadził z niego 681 mln USD[993]. Dodatkową przeszkodą dla amerykańskiego rządu we wzmocnieniu wzajemnego zaufania politycznego był wyjątkowo wysoki poziom poparcia dla Chin przez społeczeństwo w Malezji. Podczas gdy w 2015 r. poparcie dla ChRL w Wietnamie wynosiło zaledwie 19%, a na Filipinach 54%, w Malezji wynosiło aż 78%. Stąd możliwość wykorzystania antychińskich nastrojów społecznych do wzmocnienia relacji na szczeblu rządowym była bardzo ograniczona[994]. Szczególnie duży wpływ na nadszarpnięte zaufanie Malezji do amerykańskiego rządu miała jedna

[993] I. E. Rinehart, *Malaysia: Background and U.S. Relations*, 19.11.2015, „Congressional Research Service", https://sgp.fas.org/crs/row/R43505.pdf [dostęp 12.01.2022].
[994] *Opinion of China*, „Pew Research Center", https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/24/country/my/ [dostęp 12.01.2022].

z pierwszy decyzji prezydenta Donalda Trumpa, który doprowadził to wycofania się Stanów Zjednoczonych z TPP. Zarówno Malezja jak i Wietnam bardzo liczyły na amerykański udział w TPP, co ułatwiłoby dostęp tych państw do amerykańskiego rynku. Partnerstwo Transpacyficzne stanowiło zresztą fundament polityki zagranicznej Baracka Obamy w kontekście ekonomicznego zaangażowania w Azji i równoważenia tym samym chińskiej strefy wpływów w tym obszarze[995]. Następnie Donald Trump podpisał 31 marca 2017 r. rozporządzenie wykonawcze, na mocy którego amerykański rząd wszczął postępowanie dotyczące partnerów handlowych USA w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych. Śledztwem objęto łącznie 16 państw z czego z Azji Południowo-Wschodniej uwzględniono Malezję, Wietnam, Indonezję i Tajlandię. Obie decyzje podjęte zaraz po objęciu prezydentury uderzały w Malezję i to w szczególnie istotny dla tego państwa obszar jakim jest gospodarka. Tego rodzaju kroki nie pozostawiały innego wyjścia jak pozostanie w chińskiej sferze wpływów ekonomicznych, pod patronatem Pekinu[996]. Co prawda premier Razak spotkał się w Waszyngtonie z prezydentem Trumpem we wrześniu 2017 r., ale podróż do Stanów Zjednoczonych malezyjskiego lidera była w większym stopniu związana z polityką wewnętrzną. Mimo tego, że oba państwa obchodziły 60. rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych. Oczekiwał on bowiem poparcia ze strony Waszyngtonu w obliczu skandalu wokół państwowego funduszu 1MDB, aby naprawić straty wizerunkowe przed wyborami powszechnymi przewidzianymi na maj 2018 r.[997] Przez okres pobytu w Waszyngtonie, administracja Donalda Trumpa wstrzymała się od jakichkolwiek komentarzy na temat śledztwa Departamentu Sprawiedliwości związanego z malezyjskim funduszem. Wyeksponowano natomiast zamiar wzmocnienia kompleksowego partnerstwa pomiędzy państwami. Spełnienie oczekiwań premiera Malezji miało jednak swoją cenę, o czym najlepiej świadczą podpisane przez Malezję umowy na inwestycje w Stanach Zjednoczonych opiewające na ponad 20 mld USD[998]. Amerykańska administracja uzyskała również od premiera Razaka korzyści strategiczne, polegające na tym, że Malezja wprowadziła liczne ograniczenia dotyczące stosunków z Koreą Północną, jak na przykład wstrzymanie

[995] S. Strangio, op. cit., s. 204-206.
[996] M. Cook, I. Storey, *The Trump Administration and Southeast Asia: Limited Engagement Thus Far*, 27.04.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_27.pdf [dostęp 12.01.2022].
[997] D. Shambaugh, *Where Great Powers…*, op. cit., s. 215-217.
[998] J. Chin, *Najib set to strengthen grip on power*, 12.12.2017, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2017/12/12/najib-set-to-strengthen-grip-on-power/ [dostęp 12.01.2022].

importu[999]. Zarówno jedna jak i druga strona osiągnęły korzyści w obszarach, na których im zależało. Niemniej jednak trudno nie oprzeć się wrażeniu, że Waszyngton wykorzystał trudną sytuację rządu Najiba Razaka oraz zbliżające się wybory w Malezji do osiągnięcia własnych interesów. Podobną strategię przyjął rząd w Pekinie, który nabył udziały i aktywa powiązane z funduszem 1MDB po korzystnych cenach, a także przypieczętował umowy na projekty infrastrukturalne o zawyżonych cenach. To wszystko było możliwe dzięki temu, że malezyjski premier chciał jak najszybciej zmniejszyć wysokość zadłużenia funduszu.

3.3.5. Redefinicja polityki i minimalizowanie roli chińskiego patronatu

Liczne afery korupcyjne oraz skandale z udziałem Najiba Razaka przyczyniły się ostatecznie do jego przegranej w wyborach z dziewiątego maja 2018 r. Zakończył się w ten sposób okres niemal sześciu dekad rządów Frontu Narodowego (Barisan Nasional), czyli opcji politycznej, która rządziła w kraju od czasu uzyskania niepodległości. Stanowisko premiera po raz drugi objął Mahathir Mohamad, wraz z którym nadszedł kres tradycyjnie pokornym, jeśli nie służalczym stosunkom Malezji z Chinami. Przez dziesięciolecia Kuala Lumpur utrzymywało „cichą dyplomację" na Morzu Południowochińskim, unikając otwartej krytyki przymusowych działań Chin na tym obszarze w zamian za rozwijającą się wymianę handlową oraz napływ nowych inwestycji na dużą skalę. Zgodnie z obietnicą wyborczą, nowy rząd Malezji pod przywództwem Mahathira rozpoczął swoje działania od wnikliwej analizy porozumień dwustronnych z Chinami zawartych przez poprzednią administrację. Co jest szczególnie istotne w kontekście Morza Południowochińskiego, starsi doradcy premiera rozpoczęli analizę możliwych scenariuszy zacieśnienia „minilateralnej" współpracy z pozostałymi stronami sporu na Morzu Południowochińskim – zwłaszcza z Wietnamem i Filipinami – w obliczu postępującej militaryzacji spornych obszarów przez ChRL. Jednym ze skutków zmian malezyjskiej polityki był wyraźny spadek w interakcjach militarnych pomiędzy państwami w 2018 r., na tle rekordowo intensywnego pod tym względem 2017 r. Co prawda zostały w październiku zorganizowane ośmiodniowe manewry *Peace and Friendship 2018*, ale nie odbyły się żadne wizyty portowe i zrealizowano tylko jedną

[999] A. Ananthalakshmi, *Former friend Malaysia halts all imports from North Korea, data shows*, 13.10.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-northkorea-malaysia-trade-idUSKBN1CI0K6 [dostęp 12.01.2022].

wizytę malezyjskiej delegacji z resortu obrony w ChRL. W ćwiczeniach wojskowych oprócz personelu z Chin i Malezji wzięli również udział żołnierze z Tajlandii, a łączna liczba uczestników wyniosła ponad 1300 osób. W programie uwzględnione zostały operacje z zakresu misji pokojowych, odbijania zakładników oraz działań morskich[1000].

Podczas gdy zmiana rządu na Filipinach w połowie 2016 r. była niezwykle korzystna dla Chin, tak w przypadku Malezji, pierwsze decyzje administracji Mohamada zwiastowały bardziej umiarkowaną postawę Kuala Lumpur w relacjach z Pekinem[1001]. Mahathir Mohamad w wywiadzie udzielonym miesiąc po objęciu stanowiska premiera, podkreślił, że miał „bardzo dobre relacje" z Chinami, kiedy stał na czele malezyjskiego rządu po raz pierwszy. Wskazał między innymi, że mimo dwóch tysięcy lat od kiedy oba państwa są sąsiadami, nigdy nie doszło do żadnych podbojów, dlatego premier uważa Chiny za „dobrego sąsiada" z dużym rynkiem zbytu dla malezyjskich produktów[1002]. Jednocześnie zaznaczył, iż Malezja chce kontynuować okupację spornych obszarów na Morzu Południowochińskim, będących pod kontrolą państwa. Stanowisko, mimo tego, że zostało sformułowane w dyplomatyczny sposób, było sprzeczne z rozległymi roszczeniami strony chińskiej. Kwestionowanie roszczeń Pekinu było niezwykle rzadkie w okresie rządów Najiba Razaka, podobnie jak podważanie strategicznych interesów patrona przez klienta[1003]. Premier Mohamad nie koncentrował się tylko i wyłącznie na jednym państwie o czym świadczą wygłoszone przez niego komentarze dotyczące aktywności okrętów wojennych na wodach Morza Południowochińskiego. Jego zdaniem wysyłanie na sporne obszary dużych jednostek bojowych samo w sobie stwarza ryzyko niebezpiecznego incydentu, który może doprowadzić do szybkiej eskalacji i w konsekwencji do wybuchu konfliktu zbrojnego. Apelował więc o ograniczenie misji realizowanych przez marynarkę wojenną i zastąpienie dużych statków bojowych mniejszymi jednostkami. W tym przypadku nie wskazał bezpośrednio żadnego

[1000] Ngeow Chow Bing, *Malaysia-China Defence Relations: Disruptions Amid Political Changes and Geopolitical Tensions*, 29.04.2021, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_57.pdf [dostęp 12.01.2022].
[1001] R. Heydarian, *Malaysia As A New Vortex Of Regional Resistance Against China*, 17.09.2018, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/malaysia-new-vortex-regional-resistance-china/ [dostęp 12.01.2022].
[1002] Z. Ibrahim, B. Jaipragas, *Mahathir Mohamad Q&A: Malaysian PM on Beijing, Jack Ma, and Why Battleships in the South China Sea Are a Bad Idea*, 20.06.2018, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/2151394 /mahathir-mohamad-qa-malaysian-pm-beijing-jack-ma-and-why [dostęp 12.01.2022].
[1003] *Let Malaysia continue occupying islands in South China Sea: PM Mahathir*, 20.06.2018, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/pm-mahathir-let-malaysia-continue-occupying-islands-in-south-china-sea [dostęp 12.01.2022].

konkretnego państwa, ale było jasne, że adresatami tych uwag byli rywalizujący ze sobą patroni, czyli Chiny i Stany Zjednoczone. Państwa dysponujące największym potencjałem w domenie morskiej w regionie[1004]. Szef malezyjskiego rządu dał w ten sposób do zrozumienia, że źródłem poczucia zagrożenia są w równym stopniu oba państwa. W przypadku Chin były to częste manewry marynarki wojennej i liczne patrole w okolicach spornych obszarów. Natomiast Stany Zjednoczone wyraźnie zwiększyły częstotliwość misji FONOP na wodach spornych archipelagów Spratly i Paracele od momentu objęcie prezydentury przez Donalda Trumpa. W ciągu niespełna półtora roku (od stycznia 2017 r. do czerwca 2018 r.) prezydentury Trumpa zorganizowano siedem misji FONOP na Morzu Południowochińskim, czyli o trzy więcej niż przez całą kadencję Baracka Obamy [1005] . Wezwanie do demilitaryzacji Morza Południowochińskiego stanowiło zerwanie z bierną polityką Malezji i sygnalizowało przyjęcie większej odpowiedzialności rządu w Putrajaya za ogólną sytuację w regionie. Było także sygnałem zdystansowania się zarówno od Pekinu jak i Waszyngtonu, co zostało zresztą potwierdzone pierwszą zagraniczną (aczkolwiek nieoficjalną) podróżą nowego premiera Malezji z czerwca 2018 r., który jako punkt docelowy wybrał Japonię. Podczas pobytu w Tokio wyraźnie zaznaczył, że zależy mu na przyjaznych relacjach ze wszystkimi państwami, ponieważ tylko dzięki takiej polityce jest możliwa maksymalizacja dostępu do zagranicznych rynków, inwestycji i transferu technologii[1006]. Wyraźnie pozycjonował Malezję pomiędzy Chinami i Stanami Zjednoczonymi nawet w kontekście Morza Południowochińskiego, podkreślając, iż strategiczne szlaki morskie powinny być dostępne dla wszystkich państw, a co za tym idzie nie mogą być ani pod wyłączną kontrolą amerykańską ani chińską. Podobne stanowisko zajął zresztą w sprawie Nowego Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku, a mianowicie, że inicjatywa nie może służyć wyłącznie interesom Pekinu. Tego rodzaju uwagi stanowiły kwintesencję polityki Mahathira Mohamada. Po pierwsze, upomniał główne mocarstwa, aby nie ingerowały w sprawy regionalne. Po drugie, zasygnalizował Chinom, że Malezja będzie energicznie

[1004] B. Jaipragas, *Forget the Warships: Malaysian PM Mahathir's Peace Formula for the South China Sea*, 19.06.2018, „South China Morning Post", https://www.scmp.com /week-asia/geopolitics/article/2151403/forget-warships-malaysian-pm-mahathirs-peace -formula-south [dostęp 12.01.2022].

[1005] I. Storey, *America Pushes Back Against China in the South China Sea*, 28.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/america-pushes-back-against-china-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 12.01.2022].

[1006] E. Noor, *Foreign and security policy in the New Malaysia*, 07.11.2019, „Lowy Institute", https://www.lowyinstitute.org/publications/foreign-and-security-policy-new-malaysia [dostęp 12.01.2022].

bronić swoich praw na Morzu Południowochińskim[1007]. Nie powinien zatem dziwić fakt, że Malezja prowadziła od tej pory zrównoważone interakcje z jednym jak i drugim mocarstwem w najbardziej newralgicznym sektorze bezpieczeństwa. Malezyjska marynarka wojenna pierwszy raz zaangażowała swoją flotę w morskich manewrach RIMPAC pod przywództwem amerykańskim, które odbyły się od 27 czerwca do drugiego sierpnia 2018 r.[1008] Natomiast w październiku Malezja wzięła udział we wspominanych już manewrach *Peace and Friendship 2018* w pobliżu Cieśniny Malakka, a także pierwszych w historii manewrach Chiny-ASEAN (ASEAN-China Maritime Exercise, ACMX), przy czym w tych ostatnich udział ograniczono jedynie do delegacji wojskowej[1009]. Rząd ChRL wykorzystywał każdą nadarzającą się okazję do konsolidacji swoich wpływów w regionie, zwłaszcza w domenie powiązanej z szeroko pojętym bezpieczeństwem, żeby obarczyć stronę amerykańską odpowiedzialnością za destabilizację regionu. Poprzez udział w październikowych ćwiczeniach ACMX, Chiny starały się zademonstrować, że mogą odegrać konstruktywną rolę w dziedzinie bezpieczeństwa morskiego regionu w momencie, kiedy narastają obawy związane z militaryzacją sporu na Morzu Południowochińskim. W związku z tym Pekin podjął się intensyfikacji swojej dyplomacji obronnej z państwami ASEAN, dążąc do osłabienia wpływów Stanów Zjednoczonych w regionie i podważenia dwustronnych partnerstw z zakresu bezpieczeństwa z państwami Azji Południowo-Wschodniej. Co więcej w przyjętym w sierpniu 2018 r. pojedynczym projekcie tekstu negocjacyjnego Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim (Single Draft South China Sea Code of Conduct Negotiating Text, SDNT) strona chińska umieścił zapis, który zachęca do ćwiczeń wojskowych na Morzu Południowochińskim w formule ASEAN-Chiny, ale w przypadku manewrów ASEAN z innymi państwami wymaga uprzedniej zgody wszystkich jedenastu państw będących stronami Kodeksu Postępowania. Jeśli ten zapis znalazłby się w finalnej wersji dokumentu, Chiny dysponowałyby prawem weta, uniemożliwiając tym samym ćwiczenia w formule ASEAN-USA. Zgłoszenie takiego zapisu przez Pekin dużo mówi o chińskich aspiracjach, zmierzających do przejęcia

[1007] Tang Siew Mun, *Reviewing Mahathir's and Malaysia's Foreign Policy*, 22.06.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/reviewing-mahathirs-and-malaysias-foreign-policy-by-tang-siew-mun/ [dostęp 16.12.2021].

[1008] I. Storey, *Seven Southeast Asian Countries Fly the Flag at RIMPAC 2018*, 04.07.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/seven-southeast-asian-countries-fly-the-flag-at-rimpac-2018/ [dostęp 16.12.2021].

[1009] P. Parameswaran, *Why the First China-ASEAN Maritime Exercise Matters*, 22.10.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/10/why-the-first-china-asean-maritime-exercise-matters/ [dostęp 16.12.2021].

całkowitej kontroli nad swoimi bezpośrednimi peryferiami, rozciągającymi się do pierwszego łańcucha wysp bez udziału obcych mocarstw, posiadających potencjał do zagrożenia pozycji ChRL w roli patrona. Kontrowersyjność chińskiej propozycji przyczyniała się do przeciągania procesu negocjacyjnego i pogłębiania podziałów wewnątrz samego ASEAN pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi[1010].

Początek 2019 r. zwiastował ocieplenie relacji dwustronnych pomiędzy Chinami i Malezją, które wraz z przejęciem władzy rok wcześniej przez Mahathira Mohamada napotkały pewne trudności, których podłożem nie była jednak sytuacja na Morzu Południowochińskim, lecz współpraca obu państw w ramach chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku. Najlepiej o tym świadczyła pierwsza podróż nowego premiera do ChRL w sierpniu 2018 r., podczas której najwięcej uwagi poświęcono kwestiom renegocjacji kontraktów na inwestycje infrastrukturalne, zawarte przez jego poprzednika. Wznowienie takich projektów jak linia kolejowa ECRL czy dwóch gazociągów (Multi-Product Pipeline oraz Trans-Sabah Gas Pipeline) było priorytetowym celem dla rządu w Pekinie, ponieważ od tego zależał wizerunek sztandarowego projektu przewodniczącego Xi Jinpinga. Dlatego chiński rząd z zadowoleniem przyjął deklarację premiera Mohamada z lutego 2019 r., który jako pierwszy lider państwa zapowiedział swój udział w drugim forum Pasa i Szlaku w kwietniu. Jeszcze przed podróżą do Chin, malezyjski premier wzmocnił swoją pozycję negocjacyjną podczas wizyty na Filipinach na początku marca, gdzie ostrzegł prezydenta Rodrigo Duterte przed zaciąganiem zbyt wielu pożyczek w Chinach. Zwrócił uwagę, że zadłużenie może doprowadzić do uzależnienia się od chińskich wpływów i wpadnięcia w tzw. „pułapkę zadłużenia (debt trap)"[1011]. Szef malezyjskiego rządu zwiększył w ten sposób presję na Pekinie, aby podczas kwietniowego forum Pasa i Szlaku uzyskać lepsze warunki w sprawie renegocjacji umów, co zresztą zakończyło się sukcesem. Obie strony uzyskały założone cele, aczkolwiek chiński rząd miał od tej pory większą swobodę w działaniach, ponieważ nie był już zakładnikiem decyzji o zawieszeniu realizacji projektów infrastrukturalnych,

[1010] I. Storey, *China Multilateralizes its Defence Diplomacy in Southeast Asia*, 25.10.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/china-multilateralizes-its-defence-diplomacy-in-southeast-asia-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].
[1011] R. Dancel, *Beware of China 'debt trap', Malaysia's Mahathir tells the Philippines*, 07.03.2019, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/beware-of-china-debt-trap-malaysias-mahathir-tells-the-philippines [dostęp 16.12.2021].

od których zależała reputacja inicjatywy Pasa i Szlaku w Azji Południowo-Wschodniej[1012].

W kwietniu 2019 r. doszło do jeszcze jednego ważnego wydarzenia, szczególnie z perspektywy budowy chińskiego patronatu w ramach transferu bezpieczeństwa. Dowódca malezyjskiej marynarki wojennej Mohd Reza bin Mohd Sany osobiście wziął udział w ceremonii ochrzczenia i uruchomienia pierwszego z czterech statków patrolowych wyprodukowanego w stoczni należącej do Wuchang Shipbuilding Industrial Group. Przedstawiciele obu stron uzgodnili wtedy, że jednostka po przejściu niezbędnych testów zostanie przekazana Malezji w grudniu 2019 r.[1013] Na uwagę zasługuje fakt, że w manewrach morskich (Joint Maritime Drill 2019) zainaugurowanych zaraz po obchodach 70. rocznicy powstania marynarki wojennej Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej w Qingdao pod koniec kwietnia, nie wzięła udziału malezyjska marynarka wojenna. Można w tej sytuacji mówić o wyraźnym spadku zaufania malezyjskich sił zbrojnych, tym bardziej, że w chińskich ćwiczeniach wzięły aktywny udział takie państwa Azji Południowo-Wschodniej jak Tajlandia, Singapur, Wietnam i Filipiny, natomiast Indonezja i Laos wysłały swoich obserwatorów. Drugi raz z rzędu malezyjska marynarka wojenna zasygnalizowała swój dystans po tym jak w manewrach z października 2018 r. udział został ograniczony jedynie do oddelegowania grupy obserwatorów. Ponadto w 2019 r., podobnie zresztą jak w 2017 r., oba państwa nie zorganizowały kolejnej edycji wspólnych manewrów *Peace and Friendship*[1014].

Wyraźny spadek zaangażowania strony malezyjskiej w rozwój współpracy w obszarze bezpieczeństwa za pośrednictwem wspólnych manewrów, mimo zdecydowanego ograniczenia przez Chiny asertywnej polityki na spornych obszarach morskich w latach 2017-2018, nie odbił się negatywnie na częstotliwości chińskich wizyt portowych. Warto zaznaczyć, że zmniejszony udział w manewrach mógł być spowodowany ograniczeniami budżetowymi państwa, na co niejednokrotnie zwracał uwagę premier Mohamad i co było jedną z głównych przyczyn renegocjacji umów z Chinami. Ponadto w lutym 2019 r. szef malezyjskiego rządu zlecił przyspieszenie prac

[1012] Lye Liang Fook, *China-Malaysia Relations Back on Track?*, 15.05.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_38.pdf [dostęp 12.01.2022].
[1013] X. Vavasseur, *First Littoral Mission Ship 'Keris' For Royal Malaysian Navy Launched In China*, 17.04.2019, „Naval News", https://www.navalnews.com/naval-news/2019/04/first-littoral-mission-ship-keris-for-royal-malaysian-navy-launched-in-china/ [dostęp 12.01.2022].
[1014] Song Zixun, Yang Yue, *Opening Ceremony of "Joint Maritime Drill 2019" Held in Qingdao*, 26.04.2019, „China Military Online", http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-04/26/content_9490179.htm [dostęp 12.01.2022].

nad opracowaniem pierwszej w historii kraju Białej Księgi Bezpieczeństwa Narodowego Malezji (Defense White Paper), która miała na celu sprecyzowanie takich zagadnień jak zamówienia sektora zbrojeniowego, stosunki z głównymi mocarstwami, a także pozycja państwa w sporach na Morzu Południowochińskim. Z uwagi na szerokie spektrum dokumentu oraz konieczność zaangażowania wielu zasobów i środków, resort obrony mógł poświęcić mniej uwagi na inne przedsięwzięcia, do których należy zaliczyć manewry wojskowe[1015].

Mimo tego, że w 2018 r. nie zanotowano żadnej wizyty portowej w Malezji zrealizowanej przez chińską flotę, po rocznej przerwie wznowiono zaangażowanie w tej domenie i odnotowano dwie wizyty. Pierwsza z nich odbyła się jeszcze przed wizytą Mahathira Mohamada w Chinach. Chińska fregata typu 54A Yueyang 575 zawinęła pod koniec marca 2019 r. do portu w archipelagu Langkawi, gdzie wzięła udział w 15. edycji międzynarodowej wystawy morskiej i kosmicznej (Langkawi International Maritime and Aerospace Exhibition, LIMA). Wydarzenie nie miało bezpośredniego związku z działaniami z zakresu obronności czy zwiększenia poczucia bezpieczeństwa, ale było okazją do zaprezentowania chińskiej technologii oraz zachęcenia do większego udziału ChRL w programie modernizacji floty malezyjskiej marynarki wojennej [1016]. Zdecydowanie większe znaczenie miała druga wizyta portowa z października 2019 r., zrealizowana przez 32. grupę eskortującą chińskiej marynarki wojennej, w skład której weszły niszczyciel typu 52C, fregata typu 54A oraz statek zaopatrzeniowy typu 903A (Xian 153, Anyang 599, Gaoyouhu 966). Ogólną częstotliwość wizyt portowych należy uznać za umiarkowanie wysoką, co świadczy o ważnej roli Malezji w chińskiej strategii bezpieczeństwa morskiego. Tego rodzaju aktywność można z jednej strony przypisać działaniom w ramach patronatu, gdzie chiński rząd roztacza parasol bezpieczeństwa nad swoim klientem. Z drugiej jednak strony, częste wizyty okrętów wojskowych stanowią demonstrację potencjału bojowego chińskiej floty, który może działać zniechęcająco na wszelkiego rodzaju próby podważenia roszczeń Pekinu na Morzu Południowochińskim[1017].

[1015] P. Parameswaran, *What's Behind Malaysia's New Defense White Paper Talk?*, 22.02.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/02/whats-behind-malaysias-new-defense-white-paper-talk/ [dostęp 12.01.2022].
[1016] Yu Lin, Pang Qingjie, *China's guided-missile frigate Yueyang to join in LIMA in Malaysia*, 22.03.2019, „China Military Online", http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-03/22/content_9456821.htm [dostęp 12.01.2022].
[1017] Li Hao, Fang Sihang, *Missions completed, 32nd Chinese naval escort taskforce returns home*, 01.11.2019, „China Military Online", http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-11/01/content_9666626.htm [dostęp 12.01.2022].

Zaledwie miesiąc po renegocjacji umów oraz wznowieniu wcześniej wstrzymanych projektów infrastrukturalnych Chiny powróciły do swoich przymusowych działań na malezyjskich wodach Morza Południowochińskiego. Jednostka chińskiej straży przybrzeżnej Haijing 35111 pojawiła się 10 maja 2019 r. w pobliżu płycizn Luconia u wybrzeży wschodniego stanu Sarawak. W ciągu kilku kolejnych dni chiński statek realizował patrol, podczas którego wykonywał prowokacyjne manewry w pobliżu dwóch statków zaopatrzeniowych zakontraktowanych przez Sarawak Shell, będącą spółką zależną przedsiębiorstwa Royal Dutch Shell. Statki prowadziły prace serwisowe na platformie wiertniczej dzierżawionej od firmy Supura Drilling wchodzącej w skład Sapura Energy Berhad. Ponadto przez następne dwa tygodnie załoga Haijing 35111 nękała i utrudniała operacje wiertnicze ze złóż gazu ziemnego nr 14[1018]. Ostatecznie statek straży przybrzeżnej wycofał się 27 maja z wyłącznej strefy ekonomicznej Malezji i powrócił do portu na chińskiej wyspie Hajnan. Aktywność chińskiej jednostki nie spotkała się z żadną oficjalną reakcją malezyjskiego rządu, natomiast media krajowe unikały jakichkolwiek relacji na ten temat, aczkolwiek według nieoficjalnych doniesień malezyjska straż przybrzeżna (MMEA) oraz marynarka wojenna podjęły decyzję o zwiększeniu liczby patroli w pobliżu spornych obszarów. Warto dodać, że miejsce, w którym jednostka Haijing 35111 zbliżyła się do statków zakontraktowanych przez Shell, znajdowało się w obrębie szelfu kontynentalnego Malezji, skąd malezyjska firma petrochemiczna Petronas i jej partnerzy od lat wydobywali ropę naftową i gaz ziemny. Mało tego, zgodnie z informacjami opublikowanymi na chińskich mediach społecznościowych, które później zostały usunięte, w pobliżu malezyjskiej platformy wiertniczej oprócz Haijing 35111 był również aktywny drugi statek należący do chińskiej straży przybrzeżnej - Haijing 46302[1019].

Manewry wojskowe oprócz zwiększania możliwości bojowych i operacyjnych są również okazją do przedstawienia możliwości sił zbrojnych, co ma wpływ na percepcję pozostałych państw regionu. Mocarstwa bardzo często przeprowadzają różnego rodzaju ćwiczenia, na co mogą sobie pozwolić, ponieważ dysponują odpowiednimi zasobami. Demonstrują w ten sposób swoją nadrzędną pozycję na tle innych, słabszych krajów, które w zależności od swoich interesów mogą wejść w rolę klienta, aby uzyskać protekcję

[1018] *Update: China Risks Flare-Up Over Malaysian, Vietnamese Gas Resources*, 13.12.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/china-risks-flare-up-over-malaysian-vietnamese-gas-resources/ [dostęp 12.01.2022].
[1019] M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit., s. 349-350.

patrona. Jest to również element rywalizacji o wpływy pomiędzy patronami. Jednym z przejawów takiej rywalizacji były chińskie testy pocisków na Morzu Południowochińskim, zdolnych do zniszczenia lotniskowców, przeprowadzone pod koniec czerwca 2019 r. Choć głównym adresatem tego pokazu siły były Stany Zjednoczone, nie zmienia to faktu, że testy wzbudziły zainteresowanie i niepokój państw Azji Południowo-Wschodniej, zwłaszcza tych bezpośrednio zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim [1020] . Biorąc pod uwagę rozwój sytuacji na Morzu Południowochińskim od początku 2019 r., włączając w to powrót chińskiej straży przybrzeżnej na malezyjskie wody oraz chińskie testy balistycznych pocisków przeciwokrętowych, nie powinno nikogo dziwić, że Malezja przy okazji morskich manewrów wojskowych (Exercise Kerismas and Exercise Taming Sari) również zdecydowała się na testy uzbrojenia. W ciągu ponad dwóch tygodni ćwiczeń (1-18 lipca) korweta typu FS 1500 (KD Kasturi) wystrzeliła pocisk Exocet MM40 Block II, natomiast wielozadaniowy helikopter marynarki wojennej Super Lynx wystrzelił dwa pociski przeciwokrętowe Sea Skua. Dowódca marynarki wojennej Mohamad Reza Mohamad Sani poinformował na konferencji prasowej, że podobne ćwiczenia zostały przeprowadzone na Morzu Południowochińskim w 2014 r., co najlepiej świadczy o tym, że malezyjskie siły zbrojne rzadko prezentują swoje zdolności bojowe, zgodnie z od lat obowiązującą doktryną nakazującą zrównoważone podejście do sytuacji i unikania eskalacji napięć. Nie ulega jednak wątpliwości, że manewry miały na celu „udowodnić [malezyjskiemu] społeczeństwu i innym państwom w regionie możliwości bojowe" malezyjskiej marynarki wojennej, co zresztą bezpośrednio stwierdził dowódca tej formacji. W związku z brakiem reakcji dyplomatycznej, manewry należy uznać za odpowiedź na naruszenia wyłącznej strefy ekonomicznej Malezji przez chińską straż przybrzeżną, do których doszło dwa miesiące wcześniej w pobliżu płycizn Luconia[1021].

Malezyjskie manewry jak i pierwsze czytanie wstępnej wersji Kodeksu Postępowania przez Chiny i państwa ASEAN nie przełożyły się na wstrzymanie chińskiej aktywności na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Na początku sierpnia statek badawczy Chińskiej Akademii Nauk, Shiyan 2, przystosowany do poszukiwań złóż

[1020] A. Panda, *China's South China Sea Anti-Ship Missile Tests Up the Stakes*, 15.07.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/07/chinas-south-china-sea-anti-ship-missile-tests-up-the-stakes/ [dostęp 12.01.2022].

[1021] P. Parameswaran, *What's Behind Malaysia's New South China Sea Missile Launches?*, 23.07.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/07/whats-behind-malaysias-new-south-china-sea-missile-launches/ [dostęp 12.01.2022].

ropy naftowej i gazu pojawił się w pobliżu rafy koralowej Luconia Breakers, gdzie prowadził badania dna morskiego w pobliżu miejsca, gdzie platforma wiertnicza wydzierżawiona przez Sarawak Shell realizowała wydobycie surowców od maja 2019 r. Wykorzystanie statku badawczego dowodzi jak bogatym instrumentarium dysponuje rząd w Pekinie. Są to najczęściej działania poniżej progu zbrojnej agresji lub niebezpiecznego incydentu wymagającego bezpośredniej interakcji, które umożliwiają wywieranie presji na sąsiadujących państwach, zmuszając je do zaprzestania eksploracji surowców naturalnych na obszarach będących przedmiotem sporów morskich i terytorialnych. Uniemożliwienie prowadzenia samodzielnych prac wydobywczych ma skłonić rządy poszczególnych państw do podpisania umów o wspólnym wydobyciu z Chinami[1022]. Strategia Chin jest tym bardziej skuteczna, ponieważ trudno dobrać do niej odpowiednie środki zapobiegawcze. Mimo to, Stany Zjednoczone wychodzą z konkretnymi inicjatywami dla państw Azji Południowo-Wschodniej, o czym świadczy bezpośrednia reakcja na majowe wydarzenia. Pod koniec miesiąca Departament Obrony poinformował o przekazaniu 34 dronów ScanEagle o łącznej wartości 47,9 mln USD do Malezji, Filipin, Wietnamu i Indonezji. Drony miały zwiększyć możliwości obserwacyjne spornych obszarów Morza Południowochińskiego i co za tym idzie skuteczniejszej kontroli ruchu morskiego. Z puli 34 dronów do Malezji miało trafić łącznie 12 bezzałogowców (pierwszych sześć sztuk dostarczono w maju 2020 r.)[1023].

Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w regionie nie ograniczało się jedynie do pośredniego wsparcia pod względem sprzętowym, ale miało również wymiar bezpośredni. W ciągu pierwszych dwóch lat administracji Donalda Trumpa, Departament Obrony USA był zwolennikiem utrzymania obecności w Azji Południowo-Wschodniej, rekompensując tym samym pewne braki i niedociągnięcia, jeżeli chodzi całokształt amerykańskiej dyplomacji w tej części świata. Jednym z kluczowych symboli zaangażowania amerykańskich sił zbrojnych – ze szczególną rolą Dowództwa Indo-Pacyfiku – w regionie, były ćwiczenia morskie w formule ASEAN-USA (ASEAN-U.S. Maritime Exercise, AUMX), które odbyły się na początku września 2019 r. W ciągu pięciu dni manewrów zrealizowano operacje skupiające się na nietradycyjnych zagrożeniach dla bezpieczeństwa i przeprowadzono je na wodach Morza

[1022] M. Hiebert, *Under Beijing's Shadow…*, op. cit., s. 350-352.
[1023] X. Vavasseur, *Royal Malaysian Navy Launches ScanEagle UAS Squadron*, 12.03.2021, „Naval News", https://www.navalnews.com/naval-news/2021/03/royal-malaysian-navy-launches-scaneagle-uas-squadron/ [dostęp 12.01.2022].

Południowochińskiego, ale poza strefą wyznaczoną przez *linię dziewięciu kresek* (podobnie jak w przypadku ćwiczeń ACMX). Warto zaznaczyć, że malezyjska flota – w przeciwieństwo do Filipin i Wietnamu – nie uczestniczyła zarówno w manewrach AUMX jak i ACMX. Na uwagę zasługuje również fakt, że zaangażowanie marynarki wojennej USA we wspólne inicjatywy z państwami członkowskimi ASEAN charakteryzuje się większą częstotliwością i zakresem, a także jest bardziej sformalizowane w porównaniu do ćwiczeń realizowanych przez chińską marynarkę wojenną z flotami państw Azji Południowo-Wschodniej. Stany Zjednoczone organizują w formule rocznej lub dwuletniej co najmniej pięć dużych wydarzeń (CARAT, Cobra Gold, Khaan Quest, RIMPAC i SEACAT), w które angażują się poszczególne państwa stowarzyszenia, podczas gdy Chiny mają tylko dwie formuły morskich manewrów – Blue Strike oraz Peace and Friendship. Na tym tle wyróżnia się Malezja, ponieważ jest jedynym państwem ASEAN, będącym stroną w sporach na Morzu Południowochińskim, które posiada na tyle sformalizowaną współpracę z zakresu bezpieczeństwa z ChRL, że bierze udział w dwustronnych ćwiczeniach marynarki wojennej. Można na tej podstawie stwierdzić, że Chiny odgrywają ważniejszą rolę w domenie bezpieczeństwa morskiego w przypadku Malezji, niż Wietnamu czy Filipin. W związku z tym rząd w Pekinie może skuteczniej oddziaływać na percepcję zagrożenia ze strony Malezji i efektywniej budować relacje patron-klient. Tym bardziej, że przejęcie władzy w kraju przez Mahahtira Mohamada nie doprowadziło do wycofania się Malezji z ćwiczeń Peace and Friendship[1024].

Innym przykładem bezpośredniego zaangażowania strony amerykańskiej w regionie są misje FONOP, które można również traktować jako element rywalizacji na linii Chiny-USA o dominującą pozycję w Azji Południowo-Wschodniej. Z perspektywy Waszyngtonu operacje swobody żeglugi mają z jednej strony ograniczyć chińskie wpływy na Morzu Południowochińskim, a z drugiej spełniać oczekiwania państw ASEAN zaangażowanych w spory związane ze zwiększeniem poczucia bezpieczeństwa, co jest jednym z kluczowych zadań patrona. Od początku prezydentury Donalda Trumpa do końca 2019 r. zrealizowano 17 operacji FONOP, a z każdych rokiem ich liczba była zwiększana. W pierwszym roku prezydentury zorganizowano cztery misje, następnie w 2018 r. odbyło się pięć misji, a rok później amerykańska marynarka wojenna

[1024] I. Storey, *ASEAN-US Naval Manoeuvers all About Geopolitical Manoeuvring*, 11.09.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/aseanus-naval-manoeuvers-all-about-geopolitical-manoeuvring-by-ian-storey/ [dostęp 22.12.2021].

przeprowadziła osiem operacji FONOP. Należy zaznaczyć, że tendencja wzrostowa tego typu misji nie jest pochwalana przez wszystkie państwa ASEAN. Do tej grupy należy zaliczyć Malezję, której premier Mohamad niejednokrotnie zwracał uwagę, że zwiększona obecność amerykańskiej marynarki wojennej na Morzu Południowochińskim prowadzi do eskalacji rywalizacji z Chinami i może doprowadzić do całkowitej destabilizacji regionu. Operacje FONOP przyczyniają się zatem zarówno do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa jak i zagrożenia, a wszystko zależy od percepcji poszczególnych państw. W przypadku malezyjskiego rządu mamy do czynienia z drugą opcją, ponieważ intensywność asertywnej polityki Pekinu wobec Malezji jest zdecydowanie niższa niż w przypadku Wietnamu czy Filipin. Świadczą o tym wyraźne dysproporcje w liczbie incydentów, których przebieg jest łagodniejszy w porównaniu do dwóch pozostałych stron sporu[1025].

Wysoka aktywność militarna nie szła w parze z zaangażowaniem dyplomatycznym administracji Donalda Trumpa. Od objęcia najwyższego urzędu w państwie w styczniu 2017 r., amerykański prezydent nie wziął udziału w żadnym Szczycie Azji Wschodniej do końca 2019 r. Ponadto uczestniczył tylko w jednym szczycie ASEAN-USA, który odbył się w 2017 r. Największym symbolem lekceważenia regionu Azji Południowo-Wschodniej okazała się jednak decyzja Waszyngtonu o wyznaczeniu doradcy ds. bezpieczeństwa narodowego Roberta O'Briena jako specjalnego wysłannika, który reprezentował Stany Zjednoczone podczas 7. szczytu ASEAN-USA oraz 14. Szczytu Azji Wschodniej, zrealizowanych na początku listopada 2019 r. w Bangkoku. Dla porównania stronę chińską reprezentował premier Li Keqiang. Robert O'Brien był przedstawicielem państwa o najniższej randze w 14-letniej historii Szczytu Azji Wschodniej. Do tej pory żadne państwo nie wysyłało przedstawiciela poniżej szczebla ministra spraw zagranicznych (w przypadku Stanów Zjednoczonych byłby to sekretarz stanu). O skali oburzenia państw członkowskich ASEAN w związku z rangą amerykańskiej delegacji najlepiej świadczył szczyt ASEAN-USA, w którym po stronie stowarzyszenia wzięło udział tylko trzech przedstawicieli wysokiego szczebla (z Tajlandii, Wietnamu i Laosu), natomiast pozostałe siedem państw – w tym Malezja

[1025] I. Storey, *The South China Sea Dispute in 2020-2021*, 03.11.2020, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/08/ISEAS_Perspective_2020_97.pdf [dostęp 22.12.2021].

i Filipiny – oddelegowało swoich ministrów spraw zagranicznych[1026]. Sytuacja uległa dodatkowemu pogorszeniu, po komentarzu amerykańskiego dyplomaty, który uznał reakcję państw Azji Południowo-Wschodniej za częściowy bojkot szczytu, który miał na celu celowe upokorzenie prezydenta Donalda Trumpa, przyczyniając się tym samym do pogorszenia relacji pomiędzy ASEAN i Stanami Zjednoczonymi. Biały Dom próbował naprawić straty wizerunkowe, wychodząc z propozycją zorganizowania specjalnego szczytu ASEAN-USA w Waszyngtonie, ale plan nie został zrealizowany przez końcem kadencji Trumpa[1027].

3.3.6. Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Malezji wobec stosunków z Chinami

Pod koniec 2019 r. doszło do kilku szczególnie ważnych wydarzeń z perspektywy pozycji Malezji w sporze na Morzu Południowochińskim. Na początku grudnia odnotowano wzmożoną aktywność chińskiej straży przybrzeżnej na wodach Morza Południowochińskiego należących do Indonezji, Malezji i Brunei. Jednostka chińskiej straży przybrzeżnej klasy Zhaolai o numerze 5403 wkroczyła na wody wyłącznej strefy ekonomicznej Malezji czwartego grudnia, gdzie dołączyła do innego statku klasy Zhaojun o numerze 5202. Oba statki przez blisko dwa tygodnie patrolowały wody wyłącznej strefy ekonomicznej Brunei oraz Malezji. Rządy obu państw nie wydały żadnych publicznych oświadczeń w sprawie chińskiej aktywności na obszarach morskich, będących pod ich jurysdykcją. Wszystko wskazuje również na to, że nie wysłano w kierunku chińskich statków jednostek marynarki wojennej lub straży przybrzeżnej w celu konfrontacji (jeżeli zostały wysłane to nie miały włączonego systemu automatycznej identyfikacji). Trzecia chińska jednostka klasy Shucha II o numerze 5302 dołączyła do dwóch poprzednich, przebywających na malezyjskich wodach dziewiątego grudnia. Jednak następnego dnia statek o numerze 5202 udał się w kierunku rafy Fiery Cross. W okresie 11-19 grudnia trzy statki chińskiej straży przybrzeżnej o numerach 5202, 5403 oraz 2169 swobodnie realizowały patrol na wodach Morza Południowochińskiego będących przedmiotem roszczeń Malezji i Indonezji. Obecność chińskiej floty w tym

[1026] Tang Siew Mun, G. Ong, *Trump's Absence at ASEAN Summits Undermines US Regional Strategic Engagement*, 20.12.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_106.pdf [dostęp 22.12.2021].
[1027] *US upset by Asean's 'effort to embarrass' Trump via partial boycott*, 04.11.2019, „Bangkok Post", https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1786919/us-upset-by-aseans-effort-to-embarrass-trump-via-partial-boycott [dostęp 22.12.2021].

regionie utrzymała się aż do połowy stycznia 2020 r. Działania chińskiej straży przybrzeżnej z grudnia 2019 r. miały bardzo duże znaczenie, ponieważ pokazały, że państwa, które bagatelizują spory, przywiązując większą uwagę do rozwijania pozytywnych relacji z Pekinem również mogą być narażone na politykę opartą na zastraszaniu. Było to szczególnie dobrze widoczne na przykładzie Malezji[1028]. Niemniej jednak równolegle do chińskiej aktywności morskiej na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, malezyjski rząd również przedsięwziął kroki zwiastujące przyjęcie bardziej zdecydowanej postawy. Pierwszym z nich było zatwierdzenie przez parlament drugiego grudnia pierwszej w historii kraju Białej Księgi Bezpieczeństwa Narodowego Malezji, w sprawie której interweniował premier Mahathir Mohamad na początku 2019 r. Podczas przedstawienia dokumentu przed parlamentem minister obrony Mohamad Sabu podkreślił trzy główne zagrożenia i wyzwania dla bezpieczeństwa kraju w ciągu najbliższych kilku lat. Obok sytuacji na Morzu Południowochińskim wymienił terroryzm oraz cyberbezpieczeństwo[1029]. W dokumencie uwzględniono zmieniające się środowisko regionalne, w którym coraz silniej była odczuwalna rosnąca potęga militarna ChRL i towarzysząca temu asertywność na Morzu Południowochińskim, a także nasilająca się rywalizacja na linii Waszyngton-Pekin. Szczególnie istotne są odniesienia do nasilającej się rywalizacji mocarstw, która skupiała się w dużym stopniu w regionie Azji Południowo-Wschodniej ze względu na spór na Morzu Południowochińskim. Świadomość malezyjskiego rządu w odniesieniu do sytuacji geopolitycznej stwarzała możliwość wykorzystania rywalizacji dwóch państw pretendujących do roli patrona do osiągnięcia własnych partykularnych interesów, albowiem pozycja Malezji w regionie oferowała przewagę strategiczną. W Białej Księdze zwrócono również uwagę na zagrożenia płynące z chińsko-amerykańskiej rywalizacji, zwłaszcza w kontekście pokrywających się roszczeń na Morzu Południowochińskim, które zostały przekształcone w „grę wielkich mocarstw" [1030]. Rozłożono w ten sposób odpowiedzialność za eskalację napięć na Morzu Południowochińskim pomiędzy Stany Zjednoczone i Chiny, unikając tym samym jakiejkolwiek formy krytyki polityki rządu

[1028] *Gone Fishing: Tracking China's Flotilla From Brunei To Indonesia*, 30.01.2020, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/gone-fishing-tracking-chinas-flotilla-from-brunei-to-indonesia/ [dostęp 22.12.2021].

[1029] P. Parameswaran, *What to Make of Malaysia's New Defense White Paper Launch*, 04.12.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/12/what-to-make-of-malaysias-new-defense-white-paper/ [dostęp 22.12.2021].

[1030] *Defence White Paper*, Ministerstwo obrony Malezji, https://www.mod.gov.my/images/mindef/article/kpp/DWP-3rd-Edition-02112020.pdf [dostęp 22.12.2021].

w Pekinie jak również opowiedzenia się po którejkolwiek ze stron. Nie oznaczało to jednak, że nie przywiązywano uwagi do znaczenia Morza Południowochińskiego. W Białej Księdze wyraźnie zostało podkreślone ekonomiczne znaczenie morskiego środowiska kraju, które jest źródłem rozwoju gospodarczego Malezji. Szczególny nacisk położono na morskie złoża gazu ziemnego i ropy naftowej będącymi „jednym z głównych źródeł przychodów Malezji”[1031]. Nie powinien zatem dziwić fakt, że w dokumencie Malezja została zdefiniowana jako „naród morski o kontynentalnych korzeniach”. Biała Księga miała zapoczątkować proces rekalibracji struktury sił zbrojnych, które mimo licznych wyzwań w domenie morskiej wciąż opierały się na wojskach lądowych. Był to skutek historycznych doświadczeń kraju, który zmagał się z wywrotową działalnością organizacji komunistycznych. Podczas gdy malezyjska armia liczy około 80 tys. żołnierzy, siły powietrzne oraz marynarka wojenna dysponują 15 tys. żołnierzami każda. Wyraźne dysproporcje zachodzą również w przypadku alokacji funduszy na poszczególne formacje. Armia dysponuje ponad dwukrotnie wyższymi funduszami od sił powietrznych i marynarki wojennej. Biała Księga miała wyrównać dysproporcje, aby zwiększyć możliwości operacyjne potrzebne przy zabezpieczeniu suwerenności morskiej państwa. Z zestawienia poniżej jasno jednak wynika, że Chiny dysponują zdecydowanie większym budżetem na zbrojenia. Asymetria uległa dodatkowemu zwiększeniu począwszy od 2017 r., kiedy zanotowano drastyczny spadek środków finansowych przeznaczanych na siły zbrojne przez rząd Malezji, co najprawdopodobniej było podyktowane trudnościami ekonomicznymi państwa, będącymi wynikiem polityki premiera Najiba Razaka. Niemniej jednak Mahahthir Mohamad nie podjął kroków mających na celu zwiększenie budżetu na obronność kraju do poziomu sprzed 2017 r.[1032]

Tabela 16. Wydatki na obronność Chiny-Malezja w latach 2013-2019 (mln USD)

	Wydatki na obronność ChRL	**Udział wydatków na obronność w PKB ChRL**	**Wydatki na obronność Malezji**	**Udział wydatków na obronność w PKB Malezji**
2013	165 589	1,7%	4 244	1,5%

[1031] I. Storey, *Malaysia and the South China Sea Dispute: Policy Continuity amid Domestic Political Change*, 20.03.2020, „ISEAS Perspective”, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/02/ISEAS_Perspective_2020_18.pdf [dostęp 22.12.2021].
[1032] I. Kwek, *Malaysia's Defence White Paper at Two: Progress and Challenges*, 29.11.2021, „IDSS Paper”, https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/idss/ip21019-malaysias-defence-white-paper-at-two-progress-and-challenges/#.Yk6QZ25Bx3l [dostęp 22.12.2021].

2014	178 806	1,7%	4 277	1,4%
2015	192 843	1,8%	4 605	1,5%
2016	203 944	1,8%	4 409	1,4%
2017	216 487	1,7%	3 705	1,1%
2018	229 168	1,7%	3 381	1,0%
2019	240 333	1,7%	3 769	1,0%

Źródło: *SIPRI Military Expenditure Database*, https://www.sipri.org/databases/milex [dostęp 10.12.2021].

Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Malezji świadczyła o nastrojach panujących wśród państw Azji Południowo-Wschodniej, które z narastającym niepokojem obserwowały stopniową eskalację napięć między Stanami Zjednoczonymi a Chinami. Większość państw regionu starała się utrzymywać produktywne i przyjazne stosunki z mocarstwami, a także unikać opowiadania się po którejkolwiek ze stron. Niemniej jednak, niektóre państwa regionu zdecydowały się zaostrzyć swoją retorykę w obliczu coraz bardziej asertywnej polityki Chin na Morzu Południowochińskim. Na ten krok zdecydowała się między innymi Malezja, której rząd złożył 12 grudnia 2019 r. wniosek do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego ONZ (United Nations Commission on the Limits of the Continental Shelf, CLCS) [1033] w sprawie rozszerzonego szelfu kontynentalnego (extended continental shelf, ECS) poza granicę 200 mil morskich od linii podstawowej, od której wyznaczana jest szerokość morza terytorialnego. Było to uzupełnienie wspólnego wniosku przedłożonego przez Malezję wspólnie z Wietnamem w 2009 r. Reakcja Pekinu była natychmiastowa, ponieważ jeszcze tego samego dnia strona chińska złożyła oficjalny protest w tej sprawie do sekretarza generalnego ONZ, w którym argumentowano, iż Malezja naruszyła swoim wnioskiem suwerenne prawa i jurysdykcję ChRL na Morzu Południowochińskim[1034]. Zgodnie z UNCLOS wniosek w sprawie rozszerzenia szelfu kontynentalnego pozwala państwom ubiegać się o terytoria znajdujące się za granicą wyłącznej strefy ekonomicznej rozciągającej się na odległość 200 mil morskich. Poprzez złożenie wniosku Malezja osiągnęła kilka celów jednocześnie. Po pierwsze rozszerzyła swoje roszczenia do szelfu kontynentalnego w południowej

[1033] *Malaysia Partial Submission*, 12.12.2019, https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/mys85_2019/20171128_MYS_ES_DOC_001_secured.pdf [dostęp 22.12.2021].

[1034] J. Saravanamuttu, *Malaysia Policies and Interests in the South China Sea*, 07.10.2021, „RSIS Working Paper", https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2021/10/WP336_Malaysia-Policies-and-Interests-in-the-South-China-Sea-1.pdf [dostęp 22.12.2021].

i północnej części Morza Południowochińskiego, powiększając swoje roszczenia ponad dwukrotnie w porównaniu do tych z 1979 r. Ponadto wniosek stanowił poparcie dla wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 2016 r. w sprawie sporu pomiędzy Chinami i Filipinami, ponieważ opierał się na postanowieniach wyroku, zgodnie z którymi elementy archipelagu Spratly generują jedynie strefę morza terytorialnego o szerokości 12 mil morskich i nie są uprawnione do tworzenia wyłącznej strefy ekonomicznej ani szelfu kontynentalnego. W sposób pośredni wniosek odrzucał również zasadność chińskich roszczeń wyrażonych w formie *linii dziewięciu kresek*, mimo tego, że Malezja nie była stroną postępowania trybunału arbitrażowego z 2016 r. Dlatego w proteście [1035] strona chińska powtórzyła swoje roszczenia do wyłącznej strefy ekonomicznej i szelfu kontynentalnego na podstawie grupy wysp Nanhai Zhudao oraz historycznych praw na Morzu Południowochińskim. Innym powodem gwałtownej reakcji Pekinu na malezyjski wniosek był zapis promujący zastosowanie wyroku trybunału również w stosunku do archipelagu Paracele, będącego przedmiotem sporu pomiędzy ChRL i Wietnamem. Co więcej malezyjski wniosek stwarzał podstawy do złożenia wspólnego wniosku z pozostałymi stronami sporu jak Filipiny i Wietnam w sprawie wyznaczenia rozszerzonego szelfu kontynentalnego, co przyczyniłoby się do skonsolidowania roszczeń państw Azji Południowo-Wschodniej przeciwko Chinom. Ostatnią kwestią, na którą należy zwrócić uwagę jest wzmocnienie pozycji negocjacyjnej Malezji nad finalną wersją Kodeksu Postępowania. W tym wypadku przedłużający się proces negocjacji kodeksu zadziałał na korzyść malezyjskiego rządu, który zapewnił sobie podstawę do sprzeciwienia się wobec jakimkolwiek próbom ograniczenia strefy wpływów na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, sprzecznym z zapisami wniosku złożonego do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego ONZ[1036]. Decyzja rządu Malezji z grudnia 2019 r. była jednym z największych wyzwań dla stosunków z ChRL, ponieważ stanowiła podważenie chińskich roszczeń na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. Co więcej, data widniejąca na pierwszej stronie wniosku sugeruje, że prace nad nim rozpoczęły się już w 2017 r., czyli wkrótce po opublikowaniu wyroku trybunału arbitrażowego. Wszystko wskazuje na to, że zrezygnowanie z bezpośredniej konfrontacji z chińską flotą, dysponującą zdecydowaną przewagą, było świadomą

[1035] Protest Chińskiej Republiki Ludowej w języku angielskim jest dostępny na stronie - https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/mys85_2019/CML_14_2019_E.pdf [dostęp 22.12.2021].
[1036] Nguyen Hong Thao, *Malaysia's New Game in the South China Sea*, 21.12.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/12/malaysias-new-game-in-the-south-china-sea/ [dostęp 22.12.2021].

decyzją, a rząd skupił się na działaniach prawnych w celu zabezpieczenia swoich roszczeń.

ZAKOŃCZENIE

Analiza współczesnych stosunków ChRL z państwami regionu Azji Południowo-Wschodniej dostarczyła wielu argumentów oraz przykładów umożliwiających weryfikację hipotez badawczych. Każde z trzech studiów przypadku pokazało również, że chińsko-amerykańska rywalizacja w regionie przypomina pod pewnymi względami realia, które występowały w czasach zimnej wojny. Biorąc pod uwagę, że koncepcja patron-klient w stosunkach międzynarodowych, rozwinięta w głównym stopniu przez Shoemakera i Spaniera, została po raz pierwszy wykorzystana do zbadania relacji między państwami właśnie w okresie zimnej wojny, należy stwierdzić, iż obecne uwarunkowania rywalizacji amerykańsko-chińskiej sprzyjają implementacji tego nurtu teoretycznego w badaniach naukowych nad regionem Azji Południowo-Wschodniej.

W pierwszym rozdziale pracy zostało wyróżnionych sześć rodzajów relacji patron-klient, które zostały podzielone na dwie grupy w zależności od poziomu niebezpieczeństwa w środowisku, w którym znajdują się państwa objęte badaniami. Analiza zagrożeń w układzie patron-klient została w głównym stopniu oparta o częstotliwość incydentów na Morzu Południowochińskim. Badany przedział czasowy tj. 2013-2019 nie charakteryzował się jednak podobną dynamiką do „zimnowojennej" w czasie której mieliśmy do czynienia z wojną w Wietnamie. Niemniej jednak zachodziły również inne przyczyny poczucia zagrożenia, jak na przykład sytuacja wewnętrzna w poszczególnych państwach. Warto w tym miejscu określić jaki konkretny rodzaj relacji patron-klient należy przypisać państwom będących przedmiotem badań. Z uwagi na dynamiczną charakterystykę stosunków pomiędzy patronem i klientem, podyktowaną zmianami opcji politycznych sprawujących władzę w państwach klientelistycznych, trzeba zaznaczyć, iż w pewnych przypadkach mamy do czynienia z kilkoma różnymi rodzajami patronatu. Dlatego w tabelach podsumowujących korelację między wizytami państwowymi a incydentami na Morzu Południowochińskim wprowadzono podział na okres rządów poszczególnych administracji. W przypadku Malezji pod rządami premiera Najiba Razaka w latach 2013-2018 zachodziła relacja patronocentryczna. Głównie za sprawą zagrożenia wewnętrznego dla rządu premiera Razaka w związku z aferą wokół państwowego funduszu inwestycyjnego 1MDB. Chiński patronat w tym okresie był zorientowany na wsparciu finansowym malezyjskiego rządu, próbującego ukryć zadłużenie 1MDB oraz korupcję. Ponadto Pekin prowadził działania na arenie międzynarodowej w celu kontroli zniszczeń wizerunkowych Malezji, a także

przedsięwziął pewne środki zmierzające w kierunku zapobiegnięcia śledztwom w innych państwach w sprawie funduszu 1MDB. W zamian strona chińska oczekiwała od klienta podporządkowania się oczekiwaniom związanym z sytuacją na Morzu Południowochińskim. Liczba incydentów na Morzu Południowochińskim była w Malezji najniższa ze wszystkich trzech państw objętych badaniami, a co za tym idzie sytuacja na spornych obszarach nie była źródłem wysokiego poczucia zagrożenia.

Tabela 17. Korelacja między wizytami państwowymi a incydentami na Morzu Południowochińskim w relacjach Chiny-Malezja w latach 2013-2019

	2013-2018	**2018-2019**
Wzajemne wizyty państwowe	10	4
Incydenty na Morzu Południowochińskim	7	3
Rodzaj relacji patron-klient	patronocentryczny	klient-dominujący

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań przedstawionych w pracy doktorskiej.

Wraz z wygranymi przez Mahathira Mohamada wyborami z 2018 r. doszło do reorientacji w polityce zagranicznej Malezji, która odbiła się na stosunkach z patronem-Chinami. Nowy premier Malezji podjął działania mające na celu obniżenie kosztów projektów infrastrukturalnych realizowanych w ramach chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku. Doprowadziło to do zmian w kierunku relacji klient-dominujący, ponieważ Chinom w roli patrona zależało na przywróceniu malezyjskiej solidarności międzynarodowej wiążącej się z pełnym poparciem dla inicjatywy Pasa i Szlaku, wyrażonym poprzez wznowienie prac nad projektami infrastrukturalnymi, takimi jak linia kolejowa na wschodnim wybrzeżu (ECRL). Badania potwierdziły, że Pekin był skłonny zainwestować znaczące środki, żeby osiągnąć ten cel, ponieważ Malezja była jednym z głównych orędowników inicjatywy Pasa i Szlaku w Azji Południowo-Wschodniej. Dlatego chiński rząd nie mógł sobie pozwolić na utratę poparcia Kuala Lumpur. Co więcej, można zauważyć spadek, jeżeli chodzi o intensywność incydentów na Morzu Południowochińskim, albowiem w ciągu niemal pięciu i pół roku urzędowania Najiba Razaka na stanowisku premiera doszło do siedmiu incydentów, natomiast przez okres nieco ponad półtora roku rządów Mahathira Mohamada odnotowano trzy incydenty. Ustępstwa Pekinu miały zatem charakter nie tylko finansowy, ale również strategiczny.

W odniesieniu do studium przypadku relacji Chiny-Filipiny wykazano, że w latach 2013-2016, w czasie prezydentury Benigno Aquino III, głównym źródłem

zagrożenia dla Filipiny była polityka ChRL na Morzu Południowochińskim. Warunkowało to poszukiwanie patrona w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi. Charakterystyka stosunków między tymi dwoma państwami wpisywała się w ramy relacji patron-dominujący. Po tym jak władzę w kraju przejął Rodrigo Duterte w 2016 r. doszło do redefinicji polityki zagranicznej Filipin, za sprawą której rolę patrona przejęły Chiny, przy czym wciąż relacje wpisywały się w koncepcję patron-dominujący. W tym przypadku percepcja zagrożenia nie była powiązana z sytuacją na Morzu Południowochińskim, a głównymi pobudkami nowego rządu w Manili do wejścia pod chiński patronat było uzyskanie wsparcia w rozwoju infrastrukturalnym kraju, zacieśnienie współpracy ekonomicznej, a także protektorat na arenie międzynarodowej w obliczu krytyki polityki wewnętrznej kraju, np. w związku z kampanią antynarkotykową.

Tabela 18. Korelacja między wizytami państwowymi a incydentami na Morzu Południowochińskim w relacjach Chiny-Filipiny w latach 2013-2019

	2013-2016	**2016-2019**
Wzajemne wizyty państwowe	3	12
Incydenty na Morzu Południowochińskim	15	8
Rodzaj relacji patron-klient	-	patron-dominujący

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań przedstawionych w pracy doktorskiej.

Warto zwrócić uwagę, że budowa relacji patron-klient z Chinami nie tylko doprowadziła do zwiększenia intensywności wzajemnych wizyty państwowych, ale przede wszystkim wiązała się ze znaczącym obniżeniem – niemal o połowę – liczby incydentów pomiędzy państwami na Morzu Południowochińskim.

Ostatnie studium przypadku skupiające się na relacjach Chiny-Wietnam pozwoliło na potwierdzenie, że stosunki między tymi dwoma państwami posiadają cechy charakterystyczne dla relacji patron-klient, określonych jako parytet wpływu. Główną rolę w tego typu relacji odgrywa osiągnięcie przewagi strategicznej z uwagi na zaciętą rywalizację pomiędzy państwami posiadającymi potencjał do sprawowania roli patrona. Przeprowadzone badania doprowadziły do potwierdzenia wyjątkowo silnej rywalizacji na linii Pekin-Waszyngton o wpływy w Wietnamie. W przypadku Chin główną rolę odgrywały działania zorientowane na utrzymaniu historycznych wpływów, natomiast z perspektywy amerykańskiego rządu nadrzędnym celem było podsycanie poczucia zagrożenia rządu w Hanoi w związku z chińską aktywnością na Morzu

Południowochińskim, a następnie zaoferowanie transferu bezpieczeństwa w ramach patronatu, aby zwiększyć swoje wpływy w Wietnamie kosztem ChRL.

Tabela 19. Korelacja między wizytami państwowymi a incydentami na Morzu Południowochińskim w relacjach Chiny-Wietnam w latach 2013-2019

	2013-2016	**2016-2019**
Wzajemne wizyty państwowe	9	11
Incydenty na Morzu Południowochińskim	28	10
Rodzaj relacji patron-klient	parytet wpływów	parytet wpływów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań przedstawionych w pracy doktorskiej.

W przypadku Wietnamu odnotowano największą liczbę incydentów na Morzu Południowochińskim spośród wszystkich trzech państw Azji Południowo-Wschodniej uwzględnionych w badaniach, przy czym widoczna jest zdecydowana deeskalacja w tym obszarze. Podczas gdy premierem był Nguyen Tan Dung, do kwietnia 2016 r. doszło do 28 incydentów, natomiast od momentu, gdy szefem rządu został Nguyen Xuan Phuc, do końca 2019 r. doszło do 10 incydentów. W przeciwieństwie do dwóch poprzednich diad, w tym przypadku wpływ wewnętrznych zmian politycznych w państwie klientelistycznym na sytuację na Morzu Południowochińskim był najmniejszy. Główną rolę ogrywała chińsko amerykańska rywalizacja o patronat. W okresie, kiedy premierem był Nguyen Tan Dung, wietnamski rząd musiał się zmierzyć z licznymi przypadkami chińskiej asertywności na Morzu Południowochińskim, włącznie z incydentem z udziałem platformy HYSY-981. Pozycja, w której znalazł się Wietnam została wykorzystana przez amerykańską administrację do budowy zaufania i wzmacniania relacji dwustronnych. Rząd w Pekinie zdał sobie sprawę w jaki sposób polityka na Morzu Południowochińskim jest wykorzystywana przez Waszyngton do osłabienia pozycji Chin w Wietnamie, dlatego gdy szefem wietnamskiego rządu został Nguyen Xuan Phuc ograniczono liczbę incydentów, żeby wykorzystać zmianę na stanowisku premiera do odbudowy zaufania i jednocześnie uniemożliwienia amerykańskiej administracji dalszego wzmacniania relacji z Wietnamem w oparciu o poczucie zagrożenia ze strony ChRL. Należy przy tym podkreślić, że mimo skrajnie antychińskich nastrojów społecznych w Wietnamie, chińsko-wietnamskie powiązania gospodarcze, kulturowe, ideologiczne, parlamentarne oraz rządowe, sprawiają, że Pekin dysponuje bardzo dużą przewagą nad Waszyngtonem z perspektywy rozwoju patronatu w Wietnamie. Najlepiej

o tym świadczy fakt, że oprócz największej liczby incydentów morskich między tymi państwami, udało się ustalić, iż diada charakteryzuje się jednocześnie największą liczbą wzajemnych wizyt państwowych.

Zidentyfikowanie teoretycznych ram relacji patron-klient w polityce Chin wobec Malezji, Filipin i Wietnamu pozwoliło na skuteczniejszą weryfikację hipotez badawczych postawionych u progu badań. W oparciu o historyczną analizę systemu trybutarnego oraz ewolucji koncepcji dyplomacji peryferyjnej, zawartej w pierwszym rozdziale, wskazano zbieżność pomiędzy tymi dwoma koncepcjami, które stanowiły platformę dla dominujących w regionie Chin, mającą na celu stworzenie odpowiedniego środowiska pod rozwój stosunków bilateralnych z poszczególnymi państwami Azji Południowo-Wschodniej. Powyższe ustalenia miały szczególne znaczenie w przypadku pierwszej hipotezy wskazanej we wstępie: *implementowana od 2013 r. koncepcja dyplomacji peryferyjnej wobec regionu Azji Południowo-Wschodniej stanowi historyczną ciągłość systemu trybutarnego oraz jest wykorzystywana jako platforma w polityce zagranicznej ChRL do wzmocnienia asymetrycznych stosunków z Wietnamem, Malezją i Filipinami w ramach koncepcji patron-klient*. Dyplomacja peryferyjna w strategii chińskiej polityki zagranicznej, podobnie jak dawny system stosunków trybutarnych odnosi się tylko do pogłębiania relacji bilateralnych omijając tym samy formuły współpracy wielostronnej. W dalszej kolejności potwierdzono, że w 2013 r. Chiny rozpoczęły wdrażanie nowej odsłony dyplomacji peryferyjnej, której priorytetem stała się budowa przyjaznych relacji z państwami ASEAN, co zostało wyraźnie podkreślone już w październiku 2013 r. podczas 21. szczytu APEC w Malezji. Ulokowanie ASEAN w centrum dyplomacji peryferyjnej miało kluczowe znaczenie z perspektywy zabezpieczenia interesów ChRL na Morzu Południowochińskim jak i rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi. Był to jednak tylko jeden z elementów narracji Pekinu, albowiem chińscy decydenci wprost wskazywali na kluczowe znaczenie relacji dwustronnych (realizowanych na zasadach patronatu) w ramach dyplomacji peryferyjnej. Podczas spotkania przewodniczącego Xi Jinpinga z premierem Razakiem na marginesie szczytu APEC w listopadzie 2015 r. chiński lider określił rozwój stosunków z Malezją jako jeden z priorytetów dyplomacji peryferyjnej, natomiast wśród obszarów współpracy, oprócz handlu i infrastruktury, wymienił obronność i egzekwowanie prawa, które wpisują się w zadania patrona, polegające na transferze bezpieczeństwa dla klienta.

Nawiązania do dyplomacji peryferyjnej były także widoczne w przypadku relacji dwustronnych Chiny-Wietnam. W oświadczeniu wydanym przez chińskie ministerstwo

spraw zagranicznych dotyczącym spotkania sekretarza generalnego KPW Nguyen Phu Tronga z przewodniczącym Xi Jinpingiem w Pekinie z kwietnia 2015 r. była mowa o współpracy oraz integracji w ramach dyplomacji peryferyjnej. Odniesienia do tej koncepcji na spotkaniu przedstawicieli dwóch państw jednoznacznie dowodzą, że holistyczny wymiar dyplomacji peryferyjnej służył rozwijaniu i pogłębianiu asymetrycznych stosunków z państwami Azji Południowo-Wschodniej na zasadach bilateralnych. Innym przykładem pozytywnej weryfikacji założeń zawartych w pierwszej hipotezie jest dążenie ChRL i Wietnamu do synergii pomiędzy zainaugurowaną w 2008 r. inicjatywą „dwóch korytarzy i jednego ekonomicznego okręgu (Two Corridors and One Economic Circle)" o charakterze bilateralnym z inicjatywą Pasa i Szlaku, wpisującą się w dyplomację peryferyjną.

Do drugiego bezpośredniego nawiązania do dyplomacji peryferyjnej w chińsko-wietnamskich relacjach doszło na marginesie szczytu ASEAN w Manili z listopada 2017 r. na spotkaniu premierów Li Keqianga oraz Nguyen Xuan Phuca. Szef chińskiego rządu podkreślił fundamentalną rolę ASEAN w chińskiej dyplomacji peryferyjnej, natomiast okoliczności, w których padła ta deklaracja świadczą o tym, że rząd w Pekinie wykorzystywał tego rodzaju argumenty do rozwijania stosunków bilateralnych. W szczególności z Wietnamem, będącym jednym z 14 państw znajdujących się w pierwszym pierścieniu chińskich peryferii. Na dodatek, podczas tej samej rozmowy Li Keqiang zwrócił uwagę na konieczność integracji dwóch sztandarowych inicjatyw (tj. Pasa i Szlaku oraz „dwóch korytarzy i jednego ekonomicznego okręgu"), a także wyraził gotowość do przyspieszenia prac związanych z opracowaniem Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim. Nawiązanie do Kodeksu Postępowania w kontekście zacieśnienia współpracy gospodarczej w ramach dwóch głównych inicjatyw wpisuje się jednocześnie w założenia hipotezy drugiej: *ChRL wykorzystuje narzędzia ekonomiczne w celu zarządzania sporami na Morzu Południowochińskim z Wietnamem, Malezją i Filipinami, zapobiegając tym samym umiędzynarodowieniu sporu, co jest sprzeczne z preferowanym przez Chiny sposobem rozwiązywania sporów opartym na dwustronnych negocjacjach* i trzeciej: *ChRL wykorzystuje relacje patron-klient z państwami Azji Południowo-Wschodniej do generowania podziałów w ASEAN, uzyskując tym samym większą kontrolę nad przebiegiem negocjacji w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim*, ponieważ łączy ze sobą politykę opartą na wykorzystaniu narzędzi ekonomicznych jak i rozwijanie stosunków bilateralnych z Wietnamem w celu zwiększenia kontroli nad przebiegiem negocjacji nad Kodeksem Postępowania.

W przeciwieństwie do Malezji i Wietnamu, relacje Chiny-Filipiny od 2013 r. aż do połowy 2016 r. charakteryzował wysoki poziom antagonizmów wynikający z umiędzynarodowienia sporu na Morzu Południowochińskim przed administrację prezydenta Benigno Aquino III poprzez złożenie wniosku do Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 2013 r. Nie bez znaczenia pozostawały również wyjątkowo bliskie relacje ze Stanami Zjednoczonymi. W związku z tym nie było mowy o budowie chińskiego patronatu w tym okresie. Niemniej jednak rząd w Pekinie prowadził już w tym okresie politykę mającą na celu równoważenie napięć poprzez dyplomację peryferyjną. Świadczy o tym wizyta ministra spraw zagranicznych Wang Yi w Manili, podczas której szef chińskiej dyplomacji odwołał się do sloganu „przyjaznego sąsiedztwa" (*mulin youhao*), który pierwszy raz został wykorzystany w raporcie z 15. Zjazdu KPCh w 1997 r. i jest blisko związany z założeniami dyplomacji peryferyjnej. Do tego samego sloganu odwołał się przewodniczący Xi Jinping podczas pierwszego spotkania z nowym prezydentem Filipin, Rodrigo Duterte, który złożył wizytę w Pekinie w październiku 2016 r. Na tej podstawie należy stwierdzić, że dyplomacja peryferyjna, jako bardzo ogólny koncept, stanowi fundament pod normalizację, a następnie budowę i wzmacnianie relacji bilateralnych.

Wraz ze zmianą polityki zagranicznej Filipin, chiński rząd dostosowywał swoją narrację dotyczącą dyplomacji peryferyjnej. Podczas spotkania ministra spraw zagranicznych Alana Petera Cayetano z premierem Li Keqiangiem w Pekinie z czerwca 2017 r., strona chińska podkreśliła, że ASEAN znajduje się w centrum dyplomacji peryferyjnej, co miało szczególnie istotny wydźwięk, jeżeli zwrócimy uwagę na fakt, że Filipiny sprawowały prezydencję w ASEAN w tym czasie. Podporządkowaniu nie uległa jedynie narracja, ale w ślad za nią poszły konkretne działania, albowiem podczas wizyty Li Keqianga na Filipinach w listopadzie 2017 r. padła deklaracja strony chińskiej o dostosowaniu inicjatywy Pasa i Szlaku do filipińskich potrzeb rozwojowych, ze szczególnym uwzględnieniem projektów infrastrukturalnych. Trudno o bardziej wyrazisty dowód na to, że dyplomacja peryferyjna i funkjonująca w jej obrębie inicjatywa Pasa i Szlaku stanowią platformę pod wzmocnienie stosunków bilateralnych.

Studium przypadku relacji Chiny-Filipiny doskonale pokazało stopniową ewolucję relacji bilateralnych oraz sposób w jaki dyplomacja peryferyjna jest wykorzystywana jako platforma do rozwoju takich relacji. W ciągu dwóch lat reorientacji filipińskiej polityki zagranicznej w stronę zacieśniania relacji z Pekinem, narracja chińskich decydentów podczas spotkań bilateralnych ze stroną filipińską ewoluowała od

stawiania ASEAN w centrum dyplomacji peryferyjnej do usytuowania Filipin w kluczowej pozycji chińskiej polityki zagranicznej, w szczególności z perspektywy dyplomacji peryferyjnej. Świadczy o tym chociażby wizyta ministra spraw zagranicznych Wang Yi na Filipinach i pierwsze spotkanie z nowym szefem filipińskiej dyplomacji Teodoro Locsinem pod koniec października 2018 r. Podczas tej rozmowy po raz pierwszy padła również deklaracja ze strony chińskiej o chęci przyspieszenia negocjacji nad Kodeksem Postępowania, aby wypracować gotowy dokument do 2021 r., czyli w ciągu filipińskiej kadencji (2018-2021) jako państwa koordynującego stosunki Chin z ASEAN. Stanowisko Wang Yi wpisuje się również w założenia trzeciej hipotezy. Rok później, w lipcu 2019 r. na marginesie 52. szczytu ministrów spraw zagranicznych ASEAN, Wang Yi po raz kolejny zapewnił swojego filipińskiego odpowiednika, że stosunki z Filipinami są jednym z priorytetów dyplomacji peryferyjnej ChRL, co świadczyło o konsolidacji stosunków dwustronnych, budowanych w oparciu o relację patron-klient.

Kolejnym argumentem weryfikującym założenia pierwszej hipotezy jest aktywny udział liderów wszystkich trzech państwa w dwóch forach inicjatywy Pasa i Szlaku, które odbyły się w 2017 r. oraz w 2019 r., będącej jednym z głównych elementów dyplomacji peryferyjnej. Warto podkreślić, że choć fora były skierowane do wielu państw zaangażowanych w sztandarowy projekt przewodniczącego Xi Jinpinga, to duża część przedsięwzięć realizowanych w jego ramach miała charakter *stricte* bilateralny. Można tutaj wymienić chociażby linię kolejową na wschodnim wybrzeżu (ECRL) w Malezji, czyli projekt, który tymczasowo został wstrzymany po wygranych przez Mahathira Mohamada wyborach w 2018 r., ale został wznowiony w kwietniu 2019 r. za sprawą ekonomicznych zachęt chińskiego rządu i obniżenia kosztów budowy. Charakterystyka inicjatywy Pasa i Szlaku jak i instrumenty, które oferuje sprawiają, że ma ona kluczowy wpływ na wzmacnianie asymetrycznych relacji z mniej wpływowymi państwami z wyraźnymi potrzebami rozwoju infrastrukturalnego. W taki sposób można określić większość państw Azji Południowo-Wschodniej.

W czasie drugiego forum Pasa i Szlaku z kwietnia 2019 r. doszło do konsolidacji relacji bilateralnych między Pekinem a Hanoi. Było to istotne w kontekście coraz większego zainteresowania współpracą Stanów Zjednoczonych z Wietnamem. Mimo tego, że okoliczności dotyczące forum były przede wszystkim związane z zachętami w postaci współpracy gospodarczej i infrastrukturalnej, w ramach wizyty w ChRL premier Wietnamu spotkał się również ze swoim odpowiednikiem, Li Keqiangiem.

Chiński premier skupił się na zagadnieniach związanych z Morzem Południowochińskim, w tym na kwestiach dotyczących wspólnego rozwoju spornych obszarów morskich. Odniósł się również do Kodeksu Postępowania, a także zadeklarował poparcie dla prezydencji Wietnamu w ASEAN przypadającej na 2020 r. Li Keqiang chciał w ten sposób zdobyć przychylność rządu w Hanoi na okres wietnamskiej prezydencji, ponieważ państwo sprawujące przewodnictwo w ASEAN ma duży wpływ na przebieg spotkań i szczytów realizowanych przez stowarzyszenie. Oba aspekty wpisują się zatem w przewidywania zawarte w trzeciej hipotezie i świadczą o wykorzystaniu dyplomacji peryferyjnej przez chińskich decydentów do wzmocnienia patronatu z państwami Azji Południowo-Wschodniej, a następnie do generowania podziałów w ASEAN i w konsekwencji zapewnienia sobie lepszej pozycji w negocjacjach nad Kodeksem Postępowania.

Prezydent Rodrigo Duterte podobnie jak liderzy Malezji i Wietnamu aktywnie uczestniczył w forach inicjatywy Pasa i Szlaku, przede wszystkim, żeby uzyskać wsparcie w rozwoju infrastrukturalnym kraju, który był jedną z jego głównych obietnic wyborczych. W ramach forum z 2017 r. jak i 2019 r. przeprowadzone zostały spotkania dwustronne przywódców Chin i Filipin, a co za tym idzie po raz kolejny potwierdzono, że dyplomacja peryferyjna jak i inicjatywa Pasa i Szlaku służą do koordynowania stosunków bilateralnych, natomiast projekty infrastrukturalne realizowane „pod parasolem" tych inicjatyw służą do większego uzależnienia od ChRL jako regionalnego partnera.

W odniesieniu do hipotezy: *ChRL wykorzystuje narzędzia ekonomiczne w celu zarządzania sporami na Morzu Południowochińskim z Wietnamem, Malezją i Filipinami, zapobiegając tym samym umiędzynarodowieniu sporu, co jest sprzeczne z preferowanym przez Chiny sposobem rozwiązywania sporów opartym na dwustronnych negocjacjach*, należy wskazać, że przeprowadzone badania potwierdziły również wykorzystywanie przez rząd w Pekinie narzędzi ekonomicznych do zarządzania sporami na Morzu Południowochińskim z Wietnamem, Malezją i Filipinami, zwłaszcza w kontekście przeciwdziałania umiędzynarodowiania sporu. Niemniej jednak w przypadku poszczególnych państw zachodziły również inne zależności w odniesieniu do teoretycznych ram relacji patron-klient. W przypadku Malezji, dodatkowym środkiem wywierania presji o podłożu ekonomicznym będącym do dyspozycji ChRL była regulacja liczby chińskich turystów odwiedzających Malezję. Po katastrofie samolotu malezyjskich linii lotniczych MH370 z 2014 r., na pokładzie którego zdecydowaną

większość pasażerów stanowili obywatele ChRL, odnotowano wyraźny spadek podróży turystycznych z Chin do Malezji, co wiązało się z poważnymi stratami dla budżetu państwa. Nic więc dziwnego, że strona malezyjska zabiegała o to, żeby chiński rząd wpłynął na zwiększenie intensywności wymiany turystycznej. Pekin z kolei wykorzystywał swoją przewagę nad Malezją w tym zakresie do tego, aby kreować debatę w odniesieniu do Morza Południowochińskiego na forum ASEAN, co łączy się z trzecią hipotezą. Szczególnie znalazło to odzwierciedlenie podczas wizyty Wang Yi w sierpniu 2015 r. w Malezji, gdzie najpierw w rozmowie z premierem Najibem Razakiem omówione zostały kwestie wymiany turystycznej, a następnie korzystając z prezydencji Malezji w ASEAN w 2015 r., szef chińskiej dyplomacji przedstawił na szczycie ministrów spraw zagranicznych ASEAN-Chiny trzypunktowy plan działania na Morzu Południowochińskim, korzystny z perspektywy chińskich interesów. Plan Wang Yi został następnie uzupełniony przez premiera Li Keqianga na 10. Szczycie Azji Wschodniej w listopadzie 2015 r. Widać na tym przykładzie dużą mobilizację chińskiego rządu mającą na celu wykorzystanie bliskich relacji z Malezją (głównie za sprawą przychylności rządu Najiba Razaka) oraz jej rolę w ramach prezydencji w ASEAN do wzmacniania narracji Pekinu w sprawie Morza Południowochińskiego, ograniczając tym samym wpływy strony amerykańskiej. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że działania ChRL nie były jednostronne, albowiem po zakończeniu serii szczytów, włącznie ze Szczytem Azji Wschodniej, na spotkaniu przywódców obu państw podpisano szereg umów obejmujących między innymi zacieśnienie współpracy inwestycyjnej oraz militarnej (wspólne ćwiczenia wojskowe). Są to obszary charakterystyczne dla stosunków pomiędzy patronem i klientem.

Studium przypadku stosunków Chiny-Malezja wykazało, że sytuacja wewnętrzna w państwie będącym w roli klienta może przyczynić się do zwiększenia zależności od patrona. Najlepszym tego przykładem był wybuch skandalu wokół państwowego funduszu inwestycyjnego 1MDB w 2015 r. Podejrzenia o korupcję pod adresem premiera Razaka sprawiły, że zwrócił się o pomoc do Pekinu, który wykorzystał swoją przewagę ekonomiczną do tego, żeby zakupić aktywa należące do funduszu i pomóc malezyjskiemu rządowi w spłacie zadłużenia. Ponadto, administracja Najiba Razaka wysłała w 2016 r. do Chin specjalnego wysłannika z tajną misją, mającą na celu uzgodnienie szczegółów potencjalnych inwestycji w Malezji, które następnie miały zostać wykorzystane do pokrycia braków w funduszu 1MDB. Realizacja tego rodzaju przedsięwzięć nie tylko dowodzi specjalnego rodzaju relacji dwustronnych między

państwami, ale również dużej zależności rządu premiera Razaka od ekonomicznych zasobów ChRL. Wiązało się to jednak z kontynuowaniem przez Malezję polityki opartej na solidarności międzynarodowej z ChRL w sprawie sporu na Morzu Południowochińskim, szczególnie w kontekście niepodejmowania i niewspierania działań zmierzających do umiędzynarodowienia sporu. Po raz kolejny zatem widać ścisłe powiązanie między założeniami hipotezy drugiej i trzeciej. Mimo daleko idącego zaangażowania Chin w utrzymanie Najiba Razaka przy władzy w Malezji, będącego gwarantem zachowania stabilnego patronatu, w 2018 r. nowym premierem został Mahathir Mohamad, który wykorzystując strategiczną przewagę przyjął bardziej asertywną postawę, aczkolwiek wciąż polegał na ekonomicznych zachętach ze strony Chin.

Podobnie jak w przypadku Malezji, przeprowadzone badania potwierdziły wykorzystywanie przez ChRL zachęt ekonomicznych w stosunku do Wietnamu. Platformą pod tego rodzaju działania była między innymi inicjatywa Pasa i Szlaku, co można było zaobserwować podczas wizyty sekretarza generalnego Nguyen Phu Tronga w Pekinie w kwietniu 2015 r., gdzie obie strony uzgodniły szczegóły wsparcia finansowego dla trzech wietnamskich projektów infrastrukturalnych, w skład których wchodziła linia szybkiej kolei oraz dwie autostrady. Należy przy tym jednak podkreślić, że Wietnam był jednym z mniej zaangażowanych państw Azji Południowo-Wschodniej w inicjatywę Pasa i Szlaku ze względu na wyjątkowo silne antychińskie nastroje społeczeństwa wietnamskiego, zwłaszcza po incydencie z udziałem platformy HYSY-981 na Morzu Południowochińskim z 2014 r. Mimo pewnych przeszkód, strona chińska bardzo chętnie wykorzystywała swój potencjał ekonomiczny, żeby oddziaływać na politykę Hanoi w związku ze sporem na Morzu Południowochińskim. Dlatego podczas pierwszej wizyty przewodniczącego Xi Jinpinga w Wietnamie z listopada 2015 r., strona chińska udzieliła swojemu klientowi pożyczki w wysokości 158 mln USD na ukończenie projektu szybkiej kolei przez okres pięciu lat. Jednocześnie Xi Jinping zobowiązał się do przedsięwzięcia działań na rzecz obniżenia deficytu w handlu dwustronnym.

Analogicznie do Malezji, rząd w Wietnamie również prowadził działania zmierzające do zwiększenia ekonomicznego zaangażowania ChRL w kraju, co jest naturalnym zjawiskiem w przypadku państwa w roli klienta, które oczekuje określonych zachęt ze strony patrona w zamian za pomoc w osiągnięciu wyznaczonych celów. Przykładem tego rodzaju polityki Hanoi są liczne umowy i porozumienia bilateralne, tworzenie przygranicznych stref ekonomicznych, a także wprowadzanie ułatwień dla

inwestycji zagranicznych. W 2018 r. wietnamski rząd zaproponował między innymi implementację preferencyjnych warunków w specjalnych strefach ekonomicznych, umożliwiających dzierżawę terenu na okres 99 lat. W tym samym roku strona chińska wyszła również ze swoją inicjatywą rozszerzenia pakietu zachęt o zwiększenie importu określonych grup produktów (np. produktów rolniczych), w celu zmniejszenia ujemnego bilansu handlowego po stronie Wietnamu. Oddziaływanie chińskich wpływów ekonomicznych było jednocześnie zwiększane przez dodatkowe przedsięwzięcia realizowane w ramach dyplomacji peryferyjnej i inicjatywy Pasa i Szlaku. Należy do nich zaliczyć międzynarodowe targi importowe w Chinach (China International Import Expo, CIIE), których pierwsza edycja odbyła się w listopadzie 2018 r. Na podkreślenie zasługuje fakt, że premier Nguyen Xuan Phuc był jedynym przedstawicielem wysokiego szczebla spośród państw Azji Południowo-Wschodniej, a Wietnam otrzymał tytuł gościa honorowego. Można na tej podstawie stwierdzić, że Pekin stosuje narzędzia ekonomiczne wobec Wietnamu, żeby rozładować napięcia wynikające z sytuacji na Morzu Południowochińskim. Ponadto jest to kolejny dowód na to, że zgodnie z pierwszą hipotezą ChRL wykorzystuje mechanizmy dyplomacji peryferyjnej do zarządzania swoim patronatem.

W przeciwieństwie do Wietnamu oraz Malezji, stosunki Chiny-Filipiny przeszły diametralną zmianę w połowie 2016 r. wraz z zaprzysiężeniem nowego prezydenta Rodrigo Duterte, który podczas pierwszego spotkania z przedstawicielem strony chińskiej na marginesie 11. Szczytu Azji Wschodniej w Laosie na początku września 2016 r. zasygnalizował premierowi Li Keqingowi, że jest zainteresowany normalizacją stosunków bilateralnych, zwłaszcza w obszarze współpracy gospodarczej. Warto przy tym zaznaczyć, że nowy prezydent Filipin nie poruszył tematu Morza Południowochińskiego, a cała administracja nie odwoływała się do korzystnego z perspektywy Filipin wyrok trybunału arbitrażowego. Był to zatem sygnał ze strony klienta, że jest gotów podporządkować się Pekinowi w kwestiach spornych na Morzu Południowochińskim w zamian za określone zachęty ekonomiczne. Podejście nowego filipińskiego rządu wpisywało się zatem w chińską strategię, wyrażoną w drugiej hipotezie. Chiński rząd przejął następnie inicjatywę podczas pierwszej wizyty prezydenta Duterte w Chinach z października 2016 r., podczas której obie strony zawarły trzynaście umów bilateralnych o współpracy w takich obszarach jak gospodarka i handel, inwestycje, projekty infrastrukturalne, przemysł, rolnictwo i turystyka. Ponadto podpisano szereg umów dotyczących chińskich zobowiązań handlowych i inwestycyjnych na Filipinach

o łącznej wartości 24 mld USD. W zamian za wyżej wymienione zachęty o charakterze ekonomicznym, prezydent Filipin nie odniósł się do wyroku trybunału arbitrażowego, a rozmowy dotyczące sporu na Morzu Południowochińskim skupiły się na pokojowych negocjacjach dwustronnych. Rodrigo Duterte zerwał tym samym z polityką poprzedniej administracji, rezygnując z działań zmierzających w stronę umiędzynarodowienia sporu na Morzu Południowochińskim na rzecz dwustronnych negocjacji, za sprawą powołania bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego w sprawie Morza Południowochińskiego, którego pierwsze obrady zrealizowano w maju 2017 r. Podporządkowanie się klienta woli patrona wiązało się z utrzymaniem przez Chiny odpowiednich zachęt ekonomicznych. Stąd podczas wizyty chińskiego premiera na Filipinach w listopadzie 2017 r. podpisano kolejnych dziesięć umów o współpracy w takich obszarach jak infrastruktura, zdolności produkcyjne, finanse, gospodarka i technologia. Zawarte porozumienia przynosiły wymierne korzyści ekonomiczne dla Filipin, bowiem w 2017 r. wymiana handlowa osiągnęła poziom 26,5 mld USD, a chińskie inwestycje wzrosły o 100 mln USD w porównaniu do 2016 r. Na dodatek obu państwom udało się osiągnąć podwójny cel „jednego miliona", czyli chiński import owoców tropikalnych przekroczył 1 mln ton oraz 1 mln turystów z Chin odwiedziło Filipiny. Kolejną egzemplifikacją zastosowania narzędzi ekonomicznych w relacjach z rządem w Manili była wizyta przewodniczącego Xi Jinpinga w listopadzie 2018 r., zwieńczeniem której było podpisanie 29 umów o współpracy obejmujących szeroki zakres obszarów, wśród których znalazły się między innymi: wspólna promocja inicjatywy Pasa i Szlaku, współpraca przy wydobyciu gazu i ropy naftowej, rozwój infrastruktury i parków przemysłowych, warunki rozliczenia w chińskiej walucie, rynek wymiany walut, wymogi fitosanitarne związane z importem produktów rolnych, a także emisja obligacji i bankowość.

Z perspektywy weryfikacji trzeciej hipotezy badawczej: *ChRL wykorzystuje relacje patron-klient z państwami Azji Południowo-Wschodniej do generowania podziałów w ASEAN, uzyskując tym samym większą kontrolę nad przebiegiem negocjacji w sprawie Kodeksu Postępowania na Morzu Południowochińskim,* na szczególną uwagę zasługuje reakcja poszczególnych państw na wyrok trybunału arbitrażowego w sporze na Morzu Południowochińskim pomiędzy Chinami i Filipinami. We wrześniu 2016 r. doszło do pierwszego spotkania premierów ChRL i Malezji po ogłoszeniu orzeczenia trybunału, podczas którego żadna ze stron nie odniosła się do jego treści. Jest to z jednej strony dowód na solidarność międzynarodową zachodzącą pomiędzy klientem i patronem, ale z drugiej stanowi doskonały przykład wykorzystania przez Chiny patronatu z Malezją do

podsycania podziałów wewnątrz ASEAN wokół sporu na Morzu Południowochińskim, działającego na korzyść Pekinu w negocjacjach nad Kodeksem Postępowania. Co więcej sytuacja wiąże się bezpośrednio z założeniami drugiej hipotezy, ponieważ dwa miesiące później premier Razak złożył wizytę w Chinach, która została zwieńczona podpisaniem czternastu protokołów ustaleń o łącznej wartości 34,4 mld USD. Biorąc pod uwagę przyjęcie przez malezyjski rząd postawy marginalizującej treść wyroku trybunału arbitrażowego, podpisanie protokołów wpisuje się w wykorzystanie narzędzi ekonomicznych do zarządzania sporem na Morzu Południowochińskim.

W kontekście wykorzystania przez Chiny relacji patron-klient do generowania podziałów na forum ASEAN, na uwagę zasługuje powołanie w kwietniu 2019 r. bilateralnego mechanizmu konsultacyjnego Chiny-Malezja w sprawie kwestii morskich. Był to kolejny krok rządu w Pekinie w kierunku przeniesienia sporu na Morzu Południowochińskim na płaszczyznę stosunków dwustronnych, zapewniającą Chinom strategiczną przewagę negocjacyjną, a także utrudniającą osiągnięcie konsensusu na forum ASEAN. Jest to zarazem argument za predylekcją Pekinu do dynamicznych i niesformalizowanych relacji, umożliwiających szybką adaptację do zmieniających się okoliczności, podsycanych przez rywalizację ze Stanami Zjednoczonymi o prymat w regionie.

Jeżeli chodzi o relacje chińsko-wietnamskie, na uwagę zasługuje funkcjonowanie Komitetu Sterującego do spraw współpracy bilateralnej zainicjowanego w 2006 r., który stanowi jeden z głównych mechanizmów służących do zarządzania relacjami dwustronnymi i wzmacniania chińskiego patronatu. Odgrywa również istotną rolę w kontekście sytuacji na Morzu Południowochińskim, ponieważ ten temat jest bardzo często przedmiotem obrad przedstawicieli rządów obu państw wchodzących w skład komitetu. W związku z tym Wietnam podporządkował się oczekiwaniom chińskiego rządu związanym z bilateralnymi negocjacjami w sprawie sporów na Morzu Południowochińskim, ułatwiając Pekinowi kreowanie podziałów pomiędzy państwami członkowskimi ASEAN, będącymi stronami sporu. Dodatkowym potwierdzeniem zasadności trzeciej hipotezy z perspektywy studium przypadku relacji Chiny-Wietnam jest reakcja rządu w Hanoi na wyrok trybunału arbitrażowego z lipca 2016 r. Kilka dni po wydaniu orzeczenia doszło do spotkania premierów obu państw na marginesie 11. szczytu ASEM, zorganizowanego w Mongolii, podczas którego Nguyen Xuan Phuc nie sprzeciwił się całkowitemu odrzuceniu wyroku przez chiński rząd. Choć Hanoi uznało argumentację orzeczenia trybunału, to nie udzieliło swojego oficjalnego poparcia, a co za

tym idzie Wietnam podporządkował się oczekiwaniom Pekinu i nie przyczynił się do umiędzynarodowienia sporu na Morzu Południowochińskim. Następnie podczas wizyty wietnamskiego premiera w Chinach z września 2016 r., obie strony zadeklarowały rozwiązywanie kwestii spornych na drodze konsultacji bilateralnych, będących preferowanym przez Pekin sposobem zarządzania sporami z uwagi na przewagę Chin w tej formule.

Warto podkreślić, iż analogicznie do przypadków pozostałych dwóch państw, na przykładzie relacji Chiny-Filipiny również można zauważyć jak dużą uwagę rząd w Pekinie przywiązuje do prezydencji w ASEAN. Podczas wizyty prezydenta Duterte w ChRL z października 2016 r., premier Li Keqiang odniósł się do prezydencji Filipin w ASEAN przypadającej na 2017 r. Biorąc pod uwagę liczne umowy dwustronne o współpracy, które zostały wtedy podpisane, nasuwa się wniosek, iż strona chińska oczekiwała od rządu w Manili preferencyjnego traktowania Chin na forach, w których centrum znajduje się ASEAN. Zwłaszcza w przypadku ASEAN+1 (Chiny), na forum którego toczą się negocjacje związane z Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim. Należy podkreślić, że wstępne ramy Kodeksu Postępowania zostały zatwierdzone w 2017 r. pod przewodnictwem Filipin w ASEAN. Z perspektywy wiarygodności trzeciej hipotezy na uwagę zasługuje też wznowienie w 2017 r. dyplomatycznych konsultacji na szczeblu wiceministerialnym, które nie były organizowane od czerwca 2013 r. Był to krok w kierunku konsolidacji wpływów na Filipinach, istotny z punktu widzenia przeciwdziałania solidarności w ramach ASEAN, który miał nie dopuścić do powtórzenia się takich inicjatyw ja ta z 18 lutego 2014 r., kiedy administracja Benigno Aquino III zorganizowała w Manili spotkanie dla przedstawicieli państw Azji Południowo-Wschodniej zaangażowanych w spór na Morzu Południowochińskim w celu skoordynowania wspólnej polityki wobec aktywności Chin w regionie.

Mimo tego, że prezydencja Filipin zakończyła się wraz z końcem 2017 r., rozwój patronatu z rządem prezydenta Duterte wciąż miał kluczowe znaczenie dla interesów Pekinu na forum ASEAN, ponieważ w sierpniu 2018 r. Filipiny przejęły po Singapurze funkcję państwa koordynującego relacje Chiny-ASEAN na lata 2018-2021 w ramach stowarzyszenia. Badania wykazały zatem kolejną płaszczyznę, za pomocą której ChRL mogła wykorzystać stosunki bilateralne do zabezpieczenia swoich interesów na forum kluczowej organizacji w regionie jaką jest ASEAN.

Jednym z głównych obszarów, w którym Stany Zjednoczone budują narrację o zagrożeniu ze strony ChRL, o którym jest mowa w hipotezie czwartej: *w ramach rywalizacji z ChRL, Stany Zjednoczone wzmacniają postrzeganie „chińskiego zagrożenia" wśród krajów Azji Południowo-Wschodniej, w celu uniemożliwienia Chinom dominacji w regionie poprzez budowanie patronatu,* jest współpraca technologiczna, będąca ważnym elementem inicjatywy Pasa i Szlaku. Amerykański rząd oskarża chińskie przedsiębiorstwa technologiczne (np. Huawei) o wykorzystywanie swojego sprzętu i oprogramowania do szpiegowania na rzecz rządu w Pekinie. Część państw Azji Południowo-Wschodniej nie ulega jednak przekazowi Waszyngtonu i szuka współpracy technologicznej z Chinami. Świadczy o tym chociażby przebieg wizyty premiera Mohamada w ChRL z 2018 r., podczas której odwiedził takie firmy jak Alibaba oraz Geely, natomiast rok później spotkał się z założycielem firmy Huawei Ren Zhengfeiem w pekińskim centrum badań i rozwoju, a także złożył wizytę w siedzibie firmy Sense Time w Pekinie. Część z tych wizyt została zwieńczona podpisaniem umów o współpracy, na przykład pomiędzy Sense Time, China Harbor Engineering Company i malezyjską firmą technologiczną G3 Global Berhadw celu utworzenia pierwszego parku badawczego zajmującego się technologią sztucznej inteligencji w Malezji. Co więcej, w drugiej połowie 2019 r. minister komunikacji i multimediów Gobind Singh Deo zapowiedział na 2020 r. pierwsze testy Internetu nowej generacji 5G rozwijanego przy współpracy z chińskim Huawei.

Podczas gdy Filipiny, od momentu przejęcia władzy w kraju przez Rodrigo Duterte, przyjęły podobne stanowisko co Malezja, chętnie współpracując z Chinami w obszarze zaawansowanych technologii, Wietnam jest zdecydowanie bardziej sceptyczny pod tym względem i w obszarze Internetu dąży w kierunku opracowania własnych rozwiązań technologicznych przez współpracy z innymi krajami.

Innym elementem, wokół którego Stany Zjednoczone budują percepcję zagrożenia w Azji Południowo-Wschodniej związaną z polityką ChRL jest sytuacja na Morzu Południowochińskim. Szczególnie w kontekście zakłócania swobody żeglugi, a także militaryzacji spornych obszarów na Morzu Południowochińskim, przede wszystkim na sztucznych wyspach w archipelagach Paracele oraz Spratly. Do zarządzania perepcją chińskiego zagrożenia w Azji Południowo-Wschodniej Waszyngton wykorzystuje także incydenty morskie z udziałem chińskich statków. Amerykańskie działania w tym zakresie były szczególnie dobrze widoczne na przykładzie Wietnamu, gdzie przymusowe działania Pekinu na Morzu

Południowochińskim zostały wykorzystane do wzmocnienie stosunków na linii Waszyngton-Hanoi. Przyjęta przez Biały Dom strategia doprowadziła do ograniczenia prowokacyjnych działań przez chińską flotę, co przyczyniło się do zmniejszenia ogólnej liczby incydentów na spornych obszarach (tabela nr 19).

Aktywność Stanów Zjednoczonych w regionie przyjmuje również inne formy. Chińska ekspansja na spornych obszarach na Morzu Południowochińskim spotkała się ze zdecydowaną odpowiedzią Waszyngtonu w październiku 2015 r., kiedy po trzech latach wznowiono misje swobody żeglugi (FONOP) w regionie. Zwiększenie obecności amerykańskiej marynarki wojennej na Morzu Południowochińskim miało zdaniem Waszyngtonu zagwarantować swobodę żeglugi przez sporne obszary morskie i przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa i stabilizacji w regionie w obliczu asertywnych działań ze strony Pekinu. Odpowiedzią strony chińskiej było obarczenie winą amerykańskiej polityki (włącznie z misjami FONOP) za destabilizację sytuacji w Azji Południowo-Wschodniej. Reakcja Wietnamu, Malezji i Filipin na kolejny wymiar rywalizacji pomiędzy mocarstwami, tym razem w sferze narracji związanej z bezpieczeństwem, zależała w dużym stopniu od aktualnie sprawującego władzę w państwie rządu. Pierwsza operacja FONOP z 2015 r. spotkała się z szybkim i zdecydowanym poparciem administracji Benigno Aquino III, natomiast Wietnam i Malezja wstrzymały się z wydaniem oficjalnego stanowiska w tej sprawie. W kontekście poparcia dla amerykańskiego zaangażowania w regionie, opartego na operacjach swobody żeglugi oraz narracji Waszyngtonu o wpływie ChRL na destabilizację regionu, warto zaznaczyć, że część operacji FONOP podważała jednocześnie nie tylko roszenia Pekinu do spornych obszarów, ale również innych stron sporu, na przykład Wietnamu. Taka sytuacja miała chociażby miejsce w przypadku pierwszej misji FONOP w 2016 r. w pobliżu wyspy Triton. Niemniej jednak jedyną stroną, która zgłosiła sprzeciw wobec amerykańskich działań były Chiny. Brak oficjalnego protestu ze strony Wietnamu był niejako wyrazem poparcia dla narracji Stanów Zjednoczonych.

Podejście rządu w Manili do amerykańskiej narracji uległo drastycznej zmianie po wygranych przez Rodrigo Duterte wyborach prezydenckich. Nowy przywódca Filipin niejednokrotnie podkreślał, że chińska militaryzacja regionu jest odpowiedzią na prowokacyjne działania Waszyngtonu, a co za tym idzie prezydent Duterte popierał przekaz Pekinu. W przypadku Malezji badania potwierdziły dominację postawy neutralej, jeżeli chodzi o wpływ Chin na destabilizację regionu. Przedstawiciele malezyjskiego rządu najczęściej podkreślali, że każda aktywność militarna, niezależnie od tego z jakiego

państwa pochodzą siły zbrojne, zwiększa ryzyko destabilizacji lub konfliktu. Było to widoczne w stanowisku ministra obrony Hishammuddina Husseina wobec operacji FONOP, które przedstawił na konferencji prasowej po zakończeniu ministerialnego szczytu w 2015 r. Mimo przyjęcia neutralnej pozycji, zdarzały się przypadki, kiedy strona malezyjska sprzyjała w większym stopniu narracji ChRL, ponieważ często podkreślano, że przyszłość regionu nie powinna być kształtowana przez obce państwa, co należy uznać za zarzut pod adresem Waszyngtonu.

Podsumowując ustalenia z przeprowadzonych badań należy podkreślić, że spór na Morzu Południowochińskim jest jedną z głównych osi relacji Chin z państwami regionu Azji Południowo-Wschodniej. Jest ona wykorzystywana przez Pekin do wzmacniania relacji dwustronnych, przy kreowaniu platform wielostronnej współpracy takich jak choćby negocjacje w sprawie Kodeksu Postępowania. Chińska Republika Ludowa wykorzystuje tu szereg mechanizmów związanych z teorią patron-klient w tym przede wszystkim opiera stosunki dwustronne na relacjach interpersonalnych czy stosuje narzędzia ekonomiczne. Ponadto rywalizacja na linii Pekin-Waszyngton sprawia, że stosunki między państwami charakteryzują się bardzo dużą dynamiką, a co za tym idzie zmieniają się w zależności od opcji politycznej sprawującej władzę w państwie klientelistycznym jak w przypadku Malezji i Filipin lub są wynikiem bezpośredniej rywalizacji chińsko-amerykańskiej o wpływy i pozycję patrona w Azji Południowo-Wschodniej, co w większym stopniu widoczne jest w przypadku Wietnamu.

BIBLIOGRAFIA

WYDAWNICTWA ZWARTE

Acharya A., *ASEAN and Regional Order*, Routledge, New York 2021.

Ang Cheng Guan, *Southeast Asia's Cold War An Interpretive History*, University of Hawaii Press, Honolulu 2018.

Arase D., *Explaining China's 2+7 Initiative Towards ASEAN*, ISEAS Publishing, Singapore 2015.

Bäcker R., Czechowska L., Gadomska G., Gajda J., Gawron-Tabor K., Giedz M., Kasprowicz D., Mateja M., Płotka B., Rak J., Seklecka A., Szewczak W., Wincławska M., Wojciechowska J., *Metodologia badań politologicznych*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Warszawa 2016.

Brantly W., *China and Vietnam: Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press, New York 2006.

Burnham P., Lutz K. G., Grant W., Layton-Henry Z. (red.), *Research Methods in Politics*, Palgrave Macmillan, New York 2004.

Chung-in Moon, Seung-Won Suh, *Identity Politics, Nationalism, and the Future of Northeast Asian Order*, [w:] *The United States and Northeast Asia: Debates, Issues, and New Order*, G. J. Ikenberry, Chung-In Moon (red.), Rowman & Littlefield Publishers, Plymouth 2007, s. 193-231.

Clapham C., *Clientelism and the State*, [w:] *Private Patronage and Public Power: Political Clientelism in the Modern State*, C. Clapham (red.), Palgrave Macmillan, London 1982.

Cruz de Castro R., *From Antagonistic to close neighbors? Twenty-first century Philippines–china relations*, [w:] *Routledge Handbook of the Contemporary Philippines*, M. R. Thompson, E. V. C. Batalla (red.), Routledge, New York 2018, s. 172-186.

Czaputowicz J., *Teorie Stosunków Międzynarodowych: Krytyka i systematyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Deng Xiaoping, *Speech by chairman of the delegation of the People's Republic of China, Teng Hsiao-ping, at the special session of the U.N. General Assembly, April 10, 1974*, Foreign Languages Press, Beijing 1974.

Dzurek D. J., *The Spratly Islands Dispute: Who's On First?*, International Boundaries Research Unit, Durham 1996.

Economy E., *The Third Revolution. Xi Jinping and The New Chinese State*, Oxford University Press, New York 2018.

Emmers R., *Cooperative Security and the Balance of Power in ASEAN and the ARF*, Routledge Curzon, New York 2003.

Emmerson D. K. (red.), *The Deer And The Dragon: Southeast Asia And China*, Shorenstein Asia-Pacific Research Center, Stanford 2020.

Fairbank J. K., *The Chinese World Order: Traditional China's Foreign Relations*, Harvard University Press, Cambridge 1986.

Feng Yuan, *The One Belt One Road Initiative and China's Multilayered Multilateralism*, [w:] *Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative*, Li Xing (red.), Palgrave Macmillan, Basingstoke 2018, s. 91-116.

Fijałkowski Ł., *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.

Garver J., *China's Quest: The History of the Foreign Relations of the People's Republic of China*, Oxford University Press, New York 2016.

Gasiorowski M. J., *US Foreign Policy and the Shah: Building a Client State in Iran*, Cornell University Press, New York 1991.

Gawlikowski K., *Problem „wartości azjatyckich". Uwagi o koncepcjach Mahathira bin Mohamada*, [w:] *Azja-Pacyfik*, tom II, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999, s. 192-237.

Góralczyk B., *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2021.

Góralczyk B., *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018.

Grabowska-Lipińska I., *Stosunki polityczne między Chińską Republiką Ludową a Wietnamem i Kampuczą w latach 1949-1976*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich ― Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1989.

Grabowska-Lipińska I., *Strategia polityczna Chińskiej Republiki Ludowej wobec krajów Azji Południowo-Wschodniej w latach 1949-1976*, Wydawnictwo Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1995.

Grabowski M., *Rywalizacja czy integracja? Procesy i organizacje integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku na przełomie XX i XXI wieku*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2015.

Guerrero M. C., Agoncillo T. A., *History of the Filipino People*, R. P Garcia Publishing Co., Quezon City 1990.

Halimarski A., *Trzy kręgi polityki zagranicznej Chin*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 1982.

Haliżak E., *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1999.

Hayton B., *The South China Sea. The struggle for power in Asia*, Yale University Press, London 2014.

Hellendorff B., *'Coopetition' and Risk Tolerance in the South China Sea: Indonesia and Malaysia's Middle Power Strategies*, [w:] *Power Politics in Asia's Contested Waters*, E. Fels, T. Vu (red.), Springer, London 2016, s. 289-319.

Hiebert M., *Under Beijing's Shadow. Southeast Asia's China Challenge*, The Rowman & Littlefield Publishing Group, Washington 2020.

Hsiung J. C. (red.), *Asia Pacific in the New World Politics*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 1993.

Jelonek A. W., Trojnar E., *Malezja*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2009.

Jie Dong, *North Korea's Changing Policy Toward the United Nations*, [w:] *Korea and the World. New Frontiers in Korean Studies*, G. A. Brazinsky (red.), Lexington Books, Lanham 2019, s. 111-129.

Kang D. C., *East Asia Before the West. Five Centuries of Trade and Tribute*, Columbia University Press, New York 2012.

King G., Keohane R. O., Verba S., *Designing Social Inquiry*, Princeton University Press, Princeton 1994.

Kissinger H., *O Chinach*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017.

Kissinger H., *White House Years*, Little Brown and Company, Boston 1979.

Konecki K., *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Lanteigne M., *Chinese Foreign Policy. An Introduction, Fourth edition*, Routledge, New York 2020.

Le Hong Hiep, *The Vietnam-US Security Partnership and the Rules-based International Order in the Age of Trump*, ISEAS Publishing, Singapore 2020.

Lim A. C., Cibulka F. (red.), *China and Southeast Asia in the Xi Jinping Era*, Lexington Books, Lanham 2019.

Liow J. C., *Malaysia's Post-Cold War China Policy: A Reassessment*, [w:] *The Rise of China: Responses from Southeast Asia and Japan*, Jun Tsunekawa (red.), The National Institute for Defense Studies, Tokyo 2009, s. 47-79.

Lüthi L. M., *The Sino-Soviet Split. Cold War in the Communist World*, Princeton University Press, Princeton 2008.

Mączak A., *Nierówna przyjaźń: układy klientalne w perspektywie historycznej*, Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, Wrocław 2003.

Mao Zedong, *Mao Zedong on Diplomacy*, Foreign Languages Press, Beijing 1998.

Mierzejewski D., Kowalski B., *China's Selective Identities. State, Ideology and Culture*, Palgrave Macmillan, Singapore 2019.

Mierzejewski D., *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością. Dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.

Mrozek B., *Historia najnowsza Azji Południowo-Wschodniej 1919-1970*, Książka i Wiedza, Warszawa 1973.

Ngeow Chow Bing, *A "Model" for ASEAN Countries? Sino-Malaysian Relations during the Xi Jinping Era* [w:] *China and Southeast Asia in the Xi Jinping Era*, A. C. Lim, F. Cibulka (red.), Lexington Books, London 2019, s. 103-123.

Niewdana L., *Osobowe relacje guanxi w chińskim biznesie*, w: *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, E. Zajdler (red.), Akademickie Wydawnictwo Dialog, Warszawa 2014.

Noor E., *Understanding Malaysia's Approach to the South China Sea Dispute*, [w:] *In the Wake of Arbitration*, M. Hiebert, G. B. Poling, C. Cronin (red.), CSIS/Rowman & Littlefield, Lanham 2017, s. 18-33.

Pablo-Baviera A. S., Yu-Jose L. N. (red.), *Philippine External Relations. A Centennial Vista*, Foreign Service Institute, Manila 1998.

Parameswarana P., *Elusive Balances. Shaping U.S.-Southeast Asia Strategy*, Palgrave Macmillan, Singapore 2022.

Perkins D., *Encyclopedia of China: History and Culture*, Routledge, New York 1998.

Pietrasiak M., *Problem wietnamski na forum ONZ (1945-1977)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002.

Qiang Zhai, *China and the Vietnam Wars 1950-1975*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill 2000.

Raditio K. H., *Understanding China's Behaviour in the South China Sea. A Defensive Realist Perspective*, Palgrave Macmillan, Sydney 2018.

Rowiński J. (red.), *Polski październik 1956 w polityce światowej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2006.

Rowiński J., *Morze Południowochińskie – region potencjalnego konfliktu w Azji*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1990.

Samuels M. S., *Contest for the South China Sea*, Routledge, New York 2005.

San Pablo-Baviera A., *Perceptions of a China Threat: A Philippine Perspective*, [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, H. Yee, I. Storey (red.), Routledge, Curzon 2002, s. 253-270.

Seitz K., *Chiny. Powrót olbrzyma*, Dialog, Warszawa 2013.

Shambaugh D., *China's Leaders. From Mao to Now*, Polity Press, Cambridge 2021.

Shambaugh D., *Where Great Powers Meet*, Oxford University Press, New York 2021.

Shen Zhihua, Li Dannhui, *Kryzys w Polsce 1956 roku i stosunki polsko-chińskie widziane z Pekinu*, [w:] *Polski Październik 1956 w polityce światowej*, J. Rowiński (red.), Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2006, s. 71-109.

Shi Yuanhua, *Zhongguo zhoubian waijiao shisi jiang* [Wykłady na temat chińskiej dyplomacji wobec państw sąsiadujących/peryferyjnych], Social Sciences Academic Press (China), Fudan 2017.

Shoemaker C. C., Spanier J., *Patron-Client State Relationships: Multilateral Crises in the Nuclear Age*, Praeger Publishers, New York 1984.

Silverman D., *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

Storey I., *Southeast Asia and the Rise of China: The Search for Security*, Routledge, New York 2011.

Strangio S., *In the Dragon's Shadow: Southeast Asia in the Chinese Century*, Yale University Press, Croydon 2020.

Stuart-Fox M., *A short history of China and Southeast Asia: tribute, trade and influence*, Allen & Unwin, Crows Nest 2003.

Tarkowski J., *Socjologia świata polityki: Patroni i klienci*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1994.

Thayer C. A., *Southeast Asia's Regional Autonomy Under Stress*, [w:] *Southeast Asian Affairs 2016*, M. Cook, D. Singh (red.), ISEAS – Yusof Ishak Institute, Singapore 2016, s. 3-19.

Turley W. S., *The Second Indochina War: A Concise Political and Military History*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2009.

Womack B., *China and Vietnam. The Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
Xi Jinping, *The Governance of China*, Foreign Languages Press, Beijing 2014.

Yadong Luo, *Guanxi and Business*, World Scientific Publishing, Singapore 2007.

Yong Deng, *China's struggle for status: The realignment of international relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Yong Deng, *China's Struggle for Status. The Realignment of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Zhang Yunling, Zhou Fangyin, *Chapter One: China's Relations with Its Neighbors after Reform and Opening up*, [w:] *Transformation of Foreign Affairs and International Relations in China 1978–2008*, Wang Yizhou (red.), Brill, Boston 2011, s. 37-72.

Zhong Feiteng, *Evolution of "Neighborhood" Concept and China's Foreign Strategies*, [w:] *China And The International Society: Adaptation And Self-consciousness*, Zhao Jinjun, Chen Zhirui (red.), World Century, Singapore 2014, s. 141-169.

ARTYKUŁY W CZASOPISMACH NAUKOWYCH

Ba A. D., *Regionalism's multiple negotiations: ASEAN in East Asia*, „Cambridge Review of International Affairs" 2009, vol. 22, no. 3, s. 345-367.

Bautista L., *The Philippines and the Arbitral Tribunal's Award: A Sombre Victory and Uncertain Times Ahead*, „Contemporary Southeast Asia" 2016, vol. 38, no. 3, s. 349-355.

Birgenson S., *The Evolution of Soviet Foreign Policy in Southeast Asia: Implications for Russian Foreign Policy*, „Asian Affairs: An American Review" 1997, vol. 23, no. 4, s. 212-234.

Broomfield E. V., Perceptions of Danger: the China threat theory, „Journal of Contemporary China" 2003, vol. 12, no. 25, s. 265-284.

Buszynski L., *ASEAN, the Declaration on Conduct, and the South China Sea*, „Contemporary Southeast Asia" 2003, vol. 25, no. 3, s. 343-362.

Carney C. P., *International Patron-Client Relationships: A Conceptual Framework*, „Studies In Comparative International Development" 1989, vol. 24, no. 2, s. 42-55.

Chan G., *China and the WTO: The Theory and Practice of Compliance*, „International Relations of the Asia-Pacific" 2004, vol. 4, no. 1, s. 47-72.

Cheng-Chwee Kuik, *Making Sense of Malaysia's China Policy: Asymmetry, Proximity, and Elite's Domestic Authority*, „The Chinese Journal of International Politics" 2013, vol. 6, no. 4, s. 429-467.

Choon-ho Park, *The south china sea disputes: Who owns the islands and the natural resources?*, „Ocean Development & International Law" 1978, vol. 5, no. 1, s. 27-59.

Christensen T. J., *The Advantages of an Assertive China. Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy*, „Foreign Affairs" 2011, vol. 90, no. 2. s. 54-67.

Ciorciari J. D., *A Chinese model for patron–client relations? The Sino-Cambodian partnership*, „International Relations of the Asia-Pacific" 2014, vol. 15, no. 2, s. 245-278.

Cruz de Castro R., *Facing Up to China's Realpolitik Approach in the South China Sea Dispute: The Case of the 2012 Scarborough Shoal Stand-off and Its Aftermath*, „Journal of Asian Security and International Affairs" 2016, vol. 3, no. 2, s. 157-182.

Cruz de Castro R., *The Philippines Confronts China in the South China Sea: Power Politics vs. Liberalism-Legalism*, „Asian Perspective" 2015, vol. 39, no. 1, s. 71-100.

Do Thanh Hai, *Vietnam and China: ideological bedfellows, strange dreamers*, „Journal of Contemporary East Asia Studies" 2021, vol. 10, no. 2, s 162-182.

Gavrilov V. V., *Framework of the ASEAN Plus Three Mechanisms Operating in the Sphere of Economic Cooperation*, „CALE Discussion Paper" 2011, no. 7, s. 1-63.

Góralczyk B., *Geostrategia Xi Jinpinga – Chiny ruszają w świat*, „Rocznik Strategiczny" 2016, nr 22, s. 286-300.

He Li, *The Chinese Model of Development and Its Implications*, „World Journal of Social Science Research" 2015, vol. 2, no. 2, s. 128-138.

Heath T., *Diplomacy Work Forum: Xi Steps Up Efforts to Shape a China-Centered Regional Order*, „China Brief" 2013, vol. 12, no. 22, s. 1-17.

Hicken A., *Clientelism*, „The Annual Review of Political Science" 2011, vol. 14, s. 289-310.

Hoang Anh Tuan, Do Thi Thuy, *U.S.-Vietnam Security Cooperation: Catalysts and Constraints*, „Asian Politics & Policy" 2016, vol. 8, no. 1, s. 179-192.

Hsiung J. C., *China's Omni-Directional Diplomacy: Realignment to Cope with Monopolar US Power*, „Asian Survey" 1995, vol. 35, no. 6, s. 573-586.

Jakobson L., Knox D., *New Foreign Policy Actors in China*, „SIPRI Policy Paper" 2010, no. 26, s. 1-64.

Jian Zhang, *China's new foreign policy under Xi Jinping: towards 'Peaceful Rise 2.0'?*, „Global Change, Peace & Security" 2015, vol. 27, no. 1, s. 5-19.

Jiang An, *Mao Zedong's "Three Worlds" Theory: Political Considerations and Value for the Times*, „Social Sciences in China" 2013, vol. 32, no. 1, s. 35-57.

Jinghan Zeng, Yuefan Xiao, Breslin S., *Securing China's core interests: the state of the debate in China*, „Royal Institute of International Affairs" 2015, vol. 91, no. 2, s. 245-266.

Johnston A. I., *How New and Assertive Is China's New Assertiveness?*, „International Security" 2013, vol. 37, no. 4 s. 7-48.

Kania E., Wood P., *Major Themes in China's 2019 National Defense White Paper*, „China Brief" 2019, vol. 19, no. 14, s. 1-31.

Kaufan A., *The "Century of Humiliation," Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order*, „Pacific Focus" 2010, vol. 25, no. 1, s. 1-33.

Kazushi Shimizu, *The First East Asia Summit（EAS）and Intra-ASEAN Economic Cooperation*, „Journal of Hokkaido University of Education: humanities and social sciences" 2006, vol. 35, s. 131-144.

Kreuzer P., *A Comparison of Malaysian and Philippine Responses to China in the South China Sea*, „The Chinese Journal of International Politics" 2016, vol. 9, no. 3, s. 239-276.

Lande C. H., *Political Clientelism in Political Studies: Retrospect and Prospects*, „International Political Science Review" 1983, vol. 4, no. 4, s. 435-454.

Lee Lai To, *Deng Xiaoping's ASEAN Tour: A Perspective on Sino-Southeast Asian Relations*, „Contemporary Southeast Asia" 1981, vol. 3, no. 1, s. 58-75.

Li Xiao, Li Junjiu, *Yidai Yilu yu Zhongguo diyuanzhengzhi jingji zhanlue de chonggou* [Inicjatywa Pasa i Szlaku a odbudowa strategii geopolitycznej i gospodarczej Chin], „World Economics and Politics" 2015, no. 10, s. 30-59.

Lim B., *The Political Economy of Philippines China Relations*, „Philippine APEC Study Center Network" 1999, no. 99-16, s. 1-28.

Lockyer A., *Opposing Foreign Intervention's Impact on the Warfare in Civil Wars: the case of the Ethiopian Ogaden Civil War, 1976–1980*, „African Security" 2018, vol. 11, no. 2, s. 181-199.

Lu Guangsheng, Xi Liping, *Zhoubian waijiao qin cheng hui rong xin linian jiqi shijian* [Nowa koncepcja i praktyka „życzliwości, szczerości, pożytku i integracji" w dyplomacji peryferyjnej], „Journal of International Relations" 2015, no. 4, s. 49-58.

Marlay R., *China, the Philippines, and the Spratly Islands*, „Asian Affairs: An American Review" 1997, vol. 23, no. 4, s. 195-210.

Masuda Masayuki, *China's Search for a New Foreign Policy Frontier: Concept and Practice of "Harmonious World"*, „NIDS Joint Research Series" 2009, no. 3, s. 57-79.

Michałek M., *Przydatność kategorii system trybutarnego w analizie polityki zagranicznej Chin*, „Stosunki Międzynarodowe" 2014, tom 49, nr 1, s. 31-49.

Mierzejewski D., *Public Discourse on the 'Peaceful-Rise' Concept in Mainland China*, University of Noothingham, China Policy Institute „Discussion Paper 42" 2009, s. 1-18.

Ngeow Chow Bing, *Comprehensive Strategic Partners but Prosaic Military Ties: The Development of Malaysia-China Defence Relations 1991-2015*, „Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs" 2015, vol. 37, no. 2, s. 269-304.

Parameswaran P., *Malaysia's Approach to the South China Sea Dispute after the Arbitral Tribunal's Ruling*, „Contemporary Southeast Asia" 2016, vol. 38, no. 3, s. 375-381.

Ross R. S., *China-Vietnamese Relations in the Era of Rising China: Power, Resistance, and Maritime Conflict*, „Journal of Contemporary China" 2021, vol. 30, no. 130, s. 613-629.

Russel D. R., Berger B., *Navigating the Belt and Road Initiative*, „Asia Society Policy Institute" 2019, s. 1-44.

Sánchez O., *The Rise and Fall of the Dependency Movement: Does It Inform Underdevelopment Today?*, „Estudios Interdisciplinarios de América Latina y el Caribe" 2003, vol. 14, no. 2, s. 31-50.

Scott J. C., *Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia*, „The American Political Science Review" 1972, vol. 66, no. 1, s. 91-113.

Silveman S. F., *Patronage and Community-Nation Relationships in Central Italy*, „Ethnology" 1965, vol. 4, no. 2, s. 172-189.

Singh H., *Understanding conflict resolution in Cambodia: A neorealist perspective*, „Asian Journal of Political Science" 1999, vol. 7, no. 1, s. 41-59.

Storey I., *Creeping Assertiveness: China, the Philippines and the South China Sea Dispute*, „Contemporary Southeast Asia" 1999, vol. 21, no. 1, s. 95-118.

Swaine M. D., *Chinese Views and Commentary on Periphery Diplomacy*, „China Leadership Monitor" 2014, no. 44, s. 1-43.

Swaine M. D., *Perceptions of an Assertive China*, „China Leadership Monitor" 2010, no. 32, s. 1-19.

Thayer C. A., *ASEAN, China and the Code of Conduct in the South China Sea*, „The SAIS Review of International Affairs" 2013, vol. 33, no. 2, s. 75-84.

Thayer C. A., *Vietnam's Strategy of 'Cooperating and Struggling' with China over Maritime Disputes in the South China Sea*, „Journal of Asian Security and International Affairs" 2016, vol. 3, no. 2, s. 200-220.

Thuy T Do, *"Firm in principles, flexible in strategy and tactics": Understanding the logic of Vietnam's China policy*, „Asian Journal of Comparative Politics" 2016, vol. 2, no. 1, s. 24-39.

Toshi Yoshira, Holmes J. R., *Can China Defend a "Core Interest" in the South China Sea?*, „The Washington Quarterly" 2011, vol. 34, no. 2, s. 45-59.

Weingrod A., *Patrons, Patronage, and Political Parties*, „Comparative Studies in Society and History" 1968, vol. 10, no. 4, s. 377-400.

Wen Zha, *Personalized Foreign Policy Decision-making and Economic Dependence: A Comparative Study of Thailand and the Philippines' China Policies*, „Contemporary Southeast Asia" 2015, vol. 37, no. 2, s. 242-268.

Womack B., *Asymmetry and China's Tributary System*, „The Chinese Journal of International Politics" 2012, vol. 5, no. 1, s. 37-54.

Yang Shaowu, *"Qin cheng hui rong" zhoubian waijiao linian de neizai lianxi jiqi shijian* [Nieodłączny związek i praktyka pojęć „przyjaźni, szczerości, pożytku i włączenia" w dyplomacji peryferyjnej], „Zhengzhi Yanjiu" 2017, no. 12, s. 69-72.

Yee H. S., *The Three World theory and post-Mao China's global strategy*, „International Affairs" 1983, vol. 59, no. 2, s. 239-249.

Ying Fan, *Guanxi's Consequences: Personal Gains at Social Cost*, „Journal of Business Ethics" 2002, vol. 38, no. 4, s. 371-380.

Young S., *China's Belt and Road Initiative: Patron-Client and Capture in Cambodia*, „The Chinese Journal of Comparative Law" 2020, vol. 8, no. 2, s. 414-434.

Yuan Peng, *Guanyu xin shiqí Zhongguo da zhoubian zhanlue de sikao* [Refleksje na temat wielkiej chińskiej strategii peryferyjnej w nowej erze], „Modern international Relations" 2013, no. 10, s. 30-32.

Zhenqiang Pan, *A Study of China's No-First-Use Policy on Nuclear Weapons*, „Journal for Peace and Nuclear Disarmament" 2018, vol. 1, no. 1, s. 115-136.

Zhou Fangyin, *Equilibrium Analysis of the Tributary System*, „The Chinese Journal of International Politics" 2011, vol. 4, no. 2, s. 147-178.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

10 Chinese arrested for alleged poaching off Camiguin, 26.05.2016, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/134344-chinese-arrested-poaching-camiguin/ [dostęp 12.12.2021].

1988 nian Guowuyuan zhengfu gongzuobaogao [Rządowy raport Rady Państwowej ChRL z 1988], 25.03.1988, Rząd Centralny Chińskiej Republiki Ludowej, http://www.gov.cn/test/2006-02/16/content_200865.htm [dostęp 23.01.2020].

2019 Viet Nam National Defense, 25.11.2019, „Socialist Republic of Viet Nam Ministry of National Defense", http://www.mod.gov.vn/wps/wcm/connect/08963129-c9cf-4c86-9b5c-81a9e2b14455/2019VietnamNationalDefence.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=08963129-c9cf-4c86-9b5c-81a9e2b14455 [dostęp 12.12.2021].

2nd Joint Coast Guard Committee Meeting held in China, Straż Przybrzeżna Republiki Filipin, https://coastguard.gov.ph/index.php/related-links/11-news/2488-2nd-joint-coast-guard-committee-meeting-held-in-china-4 [dostęp 16.12.2021].

Abadicio C., *Balikatan 2016 officially closes*, 15.04.2016, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2016/04/15/balikatan-exercises-US-Philippines-AFP-ashton-carter.html [dostęp 12.12.2021].

Abas A., *Najib: Asean must handle South China Sea issue with sensitivity*, 07.09.2016, „New Straits Times", https://www.nst.com.my/news/2016/09/171620/najib-asean-must-handle-south-china-sea-issue-sensitivity [dostęp 12.01.2022].

After MH370, Chinese tourists shunning South-East Asia despite discounted fares, 03.09.2014, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2014/09/03/chinese-tourists-drops-as-mh37-thai-coup-deter-trips/738971 [dostęp 12.01.2022].

Ahmad R., *1MDB to sell 60% stake in Bandar Malaysia for RM7.41bil*, 31.12.2015, „The Star", https://www.thestar.com.my/news/nation/2015/12/31/1mdb-to-sell-stake-in-bandar-malaysia-for-7_41bil/ [dostęp 12.01.2022].

Ali I., Spetalnick M., *U.S. warship challenges China's claims in South China Sea*, 21.10.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-usa-exclusive-idUSKCN12L1O9 [dostęp 12.12.2021].

Amer R., Li Jianwei, *How Can 2017 be a New Boost on China-Vietnam Relations over the South China Sea?*, 03.03.2017, „China US Focus", https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/how-can-2017-be-a-new-boost-on-china-vietnam-relations-over-the-south-china-sea [dostęp 15.01.2022].

An Dien, *Vietnam blasts China for building military airstrip on flashpoint Island*, 09.10.2014, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-blasts-china-for-building-military-airstrip-on-flashpoint-island-32306.html [dostęp 15.01.2022].

An Dien, *Vietnam joins Philippines in war of words against China island building*, 23.01.2015, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-joins-philippines-in-war-of-words-against-china-island-building-37955.html [dostęp 15.01.2022].

Ananthalakshmi A., *Former friend Malaysia halts all imports from North Korea, data shows*, 13.10.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-northkorea-malaysia-trade-idUSKBN1CI0K6 [dostęp 12.01.2022].

Annual flow of foreign direct investments from China to Vietnam between 2010 and 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/720978/outward-fdi-stock-from-china-to-the-philippines/ [dostęp 10.12.2021].

Another Piece Of The Puzzle, 22.02.2016, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/another-piece-of-the-puzzle/ [dostęp 12.12.2021].

Arase D., *China's Two Silk Roads: Implications for Southeast Asia*, 22.01.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2015_2.pdf [dostęp 12.12.2021].

Are Maritime Law Enforcement Forces Destabilizing Asia?, „ChinaPower", https://chinapower.csis.org/maritime-forces-destabilizing-asia/ [dostęp 12.12.2021].

ASEAN External Relations Coordinatorship, https://asean.org/wp-content/uploads/ASEAN-Country-Coordinatorship-2015-2024.pdf [dostęp 15.12.2021].

ASEAN Foreign Minister's Statement on the Current Developments in the South China Sea, 10.05.2014, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, https://asean.org/wp-content/uploads/images/documents/24thASEANSummit/ASEAN%20Foreign%20Ministers%20Statement%20on%20the%20current%20developments%20in%20the%20south%20china%20sea.pdf [dostęp 15.01.2022].

ASEAN, China hold joint drills, 02.11.2017, „Business World", https://www.bworldonline.com/asean-china-hold-joint-drills/ [dostęp 12.12.2021].

Azmi H., David N., *Malaysia Receives First of 4 Large Patrol Ships Built in China*, 31.12.2019, „Benar News", https://www.benarnews.org/english/news/malaysian/malaysia-china-12312019155849.html [dostęp 12.01.2022].

Banlaoi R. C., *The Bilateral Consultative Mechanism on the South China Sea and Philippines-China Relations*, 22.04.2021, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_51.pdf [dostęp 15.12.2021].

Barron L., *Malaysia's Mahathir Mohamad Will Become the World's Oldest Leader After a Shock Election Win*, 09.05.2018, „Time", https://time.com/5272113/mahathir-mohamad-defeats-najib-razak-malaysia-2018-election/ [dostęp 12.01.2022].

Bateman S., *Stirring up the South China Sea*, 09.02.2016, „The Strategist", https://www.aspistrategist.org.au/stirring-up-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Batongbacal J. L., *Silence is falling on the South China Sea*, 26.03.2017, „The Strategist", https://www.aspistrategist.org.au/silence-falling-west-philippine-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Beech H., Ramzy A., *Malaysia's Ex-Leader, Najib Razak, Is Charged in Corruption Inquiry*, 03.07.2018, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2018/07/03/world/asia/najib-razak-arrested-malaysia.html [dostęp 12.01.2022].

Bentley S., *Malaysia's "Special Relationship" with China and the South China Sea: Not So Special Anymore*, 31.07.2015, „The ASEAN Forum", https://theasanforum.org/malaysias-special-relationship-with-china-and-the-south-china-sea-not-so-special-anymore/#3 [dostęp 12.01.2022].

Bittner P., *China Wary as Obama Permits US Arms Sales to Vietnam*, 26.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/china-wary-as-obama-permits-us-arms-sales-to-vietnam/ [dostęp 12.12.2021].

Bose N., *U.S. State Department says concerned by reports of Chinese interference in South China Sea*, 20.07.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-usa-china-southchinasea-idUSKCN1UF0EM [dostęp 12.12.2021].

Bowie N., *Mahathir puts Uighur rights above China ties*, 16.10.2018, „Asia Times", https://asiatimes.com/2018/10/mahathir-puts-uighur-rights-above-china-ties/ [dostęp 12.01.2022].

Bown C. P., Kolb M., *Trump's Trade War Timeline: An Up-to-Date Guide*, 19.04.2018, „Peterson Institute for International Economics", https://www.piie.com/sites/default/files/documents/trump-trade-war-timeline.pdf [dostęp 15.01.2022].

Bradsher K., *Philippine Leader Sounds Alarm on China*, 04.02.2014, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2014/02/05/world/asia/philippine-leader-urges-international-help-in-resisting-chinas-sea-claims.html [dostęp 12.12.2021].

Browne R., *US sails warship past contested islands in South China Sea, ahead of G20 summit*, 30.11.2018, „CNN", https://edition.cnn.com/2018/11/29/politics/us-warship-south-china-sea/index.html [dostęp 12.12.2021].

Brunnstrom D., *U.S. agrees deal on rotational presence at five bases in Philippines*, 18.03.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-usa-philippines-idUSKCN0WK2DA [dostęp 12.12.2021].

Bugu Zhongguo fandui Malaixiya shifang 11 ming weizu ren [Malezja wypuszcza 11 Ujgurów pomimo sprzeciwu Chin], 12.10.2018, „Voice of America", https://www.voachinese.com/a/news-defying-china-malaysia-releases-uighur-detainees-20181011/4609392.html [dostęp 12.01.2022].

Campbell C., *Rodrigo Duterte Has Been Sworn In as President of the Philippines*, 30.06.2016, „Time", https://time.com/4388937/philippines-rodrigo-duterte-president-inauguration/ [dostęp 12.12.2021].

Chairman's Statement of the 26th ASEAN Summit Kuala Lumpur & Langkawi, 27 April 2015 "Our People, Our Community, Our Vision", Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, 27.04.2015, https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/26th-Chairman-Statement-of-the-26th-ASEAN-Summit.pdf [dostęp 12.12.2021].

Chairman's Statement of the 30th ASEAN Summit, 30.04.2017, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, https://asean.org/chairmans-statement-of-the-30th-asean-summit/ [dostęp 12.12.2021].

Chalermpalanupap T., '*No First Use of Force' in the South China Sea: Why Reinvent the Wheel?*, 10.06.2013, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2013_35.pdf [dostęp 12.01.2022].

Chan M., *China withdrew missiles from South China Sea island ahead of Hague ruling: report*, 23.07.2016, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1993472/china-withdrew-missiles-south-china-sea-island-ahead [dostęp 12.12.2021].

Chatys M., *FocusOSA #74: Polityka w ASEAN*, 20.03.2019, Ośrodek Spraw Azjatyckich UŁ, https://www.osa.uni.lodz.pl/focus-osa/szczegoly/focusosa-74-polityka-w-asean [dostęp 16.12.2021].

Cheng W., *While in China, Duterte announces 'separation' from US*, 20.10.2016, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/10/20/16/while-in-china-duterte-announces-separation-from-us [dostęp 12.12.2021].

Cheng-Chwee Kuik, *A View from Malaysia,* 12.12.2016, „The ASEAN Forum", https://theasanforum.org/a-view-from-malaysia/ [dostęp 12.01.2022].

Cheng-Chwee Kuik, *Malaysia-China Relations after MH370: Policy Change or Business as Usual?*, 15.10.2014, „The ASEAN Forum", https://theasanforum.org/malaysia-china-relations-after-mh370-policy-change-or-business-as-usual/#5 [dostęp 12.01.2022].

Chin J., *Najib set to strengthen grip on power*, 12.12.2017, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2017/12/12/najib-set-to-strengthen-grip-on-power/ [dostęp 12.01.2022].

China again lands planes on disputed island in South China Sea: Xinhua, 06.01.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-idUSKBN0UK1HT20160106 [dostęp 12.12.2021].

China asked to probe damages to Vietnamese vessels, 20.03.2014, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/china-asked-to-probe-damages-to-vietnamese-vessels/58014.vnp [dostęp 12.01.2022].

China calls sinking of Philippine boat an 'ordinary maritime accident', 13.06.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/233003-china-sinking-philippine-boat-ordinary-maritime-accident/ [dostęp 21.12.2021].

China Defends Ship's Action in South China Sea, 05.02.2015, „Voice of America", https://www.voanews.com/a/reu-china-defends-ships-action-in-south-china-sea/2629934.html [dostęp 12.12.2021].

China denounces Philippines for 'illegal occupation' of reef, 21.06.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-china-philippines-idUSBRE95K0E920130621 [dostęp 12.12.2021].

China detains Vietnamese fishermen in South China Sea, 04.07.2014, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-28168447 [dostęp 15.01.2022].

China Donates Small Boats and RPG Launchers to Philippines, 29.07.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-arms-idUSKBN1KJ0AU [dostęp 16.12.2021].

China installs cruise missiles on South China Sea outposts: „CNBC", 03.05.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-missiles-idUSKBN1I336G [dostęp 12.12.2021].

China media warns Philippines of "counterstrike" in Sth China Sea, 29.06.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/china-philippines/china-media-warns-philippines-of-counterstrike-in-sth-china-sea-idUSL3N0F502420130629 [dostęp 12.12.2021].

China Military Power, 03.01.2019, „Defense Intelligence Agency", https://www.dia.mil/Portals/110/Images/News/Military_Powers_Publications/China_Military_Power_FINAL_5MB_20190103.pdf [dostęp 12.12.2021].

China offers $14 million arms package to the Philippines: Manila's defense minister, 20.12.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-arms-idUSKBN1490HN [dostęp 12.12.2021].

China rejects PH arbitration move, 19.02.2013, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/22152-china-rejects-ph-arbitration-move/ [dostęp 12.12.2021].

China rejects Philippine allegations of stealing fish, 25.04.2015, „China Daily", http://www.chinadaily.com.cn/world/2015-04/25/content_20537198.htm [dostęp 12.12.2021].

China warns Manila over repairs to ship on Spratly reef outpost, 15.07.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-southchinasea-china-philippines-idUKKCN0PP0UO20150715 [dostęp 12.12.2021].

China warship tails Spratly boat, 18.05.2013, „The Peninsula", https://thepeninsulaqatar.com/article/18/05/2013/china-warship-tails-spratly-boat [dostęp 12.12.2021].

China, Philippines pledge more efforts to maintain peace, stability in South China Sea, 20.10.2018, Rada Państwa ChRL, http://english.www.gov.cn/state_council/state_councilors/2018/10/30/content_281476368112674.htm [dostęp 16.12.2021].

China, Southeast Asia to set up hotline for South China Sea issues, 31.07.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-asean-malaysia-hotline-idUSKCN0Q51N220150731 [dostęp 12.12.2021].

China: Small countries should not make unreasonable demands, 23.01.2015, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/nation/01/23/15/china-small-countries-should-not-make-unreasonable-demands [dostęp 10.01.2020].

China's Peaceful Development Road, 22.12.2005, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-12/22/content_505678.htm [dostęp 02.01.2020].

China's Peaceful Rise: Speeches of Zheng Bijian 1997-2004, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/20050616bijianlunch.pdf [access 20.01.2019].

China's Reclamation On Mabini Reef, 15.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/index.php/2013-06-27-21-50-36/dfa-releases/2871-china-s-reclamation-on-mabini-reef [dostęp 12.12.2021].

China's sea militarization 'very troubling' – PH defense chief, 17.01.2017, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/158671-china-sea-militarization-troubling-philippines-defense/ [dostęp 12.12.2021].

Chinese coast guard fires water cannon at Filipino fishermen, 25.02.2014, „The Indian Express", https://indianexpress.com/article/world/asia/south-china-sea-south-china-conflict-south-china-issue-phillipines-china-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Chinese naval fleet visits Malaysia to enhance military ties, 07.10.2016, „China Daily", https://usa.chinadaily.com.cn/world/2016-10/07/content_26983882.htm [dostęp 12.01.2022].

Chinese president praises Malaysia's quiet diplomacy on South China Sea issues, 11.11.2014, „Borneo Post", https://www.theborneopost.com/2014/11/11/chinese-president-praises-malaysias-quiet-diplomacy-on-south-shina-sea-issues/ [dostęp 12.01.2022].

Chinese ship docks in Davao City for refueling, tour, 31.08.2018, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/08/31/18/chinese-ship-docks-in-davao-city-for-refueling-tour [dostęp 16.12.2021].

Chinese sub docks at Malaysian port for second time this year, 13.09.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-china-malaysia-southchinasea-idUSKCN1BO17P [dostęp 12.01.2022].

Chinese warships dock in Manila for goodwill visit, 17.01.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/01/17/1885882/chinese-warships-dock-manila-goodwill-visit [dostęp 16.12.2021].

Ching N., *US, Vietnam to Cooperate on Freedom of Navigation in Disputed South China Sea*, 09.07.2018, „Voice of America", https://www.voanews.com/a/us-vietnam-to-cooperate-on-freedom-of-navigation-in-disputed-south-china-sea/4475002.html [dostęp 12.12.2021].

Chun Han Wong, *China Rejects Philippine Proposal on South China Sea Disputes*, 09.08.2014, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/china-rejects-philippine-proposal-on-south-china-sea-disputes-1407574262 [dostęp 12.12.2021].

Coats D. R., *Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community*, 29.01.2019, „Office of the Director of National Intelligence", https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR---SSCI.pdf [dostęp 12.12.2021].

Cook M, Storey I., *The Trump Administration and Southeast Asia: Limited Engagement Thus Far*, 27.04.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_27.pdf [dostęp 12.12.2021].

Cook M., *Duterte's False Equivalency*, 23.02.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/dutertes-false-equivalency-by-malcolm-cook/ [dostęp 12.12.2021].

Cook M., *President Duterte's China Benefits*, 12.12.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/president-dutertes-china-benefits-by-malcolm-cook/ [dostęp 22.12.2021].

Cook M., Salazar L., *The Differences Duterte Relied Upon to Win*, 22.06.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_34.pdf [dostęp 12.12.2021].

Cook M., Storey I., *The Trump Administration and Southeast Asia: The Hanoi Summit and US Policy in Southeast Asia*, 14.03.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_14.pdf [dostęp 12.12.2021].

Cook M., Storey I., *The Trump Administration and Southeast Asia: Limited Engagement Thus Far*, 27.04.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_27.pdf [dostęp 12.01.2022].

Cook M., *The Duterte Administration's China Tensions*, 15.08.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_62.pdf [dostęp 20.12.2021].

Crismundo K., *PH, China sign 6 deals in Duterte's 5th Beijing visit*, 30.08.2019, „Philippine News Agency", https://www.pna.gov.ph/articles/1079087 [dostęp 22.12.2021].

Crispin S. W., *China's Xi Misses the Mark on Vietnam Visit*, 06.11.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/11/chinas-xi-misses-the-mark-on-vietnam-visit/ [dostęp 15.01.2022].

Crispin S. W., *Vietnam Muddles China's South China Sea Challenge*, 13.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/vietnam-muddles-chinas-south-china-sea-challenge/ [dostęp 15.01.2022].

Dancel R., *Beware of China 'debt trap', Malaysia's Mahathir tells the Philippines*, 07.03.2019, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/beware-of-china-debt-trap-malaysias-mahathir-tells-the-philippines [dostęp 16.12.2021].

Das K. N., *Malaysia's 5G plan a potential boon for China's Huawei*, 24.09.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-telecoms-5g-malaysia-idUKKBN1W90RF [dostęp 12.01.2022].

Dazao geng gao shuiping de Zhongguo — Dongmeng zhanluehuoban guanxi, goujian gengwei jinmi de mingyun gongtongti [Budowa wyższego poziomu strategicznego partnerstwa Chiny-ASEAN i społeczeństwa o wspólnym przeznaczeniu], 10.05.2018, Rada Państwa ChRL, http://www.gov.cn/xinwen/2018-05/10/content_5289690.htm [dostęp 04.02.2020].

Defence White Paper, Ministerstwo Obrony Malezji, https://www.mod.gov.my/images/mindef/article/kpp/DWP-3rd-Edition-02112020.pdf [dostęp 22.12.2021].

Del Callar M., *PHL protests China's blocking of PHL vessels at Ayungin Shoal*, 11.03.2014, „GMA News Online", https://www.gmanetwork.com/news/topstories/nation/352044/phl-protests-china-s-blocking-of-phl-vessels-at-ayungin-shoal/story/ [dostęp 12.12.2021].

Delaney R., *Philippines' Teodoro Locsin says Beijing's South China Sea code is like 'a manual for feeding a dragon in your living room'*, 29.09.2019, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/3030230/philippine-foreign-secretary-teodoro-locsin-says-beijings [dostęp 22.12.2021].

DFA Statement On China's Allegation That The Philippines Agreed To Pull-Out Of The Ayungin Shoal, 14.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/dfa-news/dfa-releasesupdate/2333-dfa-statement-on-china-s-allegation-that-philippines-agreed-to-pull-out-of-the-ayungin-shoal [dostęp 12.12.2021].

Di shi ci zhu wai shijie huiyi zai jing juxing Hu Jintao fabiao zhongyao jianghua Wu Bangguo deng chuxi [10. konferencja chińskich dyplomatów, która odbyła się w Pekinie], 30.08.2004, Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/wbgwyz/hyhd/2004-08/30/content_332176.htm [dostęp 12.02.2020].

Di shi yici zhu wai shijie huiyi zai jing zhaokai [11. konferencja chińskich dyplomatów, która odbyła się w Pekinie], 20.07.2009, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/chn/pds/gjhdq/gjhdqzz/mzblwelm/xgxw/t574427.htm [dostęp 23.01.2020].

Dizon N., *Sleepless on Ayungin Shoal*, 01.04.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/101386/sleepless-on-ayungin-shoal [dostęp 12.12.2021].

Doshi R., *Hu's to blame for China's foreign assertiveness?*, 22.01.2019, „Brookings", https://www.brookings.edu/articles/hus-to-blame-for-chinas-foreign-assertiveness/ [dostęp 23.01.2020].

Douglas J., *How the Rest of Asia Reacted to US Navy Patrol Near China's Man-Made Island*, 28.10.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/10/how-the-rest-of-asia-reacted-to-us-navy-patrol-near-chinas-man-made-island/ [dostęp 15.01.2022].

Duterte cites need to preserve China relations after collision, 27.06.2019, „Business World", https://www.bworldonline.com/duterte-cites-need-to-preserve-china-relations-after-collision/ [dostęp 21.12.2021].

Duterte meets ranking Chinese diplomat, 17.01.2017, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/158665-duterte-meeting-top-chinese-diplomat/ [dostęp 12.12.2021].

Duterte R., *Duterte Transcripts: Chinese-Filipino Business Club. 19 Feb 2018*, 22.02.2018, „Minda News", https://www.mindanews.com/duterte-files/2018/02/duterte-transcripts-chinese-filipino-business-club-19-feb-2018__trashed/ [dostęp 15.12.2021].

Duterte vs fishermen: Is the Philippines lawyering for China?, 26.06.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/newsbreak/in-depth/233900-is-philippines-lawyering-for-china-boat-sinking-recto-bank/ [dostęp 21.12.2021].

Duterte: Xi Jinping won't allow moves to remove me from office, 14.05.2018, „CNN Philippines", https://cnnphilippines.com/news/2018/05/15/rodrigo-duterte-xi-jinping-south-china-sea-ouster.html [dostęp 16.12.2021].

Ellis-Petersen H., *Philippines libel trial of journalist critical of Rodrigo Duterte begins*, 23.07.2019, „The Guardian", https://www.theguardian.com/world/2019/jul/23/philippines-libel-trial-of-maria-ressa-journalist-critical-of-president-duterte-begins [dostęp 22.12.2021].

Elmer K., *Vietnam Uses US-China Trade War to Rebalance Its Economic and Security Relationships*, 12.12.2018, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2177405/vietnam-uses-us-china-trade-war-rebalance-its-economic-and [dostęp 12.01.2022].

Escalante S., *Philippines says it's found more Chinese blocks on disputed shoal*, 04.09.2013, „ABC News", https://www.abc.net.au/news/2013-09-04/an-philippines-china/4936120 [dostęp 12.12.2021].

Esmaquel II P., *China chopper harasses PH rubber boat in Ayungin Shoal – lawmaker*, 30.05.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/203720-chinese-helicopter-harass-rubber-boat-ayungin-shoal-spratly-islands/ [dostęp 12.12.2021].

Esmaquel II P., *China offers PH 'carrot' to quit case*, 26.02.2014, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/51558-china-derail-philippines-memorial-itlos/ [dostęp 12.12.2021].

Esmaquel II P., *China's top diplomat attends Cayetano birthday party*, 29.10.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/215419-chinese-foreign-minister-wang-yi-alan-peter-cayetano-birthday-party/ [dostęp 16.12.2021].

Esmaquel II P., *Duterte, Xi give 'go signal' to craft joint exploration framework*, 11.04.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/200059-duterte-xi-go-signal-joint-exploration-framework-west-philippine-sea/ [dostęp 16.12.2021].

Esmaquel II P., *Ex-PH officials: ICC complaint vs China 'to check impunity'*, 22.03.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/226417-del-rosario-morales-say-icc-case-vs-china-check-impunity/ [dostęp 12.12.2021].

Esmaquel II P., *PH refuses to summon China envoy over boat sinking*, 18.06.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/233328-philippines-refuses-summon-chinese-ambassador-recto-bank/ [dostęp 21.12.2021].

Exercises Bring New Weapons To The Paracels, 24.05.2018, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/exercises-bring-new-weapons-paracels/ [dostęp 12.12.2021].

Feilubin zongtong Duteerte huijian Wang Yang [Prezydent Filipin Duterte spotkał się z Wang Yang], 18.03.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201703/t20170318_7977519.shtml [dostęp 13.12.2021].

Feilubin zongtong Duteerte huijian Wang Yi [Prezydent Filipin Duterte spotkał się z Wang Yi], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_9290880.shtml [dostęp 16.12.2021].

Feilubin zongtong Duteerte huijian Wang Yi [Prezydent Filipin Duterte spotkał się z Wang Yi], 29.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201810/t20181029_9290900.shtml [dostęp 16.12.2021].

Feng Yue, *Di 11 ci zhu wai shijie huiyi zai jing zhaokai Hu Jintao fabiao zhongyao jianghua* [11. konferencja chińskich dyplomatów w Pekinie, Hu Jintao wygłosił ważne przemówienie], 21.07.2009, http://news.sina.com.cn/c/2009-07-21/074515986429s.shtml [dostęp 23.01.2020].

Feng Zhaokui, *What Are China's Core Interests?*, 21.10.2014, „China US Focus", https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/what-are-chinas-core-interests-2 [dostęp 10.02.2020].

Fifth Philippines-United States Bilateral Strategic Dialogue, 21.01.2015, Ambasada Stanów Zjednoczonych na Filipinach, https://ph.usembassy.gov/fifth-philippines-united-states-bilateral-strategic-dialogue/ [dostęp 12.12.2021].

Firestein D. J., *The US-China Perception Gap in the South China Sea*, 19.08.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/08/the-us-china-perception-gap-in-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

First Meeting of the China-Philippines Inter-Governmental Joint Steering Committee on Cooperation on Oil and Gas Development was held in Beijing, 29.10.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/nanhai/eng/wjbxw_1/201910/t20191029_8523418.htm [dostęp 10.12.2021].

Foreign Ministry Spokesperson Jiang Yu's Regular Press Conference on September 21, 2010, 21.09.2010, Ambasada ChRL na Fidżi, http://fj.china-embassy.org/eng/xwdt/t756092.htm [dostęp 19.07.2019].

Fourth Quarter 2018 Social Weather Survey: Net trust "Very good" for the United States; "Good" for Japan and Australia; "Neutral" for China, 20.03.2019, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20190320195811 [dostęp 12.12.2021].

Freund E., *Freedom of Navigation in the South China Sea: A Practical Guide*, 10.08.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/freedom-of-navigation-practical-guide/ [dostęp 12.12.2021].

Full text of Chinese President Xi's signed article on Vietnamese media (1), 09.11.2017, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/english/2017-11/09/c_136740155.htm [dostęp 15.01.2022].

Gady F., *1st US Warships Port at Cam Ranh Bay Since End of Vietnam War*, 05.10.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/10/1st-us-warships-port-at-cam-ranh-bay-since-end-of-vietnam-war/ [dostęp 12.12.2021].

Gady F., *Philippines Asks for US Military Assistance in South China Sea*, 31.08.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/08/philippines-asks-for-us-military-assistance-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Gaoju Deng Xiaoping Lilun weida qizhi, ba jinashe you Zhongguo teseshe huizhuyi shiye quanmian tui xiang ershiyishiji— Jiang Zemin zai Zhongguo Gongchandang di shiwu ci quanguodaibiaodahui sang de baogao [Trzymaj wysoko wielki sztandar teorii Deng Xiaopinga i popchnij sprawę budowania socjalizmu z chińską charakterystyką w XXI wiek – referat Jiang Zemina z XV Zjeździe Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/test/2007-08/29/content_730614.htm [dostęp 22.01.2019].

Giang Chinh, *Vietnam repels Chinese-flagged vessels for illegally fishing in its waters*, 08.04.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-repels-chinese-flagged-vessels-for-illegally-fishing-in-its-waters-3906574.html [dostęp 12.12.2021].

Gibbons-Neff T., *China finishes first airstrip in hotly-contested island chain*, 25.09.2015, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2015/09/25/china-finishes-first-airstrip-in-hotly-contested-island-chain/ [dostęp 12.12.2021].

Glaser B, Funaiole M., *Shooting at Union Banks Underscores Need for Code of Conduct*, 15.05.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/shooting-union-banks-underscores-need-code-conduct/ [dostęp 12.12.2021].

Glaser B. S., Dooley B., *China's 11th Ambassadorial Conference Signals Continuity and Change in Foreign Policy*, 04.11.2009, „China Brief", https://jamestown.org/program/chinas-11th-ambassadorial-conference-signals-continuity-and-change-in-foreign-policy/ [dostęp 23.01.2020].

Glaser B., Funaiole M., *Shooting at Union Banks Underscores Need for Code of Conduct*, 15.05.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/shooting-union-banks-underscores-need-code-conduct/ [dostęp 09.12.2021].

Glosserman B., *China's smile diplomacy*, 01.04.2004, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/article/450592/chinas-smile-diplomacy [dostęp 22.01.2019].

Goh M., *Malaysia Urged to Toughen Stance Over China Vessels in Disputed Sea*, 11.06.2015, „Channel News Asia", http://www.channelnewsasia.com/news/asiapacific/malaysia-urged-to-toughen/1908948.html [dostęp 12.12.2021].

Gomez J., *Envoy says China has right to set another air zone*, 03.12.2013, „AP News", https://apnews.com/article/3cc5dc5b59fc4c4c84e842511eed1e16 [dostęp 12.12.2021].

Gomez J., *Philippine leaders visit U.S. carrier on disputed sea*, 04.03.2018, „SFGATE", https://www.sfgate.com/world/article/Philippine-leaders-visit-U-S-carrier-on-disputed-10977387.php [dostęp 12.12.2021].

Gomez J., *Philippine official tweets order for new protest vs China*, 02.10.2019, „ABC News", https://abcnews.go.com/International/wireStory/philippine-official-tweets-order-protest-china-65997605 [dostęp 10.12.2021].

Gomez J., *Philippine supply ship evades Chinese vessel*, 30.03.2014, „AP News", https://apnews.com/article/4f20ea1440e6422697667059503ec0d0 [dostęp 12.12.2021].

Gomez J., *Philippines asks neighbors to join case vs. China*, 28.02.2014, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2014/02/28/1295521/philippines-asks-neighbors-join-case-vs-china [dostęp 12.12.2021].

Gomez J., *Philippines Slams China's South China Sea Flotilla*, 08.04.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/04/philippines-slams-chinas-south-china-sea-flotilla/ [dostęp 12.12.2021].

Gone Fishing: Tracking China's Flotilla From Brunei To Indonesia, 30.01.2020, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/gone-fishing-tracking-chinas-flotilla-from-brunei-to-indonesia/ [dostęp 22.12.2021].

Gordon M. R., Page J., *China Installed Military Jamming Equipment on Spratly Islands, U.S. Says*, 09.04.2018, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/china-installed-military-jamming-equipment-on-spratly-islands-u-s-says-1523266320 [dostęp 12.12.2021].

Gordon M. R., *U.S. Eases Embargo on Arms to Vietnam*, 02.10.2014, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2014/10/03/world/asia/us-eases-embargo-on-arms-to-vietnam.html [dostęp 15.01.2022].

Gotinga J., *5 more Chinese warships spotted in Philippine waters in July, August*, 14.08.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/237764-more-chinese-warships-spotted-philippine-waters-july-august-2019/ [dostęp 22.12.2021].

Gotinga J., *Defense chief hits China's 'bullying' in Scarborough Shoal takeover*, 30.07.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/236636-lorenzana-hits-china-bullying-scarborough-shoal-takeover/ [dostęp 22.12.2021].

Green M. J., Poling G. B., *The U.S. Asserts Freedom of Navigation in the South China Sea*, 27.10.2015, „Center for Strategic and International Studies", https://www.csis.org/analysis/us-asserts-freedom-navigation-south-china-sea [dostęp 12.12.2021].

Green M., Hicks K., Cooper Z., Schaus J., Douglas J., *Counter-Coercion Series: Second Thomas Shoal Incident*, 08.06.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/counter-co-2nd-thomas-shoal/ [dostęp 12.12.2021].

Grossman D., Dung Huynh, *Vietnam's Defense Policy of 'No' Quietly Saves Room for 'Yes'*, 21.01.2019, „The Rand Blog", https://www.rand.org/blog/2019/01/vietnams-defense-policy-of-no-quietly-saves-room-for.html [dostęp 12.12.2021].

Grossman D., Sharman C., *How To Read Vietnam's Latest Defense White Paper: A Message To Great Powers*, 31.12.2019, „War on the Rocks", https://warontherocks.com/2019/12/how-to-read-vietnams-latest-defense-white-paper-a-message-to-great-powers/ [dostęp 12.12.2021].

Grossman D., *US Striking Just the Right Balance With Vietnam in South China Sea*, 22.11.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/11/us-striking-just-the-right-balance-with-vietnam-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Grossman D., *Why March 2018 Was an Active Month in Vietnam's Balancing Against China in the South China Sea*, 23.03.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/03/why-march-2018-was-an-active-month-in-vietnams-balancing-against-china-in-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Grudgings S., *Insight - China's assertiveness hardens Malaysian stance in sea dispute*, 26.02.2014, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-malaysia-china-maritime-insight-idUKBREA1P1Z020140226 [dostęp 12.12.2021].

Guinto J., *Philippines accuses China Coast Guard of armed robbery*, 24.04.2015, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/121256/philippines-accuses-china-coast-guard-of-armed-robbery [dostęp 12.12.2021].

Gutierrez J., *Philippine Vice President, a Duterte Foe, Is Charged in Plot Against Him*, 19.07.2019, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2019/07/19/world/asia/duterte-philippines-leni-robredo.html [dostęp 22.12.2021].

Gutierrez J., *Philippines Officially Leaves the International Criminal Court*, 17.03.2019, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2019/03/17/world/asia/philippines-international-criminal-court.html [dostęp 22.12.2021].

Gutierrez J., *Philippines Should Take Over Shipyard to Keep It From Chinese, Officials Say*, 17.01.2019, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2019/01/17/world/asia/philippines-subic-bay-shipyard.html [dostęp 16.12.2021].

Ha Hoang Hop, Lye Liang Fook, *Stand-off at Vanguard Bank: A Test of Vietnam – China Relations*, 22.07.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/standoff-at-vanguard-bank-a-test-of-vietnam-china-relations-by-ha-hoang-hop-and-lye-liang-fook/ [dostęp 12.12.2021].

Ha Hoang Hop, Lye Liang Fook, *Trump-Kim Summit: Why Vietnam?*, 13.02.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/trumpkim-summit-why-vietnam-bu-ha-hoang-hop-and-lye-liang-fook/ [dostęp 12.12.2021].

Ha Hoang Hop, Lye Liang Fook, *US-Vietnam Dynamics: US Defence Secretary Mark Esper's Vietnam Visit*, 27.11.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/usvietnam-dynamics-us-defence-secretary-mark-espers-vietnam-visit-by-ha-hoang-hop-and-lye-liang-fook/ [dostęp 12.12.2021].

Ha Hoang Hop, *The Oil Rig Incident: A Line Has Been Crossed in Vietnam's Relations with China*, 18.11.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2014_61.pdf [dostęp 15.01.2022].

Hai Hong Nguyen, *Vietnam to pull the US back to Asia?*, 07.07.2017, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2017/07/07/vietnam-to-pull-the-us-back-to-asia/ [dostęp 12.12.2021].

Hayton B., *The Week Donald Trump Lost the South China Sea*, 31.07.2017, „Foreign Policy", https://foreignpolicy.com/2017/07/31/the-week-donald-trump-lost-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Hayton B., *Vietnam drills for oil in South China Sea*, 05.07.2017, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-40493277 [dostęp 12.12.2021].

Heath T., *Diplomacy Work Forum: Xi Steps Up Efforts to Shape a China-Centered Regional Order*, 07.11.2013, „China Brief", https://jamestown.org/program/diplomacy-work-forum-xi-steps-up-efforts-to-shape-a-china-centered-regional-order/ [dostęp 19.01.2019].

Heiduk F., Wacker G., *From Asia-Pacific to Indo-Pacific. Significance, Implementation and Challenges*, 01.07.2020, „SWP Research Paper", https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020RP09/#hd-d24373e581 [dostęp 15.09.2020].

Heydarian R. J., *China envisions an 'island city' in South China Sea*, 26.03.2019, „Asia Times", https://asiatimes.com/2019/03/china-envisions-an-island-city-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Heydarian R. J., *The Diplomatic Implications of Philippines-China Arbitration*, 21.01.2015, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/the-diplomatic-implications-of-philippines-china-arbitration/ [dostęp 12.12.2021].

Heydarian R., *Duterte's elusive Chinese investment bonanza*, 03.04.2018, „Nikkei Asia", https://asia.nikkei.com/Viewpoints/Richard-Heydarian/Duterte-s-elusive-Chinese-investment-bonanza [dostęp 12.12.2021].

Heydarian R., *Japan offers Southeast Asia way out of US-China rivalry*, 11.12.2019, „Nikkei Asia", https://asia.nikkei.com/Opinion/Japan-offers-Southeast-Asia-way-out-of-US-China-rivalry [dostęp 22.12.2021].

Heydarian R., *Malaysia As A New Vortex Of Regional Resistance Against China*, 17.09.2018, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/malaysia-new-vortex-regional-resistance-china/ [dostęp 12.01.2022].

Hiebert M., *Southeast Asia from Scott Circle: Vietnam Wastes Little Time Trying to Connect with the Trump Administration*, 07.04.2017, „Center For Strategic & International Studies", https://www.csis.org/analysis/southeast-asia-scott-circle-vietnam-wastes-little-time-trying-connect-trump-administration [dostęp 12.12.2021].

Hien Cu-Anh Dan, *Vietnam wants China to compensate for sinking fishing boat*, 14.07.2016, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-wants-china-to-compensate-for-sinking-fishing-boat-64186.html [dostęp 12.12.2021].

Ho Binh Minh, Blanchard B., *China scolds Vietnam for 'hyping up' South China Sea oil rig row*, 18.06.2014, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-china-vietnam-idUKKBN0ES0KY20140618 [dostęp 15.01.2022].

Hoang Binh Quan, *A milestone visit to Washington by Vietnam's Communist Party*, 03.07.2015, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/opinions/the-flourishing-us-vietnam-relationship/2015/07/03/43a0cfca-20de-11e5-84d5-eb37ee8eaa61_story.html [dostęp 15.01.2022].

Horton A., *Vietnam War loomed over Mattis's two days in Hanoi*, 26.01.2018, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2018/01/26/vietnam-war-loomed-over-mattiss-two-days-in-hanoi/ [dostęp 12.12.2021].

Hu Chunhua huijian Yuegong zhongyang zongshujì Ruan Fu Zhong, zongli Ruan Chun Fu [Spotkanie Hu Chunhua z sekretarzem generalnym Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trongiem i premierem Nguyen Xuan Phucem], 13.09.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201809/t20180913_9308593.shtml [dostęp 15.01.2022].

Hu Chunhua huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Hu Chunhua spotkał się z wietnamskim premierem Nguyen Xuan Phucem], 12.09.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201809/t20180912_8012140.shtml [dostęp 15.01.2022].

Hu Jintao zai Zhong Gong di shiqi ci quanguodaibiaodahui shang de baogao quanwen [Pełny tekst referatu Hu Jintao z XVII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/ldhd/2007-10/24/content_785431.htm [dostęp 22.01.2019].

Hu Jintao zai Zhongguo Gongchandang di shiba ci quanguodaibiaodahui shang de baogao [Referat Hu Jintao z XVIII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/ldhd/2012-11/17/content_2268826.htm [dostęp 22.01.2019].

Hu Jintao's "Theory of the Three Harmonies", 03.01.2006, „China Brief", https://jamestown.org/program/hu-jintaos-theory-of-the-three-harmonies/ [dostęp 19.06.2019].

Huang K., *Chinese warplanes take South China Sea exercises to new level*, 16.12.2019, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/military/article/3042243/chinese-warplanes-take-south-china-sea-exercises-new-level [dostęp 12.12.2021].

Hunt K., *Satellite images suggest China 'building third airstrip' in South China Sea*, 15.09.2015, „CNN", https://edition.cnn.com/2015/09/15/asia/china-south-china-sea-airstrip/index.html / [dostęp 12.12.2021].

Huong Le Thu, *Bumper Harvest in 2013 for Vietnamese Diplomacy*, 23.01.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2014_04.pdf [dostęp 12.01.2022].

Huong Le Thu, *The Anti-Chinese Riots in Vietnam: Responses from the Ground*, 27.05.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2014_32.pdf [dostęp 15.01.2022].

Huynh Tam Sang, *Vietnam Edging Towards America*, 10.09.2020, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/09/ISEAS_Perspective_2020_102.pdf [dostęp 12.12.2021].

Ibrahim Z., Jaipragas B., *Mahathir Mohamad Q&A: Malaysian PM on Beijing, Jack Ma, and Why Battleships in the South China Sea Are a Bad Idea*, 20.06.2018, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/2151394 /mahathir-mohamad-qa-malaysian-pm-beijing-jack-ma-and-why [dostęp 12.01.2022].

IN PHOTOS: Groups to Xi Jinping: 'Stay out of West PH Sea', 20.11.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/moveph/217109-photos-xi-jinping-state-visit-philippines-protests/ [dostęp 16.12.2021].

Indonesian, Malaysian journalists visit Xinjiang, 02.03.2019, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/a/201903/02/WS5c79c54fa3106c65c34ec4a0.html [dostęp 12.01.2022].

Interview With Greg Sheridan of The Australian, 08.11.2010, Department Stanu USA, https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/11/150671.htm [dostęp 22.07.2019].

Ives M., *Vietnam Objects to Chinese Oil Rig in Disputed Waters*, 20.01.2016, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2016/01/21/world/asia/south-china-sea-vietnam-china.html [dostęp 12.12.2021].

Iyengar R., *China Deploys Fighter Jets to Contentious South China Sea Island*, 24.02.2016, „Time", https://time.com/4235089/south-china-sea-woody-island-fighter-jets/ [dostęp 12.12.2021].

Jaipragas B., *Forget the Warships: Malaysian PM Mahathir's Peace Formula for the South China Sea*, 19.06.2018, „South China Morning Post", https://www.scmp.com /week-asia/geopolitics/article/2151403/forget-warships-malaysian-pm-mahathirs-peace -formula-south [dostęp 12.01.2022].

Japan steps up maritime engagement with Philippines, Vietnam, 12.05.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-japan-drills-idUSKBN0NX0LA20150512 [dostęp 12.12.2021].

Jennings R., *China's Three Worst Border Disputes -- And Its Best Border Buddy*, 27.07.2017, „Forbes", https://www.forbes.com/sites/ralphjennings/2017/07/27/chinas-3-worst-border-disputes-and-its-best-border-buddy/#1ac618fa4f36 [dostęp 12.02.2020].

Jennings R., *Philippines Ignores China Fishing Ban in Disputed Waters*, 14.05.2021, „Voice of America", https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_philippines-ignores-china-fishing-ban-disputed-waters/6205809.html [dostęp 12.12.2021].

Jerome N., Lema K., *Philippines' Duterte defends China gambit in annual address*, 22.07.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-politics/philippines-duterte-defends-china-gambit-in-annual-address-idUSKCN1UH1I7 [dostęp 23.07.2019].

Jiakuai gaigekaifang he xiandaihua jianshe bufa duoqu you Zhongguo teseshe huizhuyi shiye de geng da shengli— Jiang Zemin zai Zhongguo Gongchandang di shisi ci quanguodaibiaodahui shang de baoga [Przyspieszyć tempo reform, otwarcia i modernizacji, aby osiągnąć większy sukces w sprawie socjalizmu o chińskiej charakterystyce – referat Jiang Zemina z XIV Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/test/2007-08/29/content_730511.htm [dostęp 22.01.2019].

Jiang Zemin zai Zhongguo Gongchandang di shiliu ci quanguodaibiaodahui shang de baogao [Referat Jiang Zemina z XVI Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/test/2008-08/01/content_1061490.htm [dostęp 22.01.2019].

Joint Communiqué 48th ASEAN Foreign Ministers Meeting Kuala Lumpur, Malaysia 4th August 2015, 06.08.2015, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, https://asean.org/joint-communique-48th-asean-foreign-ministers-meeting-kuala-lumpur-malaysia-4th-august-2015/ [dostęp 12.12.2021].

Joint communiqué charts course for stronger VN-China ties, 15.01.2017, „Viet Nam News", https://vietnamnews.vn/politics-laws/349733/joint-communique-charts-course-for-stronger-vn-china-ties.html#EX2QHXHpTuEI2jI4.97 [dostęp 15.01.2022].

Joint Communiqué of the 50th ASEAN Foreign Ministers' Meeting, 2.08.2017, https://asean.org/wp-content/uploads/2021/03/4.pdf [dostęp 16.12.2021].

Joint Press Release For The First Meeting Of The Philippines-China Bilateral Consultation Mechanism On The South China Sea, 19.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/newsroom/dfa-releasesupdate/12694-joint-press-release-for-the-first-meeting-of-the-philippines-china-bilateral-consultation-mechanism-on-the-south-china-sea [dostęp 12.12.2021].

Joint Press Release Second Meeting of China-Philippines Bilateral Consultation Mechanism on the South China Sea, 13.02.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2762_663528/2764_663532/201802/t20180213_521300.html [dostęp 16.12.2021].

Joint Press Release: Fifth Meeting of the Philippines-China Bilateral Consultation Mechanism on the South China Sea, 29.10.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/dfa-news/dfa-releasesupdate/24872-joint-press-release-fifth-meeting-of-the-philippines-china-bilateral-consultation-mechanism-on-the-south-china-sea [dostęp 10.12.2021].

Joint Press Statement on the Seventh Vietnam – U.S. Political, Security, and Defense Dialogue, 23.01.2015, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/joint-press-statement-on-the-seventh-vietnam-u-s-political-security-and-defense-dialogue/ [dostęp 15.01.2022].

Joint Statement By President Obama And Prime Minister Najib Of Malaysia, 27.04.2014, Biały Dom, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/27/joint-statement-president-obama-and-prime-minister-najib-malaysia-0 [dostęp 12.12.2021].

Kaichuang zhoubian waijiao xin ju, tuijin Ya Tai quyu hezuo-Waijiao buzhang Wang Yi tan Xi Jinping zhuxi fangwen Yindunixiya, Malaixiya bing chuxi Ya Tai Jing He Zuzhi di ershi yici lingdaoren feizhengshi huiyi [Stwórz nową sytuację dyplomacji peryferyjnej i promuj współpracę regionalną Azji i Pacyfiku-Minister spraw zagranicznych Wang Yi o wizycie prezydenta Xi Jinpinga w Indonezji i Malezji oraz jego obecności na 21. spotkaniu liderów gospodarczych APEC], 09.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131009_7985221.shtml [dostęp 12.01.2022].

Kapur L., *The ASEAN-U.S. Maritime Exercise And Maritime Security*, 11.09.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/the-asean-u-s-military-exercise-and-maritime-security/ [dostęp 12.12.2021].

Kassim Y. R., *Is Malaysia Tilting Towards China?*, 20.12.2016, „RSIS Commentary", https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2016/12/CO16318.pdf [dostęp 12.01.2022].

Keck Z., *Philippines Seizes Chinese Fishing Boat in South China Sea*, 07.05.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/05/philippines-seizes-chinese-fishing-boat-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Keck Z., *US Challenges China's Nine-Dash Line Claim*, 12.02.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/02/us-challenges-chinas-nine-dash-line-claim/ [dostęp 12.12.2021].
Kelly T., *Exclusive: British Navy warship sails near South China Sea islands, angering Beijing*, 06.09.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-britain-china-southchinasea-exclusive-idUSKCN1LM017 [dostęp 12.12.2021].

Khanh Lynh, Hong Hanh, *Vietnam opposes China's live-fire drills, construction plans in South China Sea*, 28.03.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-opposes-china-s-live-fire-drills-construction-plans-in-south-china-sea-3901582.html [dostęp 12.12.2021].

Khanh Lynh, *Joint naval drill with China, ASEAN will enhance Vietnam's capabilities*, 25.10.2018, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/joint-naval-drill-with-china-asean-will-enhance-vietnam-s-capabilities-3829642.html [dostęp 12.12.2021].

Khanh Lynh, *Vietnam rejects China's fishing ban in South China Sea*, 04.05.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-rejects-china-s-fishing-ban-in-south-china-sea-3918758.html [dostęp 12.12.2021].

Khanh Vu, *Chinese ship inches closer to Vietnam coastline amid South China Sea tensions*, 24.08.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/uk-vietnam-china-southchinasea-idUKKCN1VE064 [dostęp 12.12.2021].

Koutsoukis J., Yap C., *China Hasn't Delivered on Its $24 Billion Philippines Promise*, 25.07.2018, „Bloomberg", https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-07-25/china-s-24-billion-promise-to-duterte-still-hasn-t-materialized [dostęp 12.12.2021].

Kwek I., *Malaysia's Defence White Paper at Two: Progress and Challenges*, 29.11.2021, „IDSS Paper", https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/idss/ip21019-malaysias-defence-white-paper-at-two-progress-and-challenges/#.Yk6QZ25Bx3l [dostęp 22.12.2021].

LaGrone S., *U.S. and Vietnam Start Limited Naval Training On 20th Anniversary of Establishing Diplomatic Relations*, 06.04.2015, „USNI News", https://news.usni.org/2015/04/06/u-s-and-vietnam-start-limited-naval-training-with-vietnam-on-20th-anniversary-of-establishing-diplomatic-relations [dostęp 15.01.2022].

LaGrone S., *U.S. Destroyer Challenges More Chinese South China Sea Claims in New Freedom of Navigation Operation*, 30.01.2016, „USNI News", https://news.usni.org/2016/01/30/u-s-destroyer-challenges-more-chinese-south-china-sea-claims-in-new-freedom-of-navigation-operation [dostęp 12.12.2021].

LaGrone S., *U.S. Warship Conducts South China Sea Freedom of Navigation Operation*, 21.10.2016, „USNI News", https://news.usni.org/2016/10/21/u-s-warship-conducts-south-china-sea-freedom-navigation-operation [dostęp 12.12.2021].

Lancang Jiang – Meigong He hezuo shouci waizhang hui juxing lan mei hezuo jizhi zhengshi jianli [Odbyło się pierwsze spotkanie ministrów spraw zagranicznych ds. współpracy Lancang-Mekong i oficjalnie powołano mechanizm współpracy Lancang-Mekong], 12.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,
https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151112_8012046.shtml [dostęp 15.01.2022].

Lancang Jiang — Meigong He hezuo di sanci waizhang hui juxing [Odbyło się trzecie spotkanie ministrów spraw zagranicznych ds. współpracy Lancang-Mekong], 15.12.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych

ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201712/t20171215_8012110.shtml [dostęp 15.01.2022].

Lancang Jiang — Meigong He hezuo diwu ci gaoguan hui chenggong juxing [Z powodzeniem odbyło się piąte spotkanie wyższych urzędników ds. współpracy Lancang-Mekong], 30.10.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201710/t20171030_8012081.shtml [dostęp 15.01.2022].

Larter D. B., *In challenging China's claims in the South China Sea, the US Navy is getting more assertive*, 05.02.2020, „DefenseNews", https://www.defensenews.com/naval/2020/02/05/in-challenging-chinas-claims-in-the-south-china-sea-the-us-navy-is-getting-more-assertive/ [dostęp 12.12.2021].

Latiff R., Siplan J., *Malaysia had plan to use Chinese money to bail out 1MDB, court hears*, 04.09.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-politics-najib/malaysia-had-plan-to-use-chinese-money-to-bail-out-1mdb-court-hears-idUSKCN1VP1DS [dostęp 12.01.2022].

Laude J., *11 Chinese poachers arrested*, 08.05.2014, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2014/05/08/1320563/11-chinese-poachers-arrested [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *Arbitral Award Enhances Vietnam's Bargaining Power vis-à-vis China*, 13.07.2016, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/arbitral-award-enhances-vietnams-bargaining-power-visavis-china-a-commentary-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *Making Deals: President Trump's Visit to Vietnam*, 22.11.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_86.pdf [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *New wave of Chinese assertiveness in the South China Sea?*, 07.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/new-wave-of-chinese-assertiveness-in-the-south-china-sea-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *New White Paper Reveals Little Change to Vietnam's Defence Policy*, 10.12.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/new-white-paper-reveals-little-change-to-vietnams-defence-policy-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *Obama's Visit to Vietnam Gave Many Important Immediate and Long-term Outcomes*, 02.06.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_29.pdf [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *Pull and Push: Sino-Vietnamese Relations and President Xi's Hanoi Visit*, 18.12.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_92.pdf [dostęp 15.01.2022].

Le Hong Hiep, *South China Sea disputes strain Vietnam–China relations*, 17.05.2013, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2013/05/17/south-china-sea-disputes-strain-vietnam-china-relations/ [dostęp 12.01.2022].

Le Hong Hiep, *The Vietnam-US-China Triangle: New Dynamics and Implications*, 25.08.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2015_45.pdf [dostęp 15.01.2022].

Le Hong Hiep, *Understanding Vietnam's Rocket Launcher Deployment in the Spratlys*, 15.08.2016, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/understanding-vietnams-rocket-launcher-deployment-in-the-spratlys-a-commentary-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *US and Vietnam Need to Build on Momentum of Carrier Visit*, 05.03.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/us-and-vietnam-need-to-build-on-momentum-of-carrier-visit-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *Vietnam and ASEAN Re-lift the Bar for South China Sea Statements*, 08.08.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/vietnam-and-asean-relift-the-bar-for-south-china-sea-statements-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *Vietnam Strengthens Ties with China amidst Regional Uncertainty*, 19.01.2017, *„ISEAS Commentaries"*, https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/vietnam-strengthens-ties-with-china-amidst-regional-uncertainty-a-commentary-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Le Hong Hiep, *Why did Vietnam Cancel its Defence Engagements with the US?*, 11.12.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/why-did-vietnam-cancel-its-defence-engagements-with-the-us-by-le-hong-hiep/ [dostęp 12.12.2021].

Lee C., *Deepening of Malaysia's Economic Ties to China: What Are the Implications?*, 20.12.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_69.pdf [dostęp 12.01.2022].

Lee-Brago P., Romero A., *China sends ships to another Phl shoal*, 22.05.2013, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2013/05/22/944871/china-sends-ships-another-phl-shoal [dostęp 12.12.2021].

Lema K., *Philippines' Duterte tells China to 'lay off' island in disputed waters*, 04.04.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-idUSKCN1RG0LC [dostęp 12.12.2021].

Let Malaysia continue occupying islands in South China Sea: PM Mahathir, 20.06.2018, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/pm-mahathir-let-malaysia-continue-occupying-islands-in-south-china-sea [dostęp 12.01.2022].

Lew L., *Chinese apology for Philippine fishing boat sinking lands as Rodrigo Duterte heads to Beijing*, 28.08.2019, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3024761/chinese-apology-philippine-fishing-boat-sinking-lands-duterte [dostęp 22.12.2021].

Li Hao, Fang Sihang, *Missions completed, 32nd Chinese naval escort taskforce returns home*, 01.11.2019, „China Military Online", http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-11/01/content_9666626.htm [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang chuxi zhong yue gongshangjie wucanhui jianghua shi qiangdiao ba hezuo jiyu biancheng xianshi chengguo kaichuang zhong yue wushi hezuo xin jumian [Li Keqiang podkreślił w swoim wystąpieniu podczas lunchu chińsko-wietnamskiej społeczności biznesowej, aby przekształcić możliwości współpracy w realne wyniki i stworzyć nowe warunki dla pragmatycznej współpracy chińsko-wietnamskiej], 16.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131016_8011995.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang dida Jilongpo chuxi Dongya hezuo lingdaoren xilie huiyi bing dui Malaixiya jinxing zhengshi fangwen [Li Keqiang przybywa do Kuala Lumpur, aby wziąć udział w serii spotkań liderów dotyczących współpracy w Azji Wschodniej i złożyć oficjalną wizytę w Malezji], 20.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151120_9298091.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang dida Jinbian chuxi Lancang Jiang – Meigong He hezuo di'erci lingdaoren huiyi bing dui Jianpuzhai jinxing zhengshi fangwen [Li Keqiang przyleciał do Phnom Penh, aby wziąć udział w drugim spotkaniu liderów współpracy Lancang-Mekong i przeprowadzić oficjalną wizytę w Kambodży], 10.01.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201801/t20180110_9308587.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang dida Manila chuxi Dongya hezuo lingdaoren xilie huiyi bing dui Feilubin jinxing zhengshi fangwen [Li Keqiang przybywa do Manili, aby wziąć udział w serii spotkań liderów dotyczących

współpracy w Azji Wschodniej i złożyć oficjalną wizytę na Filipinach], 12.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201711/t20171112_9290888.shtml [dostęp 16.12.2021].

Li Keqiang fenbie huijian Miandian zongtong Wu Deng Sheng, Malaixiya zongli Najibu, Aodaliya zongli Abote he Meiguo guowuqing Keli [Li Keqiang spotkał się odpowiednio z prezydentem Birmy U Theinem Seinem, premierem Malezji Najibem Razakiem, premierem Australii Abbottem i sekretarzem stanu USA Johnem Kerrym], 10.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131010_9298057.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang huijian Feilubin waizhang [Li Keqiang spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Filipin], 30.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170630_7977535.shtml [dostęp 15.12.2021].

Li Keqiang huijian Feilubin zongtong Duteerte [Li Keqiang spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 15.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201705/t20170515_7977523.shtml [dostęp 13.12.2021].

Li Keqiang huijian Feilubin zongtong Duteerte [Li Keqiang spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 20.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201610/t20161020_9290869.shtml [dostęp 12.12.2021].

Li Keqiang huijian Feilubin zongtong Duteerte [Li Keqiang spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201904/t20190425_9290903.shtml [dostęp 20.12.2021].

Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Mahadier [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Mahathirem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190425_7985333.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Najibu [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Najibem Razakiem], 10.11.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201411/t20141110_7985253.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Najibu [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Najibem Razakiem], 08.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201609/t20160908_7985304.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang huijian Malaixiya zongli Najibu [Li Keqiang spotkał się z premierem Malezji Najibem Razakiem], 13.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201705/t20170513_7985312.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang huijian Malaixiya zongli teshi [Li Keqiang spotkał się ze specjalnym wysłannikiem premiera Malezji], 19.07.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201807/t20180719_7985317.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang huijian Malaixiya zuigao yuanshou Hali Mu [Li Keqiang spotkał się z królem Malezji Abdul Halim Mu'adzam Shahem], 05.09.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201409/t20140905_7985248.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong [Li Keqiang spotyka się z sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trongiem], 09.04.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201504/t20150409_8012014.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong shi qiangdiao gonggu zhong yue chuantong youyi tuidong liangguo quanmian zhanlue hezuohuoban guanxi mai shang xin taijie [Kiedy Li Keqiang spotkał się z Nguyen Phu Trongiem, sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu, podkreślił, że należy umocnić tradycyjną przyjaźń między Chinami i Wietnamem oraz promować wszechstronne strategiczne partnerstwo kooperacyjne między tymi dwoma krajami w celu osiągnięcia nowego poziomu], 15.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131015_8011990.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan fu zongli Fan Ping Ming [Li Keqiang spotkał się z wicepremierem Wietnamu Pham Binh Minhem], 18.06.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201506/t20150618_9308559.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan fuzongli Fan Ping Ming [Li Keqiang spotkał się z wicepremierem Wietnamu Pham Binh Minhem], 24.03.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201603/t20160324_8012054.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan fuzongli Ruan Chun Fu [Li Keqiang spotkał się z wicepremierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 16.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150916_9308563.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan fuzongli Ruan Shanren [Li Keqiang spotyka się z wicepremierem Wietnamu Nguyen Thien Nhan], 10.05.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201305/t20130510_9308542.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan Guohui zhuxi ruan sheng xiong shi biaoshi tuidong zhong yue guanxi jiankang wending xiangqian fazhan [Kiedy Li Keqiang spotkał się z przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyenem Sinh Hungiem, powiedział, że promuje zdrowy i stabilny rozwój stosunków chińsko-wietnamskich], 14.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131014_9308550.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang [Li Keqiang spotkał się z prezydentem Wietnamu Tran Dai Quangiem], 12.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201705/t20170512_8012076.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan guojiazhuxi zhang Jin Chuang [Li Keqiang spotkał się z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem], 20.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201306/t20130620_8011978.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 14.07.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201607/t20160714_8012062.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 14.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171114_8012104.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 11.01.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201801/t20180111_9308588.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 26.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201904/t20190426_8012161.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Li Keqiang spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 03.11.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201911/t20191103_8012172.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Li Keqiang spotyka się z premierem Wietnamu Nguyenem Xuan Phucem], 19.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201810/t20181019_9308596.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang huijian Yuenan zongli Ruan Jin Yong [Li Keqiang spotyka się z premierem Wietnamu Nguyen Tan Dung], 16.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201410/t20141016_8012006.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang jinji tong Malaixiya zongli Najibu tongdianhua yaoqiu ma fang xunsu youli kaizhan Mahang shilian keji jiuyuan gongzuo [Li Keqiang odbył pilną rozmowę telefoniczną z premierem Malezji Najibem Razakiem; Domagał się od strony malezyjskiej szybkiego i skutecznego przeprowadzenia akcji ratunkowej zaginionej linii Malaysia Airlines], 08.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140308_7985224.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang tong Feilubin zongtong Duteerte jiaotan [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z prezydentem Filipin Duterte], 09.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201609/t20160909_9290867.shtml [dostęp 12.12.2021].

Li Keqiang tong Feilubin zongtong Duteerte juxing huitan [Li Keqiang prowadził rozmowę z prezydentem Filipin Duterte], 15.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201711/t20171116_7977565.shtml [dostęp 16.12.2021].

Li Keqiang tong Malaixiya zongli Mahadier ju hang huitan shi qiangdiao zai xin de qidian shang tuidong zhong ma guanxi changqi jiankang wending fazhan [Podczas rozmowy z premierem Malezji Mahathirem, Li Keqiang podkreślił, że należy promować długofalowy, zdrowy i stabilny rozwój stosunków chińsko-malezyjskich w nowym punkcie wyjścia], 20.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180820_7985327.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang tong Malaixiya zongli Najibu huitan shi qiangdiao yi zhong ma jianjiao 40 zhounian wei qiji chongshi liangguo quanmian zhanluehuoban guanxi neihan [Li Keqiang podkreślił podczas rozmów z premierem Malezji Najib: 40. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych między Chinami a Malezją jest okazją do wzbogacenia wszechstronnego partnerstwa strategicznego między tymi państwami], 29.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201405/t20140529_7985232.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang tong Malaixiya zongli Najibu ju hang huitan shi qiangdiao tisheng mulin youhao hezuo shuiping daidong diqu tuanjie wending he fazhan fanrong [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z premierem Malezji Najibem Razakiem, podkreślając wzmocnienie dobrosąsiedzkiej przyjaźni i współpracy w celu napędzania regionalnej jedności, stabilności, rozwoju i dobrobytu], 01.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201611/t20161102_9298108.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang tong Malaixiya zongli Najibu juxing huitan shi qiangdiao. Quanmian tisheng zhong ma quanmian zhanluehuoban guanxi. Dazao huli gongying de mulin youhao dianfan [Prowadząc rozmowy z premierem Malezji Najibem Razakiem, Li Keqiang podkreślił, że kompleksowe partnerstwo strategiczne między Chinami a Malezją powinno zostać szeroko pogłębione, a także stworzony model dobrego sąsiedztwa i przyjaźni, w której obie strony odnoszą obopólne korzyści], 23.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151123_7985298.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang tong Meigong He wu guo lingdaoren gongtong huijian jizhe jieshao Lancang Jiang-Meigong He hezuo shouci lingdaoren huiyi chengguo [Li Keqiang spotkał się wspólnie z przywódcami pięciu państw regionu rzeki Mekong: przedstawiamy wyniki pierwszego Spotkania Liderów Współpracy Lancang-Mekong], 23.03.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201603/t20160323_9308570.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang tong Yuenan zongli Ruan Chun Fu juxing huitan [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 13.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201609/t20160913_9308573.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang yu Malaixiya zongli Mahadier gongtong huijian jizhe [Li Keqiang i premier Malezji Mahathir spotykali się z dziennikarzami], 20.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180820_9298114.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang yu Yuenan zongli Ruan Jin Yong ju hang huitan [Li Keqiang przeprowadził rozmowę z premierem Wietnamu Nguyen Tan Dungiem], 13.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201310/t20131013_8011986.shtml [dostęp 15.01.2022].

Li Keqiang zai di shi jie Dongya Fenghui shang tichu Nan Hai wenti wu dian changyi [Li Keqiang przedstawił pięć propozycji dotyczących kwestii Morza Południowochińskiego na 10. Szczycie Azji Wschodniej], 22.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151122_7985292.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang zai Dongya Fenghui shang chanshu Zhongfang zai Nan Hai wenti shang de yuanze lichang [Li Keqiang przedstawił pryncypialne stanowisko Chin w sprawie Morza Południowochińskiego na szczycie Azji Wschodniej], 22.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151122_9298095.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Keqiang zai zhong ma jingji gaoceng luntan fabiao zhuzhiyanjiang [Li Keqiang wygłosił przemówienie programowe na forum gospodarczym Chiny-Malezja], 24.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151124_9298103.shtml [dostęp 12.01.2022].

Li Xia, *Malaysia says China leads foreign investment in manufacturing sector*, 03.12.2018, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/english/asiapacific/2018-12/03/c_137648084.htm [dostęp 12.01.2022].

Li Z., *China, Vietnam, Philippines collide amid escalating South China Sea tensions*, 09.05.2014, „CNN", https://edition.cnn.com/2014/05/08/world/asia/south-china-sea-drilling/index.html [dostęp 15.01.2022].

Li Zhanshu huijian Malaixiya zongli Mahadier [Li Zhanshu spotkał się z premierem Malezji Mahathirem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190427_9298121.shtml [dostęp 12.01.2022].

Lim Kheng Swe, Li Mingjiang, *The Half-Moon Shoal Trials: China's Half-Hearted Response*, 19.12.2014, „RSIS Commentary", https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/co14249-the-half-moon-shoal-trials-chinas-half-hearted-response/#.YitSZxDMJ3l [dostęp 12.12.2021].

Limited liberty for US troops in Balikatan 2015, 20.04.2015, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2015/04/20/Limited-liberty-for-US-troops-in-Balikatan-2015.html [dostęp 12.12.2021].

Lipes J., *Chinese Patrol Boards, Damages Vietnamese Trawlers: Captain*, 10.07.2013, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/vietnam/trawlers-07102013174233.html [dostęp 12.01.2022].

Lockman S., *Why Malaysia isn't afraid of China (for now)*, 24.04.2013, „The Strategist", https://www.aspistrategist.org.au/why-malaysia-isnt-afraid-of-china-for-now/ [dostęp 12.01.2022].

Lopez L., *Malaysia stumbles in rapprochement with China*, 22.07.2018, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-stumbles-in-rapprochement-with-china [dostęp 12.01.2022].

Lopez L., *Malaysia, China exploring radar and missile system in Johor*, 09.08.2017, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-china-exploring-radar-and-missile-system-in-johor [dostęp 12.01.2022].

Lye Liang Fook, *China-Malaysia Relations Back on Track?*, 15.05.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_38.pdf [dostęp 12.01.2022].

Lye Liang Fook, *China-Philippine Relations: Duterte's China Visit and Prospects for Oil and Gas Exploration*, 3.10.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_80.pdf shtml [dostęp 10.12.2021].

Lye Liang Fook, *China's Reaction to USS Carl Vinson's Visit to Vietnam*, 06.03.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/chinas-reaction-to-uss-carl-vinsons-visit-to-vietnam-by-lye-liang-fook/ [dostęp 12.12.2021].

Lye Liang Fook, *Mahathir's China Visit and Malaysia-China Relations: The View from China*, 07.09.2018, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2018_53@50.pdf [dostęp 12.01.2022].

Ma dianxin gongsi ming xun yu huawei hezuo mingnian tuichu 5G fuwu [Malezyjska firma telekomunikacyjna Maxis współpracuje z Huawei w celu uruchomienia usług 5G w przyszłym roku], 04.10.2019, „Zaobao", https://www.zaobao.com.sg/news/sea/story20191004-994202 [dostęp 12.01.2022].
Ma ha di er dao fang ali baba: qing yu women fenxiang chuangxin sixiang [Mahathir odwiedził Alibabę: Podziel się z nami innowacyjnymi pomysłami], 18.08.2018, „Huanqiu", https://tech.huanqiu.com/article/9CaKrnKbw9y [dostęp 12.01.2022].

Ma Si, *Sense Time deal to see construction of the first AI park in Malaysia*, 30.04.2019, „China Daily", http://www.chinadaily.com.cn/a/201904/30/WS5cc7a224a3104842260b93ed.html [dostęp 12.01.2022].
Macaraig A., *Aquino reveals 'embarrassing' boo-boo with Xi at APEC*, 23.11.2015, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/113715-aquino-encounters-xi-li-china/ [dostęp 12.12.2021].

Macias A., *China quietly installed missile systems on strategic Spratly Islands in hotly contested South China Sea*, 02.05.2018, „CNBC", https://www.cnbc.com/2018/05/02/china-added-missile-systems-on-spratly-islands-in-south-china-sea.html [dostęp 12.12.2021].

Malai xiya shouxiang fangwen Huawei Beijing yanjiu shuo [Premier Malezji z wizytą w pekińskim centrum badawczym Huawei], 25.04.2019, „Huawei", https://www.huawei.com/cn/news/2019/4/malaysian-prime-minister-visit-huawei-2019 [dostęp 12.01.2022].

Malaixiya shouxiang fangwen Huawei Beijing yanjiusuo [Premier Malezji z wizytą w pekińskim centrum badawczym Huawei], 25.04.2019, „Huawei", https://www.huawei.com/cn/news/2019/4/malaysian-prime-minister-visit-huawei-2019 [dostęp 12.01.2022].

Malaixiya zongli Mahadier huijian Wang Yi [Premier Malezji Mahathir spotkał się z Wang Yi], 01.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180801_9298112.shtml [dostęp 12.01.2022].

Malaixiya zongli Najibu huijian Wang Yi [Premier Malezji Najib Razak spotkał się z Wang Yi], 04.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201508/t20150804_9298081.shtml [dostęp 12.01.2022].

Malaixiya zongli Najibu huijian Wang Yi [Premier Malezji Najib spotkał się z Wang Yi], 01.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201308/t20130801_9298046.shtml [dostęp 12.01.2022].

Malaixiya zongli Najibu huijian Yang Jiechi [Premier Malezji Najib spotkał się z Yang Jiechi], 08.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201410/t20141008_7985250.shtml [dostęp 12.01.2022].

Malaixiya zongli Najibu huijian Yang Jiechi [Premier Malezji Najib spotyka się z Yang Jiechi], 05.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201605/t20160510_7985301.shtml [dostęp 12.01.2022].

Malaysia Airports records fall in passenger movements in August, 11.09.2014, „The Star", https://www.thestar.com.my/business/business-news/2014/09/11/malaysia-airports-records-fall-in-passenger-movements-in-august/?style=biz [dostęp 12.01.2022].

Malaysia and China ink deal to produce palm oil-based products, 21.08.2018, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-and-china-ink-deal-to-produce-palm-oil-based-products [dostęp 12.01.2022].

Malaysia and China sign deal to resume East Coast Rail Link, 15.04.2019, „Railway Technology", https://www.railway-technology.com/news/malaysia-and-china-sign-deal-to-resume-east-coast-rail-link/ [dostęp 12.01.2022].

Malaysia has no plans to establish regional counter-intelligence centre with China in Johor, 29.11.2017, „Today", https://www.todayonline.com/world/malaysia-has-no-plans-establish-regional-counter-intelligence-centre-china-johor [dostęp 12.01.2022].

Malaysia Partial Submission, https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/mys85_2019/20171128_MYS_ES_DOC_001_secured.pdf [dostęp 22.12.2021].

Malaysia seeks to become China's regional transshipment hub: official, 06.12.2018, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/english/asiapacific/2018-12/06/c_137655114.htm [dostęp 12.01.2022].

Malaysia splits with ASEAN claimants over South China Sea threat, 29.08.2013, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2013/08/29/malaysia-splits-with-asean-claimants-over-south-china-sea-threat/516387 [dostęp 12.01.2022].

Malaysia summons Chinese envoy over intrusion, 01.04.2016, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/global-filipino/world/04/01/16/malaysia-summons-chinese-envoy-over-intrusion [dostęp 12.01.2022].

Malaysia suspends construction of major Belt and Road rail project, 04.07.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/malaysia-politics-projects-idUSL4N1U03O6 [dostęp 12.01.2022].

Malaysia, China begin joint aid and relief exercise, 26.11.2016, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/asia/malaysia-china-begin-joint-aid-and-relief-exercise [dostęp 12.01.2022].

Malaysia: Mahathir Careful Not to Condemn China's Treatment of Uyghurs, 31.07.2019, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/uyghur/malaysia-uyghurs-07312019175631.html [dostęp 12.01.2022].

Malaysia's 1MDB sells power assets to China firm for $2.3 billion, 23.11.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-1mdb-idUSKBN0TC0PT20151123 [dostęp 12.01.2022].

Mangosing F., *DND confirms report on expulsion of PH vessels by Chinese ships*, 11.03.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/100159/dnd-confirms-report-on-expulsion-of-ph-vessels-by-chinese-ships [dostęp 12.12.2021].

Marquez B., *Lorenzana visits Pag-asa Island*, 21.04.2017, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2017/04/21/1687659/lorenzana-visits-pag-asa-island [dostęp 12.12.2021].

Marston H., *The U.S. Navy and Southeast Asian nations held joint maneuvers for the first time. What are the key takeaways?*, 13.09.2019, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/politics/2019/09/13/us-navy-southeast-asian-nations-held-joint-maneuvers-first-time-what-are-key-takeaways/ [dostęp 12.12.2021].

Maru D., *Xi rejects Philippines' arbitral win in South China Sea*, 30.08.2018, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/08/30/19/xi-rejects-philippines-arbitral-win-in-south-china-sea shtml [dostęp 10.12.2021].

Mateu J., *Historian: Philippines flag display broke protocol during Xi Jinping visit*, 22.11.2018, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2018/11/22/1870680/historian-philippines-flag-display-broke-protocol-during-xi-jinping-visit [dostęp 16.12.2021].

McGregor R., *Mahathir, China and neo-colonialism*, 30.08.2018, „Nikkei Asia", https://asia.nikkei.com/Opinion/Mahathir-China-and-neo-colonialism [dostęp 12.01.2022].

Memorandum of Understanding on Cooperation on Oil and Gas Development between the Government of the People's Republic of China and the Government of the Republic of the Philippines, 27.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201811/t20181127_679548.html [dostęp 16.12.2021].

Military Power of the People's Republic of China 2007, „Annual Report to Congress", https://nuke.fas.org/guide/china/dod-2007.pdf [dostęp 23.01.2020].

Minister: Asean, China to negotiate code of conduct for South China Sea disputes, 31.07.2015, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2015/07/31/minister-asean-china-to-negotiate-code-of-conduct-for-south-china-sea-dispu/943609 [dostęp 12.12.2021].

Mogato M., *China warns Philippine military planes away from disputed sea area – Manila*, 07.05.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/southchinasea-philippines-idINKBN0NS0G520150507 [dostęp 12.12.2021].

Mogato M., *Duterte says China's Xi threatened war if Philippines drills for oil*, 19.05.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-china-idUSKCN18F1DJ [dostęp 13.12.2021].

Mogato M., *Philippines says China agrees on no new expansion in South China Sea*, 15.08.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-china-idUSKCN1AV0VJ [dostęp 14.12.2021].

Mogato M., *South China Sea tension mounts near Filipino shipwreck*, 29.05.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-idUSBRE94R0YS20130529 [dostęp 12.01.2022].

Mohammed A., Wu J. R., *U.S. expects 'very serious' talks with China after missile reports*, 17.02.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-missiles-idUSKCN0VP2VT [dostęp 12.12.2021].

Morallo A., *China's navy, coast guard 'harassed' Filipino troops on resupply mission on Ayungin — Alejano*, 30.05.2018, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2018/05/30/1820063/chinas-navy-coast-guard-harassed-filipino-troops-resupply-mission-ayungin-alejano [dostęp 16.12.2021].

Morello C., *Kerry arrives in Vietnam on his last trip as secretary of state*, 12.01.2017, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/kerry-arrives-in-vietnam-on-his-last-trip-as-secretary-of-state/2017/01/12/e156554d-4c23-4a85-bf74-1cee4a8e0f7b_story.html [dostęp 12.12.2021].

Morris-Jung J., *Reflections on the Oil Rig Crisis: Vietnam's Domestic Opposition Grows*, 30.07.2014, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2014_43.pdf [dostęp 15.01.2022].

Moss T., *China Begins Construction in Spratly Islands*, 14.05.2014, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304908304579561123291666730 [dostęp 12.12.2021].

Myers S. L., *China Commissions 2nd Aircraft Carrier, Challenging U.S. Dominance*, 17.12.2019, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2019/12/17/world/asia/china-aircraft-carrier.html [dostęp 12.12.2021].

Net foreign direct investment (FDI) flows from China to Malaysia from 2012 to 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/653723/malaysia-net-fdi-flows-from-china/ [dostęp 10.12.2021].

Ng T., Lee D., *China's ambassador to Malaysia distances country from anger of MH370 families*, 02.04.2014, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/article/1463393/chinas-ambassador-malaysia-huang-huikang-strikes-conciliatory-tone-over [dostęp 12.01.2022].

Ngeow Chow Bing, *Malaysia-China Defence Relations: Disruptions Amid Political Changes and Geopolitical Tensions*, 29.04.2021, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_57.pdf [dostęp 12.01.2022].

Nguyen C. T., *The Dramatic Transformation in US-Vietnam Relations*, 02.07.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/07/the-dramatic-transformation-in-us-vietnam-relations/ [dostęp 15.01.2022].

Nguyen Hong Thao, *Malaysia's New Game in the South China Sea*, 21.12.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/12/malaysias-new-game-in-the-south-china-sea/ [dostęp 22.12.2021].

Nguyen Huy Khan, *Vietnamese protesters detained for rapping China over South China Sea case*, 17.07.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-ruling-vietnam-idUSKCN0ZX07E [dostęp 12.12.2021].

Nguyen Manh Hung, *Continuity and Change under Vietnam's New Leadership*, 13.09.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_50.pdf [dostęp 12.12.2021].

Nguyen Minh Quang, *Negotiating an effective China–ASEAN South China Sea Code of Conduct*, 31.07.2019, „East Asia Forum", https://www.eastasiaforum.org/2019/07/31/negotiating-an-effective-china-asean-south-china-sea-code-of-conduct/ [dostęp 12.12.2021].

Nguyen Minh Quang, *The Resurgence of China-Vietnam Ties*, 25.01.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/01/the-resurgence-of-china-vietnam-ties/ [dostęp 15.01.2022].

Nguyen Minh Quang, *Vietnam: Dawn of the SEZs*, 25.07.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/07/vietnam-dawn-of-the-sezs/ [dostęp 15.01.2022].

Nguyen The Phuong, *Vietnam's 2019 Defense White Paper: Preparing For A Fragile Future*, 17.12.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnams-2019-defense-white-paper-preparing-for-a-fragile-future/ [dostęp 12.12.2021].

Noor E., *Foreign and security policy in the New Malaysia*, 07.11.2019, „Lowy Institute", https://www.lowyinstitute.org/publications/foreign-and-security-policy-new-malaysia [dostęp 12.01.2022].

Oak N. C., *Cam Ranh port: A lever in Vietnam's naval diplomacy*, 06.10.2018, „Observer Research Foundation", https://www.orfonline.org/expert-speak/cam-ranh-port-lever-vietnam-naval-diplomacy/ [dostęp 12.12.2021].

Obama to Duterte: Fight crime, terror 'the right way', 08.09.2016, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/145619-obama-duterte-crime-war-right-way/ [dostęp 12.12.2021].

Opinion of China, „Pew Research Center", https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/24/country/vn/ [dostęp 12.01.2022].

Opinion of China, „Pew Research Center", https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/24/country/my/ [dostęp 12.01.2022].

Opinion of China: Do you have a favorable or unfavorable view of China?, „Pew Research Center", https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/24/country/vn/ [dostęp 15.01.2022].

Overview of China-Philippines Bilateral Relations, 05.03.2009, Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej na Filipinach, http://ph.china-embassy.org/eng/zfgx/zzgx/t180703.htm [dostęp 11.02.2020].

Page J., *Chinese Ships Approach Malaysia*, 27.03.2013, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887324685104578386052690151508 [dostęp 12.01.2022].

Page J., *Hanoi Says Chinese Shot at Boat*, 26.03.2013, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887324789504578383820145232386 [dostęp 12.01.2022].

Palma S., *Malaysia suspends $22bn China-backed projects*, 05.07.2018, „Financial Times", https://www.ft.com/content/409942a4-7f80-11e8-bc55-50daf11b720d [dostęp 12.01.2022].

Panda A., *3 Chinese Navy Ships Visit Vietnam's Cam Ranh Bay*, 24.10.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/10/3-chinese-navy-ships-visit-vietnams-cam-ranh-bay/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *China and Malaysia To Hold Maritime Exercises: What Gives?*, 15.11.2013, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2013/11/china-and-malaysia-to-hold-maritime-exercises-what-gives/ [dostęp 12.01.2022].

Panda A., *China Reacts Angrily to Latest US South China Sea Freedom of Navigation Operation*, 04.07.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/07/china-reacts-angrily-to-latest-us-south-china-sea-freedom-of-navigation-operation/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *China Steps Up Harassment of Vietnamese Fishermen*, 13.07.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/07/china-steps-up-harassment-of-vietnamese-fishermen/ [dostęp 15.01.2022].

Panda A., *China, ASEAN Come to Agreement on a Framework South China Sea Code of Conduct*, 19.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/china-asean-come-to-agreement-on-a-framework-south-china-sea-code-of-conduct/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *China's South China Sea Anti-Ship Missile Tests Up the Stakes*, 15.07.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/07/chinas-south-china-sea-anti-ship-missile-tests-up-the-stakes/ [dostęp 12.01.2022].

Panda A., *For the ASEAN-China South China Sea Code of Conduct, Ninth Time Isn't the Charm*, 01.08.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/08/for-the-asean-china-south-china-sea-code-of-conduct-ninth-time-isnt-the-charm/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *Return of the FONOP: US Navy Destroyer Asserts Freedom of Navigation in Paracel Islands*, 31.01.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/01/return-of-the-fonop-us-navy-destroyer-asserts-freedom-of-navigation-in-paracel-islands/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *South China Sea: China Has Deployed Anti-Ship Missiles on Woody Island*, 26.03.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/03/south-china-sea-china-has-deployed-anti-ship-missiles-on-woody-island/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *South China Sea: Two US Navy Warships Conduct Freedom of Navigation Operation in Paracel Islands*, 28.05.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/05/south-china-sea-two-us-navy-destroyers-conduct-freedom-of-navigation-operation-in-paracel-islands/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *South China Sea: US Navy Destroyer Asserts Freedom of Navigation Near Fiery Cross Reef*, 10.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/south-china-sea-us-navy-destroyer-asserts-freedom-of-navigation-near-fiery-cross-reef/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *South China Sea: Why Did China's State Councilor Visit Vietnam?*, 28.06.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/06/south-china-sea-why-did-chinas-state-councilor-visit-vietnam/ [dostęp 15.01.2022].

Panda A., *The US Navy's First Trump-Era South China Sea FONOP Just Happened: First Takeaways and Analysis*, 25.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/the-trump-administrations-first-south-china-sea-fonop-is-here-first-takeaways-and-analysis/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *Trump's New Trade Executive Order Portends Difficult Times Ahead for US Relationships in Asia*, 04.04.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/04/trumps-new-trade-executive-order-portends-difficult-times-ahead-for-us-relationships-in-asia/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *US Defense Secretary Esper's Second Asia Trip Puts Alliances in Focus*, 18.11.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/11/espers-second-asia-trip-puts-alliances-in-focus/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *US Navy Conducts First Freedom of Navigation Operation of 2019 in South China Sea*, 08.01.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/01/us-navy-conducts-first-freedom-of-navigation-operation-of-2019-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *US to Help Vietnam Bolster Maritime Security*, 02.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/us-to-help-vietnam-bolster-maritime-security/ [dostęp 15.01.2022].

Panda A., *US Warships Conduct Freedom of Navigation Operation Near Mischief Reef*, 12.10.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/02/us-warships-conduct-freedom-of-navigation-operation-near-mischief-reef/ [dostęp 12.12.2021].

Panda A., *Vietnam Protests as China Lands Civilian Aircraft on Newly Constructed Spratly Airstrip*, 03.01.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/01/vietnam-protests-as-china-lands-civilian-aircraft-on-newly-constructed-spratly-airstrip/ [dostęp 15.01.2022].

Panda A., *Vietnam Slams Chinese Naval Drill in South China Sea*, 27.07.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/07/vietnam-slams-chinese-naval-drill-in-south-china-sea/ [dostęp 15.01.2022].

Parameswaran P., *ASEAN Sets Up New Hotline Amid South China Sea Tensions*, 04.11.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/11/asean-sets-up-new-hotline-amid-south-china-sea-tensions/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *China Unveils New South China Sea Lighthouse on Subi Reef*, 06.04.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/04/china-starts-operating-new-south-china-sea-lighthouse-on-subi-reef/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *China-Malaysia Warship Deal in Focus with Construction Kickoff*, 02.08.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/08/china-malaysia-warship-deal-in-focus-with-construction-kickoff/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *Duterte Says Philippines Will Accept China Arms Deal*, 13.12.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/12/duterte-says-philippines-will-accept-china-arms-deal/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *How Significant is the 2017 US-Philippines Balikatan Military Exercise?*, 16.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/how-significant-is-the-2017-us-philippines-balikatan-military-exercise/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *Malaysia Responds to China's South China Sea Intrusion*, 09.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/malaysia-responds-to-chinas-south-china-sea-intrusion/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *Malaysia, China Begin First Joint Military Exercise*, 24.12.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/12/malaysia-china-begin-first-joint-military-exercise/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *Malaysia's New China Warship Deal: Promises and Prospects*, 04.02.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/02/malaysias-new-china-warship-deal-promises-and-prospects/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *New Base Bid Spotlights Malaysia Coast Guard's Old Resource Challenge*, 17.02.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/02/new-base-bid-spotlights-malaysia-coast-guards-old-resource-challenge/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *Philippine Court Upholds New US Defense Pact*, 12.01.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/01/philippine-court-upholds-new-us-defense-pact/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *Philippines Blasts China on South China Sea Reclamation Work*, 22.01.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/01/philippines-blasts-china-on-south-china-sea-reclamation-work/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *The Challenge to China's South China Sea Approach*, 01.04.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/04/the-challenge-to-chinas-south-china-sea-approach/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *The Truth About China's 'Interference' in Malaysia's Politics*, 02.10.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/10/the-truth-about-chinas-interference-in-malaysias-politics/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *The Truth About China's New Military Aid to the Philippines*, 30.06.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/06/the-truth-about-chinas-new-military-aid-to-the-philippines/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *US and Vietnam Should Boost Defense, Economic Ties, Says Communist Party Leader*, 09.07.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/07/us-and-vietnam-should-boost-defense-economic-ties-says-communist-party-leader/ [dostęp 15.01.2022].

Parameswaran P., *US Not Seeking Base in Vietnam's Cam Ranh Bay: Envoy*, 10.06.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/06/us-not-seeking-base-in-vietnams-cam-ranh-bay-envoy/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *US-Vietnam Relations in the Headlines with First Indo-Pacific Commander Visit*, 23.04.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/04/us-vietnam-relations-in-the-headlines-with-first-indo-pacific-commander-visit/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *US, Malaysia Launch Naval Exercise After Najib-Trump Summit*, 20.09.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/09/us-malaysia-launch-naval-exercise-after-najib-trump-summit/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *US, Vietnam Boost Naval Cooperation with NEA 2016*, 02.10.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/10/us-vietnam-boost-naval-cooperation-with-nea-2016/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *US, Vietnam Deepen Defense Ties*, 05.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/why-vietnam-and-the-us-are-deepening-defense-ties/ [dostęp 15.01.2022].

Parameswaran P., *US, Vietnam Kick Off First Naval Engagement Activity in Trump Era*, 06.07.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/07/us-vietnam-kick-off-first-naval-engagement-activity-in-trump-era/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *Vietnam Launches Legal Challenge Against China's South China Sea Claims*, 12.12.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/12/vietnam-launches-legal-challenge-against-chinas-south-china-sea-claims/ [dostęp 15.01.2022].

Parameswaran P., *What to Make of Malaysia's New Defense White Paper Launch*, 04.12.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/12/what-to-make-of-malaysias-new-defense-white-paper/ [dostęp 22.12.2021].

Parameswaran P., *What's Behind Malaysia's New Defense White Paper Talk?*, 22.02.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/02/whats-behind-malaysias-new-defense-white-paper-talk/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *What's Behind Malaysia's New South China Sea Missile Launches?*, 23.07.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/07/whats-behind-malaysias-new-south-china-sea-missile-launches/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *What's Behind The New China-Malaysia Defense Committee?*, 25.04.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/04/whats-behind-the-new-china-malaysia-defense-committee/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *What's Behind the New China-Philippines Coast Guard Exercise?*, 15.03.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/03/whats-behind-the-new-china-philippines-coast-guard-exercise/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *What's in the New China Military Aid to the Philippines?*, 05.10.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/10/whats-in-the-new-china-military-aid-to-the-philippines/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *When Will Malaysia Get New Submarines?*, 26.02.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/02/when-will-malaysia-get-new-submarines/ [dostęp 12.01.2022].

Parameswaran P., *Why Did China's Warships Visit the Philippines?*, 05.05.2017, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2017/05/why-did-chinas-warships-visit-the-philippines/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *Why Obama's Lifting of the Vietnam Arms Embargo Matters*, 24.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/why-obamas-lifting-of-the-vietnam-arms-embargo-matters/ [dostęp 12.12.2021].

Parameswaran P., *Why the First China-ASEAN Maritime Exercise Matters*, 22.10.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/10/why-the-first-china-asean-maritime-exercise-matters/ [dostęp 16.12.2021].

Parameswaran P., *Why Vietnam's First RIMPAC Participation Matters*, 02.07.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/07/why-vietnams-first-rimpac-participation-matters/ [dostęp 12.12.2021].

Pazzibugan D. Z., *Locsin: Probe shows PH crew share blame in Recto Bank hit*, 04.07.2019, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/177468/locsin-probe-shows-ph-crew-share-blame-in-recto-bank-hit [dostęp 21.12.2021].

Peng Yining, *China and Malaysia mark end of first joint military drill*, 22.09.2015, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/world/2015-09/22/content_21952389.htm [dostęp 12.01.2022].

Perlez J., Bradsher K., *In High Seas, China Moves Unilaterally*, 09.05.2014, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2014/05/10/world/asia/in-high-seas-china-moves-unilaterally.html [dostęp 15.01.2022].

Perlez J., *Prospect of Philippine Thaw Slows China's Plans in South China Sea*, 23.04.2010, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2010/04/24/world/asia/24navy.html [dostęp 10.08.2019].

Perlez J., *Why Might Vietnam Let U.S. Military Return? China*, 19.05.2016, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2016/05/20/world/asia/access-to-bay-adds-enticement-as-us-weighs-lifting-vietnam-embargo.html [dostęp 12.12.2021].

Petty M., Lema K., *Philippines' Duterte to meet China's Xi over South China Sea arbitration win*, 06.08.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china/philippines-duterte-plans-china-visit-to-discuss-south-china-sea-ruling-idUSKCN1UW0SJ [dostęp 22.12.2021].

Petty M., *Philippine panel throws out impeachment complaint vs Duterte*, 15.05.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-politics-idUSKCN18B0D4 [dostęp 12.12.2021].

Petty M., *Philippines' Duterte says Xi offering gas deal if arbitration case ignored*, 11.11.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-southchinasea/philippines-duterte-says-xi-offering-gas-deal-if-arbitration-case-ignored-idUSKCN1VW07O [dostęp 10.12.2021].

PH files diplomatic protests vs China over West PH Sea, 16.01.2017, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/158548-philippines-china-diplomatic-protest/ [dostęp 12.12.2021].

PH verifying reported Chinese harassment of local fishers, 20.04.2017, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/04/20/17/ph-verifying-reported-chinese-harassment-of-local-fishers [dostęp 12.12.2021].

Philippine aircraft drops supplies to troops at disputed Renai reef, 12.03.2014, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/asia/article/1447170/philippine-aircraft-drops-supplies-troops-disputed-renai-reef [dostęp 12.12.2021].

Philippine vice president blasts 'reckless' Duterte over China deal, 12.09.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-china-southchinasea-vp/philippine-vice-president-blasts-reckless-duterte-over-china-deal-idUSKCN1VX1AX [dostęp 10.12.2021].

Philippines accuses China of turning water cannon on its fishing boats, 21.04.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-usa-idUSKBN0NC0MN20150421 [dostęp 12.12.2021].

Philippines asked to 'disregard' tribunal ruling on South China Sea, foreign minister says, 19.07.2016, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-36832025 [dostęp 12.12.2021].

Philippines get bolder on Ren'ai Reef issue, 20.03.2014, „People's Daily Online", http://en.people.cn/98649/8572620.html [dostęp 12.12.2021].

Philippines military chief vows to defend island in South China Sea, 12.05.2015, „The Guardian", https://www.theguardian.com/world/2015/may/12/philippines-military-chief-vows-to-defend-island-in-south-china-sea [dostęp 12.12.2021].

Philippines Presents Triple Action Plan At 47th ASEAN Foreign Ministers' Meeting in Nay Pyi Taw, 09.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/dfa-news/dfa-releasesupdate/3789-philippines-presents-triple-action-plan-at-47th-asean-foreign-ministers-meeting-in-nay-pyi-taw [dostęp 12.12.2021].

Philippines sends fresh troops to shoal at centre of dispute with China, 19.06.2013, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/asia/article/1264297/philippines-sends-fresh-troops-shoal-centre-dispute-china [dostęp 12.12.2021].

Philippines Vows to Defend Territory, Sovereignty, 12.06.2013, „The Irrawaddy", https://www.irrawaddy.com/news/asia/philippines-vows-to-defend-territory-sovereignty.html [dostęp 12.12.2021].

Philippines' Duterte asks China to patrol piracy-plagued waters, 31.01.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippine-militants-china-idUSKBN15F1AV [dostęp 12.12.2021].

Philippines' Duterte cancels visit to disputed South China Sea island, 13.04.2017, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-idUSKBN17F07X [dostęp 12.12.2021].

Philippines' Duterte tells Obama to 'go to hell', 04.10.2016, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-37548695 [dostęp 12.12.2021].

Philippines' Rodrigo Duterte 'cancels' order of US rifles, 07.11.2016, „BBC", https://www.bbc.com/news/world-asia-37901045 [dostęp 12.12.2021].

Piccone T., *U.S. withdrawal from U.N. Human Rights Council is "America alone"*, 20.06.2018, „Brookings", https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/06/20/u-s-withdrawal-from-u-n-human-rights-council-is-america-alone/ [dostęp 22.12.2021].

Pitlo III L. B., *Ambiguity And Changing Times Compel Review Of The Philippine-U.S. Mutual Defense Treaty*, 08.02.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/ambiguity-changing-times-compel-review-mutual-defense-treaty/ [dostęp 16.12.2021].

PM Nguyen Xuan Phuc departs for official visit to China, 10.09.2016, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/pm-nguyen-xuan-phuc-departs-for-official-visit-to-china/98836.vnp [dostęp 15.01.2022].

PM: Sabah abduction possible attempt to strain China-Malaysia ties, 03.04.2014, „Malay Mail", https://www.malaymail.com/news/malaysia/2014/04/03/pm-sabah-abduction-possible-attempt-to-strain-china-malaysia-ties/646401 [dostęp 12.01.2022].

Ponnudurai P., *China Flaunts Political Clout in Malaysia with Envoy's Defiance*, 29.09.2015, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/china/diplomacy-09292015182941.html [dostęp 12.01.2022].

Position Paper of the Government of the People's Republic of China on the Matter of Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Philippines, 07.12.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201412/t20141207_679387.html [dostęp 15.01.2022].

President Aquino at the 2015 FOCAP Presidential Forum, 27.10.2015, „Official Gazette", https://www.officialgazette.gov.ph/2015/10/27/2015-focap-presidential-forum/ [dostęp 12.12.2021].

President Sang meets US senator Bob Corker, 05.08.2014, „Nhan Dan", https://en.nhandan.vn/politics/external-relations/item/2699802-president-sang-meets-us-senator-bob-corker.html [dostęp 15.01.2022].

Press Release Following The Decision Of The Arbitral Tribunal On The South China Sea Issue, 12.07.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Malezji, https://www.kln.gov.my/web/guest/home?p_p_id=101&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_101_struts_action=%2Fasset_publisher%2Fview_content&_101_returnToFullPageURL=%2F&_101_assetEntryId=8393068&_101_type=content&_101_urlTitle=press-release-following-the-decision-of-the-arbitral-tribunal-on-the-south-china-sea-issue&inheritRedirect=true [dostęp 12.01.2022].

Prime Minister meets head of National People's Congress of China, 12.09.2016, „NhanDan", https://en.nhandan.vn/_mobile_politic/item/4617502-prime-minister-meets-head-of-national-people%E2%80%99s-congress-of-china.html [dostęp 15.01.2022].

Quang Ngai, *Vietnamese fishing boat assaulted by Chinese ships off Hoang Sa*, 28.11.2014, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnamese-fishing-boat-assaulted-by-chinese-ships-off-hoang-sa-34619.html [dostęp 15.01.2022].

Quanmian jianshe xiaokangshehui kaichuang Zhongguo teseshehuizhuyi shiye xin jumian [Budowanie zamożnego społeczeństwa we wszechstronny zgodnie z zasadami socjalizmu o chińskich cechach], 21.05.2004, Ambasada ChRL w Szwajcarii, https://www.fmprc.gov.cn/ce/cech/chn/xwss/t115277.htm [dostęp 20.01.2020].

Quismundo T., *US troubled by Ayungin Shoal incident*, 12.03.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/100211/us-troubled-by-ayungin-shoal-incident [dostęp 12.12.2021].

Ramos C. M., *Can't afford to go to war with China over sea row, Duterte admits*, 27.07.2020, „Inquire.net", https://globalnation.inquirer.net/189766/cant-afford-to-go-to-war-with-china-over-sea-row-duterte-admits [dostęp 10.08.2020].

Ramos M., *Duterte won't raise Hague ruling again, says Palace*, 31.08.2019, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/179533/du30-wont-raise-hague-ruling-again-says-palace [dostęp 10.12.2021].

Ranada P., *'Thoughtless, senseless' to insist on mandate protecting PH waters – Duterte*, 27.06.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/234083-duterte-constitutional-mandate-protect-ph-waters-thoughtless-senseless/ [dostęp 21.12.2021].

Ranada P., *Duterte hopes Beijing can 'temper' warnings in South China Sea*, 14.08.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/209572-duterte-hopes-beijing-temper-south-china-sea-warnings/ [dostęp 16.12.2021].

Ranada P., *Duterte jokes: Why not make Philippines a province of China?*, 19.02.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/196426-duterte-philippines-province-china/ [dostęp 15.12.2021].

Ranada P., *Philippines rejects Chinese names for Benham Rise features*, 14.02.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/196018-philippines-rejects-chinese-names-benham-rise-features/ [dostęp 15.12.2021].

Ranada P., *What Duterte accomplished in China*, 23.10.2016, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/150049-duterte-accomplishments-china-visit/ [dostęp 12.12.2021].

Ranada P., *Xi refuses to recognize Hague ruling after Duterte brings it up*, 30.08.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/238890-xi-refuses-recognize-hague-ruling-after-duterte-brings-it-up/ [dostęp 22.12.2021].

Razak N., *Fruits harvested from seeds of trust*, 02.11.2016, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2016-11/02/content_27245852.htm [dostęp 12.01.2022].

Razak N., *Keynote Speech at the Dialogue on Diversity, Diplomacy and Peace*, 11.11.2013, „ISIS Focus", https://isis.org.my/wp-content/uploads/2013/12/files_IF_2013_IF11_IF11_3.pdf [dostęp 12.01.2022].

Razak N., *Malaixiya zongli renmin ribao kan wen: Ma zhong youyi hengjiu bu bian* [Malezyjski premier opublikował artykuł w Dzienniku Ludowym: Przyjaźń malezyjsko-chińska będzie trwać wiecznie], 30.05.2014, „Dziennik Ludowy", http://world.people.com.cn/n/2014/0530/c1002-25084014.html [dostęp 12.12.2021].

Reed J., *Silent fishing war' in the South China Sea*, 26.01.2019, „The Straits Times", https://www.straitstimes.com/opinion/silent-fishing-war-in-the-south-china-sea [dostęp 12.12.2021].

Review Ties With China, Former Envoy Tells Putrajaya, 05.04.2014, „Malaysia Today", https://www.malaysia-today.net/2014/04/05/review-ties-with-china-former-envoy-tells-putrajaya/ [dostęp 12.01.2022].

Rinehart I. E., *Malaysia: Background and U.S. Relations*, 19.11.2015, „Congressional Research Service", https://sgp.fas.org/crs/row/R43505.pdf [dostęp 12.01.2022].

Rocamora J. A. L., *PH notified China on working group for joint exploration: Cayetano*, 11.08.2018, „Philippine News Agency", https://www.pna.gov.ph/articles/1044542 [dostęp 16.12.2021].

Rodis R., *China's salami-slicing cabbage strategy to seize PH islands and reefs*, 03.06.2013, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/76323/chinas-cabbage-strategy-to-recover-chinese-islands-reefs-illegally-occupied-by-ph [dostęp 12.12.2021].

Romero A., *Duterte on sinking: It was a little maritime accident*, 18.06.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/06/18/1927498/duterte-sinking-it-was-little-maritime-accident [dostęp 20.12.2021].

Sabillo K. A., *PH files 4,000-page 'memorial' vs China before int'l court*, 30.03.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/101265/ph-sends-memorial-vs-china-to-intl-court [dostęp 12.12.2021].

Salaverria L. B., *PH files diplomatic protest vs China airstrip*, 26.11.2014, „Inquirer.net", https://globalnation.inquirer.net/114825/ph-files-diplomatic-protest-vs-china-airstrip [dostęp 12.12.2021].

Salim J., *The US National Security Strategy Sheds Light on how the US Views Southeast Asia*, 21.12.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/the-us-national-security-strategy-sheds-light-on-how-the-us-views-southeast-asia-by-jason-salim/ [dostęp 12.12.2021].

Sands G., *China Continues Attacks on Vietnamese Fishing Boats*, 13.05.2016, „Foreign Policy Association", https://foreignpolicyblogs.com/2016/05/13/chinese-boats-continue-attacks-vietnamese-fishing-boats/ [dostęp 15.01.2022].

Santos E., *Over 100 Chinese vessels swarmed Pag-asa Island again, Philippines protests*, 31.07.2019, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2019/7/31/Chinese-swarming-Pag-asa-Island-Philippines-diplomatic-protest.html [dostęp 22.12.2021].

Santos E., *PH now on China's side in seeking revision of UNCLOS – Locsin*, 04.09.2019, „CNN Philippines", https://cnnphilippines.com/news/2019/9/4/teddy-boy-locsin-philippines-china-unclos-.html?fbclid=IwAR2hM1LJggMOj0bBZFMpDMLqXnR0ilimFByOtSZE7eWNoYzmkLmrNjixeHE?fbclid [dostęp 10.12.2021].

Santos E., *Two China survey ships spotted in Philippine EEZ*, 08.08.2019, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2019/8/8/china-ships-spotted-philippines-eez.html?fbclid [dostęp 22.12.2021].

Saravanamuttu J., *Malaysia Policies and Interests in the South China Sea*, 07.10.2021, „RSIS Working Paper", https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2021/10/WP336_Malaysia-Policies-and-Interests-in-the-South-China-Sea-1.pdf [dostęp 22.12.2021].

Sarmiento P., *Build, Build, Build program making strides*, 28.08.2019, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/a/201908/28/WS5d65d2d8a310cf3e355683c3.html [dostęp 05.09.2019].

Schreck A., *Before Meeting Kim, Trump Oversees Trade Deals With Vietnam*, 28.02.2019, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2019/02/before-meeting-kim-trump-oversees-trade-deals-with-vietnam/ [dostęp 12.12.2021].

Schuler P., Mai Truong, *Leadership Reshuffle and the Future of Vietnam's Collective Leadership*, 22.02.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2019_9.pdf [dostęp 15.01.2022].

Second Quarter 2018 Social Weather Survey: Pres. Duterte's Net Satisfaction Rating falls to "Good" +45, 10.07.2018, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20180710155308 [dostęp 12.12.2021].

Sevastopulo D., Peel M., Grant J., *Vietnamese mobs ransack foreign factories in anti-China violence*, 15.05.2014, „Financial Times", https://www.ft.com/content/3aa3f96e-db26-11e3-b112-00144feabdc0 [dostęp 15.01.2022].

Shi Yuanhua, *Cong zhanlue cengmian shenhua yu "zhongjian guojia" de miqie guanxi* [Pogłębianie bliskich relacji ze „średnimi państwami" na poziomie strategicznym], 25.01.2018, „World Knowledge", http://www.iis.fudan.edu.cn/16/e8/c6897a136936/page.htm [dostęp 16.09.2019].

Shi Yuanhua, *Zhengque renzhi Zhongguo zhoubian waijiao xin taishi* [Prawidłowa identyfikacja nowej sytuacji w ramach dyplomacji peryferyjnej], 24.08.2018, „World Knowledge", http://www.iis.fudan.edu.cn/5b/11/c6897a154385/page.htm [dostęp 15.09.2019].

Shim E., *Chinese boats attack Vietnamese fishermen in South China Sea*, 29.06.2017, „United Press International", https://www.upi.com/Top_News/World-News/2017/06/29/Chinese-boats-attack-Vietnamese-fishermen-in-South-China-Sea/8561498755312/?u3L=1 [dostęp 12.12.2021].

Shinkman P. D., *U.S. Helps Vietnam Defend Fishermen Who 'Get into Trouble' With China*, 09.04.2013, „U.S. News", https://www.usnews.com/news/articles/2013/04/09/us-helps-vietnam-defend-fishermen-who-get-into-trouble-with-china [dostęp 12.01.2022].

Shoulun Zhong Mei jingji duihua: chu shangyue qiu wai zhuyao wenti jun yi tanji [Pierwsza runda chińsko-amerykańskiego dialogu gospodarczego], 29.07.2009, „China News Online", http://www.chinanews.com/gn/news/2009/07-29/1794984.shtml [dostęp 21.09.2019].

Shu ping: Zhongguo de jixu qiangda youli shixian "Renlei mingyun gongtongti" [Ciągła siła Chin pomoże zrealizować „Wspólnotę Ludzkiego Przeznaczenia"], 13.11.2012, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com//18cpcnc/2012-11/13/c_113680750.htm [dostęp 01.01.2020].

Simon S., *Philippines – an Exemplar of US Rebalance*, „Comparative Connections", https://cc.pacforum.org/2013/09/philippines-exemplar-us-rebalance/ [dostęp 12.01.2022].

Singh A., *Deciphering Grey-Zone Operations in Maritime-Asia*, August 2018, „Observer Research Foundation", https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2018/08/ORF_SpecialReport_71_Grey-Zone_3N.pdf [dostęp 16.12.2021].

Siplan J., *Malaysia's Najib risks backlash at home after deals with China*, 07.11.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-china-idUSKBN1320EY [dostęp 12.01.2022].

Six fishermen survive Chinese vessel attack, 23.04.2018, „DTiNews", http://dtinews.vn/en/news/017002/56181/six-fishermen-survive-chinese-vessel-attack.html [dostęp 12.12.2021].

Song Zixun, Yang Yue, *Opening Ceremony of "Joint Maritime Drill 2019" Held in Qingdao*, 26.04.2019, „China Military Online", http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-04/26/content_9490179.htm [dostęp 12.01.2022].

Southerland M., *U.S. Freedom of Navigation Patrol in the South China Sea: What Happened, What it Means, and What's Next*, 05.11.2015, „U.S.-China Economic And Security Review Commission", https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/US%20Freedom%20of%20Navigation%20Patrol%20in%20the%20South%20China%20Sea.pdf [dostęp 12.12.2021].

Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament, 03.10.2013, „ASEAN-China Center", http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm [dostęp 10.02.2020].

Stashwick S., '*Unsafe' Incident between US and Chinese Warships During FONOP*, 02.10.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/10/unsafe-incident-between-us-and-chinese-warships-during-fonop/ [dostęp 12.12.2021].

Statement on Recent Incidents in The Philippines' Bajo De Masinloc, 04.02.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Filipin, https://dfa.gov.ph/index.php/2013-06-27-21-50-36/dfa-releases/5337-statement-on-recent-incidents-in-the-philippines-bajo-de-masinloc [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *America Pushes Back Against China in the South China Sea*, 28.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/america-pushes-back-against-china-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *Anatomy of the Code of Conduct Framework for the South China Sea*, 29.08.2017, „Maritime Awareness Project", https://www.nbr.org/publication/anatomy-of-the-code-of-conduct-framework-for-the-south-china-sea/ [dostęp 16.12.2021].

Storey I., *April Sees Heightened Chinese and US Naval Activities in the South China Sea*, 26.04.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/april-sees-heightened-chinese-and-us-naval-activities-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *As ASEAN and China Discuss a Code of Conduct for the South China Sea, America Looks on Sceptically*, 24.10.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/as-asean-and-china-discuss-a-code-of-conduct-for-the-south-china-sea-america-looks-on-sceptically-by-ian-storey/ [dostęp 22.12.2021].

Storey I., *ASEAN-US Naval Manoeuvers all About Geopolitical Manoeuvring*, 11.09.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/aseanus-naval-manoeuvers-all-about-geopolitical-manoeuvring-by-ian-storey/ [dostęp 22.12.2021].

Storey I., *Assessing Responses to the Arbitral Tribunal's Ruling on the South China Sea*, 28.07.2016, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2016_43.pdf [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *Assessing the ASEAN-China Framework for the Code of Conduct for the South China Sea*, 08.08.2017, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2017_62.pdf [dostęp 16.12.2021].

Storey I., *China Criticizes Presence of Foreign Warships in South China Sea*, 21.09.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/china-criticizes-presence-of-foreign-warships-in-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].

Storey I., *China Multilateralizes its Defence Diplomacy in Southeast Asia*, 25.10.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/china-multilateralizes-its-defence-diplomacy-in-southeast-asia-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].

Storey I., *China's Terraforming in the Spratlys: A Game Changer in the South China Sea?*, 23.06.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2015_29.pdf [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *Chinese Premier Li Calls for South China Sea Code of Conduct by 2021*, 15.11.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/chinese-premier-li-calls-for-south-china-sea-code-of-conduct-by-2021-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *Malaysia and the South China Sea Dispute: Policy Continuity amid Domestic Political Change*, 20.03.2020, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/02/ISEAS_Perspective_2020_18.pdf [dostęp 22.12.2021].

Storey I., *Seven Southeast Asian Countries Fly the Flag at RIMPAC 2018*, 04.07.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/seven-southeast-asian-countries-fly-the-flag-at-rimpac-2018/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *Sino-Philippine and Sino-US Tensions Persist in the South China Sea*, 14.02.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/sinophilippine-and-sinous-tensions-persist-in-the-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].

Storey I., *The South China Sea Dispute in 2020-2021*, 03.09.2020, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/08/ISEAS_Perspective_2020_97.pdf [dostęp 22.12.2021].

Storey I., *Trump and America's Image a Mixed Bag in Key Southeast Asia Countries*, 28.06.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/trump-and-americas-image-a-mixed-bag-in-key-southeast-asia-countries-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *US Conducts 6th South China Sea FONOP under Trump*, 27.03.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/us-conducts-6th-south-china-sea-fonop-under-trump-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *US Navy Conducts First South China Sea FONOP of 2019*, 16.01.2019, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/us-navy-conducts-first-south-china-sea-fonop-of-2019-by-iam-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *US Navy FONOP at Scarborough Shoal Symptom of Growing Sino-US Competition*, 22.01.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/us-navy-fonop-at-scarborough-shoal-symptom-of-growing-sinous-competition-by-ian-storey/ [dostęp 12.12.2021].

Storey I., *US-China Tensions Spill over into South China Sea*, 11.10.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/uschina-tensions-spill-over-into-south-china-sea-by-ian-storey/ [dostęp 16.12.2021].

Storey I., *Vietnam under Increasing Pressure from China in the South China Sea*, 25.05.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/vietnam-under-increasing-pressure-from-china-in-the-south-china-sea-by/ [dostęp 12.12.2021].

Summary of the 2018 National Defense Strategy, 19.01.2018, Departament Obrony Stanów Zjednoczonych, https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf [dostęp 12.12.2021].

Sutter R. G., Chin-Hao Huang, *Ambitious Economic Initiatives amid Boundary Disputes*, „Comparative Connections", https://cc.pacforum.org/2015/05/ambitious-economic-initiatives-amid-boundary-disputes/ [dostęp 12.12.2021].

Sutter R. G., Chin-Hao Huang, *China Advances, More Opposition in South China Sea*, „Comparative Connections", https://cc.pacforum.org/2014/09/china-advances-opposition-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Swaine M. D., *China's Assertive Behavior Part One: On "Core Interests"*, „China Leadership Monitor", https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/CLM34MS.pdf [dostęp 15.09.2019].

Tang Siew Mun, *Assessing Malaysia's Anodyne Response on the SCS Arbitral Tribunal Award*, 13.07.2016, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/assessing-malaysias-anodyne-response-on-the-scs-arbitral-tribunal-award-a-commentary-by-tang-siew-mun/ [dostęp 12.01.2022].

Tang Siew Mun, *Draft Framework on the Code of Conduct: Much Ado About Nothing?*, 19.05.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/draft-framework-on-the-code-of-conduct-much-ado-about-nothing-by-tang-siew-mun/ [dostęp 12.12.2021].

Tang Siew Mun, Ong G., *Trump's Absence at ASEAN Summits Undermines US Regional Strategic Engagement*, 20.12.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_106.pdf [dostęp 22.12.2021].

Tang Siew Mun, *Reviewing Mahathir's and Malaysia's Foreign Policy*, 22.06.2018, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/reviewing-mahathirs-and-malaysias-foreign-policy-by-tang-siew-mun/ [dostęp 16.12.2021].

Thayer C. A., *'Speak Softly and Carry a Big Stick': What is Malaysia Playing At?*, 28.02.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/03/speak-softly-and-carry-a-big-stick-what-is-malaysia-playing-at/ [dostęp 12.01.2022].

Thayer C. A., *4 Reasons China Removed Oil Rig HYSY-981 Sooner Than Planned*, 22.07.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/07/4-reasons-china-removed-oil-rig-hysy-981-sooner-than-planned/ [dostęp 15.01.2022].

Thayer C. A., *A Closer Look at the ASEAN-China Single Draft South China Sea Code of Conduct*, 03.08.2018, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2018/08/a-closer-look-at-the-asean-china-single-draft-south-china-sea-code-of-conduct/ [dostęp 12.12.2021].

Thayer C. A., *Analyzing the US-Philippines Enhanced Defense Cooperation Agreement*, 02.04.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/05/analyzing-the-us-philippines-enhanced-defense-cooperation-agreement/ [dostęp 12.12.2021].

Thayer C. A., *China-Vietnam Defense Hotline Agreed: What Next?*, 20.10.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/10/china-vietnam-defense-hotline-agreed-what-next/ [dostęp 15.01.2022].

Thayer C. A., *China's Oil Rig Gambit: South China Sea Game-Changer?*, 12.05.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/05/chinas-oil-rig-gambit-south-china-sea-game-changer/ [dostęp 15.01.2022].

Thayer C. A., *Is Vietnam Pivoting Toward the United States?*, 06.07.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/07/is-vietnam-pivoting-toward-the-united-states/ [dostęp 15.01.2022].

Thayer C. A., *Obama's Visit to Vietnam: A Turning Point?*, 31.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/obamas-visit-to-vietnam-a-turning-point/ [dostęp 12.12.2021].

Thayer C. A., *The US Lifts Arms Embargo: The Ball Is in Vietnam's Court*, 06.10.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/10/the-us-lifts-arms-embargo-the-ball-is-in-vietnams-court/ [dostęp 15.01.2022].

Thayer C. A., *Vietnam, China and the Oil Rig Crisis: Who Blinked?*, 04.08.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/08/vietnam-china-and-the-oil-rig-crisis-who-blinked/ [dostęp 15.01.2022].

Thayer C. A., *Vietnam's Cam Ranh Bay Caught in US-Russia Crossfire*, 13.03.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/03/vietnams-cam-ranh-bay-caught-in-us-russia-crossfire/ [dostęp 15.01.2022].

The Constitution of the Republic of the Philippines, Official Gazette, https://www.officialgazette.gov.ph/constitutions/1987-constitution/ [dostęp 21.12.2021].

Third Meeting Of The China-Philippines Bilateral Consultation Mechanism On The South China Sea (BCM), 18.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/bianhaisi_eng_665278/bianhaixiangguanxinwen_665280/201810/t20181018_600158.html [dostęp 16.12.2021].

Third Quarter 2016 Social Weather Survey: "Very Good" +64 net satisfaction rating for President Rodrigo R. Duterte, 10.10.2016, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20161006061108 [dostęp 12.12.2021].

Third Quarter 2018 Social Weather Survey: Pinoys maintain anti-Chinese stance on West Philippine Sea issue, 20.11.2018, „Social Weather Stations", https://www.sws.org.ph/swsmain/artcldisppage/?artcsyscode=ART-20181119235355 [dostęp 16.12.2021].

Tiezzi S., *China, Vietnam Pledge to Control Maritime Disputes*, 08.04.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/04/china-vietnam-pledge-to-control-maritime-disputes/ [dostęp 15.01.2022].

Tiezzi S., *Confirmed: China Deploys Missiles to Disputed South China Sea Island*, 18.02.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/02/confirmed-china-deploys-missiles-to-disputed-south-china-sea-island/ [dostęp 12.12.2021].

Tiezzi S., *Philippines Accuses China of Ramming Boats in South China Sea*, 05.02.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/02/philippines-accuses-china-of-ramming-boats-in-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Tiezzi S., *South China Sea Clash Complicates Vietnam-China Meeting*, 16.06.2015, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2015/06/south-china-sea-clash-complicates-vietnam-china-meeting/ [dostęp 15.01.2022].

Tiezzi S., *Vietnam to China: Move Your Oil Rig out of the South China Sea*, 09.04.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/04/vietnam-to-china-move-your-oil-rig-out-of-the-south-china-sea/ [dostęp 12.12.2021].

Tomacruz S., *Red-carpet PH welcome for Xi Jinping amid protests*, 20.11.2018, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/217134-red-carpet-philippine-welcome-xi-jinping-amid-protests/ [dostęp 16.12.2021].

Tomacruz T., *Philippines, China hold first meeting on oil, gas exploration deal*, 30.10.2019, „Rappler", https://www.rappler.com/nation/243727-philippines-china-first-meeting-oil-gas-exploration-deal/ [dostęp 10.12.2021].

Torbati Y., Blanchard B., *U.S. defense secretary visits carrier in disputed South China Sea*, 15.04.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-carter-idUSKCN0XC074 [dostęp 12.12.2021].

Torode G., Exclusive: Vietnam moves new rocket launchers into disputed South China Sea – sources, 10.08.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-vietnam-idUSKCN10K2NE [dostęp 12.12.2021].

Torode G., *Tough South China Sea talks ahead as Vietnam seeks to curb China's actions*, 31.12.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-china-southchinasea-asean/tough-south-china-sea-talks-ahead-as-vietnam-seeks-to-curb-chinas-actions-idUSKCN1OT0ML [dostęp 12.12.2021].

Tra Mi, *Vietnam Protests China's Paracels Missile Deployment*, 19.02.2016, „Voice of America", https://www.voanews.com/a/vietnam-protests-china-paracels-missile-deployment/3198586.html [dostęp 12.12.2021].

Tracking China's Coast Guard Off Borneo, 05.04.2017, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/tracking-chinas-coast-guard-off-borneo/ [dostęp 12.01.2022].

Truong Minh Vu, Nguyen Thanh Trung, *Vietnam's Foreign Policy: In Search of a New Delicate Balance*, 10.11.2016, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnams-foreign-policy-search-new-delicate-balance/ [dostęp 15.01.2022].

Truong Minh Vu, Nguyen Thanh Trung, Xi's *Vietnam Visit: More Symbol Than Substance*, 10.11.2015, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/xis-vietnam-visit-more-symbol-than-substance/ [dostęp 15.01.2022].

Truong Minh Vu, *Vietnam, President Trump and the TPP*, 03.02.2017, „ISEAS Commentaries", https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/vietnam-president-trump-and-the-tpp-a-commentary-by-truongminh-vu/ [dostęp 12.12.2021].

Truong Son, *Vietnam demands China compensate robbed fishermen*, 10.09.2014, „Thanh Nien News", http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-demands-china-compensate-robbed-fishermen-30972.html [dostęp 15.01.2022].

U.S. and Philippine Naval Forces Enhance Cooperation, Strengthen Alliance during Maritime Training Activity Sama Sama, 19.06.2017, Ambasada Stanów Zjednoczonych na Filipinach, https://ph.usembassy.gov/us-ph-naval-forces-enhance-cooperation-strengthen-alliance-maritime-training-activity-sama-sama/ [dostęp 12.12.2021].

U.S. envoy says Beijing's South China Sea actions like 'conquest', 04.11.2019, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-asean-summit-usa-o-brien-idCAKBN1XE195 [dostęp 22.12.2021].

U.S. Justice Department files lawsuits in connection with 1MDB probe, 20.07.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-scandal-lawsuit-idUSKCN1001FA [dostęp 12.01.2022].

U.S. says China's intentions in South China Sea raise tension and questions, 21.04.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-usa-idUSKCN0XI19I [dostęp 12.12.2021].

UN council adopts resolution calling for probe into PH human rights situation, 11.07.2019, „CNN Philippines", https://www.cnnphilippines.com/news/2019/7/11/UN-council-probe-human-rights-resolution-PH.html [dostęp 22.12.2021].

Under Secretary of State for Political Affairs Wendy Sherman Visits Vietnam, 04.03.2014, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/under-secretary-of-state-for-political-affairs-wendy-sherman-visits-vietnam/ [dostęp 12.01.2022].

United States Transfers Six Patrol Boats to Vietnam Coast Guard Region III, 01.04.2019, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/pr20190401-united-states-transfers-six-patrol-boats-to-vietnam-coast-guard-region-iii/ [dostęp 12.12.2021].

Unrealistic to set timetable for South China Sea code, says Chinese official, 09.08.2018, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-timetable/unrealistic-to-set-timetable-for-south-china-sea-code-says-chinese-official-idUSKBN1KU0YM [dostęp 16.12.2021].

UPDATE 1-China "extremely concerned" by ASEAN statement on disputed sea, 28.04.2015, „Reuters", https://www.reuters.com/article/china-southchinasea-idUKL4N0XP51Q20150428 [dostęp 12.12.2021].

UPDATE 1-Philippines calls for construction freeze in South China Sea, 16.06.2014, „Reuters", https://www.reuters.com/article/philippines-southchinasea-idUSL4N0OX1YM20140616 [dostęp 12.12.2021].

Update: China Risks Flare-Up Over Malaysian, Vietnamese Gas Resources, 13.12.2019, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/china-risks-flare-up-over-malaysian-vietnamese-gas-resources/ [dostęp 12.12.2021].

Updated: Vietnam Responds With Spratly Air Upgrades, 15.11.2016, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnam-responds/ [dostęp 12.12.2021].

US Assures Manila over Chinese Moves in Disputed Sea, 01.03.2019, „Radio Free Asia", https://www.rfa.org/english/news/china/us-philippines-03012019144300.html [dostęp 16.12.2021].

US condemns 'provocative' Chinese edict over South China Sea fisheries, 10.01.2014, „The Guardian", https://www.theguardian.com/world/2014/jan/10/us-condemns-chinese-south-china-sea-fishing [dostęp 12.12.2021].

US gives full support to Philippine Arbitration Bid, vows to work with PHL in seeking peaceful resolution of West Philippine Sea row, 03.04.2013, „Official Gazette", https://mirror.officialgazette.gov.ph/2013/04/03/us-gives-full-support-to-philippine-arbitration-bid-vows-to-work-with-phl-in-seeking-peaceful-resolution-of-west-philippine-sea-row/ [dostęp 12.12.2021].

US upset by Asean's 'effort to embarrass' Trump via partial boycott, 04.11.2019, „Bangkok Post", https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1786919/us-upset-by-aseans-effort-to-embarrass-trump-via-partial-boycott [dostęp 22.12.2021].

US warns China against imposing South China Sea air zone, 17.12.2013, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/news/china/article/1384255/us-warns-china-against-imposing-south-china-sea-air-zone [dostęp 12.12.2021].

US-Vietnam naval exercises begin, 08.04.2014, „The Sydney Morning Herald", https://www.smh.com.au/world/usvietnam-naval-exercises-begin-20140408-zqsfg.html [dostęp 15.01.2022].

USS Blue Ridge Arrives in Manila, 13.03.2019, Ambasada Stanów Zjednoczonych na Filipinach, https://ph.usembassy.gov/uss-blue-ridge-arrives-in-manila/ [dostęp 12.12.2021].

USS Mustin (DDG 89) Arrives in Cam Ranh International Port, 15.12.2016, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/20161215-media-release-uss-mustin-ddg89-arrives-cam-ranh-international-port-2/ [dostęp 12.12.2021].

Valencia M. J., *China's Maritime Machinations: The Good, the Bad, and the Ugly*, 10.12.2014, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2014/12/chinas-maritime-machinations-the-good-the-bad-and-the-ugly/ [dostęp 15.01.2022].

Value of goods exported from China to Malaysia from 2006 to 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525368/china-import-of-goods-from-malaysia/ [dostęp 10.12.2021].

Value of goods exported from China to the Philippines from 2006 to 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525345/china-export-of-goods-to-the-philippines/ [dostęp 10.12.2021].

Value of goods exported from China to Vietnam from 2006 to 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525352/china-export-of-goods-to-vietnam/ [dostęp 10.12.2021].

Value of goods imported from Malaysia to China from 2006 to 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525368/china-import-of-goods-from-malaysia/ [dostęp 10.12.2021].

Value of goods imported from the Philippines to China from 2006 to 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525370/china-import-of-goods-from-the-philippines/ [dostęp 10.12.2021].

Value of goods imported from the Vietnam to China from 2006 to 2020, „Statista", https://www.statista.com/statistics/525374/china-import-of-goods-from-vietnam/ [dostęp 10.12.2021].

Vasagar J., Binham C., Kerr S., *China to help 1MDB settle multibillion-dollar legal dispute*, 07.12.2016, „Financial Times", https://www.ft.com/content/48689508-b6ae-11e6-ba85-95d1533d9a62 [dostęp 12.01.2022].

Vavasseur X., *First Littoral Mission Ship 'Keris' For Royal Malaysian Navy Launched In China*, 17.04.2019, „Naval News", https://www.navalnews.com/naval-news/2019/04/first-littoral-mission-ship-keris-for-royal-malaysian-navy-launched-in-china/ [dostęp 12.01.2022].

Vavasseur X., *Royal Malaysian Navy Launches ScanEagle UAS Squadron*, 12.03.2021, „Naval News", https://www.navalnews.com/naval-news/2021/03/royal-malaysian-navy-launches-scaneagle-uas-squadron/ [dostęp 12.01.2022].

Viet Nam National Defense, „Socialist Republic of Viet Nam Ministry of National Defense", http://www.mod.gov.vn/wps/wcm/connect/caadf77c-2fb4-48c1-8f20-8d3216ad2513/2009eng.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=caadf77c-2fb4-48c1-8f20-8d3216ad2513 [dostęp 12.12.2021].

Viet Tuan, *Vietnam fisheries society demands China compensate for sunken boat*, 20.03.2019, „VnExpress International", https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-fisheries-society-demands-china-compensate-for-sunken-boat-3897457.html [dostęp 12.12.2021].

Vietnam expanding South China Sea runway: U.S. think tank, 17.11.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-vietnam-idUSKBN13C2TH [dostęp 12.12.2021].

Vietnam Expands Another Outpost, 13.06.2018, „Asia Maritime Transparency Initiative", https://amti.csis.org/vietnam-expands-another-outpost/ [dostęp 12.12.2021].

Vietnam police swoop on anti-China protest, 20 detained, 02.06.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-vietnam-china-idUSBRE95102C20130602 [dostęp 12.01.2022].

Vietnam treasures relations with US: Deputy PM, 23.05.2019, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vietnam-treasures-relations-with-us-deputy-pm/153072.vnp [dostęp 12.12.2021].

Vietnam, China beef up defence ties, 28.10.2018, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vietnam-china-beef-up-defence-ties/140875.vnp [dostęp 12.12.2021].

Vietnam/China: Chinese Oil Rig Operations Near the Paracel Islands, 07.05.2014, Ambasada Stanów Zjednoczonych w Wietnamie, https://vn.usembassy.gov/vietnamchina-chinese-oil-rig-operations-near-the-paracel-islands/ [dostęp 15.01.2022].

Vietnamese defence minister meets Chinese counterpart in Beijing, 13.01.2017, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vietnamese-defence-minister-meets-chinese-counterpart-in-beijing/105818.vnp [dostęp 12.12.2021].

Viray P. L., *China backs Duterte's drug war*, 30.09.2016, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2016/09/30/1629007/china-backs-dutertes-drug-war [dostęp 12.12.2021].

Viray P. L., *Duterte wants to set aside arbitral ruling — for now*, 29.08.2016, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2016/08/29/1618421/duterte-wants-set-aside-arbitral-ruling-now [dostęp 12.12.2021].

Viray P. L., *Fish in our time: Duterte and Xi's 'undocumented' deal on sea row*, 02.08.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/07/02/1931391/fish-our-time-duterte-and-xis-undocumented-deal-sea-row [dostęp 21.12.2021].

Viray P. L., *No adjustments for South China Sea as Philippines, US kick off joint drills*, 01.04.2019, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2019/04/01/1906410/no-adjustments-south-china-sea-philippines-us-kick-joint-drills [dostęp 12.12.2021].

Viray P. L., *Philippines, China draw 'red lines' in South China Sea dispute*, 29.05.2018, „Philstar Global", https://www.philstar.com/headlines/2018/05/29/1819745/philippines-china-draw-red-lines-south-china-sea-dispute [dostęp 16.12.2021].

VN backs peaceful solutions to disputes in East Sea, 03.06.2016, „Newspaper of The Government of The Socialist Republic of Viet Nam", https://web.archive.org/web/20180128064734/http:/news.chinhphu.vn/Home/VN-backs-peaceful-solutions-to-disputes-in-East-Sea/20166/27509.vgp [dostęp 15.01.2022].

VN-China basic principles on settlement of sea issues, 15.10.2013, „Vietnam+", https://en.vietnamplus.vn/vnchina-basic-principles-on-settlement-of-sea-issues/50572.vnp [dostęp 15.01.2022].

Vu Trong Khanh, Moss T., *Top U.S. General Visits Vietnam as Asian Tensions Simmer*, 14.08.2014, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/top-u-s-general-visits-vietnam-as-asian-tensions-simmer-1408006967 [dostęp 15.01.2022].

Vu Trong Khanh, *Vietnam Seizes Chinese Ship, State Media Reports*, 03.04.2016, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/vietnam-seizes-chinese-ship-state-media-reports-1459659194 [dostęp 12.12.2021].

Waijiaobu fubuzhang kong xuan you fangwen Malaixiya [Wiceminister spraw zagranicznych Kong Xuanyou z wizytą w Malezji], 29.01.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201901/t20190129_7985330.shtml [dostęp 12.01.2022].

Waijiaobu fubuzhang Kong Xuanyou tong Malaixiya waijiaobu mishuzhang sha lu er juxing zhong ma di si lun zhanlue cuoshang [Wiceminister spraw zagranicznych Kong Xuanyou przeprowadził czwartą rundę chińsko-malezyjskich konsultacji strategicznych z sekretarzem generalnym Ministerstwa Spraw Zagranicznych Malezji], 16.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190416_9298119.shtml [dostęp 12.01.2022].

Waijiaobu fubuzhang Liu Zhenmin zhu chi shouci Lancang Jiang—Meigong He duihua hezuo waijiao gaoguan hui [Wiceminister spraw zagranicznych Liu Zhenmin przewodniczy pierwszemu spotkaniu urzędników dyplomatycznych zajmujących się dialogiem i współpracą w regionie Lancang-Mekong], 06.04.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201504/t20150406_9308558.shtml [dostęp 15.01.2022].

Waijiaobu fubuzhang Xie Hangsheng yu Malaixiya fu waizhang Hamuzha huitan [Wiceminister spraw zagranicznych Xie Hangsheng prowadzi rozmowy z wiceministrem spraw zagranicznych Malezji Hamzah], 23.04.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201404/t20140423_7985229.shtml [dostęp 12.01.2022].

Waijiaobu fubuzhang Zhang Yesui huijian Malaixiya fu waizhang Hamuzha [Wiceminister spraw zagranicznych Zhang Yesui spotyka się z wiceministrem spraw zagranicznych Malezji Hamzah], 31.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140331_9298059.shtml [dostęp 12.01.2022].

Waijiaobuzhang huijian Dongmeng guojia zhuhua shijie [Spotkanie ministra spraw zagranicznych z wysłannikami krajów ASEAN do Chin], Rząd Centralny ChRL, http://www.gov.cn/xinwen/2015-07/22/content_2900593.htm [dostęp 17.02.2020].

Waijiaobuzhang Wang Yi tong Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming tongdianhua [Minister spraw zagranicznych Wang Yi przeprowadził rozmowę telefoniczną z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 30.12.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201312/t20131230_8011997.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Huning huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Wang Huning spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 26.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201904/t20190426_8012159.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Qishan huijian Yuenan fuzongli Ruan Chun Fu [Wang Qishan spotkał się z wicepremierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 16.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150916_9308564.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yang yu Feilubin neige jingij guanli tuandui juxing huitan [Wang Yang prowadził rozmowy z filipińską grupą do spraw zarządzania gospodarką], 18.03.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201703/t20170318_9290874.shtml [dostęp 13.12.2021].

Wang Yi chuxi Da Meigongheciquyu jingji hezuo di liu ci lingdaoren huiyi [Wang Yi wziął udział w szóstym spotkaniu przywódców na temat współpracy gospodarczej Większego Subregionu Mekongu], 31.03.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201803/t20180331_8012127.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi chuxi di 24 jie Dongmeng diqu luntan waizhang hui [Wang Yi uczestniczył w 24. spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Regionalnego Forum ASEAN], 07.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170807_7977548.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi chuxi Zhongguo zhu Dawo zonglingguan kai guan yishi [Wang Yi uczestniczył w ceremonii otwarcia chińskiego konsulatu generalnego w Davao], 29.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201810/t20181029_7977574.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi Holds Talks with Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs Pham Binh Minh of Vietnam, 02.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2792_663578/2794_663582/201804/t20180404_525838.html [dostęp 12.12.2021].

Wang Yi huijian Feilubin waizhang Kayatanuo [Wang Yi spotkał się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 02.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201808/t20180802_7977571.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi huijian Feilubin waizhang Kayatanuo [Wang Yi spotkał się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 23.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201808/t20180823_9290896.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi huijian Feilubin waizhang Luoqin [Wang Yi spotkał się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Locsinem], 30.07.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201907/t20190730_7977605.shtml [dostęp 22.12.2021].

Wang Yi huijian Feilubin zhengfu daibiaotuan [Wang Yi spotkał się z delegacją filipińskiego rządu], 22.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201808/t20180822_9290895.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi huijian Feilubin zongtong Ajinuo [Wang Yi spotyka się z prezydentem Filipin Aquino], 10.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151110_9290861.shtml [dostęp 12.12.2021].

Wang Yi huijian Malaixiya Waijiaobu mishu zhang Shaluer [Spotkanie Wang Yi z Sekretarzem Generalnym Ministerstwa Spraw Zagranicznych Malezji Shahrulem], 16.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190416_9298118.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Anifa [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Anifahem], 28.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201308/t20130828_9298048.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Anifa [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Anifahem], 09.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201408/t20140809_9298065.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Anifa [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Anifahem], 24.02.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201502/t20150224_9298072.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi huijian Malaixiya waizhang Saifuding [Spotkanie Wang Yi z ministrem spraw zagranicznych Malezji Saifuddinem], 02.08.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201908/t20190802_9298122.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi huijian Malaixiya zongli teshi da yin [Wang Yi spotyka się ze specjalnym wysłannikiem premiera Malezji], 18.07.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201807/t20180718_7985315.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fu zongli jian waizhang Fan Ping Ming [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 12.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151112_8012045.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Spotkanie Wang Yi z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 15.12.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201712/t20171215_8012108.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Spotkanie Wang Yi z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 03.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201808/t20180803_8012137.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Spotkanie Wang Yi z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 16.12.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201812/t20181216_8012154.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 19.06.2015, Ministerstwo Spraw

Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201506/t20150619_8012018.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 05.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201508/t20150805_8012020.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 14.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201606/t20160614_9308571.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 24.12.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201612/t20161224_8012070.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Pham Binh Minhem], 18.04.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201704/t20170418_8012075.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming [Wang Yi spotkał się z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 09.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201408/t20140809_9308556.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi huijian Yuenan waizhang Fan Ping Ming [Spotkanie Wang Yi z wietnamskim ministrem spraw zagranicznych Pham Binh Minhem], 28.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201308/t20130828_9308547.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi on the South China Sea Issue At the ASEAN Regional Forum, 11.08.2015, Ambasada ChRL w Czechach, https://www.mfa.gov.cn/ce/cecz//cze/xwdt/t1292028.htm [dostęp 12.12.2021].

Wang Yi tan COC cuoshang: bu xiwang yuwai guojia zhishouhuajiao [Wang Yi mówi o konsultacjach nad Kodeksem Postępowania: Nie chcę, aby kraje spoza regionu wskazywały palcami], 07.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170807_7977545.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi tan Nan Hai zhongcai an： jielinghaixuxilingren [Wang Yi w sprawie arbitrażu na Morzu Południowochińskim: węzeł musi zostać rozwiązany], 11.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151111_9290862.shtml [dostęp 12.12.2021].

Wang Yi tan Zhong Gong shijiu da de chengguo he yiyi [Wang Yi mówi o osiągnięciach i znaczeniu XIX Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], 03.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171103_9308577.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi tichu "weihu Nan Hai heping wending san dian changyi" [Wang Yi przedstawił „Trzypunktową inicjatywę utrzymania pokoju i stabilności na Morzu Południowochińskim"], 05.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201508/t20150805_7985277.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi tong Feilubin waizhang Kayatanuo juxing huitan [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 29.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170629_7977533.shtml [dostęp 15.12.2021].

Wang Yi tong Feilubin waizhang Luoqin juxing huitan [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Locsinem], 20.03.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201903/t20190320_7977592.shtml [dostęp 20.12.2021].

Wang Yi tong Feilubin xinren waizhang Luoqin huitan [Wang Yi prowadził rozmowę z nowo mianowanym ministrem spraw zagranicznych Filipin Locsinem], 29.10.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201810/t20181029_9290898.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi tong Malaixiya waizhang Anifa juxing huitan [Wang Yi przeprowadził rozmowę z malezyjskim ministrem spraw zagranicznych Anifahem], 05.08.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201508/t20150805_7985273.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi tong Malaixiya waizhang Saifuding huitan [Wang Yi prowadził rozmowę z malezyjskim ministrem spraw zagranicznych Saifuddinem], 01.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180801_7985321.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi tong Malaixiya waizhang Saifuding juxing huitan [Wang Yi przeprowadził rozmowę z malezyjskim ministrem spraw zagranicznych Saifuddinem], 12.09.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201909/t20190912_9298124.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi waizhang huijian Feilubin zhengfu daibiaotuan [Minister spraw zagranicznych Wang Yi spotyka się z delegacją rządu Filipin], 24.01.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201701/t20170124_7977515.shtml [dostęp 13.12.2021].

Wang Yi yu Feilubin waizhang Deer Luosaliao juxing huitan [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Del Rosario], 10.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151110_7977483.shtml [dostęp 12.12.2021].

Wang Yi yu Feilubin waizhang Kayatanuo juxing huitan [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_9290879.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi yu Feilubin waizhang Kayatanuo juxing huitan [Wang Yi prowadził rozmowę z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 21.03.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201803/t20180321_9290893.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi yu Yuenan waijiaobuzhang Fan Ping Ming juxing huitan [Wang Yi przeprowadził rozmowę z wietnamskim ministrem spraw zagranicznych Pham Binh Minhem], 05.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201308/t20130805_9308546.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi: "Yidai Yilu" shi Zhong Fei hezuo de zhongdian he liangdian [Wang Yi: „Pas i Szlak" jest centralnym i najważniejszym punktem współpracy chińsko-filipińskiej], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_7977537.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi: bawo zhengque fangxiang quebao zhong yue guanxi xing wen zhi yuan [Wang Yi: Chwyć właściwy kierunek, aby zapewnić stabilny i długoterminowy rozwój stosunków chińsko-wietnamskich], 02.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180402_8012133.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi: dazao geng gao shuiping de Zhongguo – Dongmeng zhanluehuoban guanxi [Wang Yi: Wykuwanie wyższego poziomu partnerstwa strategicznego Chiny-ASEAN], 06.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170806_7977542.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi: gongtong dazao Lancang Jiang—Meigong He liuyu guojia mingyun gongtongti [Wang Yi: Wspólnie budujcie społeczność wspólnej przyszłości dla krajów Lancang-Mekong], 06.04.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201504/t20150406_8012013.shtml [dostęp 15.01.2022].

Wang Yi: jianchi mulin youhao hezuo shi fuhe zhong fei liyi de weiyi zhengque xuanze [Wang Yi: Trzymanie się dobrosąsiedzkiej przyjaźni i współpracy to jedyny właściwy wybór, który służy interesom Chin i Filipin], 29.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170629_7977531.shtml [dostęp 15.12.2021].

Wang Yi: shenru duijie "Yidai Yilu" changyi he "dajian te jian" guihua [Wang Yi: Dogłębna integracja inicjatywy „Pas i droga" z planem „Buduj, buduj, buduj"], 20.03.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201903/t20190320_7977596.shtml [dostęp 20.12.2021].

Wang Yi: tuidong zhong ma quanmian zhanluehuoban guanxi xing wen zhi yuan [Wang Yi: Promuj kompleksowe partnerstwo strategiczne między Chinami a Malezją na rzecz stałego i długoterminowego rozwoju], 12.09.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201909/t20190912_7985343.shtml [dostęp 12.01.2022].

Wang Yi: Zhongguo – Dongmeng zhanluehuoban guanxi mai ru quanmian fazhan xinjieduan [Wang Yi: Strategiczne partnerstwo Chiny-ASEAN wkroczyło w nowy etap wszechstronnego rozwoju], 06.08.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201708/t20170806_7977540.shtml [dostęp 16.12.2021].

Wang Yi: zhuoli zuo si ge tuijin, tuidong zhong fei guanxi buduan mai shang xin taijie [Wang Yi: Skoncentruj się na czterech „promocjach", aby przenieść stosunki chińsko-filipińskie na nowy poziom], 20.03.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201903/t20190320_7977594.shtml [dostęp 20.12.2021].

Webinar on "Does the Vietnam – China Comprehensive Strategic Cooperative Partnership Make Sense?", 21.12.2021, „ISEAS", https://www.iseas.edu.sg/media/event-highlights/webinar-on-does-the-vietnam-china-comprehensive-strategic-cooperative-partnership-make-sense/ [dostęp 12.01.2022].

Wells J. C., *Here's What China's People Really Think About the South China Sea*, 14.07.2016, „The Washington Post", https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/07/14/hereswhat-chinas-people-really-think-about-the-south-china-sea/ [dostęp 06.08.2019].

Werner B., *Beijing Irked at Twin U.S. South China Sea FONOPS*, 22.11.2019, „USNI News", https://news.usni.org/2019/11/22/beijing-irked-at-twin-u-s-south-china-sea-fonops [dostęp 12.12.2021].

Westcott B., *China's first domestically-built aircraft carrier officially enters service*, 18.12.2019, „CNN", https://edition.cnn.com/2019/12/17/asia/china-aircraft-carrier-shandong-intl-hnk/index.html [dostęp 22.12.2021].

Wezeman S. T., *Arms Flows To South East Asia*, https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-12/1912_arms_flows_to_south_east_asia_wezeman.pdf [dostęp 10.12.2021].

Wong C., *China and the US Court Vietnam*, 23.05.2016, „The Diplomat", https://thediplomat.com/2016/05/china-and-the-us-court-vietnam/ [dostęp 12.12.2021].

Wong E., *China Hedges over Whether South China Sea Is a "Core Interest" Worth War*, 30.03.2011, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2011/03/31/world/asia/31beijing.html?_r=0 [dostęp 10.08.2019].

Wong E., *Chinese Military Seeks to Extend Its Naval Power*, 23.04.2010, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2010/04/24/world/asia/24navy.html [dostęp 10.08.2019].

Wong E., *Deadly Clash Reported on Border of China and Vietnam*, 19.04.2014, „The New York Times", https://www.nytimes.com/2014/04/20/world/asia/deadly-clash-between-vietnamese-border-guards-and-chinese-migrants-reported.html [dostęp 15.01.2022].

World Integrated Trade Solution (WITS), https://wits.worldbank.org/ [dostęp 10.12.2021].

Wright T., Clark S., *Investigators Believe Money Flowed to Malaysian Leader Najib's Accounts Amid 1MDB Probe*, 02.07.2015, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/malaysian-investigators-probe-points-to-deposits-into-prime-ministers-accounts-1435866107 [dostęp 12.01.2022].

Wright T., Hope B., *WSJ Investigation: China Offered to Bail Out Troubled Malaysian Fund in Return for Deals*, 07.01.2019, „The Wall Street Journal", https://www.wsj.com/articles/how-china-flexes-its-political-muscle-to-expand-power-overseas-11546890449 [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping chuxi yue zhong youyi gong luocheng yijiao yishi ji Henei Zhongguo wenhua zhongxin jie pai yishi [Xi Jinping uczestniczył w ceremonii inauguracji i przekazania Pałacu Przyjaźni Wietnamsko-Chińskiej oraz ceremonii odsłonięcia Chińskiego Centrum Kultury w Hanoi], 13.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171113_8012097.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping chuxi zhong ma jingji hezuo gaofeng luntan shi qiangdiao zhuazhu jiyu xu xie hulì hezuo xin pianzhang [Xi Jinping podkreślił, biorąc udział w Forum Współpracy Gospodarczej Chiny-Malezja: Skorzystaj z okazji, aby kontynuować pisanie nowego rozdziału na temat wzajemnie korzystnej współpracy], 04.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131004_9298051.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping dida Feilubin Manila chuxi Ya Tai Jing He Zuzhi di'er shisan ci lingdaoren feizhengshi huiyi [Xi Jinping przybył do Manili na Filipinach, aby wziąć udział w 23. szczycie liderów APEC], 17.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201511/t20151117_9290863.shtml [dostęp 12.12.2021].

Xi Jinping dida Henei kaishi dui Yuenan jinxing guoshifangwen [Xi Jinping przybywa do Hanoi, aby rozpocząć państwową wizytę w Wietnamie], 05.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151105_9308565.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping dida Henei kaishi dui Yuenan shehuizhuyi gongheguo jinxing guoshifangwen [Xi Jinping przybył do Hanoi, aby rozpocząć wizytę państwową w Socjalistycznej Republice Wietnamu], 12.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171112_9308583.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping dida Jilongpo kaishi dui Malaixiya jinxing guoshifangwen [Xi Jinping przybył do Kuala Lumpur, gdzie rozpoczął wizytę państwową w Malezji], 03.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131003_7985210.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping dida Xiangang chuxi Ya Tai Jing He Zuzhi dier shiwu ci lingdaoren feizhengshi huiyi bing dui Yuenan shehuizhuyi gongheguo jinxing guoshifangwen [Xi Jinping przybył do Da Nang, aby wziąć udział w 25. spotkaniu liderów gospodarczych APEC i złożył wizytę państwową w Socjalistycznej Republice Wietnamu], 10.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171110_8012088.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping he Ruan Fu Zhong gongtong huijian zhong yue qingnian daibiao [Xi Jinping i Nguyen Phu Trong spotykali się wspólnie z przedstawicielami młodzieży z Chin i Wietnamu], 06.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151106_8012036.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Feilubin zhong yizhang Aluyue he can yizhang Suotuo [Spotkanie Xi Jinpinga z marszałkami Izby Reprezentantów Filipin Arroyo i Senatu Soto], 21.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201811/t20181121_7977587.shtml [dostęp 16.12.2021].

Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte [Xi Jinping spotkał się z prezydentem Duterte], 11.04.2018, „People", http://politics.people.com.cn/n1/2018/0411/c1024-29917867.html [dostęp 03.02.2020].

Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 15.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201705/t20170515_9290875.shtml [dostęp 13.12.2021].

Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 12.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201711/t20171112_7977559.shtml [dostęp 16.12.2021].

Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 10.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201804/t20180410_9290894.shtml [dostęp 16.12.2021].

Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte [Xi Jinping spotkał się z filipińskim prezydentem Duterte], 29.08.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201908/t20190829_9290906.shtml [dostęp 22.12.2021].

Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte [Xi Jinping spotyka się z filipińskim prezydentem Duterte], 20.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201611/t20161120_7977507.shtml [dostęp 12.12.2021].

Xi Jinping huijian Feilubin zongtong Duteerte [Xi Jinping spotyka się z filipińskim prezydentem Duterte], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201904/t20190425_7977597.shtml [dostęp 20.12.2021].
Xi Jinping huijian Malaixiya qianzongli Mahadier [Spotkanie Xi Jinpinga z byłym premierem Malezji Mahathirem], 05.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131005_9298054.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Mahadier [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Mahathirem], 20.08.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201808/t20180820_9298115.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Mahadier [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Mahathirem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201904/t20190425_7985334.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 30.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201405/t20140530_7985236.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 10.11.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201411/t20141110_9298070.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 28.03.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201503/t20150328_9298074.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 17.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201511/t20151117_9298088.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 13.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201705/t20170513_7985309.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zongli Najibu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Malezji Najibem], 03.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201611/t20161103_9298110.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Malaixiya zuigao yuanshou Hali Mu [Spotkanie Xi Jinpinga z królem Malezji Abdul Halim Mu'adzam Shahem], 04.09.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201409/t20140904_9298068.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuegong zhongyang zongshuji teshi Li Hong Ying [Spotkanie Xi Jinpinga z Le Hung Anh, specjalnym wysłannikiem sekretarza generalnego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu], 27.08.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201408/t20140827_8012000.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan Guohui zhuxi Ruan Sheng Xiong [Xi Jinping spotkał się z przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyen Thanh Hungiem], 06.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151106_9308566.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan Guohui zhuxi Ruan Shi Jinyín [Spotkanie Xi Jinpinga z przewodniczącą Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyen Thi Kim Ngan], 12.07.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201907/t20190712_8012163.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang [Xi Jinping spotkał się z prezydentem Wietnamu Tran Dai Quangiem], 20.11.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201611/t20161120_8012068.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang [Xi Jinping spotkał się z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem], 03.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150903_9308561.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan zhengfu zongli Ruan Chun Fu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 25.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201904/t20190425_8012157.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 11.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171111_9308582.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Spotkanie Xi Jinpinga z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 04.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201811/t20181104_8012152.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Chun Fu [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z premierem Wietnamu Nguyen Xuan Phucem], 13.09.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201609/t20160913_8012064.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping huijian Yuenan zongli Ruan Jin Yong [Xi Jinping spotkał się z premierem Wietnamu Nguyen Tan Dungiem], 05.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151105_8012031.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping jiu Malaixiya keji shiqu lianxi zuochu zhongyao zhishi yaoqiu quanli zuo hao yingji chuzhi he Zhongguo gongmin shanhou gongzuo Li Keqiang jiu youguan jiuyuan shanhou gongzuo zuochu pishi [Xi Jinping udziela ważnych instrukcji dotyczących utraty kontaktu z malezyjskim samolotem; Wymagane jest dołożenie wszelkich starań, aby wykonać dobrą robotę w reagowaniu na sytuacje kryzysowe i następstwach obywateli Chin; Li Keqiang wydał instrukcje dotyczące akcji ratunkowej i działań następczych], 08.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140308_7985223.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping tong Feilubin zongtong Ajinuo jianduan jiaotan [Xi Jinping prowadzi krótką rozmowę z filipińskim prezydentem Aquino], 11.11.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201411/t20141111_7977480.shtml [dostęp 12.12.2021].

Xi Jinping tong Feilubin zongtong Duteerte juxing huitan [Xi Jinping prowadzi rozmowy z prezydentem Filipin Duterte], 20.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201811/t20181120_7977584.shtml [dostęp 16.12.2021].

Xi Jinping tong Feilubin zongtong Duteerte juxing huitan shuangfangtongyi gongtong tuidong zhong fei zhili yu heping yu fazhan de zhanluexing hezuo guanxi jiankang wending fazhan [Xi Jinping prowadził rozmowę z prezydentem Filipin Rodrigo Duterte, obie strony zgadziły się na wspólne promowanie zdrowego i stabilnego rozwoju partnerstwa strategicznego między Chinami a Filipinami na rzecz pokoju i rozwoju], 20.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201610/t20161020_7977502.shtml [dostęp 12.12.2021].

Xi Jinping tong Malaixiya zongli Najibu juxing huitan jueding jianli zhong ma quanmian zhanluehuoban guanxi [Xi Jinping rozmawiał z premierem Malezji Najibem Razakiem, postanawiając ustanowić kompleksowe partnerstwo strategiczne między Chinami a Malezją], 04.10.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201310/t20131004_7985212.shtml [dostęp 12.01.2022].

Xi Jinping tong yue gong zhongyang zong shuji Ruan Fu Zhong ju hang huitan [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trong'iem], 08.04.2015, „Dziennik Ludowy", https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201504/t20150406_8012013.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping tong Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong juxing huitan shuangfang yizhi tongyi tuidong zhong yue quanmian zhanlue hezuohuoban guanxi chixu jiankang wending fazhan [Xi Jinping prowadził rozmowę z Nguyen Phu Trongiem, sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu], 05.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151105_8012029.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping tong Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang ju hang huitan yizhi tongyi tuidong zhong yue quanmian zhanlue hezuohuoban guanxi mai shang xin taijie [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z prezydentem Wietnamu Tran Dai Quangiem i zgodził się przenieść kompleksowe partnerstwo strategiczne chińsko-wietnamskie na nowy poziom], 11.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201705/t20170511_9308576.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping tong Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang huitan shi qiangdiao zhong yue shuangfang yao chaozhe youhao hezuo de daolu jiandingbuyí wang qian zou [Podczas rozmów z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem, Xi Jinping podkreślił, że Chiny i Wietnam powinny konsekwentnie podążać drogą przyjaznej współpracy], 19.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201306/t20130619_9308544.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping tong Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang juxing huitan [Xi Jinping przeprowadził rozmowę z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sangiem], 06.11.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201511/t20151106_8012038.shtml [dostęp 15.01.2022].

Xi Jinping zai zhoubian waijiao gongzuo zuotanhui shang fabiao zhongyao jianghua [Ważne przemówienie Xi Jinpinga na sympozjum poświęconemu dyplomacji peryferyjnej], 25.10.2013, „Xinhua", http://www.xinhuanet.com/politics/2013-10/25/c_117878897.htm [dostęp 12.02.2020].

Xi Jinping zhishi ji pai woguo zhengfu teshi fu Malaixiya chuli Mahang keji shilian shijian [Xi Jinping instruuje wysłanie specjalnego wysłannika rządu chińskiego do Malezji, aby zajął się zaginionym lotem Malaysia Airlines], 25.03.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201403/t20140325_9298058.shtml [dostęp 12.01.2022].
Xi Jinping: juesheng quanmian jiancheng xiaokangshehuì duoqu xinshidai Zhongguo teseshe huizhuyi weida shengli—— zai Zhongguo Gongchandang di shijiu ci quanguodaibiaodahui shang de baogao [Xi Jinping: dokończ budowę umiarkowanie zamożnego społeczeństwa we wszechstronny sposób i odnieś wielkie zwycięstwo socjalizmu z chińską charakterystyką w nowej erze - Referat z XIX Zjazdu Komunistycznej Partii Chin], Rząd centralny ChRL, http://www.gov.cn/zhuanti/2017-10/27/content_5234876.htm [dostęp 22.01.2019].

Xuan Loc Doan, *Vietnam-U.S. Relations Flourishing under Trump*, 19.08.2019, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_63.pdf [dostęp 12.12.2021].

Yang Jiechi huijian Feilubin waizhang Kayatanuo [Yang Jiechi spotyka się z filipińskim ministrem spraw zagranicznych Cayetano], 28.06.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201706/t20170628_9290877.shtml [dostęp 15.12.2021].

Yang Jiechi huijian Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong he guojiazhuxi zhang jin chuang [Yang Jiechi spotkał się z sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trongiem i prezydentem Truong Tan Sangiem], 28.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201410/t20141028_8012010.shtml [dostęp 15.01.2022].

Yang Jiechi jiu Zhongguo waijiaozhengce he duiwaiguanxi da zhongwai jizhe wen [Yang Jiechi odpowiada na pytania dziennikarzy podczas trzeciej sesji 11. OZPL], 08.03.2010, Ambasada ChRL we Francji, https://www.mfa.gov.cn/ce/cefr//chn/sgxw/t692630.htm [dostęp 20.02.2020].

Yang Jiechi Meets with General Secretary of the CPV Central Committee Nguyen Phu Trong and President Tran Dai Quang of Viet Nam, 28.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2792_663578/2794_663582/201606/t20160630_525637.html [dostęp 15.01.2022].

Yang Jiechi tong Yuenan fuzongli jian waizhang Fan Ping Ming juxing Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui tuanzhang huiwu [Yang Jiechi spotkał się z szefem Komitetu Sterującego ds. Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych Wietnamu Phamem Binh Minhem], 18.06.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201406/t20140618_9308555.shtml [dostęp 15.01.2022].

Yang Jiechi, *Implementing the Chinese Dream*, 10.09.2013, „The National Interest", https://nationalinterest.org/commentary/implementing-the-chinese-dream-9026?page=0%2C1 [dostęp 04.01.2020].

Yantoultra Ngui, *China elevates Malaysia ties, aims to triple trade by 2017*, 04.10.2013, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-malaysia-china-idUSBRE99304020131004 [dostęp 12.01.2022].

Yeo M., *These US partners in the Asia-Pacific are to receive ScanEagle drones*, 05.06.2019, „DefenseNews", https://www.defensenews.com/unmanned/2019/06/05/these-us-partners-in-the-asia-pacific-are-to-receive-scaneagle-drones/ [dostęp 12.12.2021].

Yu Lin, Pang Qingjie, *China's guided-missile frigate Yueyang to join in LIMA in Malaysia*, 22.03.2019, „China Military Online", http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-03/22/content_9456821.htm [dostęp 12.01.2022].

Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong huijian Wang Yi [Sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trong spotkał się z Wang Yi], 04.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171104_9308578.shtml [dostęp 15.01.2022].

Yuegong zhongyang zongshuji Ruan Fu Zhong huijian Wang Yi [Sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trong spotkał się z Wang Yi], 02.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180402_9308592.shtml [dostęp 15.01.2022].

Yuenan guojiazhuxi Chen Da Guang huijian Wang Yi [Prezydent Wietnamu Tran Dai Quang spotkał się z Wang Yi], 01.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180401_8012131.shtml [dostęp 15.01.2022].

Yuenan zongli Ruan Chun Fu huijian Wang Yi [Premier Wietnamu Nguyen Xuan Phuc spotkał się z Wang Yi], 04.11.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201711/t20171104_9308579.shtml [dostęp 15.01.2022].

Yuenan zongli Ruan Chun Fu huijian Wang Yi [Premier Wietnamu Nguyen Xuan Phuc spotyka się z Wang Yi], 01.04.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201804/t20180401_8012129.shtml [dostęp 15.01.2022].

Yuenan zongli Ruan Jinyong huijian Wang Yi [Premier Wietnamu Nguyen Tan Dung spotkał się z Wang Yi], 06.08.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201308/t20130806_8011981.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zai shiyi jie Quanguo Ren Da sanci huiyi jizhehui shang Wen Jiabao da zhongwai jizhe wen [Wen Jiabao odpowiada na pytania dziennikarzy podczas trzeciej sesji 11. OZPL], 14.03.2010, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/zt_674979/ywzt_675099/2010nzt_675437/zwjzzdh_675463/201003/t20100314_9285465.shtml [dostęp 20.02.2020].

Zambrano C., *Philippines scraps 2 war games with US: military chief*, 23.11.2016, „ABS-CBN News", https://news.abs-cbn.com/news/11/23/16/philippines-scraps-2-war-games-with-us-military-chief [dostęp 12.12.2021].

Zengerle P., *Exclusive: U.S. stopped Philippines rifle sale that senator opposed – sources*, 31.10.2016, „Reuters", https://www.reuters.com/article/us-philippines-usa-rifles-idUSKBN12V2AM?il=0 [dostęp 12.12.2021].

Zhang Dejiang huijian Malaixiya zongli Najibu [Zhang Dejiang spotkał się z premierem Malezji Najibem], 30.05.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201405/t20140530_7985234.shtml [dostęp 12.01.2022].

Zhang Dejiang huijian Yuenan guojiazhuxi Zhang Jin Chuang [Zhang Dejiang spotyka się z prezydentem Wietnamu Truong Tan Sang], 20.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201306/t20130620_9308545.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhang Gaoli huijian chuxi di shisi jie Zhongguo – Dongmeng bolanhui de Dongmeng guojia lingdaoren [Zhang Gaoli spotkał się z przywódcami ASEAN uczestniczącymi w 14. targach Chiny-ASEAN], 11.09.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201709/t20170911_8012079.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhang Gaoli yu Feilubin zongtong Duteerte gongtong chuxi zhong fei jingmao hezuo luntan [Zhang Gaoli i prezydent Filipin Rodrigo Duterte wspólnie biorą udział w Forum Współpracy Gospodarczej i Handlowej Chiny-Filipiny], 20.10.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201610/t20161020_7977505.shtml [dostęp 12.12.2021].

Zhang Gaoli yu Yuenan fuzongli Ruan Chun Fu huitan [Zhang Gaoli rozmawiał z wietnamskim wicepremierem Nguyen Xuan Phucem], 15.09.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201509/t20150915_9308562.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhang Hao, *Malaixiya zongli ma ha di er cheng xiang jinzao fang hua ceng 7 ci zuowei zongli fangwen Zhongguo* [Premier Malezji Mahathir powiedział, że chciałby jak najszybciej odwiedzić Chiny, które jako premier odwiedził Chiny siedem razy], 07.07.2018, „Huanqiu", https://world.huanqiu.com/article/9CaKrnKaaTc [dostęp 12.01.2022].

Zhang Hong, Zhou L., *Chinese tourists boycott Malaysia in wake of MH370 disappearance*, 26.03.2014, „South China Morning Post", https://www.scmp.com/article/1457902/malaysia-tourism-hit-sharp-drop-chinese-visitors-wake-mh370-incident [dostęp 12.01.2022].

Zhao Hong, *The Maritime Silk Road and China-Southeast Asia Relations*, 08.07.2015, „ISEAS Perspective", https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/iseas_perspective_2015_35.pdf [dostęp 12.12.2021].

Zhao Kejin, *Common destiny needs stability*, 31.12.2013, „China Daily", https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2013-12/31/content_17206342_2.htm [dostęp 12.02.2020].

Zhao Lei, *Talks ongoing with Manila on stranded warship*, 01.09.2018, „China Daily", https://global.chinadaily.com.cn/a/201809/01/WS5b89e7d2a310add14f388fcd.html [dostęp 16.12.2021].

Zhong Fei juxing di 20 ci waijiao cuoshang [Chiny i Filipiny przeprowadzają 20. konsultacje dyplomatyczne], 18.01.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201701/t20170118_7977510.shtml [dostęp 13.12.2021].

Zhong Fei juxing di 21 ci waijiao cuoshang [Chiny i Filipiny odbywają 21. konsultacje dyplomatyczne], 23.07.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201907/t20190723_9290904.shtml [dostęp 22.12.2021].

Zhong Fei liang guo wai chang tan Nan Hai "gongtong kaifa" [Ministrowie spraw zagranicznych Chin i Filipin rozmawiają o „wspólnym rozwoju" na Morzu Południowochińskim], 25.07.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201707/t20170725_7977538.shtml [dostęp 16.12.2021].

Zhong Gong Zhongyang guanyu quanmian shenhua gaige ruogan zhongda wenti de jueding [Decyzje Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin na temat głównych kwestii dotyczących pogłębienia reform], 15.11.2013, Rząd Centralny ChRL, http://www.gov.cn/jrzg/2013-11/15/content_2528179.htm [dostęp 14.02.2020].

Zhong ma jianli haishang wenti cuoshang jizhi [Chiny i Malezja powołały mechanizm konsultacyjny w kwestiach morskich], 12.09.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL,

https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676716/xgxw_676722/201909/t20190912_9298126.shtml [dostęp 12.01.2022].

Zhong yue juxing zhengfu bianjie tanpan daibiaotuan quantihuiyi [Chiny i Wietnam przeprowadziły posiedzenie plenarne delegacji rządowych ds. negocjacji granic], 07.12.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201312/t20131207_9308553.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di ba ci huiyi juxing [Odbyło się ósme posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 18.06.2015, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201506/t20150618_8012016.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di jiu ci huiyi juxing [Odbyło się dziewiąte posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 28.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201606/t20160628_8012060.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di liu ci huiyi fabiao lianhe xinwengao [Wspólne oświadczenie prasowe wydane po zakończeniu szóstego posiedzenia Komitetu Sterującego ds. Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 11.05.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201305/t20130511_9308543.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di liu ci huiyi zai Beijing juxing [W Pekinie odbyło się szóste posiedzenie Komitetu Sterującego ds. Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 11.05.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201305/t20130511_8011974.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhong yue shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di shi ci huiyi juxing [Odbyło się dziesiąte posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 17.04.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201704/t20170417_9308575.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhong yue shuangbian hezuo zhido weiyuanhui di shi yici huiyi juxing [Odbyło się 11. posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej Chiny-Wietnam], 16.09.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201809/t20180916_8012146.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhongguo — Feilubin Nan Hai wenti shuangbian cuoshang jizhi di sici huiyi zhaokai [Odbyło się czwarte spotkanie mechanizmu konsultacji dwustronnych Chiny-Filipiny w sprawie Morza Południowochińskiego], 03.04.2019, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.fmprc.gov.cn/chn//pds/wjb/zzjg/bjhysws/xgxw/t1651096.htm [dostęp 20.12.2021].

Zhongguo — Feilubin Nan Hai wenti shuangbian cuoshang jizhi diyici huiyi lianhe xinwengao [Wspólny komunikat prasowy z pierwszego spotkania mechanizmu konsultacji dwustronnych Chiny-Filipiny w sprawie Morza Południowochińskiego], 19.05.2017, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201705/t20170519_7977524.shtml [dostęp 15.12.2021].

Zhongguo haijun 861 biandui jishu tingkao ge da ji na ba lu [Grupa Zadaniowa 861 zacumowała w porcie w mieście Kota Kinabalu], 11.01.2017, Ambasada ChRL w Malezji, https://www.fmprc.gov.cn/ce/cemy/chn/sgxw/t1429687.htm [dostęp 12.01.2022].

Zhongguo he Feilubin juxing di 19 ci waijiao cuoshang [Chiny i Filipiny przeprowadzają 19. konsultacje dyplomatyczne], 15.06.2013, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/xgxw_676458/201306/t20130615_7977478.shtml [dostęp 12.12.2021].

Zhongguo quanli soujiu zai Beibu Wan shishi de Yuenan feiji he renyuan [Chiny podjęły wysiłek w celu realizacji misji poszukiwawczych i ratowniczych wietnamskich samolotów i personelu, które rozbiły się w Zatoce Tonkińskiej], 17.06.2016, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201606/t20160617_9308572.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhonghua Renmin Gongheguo yu Feilubin gongheguo lianheshengming [Wspólne oświadczenie Chińskiej Republiki Ludowej i Republiki Filipin], 21.11.2018, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676452/1207_676464/201811/t20181121_7977742.shtml [dostęp 16.12.2021].

Zhongy ue juxing shuangbian hezuo zhidao weiyuanhui di qi ci huiyi [Chiny i Wietnam przeprowadziły siódme posiedzenie Komitetu Sterującego Współpracy Dwustronnej], 27.10.2014, Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677292/xgxw_677298/201410/t20141027_8012007.shtml [dostęp 15.01.2022].

Zhongyue bianjing diqu jiancha jiguan huiwu di yi ci huiyi zai nanning juxing cao jianming liming zhi chuxi bing jianghua peng qinghua zhici [W Nanningu odbyło się pierwsze spotkanie organów prokuratury na pograniczu chińsko-wietnamskim, w których uczestniczyli i przemawiali Cao Jianming i Limingzhi. Peng Qinghua wygłosił przemówienie], 18.09.2018, „Dziennik Ludowy", http://cpc.people.com.cn/n1/2017/0918/c64094-29542340.html [dostęp 15.01.2022].

SPIS TABEL

TABELA 1. OCENY DYPLOMACJI PERYFERYJNEJ W REFERATACH PARTYJNYCH 59
TABELA 2. OFICJALNE WIZYTY POLITYCZNE W STOSUNKACH CHINY-MALEZJA (2013-2019) 132
TABELA 3.WYMIANA HANDLOWA CHINY-MALEZJA W LATACH 2013-2019 (MLD USD) 134
TABELA 4. CHIŃSKIE INWESTYCJE W MALEZJI W LATACH 2013-2019 (MLN USD) 136
TABELA 5. OFICJALNE WIZYTY POLITYCZNE W STOSUNKACH CHINY-WIETNAM (2013-2019) 183
TABELA 6. WYMIANA HANDLOWA CHINY-WIETNAM W LATACH 2013-2019 (MLD USD) 184
TABELA 7. CHIŃSKIE INWESTYCJE W WIETNAMIE W LATACH 2013-2019 (MLN USD) 185
TABELA 8. OFICJALNE WIZYTY POLITYCZNE W STOSUNACH CHINY-FILIPINY (2013-2019) 230
TABELA 9. WYMIANA HANDLOWA CHINY-FILIPINY W LATACH 2013-2019 (MLD USD) 231
TABELA 10. CHIŃSKIE INWESTYCJE NA FILIPINACH W LATACH 2013-2019 (MLN USD) 232
TABELA 11. INCYDENTY NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM W LATACH 2013-2019 235
TABELA 12. INCYDENTY NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM POMIĘDZY CHINAMI I FILIPINAMI W 2016 R. 268
TABELA 13. WYDATKI NA OBRONNOŚĆ CHINY-FILIPINY W LATACH 2013-2019 (MLN USD) 293
TABELA 14. INCYDENTY NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM POMIĘDZY CHINAMI I WIETNAMEM W 2015 R. 308
TABELA 15. WYDATKI NA OBRONNOŚĆ CHINY-WIETNAM W LATACH 2013-2019 (USD) 369
TABELA 16. WYDATKI NA OBRONNOŚĆ CHINY-MALEZJA W LATACH 2013-2019 (MLN USD) 413
TABELA 17. KORELACJA MIĘDZY WIZYTAMI PAŃSTWOWYMI A INCYDENTAMI NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM W RELACJACH CHINY-MALEZJA W LATACH 2013-2019 418
TABELA 18. KORELACJA MIĘDZY WIZYTAMI PAŃSTWOWYMI A INCYDENTAMI NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM W RELACJACH CHINY-FILIPINY W LATACH 2013-2019 419
TABELA 19. KORELACJA MIĘDZY WIZYTAMI PAŃSTWOWYMI A INCYDENTAMI NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM W RELACJACH CHINY-WIETNAM W LATACH 2013-2019 420